

श्री विजयलक्ष्मी सूरि महाराज विरचित
श्री

उपदेशप्रासाद भाषान्तर

भाग २ जो

स्थम ५-६-७-८-९

व्याख्यान ६२ श्री ३३५

पांच अणुव्रत तथा ऋण गुणव्रतोन स्वरूप

अनेक कथा जोयुक्त

थानकवर्गने माटे खास उपयोगी

सरूढत गद्यपद्यात्मक ग्रंथनु भाषान्तर गुर्जर गीरामा

मसिद्ध कर्त्ता

श्रीजैनधर्म प्रसारक सभा—भावनगर

तथा

चौमनलाल साकलचंद मारफतीया—मुंबई

मुंबई-शांति सुधाकर प्रेम

विक्रम संवत् १९६०, वीर संवत् २४९०

मूल्य रु २

सन् १८९७ ना २९ मा आक्ट मुजब ग्रंथ
स्वामीत्वनो हक राख्यो छे.

પ્રસ્તાવના.

આ ઉપદેશપ્રાસાદગ્રંથના પહેલા ભાગની અંદર આપેલી પ્રસ્તાવના ઉપરથી યાચકવર્ગને વિદિત થયું છે કે, આ ગ્રંથ શ્રી વિજયલક્ષ્મીમૂર્તી ભવ્યજીવોના હિતને માટે રચ્યો છે તેને એક પ્રાસાદ-પ્રકાન-મહેલની-રૂપમા આપીને તેના ૨૪ સ્થંભ ઢરાવ્યા છે તે દરેક સ્થંભમા માથે ૧૫-૧૫ વ્યાખ્યાનો છે. એકદર આઠ્ઠા યં-યમા વર્ષના દિવસો જેટલા પટલે ૩૬૦ વ્યાખ્યાનો છે. જેથી આઠ્ઠા વર્ષ માટે સતત યાચવા યોગ્ય આ ગ્રંથ છે આ ગ્રંથ સંસ્કૃત ગદ્યપદ્યાત્મક સરલ ભાષામાં રચેલો છે પદ્યભાગ તો માત્ર પ્રાસંગીકજ છે

આ ગ્રંથના મુલ્ય ત્રણ સ્વડ પાડેલા છે પ્રથમ સ્વંડમાં સમ્યક્તનું સ્વરૂપ, બીજા સ્વંડમા દેશવિરતિનું સ્વરૂપ ને ત્રીજા સ્વંડમા સર્વવિરતિનું સ્વરૂપ છે. પ્રથમ ભાગમાં પ્રથમ સ્વંડ પૂરો આપેલો છે, પરંતુ બીજો સ્વંડ તે કરતા ઓછાગ ડબલ હોવાથી આ વિભાગમા સંપૂર્ણ આપી શક્યા નથી આ વિભાગમા પાંચમાથી નવમા સુધી પાંચ સ્થંભ આપેલા છે તેમા કુલ ૭૪ વ્યાખ્યાનો છે અને પાંચ અણવ્રત તથા ત્રણ ગુણ-વ્રતનું સ્વરૂપ આપેલું છે

પાંચમા સ્થંભમા ૬૨ થી ૭૪ સુધી (૧૧) વ્યાખ્યાનો છે. તેમા પ્રથમ તનું સ્વરૂપ આપેલું છે છઠ્ઠા સ્થંભમા ૭૫ થી ૯૦ સુધી (૧૬) વ્યાખ્યાનો છે. તેમા બીજા ત્રીજા, ને ચોથા વ્રતનું સ્વરૂપ આપેલું છે સાતમા સ્થંભમા ૯૧ થી ૧૦૫ સુધી (૧૫) વ્યાખ્યાનો છે. તેમા ચોથા વ્રતસંબંધીજ વિશેષ સ્વરૂપ આપેલું છે. આઠમા સ્થંભમા ૧૦૬ થી ૧૨૦ સુધી (૧૫) વ્યાખ્યાનો છે. તેમા પાંચમા, છઠ્ઠા ને સાતમા વ્રતનું સ્વરૂપ આપેલું છે. નવમા સ્થંભમા ૧૨૧ થી ૧૩૬ સુધી (૧૬) વ્યાખ્યાનો છે તેમા સાતમા વ્રતનું શેષ સ્વરૂપ તથા આઠમા વ્રતનું સ્વરૂપ આપેલું છે એકદર ૭૪ વ્યાખ્યાનોમા પહેલા વ્રતના ૧૩, બીજા વ્રતના ૫, ત્રીજા વ્રતના ૯, ચોથા વ્રતના ૨૧, પાંચમા વ્રતના ૪, છઠ્ઠા વ્રતના ૪, સાતમા વ્રતના ૧૭, અને આઠમા વ્રતના ૫ વ્યાખ્યાનો છે

આ ગ્રંથમા દરેક વ્રતનું સ્વરૂપ પટલુ વધું સ્પષ્ટ સમજાવ્યું છે કે, યાચકવિદવાન પણ સહજે સમજી શકે તેમ છે તે સાથે દરેક યાચનારને આનંદ અત્યંત થાય તેમ છે ચોથાવ્રતને વધુ વિસ્તારથી વર્ણવ્યું છે સાતમા વ્રતમા યાચીશ અમલ તથા પદર કર્મપદાનોનું સ્વરૂપ વધુ સારી રીતે સમજાવ્યું છે તે સાથે શુદ્ધ વ્યવહાર અ-

થવા શુદ્ધ વ્યાપારને માટે જે સમજૂતી મવિસ્તાર થાપી છે તે પૂરેપૂરી વપયોગી માટ અમે દરેક જૈનવધુઓને તે માગ ત્યામ ત્વપૂર્વક વાચનાની ભલામણ કરી આઠમા પ્રતમા પ્રમાદાચરણ અનેક પ્રકારના મમજાવ્યા છે તે પળ સ્વાયક છે. ૧૦૪ થા વ્યાખ્યાનમા ચોપામી કૃત્યો વતાવ્યા છે અશાદ ના પ્રારમ્ભમા અવશ્ય એ વ્યારપાન વાચના યોગ્ય છે

આ પ્રયમા ચરજકરણાનુયોગ સાથે ધર્મકથાનુયોગ પણ પટલો થધો સ્વલ કરેલો છે કે, ધને પ્રકારના જીજ્ઞાસુઓના દિલ ત્વમ યદી નકે તેમ છે વ્યાખ્યાનમા એક કથા તો છેજ પણ કેટટાકમા એકથી વધારે છે એટલે પાચ સ્થભોમા ૧૦૦ વપરાત કથાઓ, દઢાતો ને પ્રર્વઓ છે તે રિપે રિગેપ છત્વી વાચકવર્ગને ન રોકતા અનુક્રમણિકા વાંચી જવાનીજ ત્વાસ ભલામણ છીએ જેથી આ વિભાગનુ રસ્ય તરતજ ધ્યાનમા આવશે

આ પ્રયત્ની પ્રતિઓ પ્રાયે ટવાવાળીજ મળે છે, પરતુ તેનું મુલ ને ટરો થધો અશુદ્ધ દેશાય છે કે તેનુ ખાપાતર કરવામા પૂરા અનુભવીનીજ આ ખાપાતર શાસ્ત્રી પાસે કરાવ્યું થાટ અસલ પ્રતિ સાથે મેલવીને તેને પટલુ ધુરસ્ત કરવામા આવ્યું છે કે વનતા સુધી મુલ રહેવા દીધી નથી તે છતા દોષથી અથરા દાદિ દોષથી કાદ પણ મુલ રહી ગયેલી જણાય તો તેને માટે તરફ લલ્લી મોકલાવવા કૃપા કરવી, જેથી તેને સુસારવાનો યોગ્ય વપાય થઈ

હવે પછીના ત્રીજા વિભાગમા દેશવિરતિનુ મ્તરુપ સર્વૂર્ણ આપશે પટલે કે માયી ૧૪ મા સુખીપાચ સ્થભોનુ ખાપાતર આપવામા આવશે પ્રયાન વિગેરેના પમા કિંમત વાસ્તવીક રાખેલી હોવાથી જૈનવધુઓ વિશેષ તામ સેશે એવી આશા તેમજ વાકીના વિભાગો પણ વનતી તાકીદિ વહાર પાઢવાની ર્ચછા થર્તે છે

પ્રથમર્ત્તીએ ત્વામ વપયોગી જાળીને દાખલ કરેલા સ્વમત પરમતના તથા માથાઓ વહેલા વિભાગમા પુરતા દાખલ કરેલ નહીં, પરતુ આ વિભાગમા રેક શ્લોક દાખલ કરીને તેની ત્રીચે તેના અર્થ પણ આપેલા છે એમ કરવાથી પ્રયત્ની વપયોગીતા વધારી છે

મપકર્ત્તીના ચરિત્રને માટે શોર થાલે છે મઢી શકજે પટલે હવે પછીના વિભાગમા પ્રગટ કરીશુ

માહા શુદ્ધ ૧૬ } શ્રીજૈનધર્મ પ્રસારક સમા-ભાવનગર
સવત ૧૯૬૦ } ચીમનલાલ સાકલ્લચદ મારફતીયા-મુંગઈ

विषयानुक्रमणिका.

—०८४*३०३—

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ
स्थंभ ५ मो पृष्ठ १ थो ५८		ते उपर हरिचळ माडीनी कथा	२१
व्याख्यान ६२ थी ७४		व्याख्यान छासठमु	
(प्रथम व्रत)		निरंतर हिमक जीवने प्राप्त थनु फळ	२७
व्याख्यान ६२ मुं.		ते उपर मृणापुत्र (लोदीया) नी कथा	२७
पहेला अणुव्रत विषे		व्याख्यान मदसठमु.	
गृहस्थने अणुव्रत गृहण करावतां साधु	१	हिंसा करवाना सकल्यथी पण थती	
ने त्रसजीवोनी हिंसानी अनुमोदना		हानी	२९
लागती नथी	२	ते उपर दासीपुत्रनी कथा	२९
ते उपर एक शेठना ६ पुत्रनी कथा	३	व्याख्यान अडसठमु.	
प्रथम अणुव्रत उपर कुमारपाळनी कथा	५	कुळक्रमथी चाली आरती हिंसा	
जळ गळीने पंवा उपर पुराणोंनु प्रमाण	६	त्यजवा विषे	३२
व्याख्यान त्रैसठमु		ते उपर कुमारपाळनी प्रथ	३३
श्रावकने सत्ताविश्वानी दया होय	८	कुमारपाळ ने कृपामुदरीनो प्रियार	३४
प्रथम व्रतना पाच अतिचार	९	पाताना बनेरी आनाकराजाने कुमार-	३५
कुमारपाळनो प्रथ	१०	पाळे ओली शिक्षा	३६
जीवदयाना मबंधमा पुराणोना प्रमाण	११	व्याख्यान अगणोत्तरमुं.	
व्याख्यान चोमठमु		हिंसा करवानु क्रोडथी वचन पण	
हिंसाना अभावथी विरति	१५	थोल्नु नही	३९
हिंसाना चार प्रकार	१५	तेथी थता कदुफळ उपर चद्रा ने सर्गनी	
स्वावरोमा जीवपणानी सिद्धि	१७	कथा	४०
प्रथमव्रत उपर निनटाम श्रावकनो		व्याख्यान सीत्तरमुं.	
प्रथ	१८	जीवदयानी विशेष पुत्री	४२
व्याख्यान पासठमुं.		ते उपर थी शातिना मजीनो प्रथ	४२
कुळक्रमथी चाली आरती हिंसा पण	२०	॥ वीमुंमुप्रत प्रमुजीनो प्रथ	४३
तजरी		व्याख्यान इरोत्तरमुं	
		प्रमाटवडेज हिंसा लागे छे	४५

विषय	पृष्ठ	विषय	पृष्ठ
त्रण प्रकारनी हिंसा	४६	असत्यत्याग उपर श्रीकांतश्रेष्ठीनी	६
अनुबध हिंसा उपर ब्रह्मदत्त चक्रीनी	४६	द्रौपदीए सत्य बोलवायी आम्नगृहने	१५
कथा	४६	नवपल्लवीत कयानो प्रबध	९
व्याख्यान चौतरमु.		व्याख्यान सितोतेरमु.	
हिंसक जीवोनी पण हिंसा न करवा		बीजा मतना पाच अतिचार	९
विषे	४८	मृषा अपदेश नामना प्रथम अतिचार	
धान्यादिकना घणा जीवोने हणवा		उपर कौशिक तापसनी प्रबंध	६७
करता एक हाथीने मारवाना		कोईने आळ चढाववा उपर एक द्राक्ष-	
विचार परावनारानी मूल	४८	णीनो प्रबंध	
ते उपर आर्द्रकुमारनी कथा	४८	मुनिराजना अवर्णवाद बोलवा (आळ	
व्याख्यान तौतेरमु		चढाववुं) ते उपर बेगवतीनी कथा	६९
मुनि तथा गृहस्थोने तजवा योग्य हिंसा		व्याख्यान इडोतेरमु	
स्थान	५२	कोईनी गुप्त बात प्रगट करवी नहीं	७१
ते उपर एक सत्रीयनो प्रबंध	५३	तेपी थपेसी हानी उपर पुण्यसारनी	
११ मच्छीमार चोरनो प्रबंध	५४	कथा	७१
व्याख्यान सुमोतेरमु.		परस्परना मर्म बघाडवा उपर बे सर्पनी	
हिंसा ने अहिंसानु फळ	५५	कथा	७३
ते उपर सुरने चद्रकुमारनी कथा	५५	व्याख्यान ओगव्याएसीमु	
		सत्यनी प्रशंसा	७४
स्थभ ६ ठो पृष्ठ ५९ थी ११७		सत्य बोलवा उपर हंसराजानी कथा	७५
व्याख्यान ७५ थी १८०		व्याख्यान एसीमु	
(बीजा, त्रीजा, चौथा अणुवत विषे)		त्रीजा अणुवतनु स्वरूप	७८
व्याख्यान पचोतेरमु		ते उपर रोहिणी चोरनी कथा	७९
मृषावाद त्याग (मोटा पाच असत्यनु		व्याख्यान एकासीमु	
वर्णन)	५९	त्रीजा व्रतनी विशेष व्याख्या	८१
स्रोटी साक्षी पुरवा उपर वसुराजानी		ते उपर कुमारपालराजानो प्रबंध	८२
कथा	६०	व्याख्यान व्यासीमु	
व्याख्यान-छौतेरमु		त्रीजा व्रतना पाच अतिचार	८५
असत्यना चार प्रकार	६३	अन्यायोपाजित द्रव्य उपर बचक	
		श्रेष्ठीनी कथा	८७

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
વ્યાખ્યાન ડ્યાસીમું		નિરેતર બ્રહ્મચર્ય પાલવા ઉપર વિનયા-	
ત્રીજું વ્રત ન પાલવાથી થતી હાનીઓ ૮૯		બ્રેઠ ને વિજયારાણીની કથા ૧૧૧	
તે ઉપર જોરહુર ચોરનું દષ્ટાંત ૯૦		તદેતર્ગત વિજયશેઠે કરેલું વિષયનું	
વ્યાખ્યાન ચોરાસીમું.		સ્વરૂપ ૧૧૨	
ત્રીજા વ્રતની પ્રશંસા ૨૧		વ્યાખ્યાન ૯૦ મુ	
તે ઉપર જહંમીપુંજની કથા ૨૧		સ્ત્રીજાતિમા રહેલા અનેક દોષ ૧૧૪	
વ્યાખ્યાન પચાસીમું.		મર્દહરીરાજાની કથા ૧૧૪	
ચોયા અણુવ્રતનું સ્વરૂપ ૯૬		સ્વંભૃ મો. પૃષ્ઠ ૧૧૮ થી ૧૭૬	
તેથી થતા હાથ ઉપર નાગિણીની કથા ૯૭		વ્યાખ્યાન ૧૧ થી ૧૦૬	
તદેતર્ગત દ્રવ્યદીપ ભાવદીપનું સ્વરૂપ ૯૮		(ચોયા વ્રતનું વિશેષ સ્વરૂપ)	
વ્યાખ્યાન છાસીમું.		વ્યાખ્યાન ૯૧ મું.	
ચોયા વ્રતની વિશેષ પ્રશંસા ૧૦૦		સ્ત્રીજોને કામની અતૃપ્તિ ૧૧૮	
તે ઉપર કુમાર ને દેશવંદ્ર નામના બે		તે ઉપર મીઠીની કથા (યાસા સાસા) ૧૧૮	
રાજકુમારની કથા ૧૦૦		વ્યાખ્યાન ૯૨ મુ	
તદેતર્ગત શીલવ્રતીની કથા ૧૦૦		કેટલીક ઉત્તમ સ્ત્રીઓ આપણિમા પળ	
ભાવ બ્રહ્મચર્ય તથા ભાવતપનું સ્વરૂપ		શીલનું રક્ષણ કરે છે ૧૨૧	
(મુખ્ય કથાતર્ગત) ૧૦૧		તે ઉપર મેંજના સતીની કથા ૧૨૧	
વ્યાખ્યાન સત્યાસીમું		વ્યાખ્યાન ૯૩ મું	
ચોયા અણુવ્રતના પાંચ અતિચાર ૧૦૩		સ્ત્રીના અગ જોઈને ગોઠ ન પામવા વિષે ૧૨૬	
ચોયા વ્રત ઉપર રોહિણીની કથા ૧૦૪		બુદ્ધ સ્ત્રીના સવચ્ચમા સુકુમાલિકાની	
તેની રાજાને શુક્તિથી આપેલી		કથા ૧૨૭	
સમજુતી ૧૦૪		વ્યાખ્યાન ૯૪ મુ	
બ્રહ્મચર્ય સંબંધી પુરાણોક્ત બે કથા ૧૦૫		સ્ત્રીજાતિ અનેક ગુણોની સાથે ૧૨૮	
વ્યાખ્યાન અઢ્યાસીમું.		વલ્લભચીત્રી મુનિનો ૧૨૯	
બ્રહ્મચર્ય પાલવાથી થતા ગુણ ૧૦૭		વ્યાખ્યાન ૯૫ મું	
તે ઉપર જિનપાલનો પ્રબધ (રત્નદ્વીપે)		કામાય પુરુષનો નિવરણ ૧૩૩	
જનાર) ૧૦૭		તે ઉપર અઢાર નાતરાનો પ્રબધ ૧૩૩	
વ્યાખ્યાન ૮૯ મુ.		વ્યાખ્યાન ૯૬ મુ	
ચોયા વ્રતના ભગવી સ્ત્રીજા વ્રતોના		વિષયમા મુલ અલ્પ છે, વિદવના	
પળ ભગ ૧૧૦		પણી છે ૧૩૬	

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય.	પૃષ્ઠ
તે ઉપર મધુચિંદુની કર્યા	૧૩૬	વ્યાખ્યાન)	૧૬૪
વ્યાખ્યાન ૯૭ મુ		અન્ય શાસ્ત્રોના પ્રમાણ .	૧૬૭
મહાસતીનું અંશ	૧૩૯	ચોમામી નિયમો પાલવા ઉપર	
તે ઉપર શીલવતીની કથા	૧૩૯	વિજયધી કુમારની કથા	૧૬૮
વ્યાખ્યાન ૯૮ મુ		પર્યોતિથિના કૃત્યો	૧૬૯
શીલ પાલવાથી હેદાપલા અગરે પળ		વ્યાખ્યાન ૧૦૬ મું	
પાછા પ્રગટે છે	૧૪૩	વિષય સુત્રજન્ય દુ.સ્વ અને પાપના	
તે ઉપર કલાવતીની કથા	૧૪૩	પ્રકારો	૧૭૧
વ્યાખ્યાન ૯૯ મુ		છીસગથી પ્રાપ્ત થતા દુ.સ્વ ઉપર મુંઝ	
તત્ત્વને જાણનારા દ્વપતી સકટમા પળ		રાજાની કથા	૧૭૨
શીલને હોદતા નથી	૧૪૭	અથ્થ દ્રવ્યચર્યનો પ્રવધ	૧૭૬
તે ઉપર ચંદનમલયાગીરીની કથા	૧૪૭	શીલવ્રતના ચાર મેદ	૧૭૬
વ્યાખ્યાન ૧૦૦ મુ.			
પ્રકરુપવત છીની ઘણા પુરુષો રુચ્છા		સ્થમ ૮ મો પૃષ્ઠ ૧૭૭ થી ૨૨૯	
કરે છે .	૧૫૦	વ્યાખ્યાન ૧૦૬ થી ૧૨૦	
તે ઉપર ફલાયચીકુમારની કથા	૧૫૦	(પાંચમા, છઠા, સાતમા વ્રતનું સ્વરુપ)	
વ્યાખ્યાન ૧૦૧ મુ		વ્યાખ્યાન ૧૦૬ મું	
શીલવ્રતનું આદરણીયપણું	૧૫૩	પાંચમા અણુવ્રતનું સ્વરુપ	૧૭૭
તે ઉપર શ્રીમદ્દિનાયજીની કથા	૧૫૩	પરિમિદનુ પ્રમાણ કરવાની આવશ્યકતા	૧૭૮
વ્યાખ્યાન ૧૦૨ મુ		તે ઉપર વિદ્યાપતિની કથા	૧૭૮
મૈથુન સેવનથી ઘણા ગુણની દાની		વ્યાખ્યાન ૧૦૭ મુ.	
ધાય છે	૧૫૭	પાંચમા વ્રતના પાંચ અતિચાર	૧૮૦
તે ઉપર સત્યકિ વિદ્યાગરની કથા	૧૫૭	આ વ્રત ઉપર પેચક શ્રાવકની કથા	૧૮૨
તદતર્ગત સુજ્યેષ્ઠાનો પ્રવધ	૧૫૯	વ્યાખ્યાન ૧૦૮ મુ	
વ્યાખ્યાન ૧૦૩ મુ		પરિમિદનુ પ્રમાણ ન કરવાથી પ્રાપ્ત થતા	
શીચરિત્ર જાણવામા કોઈ પણ કુશલ		દોષ	૧૮૩
નથી	૧૬૦	તે ઉપર મધ્વજ્ઞેઠનો પ્રવધ	૧૮૪
તે ઉપર જુપૂર પદ્ધિતાની કથા	૧૬૦	કુચિકર્ણ, તિઠ્ઠકુશેઢ નવનદના પ્રવધ	૨૮૪
વ્યાખ્યાન ૧૦૪ મુ		વ્યાખ્યાન ૧૦૯ મુ	
ચાતુર્મીસ્થના કૃત્યો. (ચોમાસી		પરિમિદમા આગત્ત મનુષ્યો અનેક પાપ	
		કરે છે	૧૮૬

विषय.	पृष्ठ	विषय.	पृष्ठ.
ते उपर ते भाईओनो प्रबंध	१८६	व्याख्यान ११७ मुं	
व्याख्यान ११० मुं		रात्रीभोजननु अन्य शास्त्रोना आधार	
छद्वा व्रतनुं स्वरूप	१८९	पूर्वक त्याज्यपणु	२१५
छद्वा व्रत पाळवा उपर सिंहेश्रीनी		रात्रीभोजनना सबधमा व्रण मित्रोनी	
कथा	१९०	कथा	२१७
व्याख्यान १११ मुं		व्याख्यान ११८ मुं.	
छद्वा व्रतना पाच अतिचार	१९२	बाकीना अभक्षोनुं वर्णन	२१९
ते उपर कुमारपाळराजानो प्रथ	१९३	द्वीदळ संबधी विशेष व्याख्या.	२२०
व्याख्यान ११२ मु		चलितरस संबधी विशेष व्याख्या.	२२१
लोभनी प्रसार पण छद्वा व्रतधी निवृत्त		व्याख्यान ११९ मुं	
थाय छे	१९५	वासी अन्नना त्याग उपर गुणसुंदरनो	
आ व्रत न लेवायी दु.खी थवा उपर		चमत्कारीक प्रबंध.	२२२
चारुदत्तनी कथा	१९५	व्याख्यान १२० मु	
व्याख्यान ११३ मुं.		अजाण्यु कळ न खावा विपे (ते उपर	
केटलाएक विकट सकटमा पण आ		वकचूळनी कथा)	२२५
व्रतने छोटता नथी	१९७	स्थंभ ९ मो. पृष्ठ २३० थी २९३	
त उपर महानंदकुमारनी कथा	१९७	व्याख्यान १२१ थी १३५	
व्याख्यान ११४ मु.		सातमा तथा आठमा व्रतनु स्वरूप.	
सातमा भोगोपभोग प्रमाणव्रतनु स्वरूप	२०२	व्याख्यान १२१ मु	
सचिचतु स्वरूप (चौद नियमोनी		अनंतकायनु स्वरूप	२३०
व्याख्या)	२०२	मूळा तथा कदमूळनी त्याज्यता उपर	
तद्वर्गत वीरप्रभुनो तयो अवाड परि-		पुराणोना प्रमाण	२३१
याजकना ७०० शिष्यनो प्रबंध	२०३	वनस्थातिनु प्रमाण	२३२
नागरवेलना पाननु अग्रहणपणु	२०५	अनंतकायना त्याग उपर धर्मराक्षिनी	
व्याख्यान ११५ मु		कथा	२३६
बावीश अभक्षोनु स्वरूप (चार महा		व्याख्यान १२२ मु	
विषय)	२०७	सातमा व्रतना वीश अतिचार पैकी	
मधनु पुराणोमा पण त्याज्यपणु	२०९	प्रथमना पाचनु स्वरूप	२३४
व्याख्यान ११६ मुं		सातमु व्रत पाळवा उपर धर्मराजानी	
बाकीना अभक्षोनुं वर्णन.	२११	कथा	२३६
भूतिकांना सबधमा विशेष प्रकार.	२१२	व्याख्यान १२३ मुं.	
रात्रीभोजन संबधी विशेष व्याख्यान	२१३	कर्मादान संबधी १५ अतिचार (प्रथमना	
		दश)	२३८

[illegible]

॥ श्री जिनायनम्

॥ अथ ॥

॥ श्री उपदेशप्रासाद भाषान्तर ॥

भाग २ जो.

—→ ० १० ←—

स्थंभ ५ मौ.

वाख्यान ६२ मुं.

प्रथम खंडमां समकित संबधी वर्णन कर्तुं, ते तत्त्व जाणवायी प्राप्त थाय छे, अने ते सम्यक श्रद्धानरूप समकित जेने होय छे तेने प्राये व्रत पण प्राप्त थाय छे, ए सबधी आवेलो व्रतो संबधी अधिकार आ बीजा खंडमा कहेवामा आवशे

अणुव्रतानि पचैव । गुणानां च व्रतत्रिकम् ॥

शिक्षाव्रतानि चत्वारि । द्वादशैते भिदा मिताः ॥ १ ॥

व्याख्या

पांच अणुव्रत, त्रण गुणव्रत अने चार शिक्षाव्रत—ए प्रमाणे व्रतना बार भेद छे तेमा पांच अणुव्रतोमानु पहेलु अणुव्रत स्थूल जीवोनी हिसानु निवारण ते गृही श्रावकोए द्विविध त्रिविध भागाए ग्रहण करवु 'स्थूल जीव' ए शब्दधी द्वौद्वियादि त्रस जीवो ग्रहण करवा आदिशब्दधी निरर्थक स्थावर जीवोनी पण हिसा द्विविध त्रिविधे न करवी ते प्रथम अणुव्रत गृहस्थ श्रावकोए इर्पथी ग्रहण करवु ते द्विविध त्रिविधनु स्वरूप आ प्रमाणे छे.—स्थूल जीवोनी हिसा करवी नहिं अने कराववी नहीं ए द्विविध, अने मन वचन कायाए करवी नहीं अने कराववी नहीं ए द्विविधत्रिविध आदिशब्दधी एकविध एकविध पण थाय छे अहि हिसादि-कनी विरतिकरे छे, ते स्थूल जीवोनी हिसा मन वचन कायाए करता नथी अने करावता नथी, पण तेने अनुमोदनानो प्रतिपेध नथी, कारणके गृहस्थने सतान विगेर परिग्रह होय छे तेथी तेने अनुमोदनानो संभव छे अहि कोई शका करे के, श्रीभगवतीमूत्रमां गृहस्थने पण 'त्रिविध त्रिविधेन' एटले त्रिविधे त्रिविधे प्रत्याख्यान कहेल छे ते कथन आगमोक्त होवायी निर्दोष होवुं जोईए, माटे ते प्रमाणे अही केम नथी कहता ? तेना प्रत्युत्तरमा गुरु कहे छे के, ते प्रमाणे त्रिविध त्रिविध भगनु अविशेष-पणु छे, एटले अल्प ठेकाण तेमनु व्यापकपणु छे ते आ प्रमाणे—जे पुरुष दीक्षा

લેવાને ઇચ્છતો હોય તે અથવા જે અંત્ય સમુદ્રમાં રહેલા મત્સ્યાદિકના માંસનું પચ્ચાણ કરે કે શ્વાસ ધારીને કોઈ અમુક પ્રકારની (વીલ્કુલ અગવડ વિનાની) સ્થૂલ જીવહિંસાથી વિરતિ કરે તે 'ત્રિવિધ ત્રિવિધેન' એમ ઉચ્ચરીને નિયમ ગ્રહણ કરે, પણ ઘણકરીને 'દ્વિવિધ ત્રિવિધ' ભાગે ગ્રહણ કરે એમા આદિશબ્દ લીધેલો છે, તેથી 'દ્વિવિધ દ્વિવિધ' એ ધીજો ભાગો, 'દ્વિવિધ એકવિધ' એ ત્રીજો ભાગો 'એકવિધ ત્રિવિધ' એ ચોથો ભાગો 'એકવિધ દ્વિવિધ' એ પાંચમો ભાગો અને 'એકવિધ એકવિધ' એ છઠ્ઠો ભાગો એમ છ ભાગો પહેલા અણુવતમા કહેલા છે તેવી રીતે બીજા વ્રતોમા પણ છ ભાગો જાણી લેવા પહેલા વ્રતમાના જે છ ભાગો કર્યા તેને સાતે ગુણીને તેમા છ હમેરવાથી અઢતાલીશ ભાગો થાય છે તેવી રીતે આગળના વ્રતોના પણ થાય છે એમ વારમા વ્રતસૂચી જાણી લેવા એકદર એક સયોગી, દ્વિસયોગી, ત્રિસયોગી, એમ વારે વ્રતના પરસ્પર સયોગી ભાગો કરતા સર્વ ભાગોની સંખ્યા તેરસેને ચોરાશી કોટી, ચાર લાખ, સત્પાશી હજાર અને ચસોની થાય છે અહીંયા આ વિષે ઘણું જાણવાનું છે તે "શ્રાવક વ્રતભગ પ્રકરણ" તથા "ધર્મરત્ન" વિગેરે ગ્રંથોથી જાણી લેવું

આહ શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે, "જે મુનિઓ ગૃહસ્થ તથા રાજાદિકના અભિયોગ (આગાર) વિના સ્થૂલ પ્રાણીઓની હિંસાથીજ નિવૃત્તિ કરાવે તેમને સ્થાવર હિંસા સમર્પી અનુમતિનો દોષ લાગે અને તેથી મુનિઓને સર્વવિરતિપણાની હાનિનો પ્રસન્ન આવે, અને ગૃહી શ્રાવકોને એ પ્રકારે પચ્ચાણ કરતા પોતાની કરેલી પ્રતિજ્ઞામા આતિ ચાર પ્રાણ થાય, કેમકે જે સ્થાવર જીવ છે તે વ્રસપણે ઉત્પન્ન થાય છે અને વ્રસ જીવ સ્થાવરપણે ઉત્પન્ન થાય છે, તો કરેલો નિયમ ન સચરાયાથી તેમની પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ થાય છે જેમકે કાંઈ નગરના વાસી જનને મારી નાંખવો નહીં ❀ એવી જે કાલે પ્રતિજ્ઞા કરી તે કાલે જે કોઈ નગરમા હોય અને પછી ઉદ્યાનમા જાય તે માણસને નગરવાસી નહીં ગણાને જો તે હાની નાંખે તો તેને પ્રતિજ્ઞા ભંગ કર્યાનો દોષ કેમ નહીં લાગે? એમ શ્રાવકે વ્રસપણામા રહેલા જીવને મારવાની નિવૃત્તિ કરી, પણ જ્યારે તે જીવ સ્થાવરપણાને પ્રાપ્ત થયો, ત્યારે તેને મારવાથી તો ઉપર પ્રમાણે દોષ કેમ ન લાગે? અવશ્ય લાગવો જોઈએ તેથી પચ્ચાણ કરનાર અને કરાવનાર બંનેની પ્રતિજ્ઞાનો લોપ થાય છે" તેના પ્રત્યુત્તરમા ગુરુ કહે છે-અરે શિષ્ય, તને આ શો વ્યાપ્તોદ થયો છે, કે જેથી આવો અણસમજભરેલો પક્ષ કરે છે ગૃહી શ્રાવકો જ્યારે સાધુ પાસે વ્રત લેવા આવે છે, ત્યારે તે કહે છે કે, હે મુનિવર્ય!

* અહિં નગરમા હોય તેને ન મારવો, પણ ઉદ્યાનમા હોય તેને મારવો એવા અર્થ નીકળે છે

સાધુને હિંસાની અનુમોદના લાગતી નથી તે ઉપર કથા. (૩)

અમે અળગારપણું (સાધુપણું) લેવાને શક્તિમાન નથી, પણ અમે નિરપરાધ ત્રસ કાચ જીવનો વધ કરવાનું પચ્છાણ પાઢવાને શક્તિમાન છીએ આવી ધારણા કરીને તેઓ વ્રત લે છે, તેથી તેમની પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ થતો નથી. વહી તેઓ રાયાભિયોગેળ વિગેરે છ છોડીઓ સહિત વ્રત ઈગિકાર કરે છે, તેથી રાજાદિકના અભિયોગથી ભદ્રી ત્રસ જીવનો વધ કરવો પડે, તોપણ તેમના વ્રતનો ભંગ થતો નથી આ સંબધમા એક કથા છે તે આ પ્રમાણે—

ગૃહસ્થને અણુવ્રત ગ્રહણ કરાવતાં સાધુને સ્થાવર
જીવોની હિંસાની અનુમોદના લાગતી
નથી તે ઉપર કથા.

રત્નપુર નામના નગરમાં રત્નશેખર નામે રાજા હતો એક દિવસ તેણે પોતાના અંતઃપુરની સ્ત્રીઓને અને નગરના લોકોને સ્વેચ્છાએ ક્રીડા કરવાને માટે કૌમુદી મહોત્સવ કરવાની આજ્ઞા આપી, અને નગરમા એવી આયોગણા કરાવી કે, રાજા વિગેરે સર્વ પુરુષોએ ઉચ્ચાનમા આવવું, કોઈએ નગરમા ન રહેવું આથી સર્વેએ તેમ કર્યું. એ વખતે એક વણિકના છ પુત્રો ઋયવિક્રય વિગેરે વ્યાપારમાં વ્યગ્ર હોવાથી નગરમાજ રહી ગયા અને રાજસેવકોએ શહેરના દરવાજા વધ કરી દીધાં તથા નીકળી ગયા પછી રાજાએ પુરસ્ક્રકોને કહ્યું કે, તપાસ કરો કે નગરમા કોઈ પુરુષ છે કે નહીં? તપાસ કરતાં તે છ વણિક પુત્ર તેમના જોવામા આવ્યા, તેથી તેમને ટોરઢાવડે વાધીને રસ્તો રાજા પાસે લાવ્યા. રાજાએ કોપ કરીને તેમનો વધ કરવાની આજ્ઞા કરી કહ્યું છે કે,—

આજ્ઞાભંગો નરેન્દ્રાણાં । મહતાં માનમર્દનં ॥

મર્મવાક્યં ચ લોકાના । મરાસ્રવધમુચ્યતે ॥ ૧ ॥

“રાજાઓને આજ્ઞાનો ભંગ, મોટા લોકોને અપમાન અને લોકોને મર્મવચન તે શસ્ત્ર વગરનો વધ કહેવાય છે”

રાજાએ કરેલા હુકમની વાત સામઢીને તે છ પુત્રોનો પિતા શોકાકુલ થઈ રાજાપાસે આવીને કહેવા લાગ્યો કે, હે દેવ! મારા કુઢનો ક્ષય કરો નહીં મારું સર્વ ધન હઈ લ્યો, પણ મારા પુત્રોને છોડી મુકો તથાપિ રાજાએ કોઈ રીતે તેમને છોડ્યા નહીં પછી પિતાએ સર્વનો ઘાત થતો જોઈ તેમથી પાંચ પુત્રોને છોડવાની પ્રાર્થના કરી રાજાએ તેમ પણ કર્યું નહીં પછી ચાર પુત્રોને માટે માગણી કરી, તો પણ રાજાએ માન્યું નહીં પછી ત્રણ, બે અને છેવટે એક પુત્રને છોડવાની પ્રાર્થના

સવત્સરેણ યત્પાપ । કૈવર્તસ્યેહ જાયતે ॥

एकाहेन तदाप्नोति । अपूतजलसग्रही ॥ ३ ॥

यः कुर्यात् सर्वकार्याणि । वस्त्रपूतेन वारिणा ।

स मुनिः स महासाधु । स योगी स महाव्रती ॥ ४ ॥

प्रियते मिष्टतोयेन । પૂતરાઃ ક્ષારસંભવા ॥

ક્ષાર તોયેન મિષ્ટાના । ન કુર્યાત્ સકલં તત ॥ ૫ ॥

“વેદના પારંગત બ્રાહ્મણને સમગ્ર ત્રણ લોક આપવાથી જેટલું પુણ્ય થાય છે, તેનાથી કોટીગુણુ પુણ્ય વસ્ત્રવઢે ગલીને પાળી પીવાથી થાય છે વ્હી સાત ગામ ઘાલવાથી જેટલુ પાપ થાય છે, તેટલુ પાપ અળગલ પાળીનો ઘડો વાપ-રવાથી થાય છે મચ્છીમારને એક વર્ષમા જેટલુ પાપ લાગે છે તેટલું પાપ ગભ્યા વગરના જલને સગ્રહી રાત્રનારને એક દિવસમા લાગે છે જે ગલેલા જલથી સર્વ કાર્ય કરે, તે મુનિ તે મહાસાધુ, તે યોગી અને તે મહાવ્રતી કહેવાય છે સ્વારા પાળીના ઉત્પન્ન થયેલા પૂરા મીઠા પાળીમા મરી જાય છે અને મીઠા પાળીના પૂરા સ્વારા પાળી થી મરી જાય છે, તેથી સ્વારુ અને મીઠુ પાળી એકતુ કરવુ નહીં”

આવા પુરાણના શ્લોકો સાંભળીને કુમારપાલે તે શ્લોકો સ્મરવાથી તેના પત્ર ભઈ ભઈને પોતાના સેવકોને પોતાના રાજ્યમા દરેક શહેરે શહેરે અને ગામે ગામ જીવદયાન માટે મોકલાવ્યા વ્હીરાજા કુમારપાલે જીવદયાને માટે ગુપ્ત વાતમીદારોને રાખ્યા હતા કે “કોઈ હિસા કરે છે કે નહીં” ? તેઓ ગુપ્ત રીતે તેના વિશાલ રાજ્યમા સર્વત્ર ફરતા હતા એક વાલ્તે એવુ બન્યુ કે, કોઈ ગામમા ‘મહેશ્વર’ નામના કોઈ વણિકના કેશમાંથી તેની સ્ત્રીએ એક શુ કાઢીને તે શ્રેષ્ઠીના હાથમા મુકી, એટલે તે મહેશ્વર શેઠે તેને મારી નાખી તે રાજાના ગુપ્ત ચરોના જોવામા આવ્યુ તેથી તત્કાલ તે શ્રેષ્ઠીને જુના કાનેવાર સાથે પાઠીને પાટળ કુમારપાલ પામે ભઈ ગયા રાજાએ પૂછ્યુ, અરે શેઠ, આવી દુષ્ટ ઘેષ્ટા કેમ કરી ? શ્રેષ્ઠીએ કહ્યુ, મહારાજ, આ જુ મારા મસ્તકમા માર્ય કરીને મારુ રુધિર પીતી હતી, તે અન્યાયથી મેં તેને મારી છે કુમારપાલે કહ્યુ, અરે દુષ્ટ, કેશ તો જુને રહેવાનુ સ્થાન છે ત્યાંથી તે જીવને તે સ્થાન અષ્ટ કર્યો તેથી તુ પોતેજ અન્યાયી છુ. કદિ તુ જીવહિંસાથી બ્હીનો નહીં, પણ શુ મારી આજ્ઞાથી પણ બ્હીનો નહીં ? એમ કહી તેનો ઘણો તિરસ્કાર કર્યો પછી તે મહેશ્વરે જીવિતરૂપ ખિસા માગી એટલે દયાલુ રાજાએ કહ્યુ કે, જા, તને છોડી મુકુ છુ, પણ તુ તારુ મર્વ દ્રવ્ય સર્ચીન આ જુના પાપનુ પ્રાયશ્ચિત કરવા માટે “યુકાપિહાર” નામે એક પ્રાસાદ કરાવ્ય, કે જેને જોઈને કોઈ પણ તેવો જીવવધ ન કરે મહેશ્વર શેઠે તેમ કરવુ સ્વીકાર્યું કહ્યુ છે કે—

अमारि कारणं तस्य । वर्ण्यते किमतःपरं ॥

द्युतेपि कोपियन्नोचे । मारीरीत्यक्षरद्वय ॥ १ ॥

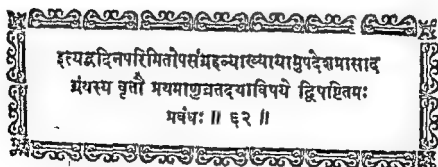
“अहो, कुमारपाळ राजाना अमारी कर्तव्यनुं शुं वर्णन करीए के जेना राज्यमा द्युतकीडामा पण कोई ‘मारी’ एवा ए बे अक्षर बोली शकतुं नहीं ”

एक वखते राजा कुमारपाळे सात व्यसनने हिंसाना कारणभूत जाणी मा-टीना सात पुरुषोना रूप वनाव्या तेमना मुख उपर मपी लगाडी गधेडं वेसाडी ते ज्ञी आगळ काढल विंगेरे तुच्छ बाजीत्रो वगाडतां तेने पाटण नगरना चोराशी चौ-धामा फेरवी लाकडी तथा मुष्टी विंगेरेना ताडन करावी तेने पोताना नगरमाथी अने पोताना देशमाथी पण वहार काढी मुकाव्या इत्यादि घणा वृत्तातो श्रीजिन मंडनसूरिए रचेल्ले कुमारपाळ चरित्रमाथी जाणी लेवा.

श्रीकुमारधरणीभृतः कथां । कथ्यतेऽत्र महिमा प्रमातिगः ॥

यः कृपाव्रतमिहाश्रितः स्वयं । तन्मयं च निखिलं जगदव्यधात् ॥१॥

“आ श्रीकुमारपाळ राजानी कथानो महिमा वचनयी अणोचर छे, ते राजाप येते दयाव्रत लडने सर्व जगतने पण दयामय करी दीधुं हतु ”

વ્યાખ્યાન ૬૩ મુ.

હવે ગૃહસ્થ શ્રાવકોને મુનિથી સવાસ્થિ (સ્વાવસ્થા) ની દયા હોય તે
કહે છે

આદ્યવ્રતે ગૃહસ્થાનાં । સંહપાદા વિશોષકાં ।

દયા હિ દર્શિતા પુજ્યૈ । નાધિકા તુ પ્રકારિતા ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“પૂજ્ય પુરુષોષ ગૃહસ્થ શ્રાવકોને પ્રથમ દયાવ્રતમા મુનિથી સ્વાવસ્થા દયા
દર્શાવી છે, તેથી અધિક દર્શાવી નથી”

આઈ સ્વાવસ્થા દયા કેવીરીતે થાય તે ઉપર પ્રાચીન સૂરિઓ આ પ્રમાણે
કહે છે

થૂલા સૂદૃમાં જીવા, સંકલ્પારંભઓ ભવે દુર્વિહા ।

સાવરાહ નિરવરાહા, સાવિક્સા ચેવ નિવિક્સાય ॥

સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મ એમ બે પ્રકારના જીવો સંકલ્પ અને આરંભથી એમ બે પ્રકારે
જાણાય છે તે જીવો વહી સાપરાધી અને નિરપરાધી એમ બે પ્રકારનાં હોય છે તથા
તેની હિંસા સાપેક્ષ અને નિરપેક્ષ એમ બે પ્રકારે થાય છે

તેનો પ્રાર્થ એવો છે કે, પ્રાણીઓની હિંસા પ્રાણીના સ્થૂલ અને સૂક્ષ્મપણા-
થી બે પ્રકારે કહેલી છે તેમા સ્થૂલ એટલે ત્રણ જીવો અને સૂક્ષ્મ એટલે પૈકોત્રિય
જીવો જાણવા તેના પૃથ્વીકાય વિગેરે પાંચ ભેદ છે, પણ તેમાં તે નહીં કે જે સૂક્ષ્મ
નામકર્મના ઉદયથી સર્વ લોકમા વ્યાપી રહ્યા છે, કારણકે તેના વધનો અભાવ છે
તેઓ તો પોતાના આયુષ્યના ક્ષયવેદન મૃત્યુ પામે છે, તેથી તે જીવો સર્વથી અવિરતિ
જન્ય પાપવધ છે, પણ હિંસાજન્ય પાપવધ નથી સાધુઓ તે બને પ્રકારના (સ્થૂલ અને
સૂક્ષ્મ જીવના) વચ્ચે નિવૃત્ત છે તેથી તેમનામા વિશ્વવસાની દયા હોય છે અને ગૃહસ્થને
માત્ર સ્થૂલ જીવના વચ્ચે નિવૃત્તિ છે, કારણકે તે પૃથ્વી, જલ વિગેરેનો સદા આ-
રંભી છે, તેથી દશવસા ઓછા થયા હવે તે સ્થૂલ જીવનો વધ પણ બે પ્રકારે છે સ-
ંકલ્પથી અને આરંભથી તેમા સંકલ્પથી એટલે ‘ આને હુ મારુ ’ એવા મન-સંકલ્પથી
જે હિંસા થાય તે તેનાથી ગૃહસ્થ નિવૃત્ત થઈ શકે છે. પણ આરંભથી તે નિવૃત્ત થઈ
શકતો નથી, કારણકે રેતી વિગેરેના આરંભમા ત્રણજીવનો પણ ઘાત થાય છે તે ક્ષિ-
ત્ત થાય પોતાનો તથા સ્વજનનો નિર્માહ થઈ શકતો નથી એથી દશવસામાયી વહી
પાંચ ગણા એટલે પાંચ વાકી રહ્યા હવે સંકલ્પથી ત્રણ જીવની હિંસામા પણ સાપરા-
ધી અને નિરપરાધી જીવ આશ્રી બે ભેદ છે તેમા ગૃહસ્થ નિરપરાધીની હિંસાથી

નિવૃત્ત થઈ શકે છે, પણ માપરાધીને માટે તો તેના અપરાધના નાના મોટાપણા સંવધી વિચાર કરવો પડે છે; તેથી તેના ગુરુ અપરાધમા તેના વધનો સકલ્પ પળ કરે છે તેથી પાંચ વસામાથી અદીવસા ગયા તે નિરપરાધીના વધના ત્યાગમા પળ વે પ્રકાર છે સાપેક્ષ અને નિરપેક્ષ. તેમા ગૃહસ્થ નિરપેક્ષ હિંસાથી નિવૃત્ત થઈ શકે છે, પણ સાપેક્ષ હિંસાથી નિવૃત્ત થઈ શકતો નથી. ઇટલે નિરપરાધી ઇવા પણ મારાઈન કરનારા પાઠા, ઘઘડ, ઘોડા િગેરેને તેમજ પઠન કરવામા પ્રમાદી ઇવા પુત્રાદિકને સાપેક્ષપણે વધ વંધનાદિ કરે છે, તેથી અદીવસામાથી અર્ધ જતા ઘાકી સવાનસો રહે છે તેથી ગૃહસ્થ થાવકને સવા વસો ડયા કહેલી છે

૧ પ્રમાણે થાવકનું પહેલું અણુવ્રત છે તે પ્રથમ અણુવ્રતના પાંચ અતિચાર ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે તે કહે છે

ક્રોધાદ્ વંધ છવિચ્છેદોઽધિકભારાધિરોપણં ।

પ્રહારાન્નાદિ રોધશ્ચાઽહિસાયા પરિકીર્તિતા. ॥

“ક્રોધથી આરુઠ વધન ઘાવબુ, કર્ણાદિકનો છેદ કરવો, અધિક ભાર મુકવો, મહાર કરવો અને અક્ષ તથા જલનો નિરોધ કરવો, ૧ પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રતના પાંચ અતિચાર છે ”

તેનું વિવેચન કરે છે કે, રજ્જુ િગેરેથી ગાય વા મનુષ્યને ઘાવવા પોતાના પુત્રોને પણ વિનય શિખવવા માટે તેવી શિક્ષા કરવી તેમા ક્રોધથી ઇટલે પ્રવલ કપાય થી જે વધન ઘાવુ તે પહેલી અતિચાર છે શરીરની ત્વચાનો અથવા કાન િગેરેનો ક્રોધથી જે છેદ કરવો તે બીજો અતિચાર છે ક્રોધથી વા લોભથી વહન કરી શકા પ નહીં તેટલો (પ્રમાણથી અગ્રિક) ઘોજો વૃષભ, ઝૂટ, ગધેડા તથા મનુષ્યાદિકની પીઠપર આરોપણ કરવો તે ત્રીજો અતિચાર છે ક્રોધથી નિર્દયપણે ચાવુકાદિવટે મહાર કરવો તે ચોથો અતિચાર છે અને ક્રોધાદિકથી માત્ર પાણીનો વા ઘામચારા નો અટકાવ કરવો તે પાંચમો અતિચાર છે

આદિ શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે, “ આ વગ્રાદિ પાંચ અતિચાર શી રીતે લાગે ? કારણ કે, વ્રતગ્રહણ કરતા તે વધન, પ્રહારાદિનો ત્યાગ કરેલો નથી, જેથી વ્રતના મલી નયનાનો અભાવ છે અને જે વ્રત લીડુ છે તે તો અસ્વડ છે, તેથી તેમા અતિચાર શી રીતે કલ્પન થાય ? ” ગુરુ તેનું સમાધાન કરે છે કે—“ મુખ્યપણે તો પ્રાણાતિપાતનો જ ત્યાગ કરેલો છે, વધ વધનાદિનો ત્યાગ કરેલો નથી, પણ પરમાર્થે તો તેનું પણ પચ્ચાણ કરેલું છે, કારણ કે તે પ્રાણાતિપાતના હેતુ છે ” શિષ્ય કહે છે કે “ જો તેમ છે તો તો તેવી રીતે વ્રત ન પાળવાથી વ્રતનો જ ભંગ થવો જોઈએ, અતિચાર શા માટે લાગે ? ” ગુરુ કહે છે કે “ એમ નહીં વ્રત વે પ્રકારે પલાય છે—અતર્વૃત્તિથી અને વહિર્વૃત્તિથી,

તેમા હ્યારે કોપાદિકને વશ થઈ વધ વિગેરેમા (પ્રહારાદિ કરવામા) પ્રવર્તે ત્યારે નિર્દયપણાને લીધે અતર્વૃત્તિથી વ્રતનો મંગ થાય છે, પણ આયુષ્યના વળને લીધે તે જીવના મરણ નહીં પામવાથી ત્વિર્વૃત્તિથી વ્રત પાલ્યું ગણાય છે તેથી કાઠક ખાતુ અને કાઠક ન માગ્યુ-તે મંગાભગરૂપ અતિચાર ગણાય છે તે ઉપર અન્યત્ર કહ્યું છે કે, “ મારે જીવનો વધ કરવો નહીં, પરંતુ જેને વ્રત છે તેને જીવ મૃત્યુ પામ્યા વિના અતિચાર કેમ લાગે ? એવી આશકાનો ઉત્તર આપે છે કે, જે ક્રોધ કરીને વધ વિગેરે કરે છે, તે સમયે તેને નિરપેક્ષપણુ થઈ જાય છે, વ્રત નિયમ સાંભરતા નથી તેવે પ્રસંગે જીવ મૃત્યુ ન પામવાથી તેનો નિયમ રહે છે, પણ ક્રોધવડે નિર્દયપણું કરવાથી તેના વ્રતનો ભંગ થાય છે. એટલે દેશથી મંગ અને દેશથી પ્રતિપાલન થવાથી પૂજ્ય પુરુષો તેને અતિચાર ગણે છે ” માટે જેમ આ અતિચારો ન લાગે તેમ પ્રવર્તવું આ વ્રત ઉપર શ્રીકુમારપાલનો પ્રવધ નીચે પ્રમાણે —

શ્રી કુમારપાલ પ્રવધ.

એક વખતે હદયનમંત્રીએ પાટળમા મહોત્સવ સહીત શ્રીહિમચંદ્રસૂરિને પ્રવેશ કરાવ્યો અન્યદા સૂરિએ મંત્રીને કહ્યું કે, તમારે રાજાને એકાતમા કહેવું કે, આજે તમારે નવી રાણીને મહેલે સુવા ન જવું, કારણ કે રાત્રે ત્યાં વિદ્રવધવાનું છે કદિ રા જા તમને પુછે કે, તેજુ કોણે કહ્યું ? તો તે અતિ આગ્રહ કરે તો તમારે મારું નામ આપવું પછી મંત્રીએ તેમ કહ્યું રાજાએ તે વચન માય કહ્યું તે રાત્રે વિદ્રુત (વીજળી) પડવાથી તે રાણીનો મહેલ વહી ગયો અને રાણી મૃત્યુ પામી આ ચમત્કાર જોઈ રાજાએ મંત્રીને પૂછવાથી હેમચંદ્રાચાર્યને ત્યાં આવ્યા જાણી તરત બોલાવ્યા સૂરિ સમામા આવ્યા એટલે રાજા આસન છોડી તેમના ચરણમા પડીને બોલ્યો કે,—હે ભગવન્ ! હું તમને મુલ વતારી શકું તેમ નથી કેમકે, પ્રથમ તમે સ્તબ્ધતીર્થ (સભાત, મા મારી રક્ષા કરી હતી, અને અહિ પણ જીવિતદાન આપ્યું છે માટે હવે મારું રાજ્ય છડીને મને અનુગ્રી કરો આચાર્ય બોલ્યા કે, હે રાજન્, અમારે નિ સગને રાજ્યનું શુ કામ છે ? જો તમે કૃતજ્ઞ થઈને પ્રત્યુપકાર કરવાને ઇચ્છતા હો તો તમારું મન શ્રી જૈનધર્મમા જોડી દો કહ્યું કે, પ્રાણીને ઘર, સ્ત્રી, પુત્રો, સેવકો, વાધવો, શેહેર, સાળ, ગામ અને રાજ્ય મપત્તિ વિગેરે પગલે પગલે પ્રાપ્ત થાય છે પણ વિદ્વાનોએ પૂજેલી નિર્મલ તત્વજ્ઞાનપર રુચિ પ્રાપ્ત થતી નથી તે સામઘી રાજાએ કહ્યું, સ્વામી તમારે કૃપા કરી પ્રતિદિન સમામા મને પ્રતિવોધ કરવા આવવું, કે જેથી અનેક બ્રાહ્મણાદિ વર્ગે સ્થાપિત કરેલા પક્ષના વિનાશથી મારી બુદ્ધિ સમ્યક્ ધર્મમા જોડાય પછી શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ પ્રતિદિન રાજસમામા જવા લાગ્યા અને બ્રાહ્મણોની સાથે વિવાદ કરીને મ્યાદવાદ મતનું સ્થાપન કરવા આગ્યા એક દિવસ રાજાએ સમામા પુત્ર્યુ કે, સર્વ ધર્મમા શ્રેષ્ઠ ધર્મ

કયો? સૂરિ બોલ્યા—ભોજરાજાની આગળ સરસ્વતીએ આ સંવાદ વિષે શ્લોક કહ્યો છે તે સામઝવા યોગ્ય છે તેમા કહું છે કે, “સૌગત ધર્મ કરવા યોગ્ય છે, આર્હત્ તથા વૈદિક ધર્મ વ્યવહારને માટે યુક્ત છે અને શિવ ધર્મ ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે રાજાએ ફરીથી પૂછ્યું કે ભગવન્, વેદમા લલ્લે છેકે, “જે ઔપધીઓ, પશુઓ, વૃક્ષો, તિર્યંચો અને પક્ષીઓ યજ્ઞને માટે નિધન (વિનાશ) પામે તે પુનઃ ઉન્નત પદને પામે છે ” આ પ્રમાણે વેદોક્ત હિંસાને કેટલાએક ધર્મ માને છે તે વિષે આપ શું કહો છો? સૂરિ બોલ્યા—રાજન્, એ સત્ય વચન નથી રુદ્રપુરાણના અઘાવનમા અખ્યાયમા કહ્યું છે કે, “વૃક્ષોને છેદી, પશુઓને હણી, રુધિરનો કાદવ કરી અને અગ્નિમા તિલ ઘૂતાદિ થાલી સ્વર્ગ મેલવે છે તે આશ્ચર્ય છે. જો યજ્ઞને માટે પશુ સજ્જેલા છે એમ સ્મૃતિ કહેતી હોય તો સ્માર્ચ ધર્મીઓ તેમનું માંસ મક્ષણ કરનારા રાજાઓને કેમ વારતા નથી? વહી જો બ્રહ્મા એ યજ્ઞને માટે પશુઓ વનાવ્યા છે તો વાષ વિગેરેના હોમથી દેવતા સંતુષ્ટ કેમ થતા નથી?” હે રાજન્, અર્હિસાથી ઉત્પન્ન થનારો ધર્મ હિંસાથી શી રીતે પ્રાપ્ત થાય? જલથી ઉત્પન્ન થનારા કમલો અગ્નિમાથી કેમ ઉત્પન્ન થાય? બ્રહ્મ-પુરાણમા પણ લલ્લે છે કે, “પ્રાણીની હિંસા કરનારા પુરુષો વેદ ભગવાથી, દાન દેવાથી, તપ કરવાથી કે યજ્ઞો કરવાથી કદી પણ સદ્ગતિ પામતા નથી ” સાચ્ય મતવાળા કહે છે કે —

ષટ્ત્રિશદંશુલાયમં, વિશત્યંશુલ વિસ્તૃતં ॥

દૃઢં ગલનકં કાર્યં, ભૂયો જીવાન્ વિશોધયત્ ॥ ૧ ॥

“છત્રીશ આગળ લાંબું અને વીંશ આગળ પોહોલું એવું ગરખું રાત્રવું અને તે વહે વારવાર જીવોને શોધવા અર્થાત્ પાણી મલ્લવું ” વહી લિંગપુરાણમા કહ્યું છે કે:—

ત્રિશદંશુલમાનં તુ, વિશત્યંશુલ માયતં ॥

તદ્રસ્ત્રં દ્વિગુણી કૃત્ય, ગાલયિત્વોદકં પિવેત્ ॥ ૧ ॥

તસ્મિન્ વલ્લે સ્થિતાન્ જંતુન્, સ્થાપયેજ્જલમધ્યત ॥

એવં કૃત્વા પિવેત્તોયં, સં યાતિ પરમાં ગતિમ્ ॥ ૨ ॥

“ત્રીશ આગળ લાંબું અને વીંશ આગળ પોહોલું વલ્લ વેવડું કરી તે વહે જલને ઢીલેને પછી પીવું તે વલ્લને લાગેલા જીવોને પાછા જલની મધ્યમાં નાત્રવા એમ કરીને જે જલ પીવે તે સદ્ગતિને પામે છે ” ઉત્તરમીમાસામા પણ કહ્યું છે કે:—

દૃતાસ્ય તત્ ગલિતે, યે વિદૌ સતિ જતવઃ ॥

સૂક્ષ્મા ધ્રમર માનાસ્તે, નૈવ માતિ ત્રિવિષ્ટે ॥ ૧ ॥

કુસુમ કુંકુમાંભોવ, ત્રિચિત સૂક્ષ્મ જતુભિઃ ॥

તદ્ દૃઢે નાપિ વસ્ત્રેણ, શક્ય નો શોધયેજ્જલ ॥ ૨ ॥

“કરોઢીઆના મુલમાથી નીકળેલા તંતુઓથી ગળેના જઠના પિંદુઓમા જે જતુઓ છે તે પટલા થપા સૂક્ષ્મ છે કે જો તે દરેકને ભ્રમરા જેવડી કાયાવાળા કરીએ તો ત્રણ જગતમા સમાય નહીં” વઢી “કમુનાત તથા કુઠુમના જઠની અદર રહેલા કસુમા ને કુકુમની જેમ પાણીમા ઘસા સૂદમ જતુઓ રહેલા છે કે ઘાટા વસ્ત્રથી ગઢતા છતાં પણ તેને શોષવું અશક્ય થઈ પડે છે અર્થાત્ તેમાથી પણ બહાર નીકળી આવે છે”

ઉપર પ્રમાણે સર્વ ધર્મ શાસ્ત્રોમા કહેલ છે તેથી સર્વ ધર્મ દયામૂઢ છે, અને એજ ધર્મ પ્રમાણ છે, માટે હે રાજન્! આતિને છોડીને દયા ધર્મમા સ્થિર થા આ પ્રમાણેના હેમચદ્રાચાર્યના વચનોથી જૈન ધર્મને મત્ય માનતા રાજાએ ફરીવાર પૂછ્યું કે, હે ભગવન્, કેટલાએક કહે છે કે, જૈન જોકો વેદવાદ છે માટે તે નમકા યોગ્ય નથી તે વિષે આપ શુ કહો છો? સૂરિ થોલ્યા—રાજન્, વેદ કર્મમાર્ગના પ્રવર્તક છે અને અમે નિષ્કર્મ માર્ગી છીએ, તેથી વેદ શી રીતે પ્રમાણ થાય? ઉત્તરમીમાસામા કહ્યું છે કે, “વેદ અવેદ છે, લોક અજોક છે અને યજ્ઞ અયજ્ઞ છે” કારણ કે “વેદમા અવિદ્યા કહેલી છે” વઢી રુચિ પ્રજાપતિના સ્તોત્રમા પુત્રનું પિતામત્ય વચન છે કે, “વેદમા કર્મમાર્ગ છે તે અવિદ્યા છે તો હે પિતામહ, તમેમને કર્મમાર્ગનો ઉપદેશ કેમ કરો છો?” જો વેદમા કિંચિત્ પણ જીવદયા કહેલી છે તો સર્વ શાસ્ત્ર સમત શુદ્ધ દયાને પાલનારા અમે વેદવાદ શી રીતે કહેવાઈએ? પુરાણમા ભલે છે કે —

સર્વવેદા ન તત્કુર્યા । સર્વે યજ્ઞા ચ ભારત ॥

સવ તીર્થાભિષેકાશ્ચ । યત્કુર્યાત્પ્રાણીનાંદયા ॥ ૧ ॥

“હે ભારત! (યુધિષ્ઠિર) જે પ્રાણીઓ પર દયા સ્વચાથી થાય તે સર્વ વેદોથી, સર્વ યજ્ઞોથી અને સર્વ તીર્થાભિષેકથી પણ થતુ નથી” વઢી હે રાજન્, “જો વેદમા દયા ન હોય તો તે વેદ નાસ્તિકના શાસ્ત્રોની જેમ અમારે પ્રમાણ નથી” આ પ્રમાણેના ગુરુમહારાજના વાતચોથી કુમારપાલ રાજા વેદોને અમાન્ય માનતો હવો એક વસ્ત્રને રાજાણ સૂરિને કહ્યું, મટારક, કેટલાક એમ કહે છે કે, જૈન જોકો સૂર્ય જેવા પ્રત્યક્ષ દેવને પણ માનતા નથી” સૂરિ થોલ્યા— રાજન્, સામઞ્ચ સ્કંદપુરાણે રુદ્ર પ્રણીત કપાલમોચન સ્તોત્રમા કહ્યું છે કે —

ત્વયા સર્વમિદ વ્યાપ્ત । ધ્યેયોસ્તિ જગતા રવે ॥

ત્વયિ વાસ્તમિતેદેવે । આપો રુધિરમુચ્યતે ॥

ત્વત્કરે રેવ સસ્પૃષ્ઠા । આપો યાતિ પવિત્રતા ॥

“હે સૂર્યદેવ, તમારાથી આ સર્વ જગત્ વ્યાપ્ત છે, તમેજ જગતમા ધ્યાવા યોગ્ય છો, જ્યારે તમે અસ્ત પામો છો ત્યારે જલ રુધિર કહેવાય છે, તમારા કિરણો વહે સ્પૃષ્ઠ ધનાથીજ જલ પવિત્ર થાય છે” આવા પ્રમાણ વાક્યોથી રાત્રે અથ જલને ત્યાગ કરનારા અમેજ તત્ત્વથી તો સૂર્યને માનીએ છીએ વહી કહું છે કે,—

પયોદ પટલસ્થેન । નાશ્રતિ સ્વીમંડલે ॥

અસ્તં ગતે તુ શુંજાનો । અહોમાનોઃ સુસેવકાઃ ॥ ૧ ॥

“જ્યારે મેઘના વાદલામા સૂર્ય ઢંકાઈ ગયો હોય ત્યારે સૂર્યભક્તો ભોજન કરતા નથી અને સૂર્ય અસ્ત પામે છે ત્યારે ભોજન કરે છે તો તે કેવા સૂર્યભક્ત કહેવાય”

રાજાએ ફરીવાર પુછ્યું કે, કેટલાએક કહે છે કે, “જૈનો વિષ્ણુને માનતા નથી તેથી તેની મુક્તિ થતી નથી, તેનું શી રીતે?” હેમચંદ્રાચાર્યે બોલ્યા કે,—“હે રાજા, તે સત્ય છે પરંતુ સ્વસ્થરા ચૈષ્ણવ તો જૈનમુનિઓ જ છે ગીતામા કહ્યું છે કે,—

પૃથિવ્યામપ્યહં પાર્થ । વાયવગ્રૌ જલેપ્યહં ॥

વનસ્પતિ ગતશ્ચાહં । સર્વભૂતગતોપ્યહં ॥ ૧ ॥

યો માં સર્વગતં જ્ઞાત્વા । ન ચ હિસેત્કદાચન ॥

તસ્યાહં ન પ્રણસ્યામિ । યસ્ય માં ન પ્રણસ્યતિ ॥ ૨ ॥ -

“હે અર્જુન, હું પૃથ્વીમા, વાયુમા, અગ્નિમા, જલમા, વનસ્પતિ અને સર્વ ભૂતોમાં રહેલો છું તેથી જે મને સર્વવ્યાપક જાણી હિંસા કરશે નહીં તેનો વિનાશ હું પણ કરીશ નહીં અર્થાત્ જે મને હણશે નહીં તેને હું પણ હણીશ નહીં” વહી વિષ્ણુપુગણ મા પારામર ક્ષાપિષ કહ્યું છે કે,—

પરશ્વી પરદ્રવ્યેષુ । જીવહિસાસુ યો મતિ ॥

ન કરોતિ પુમાન્ ભૂપ । તોપ્યતે તેન કૈશવ ॥ ૧ ॥

યસ્ય રાગાદિ દોષેણ । ન દુષ્ટ નૃપ માનસં ॥

વિશુદ્ધચેતસો વિષ્ણુ । સ્તોપ્યતે તેન સર્વથા ॥ ૨ ॥

“હે રાજા, જે પુરુષ પરશ્વી, પરધન અને જીવિહિંસામા બુદ્ધિ કરશે નહીં, તેની ઉપર વિષ્ણુ ભગવાન્ સતુષ્ઠ થશે હે રાજા જેનુ મન રાગાદિ દોષથી દૂષિત થયું નથી તેવા શુદ્ધ મનવાળા પુરુષ ઉપર વિષ્ણુ સતુષ્ઠ થાય છે” વહી તેજ પુરાણમા યમરાજ અને વિષ્ણુના વૃતોના સવાદ પ્રસંગે કહ્યું છે કે,—“જે પોતાના વર્ણાશ્રમ ધર્મથી ચલિત થતો નથી, શત્રુ અને મિત્રમા સમાન દષ્ટિ રાખે છે, જે કોઈને મારતો નથી, તેમજ કોઈનુ હરી લેતો નથી, તેવા સ્થિર મનવાળા પુરુષને વિષ્ણુભક્ત જાણવો જેની

શુદ્ધિ નિર્મલ છે, જે મત્સર રહિત, પ્રજાત, પરિત્ર આચરણવાળો અને સર્વ પ્રાણીમા-
ત્રનો મિત્ર છે, તેમજ જેનાં વચન પ્રિય અને હિતકારી છે, તેમજ જે માન માયા રહિત
છે તેવા પુરુષના હૃદયમા વાસુદેવ વસે છે ॥

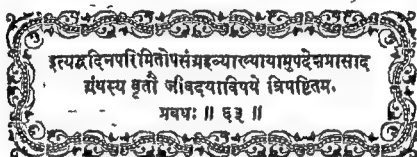
આ પ્રમાણે વિચારતા તત્ત્વવૃત્તિવદે સર્વ જીવના રક્ષકો જૈન જ છે, બ્રાહ્મણો
નથી, કેમકે તેઓ તો તેથી વિપરીત ચાલનારા છે. વ્હી પરમાર્થરૂપે નિત્ય ચિદ્રૂપણે
તથા જ્ઞાનાત્મણે જે વ્યાપે તે વિષ્ણુ કહેવાય આવી વ્યુત્પત્તિથી જિનજ વિષ્ણુ છે,
તેથી તેના ભક્તોને મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય એવો નિશ્ચય છે

આ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના ધર્મોપદેશથી રાજાએ ધર્મનો મર્મ જાણીને અહિંસા-
દિક ધાર વ્રત ગ્રહણ કર્યાં. પછી તેણે ચારે બર્ણોમા “પોતાને તથા બીજાને માટે જે
કોઈ જીવહિંસા કરશે તે રાજદ્રોહી ગણાશે” એવી પાટળ શેઠેરમા હૃદયોપના ક-
રાવી, પટલુજ નહીં પણ મચ્છીમાર તથા કસાઈ વિગેરેનો પણ નિષ્પાપ નિર્વાહ ચાલે
તેવી મોઢવળ કરી સર્વને દયામય કરી દીધા તે પછી કાશી દેશમા ઘણા જીવનો
હિંસા થતી સાંભળીને તે નિવારવાને માટે એક ચિત્રપટ તૈયાર કર્યું તેમા હિંસા અને
અહિંસાના ફલરૂપ સ્વર્ગ નરકના ચિત્રો આલેખ્યા તેની વચમા શ્રીગુરુ (હેમચંદ્ર
સૂરિ) ની મૂર્તિ કરાવી અને તેમની આગળ પોતાની નમ્ર મૂર્તિ ચિતરાવી તે ચિત્ર
સાથે બે કોટી સુવર્ણ તથા બે હજાર જાતિવત અશ્વ વિગેરેની મોટી મેટ આપી પો-
તાના મંત્રીને ત્યાં મોકલ્યાં વાણારસીનો રાજા જયચંદ્ર સાતસો યોજન
ભૂમિ ઉપર રાજ્ય કરતો હતો તેની પાસે ચાર હજાર હાથી, સાઠ લાલ અશ્વ અને
ત્રીગ લાલ પેટલની સેના હતી તે ગંગા યમુનાના તીરે ચલ્યાં બીજે જઈ શકતો નહીં
તેથી તે પોતાને “પગુરાજ” કહેવરાવતો હતો કુમારપાલનો મંત્રી ચિત્રપટ વિગેરે લઈને
ત્યાં ગયાં કેટલેક દિવસે રાજાનું મુલ જોવામા આવ્યું પટલે તેણે ચિત્રપટ વ્રત વ્યો,
અને તેનું યથાર્થ સ્વરૂપ જણાવતા કહ્યું કે, “આ મળ્યે રહેલી મૂર્તિ અમારા રાજગુરુની
છે, તે ગુરુ પુણ્ય પાપનું ફલ આ ચિત્રમા વ્રતાવ્યા અનુસાર દર્શાવ્યું તેથી આ અમારા
રાજાએ જીવ દયા ધર્મે સ્વીકાર્યો છે, અને તેમણે પોતાના રાજ્યમા સર્વત્ર અમારી ધો
પગા કરાવી છે વ્હી અમારા રાજાની કુલદેવી પ્રતિવર્ષ ચોરિસ પાઠાનું શલિદાન
લેતી હતી તેણે પણ ગુરુની સહાયથી પોતાના અદાર દેશમા જીવ હિંસા ન થવા દેવા
માટે તત્કારણ વનાવી છે. હમણા અમારા રાજાની બૈરીણી યવાથી હિંસાને કોઈ ઠેકાણે
સ્થાન મળ્યું નહીં, તેથી આ કાશી દેશમા આગીને વ્યાપી રહી જણાય છે તેને નિવા-
રવાને માટે આ મેટલું લઈને મને અહિં મોકલ્યો છે” આ પ્રમાણેના મંત્રીના વચનો
સાંભળી પગુરાજ સંતુષ્ટ થયો અને બોલ્યો કે, “તમારો ગુર્જર દેશ વિવેકમા વૃદ્ધસ્થિતિ
જેવો કહેવાય છે તે યદિત છે, કારણ કે જેમા આવા દ્રવ્યકુ રાજા પ્રદીપ્તમાન છે ॥

તે રાજા પોતે પ્રેરણા કરીને મારી પાસે દયા કરાવે છે તે છતાં જો હું તે ન કરું તો પછી મારી બુદ્ધિ કેવી કહેવાય ? ” આ પ્રમાણે કહી પોતાના દેશમાયી એકઠી કરાવીને એક હજાર લાસ માચ્છીની જાઠ અને હજારો બીજા હિસાના સાધનો સોલંકી રાજાના મંત્રીની સમક્ષ બાઢી નલાબ્યા, પોતાના વધા દેશમાં અમારી આઘોષણ કરાવી અને તે મંત્રીને વમણી એટ આપીને પાટણ તરફ વિદાય કર્યો.

મંત્રી પળ પાટણ આવી ચૌલુક્યવંશી રાજાને સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. જેથી તે સંતુષ્ટ થયો.

કુમારપાઠે પોતાના અદાર લાસ અશ્વોને માટે પલાણદીઠ પુંજળી તથા ગરળી-ઓ કરાવી. આ પ્રમાણે બીજા વૃત્તાતો પણ તેના ચરિત્રમાયી જાળી લેવા.

વ્યાખ્યાન ૬૪ મું.

હવે હિસાના અભાવથી વિરતિ થાય છે તે કહે છે.

चतुर्था द्रव्यभावाम्नां हिंसा त्याज्या हितेच्छुभिः ।
ततस्तेषां भवेद्देशविरतिः प्राणिसौख्यदा ॥ १ ॥

વ્યાખ્યા.

“ આત્મહિતેચ્છુ પ્રાણીઓના ચાર પ્રકારે દ્રવ્યભાવથી હિસાનો ત્યાગ કરવો. તેથી તેમને પ્રાણીઓને સુસ્થ આપનારી દેશવિરતિ પ્રાપ્ત થાય છે. ” અહિં વિવેચન કરે છે કે, દ્રવ્યથી અને ભાવથી ચાર પ્રકારે હિસા થાય છે તેમા રિયાસમીતિવાળા મુનિને

૧ હિસાના ચાર પ્રકાર-૧ દ્રવ્યથી હિસા, ભાવથી નહીં. ૨ ભાવથી હિસા, દ્રવ્યથી નહીં ૩ દ્રવ્યથી પણ હિસા, ભાવથી પણ હિસા ૪ દ્રવ્યથી પણ નહીં, ભાવથી પણ નહીં

દ્રવ્યથી હિંસા થાય છે, ભાવથી થતી નથી, તે પહેલો પ્રકાર અને અંગારમર્દકનામના આચાર્યે મહાવીર ના કીડા ચંપાય છે એવી બુદ્ધિથી કોયલાનું મર્દન કર્યું તે ભાવથી હિંસા છે, દ્રવ્યથી નહીં તેમજ મૈદ પ્રકાગ્ર છેતે સર્પની બુદ્ધિથી રજ્જુનું ફણવું તે પણ દ્રવ્યથી નહીં પણ ભાવથી હિંસા છે તે ત્રીજો પ્રકાર જ મન વચન અને કાયાએ શુદ્ધ એવા મુનિ છે તેને દ્રવ્યથી પણ હિંસા નહીં અને ભાવથી પણ હિંસા નહીં તે ત્રીજો પ્રકાર અને હું મારું એવી બુદ્ધિએ મૃગની હિંસા કરનાર શીકારીને દ્રવ્યથી અને ભાવથી બંને પ્રકારે હિંસા થાય છે તે ચોથો પ્રકાર

હિંસા શબ્દની વ્યાખ્યા વિષે તત્વાર્થ ભાષ્યમા શ્રી હમાસ્વાતી વાચક લખે છે કે, “ પ્રમાદથી પ્રાણનો ત્યાગ કરાવવો તે હિંસા ” વળી તે વિષે કહ્યું છે કે,-

પચિદ્રિયાણિ ત્રિવિધ વલ્લ ચ । ઉચ્છ્વાસ નિશ્વાસ મથાન્યદાયુ ॥
પ્રાણાદશૈતે ભગવદ્ભિરુક્તા । સ્તેષા વિયોગીકરણ તુ હિંસા ॥૧॥

પાંચ દ્રિયો, મન વચન કાયા એ ત્રણ પ્રકારનું વલ્લ, શ્વાસોચ્છ્વાસ અને આયુષ્ય એ દશ પ્રાણ રહેવાય છે તે દશ પ્રાણનો વિયોગ કરાવવો તે હિંસા કહેવાય છે તે હિંસાનો ત્યાગ કરવાથી અને ત્રીજો કપાય જે અપ્રત્યાભ્યાસી તેની પોકડી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, દૂર થવાથી પાંચમે ગુણઢાળે રહેલ શ્રાવક દેશ-વિરતિ કહેવાય છે આત્મહિતેચ્છુ પુરુષોએ તે અવશ્ય કરવા યોગ્ય છે

અહિં કોઈ શ્રદ્ધા કરે કે, ગૃહસ્થોને વ્રતજીવની હિંસા નિષિદ્ધ છે, સ્થાવરની હિંસા નિષિદ્ધ નથી, તો તેઓએ શું તેની હિંસા યથેચ્છ કરવી? તેના ઉત્તરમા કહે છે કે, “ મોક્ષની ઇચ્છાગ્રાહ્ય દયાલુ ઉપાસકોએ સ્થાવર જીવોની હિંસા પણ નિર્રથક કરવી નહીં ” એકલા વ્રતજીવની હિંસા નિષિદ્ધ કરવાથી સંપૂર્ણપણે ધર્મ પ્રાપ્ત થાય એમ નથી પણ શરીર તથા કુટુંબાદિકના પ્રયોજને સ્થાવર હિંસાની ગૃહસ્થને જરૂર પડે છે પણ તેવા પ્રયોજન વિના સ્થાવરની હિંસા કરનારાનું ઘત મલ્લિન થાય છે એથી શ્રાવકોએ અનિષિદ્ધ એવી સ્થાવર હિંસામા પણ યતના કરવી જોઈએ જેમ કે પાણીનો સત્તાગો સારી રીતે જાળવીને તેમા રહેલા જીવો ન દહાય તેમ યોગ્ય સ્થાને (જઝાશયમા) નાલવો અને ઇષળા પણ થોડા અને સમ્યક્ પ્રકારે શોષીને ઉપયોગમા લેવા નહીં તો અનુક્રાપ ન રહેવાથી અતીચાર લાગે તે વિષે કહ્યું છે કે, “ વ્રત જીવના રક્ષણને માટે શુદ્ધ જલ ગ્રહણ કરવું, અને ઇષળ તથા ધાન્યને શોષીને ઉપયોગમા લેવું ”

વળી પૃથ્વી પિંગેરમા જીવપણું આગમને વિષે કહ્યું છે તે આ પ્રમાણે —

અદ્દામલગ પમાણે, પુલ્લવિકાયે ઇવંતિ જે જીવા ॥

તે પારેવય મિત્તા, જંબુદીવે ન માયંતિ ॥ ૧ ॥

પગંમિ ઉદગવિદુમિ, જે જીવા જિણવેરેહિ પત્રત્તા ॥

તે જહ સરિસવમિત્તા, જંબુદીવે ન માયતિ ॥ ૨ ॥

“લીલા આમલ્લા પ્રમાણ પૃથ્વીકાયને વિષે જેટલા જીરો છે તેનું દરેકનું શરીર જો પારેવા જેવડું કરીએ તો તેઓ આ જંબુદ્વીપમા સમાય નહીં” એક જલના ત્રિબુમા શ્રીજિનેંદ્રોએ જેટલા જીવો કહેલા છે તેનું દરેકનું શરીર જો સરસબ જેવડું કરીએ તો તે આ જંબુદ્વીપમા સમાય નહીં તે પૃથ્વીકાય વિગેરે પાંચે પ્રકારના જીવોની જથ્થાને બલ્કલ ઘણે પ્રકારે અવગાહના એક અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગ જેવડી જાણવી અને તેવા અનંત જીવોના એકઠાપણાથી આશ્રિત એવું એક શરીર તે નિગોદનું એક સૂક્ષ્મ શરીર થાય. તેવા અસંખ્ય શરીર એકત્ર કરીએ ત્યારે એક સૂક્ષ્મ વાયુકાયનું શરીર થાય, તેથી અસંખ્યગુણ એક સૂક્ષ્મ તેજકાયનું શરીર થાય, તેવા અસંખ્ય દેહ એકઠા કરીએ ત્યારે એક સૂક્ષ્મ અણકાયનું શરીર થાય, તેથી અસંખ્યગુણ એક સૂક્ષ્મ પૃથ્વીશરીર થાય, તેથી અસંખ્યગુણ એક વાદર વાયુકાયનું શરીર થાય, તેથી અસંખ્યગુણ વાદર અગ્નિશરીર, તેથી અસંખ્યગુણ વાદર જલશરીર, તેથી અસંખ્યગુણ વાદર પૃથ્વીકાય શરીર અને તેથી અસંખ્યગુણ એક વાદર નિગોદનું શરીર થાય અર્થે વાદર પૃથ્વીકાયના શરીરની સૂક્ષ્મતા પાંચે છે —

જેમ કોઈ યુવાન પુરુષ ઇરણ ઉપર હીરો મુકી તે પર પ્રયત્નથી ઘણનો ઘા કરે તો તે હીરાનો ભગ થતો નથી, પણ તે ઝલટો ઇરણમા પેશી જાય છે તેવા હીરાને ચક્રવર્તીની સ્ત્રી (રત્ન) પોતાને હાથે મર્દન કરી તેનું ચૂર્ણ કરીને સ્વસ્તિકા પૂરે છે તે સ્ત્રીરત્ન પણ પૃથ્વીકાયના પીંડને એક નિસાતરા પર મુકી મર્દન કરે ત્યારે તેમાના કોઈ જીવને પીડા થાય, કોઈને વીલકુલ પીડા ન થાય, કોઈનું મરણ થાય અને કોઈને અલ્પ પણ દુઃખ ન થાય એટલી વધી પૃથ્વીકાય જીવોની સૂક્ષ્મતા છે

બહી જેમ કોઈ મોટા નગરમા કોઈના ઘરમાથી ચોરે દ્રવ્ય લુટ્યું તો તેની વાર્તા તેના પાટોશી તો જાણે છે પણ કોઈ તો મૂલ્યથી પણ જાણતા નથી તેવી રીતે લવણ વિગેરે પૃથ્વીકાયને માટે જાણી લેવું

તેજ પ્રમાણે સ્થાપર એવા વનસ્પતિ કાયમા પણ સિદ્ધાંતને અનુસારે જીવત્વ જાણવું તેઓ વધે છે, પત્ર આવે છે, પુષ્પિત થાય છે, ફલ આપે છે, પોતા પોતાને

૧ સૂક્ષ્મ વનસ્પતિમાય તે સૂક્ષ્મ નિગોદ તેનું ૨ સાધારણ વનસ્પતિ તે વાદર નિગોદ તે એક શરીરમા અનંતા જીવો હોય છે.

પત્ર, પુષ્પ, ફલ આવવાનો કાઠ જાણે છે, ઇન્દ્રિયોના અર્થને ગ્રહણ કરે છે, ગિતાદિકની અસર થાય છે, વકુળાદિના વૃક્ષોમા તેવું દેખાય છે વઠી તેને જન્મ, વૃદ્ધિ અને જરા માત્ર થાય છે, તેથી વનસ્પતિને જીવપણુ કેમ ન હોય? હોયજ તે વિષે કહ્યું છે કે, 'વનસ્પતિ' એ જીવ છે, કારણ કે તેમા મનુષ્યની જેમ જન્મ, જરા અને વૃદ્ધિ ધિગેરે ગુણો છે જલ પણ સજીવ છે તે ભૂમિમાયી દેહકાની જેમ સ્વાભાવિક રીતે પ્રગટે છે અગ્નિ પણ સજીવ છે, કારણ કે બાલકની જેમ આહારથી તેની વૃદ્ધિ જોવામા આવે છે પવન પણ સજીવ છે, તે ગાયની જેમ ધીજાની મેરણાથી આડો અથવા નિયતપણે ગમન કરે છે તેમજ વૃક્ષ પણ સજીવ છે, જો તેની સર્વ ત્વચા હલેડી નાલે તો ગર્ભની જેમ તે વિનાશ પામે છે

આ પ્રમાણે આગમ વાક્યથી તથા યુક્તિથી તે સ્થાવરનું જીવપણુ જાણીને તેમજ તથાપ્રકારે દ્યારૂપ ધર્મને સમજીને સ્થાવર જીવની પણ નિર્રથક હિંસા કરવી નહીં-એ તાત્પર્ય છે

હવે પ્રથમ વ્રતની સ્તુતિ કરે છે

સર્વવતેષ્વિદ મુખ્ય સર્વજ્ઞૈઃ પરિમાણિતમ્ ।

પાલનીય પ્રયત્નેન સર્વપાપાપહ નરૈઃ ॥ ૧ ॥

વ્યાख्या

“સર્વ વ્રતોર્મા સર્વજ્ઞ પ્રભુ એ વ્રતને મુખ્યવ્રત કહેલું છે તેથી સર્વ પાપને નાશ કરનારું તે વ્રત મનુષ્યોએ ચત્ત્રવટે પાલવું આ વિષે શ્રી જિનદાસ શ્રાવકનો પ્રથમ છે તે પ્રાકૃત મુનિપતિ ચરિત્રમાયી અહીં લખીએ છીએ —

શ્રી જિનદાસ શ્રાવકની કથા.

ચપા નગરીમા જિનદાસ નામે શ્રાવક રહેતો હતો ગુરુમુખથી ધર્મ દેશના સામ્રાજીને તેણે સમર્પિતમૂલ વાર વ્રત ગ્રહણ કર્યો એક વસ્તુ તેણે દયાવડે એક વલ્લ-દને નિર્જીહન (સ્વાંસી કરવા) થી મુકાવ્યો કહ્યું છે કે,

દયા વિના દેવગુરુ ક્રમાર્ચા । સ્તપાંસી સર્વેન્દ્રિય યત્રણાની ॥

દાનાદિ શાસ્ત્રાધ્યનાનિ સર્વે । સૈન્ય ગતસ્વામી યથા વૃથૈવ ॥ ૧ ॥

“દેવ ગુરુના ચરણની પૂજા, તપ, સર્વ ઇન્દ્રિયોનું દમન, દાન અને શાસ્ત્રાધ્યયન તે સર્વ દયા વિના, સૈન્ય વગરના રાજાની જેમ વૃથા છે ” વઠી “હાથીના ભવમા સલલું ડગાર્પાથી તે મેઘ કુમાર થયો હતો, મેઠાર્ય મુનિ કૌચપણીને ડગાર્પાથી મોક્ષે ગયા હતા, કપોતને-વચાવવાથી શ્રી શાતિનાય તીર્થંકર થયા હતા અને શ્રી મુનિસુવત સ્વામી અન્ધને ડગારવા માઠ યોજન ગયા હતા ” ચાણા સ્વ નિતિમા પણ કહ્યું છે કે,

ત્યજેદ્ધર્મ દયાહીનં ક્રિયાહીન ગુરુસ્ત્યજેત્ ।

ત્યજેત્ ક્રોધમુખી માર્યા નિઃસ્નેહા વાંધવાસ્ત્યજેત્ ॥

“ દયા વગરના ધર્મને છોડી દેવો, ક્રિયા વગરના ગુરુને છોડી દેવા, ક્રોધ-મુખી સ્ત્રીને છોડી દેવી અને સ્નેહ વગરના ગાંધવોને છોડી દેવા ”

હવે તે પલ્લદ દમેશા શ્રેષ્ઠીના મુલયી પ્રતિક્રમણ શાસ્ત્રાદિ સામઘીને દેશવિરતિ-પણુ પામ્યો તેથી અષ્ટમી વિગેરે પર્વતિથી તે પ્રાશુક તૃણ જલ શિવાય કાઈ સ્વાતો પીતો નહીં. અને દરરોજ જિનદાસશેઠ જે પોતાના ગુરુ હતા તેના દર્શન કર્યા વિના કાઈ સ્વાતો નહી

એક વ્રતે અષ્ટમીને દિવસે શ્રેષ્ઠી શૂન્ય ગૃહમા રાત્રે પોસહ લઈ કાયોત્સર્ગે રહ્યા હતા તે દિવસે તેની કુલટા સ્ત્રીએ કોઈ જારની સાથે તે શૂન્ય ગૃહમાંજ રાત્રે મલ વાનો સંકેત કર્યો હતો તેથી રાત્રે પાયા નીચે લોટાના ચાર સ્ત્રીલાવાળા પલંગ સહિત જારને લઈને તે સ્ત્રી જ્યાં થેઠ કાયોત્સર્ગે રહ્યા હતા ત્યાં આવી અંધકારમાં થેઠને ત્યાં રહેલા નહીં જાણતી તે કુલટાએ તે ચાર સ્ત્રીલાવાળો પલંગ તેની પાસેજ મુલયો દૈવયોગે પલંગનો એક પાલો થેઠના પગ ઉપર આવ્યો પછી પલંગ સ્થિર કરવાને માટે મુદ્ગરના ઘા કરી પેલા ચારે સ્ત્રીલા જમીનમાં નાલ્યા તેમાંના એક સ્ત્રીલાથી શ્રેષ્ઠીનો પગ ઘીંધાઈ ગયો, અને તેની મહા વ્યથા થવા લાગી પછી જ્યારે તે જાર દપતીએ તે પલંગ પર રહીને મૈથુન કરવા માંડ્યું તે વ્રતે વિશેષ ભાર પડતાં વધારે પીડા ઉત્પન્ન થવાથી તે શ્રેષ્ઠી ક્રોધ નહીં કરતા શરીર ઉપર વિચાર કરી મનમાં ચિંતવવા લાગ્યા કે— “હે જીવ, તને સ્વવશપણું ઘેણુ દુર્લભ છે, જ્યારે તું ઘણું સહન કરીશ ત્યારે તને સ્વવશપણું પ્રાપ્ત થશે વાકી જે પરવશપણુ છે તેમાં તારે કાઈ પણ ગુણ માનવો નહીં. અર્થાત્ તું પરવશપણે ગમે તેટલા કષ્ટ સહન કરે તેમાં તને કાઈ ગુણ નથી, પણ સ્વવશપણે સહન કરીશ તો ગુણ પ્રાપ્ત થશે તેવો વ્રત અત્યારે સ્વપમેવ પ્રાપ્ત થયો છે વઢી તું મૃત્યુથી શા માટે ધીર છે? તે કાઈ ભય પામેલાને છોડતું નથી, પણ જે જન્મ્યું ન હોય તેને ગ્રહણ કરી શકતું નથી તેથી જન્મ લેવો ન પડે તેનો યત્ન કર્યું વઢી હે માણી! સજ્જન પુરુષો દોષજાલને છોડી દઈને પારકા ગુણનેજ મનમાં ધારણ કરે છે જેમ મેઘ સમુદ્રના સ્પર્શપણાદ્ય દોષને છોડી દઈ માત્ર જલનેજ ગ્રહણ કરે છે ” એવી રીતે શ્રેષ્ઠીએ પોતાના દોષનો વિચાર કર્યો પણ તેના ઉપર કોપ કર્યો નહીં છેવટે તેજ રાત્રીએ શુભ ધ્યાનવડે મૃત્યુ પામી સૌધર્મ દેવલોકે દેવતા થયા

માત.કાલે પોતાના સ્વામીનું તે પ્રકારે માણ જાણી “અહો! આ અકાર્ય થયું, હવે હું શું કરીશ ? ” એમ તેની સ્ત્રી ચિંતામાં પડી એવામાં પેલો વઢદ માત કાલ થવાથી આવશ્યક સામઘવા, પચલાળ લેવા, તેમજ શ્રેષ્ઠીના દર્શન કરવા ત્યાં આવ્યો એટલે

સંકેત કર્યો રાજકુમારી વસતશ્રી તો તે રાત્રે પોતાનું સર્વસ્વ છડી અશ્વ ઉપર બેસીને તે દેવાલયને દ્વારે આવી અહીં શ્રેષ્ઠીપુત્રે વિચાર્યું કે, આ કામ કરવું ગુણીજનોને યુક્ત નથી એ કાર્ય કરવાથી કુલની મલિનતા થાય વળી તે રાજપુત્રી હોવાથી ધી જા પણ કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય આવા વિચારથી તે રાત્રે ઘેરજ રહ્યો કહ્યું છે કે, “સ્ત્રી જા નિમા દમ, વળિક જાતિમા અત્યંત ન્દીકળપણુ, સત્રીય જાતિમા રોપ અને વ્રાહ્મણ જાતિમા લોભ એ સ્વાભાવિક રહેલા છે.”

અહિં પેલી રાજકુમારીએ દેવદ્વારે આવીને હરિવલ્લ! એવા નામથી સાંકેતિક શ્રેષ્ઠી પુત્રને બોલાવ્યો ને કહ્યું કે-સ્વામી, ચાલો આપણે દેશાતર જઈએ જેથી આપણો મનોરથ સફળ થાય મઝી હરિવલ્લ કોઈ સાથે સંકેત છે એમ જાણી હુકારો દર્શને તૈયાર થયો વચ્ચે એકજ અશ્વ ઉપર બેસી આગલ ચાલ્યા માર્ગમા રાજપુત્રી ઘારઘાર તેને બોલાવે પણ તે તો માત્ર હુકારોજ આપે છેવટે રાજસુતાએ સ્વેદ પામી વિચાર્યું કે, આ કોઈ ધીજો પુરુષ છે તેમ કરતાં જ્યારે રવિનો પ્રકાશ થયો ત્યારે તો તેનું રૂપ જોઈ તેણે વિચાર્યું કે, મને ધિક્કાર છે, પેલા હાથીની જેમ મારી બને છે વસ્તુ નષ્ટ થઈ જેમકે-“કોઈ હાથીને ગ્રીષ્મ ઋતુમા દાહથી પીડિત થતા ઘણી તૃપ્તિ લાગી તેથી કોઈ સરોવર જોઈને તે છતાવલો તેની પાસે જવા ચાલ્યો, જેવો તે કાઠાની નમિક આલ્યો તેવામા તે કાદવમા ઘસો ધુંવી ગયો કે, દુર્દેવયોગે તે તીર અને નીર બને થી અટક થયો” આવા નિર્માળી દુષ્ટકુલમા જન્મેલા મુર્ખ, અનિષ્ટ પતિના નિત્ય સંયોગ કરતા તો એકવાર મરવું સારું છે આ પ્રમાણે સ્વેદ કરતી રાજકુમારીને જોઈને હરિવલ્લે વિચાર્યું કે, મને ધિક્કાર છે, મેં કષ્ટ કરીને આ રાજપુત્રીને છેતરી છે તે વચ્ચે તેની ધિંતા દૂર કરવા માટે પેલા દેવે તેનું કામદેવ જેવું સ્વરૂપ કરી દીધું અને આકાશ વાળી કરી કે, હે રાજપુત્રી! આગ્રા ગુણવત્તા પતિને મેલવીને ધીજી શેની ઇચ્છા કરે છે? પછી ધેનેને પ્રીતિ થવાથી તે દેવે તેમને ગાપર્વ વિવાહ વડે પરણાવ્યા.

ત્યાથી તેઓ વિશાળા નગરીમા આવ્યા ત્યાં એક સુદર ગૃહ ખાડે રાત્રાને તેમા રહ્યા કેટલેક દિવસે હરિવલ્લ કેટલીક મેટો આપીને રાજાનો માનપાત્ર થયો એક દિવસ મંત્રીએ રાજાની પાસે વસંતશ્રીના રૂપ લાવળ્યનું વર્ણન કર્યું તે સાંભળી રાજા તેની ઉપર લુબ્ધ થયો તેથી હરિવલ્લને રાજાની રૂઝડાથી એક વચ્ચે તેણે સખા વચ્ચે કહ્યું કે, મારી સખામા હરિવલ્લ જેવો ઝીજો કોઈ સાહસીક નથી કે જેમારે ઘેર આવવા માટે લકાપતિ વિધીવળને નિમત્રણ કરી લાવે હરિવલ્લે પોતાનો ઋત્કર્ષ સાંભળી રાજાને કહ્યું કે-સ્વામી, જો તેમને નિમત્રણ કરાવ હશે તો હું થોડા દિવસમા એ કામ કરી આવીશ રાજાએ આજ્ઞા આપી એટલે ત્યાંથી ઝડીને હરિવલ્લ પોતાને ઘેર આવ્યો. વસંતશ્રીને એ વૃત્તાત જણાવીને કહ્યું કે, હું આવું ત્યામુઘી તું ઠડી રીતે શીલ

પાઠજે હું કરેલી પ્રતિજ્ઞાનો નિર્વાહ કરવા માટે જાઝુ-નીતિમાં કહ્યું છે કે, “કદિ મસ્તક હેદાય કે વધવધન માસ થાય તથાપિ ઉત્તમ પુરુષોએ અગીકાર કરેલુ પાઠવુ પછી જે ભાવી હોય તે થાય ” આ પ્રમાણે કહીને તે ઘરેથી ચાલી નીકલ્યો અનુક્રમે સમુદ્રને તીરે આવીને વિચારવા લાગ્યો કે, અહો, આકાર્યનો નિર્વાહ શી રીતે થશે ? પછી પૂર્વે વરદાન આપનારા દેવનુ સ્મરણ કરીને તેણે સમુદ્રમા ક્ષંપાપાત કર્યો. ઇટલે તત્કાલ તે દેવે તેને ડપાડીને લંકાના ઉપવનમા મુક્યો. ત્યાં એક રમણીય મેહેલ જોડને ‘ આ શુ ! એમ આશ્ચર્ય પામી હરિવલ્લ તેમા પેઠો ત્યાં એક ઓરડામા એક યૌવ-નવતી ઘાઝા અચેતન સ્થિતિમા પડેલી જોવામા આવી તે જોડને હરિવલ્લ વિચારમા પલ્લ્યો કે, આ શુ આશ્ચર્ય ! ત્યાં નજીકમા એક અમૃતપૂર્ણ તુંવી તેના જોવામા આવી. તેને જલ્લ જાળીને તેણે તે ઘાઝાના સર્વ અંગપર સિંચન કર્યું જેથી તત્કાલ તે કન્યા ઉંઘમાયી જાગે તેમ ઘેટી થડ અને હરિવલ્લને જોડ લજ્જા ધારણ કરીને ડમી રહી. પછી તેણીએ પુછ્યું, કેહે સ્વામી ! અહિં કેમ આવ્યા છો ? હરિવલ્લે આવવાનું સર્વ વૃત્તાંત જણાવ્યું પછી તેણે તે ઘાઝાનુ સ્વરૂપ પુછ્યું, ઇટલે તે બોલી-સ્વામી, મારો પિતા આ લકાપતિના દેવનો પૂજારી છે એક દિવસ મારા પિતાએ કોઈ નિમિત્તિઆને પુછ્યું કે, મારી પુત્રીને કેવો પતિ મલ્લશે ? તેણે કહ્યું કે, તેનો પતિ રાજા થશે એ સામલ્લીને રાજ્યના લોભથી તે મારો પિતાજ મુર્ખવળાથી મને પરણવાને ઇચ્છવા લાગ્યો “એવા લોભી પુરુષને પિઠ્ઠાર છે, કે જે ડન્નમાર્ગમાજ ગમન કરે છે રાજ્યંધ, દિવાધ, જાત્યંધ, માયાંધ, માનાંધ, ક્રોધાંધ, કામાંધ અને લોભાંધ, એ ઉચ્ચરોચ્ચર અધિક અધિક અધ ગણાય છે ” આથી તે હું સ્વચ્છંદ રીતે ન વર્તું તેટલા માટે મન્નવડે મને મૂર્છિત કરીને બહાર જાય છે અને પાછો આવી આ અમૃતવડે મને સજીવન કરે છે. એની દુર્મતિથી સર્વ સ્વજનોએ તેને દૂર કર્યો છે. તેના આવા કૃત્યથી કોઈ વાર મારુ મૃત્યુ થશે, માટે હે મહાભાગ ! આ લગ્ન વેળાએજ મારું પાળીગ્રહણ કરો કે જેથી હું ચિર-કાલ જીવું હરિવલ્લે તત્કાલ તેમ કર્યું, ઇટલે તે બોલી-સ્વામી, હવે અહિંથી આપણે પલાયન કરવું યોગ્ય છે કારણ કે મારો પિતા આવી ચડશે.તો વિદ્વ જસન્ન થશે વઢી ન વની શકે એવું જે વિભિષણને આમંત્રણ તે કરવાની કાઠ જરૂર નથી તે છતાં તમે અહિં આવ્યા છો તેવી તમારા રાજાને પ્રતીતિ કરાવવા માટે હું વિભિષણનું ચદ્રદાસ સ્વદ્વગ કોઈ કપાયે લાવી આપીશ. પછી તેની સપ્રતિષ્ઠા તે સ્ત્રીએ વિભિષણનું ચદ્રદાસ સર્જી ગુપ્ત રીતે લાવી આપ્યું. પછી તે સ્ત્રીની બુદ્ધિથી ચમત્કાર પામેલો હરિવલ્લ પેલી અમૃત તુવી, તે સ્ત્રી અને ચદ્રદાસ સર્જી લઈ લકા નગરીની બહાર નીકલ્યો

અહિં હરિવલ્લના ગયા પછી રાજા ગુપ્ત રીતે તેને ઘેર આવ્યો અને વસતશ્રી પામે તેના મગમની પ્રાર્થના કરી. તે ચતુરા દ્વેષ અને સ્વેદ અતરમા ગોપવીને ઘોલી કે,

હે રાજા, મારા પતિની શુદ્ધિ આવતા સુધી રાહ જુઓ રાજાએ કપટ વૃત્તિનું વિચાર્યું કે, “ હવે આ સ્ત્રી માટે ઘડવન થવાની છે અને તેનો પતિ તો મૃત્યુજ પામવાનો છે તેથી થોડા દિવસ રાહ જોવી ઠીક છે ” આવું વિચારી તેનું વાક્ય સ્વીકારીને તે પાછો રાજમહેલમાં ગયો

અહિં હરિચંદ્ર દેવ સાનિધ્યે સમુદ્ર ઉતરી કુસુમશ્રીને પોતાના નગરના ઝઘાનમાં મુકી ગુપ્ત રીતે પોતાને ઘેર આવ્યો ત્યાં ઘસનશ્રી પતિની વિરહ વ્યથાથી પી-હાતી હતી પછી તને પ્રત્યક્ષ મળ્યો અને પોતપોતાના વૃત્તાત જણાવ્યા. પછી હરિ-ચંદ્રે રાજાની રૂઝડાનું મર્દન કરતા માટે રાજાની પાસે પોતાના સ્વર મોકલાવ્યા પછી તેણે પોતે જાને રાજાને કહ્યું કે, “ હું વિભિષણને નોતરી તેની પુત્રી પરણીને આવ્યો છું તે સ્ત્રી હવેનમાં છે અને વિભિષણ કુશલ છે ” આવું કર્ણ કંટુ ઘડવન સામઘી રાજા વિસ્મય પામ્યો, પણ લોકાપવાદના ભયથી તેને મિયા સાથે મદોત્સવપૂર્વક સ્વનગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. પછી રાજાએ તેને વૃત્તાત પૂછ્યું, ઇટલે તે બોલ્યો “ હે રાજન્ ! હું અહિંથી ચાલી અનુક્રમે કુસ્તર સાગર પાસે ગયો ત્યારે સમુદ્ર જોડને મને ઘણો ઉદ્વેગ થયો તેવામાં સમુદ્રમાંથી આવતા એક રાક્ષસને મેં ડીઠો તેને જોડે મેં નિર્ભયપણે લકામાં જમાનો ઉપાય પૂછ્યો ઇટલે તેણે કહ્યું કે, જે પુરુષ અહીં કાઠ ભક્ષણ (અગ્નિ પ્રવેશ) કરે તેનોજ ત્યાં પ્રવેશ થાય છે એમ સામઘી ‘ સેરકે સ્વામી કાર્યે અવશ્ય કરવુંજ જોઈએ ’ એવું હૃદયમાં ધારી હું ચિંતામાં પેઠો, ઇટલે મારા દેહની ભસ્મ ભડે તેણે વિભિષણ પાસે મૂકી અને મારું વૃત્તાત જણાવ્યું પછી વિભિષણે મારી સત્ત્વિક વૃત્તિથી સત્ગૃહ યદ્ અમૃત છાટીને મને સજીવન કર્યો અને પોતાની પુત્રી પર-ણાવી પછી મેં તેમને તમારું આમંત્રણ જણાવ્યું ત્યારે તે બોલ્યા કે, “ મોટા માણસે પોતાથી ન્યૂન હોય તેને ઘેર જવું તે માન હાનિ છે, પણ પ્રયત્નતારા રાજાએ અહિં આવવું યોગ્ય છે, પછી હું તારા કહેવા પ્રમાણે કરીશ આ વાતની અધાણી તરીકે હું મારું ચંદ્રહાસ રત્ન તો આપું છું ” એમ કહી મને સ્વર્ગ આપ્યું પછી તેમણે પોતાની શક્તિથી મિયામહિત મને અહિં પોહોચાડી દીધો ”

આશા મુકિયાલા તેના રાક્ષસને મત્ત થાતી રાજા મંત્રીની સાથે વિચારમાં પડ્યો કે, અરો, આ તો જીવતો આવ્યો માટે હવે પરીવાર કાઢક છલ્લ કરીને તેને ઘડવનમાં પાડીએ કહ્યું છે કે, “ રાજા, સર્પ, પિશુન, ચોર, ધૂંધ્ર દેવતા, શિકારી પ્રાણી, શત્રુ અને ઢાકુણ તે કુટ છે તોપણ છલ્લ વિના શું કરી શકે, તે શિવાય તેમનો આગમ નિષ્ફળ થાય છે ”

એક વસ્તે હરિચંદ્રે ભવિષ્યમાં થવાના અનર્થનો વિચાર કર્યો વગર મંત્રીઓ સહીત રાજાને ધોજનનું નિમત્રણ કર્યું રાજા જમવા આવ્યો ત્યારે તેની ઘડે સ્ત્રીનું

લાવળ્ય જોડને અત્યંત કામ પીડિત થઈ ગયો પછી તેણે મંત્રીને પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો પટલે મંત્રીએ કહ્યું કે, હે સ્વામી ! યમરાજાને આમત્રણ કરવા જવા-ને મિથે અને અગ્રિમાં નાસ્તી દઈએ, તો આપણુ ઇચ્છિત પૂર્ણ થાય રાજાને તે વિચાર પસંદ પડ્યો અન્યદા રાજાએ હરિવલ્લને લોલાવીને કહ્યું કે, હે સાત્ત્વિક શિરોમણિ ! તમારા શિશ્વાય વીજો કોણ અગ્રિમાર્ગે જડને યમરાજાને મારે ઘેર તેડી લાવે ? તે સામ-લ્લી હરિવલ્લે વિચાર્યું કે, રાજાને આવી બુદ્ધિ મંત્રીથી પ્રાપ્ત થઈ છે પછી તે તો રા-જાની આજ્ઞા પ્રમાણ કરીને ઘેર આવ્યો અને વિચારવા લાગ્યો કે, “ સ્વલ પુરુષોને અપકાર કરવાથી સ્વલટો મહાદોષ ઉત્પન્ન થાય છે, શું અનુકૂલ વર્તવાથી (મન ગમનું ભોજન લાવાથી) રોગ અતિશય કોપ કરતા નથી ? કરેછે ” માટે હવે સ્વલને યોગ્ય શિક્ષાજ કરવી

પછી રાજાએ એક ચિંતા રચાવી હરિવલ્લ પણ તરત પેલા દેવને સંભારીને ત્યાં આવ્યો અને જ્વલાયમાન અગ્રિમા પ્રવેશ કર્યો તત્કાલ તેની કાયા સુવર્ણવત્ દેવી-પ્રમાણ થઈ અને તે પોતાને ઘેર આવ્યો પણ કોઈએ તેને જોયો નહીં એ સમયે રાજા પણ નિર્ભયપણે હરિવલ્લને ઘેર આવ્યો અને તેની સ્ત્રીઓની પાસે કામભોગની યાચના કરી ત્યારે તે સ્ત્રીઓ ધોલી કે-“ હે સ્વામી, આપને સેવકની સ્ત્રીઓ પાસે આહુ વાક્ય સોલવું ઘટિત નથી કારણ કે આતો પેહેરેગીરોએજ ચોરી કરવી, રક્ષકોએજ ધાડ પાડવી, જલ્લમાથીજ લહાય ઉત્પન્ન થવી અને સૂર્યથી સ્વલટો અંધકાર ઉત્પન્ન થવા જેવું છે ” આવી રીતે અનેક યુક્તિયી સમજાવ્યો તથાપિ તેણે પોતાનો આગ્રહ મુક્યા નહીં, પટલે તે બંને સ્ત્રીઓએ મલ્લીને રાજાને દૃઢ બંધનથી વાધી લીધો અને તેના અ-વયવ જર્જરીત કરી લીધા પછી દયા લાવીને તેને છોડી મુક્યો પટલે માત્ર કાલે તે જલ્લાથી પોતાના અતઃપુરમાં પેસી ગયો.

હવે હરિવલ્લે વિચાર્યું કે, કોઈ વાર આ દુષ્ટ મત્રી આવા દંભ કરીને મને મારી નાશશે માટે હુજ દમ કરીને તેને યમરાજાનો અતિથી કરૂ કહ્યું છે કે:-

વ્રજંતિ તે મૂઢધિયઃ પરાભવં, ભવતિ માયાવીષુ યે ન માયિનઃ ।

પ્રવિશ્ય હી પ્રાંતિ શઠાસ્તથાવિધાન, સંવૃતાંગાન્નિશિતા ઇવેષવ ॥૧॥

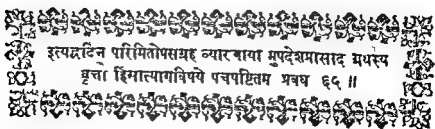
“ જે માયાવીની સાથે માયાવી થતા નથી તે મૂઢ લોકો પરાભવને પામે છે કારણ, તેવા શઠ લોકો કવચ વગરના શરીરવાલા પુરુષોને જેમ તીક્ષ્ણ ઘાણ પરા-ભવ કરે છે તેમ અદર પેશીને હેરાન કરે છે ” આ પ્રમાણે વિચારી હરિવલ્લ કોઈપુરુ-ષને યમરાજાનો છડીદાર બનાવી તેની સાથે રાજસમામા આવ્યો રાજા તેને જાંઘ વિસ્મય પામી ગયો તેણે હરિવલ્લને યમરાજાનું સ્વરૂપ પુછ્યું પટલે હરિવલ્લે સ્વરૂપ પ્રમાણે તેનું વર્ણન કરી બતાવ્યું પછી જણાવ્યું કે, “ હે સ્વામી, હું યમરાજાનું વર્ણન

यचनधी शुं करी शुकुं कारण के मोटा मोटा योगिन्द्रो पण तेना भयधी योगाम्यास करे छे वधारे शु कहु । जणे युवन तेनी सेवा करे छे हे राजेंद्र । में व्यारे सारी युक्तियी तेने आमरण कर्गु त्पारे तेमणे पोतानो छडीदार मारी साथे आपीने कहुं के, मारी समृद्धि जोवाने माटे ताराराजाना मत्रीने आनी साथे मोकलजे पछी हु तेनी साथे आवीग ।” हरिवळे आ प्रमाणे कहुं पटले पेला कुत्रीम छडीदारे पण कहु के, हे मत्री ! सत्वर त्या पधारो तेवखते राजा पण ज्वलता अग्निमा प्रवेश करवाने उत्सुक थइ गयो ते जोइ स्वामीद्रोहना भययी हरिवळे कहु के, महाराज । प्रथम तमारा आव वाना खबर आपवा मत्रीने मोकलो पछी आप पधारजो पटले मंत्री राजानी वधा मणी देवाने माटे उत्सुक थइ सत्वर अग्निमा पड्यो अने भस्मावशेष थइ गयो पछी हरिवळे राजाने कहु के, हे स्वामी, परस्त्रीना अगनो सग करवानी बुद्धि छोडी आप चिरकाल दीर्घायु याओ स्वामीद्रोहनु महापाप जाणी मे आपने मृत्युयी बचाव्या छे हवे फरीवार पापबुद्धि आपनारा ते मत्रीना दर्शन यशे नहीं आ प्रमाणे साभळी खेद करतो सतो राजा पोताना महेल्मा गयो पण राजा तेनु चातुर्य जोइने घणो सतुष्ट थयो तेथी तेनी साथे पोतानी कन्यानो विवाह कर्पो

अहिं काचनपुरना राजाए मुसाफरोना मुखयी पोतानी पुत्रीना तथा हरिव. लना खबर साभळ्या तेथी तत्काल तेणे पोताना जामाताने बोलावी पोतानु राज्य अर्पण कर्गु पछी हरिवळ राजाए पोताना राज्यमा अमारीयोपणा करावी अन्यदा विहार करता करता तेना घर्मगुरु मुनि महाराजा त्या पधार्या तेमने वदना करी घर्म देशना साभळी पछी पोताना देशमाथी साते व्यसनोने दूर कराव्या

छेवटे पोतानी राजगादी उपर पोताना पुत्रने बेसाडी जण राणीओ साथे तेणे दीक्षा लीयी अनुक्रमे हरिवळ राजाँप मुक्तिने प्राप्त थया

हे भव्यो, आ प्रमाणे हरिवळनु चरित्र साभळी आ लोकमा पण पूर्ण फळने आपनारी जीव दयाने विषे महान प्रयत्न करो आ हरिवळनु वधारे विस्तारवाळु चरित्र श्री प्रतिक्रमण सूत्रनी बृहद्वृत्तियी जाणी लेवु

વ્યાખ્યાન ૬૬ મું.

હવે જે પ્રાણી નિરંતર છકાયની હિસા કરવામાં તત્પર
રહે છે તેનું ફલ બતાવે છે.

નિરપરાધ જંતૂનાં કુર્વતિ વધમન્વહં ।

અસંયતા ગતઘૃણા ભ્રમતિ ભવકંદરે ॥

વ્યાખ્યા.

“ જે પ્રાણી હમેશા નિર્દયપણે અને અવિસ્તરપણે નિરપરાધી પ્રાણીઓની હિસા કરે છે તે આ સસારને વિષે પરિભ્રમણ કરે છે ” શ્રી પુષ્પમાલાની ટીકામાં કહ્યું છે કે, “ જે જીવ પ્રાણીને વધ વંધન કરવામાં તેમજ મારવામાં નિરંતર તત્પર હોય છે અને જીવોને અતિ દુઃખ આપનાર હોય છે તે મૃગાવતીના પુત્રની જેમ સઘળા દુઃખના સ્થાનરૂપ થાય છે ” આ ઠેકાણે વધ શબ્દે પ્રાણીને તાઢનાદિ કરવાવડે પીડા ઉપજાવવાનું સમજવું વંધ શબ્દે દોરડા વિગેરે સસ્ત વધન કરવાનું સમજવું અને મારણ શબ્દવડે પ્રાણી વિયોગ કરાવવાનું સમજવું તે વધ, વંધ તથા મારણમાં રક્ત અને જુદુ આઠ દેવા વિગેરેથી પ્રાણીને ઘણુ દુઃખ ઉત્પન્ન કરનાર પ્રાણી મૃગાપુત્રની જેમ સમસ્ત પ્રકારના દુઃખનું ભાજન થાય છે તે મૃગાપુત્રનું દૃષ્ટાંત શ્રી વિપાક સુત્રને અનુસારે અહીં ઝલીએ છીએ

શ્રી મૃગાપુત્રની કથા.

શ્રી ધીર પ્રમુ પૃથ્વીને પત્રિત્ર કરતા કરતા અન્યદા મૃગ નામના ગામના ઉદ્યાન સમીપથી પડી પ્રથમ ગળગર શ્રી ઈંદ્રભૂતિ પ્રભૂની આજ્ઞા લઈને મૃગ ગામમાં મોઢીએ ગયા ત્યાંથી એળીય અન્નાદિ લઈ પાઝા ઘઠતા માર્ગમાં એક વૃદ્ધ અને અંધ કોઢીઆને જોયો તેના મુઠ્ઠા ઉપર માલ્ખીઓ વળગી રહી હતી અને તે પગલે પગલે સ્વલિત થતો હતો એવા દુઃસ્વના ધરુપ તેને જોઈ ગૌતમસ્વામીએ પ્રભૂની પાસે આવીને પૂછ્યું કે “ હે પ્રમત્ ! આજે મેં એક એવો મહા દુઃસ્વી પુરુષને જોયો છે કે તેના જેવો વિશ્વમાં રીજો કોઈ હશે ?

પ્રમુ પોલ્યા—“ હે ગૌતમ ! એને કાંઈ મોટું દુઃખ નથી, પણ આજગામમાં વિજય રાજાની પત્ની મૃગાવતિ નામે રાણી છે તેનો પ્રથમ પુત્ર જોદિઆના જેવી આકૃતિવાળો છે, તેના દુઃખની આગઠ આનું દુઃખ કોણ માત્ર છે ય મૃગાપુત્ર મુલ, નેત્ર અને નાસિકાદિકે રહિત છે, તેના દેહમાર્થી દુર્ગેયી રુચિ અને પરં ધ્રુવ્યા કરે છે, તે જન્મ બીરા પડી સદા ભૂમિગદ્માન રહે છે ” આ પ્રમાણે સામઢી ગૌતમસ્વામી આ-

શ્રવ્ય પામ્યા અને પ્રમુની આજ્ઞા લઈ તેને જોવાની ઇચ્છાએ રાજાને ઘેર ગયા રાજ-
પત્ની મૃગાવતી ગણધર મહારાજને અચાનક આવેલા જોઈ ચોલી- હે ભગવન્, તમારું
દુર્લભ આગમન અકસ્માત્ કેમ થયું છે ? ગણધર ભગવત બોલ્યા- ‘ મૃગાવતી ! પ્ર-
મુના વચનથી તારા પુત્રને જોવા માટે આવ્યો છું ’ રાણીએ તરતજ પોતાના મુંદર
આકૃતિવાળા પુત્રો ચત્તાવ્યા, ઇટલે ગણધર બોલ્યા-હે રાજપત્ની, આ શિવાય તારા જે
પુત્રને ભૂમિગૃહમા રાલ્યો છે તે ચતાવ મૃગાવતી બોલીકે-ભગવન, મુલે વસ્ત્ર વા
પી અને સળવાર રાહ જુનો કે જેથી હું ભૂમિગૃહ ઉઘડાવું, કે તેમાથી કેટલીક દુર્ગંધ
તોકલી જાય પછી સળવારે મૃગાવતી ગૌતમસ્વામીને ભૂમિગૃહમા લઈ ગઈ ગૌતમ
સ્વામીએ નજીક જઈને મૃગાવતીના પુત્રને જોયો તે પગના અગુઠા, હોઠ, નાસિકા,
નેત્ર, કાન અને હાથ ધરનો હતો, જન્મથી નપુસક, વધિર અને મુગો હતો, દુસ્મદ
પેદના ભોગવતો હતો, જન્મથી માઢીને શરીરની અંદરની આઠ નાઢીમાથી અને
મહારની આઠ નાઢીમાથી રૂધીર તથા પદ્મ શ્રવ્યા કરતું હતું જાણે મૂર્તિમાન્ પાપ હોય
તેના તે લોહકાકૃતિ પુત્રને જોઈ ગણધર બહાર નીકળ્યા અને પ્રમુની પાસે આવેલો
પુછ્યું કે, હે સ્વામી ! આ જીવ કયા કર્મથી નારકીની જેવું દુઃખ ભોગવે છે ? પ્રમુ બોલ્યા-

શતદ્વાર નામના નગરમા ધનપતિ નામના રાજાને રાપૂકૂટ નામે એક
મેવક હતો તે પાંચસો ગામનો અધિપતિ હતો તેને સાતે વ્યસન સેવવામા ઘણી આ-
સક્તિ હતી તે ઘણા આકરા કરોયી છોકોને પીડતો હતો અને કાન નેત્ર વિગેરેને
છેદીને છોકોને હેરાન કરતો હતો એક સમયે તેના શરીરમા સોઢ રોગ ઉત્પન્ન થયા
તે આ પ્રમાણે-શ્વાસ, શ્વાસી, વ્વર, દાહ, પેટમા શૂઢ, ભગદર, હરપ, અજીર્ણ, નેત્ર-
ભ્રમ, મુલે સોજા, અન્ન પર દ્વેષ, નેત્ર પીડા, શ્વજલી, કર્ણવ્યાધિ, જલોદર અને કોઢ,
કષ્ટ છે કે —

દુષ્ટાનાં દુર્જનાનાં ચ, પાપીનાં ક્રૂર કર્મણાં ।

અનાચાર પ્રવૃત્તાનાં, પાપ ફલતિ તદ્ ભવે ॥ ૧ ॥

“ દુષ્ટ, દુર્જન, પાપી, ક્રૂરકર્મ કરનાર અને અનાચારમા પ્રવર્તનારને તેજ ભવમા
પાપ ફલે છે ” તે રાઠોડે ક્રોધ અને લોભને વશ થઈ અનેક પાપો કર્યા તેણે પોતાનો વધો
કાઢ પાપ કરવામાજ મુમાવ્યો પૃથ્વી રીતે અદીશે વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવી મરણ પામીને
પહેલી નરકે ગયો ત્યાંથી નિકળીને અર્ધ મૃગાવતીના પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો છે તેને મુલ
ન હોવાથી તેની માતા ગત્ત કરીને તેના શરીર ઉપર રેડે છે તે આહાર રોગના છીંદ્ર-
દ્વારા અંદર પેસી પદ્મ અને રહિરપણાને પામી પાઝો વાહેર નીકળે છે આવા
મહા દુઃખવડે વચીશ વર્ષનું આયુષ્ય પૂરું કરી મરણ પામીને આજ ભરતસોત્રમા ચૈતા-

૨ રાઠોડ કહેવાય છે તે

દ્રવ્ય સમીપે સિંહ થશે ત્યાથી મરણ પામીને ફરીવાર પેહેલી નરકે જશે ત્યાથી સર-
પોઢીયા (નોઢીયા) પળાને પામી વીજી નરકે જશે, ત્યાથી પછી થઈ ત્રીજી નરકે જશે
પ્રમ એક એક ભવને આતરે સાતમી નરક સુધી જશે, પછી મચ્છપણ પામશે પછી
સ્વલચર જીવોમા આવશે પછી સ્વેચર-પછી જાતિમા ઉપજશે, પછી ચતુર્વિદ્રિય, તે-
ઈન્દ્રિય અને ચેઈન્દ્રિયમા આવશે પછી પૃથિવી વિગેરે પાંચે થાવરમા ભમશે એવી રીતે
ચોરાશી લાલ યોનિમાં વારવાર ભમી અકામનિર્જરાઈ લઘુ કર્મી ધવાથી પ્રતિષ્ઠાન
પુરે એક શ્રેણીને ઘેર પુત્ર પળે ઉપજશે ત્યા સાધુના સંગથી ધર્મ પામી દેવતા થશે ત્યાથી
ચક્રી અનુક્રમે સિદ્ધિપદને પામશે

આ પ્રમાણે શ્રી ચીર પ્રમુખ ગૌતમસ્વામીને હોદકનો સંવધ કહ્યો આ કથા
સાંમઢી આસ્તિક પુરુષોષ ચરાચર જીવોની હિંસા છોડી દેવી અને હંમેશા પોતાનું
ચિત્ત અહિંસક કરવું

इत्यन्ददिनपरिमितोपदेशमासादग्रथस्य वृत्तौ अहिंसाविषये
पद पष्ठितमः प्रबंधः ॥ ६६ ॥

વ્યાખ્યાન ૬૭ મું.

જે પુરુષ હિંસાનો મનોરથ કરે તે પોતેજ દુઃખી થાય છે, તે કહે છે.

यदि संकल्पतो हिंसा मन्यानुपरि चितयेत् ।

तत्पापेन निजात्मानं; दुःसावनौ च पात्यते ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ જો કોઈ પ્રાણી સંકલ્પથી પણ વીજાની ઉપર હિંસાનું ચિત્તવન કરે, તો તે
તે પાપથી પોતાના આત્માનેજ દુઃખની મૂમિમા પાડે છે ” આ વિષે દાસીપુત્રનો પ્ર-
વચ છે તે નીચે પ્રમાણે—

દાસીપુત્રની કથા.

કૌશાંત્રી નામની નગરીમા મહિપાલ નામે રાજા હતો તે નગરના ઋદ્ધા-
નમા ત્રણ જ્ઞાનને ધારણ કરનાર વરદત્ત નામે મુનિ પધાર્યા તેમણે ચતુર્વિધ સંનને

આ પ્રમાણે ધર્મદેશના આપી- “ જૈનીઓ અપરાધી અને નિપરાધી ધેનેની ઉપર દયા કરે છે જેમ ચંદ્ર, રાજા અને ષાંડાલ બનેના ધર ઉપર મરસી ક્રાંતિ મસારે છે તેમ ”

આ પ્રમાણે ધર્મદેશના દેતા ગુરુષ અકસ્માત્ હાસ્ય કર્યું તે જોઈ સમ્યજનો વિસ્મય પામીને બોલ્યા-ભગવાન્, મવચનમા કહ્યું છે કે હાસ્ય કરવાથી સાન અચા આઠ પ્રકારના કર્મનો બંધ થાય છે, તો તમારા જેવા મોહને જિતનારા પુરુષોને અવસર વિના હાસ્ય ઉત્પન્ન કેમ થયું ? મુનિ બોલ્યા-મંત્રો, મામળો, આ લીંબડાના મુક્ત ઉપર સમઝી નામે પશ્ચિની દેશવાય છે, તે પૂર્વ મરના વૈરથી ક્રોધ લાવી જે પગવઢે મને મારી નાશવાને ઇચ્છે છે તે સામઝી સમ્યજનોએ કાંતુકથી તેનો પૂર્વ મવ મુછ્યો-મુનિએ તે સમઝીને પ્રતિબોધ થયા માટે કહ્યું કે-“ આ ભરત રવડમાં આવેલા શ્રીપુર નામના નગરમા ધન્ય નામે શ્રેષ્ઠી હતો તેને સુંદરી નામે સ્ત્રી હતી તે વ્યભિચારિણી હતી એક વચ્ચે તેના જારપુરુષે તેને કહ્યું કે, આજથી તારે મારી પાસે આવવું નહીં કારણ કે હું તારા સ્વામીથી ભય પામું છું સુંદરી બોલી-મિયતમ, એવું બોલો નહીં થોડા દિવસમા હું એવું કરીશ કે આપને નિર્ભય થઈશું અર્થાત્ મારા પતિને હું મારી નાશીશ એક વચ્ચે તે સુંદરીએ પતિને મારી નાશવા શ્વેર સાથે દુધનો પ્યાલો તૈયાર કર્યો પછી પતિને પીરસવા માટે તે પ્યાલો લેવાને જેવી તે ઘરમા ગઈ તેવામા તેને સપે ઢશી, પટલે તે પૃથ્વી પર પડીને મૃત્યુ પામી ધન્ય શ્રેષ્ઠી તેના પડવાનો અચાજ સામઝી સંપ્રમયી ભોજન કરતો હતો થયો અને ‘આને શું થયું ?’ એમ બોલતો તેની પાસે ગયો. તત્કાલ સુંદરીને મૃત્યુ પામેલી જોઈ તેપરના સ્નેહથી તેના દુઃખરિત્તને નહીં જાણનારો તે વિલાપ કરવા લાગ્યો સુંદરી મૃત્યુ પામીને સિંદ થઈ ધન્ય શ્રેષ્ઠીએ પૈરાગ્ય પામીને દીક્ષા લીધી

અન્યદા કોઈ ઘનમા તે ધન્ય મુનિ કાપોત્સર્ગે રહ્યા હતા ત્યાં દૈવયોગે પેલી સુંદરીનો જીવ મિંદ આવી ચઢ્યો તેને પૂર્વ મરના વૈરથી મુનિને મારી નાશવા ધન્યમુનિ મૃત્યુ પામીને ઘરમા અચ્યુત દેવલોકે દેવતા ધણા અને તે સિંદ મરને ચોથી નરકે ગયો

ધન્યમુનિનો જીવ ઘરમા સ્વર્ગથી ચઢી ચપા નગરીમા દક્ષ નામના શ્રેષ્ઠીને શ્વેર વરદક્ષ નામે પુત્ર થયો તે બાલ્યવયથીજ વિવેકી, દાતાર અને દયાલુ થયો. થોડા વયતમા તેણે સમકિત રત પ્રાપ્ત કર્યું સુંદરીનો જીવ ચોથી નરકમાથી નીકળી અનેક મવમા મમી વરદક્ષને શ્વેર કામુકા નામે દાસીનો પુત્ર થયો તે લોકોમા ‘દાસીપુત્ર’ એવા નામથી પ્રખ્યાત થયો એ દાસીપુત્ર વરદક્ષને શત્રુની જેમ જોવા લાગ્યો, તથાપિ તેને પ્રિતિ ઉત્પન્ન કરવા કાંઈ કાંઈ દયા પાલવા લાગ્યો તેને ધર્મિષ્ઠ જાણી સતુષ્ઠ થયેલા શ્રેષ્ઠીએ વિચાર્યું કે, આ મારો ધર્મરથ છે તે કર્મયોગે નિષ્ઠ

કુલમા કૃત્પન્ન થયો છે પણ જૈન સિદ્ધાંત પ્રમાણે ' પરમાર્થથી કુલની પ્રગતિ જોવાતી નથી ' આતુ વિચારી તેણે લોકોની સમજ તેને પોતાના આત્મા તરીકે સ્થાપન કર્યો. ત્યારથી લોકોમા પણ તે ' શ્રેષ્ઠી આત્મા ' એવા નામથી પ્રસિદ્ધ થયો. દાસીપુત્ર ઉપરથી કપટ વૃત્તિવડે ભક્તિ બતાવતો પણ અદરથી ગૃહનો સ્વામી થવા માટે શ્રેષ્ઠીને મારી નાંખવા સારુ વિવિધ કૃપાયો યોજતો

એક વરતે તેણે જ્ઞાન સમયે શ્રેષ્ઠીને વિપ્રયુક્ત નાગરવેલનું પાન આપ્યું પણ વરદત્તે તે સમયે ચોવિહારનું પચ્ચાણ કરેલા હોવાથી તે ઓશીયે મુકીને સુઈ ગયો માત્ર કાલે નવકારનું સ્મરણ કરતો તે દેરાસરે પ્રભુને નમવા ગયો એ સમયે વરદત્તની સ્ત્રીને તે તાઘૂલપત્ર હાથ આવતા દાસીપુત્રને આગળામા હમેલો જોઈ તે બોલી કે- દેવર, આ તાઘૂલ ગ્રહણ કરો દાસીપુત્ર તેના રૂપ તથા કકળાટિ અલકારમા મન લગાડી તેની મનોહર વાણીથી મોહ પામી પ્રસન્ન થઈ ગયો હતો, તેથી તે તાઘૂલ પત્ર મંજણ કરી ગયો તત્કાલ વિપ્ર પ્રયોગથી મૂર્ખી ઉપર પડી આર્તઘ્યાને મૃત્યુ પામી આ સમઘીરૂપે કૃત્પન્ન થયો છે તેનું એવું સ્વરૂપ જોઈ સસારથી વૈરાગ્ય પામી સ્વદ્રવ્યને હૃદય સ્નેહમા વાવી વરદત્તે દીક્ષા લીધી તે આ હું છું અને આ પ્રમાણે મારુ પૂર્વ વૃત્તાંત છે.

એ વરતે તે સમઘી પોતાનો પૂર્વ ભવ સામઘી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન કૃત્પન્ન થવાથી ઘૃણથી નીચે ડતરી ગુરુના ચરણમા પડી અને તેણે પોતાના અપરાધ સ્માઘ્યા પછી મુનિના વચનથી અનશન કરી મરતુ પામીને સ્વર્ગે ગઈ તે જોઈ રાજા વિગેરે અહિંસા ધર્મ સ્વીકાર્યો મુનિ ચારિત્ર પાઘીને મોક્ષ ગયા

આ પ્રમાણે દાસીપુત્રના પ્રગથથી હિંસાનો સકલ્પ કરવો તે પણ અતિ દુઃસ્વાદાંત થક છે, એમ જાણી રાગ દ્વેષવડે યતી હિંસાને તજી દઈ તે મુનિ ચિદ્રુપલક્ષ્મી (મોક્ષ લક્ષ્મી) ને પ્રાપ્ત થયા

इत्यद्भिनपरिमितोपसंग्रहव्याख्यायामुपदेशमासाद
ग्रथस्य वृत्तौ अहिंसा संकल्प विषये सप्तपटितमः
मंत्र ॥ ६७ ॥

વ્યાખ્યાન ૬૮ મું.

કોઠક અજ્ઞાની એમ કહે છે કે “ જે માછી કે વાગુરિક જાતના લોકો છે તેઓને વોકડા ડુકર વિંગેરેની હિંસા કરવી તે તો કુલાચાર પ્રમાણે ચાલી આવે છે તેથી તે કાફ કેવલ પાપનો હેતુ થતી નથી. કારણ કે, તેઓ કહેશે કે, અમને તો ઇશ્વરે આવોજ અવતાર આપ્યો છે અને અમારા પૂર્વજોએ જે આચર્યું છે તે અમે પણ આચરીએ છીએ તો તેમા કાફ દોષ નથી ” આ પ્રમાણે કહેનારાઓ પ્રત્યે જે શિક્ષા છે, તે નીચે પ્રમાણે છે —

કુલક્રમાગતાં હિંસાં, પરિત્યજતિ યો બુધઃ ।

કુમારપાલ વદ્ જ્ઞેય, સ શ્રેષ્ઠઃ શ્રાવકોત્તમ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા.

“ જે માત્ર પુરુષ કુલક્રમથી ચાલી આવતી હિંસાને ત્યજી દે તેને કુમારપાલની જેવો શ્રેષ્ઠ શ્રાવક સમજવો ” આ વિષે કુમારપાલનો પ્રવંધ છે તે આ પ્રમાણે—

શ્રી કુમારપાલ રાજાની કથા.

પાટણ નગરમા વ્યારે સિદ્ધરાજ જયસિંહ મૃત્યુ પામ્યો ત્યારે સંવત્ ૧૧૯૯ના વર્ષમા કુમારપાલ રાજા થયો. કહ્યું છે કે,

ન શ્રી કુલક્રમાયાતિ । શાસને લિખિતા નચ ।

લઢગેનાક્રમ્ય મૂંજિત । વીરભોગ્યા વસુધરા ॥ ૧ ॥

“ રુદ્રની કાફ કુલક્રમથી ચાલી આવતી નથી, અને લેલમા લલ્લાની નથી, પણ તે તો માત્ર સ્વર્જીય મેલ્લવીને ભોગવાય છે, કારણ કે, પૃથ્વીવીર ભોગ્યાજ છે ” તે રાજાએ પચાશ વર્ષ પર્યંત દેશાતરમા ફરવાથી મેલ્લવેલી નિપુણતાવડે રાજનીતિ સ્થાપન કરી હતી તેણે દિગ્વિજય કરીને અગ્યાર લાખ ઘોડા, અગ્યારસો હાથી, પચાશ હજાર રથ, વોતેર સામંત અને અઢાર લાખ પેદલ— પટલી સમગ્રદિ એકઠી કરી હતી તેના દિગ્વિજયનું પ્રમાણ શ્રી વીર ચરિત્રમા આ પ્રમાણે કહેલ છે કે—“ કુમારપાલ રાજા પૂર્વમા ગંગા સુધી, દક્ષિણમા વિંધ્યાચલ સુધી, પશ્ચિમમા સિંધુ નદી સુધી અને ઉત્તરમા તુરક દેશ સુધી પોતાની આજ્ઞા પ્રવર્ત્તવશે એક વસ્તેરાજા કુમારપાલ સમાધરીને વેઠો હતો તેવામા શ્રી હેમચંદ્ર સૂરિ તેને પ્રતિજોષ પમાડવા માટે ત્યાં આવ્યા રિને આવતા જોઈ રાજાએ કહ્યું યદ આસન આપ્યું અને ગુરુએ પૂર્વે કરેલા ઉપારો મનારીને તેમને વદના કરી પછી રાજાએ પૂછ્યું કે— હે ભગવન્, સર્વ ધર્મમા

કયો રમ શ્રેષ્ઠ ? ગુરુ બોલ્યા—હે રાજન્, સર્વ ધર્મમાં અહિંસા ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે અને તે સર્વ પ્રાણીમા પ્રિયતાત છે. જે ધર્મમા જીવદયા નથી, તે ધર્મને સર્વ રીતે છોડી દેવો. વહી કૃષ્ણે યુધિષ્ઠિરને કહ્યું છે કે,—

ધ્રુવ પ્રાણિવધો યજ્ઞે । નાસ્તિ યજ્ઞસ્ત્વહિસકઃ ।

સર્વસત્ત્વેશ્વહિસેવ । ધર્મયજ્ઞો યુધિષ્ઠિરઃ ॥

હે યુધિષ્ઠિર, યજ્ઞમાં પ્રાણીનો વધ જરૂર થાય છે કોઈ યજ્ઞ હિંસા વિના થતો નથી, તેથી સર્વ પ્રાણી ઉપર જે દયા તેજ મોટો ધર્મયજ્ઞ છે વહી મીમાંસામા કહ્યું છે કે,

અય તમસિ મજ્જામ । પશુભિર્યે યજામહે ।

હિસાયા ન ભવેદ્ધર્મ । ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ ॥

“ જે પશુવે યજ્ઞ કરે છે તે અંકારમા મગ્ન થાય છે. હિંસાથી કદિપણ ધર્મ થતો નથી, થયો નથી અને થશે પણ નહીં. ”

જૈન શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે, ધર્મ ધર્મ એ શબ્દ જગતમાં ઘણે પ્રકારે પ્રવર્તે છે, તેથી ઘર્ષણ, તાપ અને હેતુવદે જેમ સુવર્ણની પરિક્ષા કરીએ છીએ તેમ તેની ત્રણ પ્રકારે પરીક્ષા કરવી. પરસ્પર વિરોધી એવા દર્શનોના ૩૬૩ ભેદ પરસ્પર વિરોધી છે, પણ તેઓ અહિંસાને વૃષ્ટિ કરતા નથી તેથી ડ્યા વિશેષ પ્રકારે અહિંસા વર્તતી હોય તે ધર્મને ગ્રહણ કરવો આ પ્રમાણે સૂરિના અપદેશથી સમ્યક્ પ્રકારે ધર્મને જાણ્યા છતાં પણ કુમારપાલરાજા લોકલજ્ઞાથી મિથ્યાત્વને છોડી દેવા ઇચ્છતો નહોતો કહ્યું છે કે, “ કામરાગ અને ક્રોધરાગ તે ટાલવા સુલભ છે, પણ દષ્ટિરાગ તો એવો મહાપાપી છે, કે તે મત્પુરુષોને પણ વુઝાવે છે ”

રાનાએ સૂરિને કહ્યું કે, ભગવન્ ! કુલ તથા દેશનો ધર્મ તો હાલપ્રત્યક્ષ કરવો નહીં નીતિમા પણ એ પ્રમાણે કહ્યું છે, તેથી કુલાચારને ત્વજ્યો તે યોગ્ય જણાતું નથી સૂરિ બોલ્યા—રાજન્, આ વાક્ય શુભકર્મ ન ત્વજ્યા માટે ગ્રહણ કરવાનું છે કદિ કુલક્રમથી દરિદ્રતા ચાલી આવતી હોય તો તેને નિચારવા કોણ ઇચ્છા ન કરે ? કહ્યું છે કે, “ ડ્યાસુધી ધીજાની પ્રતિભિમાજ વૃદ્ધિ વર્તતી હોય ત્યાસુધી તેના ઘણા વિચાર વુઝાવક છે, તેથી પોતાના મનને પોતાના સ્વર્થમા યોગ્ય, કારણકે કાંઈ આપ્ત વચન આકાશમાથી પડતા નથી. મૂઢ વૃદ્ધિવાળા પુરુષો કુલ-જમણે ધર્મનું આચરણ કરે છે અને વિદ્વાનો પરિક્ષા કરવાવડે પોતાના ચિત્તમા નિશ્ચય કરીને ધર્મ આચરે છે ” કોઈ પણ પગ મૂક હોય છે કે જેઓ ભોડાના ભારને ધરન કરનારની જેમ ઋતુ તથા સુવર્ગાદિ મર્યાદા ડ્યા લોડન ગમવારૂપ પોતાનો રૂઢા-મદ કદિ પણ છોડતા નથી. તેઓ આ દુરંત મમારમાં પરિવ્રજા કરે છે તે તે તે.

રાજા, " સર્વે દયા મૂલ છે અને તે સર્વ શાસ્ત્રોદ્દે પ્રમાણ ગણાય છે, તેથી
 ભ્રાતિને છોડી દેશ દયા ધર્મમાં સ્થિર થાઓ આચાર્યનાં આવી શુક્તિથી પ્રતિવેશ
 પામીને કુમારપાલરાજાએ પ્રાણાતિપાતવિરમણ વ્રત ગ્રહણ કર્યું અને પોતાના રાજ્યમાં
 સર્વે વ્રત જાહેરાતીને જણાવ્યું કે, " ચારે વર્ષમાં જે કોઈ પોતાને માટે કે બીજાને
 માટે જીવે તે રાજદ્રોહી ગણાયે " પછી પોતાના રાજ્યમાં જે પારધિ, કસાઈ,
 માલિકી દારૂના પીઠાવાલા હતા તેમના બપાપાર ચઢ કરાવ્યા અને તેઓના
 પર્યાય માત્ર છોડી દીધો, તેમજ નેઓનો નિષ્પાપવૃત્તિને નિર્વાહ ચાલે તેવી
 યોજના કરી આપી

એક વખતે કુમારપાલના શરીરમાં કુલ્લદેવીનું કરેલા કપને જોડને વાગ્મંદ
 નામના મંત્રીએ કહ્યું કે, સ્વામી, આત્મરક્ષા માટે દેવીને પશુ આપો તે સામઘી 'ઓ
 આ વણિક કેવો નિ સત્ત છે મારી ખતિમા પેલો યદુ આજા વચન બોલે છે' એવું
 પારી રાજા પોત્તો કે અર મંત્રી સામઘ—

મંત્રેભવે ભવે દેહા, ભાવિના ભવકારણ ।

ન પુનઃ સર્વવિત્પ્રોક્ત, મુક્તિકારી કૃપાવૃત્ત ॥ ૧ ॥

શ્વાસશ્વપલવૃત્તિ સ્યાજીવિતં ચ તદાત્મકં ॥

તત્કૃતેહ કથ મુચે, સ્થિરા મોક્ષકરી કૃપા ॥ ૨ ॥

"આ ભવ કારણરૂપ દેહ મને ભવ પ્રાપ્ત થયા કરેછે, પણ મર્ત્ય પ્રભુએ કહેલો
 દયાધર્મ વારંવાર માત્ર થતો નથી ચલી શ્વાસ ચપલ છે અને જીવિત તેને આધિન
 છે તો તેને અર્થે પ્રોક્તને આપનારી પરી સ્થિર દયા હું શામાટે છોડી દઈ " આવી
 ધર્મ દૃઢતાથી તેના દેહમાથી સર્વ રોગ નાશ પામી ગયા

એક વખતે કુમારપાલ ગુરુને પ્રણામ કરાં જમા હતા તે વખતે ગુરુ બોલ્યા—
 રાજન્, આબુ દેહમાં કષ્ટ છતાં પણ તું અર્હતના શાસનથી અટક થયો નહીં, તેથી આજથી
 તને પરમાર્હતન્નું નિહદ આપુ છું

આ પ્રમાણે રાજાના મુલમાં, યનમાં, ધરમાં, દેશમાં અને નગરમાં સર્વે દયા
 બપાવવાથી હિંસાને કોઈ ટેકાણે સ્થાન મળ્યું નહીં, તેથી તે પોતાના પિતા મોહની
 પાસે ગઈ મોહે ચિરવાળે જોણી હિંસાને ઓઢસી નહીં, તેથી પુત્ર્યુ કે—હે સુદરી,
 તું રોગ છે? તે બોલી—પિનાજી! હું તમારી વાદાની પુત્રી હિંસા છું માદ પુત્ર્યુ કે—
 તું કેમ મ્લાનિ પામી ગઈ છું? હિંસા બોલી કે—તાન, કાદ કહેવાની વાત નથી રાજા
 કુમારપાલે મન દેશમાથી વાઢી મુરતી છૂં એ સામઘી મોદ રોપ પામીને વોત્તપો—વત્તે,
 કર નહીં, હું તારા વૈરીઓને રુદન કરાવીશ આ પ્રમાણે આશ્વાતન આપી

मोहे गर्वयी कह्यु, अरे पुत्री' आ व्रण भुवनमा कोड एवो नयी के जे-नी आउने
लोप करे. पजी मोहराजाए पोताना मैन्यने सज्ज कयु तेमां कदमहू नने सेजे
हतो, अज्ञानराशी नामे सेनापति हतो, मिथ्यात्व, विषव अने, एतन्ना मन्त्रो
हता अने हिंसानी साथे पाणिग्रहण करानारा यज्ञको ब्राह्मणो एतन्ना. ते
सर्व सैन्य चौलुक्यवशी कुमारपाळनी साथे युद्ध करवा गयुं, पराक्रम करी पाहुं
आव्यु, एटले मोह दु खयी विलाप करवा लाग्यो ते वन्ने रागि पुत्रो देने सेवेवा
लाग्या-पिताजी, तमारा जेरा गरुडने टीटोडीरूप कुमारपाळनी बरे कुटने सेवाना
आटलो बघो खेद केम थाय जे? तेओमां प्रथम पुत्र राग बोल्यो-नाद, हुं शक्ती न
आ व्रणभुवनने जिती शकु तेरो डु जुओ' इद्र अहल्याने नाद बसो ब्रह्मा सेवानी
पुत्रीनी पछवाडे गया अने चंद्रे गुरुनी खीने सेवी, ए प्रमाणे मे कील ब्रह्मणे पा
नयी मुकाव्यो! मारा वाणने जगतने उन्माद उत्पन्न करवाना को प्र एहे! पजी
क्रोध बोल्यो-पिता, मारु पराक्रम साभळो, हु आवा उपरने ब्रह्म अने वीर करी
दक, धीर अने सचेतनने अचेतन प्राय करी दक, माय प्रमावन्तो इष्टिमान् पण
कृत्याकृत्य जोता नयी, हितनी बात साभळना नवी बरे मनेदु पण मुनी नाय जे.
ए प्रमाणे लोभे अने दभे (कपटे) पण गर्वना करी सेवानी मुक्तो आस्फोट क-
रीने पोतानु पराक्रम जणाव्यु पजी पोताना जुव रणराज्य जेतने तेने स्वदेशमां
अवकाश आपनार कुमारपाळ उपर युद्ध करवाने मने सेवना यत्ने गया राजा
कुमारपाळे धर्मराजाना मंत्री सदागम (सन्नाड) जे कना प्रमाणे बर्ताने तेमने
क्षणवारमा जिती लीधा

कुमारपाळनु आबु साहस अने वक्रान्तु नद जेगना प्रमत्त प्रया अने
पोतानी पुत्री ठापासुदरी (दया) तेने मने (गान कयु) पजी श्री हेमचं
सूरिरूप ब्राह्मणे (कुल्लगुण) श्री बर्धमान् जे, बने ध्यानना चार भेर
षारीमा, नर तत्त्व रूप वेदीनी उपर, मने उज्ज्वल प्रदीप अने तेमां भावना
धी होमी कुमारपाळने ठापासुदरी नाम्नी कण दभे पाणिग्रहण करान्यु
फेरव्या) ते वखते चत्तारिमगलं सिद्धि कर्यो. पजी धर्मराजाए
जामाताने पाणिमोचन पर्यमा सोपन प्रमाणे दीप आगुण्य, बल
सुख आप्या पजी राजा कुमारपाळने जगणी पद आप्यु
एक वखते राजा कुमारपाळने जगणी पद आप्यु
आव्यु ते परी रीने
त्या मार्गमा कोड

मोहोर काढतो जोवामा आव्यो राजाए विचार्युं के आ मूषक केटलो मुद्रा काड छे, ते जोइए सणवारमा तेणे एकवशि मुद्रा कादी पळी ते उपर नृत्य करी शयन करी एरु मुद्रा लडने पाछो विलमा पेठो ते वखते कुमारपाळे चिंतव्यु के, "अहो, आ प्राणीने / काइ भोग नथी, काइ गृहकार्य करवाना नथी, काइपण राजाने आपवानुं नथी, बीजाने / काइ सत्कार करवानो नथी वळी तीर्थयात्रादिक सुकृतकाइ करवानु नथी, तथापि त लुब्ध बुद्धियीं पन उपर केरी मीति राखें छे, तेथी हु मानु छुं के, आ जगतमा धनना जेवु बीजू काइपण मोहक नथी " आ प्रमाणे विचारी राजाए बाकीनी बीस मुद्रा लड लीगीं अने दूर उभो रह्यो एटलामा तो उठर विलमायी नीकळ्यो, पण त्या एके मुद्रा न दीडी एटले तत्काळ हृदय फाटी जमाथी मृत्यु पामी गयो ते जोइ राजा घणो खेद पाव्यो सवो विचारवा लाग्यो के-

धनेहा जीवितव्येषु, स्त्रीषु चान्येषु सर्वदा ॥

अतृप्ता प्राणिनः सर्वे, याता यास्यति याति च ॥

"अहो, प्राणीओ, पननी इच्छामा, जीवितमां, स्त्रीमा अने बीजामा, सदा अतृप्त रहा सता चाल्या गया छे, चाल्या जाय छे अने चाल्या जस्ये "

आ प्रमाणे पूर्व पापने याद करीने ते पापनु प्रायश्चित करवा सारु प्रथम ब्रत ग्रहण करवाने समये ते स्थळे जइ त्या एक उदरीकाविहार नामे प्रासाद कराव्यो ते अद्यापि पण त्या रहेलो छे.

एक वखते शाकभरी नगरीनो स्वामी आनाक नामे राजा जे कुमारपाळनी घेननो स्वामी (घनेरी) थाय, ते पोतानी पत्नी साये सोगडावाजी रमनो हत्तो तेणे हास्ययी रमता रमता कथु के, "हेमसूरि विंगरे मुडीआने मारो," त्यारे पत्नीए कथु, "स्वामी ! एम बोली नही, ते आचार्य तो मारा भाइना गुरु थाय छे अने हिंसाने निवारनारा छे " राणीर आ प्रमाणे कक्षा छता आनाक राजा बारवार ते प्रमाणे रहेवा गायो त्यारे राणी कोप करीनि बोली के-अरे जागडा ? जीभने सभाळी राख तुं तारी बी छु एम घारी माराथी कटि भय न होय पण शु मारा भाइ कुमारपाळथी पग भय नथी ? राणीना आवा वचन साभळी आनाके रोप करी पत्नीने पाटु मार्यु, पत्नीए कथु, 'अरे दुष्ट, जो तारी जीभ मारा भाइ पासे अरळे मार्गे खेंची कढावु तो मने राजपुत्री मृत्य जाणजे ' आ प्रमाणे कधीने ते पाटण चाली गइ, अने पोतानी प्रतिज्ञा भ्राताने भणावी तत्काळ तैन्ययी विटाएला चौलुक्ये शाकभरी उपर चढाइ घरी कुमारपाळनी मोटी सेना आवेली साभळी आनाक राजा पण व्रण लाख घोंडा, १५५० हायी अने दगलास पायदल लढ सामो चाल्यो वझे लडकर भेळा यया

परंतु चौलुक्यराजानी मोटी सेना जोड़ने आनाके घणु द्रव्य आपी कुमारपाळनी मोटी सेनामा फाटफुट करी दीधी पड़ी ज्यारे संग्राम शरु थयो त्पार सामतोने युद्ध करवामा उदासवृत्तिवाळा जोड़ राजा कुमारपाळे महावतने पुछ्यु के, आ सामतो युद्ध केम करता नथी ? महावते जगाव्यु के, महाराज ! तमारा सैन्यना आगेवाने आनाकराजाए द्रव्य आपीने खुटव्या छे राजा बोल्थो—हे महावत, तूं केवो छु ? ते बोल्थो—हु, आ कलह पंचानन हाथी अने तमे ए त्रण जण फर्या नथी आ हकीकत साभळी राजा चिंतातुर चित्ते युद्ध करवा तैयार थयो ते बखते एक चारण बोल्थो—

कुमारपाळ मम चित कर । चिंत्यु किमपि न होय ॥

जिणे तुह रज समप्पियुं । चिंता करशे सोय ॥ १ ॥

अमे थोडा रिउ घणा । इय कायर चितंत ॥

मुद्ध निहाळो गयणालो । के उजोय करत ॥ २ ॥

“हे राजा कुमारपाळ ! मनमा चिंता करीश नहीं चितवेखु कांइ यतुं नथी केमके जेणे तने राज्य आप्णुं छे, तेज तारी चिंता करशे हे भोळा राजा, अमे थोडा अने शत्रु घणा छे एम चितववु, ते तो कायरतुं काम छे, आ आकाशमा जो, के उद्योत करनार थोडा छे के घणा ” आवा तेना शब्द साभळी राजा कुमारपाळ युद्ध करवा चाल्या वने वचे मोट्ट युद्ध थयु प्राते अतुल बलवाळो कुमारपाळ विजलीनी जेम ठेकीने शत्रुना हाथीना स्क्रुप उपर चडी वेठो, अने हाथीनी ध्वजा उेदी शत्रुने पृथ्वी उपर पाटी तेनी जाती उपर चडी वेठो पछी कळु के, अरे वाचाळ ! मारी बेनना वचन साभरे छे, हु तेनी प्रतिज्ञा पूरी करवा माटे आ तरवारवडे तारी जिन्हा उेदी नाखुं ? हवे पछी हिंमक वाक्य बोलीश ? आ प्रमाणे बोल्वावडे यम राजनी जेवा दुर्दर्श कुमारपाळने जोड़ आनाकराजा काइ पण बोली शरयो नहीं ते बखते कुमारपाळनी पामे तेनी बेने आची पतिरूप भिक्षा मागी एटले कुमारपाळ बोल्या के अरे जागडा, तने वननो पति जाणी मुक्तो नथी पण दयाधर्मेन अधिक मानी जीवतो मुकु छु पण तारे जिह्वा खेंचरानु आ चिन्ह पोताना देशमा धारण करवु आजथी तारा देशमा वाम अने दक्षिण भागे जिह्वा आकारे मस्तकने डाक-थानी वस्त्रनो घुरखो चिरकाल रहेशे, तारी पछवाडे पण परपराए आ जिह्वा चिन्ह मारी आझाथी राखवु, के जेथी पृथ्वीमा मारी बेननी प्रतिज्ञा पूर्ण थयेली त्रिल्यात थाय तेणे आ सर्व अर्गाकार कर्तु बळवाननी साथे कोण विरोध करे ! पछी कुमा-रपाळे आनाकराजांने काटना पाजेरामा त्रण दिवम सूची पूरी पोताना सैन्यमा

ચંદ્રા અને સર્ગની કથા.

વર્ધમાન (વઢવાણ) નગરમા સઘઢ નામે કુલપુત્ર હતો તેને ચંદ્રા નામે સ્ત્રી હતી તેમને સર્ગ નામે એક પુત્ર થયો હતો આ ગર્વે દુ સદાયક સ્થિતિમા હતા ચંદ્રા પારકા ઘરનુ કામ કરતી હતી, અને સર્ગ પનમાયી ઇંધણા લાવતો હતો એક વસને સર્ગને માટે શીકા ઉપર આહાર મુકી ચંદ્રા જઠ ભરવાને ગઈ સર્ગ વનમાયી આવ્યો ત્યારે તેને માતાને જોઈ નહીં અને છુપા તુપા લાગેલી તેથી ક્રોધે ભરાયો પટલામા તેની માતા આવી તેને જોડેને તે મુસતાથી બોલ્યો—પાપિણી, આટલી ઘાર મું શૂલીએ ચઢી હતી ? તે સામઠી ક્રોધથી ચંદ્રા બોલી કે—આ શીકાપરથી ઉતારીને કેમ લાવ્યું નહીં ? શુ તારા હાથ કપાઈ ગયા હતા ? આ પ્રમાણે વનેએ તુર્વચનવડે કર્મ બાધ્યું પછી આયુષ્ય પૂર્ણ થયાથી સર્ગનો જીવ મૃત્યુ પામી કેટલાક ભવ ભમીને તાત્કાલિક નગરીમા શ્રરુણદેવ નામે એક શ્રેષ્ઠીનો પુત્ર થયો, અને ચંદ્રાનો જીવ પરિશ્રમણ કરીને પાટલીપુરમા જસાદિત્યને ઘેર દેવણી નામે પુત્રી થયો તેના પિતાએ દેવણીને અરુણદેવને આપી તેમનો વિવાહ થયા પછી અરુણદેવ વીશા મિત્રોની સાથે વેપાર કરવા માટે બાહ્યે ચલ્યો દૂર જતા પ્રતિકૂલ વાયુવડે વાહાણ ભાગ્યું પુણ્યયોગે પાટીયુ મેઢવી એક મિત્રની સાથે કાઢે આવ્યો અનુક્રમે ફરતો ફરતો પાટલીપુરમા પહોંચ્યો ત્યાં મિત્રે અરુણદેવને જણાવ્યું, મિત્ર, અહીં તારા સાસરાનુ ઘર છે, તેથી ચાલ, ત્યાં જઈએ. અરુણદેવ વાલ્યો કે, આવી સ્થિતિમા આપણે ત્યાં જવું યુક્ત નથી મિત્રે કહ્યું કે, ત્યારે તું અહીં રહે, હું નગરમા જઈ ભોજન લઈ આવું પછી અરુણદેવ કોઈ દેવાલયમા રહ્યો ઘોડીપરમા યાત થયેલા અરુણદેવને નિદ્રા આવી ગઈ

આ સમયે તે પનમા તેની સ્ત્રી દેવણી ક્રીડા કરવા આવેલી તેના વને હાથ ડેડીને કોઈ ચોર કકળ લઈ નાશી ગયો તેણીનો પોકાર સામઠી રાજાના સેવકો તત્કાલ ત્યાં દોડી આવ્યા અને ચોરની પાછલ ઢોઢવા પેલો ચોર ડ્યા અરુણદેવ સુતો હતો તે દેરાલપના આવી મય પામયાથી કકળ અને સ્વર્જે અરુણદેવની પાસે મુકીને નાશી ગયો તેના ગયા પછી ડ્યારે અરુણદેવ જાગ્યો ત્યારે ને કકળ અને સ્વર્જે જોઈ ' આ કકળ દેવીએ આપ્યા ' એવું જાણી હર્ષથી લઈ લીધા તેપમા ચોર પાછલ દોડતા રાજાના સેવકોએ ત્યાં આવીને કહ્યું કે—અરે, હવે क्या જઈશ ? એમ કહી અરુણદેવને મારવા માલ્યો પટલે તેના વચ્ચમાયી ને કકળ નીચે પડી ગયા તત્કાલ તેને ઘાયીને રાજા પાસે લઈ ગયા અને રાજાની આજ્ઞાથી તત્કાલ તેને શૂલીએ ચઢાવી દીધો.

એ સમયે પેલો ભોજન લેવા ગયેલ મિત્ર ત્યાં આવ્યો, તે અરુણદેવની આ ૧૫૧ જોઈ, ઓ સુલકુ લમા વત્તલ એવા મિત્ર, તું ત્યાં ચાલ્યો ? એમ બોલતો

ઉંચે સ્વરે રુદન કરવા લાગ્યો પ્રેક્ષક પુરુષોએ તેને પુછ્યુ કે, આ કયા શ્રેષ્ઠીનો પુત્ર છે ? તે બોલ્યો, હવે શુ કહેવું, તેની કયા તો પૂર્ણ થઈ રહી પછી તેણે સર્વ વૃત્તાત જાણાવ્યું અને શિલાવટે આત્મહત્યા કરવા તૈયાર થયો લોકોએ એકઠા મઠી તેને નિવાર્યો જગાદિત્ય પોતાની પુત્રી અને જામાતાનો સર્વ વૃત્તાત સામઠીને તથા તે અવસ્યામા બનેને જોડેને ઘણો સ્વેદ પામ્યો પછી જામાતા અઠ્ઠનદેવને શૂઝી ડારથી નીચે ઉતરાવી તેણે રાજસેવકોને ડાલભ આપ્યો રાજા રોલ્યો કે, હ શ્રેષ્ઠી, આ કામમા સહસા કામ કરનાર ણવા મારોજ અપરાધ છે

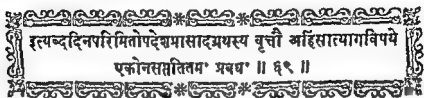
એ સમયે ચતુર્થાની અમરેશ્વર નામે મુનિ મહારાજ ત્યા પચાર્યા તેમણે દેશના આપી કે, “હે મન્યો ! મોહનિદ્રાન છોડી દો, અને ત્રીવિધે ત્રીવિધે હિંસા ત્યજી દો વચન અને કાયાવટે કરેલી હિંસા તો દુઃશ્વડાયક ઝેર, પળ મનમા પળ ચિંતવેલી હિંસા પળ પ્રાણીને નરકમા પાડે છે, તે વિષે એક દ્રષ્ટાંત સામઠી-

બૈભારગિરિ ઉપર આવેલા એક ઉચ્ચાનમા અન્યદા કેટલાક લોકો ઉજાળી કરવા એકઠા થયા હતા તેમને જોઈ કોઈ રાક ખીસ માગવા આવ્યો પળ તેના દુષ્કર્મોદયથી તેને કોઈ ઢેકાણેથી પળ ખિસામઠી નહીં ઇટલે તેણે વિચાર્યું કે, ‘અહા, આટલું થયું ભોજન છતાં પળ કોઈ મને આપતું નથી’ તેથી આ સર્વને મારી નાહું’ આત્મ વિચારી કોપ કરીને તે ગિરિ ઉપર ચઢ્યો અને એક મોટી શિલા તેમની ઉપર ટેકવી દેતા દૈવયોગે શિલા સાથે પોતે પળ પહીં ગયો સર્વ લોકો દૂર રહસી ગયા અને તે ખીલારી શિલા નીચે ચૂર્ણ થઈ મૃત્યુ પામીને નરકે ગયો આ પ્રમાણે મનમા ચિંતવેલી હિંમાનું પળ તેને માટું ફળ પ્રાપ્ત થયું

બઠી શ્રી આહરપચરવાણ નામના પયસામા કહ્યું છે કે, “આહારની અભિલાષાએ મત્સ્ય સાતમી નરકે જાય છે, તેથી સાધુએ મનપડે પળ સચિત્ત આહારની ઇચ્છા ન કરવી” અર્થે મત્સ્ય ઇટલે તંદુલ મત્સ્ય વિગેરે લેવા, તે પળ ગર્ભજ જાણના કારણ કે સમૂહિમ તો અસમીપગાને લીધે પહેલી રત્નપ્રભા નરકમુડીજ જાય છે તે તંદુલ મત્સ્ય મોટા મત્સ્યના મુલની પામે આવળી પાપગમા ઉત્પન્ન થાય છે તેનું પ્રમાણ તંદુલ જેટલું હોય છે, તે વજ્રરૂપભનાગચસંયયળી હોય છે અને દુષ્ટ મનનો વ્યાપાર કરવાથી સાતમી નરકે જાય છે આ પ્રમાણે વૃદ્ધો કહે છે વઠી જવન્યે અગુલના અમરયાતમા ભાગપ્રમાણ દેહનાલા મત્સ્ય પળ સાતમી નરકે જાય છે, એમ શ્રી ભગવતી સૂત્રમા કહ્યું છે તેથી મન વચન અને કાયા, એ ત્રિવિધે થતી હિંસા અનેક મરને આપનારી છે આ પ્રમાણે સામઠી રાજા વિગેરેએ તે સમયે પ્રાપ્ત થયેલું તે સ્ત્રી પુરુષના દુ લનું કારણ પુછ્યું જ્ઞાની મુનિએ તેનો પૂર્વ મર કહેવા-

વહે તે સર્વ કહી વતાવ્યુ તે સામઢી દેવળી અને અરુણદેવને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન, હત્પન્ન થયુ, તેથી તેમણે તત્કાલ અનશ્ન અગિકાર કર્યુ તે જોઈ સર્વ પર્યટાણ સર્વે પામી દયાધર્મને સ્વીકાર્યો, અને તે દેવળી અને અરુણદેવ મરણ પામીને દેવલોકે ગયા.

હે ભવ્યો ! હવે પ્રમાણે ચંદ્રા માતા અને સર્ગ પુત્રનુ વૃત્તાત સાંભળીને હાસ્વ, મોહ કે દુષ્ટ બુદ્ધિવદે કદિ પણ હિંસા વચન બોલુ નહીં, અને હમેશા મનને દયાલુ કરવું

વ્યાખ્યાન ૭૦ મુ.

કેટલાપ્રક કહે છે કે, આ જીવાત્મા અમેય, નિત્ય અને સનાતન છે, તો દેહ પિંડનો નાશ થવાથી જીવનો નાશ શી રીતે થાય ? પૃથ્વીથી હત્પન્ન થયેલો ઘડો નાશ પામવાથી શુ આકાશ નાશ પામે છે ? કદિ કહેશો કે, ઘટાકાશતો નાશ પામે છે, તો તે પણ કલ્પિત છે વઢી ગીતામા કહ્યુ છે કે, યુદ્ધ કે યજ્ઞાદિકમા જીવવશ કરવાનો વાધ નથી, પણ તે વાક્ય અધુરુ છે કારણ કે, નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ જીવ નિત્ય અને ગતિ આગતિથી મહિત છે, પણ વ્યવહારની અપેક્ષાએ તે નાનાપ્રકારના દેહ પિંડાત્મક થઈ ગાયપણુ, હાથીપણુ, પુરુષપણુ, સ્ત્રીપણુ ધારણ કરે છે, તેથી માકહ કી દિ વિગેરેમા પણ હત્પન્ન થયેલો પ્રત્યક્ષ જળાશ છે તે પસે દીપકનો નાશ થયે તેની પ્રમાના નાશની જેમ દેહરૂપ પિંડનો વિનાશ થતા જીવનો પણ વિનાશ થાય છે એ યીજ 'તુ મરીજા' એવું કહેવાથી પ્રાણીને દુઃખ થાય છે અને મારી નાશવાથી તેનુ ફલ નરકની વેદનારૂપ માત્ર થાય છે, માટે સર્વ ધર્મમા દયાધર્મજ મેષ્ટ છે તેની સ્તુતિ અમે પણ કરીએ છીએ તેવી જીવદયામા જેમના હૃદય તત્તર છે એવા શ્રી શાતિનાથ અને મુનિસુવ્રતપ્રભુ પૂર્વે થયા છે, તેમની કીર્તિ અયાપિ પૃથ્વીપર પ્રવર્તે છે આ વિષે અચિરા માનાના પુત્ર શ્રી શાતિનાથપ્રભુનો સંબંધ આ પ્રમાણે—

શ્રી શાતિનાથજીની કથા

જબુદ્વીપના પૂર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્રની મગલાવતી વિજયમા રત્નસચય નામના નગરને વેપે શ્રી શાતિનાથપ્રભુજીનો જીવ પૂર્વે વજ્રાધુષ નામે રાજા હતો એક વરતે એક

पारेहुं भय पामी राजा वज्रायुधनी शरणे आब्यु राजाए कहुं के, भय पामीश नही. तेनी पछवाडे तरतज एक सींचाणो पसी आब्यो, तेणे कहुं के हे राजन्, मने घणी सुया लागी छे तेथी आ पसी मने आपो राजाए कहुं, तेने बदले तुं उत्तम अन्न ले. सींचाणे कहुं के, मने तो मास उपरज रुची छे राजा बोल्यो त्यारे हु मारा देहनुं मास आपुं सींचाणो बोल्यो के- तो आ पारेवा जेटलुं आपो पछी राजाए ताजवुं मगावी एक तरफ पोतानी जघामाथी छेदीने मासनो पिंढ मुक्यो अने बीजी तरफ रेवाने राल्युं पारेचामा एटलो भार थयो के छेवटे राजा पोते तुलापर चढी बेगो आनी वज्रायुध राजानी दया तरफ हिंमत जोई, वे देव प्रत्यक्ष यह बोल्या, हे महानु भाव ! इद्रे सभामा तमारी प्रशंसा करी, ते नही मानीने अमे वने तमारी परीक्षा कर- वा आवा रूप करी अहीं आब्या हता पछी तेओ राजा उपर पुण्यवृष्टी करी स्वर्गे चाल्या गया राजा वज्रायुध चारित्र लई नवमा श्रैवेयक्रम एकत्रिंश सागरोपम आयु- प्यवाळा देवता थया

मुनिसुव्रतप्रभुनी कथा

भृगुकच्छ (भरुच) नगरमा जितशत्रु नामे राजा हतो तेणे एक वखते अश्व- मय यज्ञ करवा माटे अभिमा होमवा एक अश्व तैयार कर्यो आ खबर ज्ञानवडे मुनि सुव्रत स्वामीए जाण्या, एटले तत्काळ ते अश्वने बचाववा माटे प्रतिष्ठानपुरथी भरुच एक रात्रिमा साठ योजन आवी पहोच्या त्या एकठा यपेला जनसमूहमा प्रभुए धर्म- देशना आपवा माढी ते अश्वे प्रभुने जोई उचा कान कर्या अने बारबार प्रभु सामुं जोबाथी तेने जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न थयु तेथी तत्काळ प्रभु पासे आवी पृथ्वीपर मस्तक मुक्तीने पोतानी वाचामा बोल्यो के, हे विश्वरक्षक, दुःखार्च एवा मारी रक्षा करो ते जोई राजाए प्रभुने पृच्छु के, आ अश्व शुं कहे छे ? प्रभु बोल्या-राजन्, तेनो पूर्वभव साभळो

पद्मिनीपुर नामना नगरमा जिनधर्म नामे एक जैनधर्मी श्रेष्ठी हतो, तेने सागरदत्त नामे एक शैवधर्मी मित्र हतो ते सागरदत्ते पूर्वे एक शिवालय करावुं हतु एक वखते ते मित्रनी साथे साधुनी पासे गयो त्याजिन मंदिर कराववानु महत् फळ साभळ्यु, तेथी तेणे एक निर्गुण भासाद कराव्यो ते कार्यथी तेने समकित दर्शन प्राप्त थयु एक वखते शैव लोकोप घीउडे निर्गुणपूर्यु, ते जोवा सागरदत्तने बोलाव्यो त्या घीता गधथी घणी घीमेळो तथा कीडिओ एकठी थई इती ते निर्दय शैव लो- कोना चरणन्यामथी कचराइने मरी जती हती ते जोइने सागरदत्त बोल्यो के, त- मारा पगवडे इजारो कीडिओ मरी जाय छे, ते तमने घटनुं नथी त्यारे तेओ क्रोध

કરિને વોલ્યા કે, ઓરે મુર્તી' ડુલ્લમથી ચાલ્યા આવેલા ધર્મને છોડી દડ નરો ધર્મ અંગીકાર કરતા તુ કેમ શરમાતો નથી? માટે સ્વઠ, તારે ઘેર ચાલ્યો જા તે સામક્ષી લજ્જાથી મ્લાન મુલ્લ યયો સતો પોતાને ઘેર આવીનેતે વિચારવા લાગ્યો કે, ઓર, મેં કુલધર્મનો ત્યાગ કરી કેવું કામ કર્યું? આ પ્રમાણેના અતર્થ્યાની પ્રાપ્તિ પામી ઘણા ભવ ભીમને દે રાજા, તે સાગરદત્તનો જીવ આ અન્ધ યયો છે તે મારો પૂર્વધવનો મિત્ર હોવાથી મને જોડને કહે છે કે, આ રાજા મને આજે યમપા હોમી દેશે, તેથી મારી રક્ષા કરો, રક્ષા કરો હે રાજન્, યત્નુ ફલ નરકજ છે, તથી તે કરવા યોગ્ય નથી આ પ્રમાણે પ્રમુના વચનથી જીવિયતુ રાજા પ્રતિયોગ પામ્યો તેથી અન્ધને નિર્ભય કરી પોતાના નગરમા યજ્ઞો કરવાનોજ અટકાવ કર્યો તે અન્ધ પ્રમુ પામે અનશન અંગીકાર કરી સદ્સારદેવશ્લોકમા દેવતા ધયો ત્યાંથી તત્કાલ ત્યા આગીને તે દેવે પ્રમુના સમોસરણને મ્યને એક જિનપ્રાસાદ રચારી તેમા મુનિમુવત સ્વામીની પ્રતિમા અને તેની આગલ અન્ધની મૂર્તિ સ્થાપન કરાં, ત્યામ્થી ત્યા અશ્વાત્થોઘ નામે તીર્થ થયુ

બેટલેક કાલે તેજ વનમા એક ઘડના વૃક્ષ ઉપર ગમલી રહેતી હતી તે કોઈ મ્લેચ્છે ઘાળ મારી ધીંધી નાહી તે પ્રમુના પ્રાસાદ પામે પડી અત સમયે કોઈ મુર્તિને તેને નષ્ટકાર મન સમજાવવાથી તે સિદ્ધલરાજાની પુત્રી યડ અન્યદા મૃગપુરથી કોઈ શ્રેષ્ઠી ત્યા આવ્યો, તે છીંક આવતા નયકારમનુ પેહેલુ પદ બોલ્યો તે સામક્ષી રાજપુર્તિને જાતિસ્મરણ થયુ પછી માતાપિતાને પુઝી મૃગપુરે આવી તેણે તે ચૈત્યનો ઉદ્ધાર કર્યો ત્યારથી એ તીર્થ “ શકુનિકાવિહાર ” નામથી વિખ્યાત થયુ

ત્યારપછી અનુક્રમે પરમાર્હત શ્રીકુમારપાલરાજાના મંત્રી ઉદયનના પુત્ર, શત્રુ જય નીર્યનો ઉદ્ધાર કરનાર, ગિરનાર પર્વત ઉપર મુગમ પાજ વાધનાર અન ધીજા પળ અનેક પુણ્ય કાર્ય કરનાર શ્રીવાગ્મથ કવિના અનુજવાન અન્ધ પ્રધાને પિતાના પુણ્યને અર્થ તે તીર્થ ઉદ્ધાર કરાવ્યો તે સમક્ષીકાવિહાર તીર્થમા તેણે મગલદીપકના મુડળા વસ્ત્રે યાચકોને ધત્રીશ લાલ સોનેયા આપ્યા હતા, એમ વૃદ્ધ પુરુષો કાં છ ડર પ્રમાણે શ્રીગ્રાતિનાથ અને શ્રીમુનિમુવત સ્વામી અન્ધ અને પારેવાનુ રક્ષણ કરવા ને પુત્રીપર મહાન કીર્તિના માજન થયા છે તે વને પ્રમુ મને પણ શીર મુલ્લન આપનારા યામો

इत्यब्ददिनपरिमितापदेशप्रासादग्रथस्य वृत्तौ जीवरक्षा
विषये सप्तवितम प्रवच ॥ ७० ॥

વ્યાખ્યાન ૭૧ મું.

હવે હિંસાનું કારણ પ્રમાદ છે તે કહે છે.

શરીરી પ્રિયતાં મા વા ધ્રુવં હિસા પ્રમાદિન ।

સા પ્રાણવ્યપરોપેઽપિ પ્રમાદરહિતસ્ય ન ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા.

“ પ્રાણી મરણ પામે અથવા ન પામે પણ નિશ્ચયે પ્રમાદીને હિંસા લાગે છે અને પ્રાણનો કદિ નાશ થાય તોપણ પ્રમાદ રહિત પણ પુરુષને હિંસા લાગતી નથી ” જો કોઈ સાધુ પ્રમાદથી ઇટલે ઉપયોગ વગર ચાલે તો તેને જીવનો વધ ન થાય તે ઉતા પણ હિંસા લાગે છે, અને જે સાધુ અપ્રમાદથી ઇટલે ઉપયોગથી ચાલે તો તેનાથી કદી જીવ વધ થઈ જાય તોપણ તેને કાવચી હિંસા લાગતી નથી. જેમ નદી વિગેરે ઉતરતા ઉપયોગથી ચાલતા સાધુને અપ્રકાય જીવની વિરાધના તીવ્રવધ આપનારી થતી નથી, તેમ જેમ કોઈ ઘાતીનો જીવ કોટી પૂર્વના આયુષ્યવાળો હોય તે પ્રતિદિન વિગ્રહાણીઓવડે તિલ પીળે છે તે આશા જીવિતરહે પણ તેટલા તિલ પીલવા સમર્થ ન થાય કે જેટલા જીવ સાધુ નદી ઉતરતા જલના એક વાંદુમા હોય છે જો તે જલ સેવાળવાળુ હોય તો તેમા અનંત જીવનો પણ ઘાત થાય છે પણ જો તે મુનિ પ્રમાદી હોય તો તેની હિંસા લાગે છે અન્યથા નાગતી નથી

શ્રીભગવતી સૂત્રમા કહ્યું છે કે, કેવલહાની પણ ગમનાગમનથી અને નેત્રના લાલન વિગેરેથી ઘણા જીવનો ઘાત કરે છે પરંતુ માત્ર યોગવહેજ વધ શક્તીને પ્રયમ સમયે વાપરે છે, બીજા સમયે અનુભવે છે (વેદે છે) અને ત્રીજા સમયે નિર્જન છે. કારણ કે તે અપ્રમાદી હોવાથી તેમને કર્મનો વધ વધુ કાળની સ્મિતિદ્રાટ્યો ચક્રાન્ધી.

પછી પ્રયમાગમા કહ્યું છે કે, કોઈ મુનિએ અકસ્માત્ કાર્યું કર્યું હોય તો, તે જો છુપ્યું ઘોરાવનાર ગ્રહસ્થ પાત્ર ન હોય તો મુનિએ તેને જલના વેદિમાં દી નહીં તપે કરવાથી તેણે શ્રીજિનેશ્વરની આજ્ઞા પાળી માટે તે મને પૃથ્વીકાળે જોડી હિંસા ન લાગે તેજ પ્રમાણે ગ્રહસ્થને પણ જિન પૂજા વિગેરેમા યજ્ઞ દગ્ધાદિ દોષથી હિંસા લાગતી નથી

પ્રાચીન પૂજ્ય પુરુષોએ હિંસાના ત્રણ પ્રકાર કર્યા છે—શરીરપ્રમાદ, મનપ્રમાદ અને અનુવર્તિત્વાં અંતઃકરણમા દયાના પરિણામ વચ્ચે વચ્ચેના કર્મો જે જે થાય તે સ્વરૂપહિંસા કહેવાય છે

છે તે હેતુહિંસા કહેવાય છે અને અત્કરણમા કલુષિત પરિણામ વર્તતા નિર્દયપણે જે હિંસા કરાય છે તે અનુવધાહિંસા કહેવાય છે રાજા યશોધરે માતાના વચનથી વિશ્વમય કુકુડાની પળ હિંસા કરી તો તેથી તે દુરત દુઃખ પરપરાને, પામ્યો હતો અને બ્રહ્મદત્ત ચક્રી વિગેરેને શાશ્વત્તે સ્વરૂપહિંસાનો અભાવ છતાં પણ અનુવધ હિંસાના ધ્યાનથી નરકની પ્રાપ્તિ થઈ હતી તેનો સવધ નીચે પ્રમાણે છે

શ્રીબ્રહ્મદત્ત ચક્રીની કથા

કાપિલ્યપુર નગરમા બ્રહ્મા નામના રાજાને ચાર મિત્રો હતા કાશી દેશનો રાજા કટક, હસ્તિનાપુરનો અધિપતિ કરેણુ, કોશલ દેશનો સ્વામી દીર્ઘ અને ચંપા નગરીનો નૃપતિ પુષ્પચૂલ. આ ચારે રાજાઓ પરસ્પર સ્નેહથી એક બીજાના રાજ્યમા એકેક વર્ષ આવીને રહેતા હતા એક વખતે બીજા ત્રણે બ્રહ્મ રાજાને ત્યાં આવેલા હતા, તેવામાં અકસ્માત્ બ્રહ્મ રાજાને મસ્તકની વેદના હત્તપત્ર ઘડ પટલે બ્રહ્મ રાજાએ તેઓના હસ્તગમ્ય બ્રહ્મદત્ત નામના પોતાના શાલ વપના પુત્રને મૂકીને 'તમારે આ રાજ્યની વ્યવસ્થા કરવી' એમ કહી તે મૃત્યુ પામ્યો પછી તેઓ પોતામાથી દીર્ઘ રાજાને ત્યાં મૂકી પોતપોતાના રાજ્યમા ચાલ્યા.

દીર્ઘ રાજા ત્યાં રહ્યો સતો બ્રહ્મ રાજાની સ્ત્રી ચૂલણીની સાથે આસક્ત થયો તે સ્વર આળી ધનુ નામના મંત્રીએ પોતાના પુત્ર વરધનુને જણાવ્યું કે, આ વૃત્તાત તુ એકાતમા જાણે ચૂલણીના પુત્ર બ્રહ્મદત્તને જણાવજે તેણે બ્રહ્મદત્તને જણાવ્યું પટલે તે ચતુર કુમાર કોકિલા અને કાગડાને લઈને અત પુરમા ગયો ત્યાં તે વચ્ચેનો સવધ કરાવી કાગડાને મારી નાખીને તે બોલ્યો કે, બીજો પણ જે કોઈ આવું કરશે તેને હું આવી રીતે મારી નાખીશ આ ફકીકતનો સાર સમજીને દીર્ઘે ચૂલણીને કહ્યું કે, હું કાગ અને તુ કોકિલા છું રાણી બોલી કે-એવી જાકા કરો નહીં આ બાલક તે આપણો સવધ શું જાણે' ફરી બીજી એકનાર બ્રહ્મદત્તે પાડાનો અને દાથિણીનો સવધ કરાવી પૂર્વોક્ત વાક્ય કહીને પાડાને મારી નાખ્યો તેથી દીર્ઘ રાજાએ 'આ મારું જાણે છે અને અન્યોક્તિવડે મને શિક્ષા આપે છે' એ સમજી રાણીને તે વાત જણાવી પટલે રાણી બોલી કે-ત્યારે આપણે પુત્રને મારી નાખીએ જો આપણે કુશલ હશું તો ઘણા પુત્રો થશે દીર્ઘરાજાએ તે સ્વીકાર્યું પછી દીર્ઘરાજાએ બ્રહ્મદત્તને કોઈ-એક સામનની પુત્રી પરણાવી, અને તેમને સુવાને માટે એક લાલનુ ગૃહ કરાવ્યું આ સ્વર આળીને વરધનુ મંત્રીએ શુભ રીતે તે ઘરની નીચેથી નગર બહાર ઉઘાડાન સુધી એક ૧૫૫ કરાવી શુભ દિવસે વર વધૂ અને ધનુ કુમારે તે ઘરમા પ્રવેશ કર્યો પટલે રા-

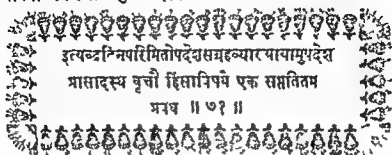
त्रिना वे पोहोर जाता तें गृहने चूलणीए अग्नि लगाव्यो मन्त्रीपुत्र वरघनु थमयीज जाणतो हतो तेथी सुरगा मार्गे ब्रह्मदत्तने उद्यानमा लई गयो, अने त्या सुरगाना द्वार उपर वे अश्व तैयार राखेला होता ते उपर बेसी उंचे मित्र डेशाटन करवा नीकळी पळ्या

भायववान् ब्रह्मदत्ते पृथ्वीपर भमतां सार्वभौमपदनी संपत्ति प्राप्त करी, अने वरघनुने सेनापतिनी पदवी आपीने दीर्घराजानी उपर मोकल्यो तेनी पछाडे पाते आवीने चक्रवर्धे दीर्घराजानुं मस्तक छेदी नाख्यु पछी तेणे पोताना नगरमा प्रवेश कर्चो अनुक्रमे ब्रह्मदत्त चक्रीए पटखड भरतने साध्य कर्चो

पूर्वे ज्यारे ब्रह्मदत्त एकाकीपणे भगतो हतो त्यारे एक ब्राह्मणे तेने जळ पायुं हतुं ते ब्राह्मण ब्रह्मदत्तने चक्रवर्त्तीपद प्राप्त यएलुं साभळी त्या आव्यो तेणे विचार्युं के, आटला यथा सैन्य बन्धे ते मने केम ओळखवणे, तेथी तेणे एक जीर्ण वस्त्रनो ध्वज करी जीर्ण सुपडु विगेरे लटकावी जुदुज रूप बताव्यु तेनी विलक्षणता जोइ राजाए सेवक मोकळीने तेने बोलाव्यो पछी तेने ओळखी तेनापर सतुष्ट यइने वरदान मागवा ऋग्यु, एटले अल्प बुद्धिवाळा ब्राह्मणे स्त्रीना वचनथी दररोज अनुक्रमे एकेक गृहे भोजन अने घेसोना मोहोरनी दक्षिणा तेने मळे पवी मागणी करी राजाए तरतज तेवी गोठवण करावी आपी एक वखते ते लुब्ध ब्राह्मणे चक्रीने कहुं के, हे राजन्! एकवार तमारा घरनु भोजन मने करावो चक्रीए कहुं के, मारु भोजन तो मनेज जरे तेवु होय छे ब्राह्मणे गुस्साथी कहुं के, अरे राजा! शु तु कृपण छे के जेथी मने भोजन तारुं पण आपी शकतो नथी पछी चक्रीए ते ब्राह्मणने कुटुंब सहित पोताने घेर जमाव्यो, जेथी ते अति कामातुर यइ गयो पछी तेणे रात्रे पोतानी माता वहेन विगेरेनी साथे पशुवत् आचरण कर्चुं ज्यारे चक्रीना अन्ननो मद उत्तरी गयो त्यारे ते लज्जा पामी गयो पछी तेणे विचार्युं के आबु अपकृत्य चक्रीएज जाणी बुजनि कर्चुं छे, माटे तेने शिक्षा करवी आबा क्रोधथी ते एक वखते ते वनमा फरतो हतो तेवामा कोइ गोवाळ गळोलना प्रयोगथी पिंपळाना पानने काणा करतो तेना जोवामा आव्यो एटले तेने मळी काइ द्रव्य आपी तेनी पासे चक्रवर्त्तीना बन्धे नेत्र फोडी नंखाव्या राजसेवकोए ते गोवाळने पकळ्यो अने कहुं के, अरे दुष्ट, आ तें शु कर्चुं? एटले तेणे पेळा ब्राह्मणने बताव्यो, तेथी ते ब्राह्मणने कुटुंब सहित मारी नाख्यो त्यारथी चक्रीने ब्राह्मण जाति उपर रोप चढ्यो तेथी तेणे मन्त्रीने आज्ञा करी के, प्रतिदिन अनेक ब्राह्मणोना नेत्रो काडी मारी पासे लाववा एटले मन्त्री तेम करवा लाग्यो चक्री ते नेत्रोने मर्दन करी खुशी थवा लाग्यो आ प्रमाणे हमेशा करता पणा जीवनो वध यतो जोइ मन्त्री बीज वगरना बडगुंदानो थाळ भरिने राजा पासे मुकवा लाग्यो अथ चक्री तेने पोताना शत्रुओना नेत्र जाणी क्रोध बुद्धिथी चोळी

નાલવા લાગ્યો આ પ્રમાણે મોઢ વર્ષ મુથી કરી રૌદ્ર ખ્યાનરહે મૃત્યુ પામીને સા
તમી નાકે ગયો, કથુ છે કે—“વડગુદાને વ્રાહ્મણના નેત્રની યુદ્ધિષ્ઠિ ચોઢતો છેદે
વ્રહ્મદત્ત નામનો ચક્રવર્તી અનુવધ હિંસાના યોગથી સાતમી નરકે ગયો છે”

વ્યાખ્યાન ૭૨ મું

હવે કેટલાક માણસો ધીજા જીવોની હિંસા કરનારા હિંસક
જીવોને મારી નાલવામા ધર્મ માને છે, તેઓને
માટે શિક્ષા કહે છે—

‘કેચિદ્વદતિ હતવ્યા પ્રાણિન’ પ્રાણિઘાતિન ।

હિંસસ્યૈઋસ્ય ઘાતે સ્યાદ્રક્ષણ મૃત્યસા કિલ ॥ ૭ ॥

વ્યાખ્યા

કેટલાક કહે છે કે, જે ધીજા પ્રાણીઓની હિંસા કરનારા પ્રાણીઓ છે,
તેમને મારી નાલવા કારણ કે તેવા એક દિસક પ્રાણીના ઘાતથી ધીજા જીવોનું
રક્ષણ થાય છે અર્થાત્ જે સર્પ માર્ગર વિગેરે હિંસક પ્રાણીઓ છે તેમને મારવામા
દોષ નથી પણ આ તેમનો વિચાર અયુક્ત છે કારણકે તેઓ વિચાર કરીશુ તો આ
આર્યક્ષત્રમા પણ અહિંસક પ્રાણીઓ ઘણા ઘોડા મઢી ગરકશે, તેથી તેવા નિઃશ્વસ
પરિણામનો ત્યાગ કરવો

ઘઢી કોઈ કહે છે કે, “ નિર્વાહને માટે મત્સ્ય તથા ધાન્ય વિગેરેના ઘણા
જીવોને આ માટે હળવા, પણ એક મોટા ઢાથીને મારવો કે જેમી ઘણા કાઢ સુરી
નિર્વાહ ચાલે ” આ પ્રમાણે માનનારાને આર્દ્રકુમારના મનવદ્વારા શિલામણ દે છે.

આર્દ્રકુમારનો કથા

મગધદેશમા શ્રેણિક નામે રાજા હતો તમણે એક વચ્ચને પૂર્વજની પ્રીતિ વધારવા
પોતાના મત્રીની સાથે આર્દ્રકુમારને કેટલીક ઘેટ મોકલી મત્રીએ આર્દ્રદેશમા

જે ત્યાંના રાજાની આગળ બેઠ મુકી પડી પરસ્પર કુશલ વાર્તા પુઝી તે વચ્ચે આર્દ્રકરાજાના પુત્ર આર્દ્રકુમારે શ્રેણિક રાજાના મંત્રીને પુછ્યું કે, તમારા રાજાના કુમારનું નામ શું છે? મંત્રીએ કહ્યું કે, તેમનું નામ અમયકુમાર છે તે મહા ધર્મજ્ઞ છે, અને પાંચસો મંત્રીઓનો અધિપતિ છે, શું તેમનું નામ તમારા સામઝવામા પણ નથી આવ્યું? મંત્રીના આ પ્રમાણેના વચનો સાંભળી આર્દ્રકુમારે અમયકુમારને માટે મોતી વિગરે મોકલાવ્યા અનુક્રમે મંત્રી રાજગૃહ નગરમા આવ્યો, અને ત્યાંથી આપેલી બેઠ શ્રેણિક રાજાને અને અમયકુમારને આપી પછી અમયકુમારને કહ્યું કે, આર્દ્રકુમાર તમારી સાથે મૈત્રી કરવા ઇચ્છે છે તે સાંભળી અમયકુમારે વિચાર્યું કે, ૯ કોઈ મન્ય જીવ વ્રતની વિરાધના કરવાથી અનાર્ય દેશમા જન્મેલો લાગે છે, કારણ કે અમન્ય કે દૂરમન્ય તો મારી સાથે મૈત્રી કરવાને ઇચ્છતાજ નથી “પ્રાય. સમાન ધર્મીઓનેજ પરસ્પર પ્રીતિ થાય છે” હવે હું તેની ઉપર એક આર્હત વિંચ મોકલાવું કે જેને જોઈ તે જરૂર પ્રતિરોધ પામશે આતું વિચારી અમયકુમારે એક પેટીમા રત્નમય આર્હત પ્રતિમા મૂકીને તે બેઠ તરીકે મોકલાવી મંત્રીએ તે પેટી લઈ જઈ આર્દ્રકુમારને એકાંતે આપી અને પ્રણામ કરીને સ્વસ્થાને ગયો આર્દ્રકુમાર પેટી/ઉઘાડી દટલે તેની અંદર પ્રતિમા જોઈ વિચારમા પડ્યો કે, આ તે કેવું આમૂષણ હશે? આ આમૂષણ કંદે, મસ્તકે કે હૃદયમા ક્યા પેહેરાતું હશે? અથવા મેં પૂર્વે આવું કાંઈક જોયલું છે એવો વિચાર કરતા તેને નાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું તેથી તેણે જાણ્યું કે અહો, આ મહત્તી વ્રીને મને હું તામાયિક નામે કૌટંબીક હતો મારે ધ્યુમતિ નામે સ્ત્રી હતી મેં ચૈરાગ્ય પામી પ્રિયા સહિત દીક્ષા લીધી હતી એક વચ્ચે મારીઓના સમૂહમા મારી સ્વરૂપવતી સ્ત્રીને જોડને પૂર્વના અનુરાગથી હું તેનો અભિલાષી થયો મેં તેની આગળ મારો અભિપ્રાય જણાવ્યો તે સાંઝીએ જાણ્યું કે, આ સાધુ જરૂર તેના તમા મારા વ્રતનો મગ કરશે, તેથી તે અનશન લઈ મૃત્યુ પામીને સ્વર્ગે ગઈ પછવાડે હું પણ તેના દુઃખથી અનશન કરી મૃત્યુ પામી દેવતા થયો દેવલોકનું સુખ ભોગવી ત્યાંથી ચરીને અહિં ઉત્પન્ન થયો છું મારા ધર્મગુરુ અમયકુમારને ધન્ય છે, કે જેણે દુર રહીને પણ મને પ્રતિરોધ કર્યો

પડી આર્દ્રકુમારે અમયકુમારના દર્શન કરવાને હસુક થઈ પોતાના પિતાને કહ્યું કે, પિતાજી, રાજગૃહનગર જોવાની મારી ઇચ્છા છે તે સાંભળી આર્દ્રકરાજાએ તેને ના પાડીને અટકાવ્યો અને તે નાંશી ન જાય તે માટે તેની સમાજરાજા પાંચસો સુમટ્રોને તેની પાસે રાખ્યા તથાપિ છિપટે, આર્દ્રકુમાર સર્વ સુમટ્રોને છેતરી વાહાણમા બેસી આર્યદેશમા આવતો રહ્યો. અને તે પ્રાચીન આર્દ્રકુમારે આગળ આર્દ્રકુમારને

અખયકુમાર ઉપર મોકળી આપ્યું પછી હજુ તારે મોગ્યકર્મ વાંકી છે એમ કરીને દેવતાણ તેને અટકાવ્યો તથાપિ તેણે સાદસથી વ્રત ગ્રહણ કર્યું

અન્યદા વિદ્યાર કરતા કરતા આર્દ્રમુનિ વસતપુર નગરના ઉદ્યાનમાં આવેલા કોઈ દેવાલયમાં કાચોત્સર્ગ કરીને રહ્યા એ અરસામાં વંધુમતીનો જીવ તે નગરમાંથી કોઈ શ્રેષ્ઠીને ઘેર શ્રીમતી નામે પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થયાં હતાં તે મર્યાઓ સાથે એજ ઉદ્યાનમાં રમવાને આવી ચડી સર્વ વાલિકાઓ પરસ્પર હપહાસ્યમાં કહેવા લાગી કે, મર્યાઓ, મનગમતા વરને વરો, એટલે ઘણી ઇચ્છા પ્રમાણે વર ધારવા નાગી તે વરણે શ્રીમતી બોલી કે, હુ તો આ મુનિને વરીશ તે વચ્ચે આકાશવાણી થઈ કે, 'મુઘે' તું યોગ્યવરને વરી છું' એમ કહેવા માયે દેવતાએ દુદ્ધમિના નાદપૂર્વક ત્યાં રત્નોની વૃષ્ટિ કરી તે વચ્ચે દુદ્ધમિની ગર્જનાથી થયે પામી શ્રીમતી મુનિને પગે વળી પડી. આર્દ્રમુનિ અનુકુલ ઉપસર્ગનો સમય જાણી ત્યાંથી રીજે ચાલ્યા ગયા પછી રાજાના પુરુષો તે વૃષ્ટિનું દ્રવ્ય લેવાને આન્યા તેમને અટકાવીને દેવતાએ કહ્યું કે, એ દ્રવ્ય તમારું નથી, પણ એ તો શ્રીમતીના વિવાહને માટે આપ્યું છે પણ તેના પિતાએ તે ગ્રહણ કર્યું શ્રીમતીએ તે મુનિનેજ વરવાનો પોતાનો વિચાર ગણાવ્યો પિતાએ પુત્રીને કહ્યું કે, રત્ને ! અમરની જેમ થમતા એ મુનિ તને શી રીતે મલશે ? અને કદિ મલશે તોપણ ઘણા મુનિઓમાં આ તેજ છે એમ તારાથી કેમ ઓઢલાશે ? માટે હવે રીજા વરને ગરુડ કુલ વર શ્રીમતી ચોલી-પિતાજી ! આમ બોલેલું મુક્ત નથી નીતિમાં કહ્યું છે કે,

સકૃજ્જલપતિ ભૂપાલા, સકૃદ્રદતિ સજ્જના ।

સકૃત્ કન્યા પ્રદીયતે, ત્રીણ્યેતાનિ સકૃત્સકૃત્ ॥

“ રાજાઓ એકવારજ બોલે, સજ્જનો એકવારજ વહે અને કન્યા એકવારજ અપાય, આ ત્રણ વાના એકજવાર થાય છે ” વહીં આપે કેમ ઓઢાવીને એમ કહ્યું, પણ હું તેના ચરણના ચિન્હ ઉપરથી તેમને ઓઢાવી કાઢીશ

પિતાની આજ્ઞાથી શ્રીમતીએ ત્યાંથી નિત્ય મુનિઓને દાન આપવા માંડ્યું, ચાર વર્ષ પિત્યા પછી તે મુનિ ફરીને અવસ્માત્ ત્યાં આવી ચડ્યા ચરણના ચિન્હ ઉપરથી તેમને ઓઢાવી શ્રીમતી બોલી કે, હે સ્વામી, તે વચ્ચે તો મને ક્રૂરની જેમ છોડીને નાશી ગયા હતા, પણ હવે ક્યા જશો ? પછી આર્દ્રમુનિ પેલી આકાશવાણી મનાઈ શ્રીમતીને પરણ્યા અનુક્રમે તેમને એક મૂત્ર થયો, તે માટે થયો એટલે આર્દ્રકુમાર શ્રીમતીને કહ્યું કે, મદ્રે, તમારો પુત્ર મોને થયો છે, માટે હવે હુ દીક્ષા લઈશ તે સામઘી શ્રીમતી રંગીઆની ત્રાક લટને રૂ કાતવા મેઠી. મોટા થયેલા પુત્રે માતાને

પુત્ર્યું કે, માતા ! તમે રેંટીઆની ત્રાક કેમ લીધી ? શ્રીમતી બોલી, પુત્ર ! જ્યારે તારા પિતા તપસ્યા કરતાં જ્યે, અર્થાત્ દીક્ષા લેશે તો પછી મારે ત્રાકનુજ શરણ છે, ઇટલે જે રેંટીઓ કાતિનેજ પેટ ભરતુ પડશે પુત્ર બાલ્યો—માતા, હું મારા પિતાને ગાંધી રાત્રીશ, જવા નહીં દર્શં પછી પુત્રે ત્રાકના સૂચથી પોતાના પિતાના પગને વીંટવા માઢ્યા અને કહ્યું, પિતાજી ! મે તમને વાગી લાગા, હવે ત્યાં જશો ! આતુ પુત્રનુ આચરણ જોઈ આર્દ્રકુમારે પોતાના પગને વીંટલા સૂત્રના તતુની સલ્યા કરી, ત્યારે તે વાર વીટા થયા તે પ્રમાણે પોતે વાર વર્ષ સુધી ઘેર રહ્યા જ્યારે અગ્નિ પૂર્ણ થયો ઇટલે તે દક્ષિા લડ પવનની જેમ અપ્રતિવદ્ધપણે પૃથ્વીપર ત્રિહાર કરવા લાગ્યા

આ અરસામા તેના પિતાએ રક્ષાને માટે મુકેલા સુખટો કુમારને શાંધતાં હતા, તેઓ ચોરી કરીને પોતાની આજીવિકા ચલાવતાં હતા દૈવયોગે માર્ગમા આર્દ્રમુનિ તેમને મળ્યા તેમને પ્રમોંપદેશ કર્યો ઇટલે પ્રતિવોધ પામી તે સર્વેં દીક્ષા લીધી તેમને સાથે લઈ આર્દ્રકુમાર મુનિ ય્રીવીર પ્રભુને વાદવા માટે ચાલ્યા, માર્ગમા મો શાલો મળ્યો, તે શોલ્યો કે—હે મુનિ ! તમે વૃથા તપ કરી કષ્ટ સહન કરો છો, શુભ અશુભનું કારણ તો દૈવજ છે, તે સર્વત્ર પ્રમાણ છે કહ્યું છે કે,

उपक्रमशतैः प्राणो, यन्न साधयितुं क्षमः ।

दृश्यते जायमानं, तल्लीलया नीयतेर्वलात् ॥

“ સેકડો યત્ન કરવાથી પણ પ્રાણી જે સાધ્ય કરવા સમર્થ થતો નથી, તે દૈવના ઘલ્યી એક રમત માત્રમા સાધ્ય થઈ જાય છે ” આર્દ્રકુમાર મુનિ બોલ્યા કે, આ કહેતુ ઘટતુ નથી પ્રારબ્ધ—કર્મ અને ઉદ્યોગ બનેના મઢવાથી કાર્યસિદ્ધિ થાય છે “જેમ કર્મ—પ્રારબ્ધથી થાલીમા મોજન પ્રાપ્ત થયું, પણ વ્યાસુડી હાથ મુલ તરફ લઈ જાય નહીં ત્યાસુધી તે મુલમા પેને નહીં ” ડત્યાદિ અનેક દૃષ્ટાંતો આપી મોગાલ્લાને નિરુત્તર કરી દીધો

ત્યાથી આગલ ચાલતા આર્દ્રમુનિ હસ્તિનાપસોને આશ્રમે આવ્યા તે તાપસો કાયમ હાથીને મારીને તેનુ માસજ સ્વાતા હતા તેઓ એમ માનતા કે, અનાજ વિગેરેથી નિર્વાહ કરતા અગ્નિકાય, ડનસ્યતિકાય ત્રિગેરેના ઘણા જીવોને મારતા પડે છે, તેથી ડનુ પાપ લાગે, માટે એક મોટો જીવ મારવાથી ઘણા વસત સુધી નિર્વાહ ચાલે ને પાપ થોડુ લાગે જ્યારે આર્દ્રમુનિ ત્યા આવ્યા ત્યારે તેમણે એક હાથીને પકડીને વાંચેલો હતો આ મુનિને જોઈ તે હાથી લઘુકર્મી હોવાથી સ્ત્રીલાને ઉલેડી મુનિના ચરણ પાસે આવ્યો અને મુનિને મનુષ્યથી પ્રણામ કર્યો મુનિના અતિશય જોડ અને દેશના સામ-લીને તે તાપસો પ્રતિવોધ પામ્યા અને તેમણે, જૈનવાણીનો સ્વીકાર કર્યો પછી આર્દ્રમુનિજ તેમને દીક્ષા આપી ત્યાથી સર્વ પરિવાર સહિત તે વીરપ્રભુની

પાસે આવ્યા તે વચ્ચે અમરકુમાર સહિત શ્રેણિકરાજા સમોસરણમા આવ્યા હતા તેમણે આદ્રકુમાર મુનિને હસ્તિ ઝોડાવવાનો વૃત્તાત પૂછ્યો, ત્યારે મુનિ ચોલ્યા કે, 'રાજન્' હાથીને વચનથી ઝોડાવવો તે કાઠ દુષ્કર નથી, પણ સૂઝના તતુપાસમાથી ઝુટા થવું તે દુષ્કર છે. શ્રેણિકે સૂઝતતુ વિષે વધારે દલીલત પૂછી તટલે આદ્રકુમારે પોતાની રમી વાર્તા કહી મમ્ભાલી, અને અમરકુમારની પ્રશ્નસા કરીને તેને ધર્મશીપ આપી પછી આદ્રકુમારે સર્વ પાપને આલોડ પડિકમી, કેવલજ્ઞાન પામીને મોક્ષને પ્રાપ્ત થયા.

ઉપર પ્રમાણે આદ્રકુમાર મુનિના વચનથી જેમ હસ્તિતાપમોષે હિસા ઝોડાવીથી, તેમ તેમનું ચરિત્ર સામ્ભલીને પ્રાપ્ત પુરુષોષે દમેજા દયા ધર્મનો વક્ત કરવો

વ્યાખ્યાન ૭૩ મુ

હવે મુનિ તથા ગૃહસ્થોને જે હિસાના સ્થાન વર્જવા યોગ્ય છે તે કહે છે.

સુલરધ્રમનાચ્છાદ્ય, મળનીય ન કર્ત્ત્વિત્ ।

નિમિત્ત ચ વિકાલાના, ન વાચ્યં કસ્યચિત્પુર ॥ ૧ ॥

ઉચ્ચે સ્વરે. નિશિથેન, પાઠો વર્જ્ય સુબુદ્ધિભિ ।

હિસાસ્થાનાન્યનેકાનિ, ર્થ જ્ઞાત્વા ત્યજેદ્વુથ ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યા.

“મુલનુ છિદ્ર દામયા ચમર ક્યારે પણ મળવું નહીં અને કોઈની આગલ અનાગત કાલના (મનિષ્યના) ફલાદેશ વહેવા નહીં વહી બુદ્ધિમાને પાછલી રાત્રે ક્ષત્રે સ્વરે મળવું નહીં આ પ્રમાણે અનેક હિસાના સ્થાન છે, તેને જાણીને પ્રાપ્ત પુરુષે ત્યજી દેવા” પ્રથમ કહ્યું કે, મુલછિદ્રને વસ્ત્રાદિકથી આચ્છાદન કર્યા શિવાય મળવું નહીં, તેનું કારણ એ છે કે, તેમ મળવાથી વાયુકાય જીવોની હિસા થાય છે મહાભારતમા

કહ્યું છે કે, “મુલ્લવસિકા છે તે મુલ્લના નિશ્વાસને રોકનારી છે, તે જીરોની ટંચાને માટે રહ્યા છે” તે વિષે અન્ય મતમાં કહે છે કે, “હિ વ્રત્તમ્, અણુમાત્ર પણ અક્ષર ઘોલતા નાસિકા વિગેરેમાંથી નીકળતા એક શ્વાસવડે સૈકડો મૂઠ્ઠા જનુઓ ઢળાય છે” તે વિષે પૂર્વાચાર્યો કહે છે કે, “ચાર સ્પર્શવાળા ભાષા વર્ણનાના પુટ્કો શ્વા-મોશ્વાસના આઠ સ્પર્શવાળા પુટ્કોમાં મઠી જવાથી આઠ સ્પર્શવાળા વાયુકાય જીવોને હળે છે” ઘઠી કોઈની આગળ જ્યોતિષ વિગેરે ઉપરથી ભવિષ્ય કહેતું નહીં તે વિષે કહ્યું છે કે, “જે મુનિઓ જ્યોતિષ નિમિત્તાદિવડે ભવિષ્યના અક્ષરો કહે, અથવા કૌતુક દ્રવ્યજાલ વિગેરે ચમત્કાર કરતાં, ઘઠી મૂતિકર્મ વિગેરે કરે, તેમ કરવાને પ્રેરે અથવા તેમ કરનારની અનુમોદના કરે તો તે મુનિના તપનો ક્ષય પામ્ય છે” તે વિષે એક ક્ષત્રિયનો પ્રવચ છે

ક્ષત્રિય પ્રવચ.

સિતિપ્રતિષ્ઠિતનગરમાં એક પ્રોપિતમર્ચુકા* ક્ષત્રિયાણી હતી તેને પ્રેર એક મુનિ કોઈ કોઈ વસ્ત આહાર લેવાને આવતા હતા એક વખતે તે ક્ષત્રિયાણીએ મુનિને પૂછ્યું કે, મુનિરાજ, મારો સ્વામી ક્યારે આવશે? મુનિ રોલ્યા નહીં પણ તેણીએ ઘણો આશ્ચર્ય કર્યો ત્યારે મુનિએ વિચાર્યા વગર કહી દીધું કે, આજથી પાંચમે દિવસે આવશે દૈવયોગે પાંચમે દિવસે તે ક્ષત્રિય આવ્યો પટલે મુનિનું વચન સત્ય થયું તે દિવસે મુનિ આહાર લેવાને તેને ઘેર આવ્યા પટલે પેલી ક્ષત્રિયાણીને અને મુનિને સામસામ્ય હામ્ય આવ્યું તે જોડ ક્ષત્રિયને શકા આવી, તેથી હામ્યા સ્વદ્ગ લડને ડમો થયો અને મુનિને હામ્ય થવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે મુનિએ જે સ્વાર્થ હતું, તે કહી આપ્યું પટલે ક્ષત્રિય પરિક્ષા કરવા માટે મુનિને પૂછ્યું કે, આ ઘોડી સગર્ભા છે તેને શું અવતરશે? મુનિએ કહ્યું-ઘઠેરી આવશે તેથી તત્કાલ તે ક્ષત્રિય સ્વદ્ગથી તે ઘોડીનું ડંદર વિદાર્યું, તેમાં ઘઠેરી જોડને તે શકા રહિત થયો આ હિમાકૃત્ય જોડ મુનિએ તત્કાલ અનશન કર્યું પેલા ક્ષત્રિયે મુનિને જ્વમાલ્યા મુનિ કાલ કરીને સ્વર્ગે ગયા इति ક્ષત્રિય પ્રવચ

ઘઠી રાત્રે મોટે સ્વરે પાઠ કરવો ત્યજી દેવો જો કદિ કાંઈ કામ પડે તો મદસ્વરથીજ પોલતું સુરમારો કે દોઢારો પણ રાત્રે કરવો નહીં જો રાત્રે તેમ કરે તો ઘરમાં ગ્હેલા ઘરોલી વિગેરે હિંસક જીવાં જાયત મ્હ મક્ષિકા વિગેરેના મક્ષણનો આરંભ કર અને પડસે પાડોશીઓ હોય તે જાગી પોતપોતાના આરંભ કરવામાં પ્રવર્તે તેમજ રસોડ કરનારા, ઘાચી, જાર, તસ્કર, સેહત, કોલ્કાર, ઘટ્ટી ફેરવનાર, ચર-સાવાળા, ઘોઘી અને મચ્છીમાર વિગેરે પણ પરપરાએ પાતપોતાના કુવ્યાપારમાં પ્રવર્તે

* જેનો સ્વામી પરદેશ ગયેલો છે એવી

4

2

2

2

2

2

2

ટના રોટલા खावाથી તેના સર્વ સ્વજન મૃત્યુ પામી ગયા પેલા શ્રાવકે જ્ઞાની પાસેથી તે પાપની શુદ્ધિ જાણી તે પ્રમાણે આલોચના કરી અને મૃત્યુ પામીને સ્વર્ગે ગયો

આ પ્રમાણે હિંસા યવાના અનેક પ્રકારો છે તે જિનેદ્ર કથિત શાળેથી તથા પોતાની બુદ્ધિથી જાણીને જે સુજ્ઞ પુરુષો તેનો ત્યાગ કરે છે તે સાશ્વત સુખવાળી મોક્ષ લક્ષ્મીને પામે છે

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशसग्रहव्याख्यायामुपदेशप्रासादग्रथस्य
वृत्तौ जीवदयाविषये त्रिसप्ततितम प्रवचः ॥ ७३ ॥

વ્યાખ્યાન ૭૪ મું.

હવે હિંસા અને અહિંસાનું ફલ દર્શાવે છે.

હિંસા નિરંતરં દુઃખ, મહિંસા તુ પર સુખમ્ ।

જાતા દદાત્યહો સૂરચદ્રયોરિવ તદ્યથા ॥ ૧ ॥

“હિંસા હમેશા દુઃખ આપે છે અને અહિંસા પરમ સુખ આપે છે. તે વિષે સૂર ચંદ્રનું દષ્ટાંત છે” તે આ પ્રમાણે —

સૂર અને ચંદ્રકુમારની કથા

જયપુર નામના નગરને પિપે શાશુજય નામે રાજા હતો તેને સૂર અને ચંદ્ર નામે બે પુત્રો હતા પિતાએ જ્યેષ્ઠ કુમાર સૂરને યુવરાજપદ આપ્યું તેથી પોતાને અપમાન થયું જાણી ચંદ્રકુમાર નગર બહાર નીકળી વિદેશમા ફરવા લાગ્યો એક વસ્તે તેણે કોઈ મુનિના મુલથી નીચેના વેદ્યોક સાંભળ્યા—

સાપરાધા ઇતિ પ્રાયો ગેહિભિ પુણ્યદેહિભિ ।

ન હતવ્યાસ્ત્રસાસ્તાવત્કિ પુનસ્તે નિરાગસ. ॥ ૧ ॥

મીનાના વધપ્રારંભે છેદ સ્વાંશુલિનોઽભવત્ ।

ત્યક્તા શસ્ત્રેણ હિંસાં ચ જાતો ધીવરધીવન. ॥ ૨ ॥

માર્વાર્થ — “પવિત્ર દેહવાળા ગૃહસ્થે અપરાધી એવા પણ વ્રમ જીવોને હણવા નહીં તો નિરપરાધી જીવોને તો કેમજ હણવા કોઈ બુદ્ધિમાન હીમો મંત્રસ્યનો વધ

કરતા પોતાની અગુલીનો છેડ યથા તે ડાહ્યા શસ્ત્રવડે હિંમા કરવીજ છોડી દીધી ” તે કથા આ પ્રમાણે છે —

‘ પૃથ્વીપુર નગરમા એક ઢીમર રહેતો હતો, તે મત્સ્ય મારવાને ઇન્ડોતો નદીનો, તથાપિ તેના સ્વજન વર્ગે તેને જાલ વિગેરે આપીને મત્સ્ય મારવા વ્યભાત્કારે મોકલ્યો. તે જાલમા મત્સ્યો લડેને આવ્યો સ્વજનાણે તેને મત્સ્ય ચીરવાને તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર આપ્યું. તે શસ્ત્રથી મત્સ્યોનો વધ કરતા નેની આગલી કપાઈ ગઈ તેની વેદનાથી પરાભર પામતા તેણે ચિંતવ્યું કે, “ હિંસાશ્રિય જીવોને ધિક્કાર છે કોઈને ‘ મરી જા ’ એવું કહેતા પણ કુલ લાગે છે તો હિંમા કરતા કેમ ન લાગે !

એ વચ્ચે કાંઈ ગુરુ શિષ્ય નગરમાથી ગઢાર ઊઠે જતા તે સ્થાનેથી નિકળ્યા તેમણે હાથમા શસ્ત્રવાળા પેલા માત્રોને જોયો તે જોઈ શિષ્યે ગુરુને કહ્યું કે, ‘ હે મયં વન્, આવા પાપી જીવો તો કાંઈ રીતે પણ તારે એમ લાગતું નથી ગુરુ બોલ્યા—વત્સ, જિનેદ્ર શાસનમા એવો એકાત કઠાગ્રહ નથી કારણ કે, અનેક ભવોમા સચય કરેલા કમોંને સદ્વાચ અને અયાત્મ જ્ઞાન સહિત શુભ પાપિણામગ્ડે પ્રાણી ક્ષણવારમા નાશ પમાડે છે તે વિષે કહ્યું છે કે,—

જ જ સમય જીવો, આવમ્મડ જેણ જેણ ભાવેણ ॥

સો તમિ તમિ સમયે, સુહાસુહ રથે કમ્મ ॥

માર્વાર્ય — “જે જે મમયે જીવ જે જે ભાવમા પ્રવર્તે છે, તે તે સમયે તેણે તેવા શુભાશુભ કર્મ રાધે છે ” આ પ્રમાણે કહી શિષ્યને નિરુત્તર કરીને ગુરુએ ઊંચેસ્વરે આ પ્રમાણે એક પદ કહ્યું કે—“જીવવહો મહાપાવો” આ પ્રમાણે કહી ગુરુ આગલ ગયા તે સાંપળી ઢીમર તે પદ યાદ કરીને ચિંતવ્યું કે, “આજથી મારે સોડ જીવનો વધ કરવો નહો” —આશુ ધ્યાન કરતા તેને જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તેથી પોતે પૂર્વે ધારિત્રીની વિરાગના કરેલી તેનું ફળ આ નીચ કુલમા જન્મ વિગેરે માની તે દીક્ષા ભેગામા હાત્મક થયો અને અતે શુદ્ધ ધ્યાનથી તત્કાલ કેવલજ્ઞાન પામ્યો સાનિધ્યમા રહેલા દેવતાઓ તેનો મદોત્સવ કર્યો ‘દેવ દુદુધિનો’ શબ્દ સાંપળી પેલા શિષ્યે ગુરુને પુછ્યું કે, આ પોનો શબ્દ છે ! ગુરુ બોલ્યા—“વત્સ ! જો, તે ઢીમરને મહાજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તેનો દેવો મદોત્સવ કરે છે તે મયારી દુદુધીના નાદ છે હવે તું ત્યાં જઈ તેમને મારા ભવ વિષે પુછ ” પત્રી શિષ્ય શક્તા અને વિસ્મય ધરતો સત્તા ત્યાં ગયો ત્યારે જ્ઞાની બોલ્યા કે—“જો મુનિ ! તું વિચારે છે, હું તેજ ઢીમર છું, અને દ્રવ્ય ભાવ હિંસાના ત્યાગથી મને આ પાઠ પ્રાપ્ત થયું છે હવે તું જે પુછવા આવ્યો છે તેનો ઉત્તર સાંપળ—તું જે વૃક્ષ*

* તે વૃક્ષ આગતીનું હતું

नीचे उभो छे तेना पत्र जेटला तारा गुरुने भव छे, अनेतुं आ भवमांज सिद्धिने पामनार छे ” ते साभळी शिष्ये गुरुनी वासे जइने ते वात कही, ते साभळी गुरु नृत्य करी हर्ष पामता सता योल्या के, अहो आटला गणत्री यइ शके तेटला भजेज मने सिद्धि प्राप्त यशे ! खरेखर हुं धन्य छु अने ते ज्ञानीनुं वाच्य सत्य छे आ प्रमाणे कही तेमणे त्याथी आगळ विहार कयों. पूर्वोक्त माछी हिमाने छोडी क्षणमा चरमज्ञानने प्राप्त ययो तेथीज सर्व व्रतमां अहिंसाव्रतने मुख्य फहेलुं उ ते मत्यज छे अने तेना गुण वचन द्वारा कही शक्य तेम नथी आ प्रमाणे गुरुए कहेली देगना साभळी चंद्रकुमार अ-पराधी जीवनी हिमानो पण त्याग कयों मात्र तेनो राजाना आदेशरी भग न थाय एटली छुट राखी आ प्रमाणे व्रत ग्रहण करी तेगे ते नगरना राजानी मेवा करवा माडी एक रखते वनमा राजाना सुभटोए कोइ चोरने पकड्यो. राजाए चंद्रकुमारने कष्ट के, हे चंद्रकुमार, तु आ उग्र चोरने मारी नाख ते बखत चद्रे पोताने युद्ध दिवाय कोइपण प्राणीने मारवानो नियम जणाव्यो तेथी हर्ष पामी राजाए तेने पोतानो अंगरक्षक (हजुरी) कयों अने अनुरूपे एक देशनो स्वामी बनाव्यो

अहीं चंद्रकुमारना मोटा भाइ सूरकुमार युवराज पदवीथी पण असतुष्ट थइ पराहमुख थइने सुतेला पितानी उपर रात्रे शस्त्रनो प्रहार कयों राजानो घात करी-ने भागता तेन रागीए जोयो, तेथी ‘ आ राजघातक चाल्यो जाय छे मांटे तेने प-कडो ” एवो त्या कोलाहल थइ पड्यो घायल थयेलो राजा पोताना पुत्रने ओळ खीने विचार करवा लाग्यो के —

सौरभ्याय भवंत्येके, चदना इव नंदन ।

कुलोच्छेदे भवंत्यन्ये, वालका इव वालका । ॥ १ ॥

भावार्थ—“ केटलाएक पुत्रो चदनना वृषनी जेम सुगवने माटे थाय छे अने केटलाएक पुत्रो वालानी जेम कुलना उच्छेदने माटे थाय छे ”

आ प्रमाणे विचारीने राजाए सूरकुमारने देशपाग कयों अने चंद्रकुमारने घोलात्री राज्यउपर वेसायों

शस्त्रना घानी पीडाथी सूरकुमार उपर रौद्र ध्यान करतो राजा मृत्यु पामीने चित्तो थयो सूरकुमार फरतो फरतो ते वनमा आव्यो पूर्वना वैरथी चित्ताए तेने मारी नाख्यो पछी ते भिछ थयो तेज वनमा शीकार करता ते भिछने चित्ताए पुन मारी नाख्यो तेना सगासगरीओए मळीने चित्ताने पण मारी नाख्यो पछी रंने डुकर रया परस्पर वैर राखता ते रंने पारधीए हणी नाख्या मरीन वने गजेद्र थया कोइए तेओने पकडीने चंद्रराजाने अर्पण कयों चंद्रराजानी आगळ पण ते वने युद्ध करवा लाग्या राजाए सुदर्शन केवलीने तेमना वैरनु कारण पुड्यु एटले कपली

ભગવતે તેમને વૈર થવાનું પૂર્વોક્ત કારણ કહ્યું તે સામલી ચદ્રરાજાએ ચિંતવ્યું કે, અદ્વો વિચિત્ર કર્મરૂપ નટે મજાગેલું આ મવનાટક કેવું છે, જેમા રકુ રાજા થાય, અને રાજા રક થાય અદાર સાગરોપમના આયુષ્યવાળો દેવતા' પણ ક્ષણમા સ્વર કે શ્વાન બને છે મહા મોહરૂપ નિદ્રાવાળા પાણીથી જેનો જાથથ કરવાથી સસાર રૂપ કૂવા મા પડેછે અને સદ્ગતિના માર્ગને જોતા નથી તેનું કારણ મિથ્યાત્વરૂપ ગાઢ અધકાર જ છે આવા પ્રકારના ઉત્તમ ચિંતનથી વૈરાગ્ય પામી પોતાના પુત્રને રાજ્યે લે માઢી ચદ્રરાજાએ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું નિરતિવાર ચારિત્ર પાળી તે રાજર્ષિ એકાદ તારી દેવપણાને પામ્યા પેલા બને હાથી મરનિ પહેલી નરકે ગયા

“ જેમને ગૃહસ્થપણામા દેવાયા પણ આશ્વનન ઉત્કૃષ્ટપણામે અગીકાર કરીને પાછ્યું તેવા સર્વ જીવની દયામા તત્પર ચદ્રકુમાર નામે રાજર્ષિ અનુક્રમે મોક્ષસુત્રને પામ્યા ”

સ્થંભ ૬ ઠો.

વ્યાખ્યાન ૭૫ મું.

હવે મૃપાવાદ નામે વીજું ઘત રહે છે

સૂક્ષ્મવાદરભેદાભ્યાં, મૃપાવાદ દ્વિધા સ્મૃતમ્ ।

તીવ્રસંકલ્પજ સ્થૂલં, સૂક્ષ્મં હાસ્યાદિસંભવમ્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા.

મૃપાવાદ નામે વીજું ઘત સૂક્ષ્મ અને વાદર પણ વે ભેદવાલું છે તેમા જે તીવ્ર સંકલ્પથી થાય તે સ્થૂલ (વાદર) અને હાસ્ય વિગેરેથી થાય તે સૂક્ષ્મ તેમા આનક-ને સૂક્ષ્મ મૃપાવાદને વિષે યતના કરવી અને સ્થૂલનો તો અવશ્ય કરીને ત્યાગજ કરવો કારણ કે, તે લોકમા પણ અપકીર્તિ વિગેરેનો હેતુ છે સ્થૂલ મૃપાવાદ કન્યા વિગેરે સત્ત્વથી અસત્યને કહે છે વીજું જે અણુવત છે તેમા ક્યારે પણ અસત્ય બોલતું નહીં તેમા પણ વિશેષે કરીને પૃથ્વી, કન્યા, ગાય, ધનની સ્થાપણ અને સાક્ષીમાત્રો અસત્ય યોલવુજ નહીં તે વિષે કહ્યું છે, “ કન્યા, ગાય, ને ભૂમિસંવંધી અમત્ય, કોડની યાપણ ઓલવવી તે અને સોટી સાક્ષી પૂરતી તે-૨ પાંચ સ્થૂલ અસત્ય રહેવાય છે ” તેમા કન્યાસત્યની અમત્ય આ પ્રકારે કે, જે ત્રિપકન્યા ન હોય તેને દ્વેષને લીધે આ ત્રિપકન્યા છે, એમ કહેવું રહી દુ શીલા હોય તેને રાગવડે મુગીલા રહેવી, ઇત્યાદિ કન્યામત્યની અલીક અસત્ય કહેવાય છે તેમા અપદક્ષણથી દાસદાર્મી વિગેરે સર્વ દ્વીપદસત્યની અસત્યનો સમાવેશ કરવો હવે ગાયસંયની અસત્ય આ રીતે કે, અન્નદુગ્ધાલીને ઘણા દુગ્ધાલી કહેવી, ઘણા દુગ્ધાલીને અલ્પ દુધ-વાલી કહેવી તે આ ઉપરથી વીજાસર્વ ચતુષ્પદ વિષે જાણી લેવું ભૂમિમત્યની અસત્ય આ રીતે કે, પારકી ભૂમિને પોતાની કહેવી, ઉત્તર (સ્વારાજ્ય) ક્ષેત્ર હોય તેને ઉત્તર ગરાનું કહેવું એ ભૂમિમત્યની અમત્ય તેમા સર્વ ઘર, હાટ, મકાન વિગેરે અપદ પદાર્થોનું ઘટ્ટણ કરવું અર્થે શિષ્ય શક્તા કરે છે કે, અલ્પક્ષણથી આપ વીજા દ્વીપદ, ચતુષ્પદ ને અપદ પદાર્થોનું ઘટ્ટણ કરવાનું કહો છો તો મુખ્ય વૃત્તિજન તે ત્રણ ત્રિપય અમત્યના કેમ ન ગગાવ્યા ? મુઠ્ઠા ઉત્તર આપે છે કે-કન્યા વિગેરે અમત્ય લોકમા પણ વિશેષ નિંદનીય છે રહી કન્યાદિ અમત્યથી મોઘાતરાય દ્વેષવૃદ્ધિ વિગેરે દોષો સ્ફુટ રીતે જણાય છે

વઢી કોડણ સુવર્ણ વિગેરેની થાપણ પુકેલી હોય તે ઓલવરાથી મહાપાપ લાગે છે જાં કે, થાપણ ઓલવરાનો અદત્તાદાનમા સમાવેશ થાય છે પણ તેમા 'ત મુકીજ નથી' એ ના પાડવી પડે છે તેથી વચનની પ્રામાન્યતા છે તેથી તેને મૂવા વાદમા ગણેલ છે

પાંચમો ભેદ જે કૂટ સાક્ષી છે તે જેણે દેણ વિગેરેમા જે સ્વરો સાક્ષી હોય તે સાચ કે દ્વેષ ભાગથી સ્વોદી સાક્ષી પૂરે તેને ઘણુપણ લાગે છે, અને તેથી વસુરાજાની પેઢે બને મ્લેચ્છ અનર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે જેમ વસુરાજાને માત્ર અંજ શબ્દના અર્થની સાક્ષીમા કૂટસાક્ષી દોષ લાગ્યો હતો. તે કથા આ પ્રમાણે—

વસુરાજાની કથા

શુક્તિમની નગરીમા શીરકુદ્ધક નામે એક ઉપાધ્યાય રહેતો હતો. તેની પાસે તે ઉપાધ્યાયનો પુત્ર પર્વત, રાજાનો પુત્ર વસુ અને એક બ્રાહ્મણનો પુત્ર નારદ, એ ત્રણ જણ સાથે મળતા હતા એક વસ્ત્ર તેઓ ઘરની અગાશી ઉપર મળતા મળતા યાકી જડને સુડ ગયા હતા, તેવામા કોઈ એ ચારણમુનિ આકાશે જતા તેમને દેહીને ઘોળ્યા કે, આ ત્રણ વિદ્યાર્થીઓમા એક સર્વગામી છે અને એ નરકગામી છે. આ વચન ઉપાધ્યાયના સામક્ષ્યમા આવ્યું તેથી પાઠકે તેમની પરીક્ષાને માટે માત્ર માલે એક એક પિટ્ઠનો કુકડો તે ત્રણેને આપીને કહ્યું કે, હે વત્સો, જ્યાં કોઈ જુલે નહીં ત્યાં જડને આ કુકડાને મારી નાખજો આ પ્રમાણે સામક્ષી વસુ અને પર્વત ના કોઈ શૂન્ય સ્થાને જડ તેને હળીને પાત્રા આવ્યા પણ તે બ્રાહ્મણ પુત્ર નારદ હતો તેણે વ્યવસ્થા જડને વિચાર કર્યો કે, “ગુરુએ કહ્યું છે કે, જ્યાં કોઈ જુલે નહીં ત્યાં જડને હળજો તો તેડું સ્થાન તો ત્રણે જગતમા પણ નથી. કેમકે સર્વજ્ઞ અને સિદ્ધ પુરુષોને શું અગમ્ય છે ! જ્ઞાનીને અગોચર કોઈ ઋતુ નથી વઢી આ કુકડો મને જુલે છે અને હું તેને જીવ છું, તેવી ગુરુ જરૂર અમારી પરીક્ષા કરવાને માટે આ થતાવ્યું હશે છે” આ પ્રમાણ વિચારી તે કુકડાને હળ્યાવગર અક્ષત બંદને પેર પાછો આવ્યો. ગુરુએ વહ્યું કે, વત્સ ! તેં મારી આજ્ઞા પ્રમાણે કેમ ન કર્યું ! તે ઘોર્યો—મગ્ધન ! હૃદયમા વિચારો મેં આપના વચન પ્રમાણેજ કર્યું છે આમ કહીને પછી પોતાનો અભિમાય ઘડો જગાવ્યો તે સામક્ષી ગુરુએ નિશ્ચય કર્યો કે, આ નારદ દયાને ઝીંધે સ્વર્ગે જવાનો અને પેલા એ નરકગામી થયેલા તો હવે જેઓ નરકમા જવાના તેમને મળ્યા બીને મું વરતુ ક્ષપાદિ વેરામ્ય ધારણ કરીને ઉપાધ્યાયે ગુરુપાસે દક્ષિણ લીધી પઢી લોકોએ ઉપાધ્યાયને સ્થાને તેના પુત્ર પર્વતને સ્થાપિત કર્યા અને અભિવદ્ધ રાજાના ઉપર વસુદેવના રાજા થયો

एक-पलते कोई पारधिप मृगउपर बाण नाख्यु ते बाण बचमा स्वलित यद
गयु' तेथी पाग्रीए पासे आवी हस्तस्पर्श कर्यो एटले त्या स्फटिकनी एक शिला
जोसामा जारी पडी तेणे राजानी पासे ते बात कही राजाए ते शिला मगावनि
पोताना सिंहासन नीचे मूकी, जेथी तेनुं सिंहासन जमीनथी अधर रह्यु होय तेम जणा-
व्या लाग्यु ते जोई लोकोए जाण्यु के, आ राजा सत्यवादी छे तेथी तेनु आसन
अधर रहे छे अनुक्रमे तेवी प्रसिद्धी लांकमा पण सर्वत्र प्रसार पामी

एकदा नारद पर्वतने मळवा आव्यो, ते वखते पर्वत विद्यार्थीने भणावतो
होतो तेमा एम आव्यु के, " अजुअडे यज्ञ करवो " तेनो अर्थ पर्यंत एवो कह्यो के,
अजु एटले घररो, तेनावडे होम करवो ते साभळी नारदे कह्यु के, रं पर्यंत ! तु
ए पठनो अर्थ खोटो करे छे तेनो खरो अर्थ एवो छे के, अज एटले त्रण वर्षनी
डागर के जे उगे नही तेवडे होम करवो गुरुए पण आपणने एमज शीलव्यु छे
माटे अरे बाधव ! तु केम मुली गयो ? ते साभळी पर्वते गर्वथी कह्यु के, हु कहु छु
तेज खरुं छे, तेथी जेनु खोटु पडे तेनी जिन्हा उेदी नाखरी एवी परस्पर प्रतिज्ञा
करी, अने ते विषे वसुराजाने पुत्रु, ने जे वसुराजा कहे ते सत्य मानी लेनु एम
ठराव्यु आ खबर पर्वतनी माताने पडी एटले ते पुत्रना मृत्युथी कपती वसुराजा
पामे गइ अने सर्व वृत्तांत जणावीने योली के, महाराजा ! मने पुत्रदान आपो
वसुराजाए कह्यु के, माता ! सुखे जाओ हुं तमारा पुत्रनो पक्ष करीश बीजे दिरसे
पर्वत अने नारद वसुराजानी पासे परिवार साथे आव्या राजाए पर्वतनी तरफमा
कूटसाक्षी पूरी एटले समिप रहेला देवताए अधर देखानु ते सिंहासन चूर्ण करी
नाख्यु वसुराजाने भूमिपर पाडी नाख्यो तत्काळ मृत्यु पामीने ते नरकें गयो नार-
दनी देवताओए स्तुति करी अने अनुक्रमे ते सत्यथी स्वर्गे गयो

उपरनी कथा साभळीने ग्राह्य पुरुषोए सत्यव्रतने विषे हमेशा आदर राखवो
वसुराजाना आठ पुत्रो हता तेमने पण देवताओए मारी नाख्या पर्वतने नगर जनो
ए वि.कारीने काढी मूक्यो तेने महाकालनामना अमुरे ब्रह्मण कर्यो ते महाकाळनो
सन्ध आ प्रमाणे छे

अयोधन नामना राजाए पोतानी पुत्रीनो स्वयंवर रच्यो हतो ते वखते मा-
ताए गुप्त रीते कन्याने कह्यु के, तारे मारा भाइना पुत्र मधुसिंघने वरवो आ खबर
त्या रहेली दूतीनी मारफते सर्व राजाओमा मुख्य एरा मगर राजाना जाणवामा
आनी तेथी तेणे पोताना पुरोहितने ते कन्या वरवानो उराय पुत्र्यो रुवि अने
चतुर एवा पुरोहिते रूपट भरेली राजलक्षणना विवेचनवाळी एक नवीन साहिता

ધનાવી અને તે પાછવા માટે મમા ખરી તેમા તેને જ્ઞાનોપદે સગરને સાર્થી કરા-
ય અને મરુપિગત સર્વથી નીચો જનાવ્યો તેથી મર્વ રાજા ત્રિગેર મરુપિગતું ઉપદાર્ય
કરવા લાગ્યા, તેથી મરુપિગ જ્ઞા પામીને ત્યારથી ચાલ્યો ગયો પત્રી પત્રી કન્યા
સગરરાજાને વરી. આથી કોત્ર પામેગે મરુપિગ કષ્ટકારી તપ કરી મહાકાલ નામે
અસુર થયો ને અસુર પરતને મળ્યો તે વનને પિપ્પલાદ નામના એક વ્રીજા પુરુષના
મેળાપ થયો. એ પિપ્પલાદ કોણ હતો તેનું વૃત્તાવ આ પ્રમાણે —

મુલસા અને સુમદ્રા નામે વેતાપમીઓ લોકમા ત્રિદુષી તરીકે વિખ્યાત થ
હતી તેઓમા મુલસા વિશેષ પડિતા હતી તેમામા યાજ્ઞવલ્ક્ય નામના કોઈ તાપસે
એવો પડદ વગડાવ્યો કે, 'જે મન પાડમા જિતે તેનો હું શિષ્ય થદને રહુ' આ સાધ
જી મુલસાએ વાદ કરી યાજ્ઞવલ્ક્યને જિતી લીધો અને તેને પોતાનો શિષ્ય થના
વ્યો પછી તે વનેને ઘણો પરિચય થયાથી મુલસા સગર્મા થઈ આ સ્વર સુમદ્રાને
પડી ઇટલે તેણે આવીને તેઆને વહુ ઉપાલમ આપ્યો અને તે વાત સગર રાજાને
જનાવા રાજાના ભયથી મુલસા ગુપ્તપણે પુત્રને જણી પક પિપ્પલ (પિપ્પલા)
ના વૃક્ષનીચે છોડી દઈ યાજ્ઞવલ્ક્યની સાથે નાઠી ગઈ પ્રાત કાલે સુમદ્રા ત્યા આવી,
તેણે પિપ્પલા નીચે પુત્રને જોયો તે પુત્ર ક્રુધાતુર થઈ પિપ્પલાનું ફળ સ્વયમેવ મુલમા
પડેલુ તેનું આસ્વાદન કરતો હતો તે જોઈ સુમદ્રાર તેનું પિપ્પલાડ પૃ નામ પાડ્યું
અને તેને સારી રીતે મળાવ્યો સુમદ્રા પાસથી પોતાના જન્મની વાર્તા મામલી તે
અનાર્ય પિપ્પલાદે અનાર્ય વેદ રચ્યા તેમા એવી મહુપણા કરી કે, રાજાઓએ
અરિષ્ટની શાંતિને માટે તેમજ સ્વર્ગની પ્રાપ્તિને માટે પશુ, અશ્વ, હાથી, અને
મનુષ્ય વિગેરેને હોમી યજ્ઞ કરવો આ વાર્તાને મહાકાલ અસુરે ટેકો આપ્યો. તેણે
એવું વિચાર્યું કે, આ પર્વત અને પિપ્પલાદના વચનથી રાજાઓ યજ્ઞમા હિંસા કરશે
ઈટલે તેઓ નરકે જઈ મહાવેદના ભાગવશે આ પ્રમાણે મારા વૈરી સગર વિગેરે રાજા
પણ કરશે એથી મારા વૈરનો વદલો વહી જશે આતુ વિચારી તેણે તે 'પ્રનેને કહ્યું કે
તમે તેવા યજ્ઞ પ્રવર્ત્યો હુ તેમા માનિ-ય રહીશ આથી ડયા ડયા તેઆ યજ્ઞ કરા
ત્યા ત્યા મહારાજા અસુર આવી રોમ ત્રિગેરની શાંતિ કરે અને પશુ વિગેરેને માક્ષાત
વિમાનમા રહેઠા પ્રતાપે આ પ્રમાણે નજરે જોવાર્થા ઘણા રાજાઓ ત્રિગેરે યજ્ઞ કરવા
મા આદરરાજા થયા ડેપટે તેઓએ નિ ગૂઠ થઈ મનુષ્યની હિંસા પણ પ્રવર્તવાની
વચતે મહાકાલે માયાથી મોહ પમાડી સગરરાજાને સ્ત્રીસહિત યજ્ઞમા હોમી ટીપો
પિપ્પલાદે પિતમેવ વરી પોતાના માતાપિતાને યજ્ઞમા હોમી ટીપા પવી રીતે
લોકોમા અનાર્ય વેદ પ્રવર્ત્યા અને આર્યવેદ કે જે માળવક નામના

ની ઉદ્ભવીને પ્રતિદિન જમાડાતા શ્રાવકોને મળ્યા માટે ભરતચત્રીએ

ધનાવ્યા હતા કે જેમા વાર ત્રતના અંગીકારરૂપ અગત્યપર વાર તિલક અને ત્રણ રત્નને સૂચવનાર યજ્ઞોપવિતના ત્રણ સૂત્ર અને તીર્થંકરની સ્તુતિ ત્રિગેરે પ્રતિપાદન કરેલ છે તે વેદની પ્રવૃત્તિ વધ પડી

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે વસરાજા, પર્વત અને પિપ્પલાદ ત્રિગેરે અસત્યવાદથી અપ્રમગીતિને પામ્યા, તેનો દાસલો હૃદયમા ધારણ કરીને આત્મહિતેચ્છુ પ્રાણીઓએ અસત્યવાદનો ત્યાગ કરવો

इत्यह्निदिनपारेभिर्वोपदेशसग्रहाख्यायामुपदेशप्रामादस्य
बृत्तौमृपावादत्यागविषये पचसप्ततितम'
प्रबंध ॥ ७६ ॥

વ્યાખ્યાન ૭૬ મું.

હવે અસત્યના ભેદ કહે છે

અમૂતોદ્ભાવને ચાદ્ય, દ્વિતીયં મૂતનિહ્વમ્ ।

અર્થાત્તર તૃતીય ચ, ગર્હાનામ ચતુર્થકમ્ ॥ ૧ ॥

एतच्चतुर्विधासत्यं, श्रम्रादिदुःसहेतुकं ।

જ્ઞાત્વાનૃત વ્રતં ગ્રાહ્ય, યેનાતિસૌખ્યવૈભવમ્ ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યા

અમત્ય ચાર પ્રકારું છે, તેમા પહેલુ અસત્ય અમૂતોદ્ભાવન નામે છે એટલે આત્મા સર્વગત છે અથવા શ્યામાક નામનુ સ્વરૂપાન ચોલા જેવુંજ છે આમ જે કહેવું છે અમૂતોદ્ભાવન અસત્ય થીનું મૂતનિનિહ્વ અમત્ય એટલે ઊત્તી પશ્તુને નિપેધથી, જેમકે આત્મા નથી, પુણ્ય પાપ નથી એમ કહેવુંં ઇત્યાદિ થીજુ અર્થાત્તર અસત્ય એટલે જે પદાર્થ હંચ તેને થીજો કહેવો જેમ ગાયને અન્ન કહેવો ચોથું ગર્હા અસત્ય એટલે નિદાથી અસત્ય કહેવુ એ ગર્હા અસત્ય ત્રણ પ્રકારનુ છે પહેલુ માનવ્ય ન્યાપારમા પ્રચર્ચાયું, જેમકે ક્ષેત્ર સેડ, ક્ષેત્રની જમીનને વાઢી દે ત્રિગેરે કહેવુ થીનું આપ્રય કારણ, એટલે કાળાને કાળો કહેવો તે થીજુ આક્રોશરૂપ એટલે કોઈને વિરસ્કારથી વહેવુંં કે, અરે નિર્મુલ ! અરે ખાનવગરના ! ઇત્યાદિ આ પ્રમાણેના અમત્ય ચોલનાથી પ્રાણીને નારકી ત્રિગેરેનાં દુ સો પ્રાસ ધાય

છ તે વિષે યોગસાક્ષમા જ્ઞે છે કે, “જે પ્રાણી મૃપાવાદ બોલે કે, તે નિગોદમા. તિયે-
 ચમા અને નારકીમા હલ્લ થાય કે પરદ્વાઈ ભાગડનાર અને ચોરી કરનારને પાપ
 મુક્ત થવાનો ઉપાય છે, પણ જે અમત્યવાદી છે તેને કોઈ પણ ઉપાય નથી ” એથી
 તેના ત્યાગરૂપ વીજુ અણવત ગ્રહણ કરવું કે જેથી મુલ સપત્તિની પ્રાપ્તિ થાય એ
 વિષે શ્રીકાંત શ્રેષ્ઠીનું દષ્ટાંત કે તે આ પ્રમાણે—

શ્રીકાંત શ્રેષ્ઠીની કથા

રાજગ્રહ નગરમા શ્રીકાંત નામે એક શ્રેષ્ઠી હતો તે દિવસે વ્યાપાર કરે અને
 રાત્રે ચોરી કરે એક વસ્તે દ્વાદશવ્રતનેધારણ કરનાર જિનદાસ નામે કોઈ શ્રાવક
 ત્યા આવ્યો શ્રીકાંત જેટલે ભોજનને માટે તેને આમંત્રણ કર્યું જિનદાસે કહ્યું કે, જેની
 આજીવિકાના પ્રકાર મારા જાણવામા ન હોય તેને ઘેર હું ભોજન કરતો નથી
 શ્રીકાંતે કહ્યું, હું શુદ્ધ વ્યાપાર કરું છું જિનદાસે કહ્યું, પણ તમારા ઘરસ્વાર્યપ્રમાણે
 તમારો વ્યાપાર જોવામા આવતો નથી માટે સત્ય હોય તે કહો પછી શ્રીકાંતે જિન
 દાસ પાસે ગુપ્ત પ્રગટ કરે તેમ નથી એવી સ્વાત્મી થવાથી પોતાના વ્યાપારની, અને
 ચોરીની સત્ય વાત કહી ત્યારે જિનદાસે કહ્યું, હું તમારે ઘેર ભોજન લઈશ નહીં,
 કારણ, મારી શુદ્ધિ પણ તમારા આહારથી તમારા જેવી થાય શ્રીકાંતે વહ્યું, ચોરીના
 ત્યાગ વિના જે તમે કહો તે હું ધર્મ કરું જિનદાસે કહ્યું કે, ત્યારે તમે પ્રથમ
 અસત્ય બોલ્યા હતા, તેમ હવે અસત્ય બોલ્યું નહીં, તે વ્રત ગ્રહણ કરો અસત્ય વિષે
 કહ્યું છે કે, “તાજવામા એક તરફ અમત્યનુ પાપરાલ્યુ અને વીજીતરફ વીજા વગા પાપો
 રાત્યા, તોપણ અસત્યનુ પાપ અધિક થયું ” જે કોઈ શિસ્તાધારી, મુઢી, જટાધારી,
 દિગ્ગર, કે વલ્કલગારી થઈ લાવા વસ્ત તપસ્યા કરે તે પણ જો મિથ્યા બોલે તો તે
 ચઢાલ્યો પણ નિંદવા યોગ્ય થાય છે વહી અસત્ય અપ્રતીતિનું મૂલ કારણ છે અને
 સત્ય વિશ્વાસનું મૂલ કારણ છે તથા સત્યનું અર્ચિત્ય મહાત્મ્ય છે લોકીકમાં પણ
 કહેવાય છે કે, ટ્રોપદીએ સત્ય બોલવાથી આશ્વત્થસને નવપછવિત કર્યું હતું તે
 વાર્તા નીચે પ્રમાણે છે,—

દક્ષિનાપુરના રાજા યુધિષ્ઠિરના ઉદ્યાનમા માત્ર મામને વિષે એકઠા અઢ્યા-
 શ્રી હજાર ઋષિઓ આવ્યા રાજાએ તેમને ભોજનને માટે નિમંત્રણ કર્યું ત્યારે તેઓ
 બોલ્યા કે હે રાજા, જો તમે આશ્વરસથી ભોજન કરાવો તો અમે જમીશું, નહીંતર
 નહીં જમીએ એ મામઢી રાજા યુધિષ્ઠિર ચિંતામા પડ્યા કે, આ આશ્વની મૃતુ નથી
 તો અકાલે આશ્વફલ શીરિતે મઢી શકે તેવામા અકસ્માત્ નારદ મુનિ આવી
 ૧૧ તેને રાજાની ચિંતા જાણીને કહ્યું કે, જો તમારા પટરાણી દ્રોણદી સમામા

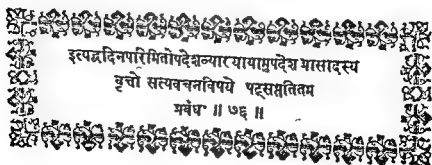
ધાવી પાંચ સત્ય બોલે તો અકાલે પળ આઘ્રપૂજા ફાળે ' રાજાએ તે માત્ર અંગીકાર કરી દ્રોપદીને સંભામાં ઘોલાવ્યા. નારદે સતીને પુછ્યું કે, 'હે સતી, પાંચ પતિથી સંતોષ ધરાવનારા પદ્મા તમે સતીપણું, સંયમ, શુદ્ધપણુ, પતિમા પ્રેમ અને મનમાં સતોષ પાંચ વાત સંબંધી જે સત્ય હોય તે કહો ? દ્રોપદી અસત્યથી મધયામીને જે સ્ત્રીઓનું ગુણ હતું તે સત્ય રીતે કહેવા લાગ્યા 'હે ધૃતિ, રૂપવાન, શરીર અને ગુણી પદ્મા મારે પાંચ પતિઓ છે તથાપિ કોઈવાર મારું મન છટકામા જાય છે 'હે નારદ, ક્યા સુધી પૂર્ણ, યોગ્ય અવસર અને કોઈ પ્રાર્થના કરનાર પુરુષ મળે નહીં ત્યાં સુધીજ સ્ત્રીઓનું સતીપણુ છે સ્વરૂપવાન પુરુષ, પિતા, ભ્રાતા કે પુત્ર હોય તો પણ તેને જોડીને કાચા પાત્રમાથી જલની જેમ સ્ત્રીઓની યોની ધીજાયા કરે છે 'હે નારદ' જેમ વર્ષા ઋતુનો સમય કષ્ટદાયક છે તથાપિ આર્જીવિકાનુ કારણ હોવાથી સર્વને વહાલો લાગે છે તેમ ભરતી ભરણપોષણ કરે છે તેથી સ્ત્રીને વહાલો લાગે છે, કાંઈ પ્રેમથી વહાલો લાગતો નથી કાષ્ટવડે અગ્નિ તૃપ્ત થતો નથી, સરિતાઓથી સમુદ્ર તૃપ્ત થતો નથી અને સર્વ પ્રાણીઓથી યમરાજ તૃપ્ત થતો નથી, તેમ પુરુષોથી સ્ત્રી તૃપ્ત થતી નથી 'હે નારદ, સ્ત્રી અમિતા કુઠ સમાન છે અને પુરુષ ધીના કુઠ સમાન છે તેથી ઉત્તમ જનોએ સ્ત્રીઓનો સંસર્ગ છોડી દેવો 'આ પ્રમાણે દ્રોપદી પાંચ સત્ય બોલી તેમા પ્રથમ સત્યે આપને અંકુર થયા, બીજે સત્યે પહુવ થયા, ત્રીજે સત્યે ટીસીઓ થઈ, ચોથે સત્યે મજરી થઈ અને પાંચમે સત્યે પાકા મધુર ફળ થઈ ગયા. તે જોઈ સર્વ સંભામદો મંથસા કરવા લાગ્યા પછી તે આઘ્રના રસવડે યુગિષ્ઠિરે મર્ચ મુનિઓને પારણુ કરાવ્યું

આ પ્રમાણે સત્ય ધ્વનનાં મહિમા લોકમા અને શાસ્ત્રમાં વર્ણવેલો છે. ૧૧ીં હે શ્રીકાંત શેઠ ! તમે પણ તે સત્યવ્રત સ્વીકારો આ સામઘ્ની શ્રીકાંતે સત્યવ્રત સ્વીકાર્યું જિનદાસે કહ્યું, શ્રેષ્ઠી ! જીવિતની જેમ આ વ્રત યાવજિવિત પાલજો શ્રીકાંતે કહ્યું કે, રાઝ્ય જાઓ, લક્ષ્મી ચાલી જાઓ, અને આ નાશવંત પ્રાણ પણ જાઓ, પરંતુ મારી વાચા ન જાઓ આવું નીતિનું વચન છે તેથી મેં વ્રત લીધું છે તેનો હું કદો પણ મગ કરીશ નહીં

હવે શ્રીકાંત શેઠે આ વ્રત ગ્રહણ કર્યું તથાપિ તેનો ચોરીનો સ્વભાવ તો ગયો ન હતો તેથી એક વચ્ચે શ્રીકાંત શેઠ ચોરી કરવા ગયો ત્યાં માર્ગે નગરચર્ચા જોવા નિકળેલા શ્રેણિક રાજા અને અમયકુમારમઝ્યા તેમણે શ્રીકાંતને પુછ્યું કે, તુ કીણ છું ? તેણે કહ્યું, હું પોતે છું ફરી પુછ્યું કે, તું ક્યા જાય છે ? શ્રીકાંતે કહ્યું કે, રાજાના મંદારમાંથી ચોરી કરવાને જાણ છું, પુનઃ પૂછ્યું કે, તુ ક્યા વસે છે ? શ્રીકાંતે કહ્યું કે અમુક પાડામા, વઢી પૂછ્યું કે તારું નામ શું ? શ્રીકાંતે કહ્યું કે, મારું નામ શ્રીકાંત છે, તે સામઘ્ની ધંને આશ્ચર્ય પામ્યા કે, ચોર ખારી રીતે માવું કહે નહીં, માટે

આ ચોર જનાતો નથી પછી તેઓ ત્યાંથી આગળ ચાલ્યા પાછા ઘઠતાં પેલો શ્રી-
કાંત રાજાના મંદારમાથી પેગી લટને જતો હતો તેને પાછા શ્રેણીક અને અમયકુમાર
મઢ્યા તેણે પુછ્યું કે, આ શું લીધું છે ? શ્રીકાંતે કહ્યું કે, રાજાના મંદારમાથી આ
રત્નની પેટી લટને ઘેર જાઉં છું આટલું તેનું વાત્સલ્ય મામળી તેઓ રાજમહેલમા ગયા.
પ્રાતઃકાલે મંદારીણ મંદારમા ચોરી થયેલી જાણી ધીજી પણ કેટલીક વસ્તુ આવી
પાઝી કરીને પછી પોકાર કરી કોટગાલને તિરસ્કાર સાથે મંદારમા ચોરી થયાનું
કહ્યું તે વાતની રાજાને સ્વપ્ન થઈ પડ્યું તેણે મંદારીને ચોલાવીને કહ્યું કે, કોશમાથી
શું શું ગયું છે ? મંદારીણ વળે કે, રત્નની ઘડ પેટીઓ ગઈ છે પછી રાજાએ મંત્રી
સામુ જોડે પેલા શ્રીકાંતને ચોલાવ્યો અને પુછ્યું કે, રાત્રે તેં શું ચોર્યું છે ? તે પુછ
તાજ શ્રીકાંતે જાણ્યું કે, રાત્રે જે જે જળ મળ્યા હતા તેજ આ છે તેથી તેણે કહ્યું
કે, સ્વામી, તમે શું મૂલી ગયા તમારા દેસતાજા હું મારી આજીવિકા માટે એક
પેટી લટને જતો હતો શ્રેણીક રાજાએ પુછ્યું કે, ઓ ચોર ! તુ મારી પાસે પણ સાચું
ચોલતા કેમ મન પામતો નથી ? શ્રીકાંતે ચોલ્યો કે, “ મહારાજ ! પ્રાણ પુરુષોએ પ્રમા-
દથી પણ અસત્ય ઘોલું ન જોડે, કેમકે અસત્ય ઘોલવાથી પ્રવેશ પવનવડે વૃક્ષની
જેમ કલ્યાણ (સુકૃત) નો ભંગ થઈ જાય છે વળી કદિ તમે ક્રોધ પામો તો આ-
લોકમા એક ભવના સુખનો નાશ કરો, પણ જો સત્યવ્રતનો ભંગ કરો તો અનંત ભવ
મા મને દુઃખ પ્રાપ્ત થાય ” આ પ્રમાણેના તેના વચનો સાંભળી રાજા શ્રેણીકે તેને
નિષ્ઠા દીધી કે, જેનું આ ધીનુ વ્રત પાળે છે, તેવી રીતે ધીજા પણ વ્રત પાળ,
શ્રીકાંતે તે સ્વીકાર્યું એટલે રાજાએ તે જુના મંદારીને રજા આપીને તે પદવી ઉપર
શ્રીકાંતને રાખ્યો અનુક્રમે તે ત્રિશલાનદન (મહાવીર સ્વામી) ના શાસનનો આવક
થયો

આ પ્રમાણે શ્રીકાંત ચોરે જિનદાસ આવકના વાવવધી દૃઢતાવડે સત્યવ્રત
રૂપ ધીનુ વ્રત લીધું તેનું પાળ્યું તો તેથી તેણે આલોકમાજે દૃષ્ટકલ પ્રાપ્ત કર્યું તેથી
અન્ય પ્રાણીઓએ જરૂર સત્યવ્રત ગ્રહણ કરવું

સ્તુત્યદિનપરિમિતોપદેશન્યારયાયામુપદેશ પ્રાસાદસ્ય

વૃત્તો સત્યવચનવિપયે પદસમૃતિતમ

મધંધ ॥ ૭૬ ॥

व्याख्यान ७७ मुं.

हवे ए बीजा व्रतनां पांच, अतीचार कहे छे.

एतद्व्रतप्रपन्नस्य, त्याज्यं मिथ्योपदेरानम् ।

अभ्याख्यानमनालोच्य, व्याचक्ष्णं नैवकस्यचित् ॥ १ ॥

व्याख्या

ए बीजुं व्रत जे असत्य न बोलवुं ते जेणे अर्गीकार कर्युं होय तेवा पुरुष मिथ्या उपदेशनो त्याग करयो, एटले असत् उपदेशने छोडी देवो, अर्थात् कोईने पीडा थाय तेवु वचन न कहेवुं, एवा वचनने असत्यज समजवु, जेमके 'आ गधेडा अने डंट छेपर बधारे भार नाखो,' 'आ चोरने मारी नाखो' एवा वचनो न कहेवा. सत्य शब्दनो अर्थ व्युत्पत्तिथी एवो थाय छे के 'सद्भ्यो हित सत्यं' एटले जे उत्तम पुरुषने हितकारी ते सत्य तेथी बीजानी हिंसा करवा रूप वास्य सत्य होय तोपण ते अहितकारी होवाथी असत्य समजवु तेने माटे कह्युं छे के,

न सत्यमपि भाषेत । परपीडाकरं वच ॥

लोकेपि श्रुयते यस्मात् । कौशिको नरकं गत ॥

“बीजाने पीडा थाय तेवु वचन सत्य होय तोपण बोलवुं नहीं. ते विप्रे लोकमा एम संभळाय छे के, कौशिक नामनो तापस तेवु वचन बोलवाथी नरके गयो हतो ” तेनी कथा नीचे प्रमाणे.—

कौशिक तापसनी कथा.

कौशिक नामनो एक तापस लोकमां सत्यवादी तरिकि प्रख्यात थइ फरतो इनो एक वखते एवुं वन्युं के, केटलाक चोर कोई गामने लुंटी ते तापसनी पास पड़ने उनमा नाशी गया. ते चोरोनी पछवाडे रहको पगीरे पगीरे त्यां आब्या. तेमणे कौशिक मुनिने जोर्डने पुड्युं के, मुनिराज ! तमे सत्यवादी छो माटे सत्य कहो, चोर कये मार्गे गया ? तापने विचार्युं के, “जे साबु पुछे तेने असत्य कहेवाथी मोट्ट पाप लागे छे अने तेवु पाप एक हरणीए^१ पण माथे लीधु नहतुं ” आवुं विचारी ते तापसे चोर लोकानु स्थान बताव्युं एटले तेओए त्या जइ चोरोने मारी नाख्या. ते पापथी कौशिक मुनि नरके गयो

^१ आ हरणीनी कथा लौकिकपुराणमां छे.

વઢો એક એવી વાર્તા પણ છે કે, એક જ્ઞાની મુનિ વનમાં તપસ્યા કરતા હતા ત્યાં એક વચ્ચે કોઈ પારધિના વ્રામધી મૃગલા નાશી તેની પાસે થઈને વનમાં ચાલ્યા ગયા પારધિએ આવી તેમને પુછ્યું કે, ખંદિથી મૃગ વગા ગયા ? દયાળુ મુનિર વિચારીને કહ્યું કે, જે જુને તે ઘોલે નહીં, અને જે ઘોલે તે જુએ નહીં આ પ્રમાણે વારંવાર ઘોળતા સામઘી તે પારધિ વિચારવા લાગ્યા કે, આ તાપસ તો લોકવર્ધિમુક્ત જનાય છે, માટે તેને છુટાવી શું વઢવાનું છે. આમ કહી તેઓ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા અને મૃગના વચી ગયા તેથી મુનિ સ્મરે ગયા

આ પ્રમાણે પ્રમાદવડે પરને પીડાકારી વચન પોલવું તે પહેલો અતિચાર છે અથવા યુદ્ધને માટે અનેક પ્રકારના પ્રયત્ન શિલ્પકાવવા તે પણ પ્રથમ અતિચાર કહેવાય છે

इति प्रथम अतिचार

હવે રીજો અતિચાર કહે છે જે વિચાર્યા વગર જુદું આઠ ચઢાવવું અથવા અઠતા દોપનુ આરોપવું, જેમ કોઈને કહેવું કે, ‘ તું ચોર છે, તું વ્યાધિચારી છે ’ તે ધીતો અતિચાર છે માટે આ પ્રમાણે કોઈને કહેવું નહીં ધીનાએમ પણ કહે છે કે, તદન સોદુ આઠ ચઢાવવું અથવા કોઈનું એકાવ રહસ્ય જનસમૂહમાં ડગાડુ કરવું જેમકે, કોઈ વૃદ્ધ સ્ત્રીને કહેવું કે, તારો પતિ અન્ય મુગ્ય તરુણીમાં આગત્ત છે એવું શિલ્પવી વલ્લહ કલ્પ કરવો, અથવા કોઈ સ્ત્રી પુરુષનુ રહસ્ય (એકાવે ગુપ્તપણે થયેલ ધીના) રહસ્ય રુએ માત્ર પ્રગટ કરે, ત્રીન સરલેષ પડે નહીં તે વિષે સૂત્રમાં પણ કહ્યું છે કે, જે સઠસા અધિગાપ (આઠ) આપવું તે ધીના મતમાં નિષિદ્ધ છે, તે જાણતા છતાં આ વાર તેનું તો મત મગ થાય અને જે અજાણે આચરે તેને અતિચાર લાગે આ પ્રમાણે ધીના અતિચાર છે.

इति द्वितीय अतिचार

રાસ્ટ્રમાં કમ્બ છે કે, “કોઈને આઠ આપવાથી જીવ રખેહો થાય છે, નિંદા કરવાથી શ્વાન થાય છે, પરસ્ત્રી ભોગવવાથી કુમિયાય છે, અને મસ્તર (દ્વેષભાવ) રાસ્ટ્રાથી કીડો થાય છે ” વઢી કહ્યું છે કે-જે દૂષણ તરફ દષ્ટિન કરે નહીં તે ઉત્તમ, જે સામઘે જાણે પણ પ્રકાશ ન કરે તે મન્યમ, જે દૂષણ જોઈને તેનીજ પામે કહે તે પ્રમમ અને જે મરે ઢેઠાણે પ્રકાશ કર્યા કરે તે અપમાયમ ” હવે વિચાર્યા વગર કોઈને આઠ ચઢાવવા ઉપર એક દષ્ટાંત કહે છે—

કોઈ ગામમાં સુદર નામે એક શ્રેષ્ઠી હતો તે ઘણો દાતા હોવાથી લોકપ્રિય થઈ પેશ્વો હતો કહ્યું છે કે, “ જે દાતા હોય તે પ્રજાને પ્રિય થાય છે, કોઈ ધનાઢ્ય પ્રિય થતો નથી છોકો ઘરસાદને યાદ છે, કોઈ સમુદ્રને યાદતા નથી ”

૧ લોકની રીતમાતે નહીં જાણનારા

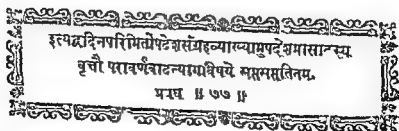
दाता श्रेष्ठनी मात्र एक ब्राह्मणी निंदा करती हती ते कहेती, के, ' जे परदेशीओ आवे जे, ते जा श्रेष्ठने धर्मी जाणी तेने घेर द्रव्यनी थापण मूके छे अने तेओ परदेशमा जइने मृत्यु पामे छे तेनी दोलत श्रेष्ठने रहे छे तेथी श्रेष्ठ घणो हर्ष पामे छे, माटे एतु वधु कष्ट छे एक बखते कोई कापडी ते श्रेष्ठने घेर आव्यो ते क्षुधावडे बहु पीडित हतो तेथी तेणे खानानु माग्यु ते समये श्रेष्ठना घरमा कोई भोजन के पेय पदार्थ हता नहीं, तेथी दयाने लीये श्रेष्ठ कोई आहीरनी स्त्रीने घेरथी छाश लायी आपी ते पीताज ते कापडी मरण पाम्यो कारण के, ते छाशनी दोणी माथापर राखो दाव्याबिना आहीरनी स्त्री कोईक जती हती, तेवामा एक सर्पने लइ आकाशे समळी उडती हती ते सर्पना मुखमाथी शेर नीकळीने ते छाशमा पड्यु हतु हयं प्रभाते ए कापडीने मरेलो जाणी पेली वृद्धा ब्राह्मणी खुशी थइ सती कहेवा लागी के, 'जुनो, आ-दातारनु चरित्र ! तेणे द्रव्यना लोभथी बीचारा कापडीने विष आपीने मारी नाखयो ए समये ते कापडीना मरवाथी जे पापरूप हत्या प्रगट थइ ते स्त्रीरूपे भमनी हती अने विचारती हती के, 'इ कोने लागु पड, आ दाता तो अति शुद्ध मनराळो छे, तेनो आमा कोई दोष नथी बळी सर्प तो पराधीन हतो अने तेने लइ जनारी समळी तो सर्पनो आहार करनारीज छे तेमज आ आहीरनी स्त्री तो तदन अजाणी जे हवे हु कोने बळगं ? आनु विचारती फरती हती ते पेली निंदा करनारी ब्राह्मणीने लागु पडी कारण के श्रेष्ठने खोटु आळ देवाथी खरी रीते तेज दोषवान् हती हत्याना स्पर्शथी ते स्त्री तत्काळ श्याम, कुबडी अने कुष्ठ रोगिणी थइ गर. सर्व तेनी निंदा करवा लाग्या. कह्यु छे के, " माता पोताना बाहाला बाळकनी पिष्टा फुटेला घडानी ठीववडे ले जे, पण दुर्जन माणस तो पोताना कठ, तालु अने जि-व्हावडे लोकोनी निंदा करवाने मिपे तेनी पिष्टा ग्रहण करे छे एथी दुर्जने तो मा-ताने पण हरावी दीनी " उपर कहेला ब्राह्मणीना दृष्टांतथी एटलु समजबु के, कोईनो पण अवर्णवाद लोक समझ घोलवो नहीं तो पछी राजा, अमात्य, देव अन गुरुना अवर्णवाद मिपे तो शु कहेवुं तेमा पण साधु मुनिराजना अवर्णवाद घोलवायी भवातरमा नीचगोत्रनी तथा कलंकनी प्राप्ति थाय छे कह्यु छे के, "पूर्व भवमा मुनिने आळ आपवाथी प्राणीने मीता सतीनी जेम कलक प्राप्त थाय छे अने अनंत दुःख पामे छे, " तेनी कथा आ प्रमाणे छे—

वेगवतीनी कथा

आ भरतक्षेत्रने विपे मिणालकुंड नामना नगरमा श्रीमूति नामे पुरोहित रहेतो हतो तेने सरस्वती नामे स्त्री हती. तेओने वेगवती नामे एक पुत्री यइ हती

एक वरते ते गाममा कोई मुनि आब्या. ते उद्यानमा कार्योत्सर्ग करीने रक्षा लोको तेमने वादवा अने पूजवा जवा लाग्या. ने जोई खोटी इर्षा करनारी पुरोहितनी पुर्ण वेगवती लोकोने कहेना लागीं के, अरे, आ मुझे तो पाखंडी छे, ब्राह्मणोंने छोड़ी-ने तेने शा माटे पुजा छो? आ माधु तो कोई रमणीनी साथे फीडा करतो मारा जोवामा आब्यो हतो आ प्रमाणे तेणे साधुने खोदु आळ दीधु ते माभळी केट्या-एक मृग लोको ते मुनिपासे जता अटकी गया. आ खरर मुनिने थपा पट्ळे तेमना मनमा घणु खोट लाग्यु. तेमणे चितव्यु के, मारा निमित्ते जिनशास्त्रनी हिलणा यवी न जोईए आवु घारी तेमणे अभिग्रह कर्यो के, व्यासुधी मारा उपग्यी आ कच्छ उतरे नहीं त्यासुगी मारे आहार पाणी लेना नहीं आबी प्रतिज्ञा करीने तेओ कायोत्सर्गमा रक्षा आबी दृढ प्रतिज्ञायी शासननी अधिष्टायक देवी तेमने सानिध्य थया तत्काल तेणे पुरोहितनी पुत्री वेगवतीने शरीरें तीव्र वेदना उत्पन्न करी. आर्या वेगवतीने घणो पश्चात्ताप थयो तेथी तेणे ते मुनिनी पासे जइ सर्व लोकोनी समस्त क्षमा मागी अने कह्युं के, हे भगवन्, में मान्सर्षथी आपनी उपर खोदु आळ चढाव्यु छे, ते क्षमा करी एम कहीने ते चरणमा पड़ी तेनो अतरण पश्चात्ताप जोई शासनदेवीए तेने माजी करी पड़ी ते धर्मदेवना साभळी द्रिशा लइने सौधर्म देवलोकमा देरी यइ त्याथी चवीने ते जनकराजानी पुत्री सीता यइ सीताना भवमा पूर्वे मुनिने मृषा आळ चडाववाना पापथी तेने कलक प्राप्त यइ पेला मुनि तरे कलक मुक्त यइ लोकोमा अतिशय पुज्य थया

आ प्रमाणे वेगवतीनी कथा साभळीने सर्व भव्य प्राणीओए सर्वदा अवर्ण-वादनो त्याग करवो, अने बीजानो अवर्णवाद कोई करे तो ते साभळनो पण नहीं ए प्रमाणे करवाथी प्राणी सर्व जननी प्रशस्तानु पात्र यइ समस्त प्रकारे सद्धर्मेने योग्य थाय छे

વ્યાખ્યાન ૭૮ મું.

હવે વાકીના મૃપાવાદના અતિચાર કહે છે.
વિશ્વાસેન સ્થિતા યે ચ । તેષાં મૈત્રપ્રકારાનમ્ ।
અન્યસ્મૈ ભાષણં ગુહ્ય । કૃટલેસશ્ચ પંચમઃ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

જે મિત્ર સ્ત્રી વિગેરે પોતાના વિશ્વાસ ઉપર રહેલા હોય તેમના ગુપ્ત વિચારને ઘીજાની પામે પ્રગટ કરવા, જો કે તે સત્ય કહ્યા છે તેથી અતિચાર લાચરો જોઈએ નહીં, તથાપિ તેમના ગુપ્ત વિચાર જાહેર કરવાથી લજાને લીધે કદિ તેઓનું મત્સુ વિ-
મોરે યવા સંભવ છે, તેથી તે પરમાર્થરૂપે અસત્ય (મૃપા) કહેવાય છે, માટે એ ઘીજો મૃપાવાદનો અતિચાર છે

इति तृतीय अतिचारः.

હવે ચોથા અતિચારમાં આકૃતિ તથા ચેષ્ટાથી કોઈનું ગુહ્ય જાણી ઘીજાને કહી દેવું તે સત્ય હતા અસત્ય છે એમ જાણવું જેમકે, 'અમુક મળસ મેયા યદને રાજાની વિરુદ્ધ વિચાર કરે છે' આવું કહેવાથી તેને મોટી હાનિ થવા સંભવ છે આદિ કોઈ શકા કરે કે, ઘીજા અને ચોથા અતિચારમાં શો મેદ છે? તેના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે, ઘીજાના કોઈનો ગુપ્ત વિચાર કે જે વિશ્વાસથી ઘોતરને કહેવામાં આવ્યો હોય તેને જનસમૂહ આગઠ યુદ્ધો કરવો તે અંત ચોથામાં આકૃતિ તથા ચેષ્ટા વિગેરેથી કોઈનું ગુહ્ય જાણી ઝડપે તેને સુધું કરવું તે આ પ્રમાણે ઘીજા અને ચોથા અતિચારમાં મેદ રહેલો છે.

હવે કોઈનો ગુપ્ત વિચાર સુધો કરવાથી જે દોષ થાય તે કહે છે.

“મુઢિમાન પુરુષે કોઈનું ગુહ્ય વાચ્ય પ્રગટ કરવું નહીં” જેમ મર્મ કહેવાથી એક ઘણીરૂને સ્ત્રી મરણ સંબંધી દુઃખ થયું હતું તે રૂથા નીચે પ્રમાણે છે.—

पुण्यसारनी कथा.

વર્ણપુર નામના નગરમાં પુણ્યસાર નામે શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો એક રાત્રે તે પોતાની સ્ત્રી આણું વાઢવા સાસરાને ઘેર ગયો તે સ્ત્રી કોઈ ઘીજા પુરુષસાથે રાગી થયે-
લી હતી તેથી જવાને આનાકાની કરતી હતી તથાપિ પુણ્યસાર શેઠે તેને રૂઠ કરીને
માર્યામાં તે ઘણિક તૃપાર્ચ થવાથી કોઈ કુવાડપર પાળી મરવા ગયો તે કુવા-
જડ રેવંતો હતો એવામાં તેની પડખાડે રહેલી સ્ત્રીએ તેને કુવામાં નાચી દીધો,

अने पोने पाछी पिताने घेर आरी पिताए तरतमांज पाछी आववानुं कारण पुछ्युं एटले तेणीए कह्युं के, "मार्गमा मारा पतिने चोरोए लुंटी लीधो अने तेने मार्या ह्यो के शु थयु ह्यो तेनी मने खबर नथी हु तो नाश्तीने अहिं आरी खु " पछी ते स्त्री पितृग्रहमा रही सती स्वेच्छाए वर्तवा लागी

औह पुण्यमार कुवामा थोडुं जळ होनाथी उपरज रह्यो तेने कोइ मुसाफरोए खेंचीने बहार काढ्यो ते फरिवार पाछो श्वसर गृहे गयो सर्व लोकोए मार्गनी वार्त्ता पुछी त्यारे तेणे कह्युं के, मने चाराण लुंटी लीयो पण जीवतो मुन्यो अने मारी स्त्री नाश्तीने अहिं आवती रही ते मारु थयु आ प्रमाणे तेणे पोतानी स्त्रीनु गुह्य (मर्म) ढाकीने वार्त्ता कही, तेथी ते स्त्री तेनापर विशेष रागी अइ पछी तेने लइने ते वणिक घेर आव्यो गाढ प्रेमी थयेला ते दपतीने एरु पुत्र थयो अनुक्रमे पुत्र मोटो थयो एक बखते पुण्यमार झेड भोजन करतो इतो तवामा भचंड पवननो ब-टोळीओ आवराथी तेना भाणामा रज पडवा मादी, त्यारे स्त्रीए आवीने पोताना बखनो जेडो आडो राल्यो ते बखने पुण्यसारने तेनु पूर्व चरित्र याद आव्यु तेथी काइक हास्य थयु पुत्रे एकाते जर्जन पिताने हास्यनु कारण पुन्यु पुत्रनो घणो आमह थवाथी पिताए तेनी पासे तेनी मातानु पूर्व चरित्र कही दीधु

एरु बखते पुण्यसारना पुत्रनी घ्रा तेना पति आगळ पोतानी स्त्री जाति माटे बर्ष करती हती ते बखते पुत्रे पोतानी मातानु चरित्र तेनी आगळ जणावीने कह्युं के, वमारी स्त्री जातिने धि क्षार जे नीतिमा रुहु छे के,

नितचिन्त्य पति पुत्र, पितर भ्रातर क्षणात् ।

आरोपयत्यकार्येपि । दुर्वृत्ता प्राणसशये ॥

"दुराचरणी स्त्रीओ पति, पुत्र, पिता अने भ्राताने पण माणसग्यवाळा अकार्येने विषे क्षणवारमा नाखी देछे " तेवी स्त्रीओमा कयो पुरुष मेम बाधे ते विषे नीतिशास्त्रमा कह्युं छे के,

वचकृत्व नृशंसत्वं, चंचलत्वं कुशीलना ।

एतेनैसर्गिका दोषा । यासां नासु रमेत क ॥

"वचकृता, क्रुता, चचळता, अने कुशीलणु पटला तो जे स्त्री जातिमा स्वाभाविक दोष छे, तेरी स्त्रीओमाये कोण प्रीति बाधे" आवधु साभळी ते स्त्री मौन क्रीने घेमी रही अथदा सामु बडुने परस्पर कलह थयो एटले एक रीजाना मर्मनी वा-तो उपाडी करवा माडी ते प्रसंगे बहुए पोताना पति पामेथी साभळेळी बात मेहे न्यमा कही दीवी ते साभळताज तेना मनमा विचार आव्यो के, अहो, मारा

પતિષ્ આટલા વચ્ચતમુ મી મારી ગુલ્લ વાત ગુલ્લ રાત્રી છેવટે જા વહુ આગલ પળ પ્રગટ કરી, તેથી મારે હવે જીવીને શુ કરવું આવું ચિંતવી ગઢાપાસો ગાયી તે મૃત્યુ પામી. તે જાઈ પુણ્યસાર શેટે પળ દેહત્યાગ કર્યો તેમો વનાવ જોઈ શ્રેણી પુત્રને વૈરાગ્ય થયો તેથી તે પોતાની સ્ત્રીને ઓઢી ટઈને દીક્ષા લડ ચાલી નીકળ્યો

ઉપગતી કથા સામઘી કોદણ કોદની ગુલ્લ વાત પ્રકટ કરતી નહીં જેઓ બીજાના ગુલ્લને ઢાકે છે તેઓ સ્વેચ્છા ધન્ય છે તે ઉપર કપાસના ઓઢનુ દૃષ્ટાત કહ્યું-વામ છે, જેમ કપાસના છોડ જેમ પુત્રને તો કોઈ વિરલ માતાજ જળે છે કે જેઓ પોતાનું અગ (કપાસ) કાઢીને ગુણવંદે બીજાના ગુલ્લને ઢાકી દે છે, ઘટલે સુતરવંદે મનુષ્ય માત્રને વસ્ત્ર પુરા પાડી, સર્પના દેહને ઢાકે છે લૌકિક શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે, " જે નરાગ્રમો પરસ્પરના મર્મ ઉઘાડા કરે છે, તેઓ ઉદરના અને રાફડાના સર્પની જેમ મૃત્યુને પામે છે " તેની કથા આ પ્રમાણે છે—

વે સર્પની કથા.

પૃથ્વીપુર નામના નગરમાં સુંદર નામે રાજા હતો, તેને એકદા પ્રક્રિયિત અશ્વ કોઈ અરણ્યમા લઈ ગયો. ડ્યારે અશ્વ થાકીને ઉમો રહ્યો ત્યારે તે રાજા અશ્વ ઉપરથી ઉતરી શ્રાંત થઈને એક વ્રક્ષ નીચે સૂઈ ગયો તે વચ્ચે તેના ઉઘાડા રહેલા મુલમાં એક નાનો સર્પ પેઢી ગયા. રાજા ત્યાંથી ઘેર આવ્યો, પરંતુ ઉદરમા રહેલા સર્પની પીડાથી તે ઇટલે રમ્યો કટાઘી ગયો કે, છેવટે કરવત મુકાવવાને ગંગાતીર્થે જવા ચાલ્યો તેની રાણી પણ સાથે ચાલી માર્ગે જતા શ્રમને લીધે રાજા એક વડના વૃક્ષ નીચે સૂઈ ગયો, રાણી જાગતી રહી તેનામા વાયુ મક્ષણ કરવાને માટે પેટો સર્પ ઉદરમાની મુલદ્વાર જરા વહાર નીકળ્યો તેનામા નિઃક્રુ એક રાફડો હતો તેમાં રહેલા રાજા સર્પ તેને જોઈને કહ્યું કે, ઓરે પાપી, આ રાજાના ઉદરમાથી વહાર નીકળ, નહીં તો હું તારા નાશનો ઉપાય જાણુ છું તે જ છે કે, જો કંઈની ચીંમડીના મૂઝ કાંઝીમા વાટીને પીવે તો તારો નાશ થઈ જાય પણ શુ કરું અહીં કોઈ નથી કે જેની આગલ હું તે નિવેરન કરું તે સામઘી પેલી ઉદરનો સર્પ બોલ્યો—હું પણ ઉપજ દાગ તલને તારા વીલમા રેડવાવંદે તારા નાશનો અને તારા ચીંમડા રહ્યા નિરા-નને મેલવવાનો ઉપાય જાણુ છું, પણ કોઈ અહીં નથી કે જેને તે ઉપાય કહું કે જે તે ઉપાયથી તને મારીને તારી નાંચે રહેલો દ્રવ્યનો નિધિ મેલવે

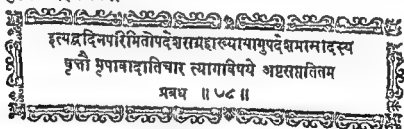
આ પ્રમાણે તે પત્ની પરસ્પરના મર્મને ઉઘાટનારા પત્ની રાજાની પામે જાત્ર-કાળે સુનેલી રાણી સામઘી સ્ત્રીમા પત્રી તે પ્રમાણે ઉપાય કરવાથી રાજા નીરોગી થયો અને પેલા રાફડાના મર્મને મારી દ્રવ્યનિધિ પણ તેમણે સ્વાધીન કરી લીધો. આ દૃષ્ટાંત જાગીને કોઈ પણ પ્રાણી પરસ્પરના મર્મ (ગુલ) પ્રકાશ કરવા નહીં. જ શાસ્ત્રા મર્મ પ્રગટ ન કરે તેનેજ ન્વરો વનધારી સમજવો

હવે પાંચમો અતિચાર કહે કે-ગીજાની મુદ્રાવડે અથવા તેની જેવા અણ્ણો કાઢવાપટે સોટો લેત્ર બનાવવો તે કૂટલેત્ર નામનો પાંચમો અતિચાર કહેવાય છે જેમ કુણાલની અપરમાતાએ રાજાના પત્ર (લેત્ર) રૂપે પુત્ર ઉપર કૂટલેત્ર લખ્યો અર્થાત્ પચમા માત્ર એક વિંદુ વધારી દીધુ જેથી કુણાલને નેત્ર વિનાશરૂપ મહાન્ અનર્થ પ્રાપ્ત થયો હતો

અહીં કોઈ શકા કરે કે, આ કૂટલેત્રરૂપ અતિચાર છે તે તો મહા અનર્થકારી હોવાથી તેમજ પ્રગટપણે અસત્યરૂપ હોવાથી તેને તો સ્થૂલમૂપાવાદમા ગણ્યો જોઈએ, તો તે અતિચારમા કેમ ગણાય? અને તે પ્રમાણે કરવાથી મત ભગ થયેલો કેમ ન ગણાય? તેના સમાગમમા કહેવાનું કે, કોઈ મુગ્ધ માણસ અસત્ય ઘોલવાના પદ્યલ્ખાણ છે અને તે એમ સમજે કે, મેં તો અમત્ય ઘોલવાના પદ્યલ્ખાણ લીધા છે, કાંઈ લલ્લવાના લીધા નથી, તો જે કૂટલેત્ર લલ્લવો તેમા શો દોષ છે? આવું ધારી તે વ્રતની સાપેક્ષતા જાણી રાત્રે તેથી ઘીજા વ્રતમા આ કૂટલેત્ર અતિચાર રૂપે કહ્યો છે અથવા અના ધોગધી પટલે અજાણપણા વિગેરેથી પણ તે અતિચાર ગણાય છે આ પ્રમાણે તે પાંચમો અતિચાર છે.

હિ પચમ અતીચાર

આ પાંચે અતિચાર નિશ્ચય ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, કારણ કે તે ઘીજા વ્રતમા મલીનતાને આપનારા છે તેથી તેનો ત્યાગ કરી જૈન ધર્મના વ્રતધારીઓએ સત્યતાનો શુભ વિશુદ્ધપણે ગ્રહણ કરવો

વ્યાખ્યાન ૭૯ મુ.

હવે સત્યવાદીની સ્તુતિ કરે છે
 सर्वेषां धर्मकार्याणामाद्यं सत्यमुदोरितम् ।
 तद्विना गदितो धर्मः ।

॥ ૧ ॥

વૃ

તપ, જપ, જ્ઞાન અને દર્શન વિગેરે કહ્યા છે તેઓમા શ્રીવીતરામ પ્રમુખ સત્યને મુખ્ય કહેલ છે. તે ઉપર એક દષ્ટાન કહેવાય છે કે, કોઈ શ્રાવકનો પુત્ર ધર્મરહિત હતો પિતાએ તેને વલાત્કારે ગુરુની પાસે લાવી વેસાર્યો ધૂર્તપણાથી તેણે ગુરુ કહેલા દ્વાદશવ્રતના નિયમો જાણે પ્રતિવોધ પામ્યો હોય તેમ આદરથી સ્વીકાર્યા નિયમ વિષે દૃઢતા થયાને ગુરુએ તેની પ્રગસા કરી પટલે તે બોલ્યો—આ વધા વ્રતોમાં ધીજી સત્ય પોલવારુપ જે વ્રત છે તે મારે ટુટુ છે, કારણ કે તે મુશ્કેલ હોનાથી ગૃહસ્થથી પાછી શકાય નહીં આ પ્રમાણે બોલવામા તેનો આશય એવો હતો કે, મેં અત્યાર સુધી જે નિયમ ગ્રહણ કર્યા છે, તે વધુ હું અસત્ય બોલ્યો છે આવો તેનો આશય જાણી ગુરુએ અને તેના પિતા વિગેરે ‘આ ધર્મને અયોગ્ય છે’ એમ જાણી તેની ડોષેક્ષા કરી

સત્ય વિનાજ કુતીરિંઓએ કહેલો ધર્મ નિરર્થક છે જેને માટે કહું છે કે, “ધાર્મિક, કોલિક, ત્રાહ્મણ, બૌદ્ધ, અને વૈષ્ણવોએ અસત્યવદેજ પરાક્રમ કરી આ જગતને ઘણી વિડંબના કરી છે ” વળી “અલ્પેવા મૃપાવાદથી પણ રૌરવાદિ નરકમા પહાય છે તો જૈન ઘાળીને અન્યથા કહેવાથી તો કહો કેવી માઠી ગતિ થાય ? ” પરતુ “તેવા પાપી નાસ્તિકોના મુલ્હોદર નગરની શાલ જેવા છે કે જેમાંથી કાદવવાળા ઢુર્ગીની જલના જેવીજ ઘાળીઓ નિકળે છે ” અને “જેઓ જ્ઞાન અને ચારિત્રનું મૂલ્ય જો સત્ય તેને પડે છે, તેઓ પોતાના ચરણની રજથી આ પૃથ્વીને પવિત્ર કરે છે ” આ વિષે હસરાજાની કથા છે તે આ પ્રમાણે—

હંસરાજાની કથા.

રાજપુરીમા હંસ નામે એક રાજા હતો એક વચ્ચે તે ઉપવનની શોભા જોવાને માટે નગર બહાર ગયો ત્યાં વનમા એક મુનિ તેના જોવામા આવ્યા રાજા તેની પાસે બેઠો પટલે મુનિએ આ પ્રમાણે ધર્મદેશના આપી

સત્ત્વં જસસ્તમૂલં । સત્ત્વં વિસાસ કારણં પરમ ।

સત્ત્વ સમ્ગદ્વાર । સત્ત્વં સિદ્ધિઃ સોપાણં ॥

“સત્ય યશનું મૂલ્ય છે, સત્ય વિશ્વાસનું કારણ છે, સત્ય સ્વર્ગનું દ્વાર છે અને સત્ય સિદ્ધિનું સોપાન (પગથીયું) છે ” વળી “ જેઓ અસત્ય બોલે છે તેઓ ભવાતરે ઢુર્ગીની મુલ્હવાળા, અનિષ્ટ વચનના બોલનારા, કઠોર ભાષી, બોયડા અને મુગા થાય છે આ સર્વ અસત્ય વચનના પરિણામ છે ” આવી ધર્મદેશના સામઘી હસરાજાએ સત્યવ્રત ગ્રહણ કર્યું

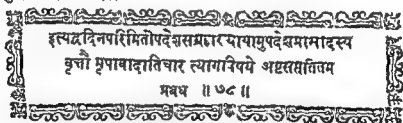
એક વચ્ચે હંસરાજા અલ્પ પરીવાર લઈ રત્નશિખર ગિરિ ઉપર ચૈત્રી મહોત્સવના પ્રસંગે શ્રીજાદીશ્વર પ્રમુખે નમવા ગયો અર્થ માર્ગે આવતા કોઈ મેવકે ત્વરાથી આવીને કહ્યું કે, “દે દેવ! તમે યાત્રા કરવા ચાલ્યા, કે તરત સીમાડાના રાજાએ

હવે પાંચમો અતિચાર કહે છે - સીજાની મુદ્રાવડે અથવા તેની જેવા અહો
કાઢવાવડે સ્વોદો લેસ બનાવવાં તે કૂટલેસ નામનો પાંચમો અતિચાર કહે
વાય છે. જેમ કુળાલની અપરમાતાએ રાજાના પત્ર (લેસ) સ્વે પુત્ર ઉપર કૂટલેસ
લખ્યો. અર્થાત્ પત્રમા માત્ર એક ત્રિદ્વ વધારી દીધું જેથી કુળાલને નેત્ર વિનાશરૂપ
મહાન્ અનર્થ પ્રાપ્ત થયો હતો.

અહીં કોઈ શંકા કરે કે, આ કૂટલેસરૂપ અતિચાર છે તે તો મહા અનર્થવારી
હોવાથી તેમજ પ્રગટપણે અમત્યરૂપ હોવાથી તેને તો સ્થૂલમૃષાવાદમા ગણ્યો જોઈએ, તો
તે અતિચારમા કેમ ગણાય? અને તે પ્રમાણે કરવાથી યત મગ થયેલો કેમ ન ગણાય?
તેના સમાધાનમા કહેવાનું કે, કોઈ મુઘ્ય માણસ અસત્ય બોલવાના પશ્ચરાણ છે અને
તે એમ મમજે કે, મેં તો અમત્ય બોલવાના પશ્ચરાણ લીધા છે, કાંઈ લગ્યવાના લીધા
નથી, તો જે કૂટલેસ લખવો તેમા શો દોષ છે? આશુ ધારી તે યતની સાપેક્ષતા
જાણ્યો રાસે તેથી ધીજા યતમા આ કૂટલેસ અતિચાર રૂપે કાઢ્યો છે. અથવા અના
ભોગથી એટલે અજાણપણા વિગેરેથી પણ તે અતિચાર ગણાય છે. આ પ્રમાણે
તે પાંચમો અતિચાર છે.

इति पंचम अतीचार

આ પાંચે અતિચાર નિશ્ચય ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, કારણ કે તે ધીજા યતમા
મલીનતાને આપનારા છે. તેથી તેનો ત્યાગ કરી જૈન ધર્મના યતધારીઓએ સત્યતાનો
ગુણ વિશુદ્ધપણે ગ્રહણ કરવો.

વ્યાખ્યાન ૭૯ મુ.

હવે સત્યવાદીની સ્તુતિ કરે છે.

सर्वेषां धर्मकार्याणामाद्य सत्यमुदीरितम् ।

तद्विना गदितो धर्म । कुतીर्थिकेर्निरर्थक ॥ १ ॥

વ્યાખ્યા

સર્વે ધર્મ કાર્યોમા સત્યગુણ મુલ્ય રહેલો છે તે સત્ય વિના કુતીર્થી (વિ
ખ્યાત્વી) ઓએ ધર્મ કહેલો હોવાથી તેને નિર્થક સમજ્યો શાસ્ત્રમા જે ધર્મના કા

તે વાયુની જેમ પ્રતિરંપ રહિત છે આગે ઉત્તર સામઘી તે વને પાઝા ચાલ્યા ગયા પઝી રાજા સુકા પાદડા ટિંગેરેનો આદાર કરીને રાત્રે સુવા માટે તૈયારી કરતો હતો તેવામા કાઈક કોલાહલ તેના સામઘવામા આવ્યો તેમા તેને એવો શબ્દ સામઘ્યો કે, 'ખીપેને ત્રીજે દિનસે સઘને લુટીયુ' તે સામઘી રાજા ચિતાતુર થયો કષ્ણપાર થઈ તેવામા તો કેટલાએક સુમટોએ આવીને પુછ્યું કે, 'અરે' તેં ક્યાઈ ચોરને જોયા? અમે ગોપિયુરના રાજાના સેવકો છીએ અને તે રાજાએ મયની રક્ષા કરવાને માટે અમને મોકલ્યા છે તે સામઘી રાજાએ ચિતવ્યું કે, જો હું ચોરીને પતાવીશ તો આ રાજપુરનો અવશ્ય તેજોને મારી નાશવે અને નદી પતાયુ તો તે ચોર લોકો સઘને લુટી લેશે હવે અહિં મારે છું મોલતુચુક છે પઝી જરા વિચારીને રાજા બોલ્યો કે, મેં તે ચોરને જોયા નથી પણ તમારે કોઈ ઢેકાળે શોધી લેવા, અથવા તેમને શોધવાની જી જરૂર છે, તમે સઘની સાથે રહીને તેની રક્ષા કરો આગે ઉત્તર સામઘી તેઓ ચાલ્યા ગયા તેમના ગયા પઝી સુમટો સાથે થયેલી વાતને સામઘનારા તે ચોરો રાજા પામે આવીને કહેવા લાગ્યા કે, 'અરે મદ્ર' તે અમારા પ્રાણ વચાવ્યા તેથી હવે અમે ચોરી કે હિંસા નહીં કરાઈ તેનો લાભ તને પ્રાપ્ત થાઓ આ પ્રમાણે કહી તે ચોર પોતાને સ્થાનકે ચાલ્યા ગયા

ત્યાથી રાજા આગઢ ચાલ્યો તેવામા કેટલાએક ઘોડેસ્વારોએ આવીને પુછ્યું કે, 'અરે પાથ' અમારા શત્રુ હમરાજાને તે કોઈ ઢેકાળે જોયો છે? એ અમારો કદો પાડુ છે તેની અમારે તેનો વિનાશ કરવો છે રાજા હસ અમત્યના મયથી વોલ્યો કે- 'હું પોતેજ હસ છું આમ સામઘી તેજાએ ક્રોધથી રાજાના મસ્તક ઉપર લઢ્ઢનો પ્રહાર કર્યો, પરતુ તેજ વચ્ચે સ્વર્ગના સેફડો કટકાં ચડી ગયા અને રાજાની ઉપર ઘુપ્પટટ્ટિ થઈ તત્કાલ એક યક્ષ પ્રત્યક્ષ થઈને બોલ્યો કે- 'હે સત્યપાદી રાજા' તુ ચિરકાલ જય પામ હે નરપ' હું તમને આજેજ જિન યાત્રા કગાયુ માટે તમે આ વિમાનને અલકૃત કરો યક્ષના બાવા વચન સામઘી હરાજા વિમાનમા બેઠો અને જિનેશ્વરની પાત્રા પૂજા કરી, યક્ષના સાનિયથી શત્રુને જીતી રાજ્ય ભાગની અનુક્રમે દીક્ષા લઈને સ્વર્ગે ગયો.

"હસ એના નામ માત્રને ધારણ કરવાથી પક્ષી પણ જગતગમના સુસ્વી વાયછે, તો જે હસરાજ એના નામને ધારણ કરે તે સ્વર્ગના સ્વર્ગમા રહેલી અપ્સરાના સુ-લવને પામે તેમા શુ આશ્ચર્ય ! "

સ્તવદ્વિનિર્ગમિતોપદેનસપ્રદાયાયામુપદેશપ્રાસાદસ્ત
 વૃત્તો મત્યપિપયે પદ્મનાયીતિતમ પ્રથમ ॥ ૭૨ ॥

આવી વ્યત્કારે તમારા નગરને કબજે કર્યું છે, તેથી આજને જેમ ચોંચ ગમે તેમ કરો ”
 પામ રહેલા સુખદોષે પણ રાજાને વિગતિ કરી ક, સ્વામી આપને પાછા જઈએ તા
 જાણે કહ્યું કે, માણીને પૂર્વ કર્મના યગ્યો સંધિએ અને વિષત્તિની પ્રાપ્તિ રાજાને કાં છે
 તેથી જો આ સપત્તિમા હર્ષ અને વિષત્તિમા સ્વેદને વિસ્તારે છે, તેથી સ્વર્ગના મૂલ છે
 આ અવસરે મદ્ભાગ્યથી પ્રાપ્ત થયેલા જિનપાતા મહોન્મરને તમારો દર્શન ભાગ્યથી
 સમ્ય પૂરા રાજ્યને માટે દોડતુ ને ચુક નથી પડી રહ્યું છે કે—

ધનેન હીનોપિ યતી મતુષ્યો, યસ્યાસ્તિ સમ્યક્ધન મહાર્થ્ય ।

ધન ભવેદેકભવે સુસાર્ય, ભવેભવેડનંતમુક્તી સુદૃષ્ટિ ॥

“જેની પામે સમકેતરૂપ અમૂલ્ય ધન છે, તે ધનહીન છતાં ધનરાજન મમનથી,
 કેમકે ધન તે એક ભવમાત્ર મુલ્યાયક છે અને સમકેત તો ધનોભવમા અનન્ય
 મુલ્યદાયક છે ” આ પ્રમાણે કહી રાજા પાછો ન ચલતા આગલ ચાલ્યો પાતુ શત્રુ
 આવ્યાના સ્વર સાંભળી એક છત્રમારક શિયાળ પીંજો સર્વ પરિવાર પોતપોતાના
 ઘરની સમાલ નેરાને પાછો ચલી ગયો રાજા પોતાના અલકારોને ગોપરોને છત્રમા-
 રકતા વસ્રો પહેરી આગલ ચાલ્યો ત્યાં કોઈ એક મૃગ રાજાના દેશતા સત્ત્વર દોડતો
 પનાદુગમા પેદા ગયો તેની પછાડે તરતજ યગ્ય ઉપર ચાણ ચઢાડેલો કોઈ
 ભિદ્ધ આવ્યો તેણે રાજાને પુછ્યું, ‘એ! મૃગ ક’ વાનુ ત્યાં તે કહે ત સાંભળી
 રાજાએ મનમા ધિનવ્યુ ને, “જે માણીઓને અહિત રોગ તે સત્ય હોય તોપણ કહે
 નહીં અને તેનો પ્રસંગ આવે તો મુદ્ધિ પુરુષોણ તે પુછનારને મુદ્ધિતા પ્રપચથી સમ
 જાયવો ” આ પ્રમાણે ચિંતી રાજા ચોલ્યો કે ઓં ભાઈ! હું માર્ગ ભ્રષ્ટ થયો છું
 કિરાને ફરીવાર પછડું, ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, હું હસ છું આ પ્રમાણે રાજાના ધ-
 વન સાંભળી તે બહુ ક્રોધથી વોલ્યો કે, ‘એ ભિદ્ધ! આરો વિપરીત ઉત્તર કેમ
 આવે છે? ત્યાર રાજાએ કહ્યું કે, હવે તને મને જે માર્ગ ચતાવ્યો, તે માર્ગ હું જઈશ
 આ પ્રમાણે ત્રિદ્ધ વચનાં સાંભળી તે ભિદ્ધ તેને માલો માની નિરાશ થઈને
 પાછો ચાલ્યો ગયો.

ત્યાંથી રાજા આગલ ચાલ્યો તેમામા એક સાધુ તેના જોડામા આવ્યા તેને
 નમસ્કાર કરી આગલ જેતા હાથમા શણ ધારણ કરનાર ને ભિદ્ધ રાજાને સામા
 મઠ્યા તેઓએ રાજાને કહ્યું કે—“એ પાપ! અમારા સ્વામી ચોરી કરવી ધારીને
 પલા દતા, ત્યાં વચમા એક સાધુ સામી મળ્યો તેથી અપયુક્ત થયા જાણી અમારા
 સ્વામી પાછા ચલ્યા, અને અમને ત મુનિને મારવા માટે માંવટ્યા છે, તો ને સાધુ
 તારા જોડામા આવ્યો હોય તો ચતાવ્ય ” રાજા તે વચ્ચે અસત્ય પણ મત્ય જોડું છે
 એમ માનીને ચોલ્યો કે—તે સાધુ, હવે માર્ગે જાયછે પણ તમને મળ્યો નહીં, કારણ કે

રોહિણી ચોરની કથા.

વૈભાર પર્વતની ગુહામાં લોહચુર નામે એક ચોર રહેતો હતો તેણે એક વચ્ચે પોતાના પુત્ર રોહિણેય ચોરને શિલાગળ આપી કે, તારે કદિ પણ શ્રાંતીની વાણી સાંભળવી નહીં અન્યથા રોહિણેય રાજગૃહ નગમ્યા ચોરી કરવા ગયો ચોરી કરીને પોતાના સ્થાન તરફ જતો હતો ત્યાં માર્ગમાં શ્રીગીર પ્રમુખ સમોસરણ તેના જોવામાં આવ્યું તે વચ્ચે 'વીરની વાણી સાંભળી નહીં' એવી પોતાના પિતાની આજ્ઞાનો ભંગ ન થાય એટલા માટે તે કાનમાં આગળી રાસીને ચાલ્યો તેમ ચાલતા તેને પગમાં કાટો ધાગ્યો તે કાટો કાઢ્યા શિયાય ચાલી શકાય તેમ ન હોવાથી તેણે કાટો કાઢવા એક હાથ નીચે કર્યો, તે વચ્ચે ભગવતની આ પ્રમાણેની વાણી તેના સાંભળવામાં આવી

અનિમિસ નયણા મળકદ્દસાહણા પુષ્પદામ અમિલાણા ।

ચંડરંગુલેણ ભૂમિ ન ચ્છિવિતિ સુરા જિણા વિતિ ॥

“જેના નેત્રમાં નિમેષ (મટકા) થાય નહીં, જે મનની ઇચ્છા પ્રમાણે કરી શકે, જેની પુષ્પમાળા કરમાય નહીં અને જે પૃથ્વીથી ચાર આગળ ડાકા રહે, તે દેવતા કહેવાય-એમ શ્રી જિનેશ્વર કહે છે ” આ પ્રમાણે સાંભળી તેણે ચિતવ્યું કે, અરે ચિત્કાર, મેં આ વીરની વાણી સાંભળી એમ ચિંતવતો તે આગળ ચાલ્યો તેવામાં ચોતરફ ફરતા રાજપુરુષો તે રોહિણેયને પકડીને રાજા પાસે લઈ ગયા રાજાએ તેનો વધ કરવાની આજ્ઞા કરી, એટલે અભયકુમાર મંત્રી બોલ્યો-સ્વામી, એને ત્રણે હકીકત પૂઝ્યા શિવાય, મુદ્દા માલ વિના તેમજ તેની કનુલત વિના તેને કેમ મારી શકાય ? રાજાએ કહ્યું કે, ત્યારે પછો એટલે રોહિણીઓ બોલ્યો કે-“હું શાલિપુરનો નિવાસી દુર્ગચંદ્ર નામે કુટુંબી (કળવી) છું આજે કાર્ય પ્રસંગે રાજગૃહમાં આવ્યો હતો. બહાર નીકળતી વચ્ચે દરરાજા વધ હતા તેથી ભય પામી કીલ્લો ડાલવાને હું મારે મામે જતો હતો, તેવામાં પુરસ્કોષ મને પકડ્યો છે, માટે હું ચોર નથી ” આ પ્રમાણે તેણે કહ્યું, તથાપિ તેને કારાગૃહમાં પુર્યો અને તેની તપાસ કરવાને શાહીમામે માળસ મોકલ્યું ત્યાં રોહિણીએ પ્રયત્નથી ગોઠવણ કરી રાસેલી હોવાથી તે ગામના માળસોએ રોહિણીનાં કહેવા પ્રમાણેજ કહ્યું પછી તેની મુલજુગાન કનુલત કરાવવા માટે અભયકુમાર તેને મદિરાપાન કરાવી બેશુદ્ધ કરીને પોતાના મહેલમાં લઈ ગયા ત્યાં દોગદુકદેવની જેમ અપ્સરા જેવી રમણીઓથી વોંટાણા પલંગમાં તેને શયન કરાવ્યું અને ચીનાઈ વસ્ત્રનો પોશાક પહેરાવ્યો પછી જ્યારે તેનો કેફ ઊતરી ગયો ત્યારે

વ્યાખ્યાન ૮૦ મું

હે ત્રોજા વ્રતનો વ્યાખ્યા કરે છે

તદાચ સ્વામિનાદત્ત, જીવાદત્ત તથાપરમ્ ।

તૃતીય તુ જિનાદત્ત, ગુર્વદત્ત તુરીયકમ્ ॥ ૧ ॥

સૂક્ષ્મવાદર ભેદામ્યા, માદ્યાદત્ત દ્વિધા મતમ્ ।

સૂક્ષ્મે હિ યતના કાર્યા, શ્રાદ્ધ સ્થૂલ ચ સત્યજેત્ ॥૨॥

વ્યાખ્યા

અદત્તાદાન (ચોરી) ચાર પ્રકારે છે પ્રથમ સ્વામીનું અદત્ત, ધીનું જીવનું અદત્ત, ત્રીજું શ્રીતીર્થકરનું અદત્ત અને ચોથું ગુરુનું અદત્ત તે ચાર ભેદમા પહેલું જે સ્વામી અદત્ત છે તે સૂક્ષ્મ અને વાદર યાગે ભેદગાળું છે શ્રાવકે સૂદમાદત્ત વિષે પતના કરવી અને સ્થૂલાદત્તનો ત્યાગ કરવો જે સુવર્ણ નાણું વિગેરે તેના સ્વામીએ ન આપ્યું હોય છતાં લેવું તે પહેલું સ્વામી અદત્ત જાણવું જે ફલ, ફુલ, પત્ર વિગેરે પોતાની માલેફીનું છે તેને ભેદવું તે જીરાદત્ત છે કારણ કે તે સચિત્ત (જીન યુક્ત) હોવાથી તેના જીવોએ કાંઈ પોતાના પ્રાણ તેને આપ્યા નથી, માટે તે અદત્ત છે ગૃહસ્થે આપ્યો આધાકર્મી ખાહાર જો મુનિ ગ્રહણ કરે તો તે તીર્થકરની ખાજા રહિત છે તેથી તે ત્રીજું તીર્થકરાદત્ત કહેવાય છે યાગી રીતે શ્રાવકને અનતકાય અભક્ષ્યાદિક પદાર્થો જે છે તે ચાતા તીર્થકર અદત્ત લાગે છે અને જે સર્વ દોષથી રહિત હોય પણ ગુરુની આજ્ઞા વિના ભેવાય કે પ્રપાચ તે ચોથું ગુર્વદત્ત કહેવાય છે

અહીં તો પ્રથમના સ્વામ્યદત્તનો અનિકાર છે તેના સૂક્ષ્મ અને વાદર યાગે ભેદ કહ્યા છે તેમા સૂદમ પટલે સ્વામીની આજ્ઞા વગર જે કાંઈ વૃણ કે ફટ જેવી વસ્તુ ગ્રહણ કરવી તે અને વાદર પટલે જે લેવાથી લોકમા ચોર કહેવાય તે, તે સ્થૂલ પણ કહેવાય છે ચોરીની બુદ્ધિથી જે ક્ષેત્ર તથા સ્વભાવ વિગેરેમાથી અલ્પ પણ લેવું, તે પણ સ્થૂલ અદત્તમા ગણાય છે એ રીતે પહેલાં સ્વામી અદત્તના બે ભેદ છે તેમા શ્રાવકને સૂક્ષ્મમા યતના કરવી અને સ્થૂલથી તદન નિવૃત્તિ કરવી એ ભાવાર્થ જાણવો

હે તે વ્રતનું ફલ કહે છે-ચોરી કરવી તે વધ કરવાથી પણ અધિક છે, કારણકે વધવડે તો તે એકજ મરે છે અને ચોરીવડે ધન હસ્તારથી તો ધનું કુદુર છુપાઈ થઈ મરી જાય છે ચોરી કર્મને ઓઢનારો રોહિણીયો ચાર દેવ મપત્તિને પામ્યો હતો, તેની પ્રાગાત કાલે પણ વિવેકીય પરધન ચોરનું નહીં આ વાત્તાનો સવધ નીચે પ્રમાણે છે -

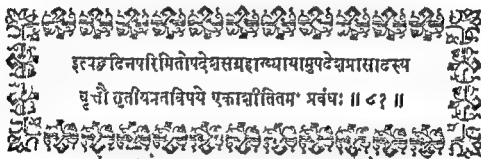
हृदि ते पाचसें बाहाणो रिपमगिरीना बमळमा आसी पन्था त्या पूर्वे कोई रीजाना
 पण ५०० बाहाणो फसी रहेला इता ते पण त्याची नीकळी शकता न इता त्या
 आ बाहाणो पण आशी भरया तेजी पेठ घणो सेन् पाम्या तेजामा कोई बाहाण
 उपर बेसीन एक खलामी आन्यो तेणे कथु के, “अरे मुसाफरो, तमारो निश्चयानो
 एक उपाय हु कहू ते साभळो, ‘अर्हावीनजिक पचठूम नामे एक द्वीप उ त्या
 सत्यसागर नामेराजा छे, ते एक बलते मृगया रमया गयो इतो तेमा नेने एक
 सगर्भा मृगलीने मारी तो मरती जोई तेना दु रसी तेनो पाति मृग पण भरण पाम्यो.
 ते जोईने सत्यसागर राजाने घणी दया उपजी तयी तेणे सर्जन अमारी घोपणा
 करावी छे आगे प्रथम तेमणे मोकलेग एक गुकपक्षीना मुखयी तमारी उपर पडेली
 आपत्ति जाणीने तेमणे मने अर्ही मोकल्यो छे आ परतनी रुडणमा एक द्वार छे
 तेमा पेसनि गिरीनी पेली पार जयाय छे, त्या एक उज्जड नगर छे, तेमा एक जिन
 चैत्य छे, त्या जईने ते चैत्यनी अदर रहेलो पट्ट वगाट्यो, तेना नादयी ताम
 पामीने त्या रहेला भारड श्मीओ उडने एटल तेजोनी पाखना प्रचड यायुधी मेरा-
 एला आ बाहाण मार्गे चडी जगे तमारे बचवानो मात्र आ एकज मार्ग छे तेथी
 त्या एकज माणसने मोकलो पण ते माणस पाछो आवी शक्ये नही” तेणे आ प्रमा
 णे कथु, पण त्या जवाने कोईनी शप चाली नही तेवी दयालु एरा कुबेरदत्त श्रेष्ठी
 पोतेज एकला त्या गया अने पेरा खलासीना रुहेवा प्रमाणे कथु, जेनी तेना ने आ-
 गळा सर्वे बाहाणो बमळमायी नीकळी गया अने भृगुर क्षेम दुशलातायी आसी
 पहोंच्या परतु पट्टादि ते परतपर रहेला कुबेरदत्तनु गु थयु ते हु जाणतो नही
 एथी हे राजत्र, तेनु वीश कोटी सुवर्ण, आठ कोटी रोप्य द्रव्य, अने हजार तुला
 प्रमाण रत्नो तमे ग्रहण करो गुर्जरपति ते द्रव्यने तुणवत् गणी नही ग्रहण करतो
 सतो सोल्यो के, हे माता’ तमारो पुत्र थोडा काळमा आगो माटे ने आ द्रव्य छे,
 ते धर्ममा के तमारी इच्छा आवे तेमा रापरो

आ प्रमाणे आवासन आपो राजा स्वस्थानके जता इता, तेजामा तो कुबेर-
 दत्त एक स्त्री साथे बिमानमा बेसी आरुग मार्गे त्या उतर्यो ते जोई माताने अतर
 हर्ष साथे आर्ध उत्पन्न ययु श्रेष्ठी राजाने अन माताने नमीने उभो रलो राजाए
 शुश्रू, अहो साहसिक गिरोमणि ! ज्या तमे गया इता, ते शून्य नगरमा जुयु ?

श्रेष्ठी सोल्यो—“हे स्वामी, ते नगरमा एक मेहेनमा कोई कन्या मारा जोवा
 मा आरा तेणे मने दधु के, “हु पाताळकेत विद्यारनी पुत्री छु, हजुमारी छु
 मारा पिताए मासनी लोलुपतायी एरुदा एक मार्जारीनु भक्षण कथु तेनी मास

મક્ષણનુ વ્યવન થતા તે રાક્ષસ યયો તેણે પ્રણા લોકોને મક્ષણ કર્યા તેવી આ નવ-
 હજ્જડ વડે ગયું છે હાલ તે આહારને માટે ત્યાં ગયેલ છે ” કન્યા આ પ્રમાણે માત
 કરે છે તેવામા તેનો પિતા અને માતા અને ત્યાં આવ્યા, તેઓએ મને તે કન્યા ખાપી
 પાળીગ્રહણ મમયે મેં એવું માગ્યું કે, તમે માસ સ્વાચ્છાનો નિયમ લ્યો પછી તેને પ્રતિ
 વોધ પમાડ્યો. પટલે તેણે તે નિયમનો સ્વીકાર કર્યો તે વિદ્યાગર મને સીસહિત
 ચિમાનમા બેસારી નહીં પુઠીને હમણાજ પાડો પોતાને સ્થાનકે મયો” આ પ્રમાણે તેની
 હકીકત સામઘી કુમારપાલ રાજા વિસ્મય પામીને બોલ્યા કે, વન્ય છે તમને કે એવા
 સકટમા પણ તમે પોતાના નિયમને ઝોડી દીધો નહીં આ પ્રમાણે તેની પ્રશ્ન કર-
 તા ગુર્જરપતિ ત્યાંથી ગુરુને વદન કરવા ગયા ગુરુએ કહ્યું કે, હે રાજા ! જે અપુત્રી-
 થાનુ તને ગ્રહણ કરે તે તેમનો પ્રધાનો એવ થાય છે અને તમે તે દ્રવ્ય રાતોપથી છોડી,
 દીધું તેવી તમે ભરેભર સર્વ રાજાઓના પણ પિતામહ થયા છો

આ પ્રમાણે રાજાપિ, ધર્માર્હત, નીતિરાગ્રવ અને ચૌલુક્યસિંહ ઇત્યાદિ વીરુદોને
 ધારણ કરનાર અને જૈન આગમના અર્થને જાળનાર શ્રીકુમારપાલરાજા પરદ્રવ્યને ગ્ર-
 હણ કરવામા વિમુક્ત થઈ ત્રિજયવત થયા

ઇત્યદ્વિનપરિમિતોપદેશસમ્પ્રહાન્યાયામુપદેશપ્રાસાદસ્ય

પૃષ્ઠૌ તૃતીયતત્રવિષયે પ્રકાશીતિતમ પ્રવંધઃ ॥ ૮૧ ॥

પાઠ્યાન ૮૨ મું.

હેવે તે ત્રીજાં વ્રતના પાંચ અતિચાર કહે છે.

સ્તેનાનુજ્ઞા તદાનીજ્ઞાદાન વેસ્થગામુકમ્ ।

પ્રતિરૂપક્રિયામાનાન્યત્રવા સ્તેયસંપ્રિતા ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ચોરને આજ્ઞા કરવી, ચોરીનું દ્રવ્ય લેવું, રાજાએ નિષેધ કરેલ વ્યાપારાદિ આ
 થાવું, વસ્તુમા તદ્રૂપ હલકી વીજની જે સ્થાન કરવી અને કુડા તોલ માપ રાખવા એ
 અદષ્ટાદાન વિરતગતના પાંચ અતિચાર છે” ચોરને આજ્ઞા કરવી પટલે ચોરીના

लीथे ते पाचसें वाहाणो विपमगिरीना वमळमा आनी पड्या त्या पूर्वे कोई वीजाना पण ५०० वाहाणो फसी रहेला हता ते पण त्याथी नीकळी शकता न हुता त्या आ वाहाणो पण आनी भराया तेथी गेड घणो खेद पाभ्या तेनामा कोई राहाण उपर बेसीने एक खलासी जाव्यो तेणे कळु के, "अरे मुसाफरो, तमारे नीकळ्यानो एक उपाय हु कहु ते साभळो, 'अहीं नीनजिक पंचशृंग नामे एक द्वीप उ' त्या सत्यसागर नामेराजा उ, ते एक वसते मृगया रमया गयो हतो तेमा तेणे एक सगर्भा मृगलीने मारी तेणे मरती जोई तेना हु तथी तेनो पति मृग पण मरण पाभ्यो. ते जोईने सत्यसागर राजाने घणी दया उपजी तेनी तेणे सर्वत्र अमारी घोषणा करारी छे आजे प्रथम तेमणे मोकळेला एक गुकपक्षीना मुखी तमारी उपर पडेली आपत्ति जाणीने तेमणे मने अहीं मोकळ्यो उ आ परतनी कटणमा एक द्वार छे तेमा पेसीने गिरीनी ऐली पार जराय उ, त्या एक उज्जड नगर उ, तेमा एक निन चैत्य छे, त्या जईने ते चैत्यनी अंदर रहेल्यो पट्टह गगाडवो, तेना नादयी त्रास पायीने त्या रहेला भारड पक्षीओ उडणे पट्टे तेजोनी पाखना प्रचंड वायुनी भेरा-एला आ वाहाण मार्गे चडी जणे तमारे वचरानो मात्र आ एकज मार्गे छे तेथी त्या एकज माणसने मोकलो पण ते माणसपाछो आवी शकशे नही " तेणे आ प्रमा णे कळु, पण त्या जवाने कोईना हाम चाली नही तेथी दयाळु एका कुंभरदत्त श्रेष्ठी पोतेज एकला त्या गया अने पेला खलासीना कहेरा प्रमाणे कर्णु, जेथी तेना ने आ-गठना सर्वे राहाणो वमळमाथी नीकळी गया अने भृगुपुर क्षेम कुशलताथी आनी पहोंच्या परतु पळवाडे ते परतपर रहेला कुंभरदत्तनु शु थयु ते हु जाणतो नथी एथी हे राजेद्र, तेनु रीश कोटी सुवर्ण, जाड कोटी रौप्य द्रव्य, अने हजार तुला प्रमाण रत्नां तमे ग्रहण करो शुभ्ररपति ते द्रव्यो तृणवत् गणी नही ग्रहण फरतो सगो वाल्यो के, हे माता ! तमारो पुत्र थाडा काळमा जारशे माडे जे आ द्रव्य छे, ते धर्ममा के तमारी इच्छा आवे तेमा रापरो.

आ प्रमाणे जा-वासन आपी राजा स्वस्मानके जता हता, तेनामा तो कुंभर-दत्त एक स्त्री साथे विमानमा पेसी आकाश मार्गे त्या उतर्यो ते जोई माताने अत्यंत ईर्ष साथे जाध्वर्ष उत्पन्न थयु श्रेष्ठी राजाने अने माताने नमीने खभो रल्यो राजाए पुच्छु, अहो साहसिक शिरोमणि ! ज्या तमे गया हता, ते मूल्य नगरमा पुथयु ?

श्रेष्ठी रोल्पो—"हे स्वामी, ते नगरमा एक मेहेळमा कोई कन्या मारा जोवा मां आनी तेणे मने कळु के, "इ पाताळक्रेतु विद्यावरनी पुत्रो छु, इतुज्जमारी छु मारा पिताए मासनी लोलुपताथी एकदा एक मार्जारिनु भक्षण कर्णु तेथी मास

મક્ષણનુ વ્યસન થતા તે રાક્ષસ ધયો તેણે ઘણા લોકોને મક્ષણ કર્યા તેની આ ન જી-
વજન્ડ થઈ ગયું છે હાલ તે આહારને માટ પહાર મનેલ છે " કન્યા આ પ્રમાણે માત
કરે છે તેવામા તેનો પિતા અને માતા અને ત્યા આઠ્યા તેઓએ મને તે કન્યા આપી
પાણીગ્રહણ સમયે મેં એનું માથું કે, તમે માસ સ્વાગાનો નિયમ લ્યો પડી તેને પ્રતિ
વોય પમાડ્યો પટલે તેજે તે નિયમનો સ્વીકાર કર્યો. તે વિદ્યાધર મને સીસહિત
રિમાનમા ખેસારી અહીં મુઠ્ઠીને દમગાજ પાડો પોતાને સ્થાનકે મયો" આ પ્રમાણે તેની
હકીકત સાબળી કુમારપાલ રાજા વિસ્મય પામીને પોલ્યા કે, ધન્ય છે તમને કે એના
સંકટમા પણ તમે પોતાના નિયમને ઝોડી દીધો નહીં આ પ્રમાણે તેની પ્રગ્ણા કર-
તા ગુર્જરપતિ ત્યાથી ગુરુને વદન કરવા ગયા ગુરુએ કહ્યું કે, હે રાજા ! જે અપૂત્રી-
યાનુ રતન ગ્રહણ કરે તે તેમનો મગનો પુન થાય છે અને તમે તે દ્રવ્ય સતોપથી ઝોડી,
દીધું તેથી તમે સ્વેચ્છા સર્વ રાજાઓના પણ પિતામહ થયા છો

આ પ્રમાણે રાજાપિ, ધર્માર્હિત, નીતિરાત્રવ અને ચૌલુક્યસિંહ સિત્યાદિ ધીરુદોને
ધારણ કરનાર અને જૈન આગમના અર્થે જાણનાર શ્રીકુમારપાલરાજા પરદ્રવ્યને પ્ર-
હણ કરવામાં વિમુગ્ધ થઈ વિજયવત થયા

इत्यद्भुतदिनपरिमितोपदेशसमग्रहाख्यायामुपदेशप्रासादस्य
वृत्तौ तृतीयतविषये एकाशीतितमः प्रपन्नः ॥ ८१ ॥

પ્રાખ્યાન ૮૨ મું.

હેવે તે ત્રીજા વ્રતના પાંચ અતિચાર કહે છે.

સેનાયુક્તા તદાનીસાદાનં વૈસ્વદ્ગામુકમ્ ।

પ્રતિરૂપક્રિયામાનાન્યત્વં વા સ્તેયસશ્રિતા ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

"ચોરને આજ્ઞા કરવી, ચોરીનું દ્રવ્ય લેવું, ગજાએ નિષેધ કરેલ વ્યાપારાદિ આ-
ચર્યું, વસ્તુમા તદ્રૂપ હલકી ચીજનીને ઠગેલ કરવી અને કુટા તોલ માપ રાસમા એ
અદષ્ટાદાન વિગ્નગવ્રતના પાંચ અતિચાર છે" ચોરને આજ્ઞા કરવી પટલે ચોરીના

જીભા તેમને પ્રેરણા કરવી. જેમ કે, કેમ હમણા વ્યાપાર રહિત પેસી રહ્યા છો, જો તમારી પાસે ખાતું વિગેરે કાંઈ ન હોય તો હું આપણ, અથવા તમારી લાવેલો વસ્તુ-આનો જો કોઈ સ્વીકૃતિ કરનાર નથી મળે તો હું સ્વીકૃતિ કરીશ એવા વચનથી તેમને હત્તાહિત કરવા અથવા ચોરીના માધન જેવા કે કોશ, ગળેશીઓ વિગેરે આપવા-ઇત્યાદિ પ્રકારે તેને ચોરીમા સહાય કરવી તે આવી રીતે વર્તનાર માણસને પણ ની-તિમા ચોર ગણ્યો છે. કહ્યું છે કે,

ચોરશ્રૌરાર્પકો મત્રી, ભેદજ્ઞો કાળકર્મયી ।

અન્નદસ્થાનદશ્ચેતિ, ચૌર સસવિધ સ્મૃત ॥

“ચોર, ચોરને સાધનો આપનાર, ચોર સાથે વિચાર મોટાનાર, ચોરનો ભેદ જાણનાર, ચોરેલી વસ્તુ સ્વીકૃતિનાર, ચોરને અન્ન આપનાર અને ચોરને સ્થાન આપનાર એ સત્તે પ્રકારના ચોર કહેવાય છે ” એવા પણ વ્રતી એવી શક્તિ કરે કે, મારે ચોરી કરવાનો ત્યાગ છે, કાંઈ ચોરને પચ્છાદિ આપવાનો ત્યાગ નથી તેથી તે કરવામા શો દોષ છે, એવી શક્તિને લીધે વ્રતભંગમા સાપેક્ષ નિરપેક્ષપણુ હોવાથી એ પ્રથમ અવિચાર કહેવાય છે એટલે પ્રથમ અતીચાર

હવે ત્રીજા અતિચારમા ચોરી લાવેલા કુકુમાદિ વસ્તુનું મૂલ્ય આપી ગ્રહણ કરવું તે તે પણ લોભના દોષથી ગ્રહણ કરતા અનુક્રમે તેના વ્રતનો ભંગ થાય તેમા વ્રત-ધારી એવું ધારે કે, ચોરી કરવાથી વ્રતનો ભંગ છે પણ હું તો વ્યાપાર કરુ છું, કાંઈ ચારી કરતો નથી તો તેમા શો દોષ છે એવા પરિણામે વ્રતની નિરપેક્ષતાના અભાવે વ્રતનો ભંગ થતો નથી તેથી એ ત્રીજો અતિચાર કહેવાય છે એટલે દ્વિતીય અતીચાર

ત્રીજા અતિચારમા રાજાની આજ્ઞા વિરુદ્ધ વર્તવું. જેમ કે, પોતાના રાજાની મનાઈ છતાં વેપારને માટે તેના શત્રુ રાજાના રાજ્યમા જઈને, ઉપલક્ષણથી રાજાએ નિષિદ્ધ કર્યા છતાં ગુપ્ત રીતે દાંત, લોહલઢ, પાપાણુ વિગેરે વસ્તુઓ લાવવી તે જો કે મૂઠ ચાર પ્રકારના અદત્તાઢાનમા સ્વામીની આજ્ઞા વગર લેવું તે સ્વામ્યદત્ત ક-હેલું છે, અને તે આમા આવી જાય છે પછી તે ચોરી કહેવું યોગ્ય પણ થાય છે તેથી તેના વ્રતનો ભંગ થાય છે પણ રાજ્ય વિરુદ્ધ અતિચાર મત્રી એમ ધારે કે, મેં વેપાર કર્યાં છું, કાંઈ ચોરી કરી નથી તેથી મને લોકો ‘આ ચોર છે’ એમ કહી શકશે નહીં એથી વ્રતનું સાપેક્ષપણુ હોવાને લીધે તે ત્રીજો અતિચાર છે એટલે તૃતીય અતીચાર

હવે ચોથા અતિચારમા પ્રતિરૂપ વસ્તુ સાથે સ્થિર થઈને બેસીને તે જેમ ડાગરમા પલંગી ખેંચે, ધીમા ચરવી અથવા તેલ, કેસરમા કપડો ઇત્યાદિ તે ચોયો

૧ ગણાય છે એટલે ચતુર્થ અતિચાર,

હવે પાંચમા અતિચારમા કૂટ તોલમાન આવે છે એટલે ઘેર, મળ, ત્રાડી વિગેરે તોલ અને માણુ, પાત્રી, હાથ ગજ ઝિંગેરે માપ-તેમા ન્યૂનાત્તિક તોલમાન માપ રાહી ન્યુનમાપે આપે અને અત્તિક માપે લે, તે પાંચમો અતિચાર છે આ ચોથા અને પાંચમા અતિચારમા પરને છેતરી પરદ્રવ્યનુ ગ્રહણ કરવાથી વ્રતનો ભગ વાય છે તથાપિ વ્રતી એમ ધારે કે, સ્વાતરપાડીને ચોરી કરવી તે ચોરી કહેવાય આતાં વગિક કુલની આર્જીતિકાનો વ્યાપાર કે એવી રીતે વ્રતની સામેશ્વતા રહે છે તેથી એ અતિચાર છે એવી રીતે ત્રીજા વ્રતના પાંચ અતિચાર ઉચ્ચ શ્રાવકે ત્યજી દેવા જોઈએ

અહીં જે કૂટમાન કહ્યું, તેમા તો પ્રગટ રીતે ચોરી રહેતી કે તેવિપે નીતિકાર લેલ છે કે, “યોડુ લાલ્લપાલનથી, યોડુ ઝાઝાથી, યોડુ માપથી, યોડુ તોલથી અને યોડુ ચોરીથી-એ પ્રમાણે ગ્રહણ કરતા એવા ધૂર્ત વણિકો પ્રત્યક્ષ ચોરજ છે ” એવી આ કૃત્ય શ્રાવકને કરવું યોગ્ય નથી આ વ્રત પાલ્લવાથી વ્યવહારની પળ શુદ્ધિ થાય છે કહ્યું છે કે, “જેઓને શુદ્ધ અંતઃકરણથી પરદ્રવ્ય લેવાનો નિયમ કે તેઓની પાસે સમૃદ્ધિ સ્વયંશ્રાવક થઈ સામી આવે છે ” ગૃહસ્થે મેલવેલું અન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્ય, એક વર્ષને અંતે રાના, ચોર, અધિકે જલ ઝિંગેરેથી જહૂર નાશ પામે છે, ચિરકાલ રહેતું નથી તેમજ તે પુણ્યકાર્યમા પણ વધારાતું નથી કહ્યું કે,

અન્યાયોપાર્જિતં વિત્ત, દરાવર્ષાણિ તિષ્ઠતિ ।

પ્રાપ્તે ચૈકાદશો વર્ષે, સમૂલં ચ વિનશ્યતિ ॥

અન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલુ દ્રવ્ય દશ વર્ષ સુધી રહે છે, વધારે અગ્યારમુ વર્ષ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે સમૂલગુ વિનાશ પામે છે તે ઉપર વચકથ્રેષ્ટીનું દૃષ્ટાંત છે તે આ પ્રમાણે-

વંચકથ્રેષ્ટીની કથા

કોઈ નગરમા હેલાક નામે શ્રેષ્ઠી હતો તેને હલી નામે સ્ત્રી અને ચાલક નામે પુત્ર હતો, તે શ્રેષ્ઠી મધુર ભાષણ, સોટા તોલ માપની રચના, નવીં જુનીં વસ્તુઓ પકડી કરવી, રસપદાર્થોમા સેલમેલ કરવી, ચોરીથી લાગેલ ચીજ વેચાણ લેવી વિગેરે પાપ વ્યવહારના પ્રકારોથી ગામના મુખ્ય લોકોને હેતર ધનોપાર્જન કરતો હતો. જો કે તે વીજાની વચના કરતો હતો તથાપિ પરમાર્થમા તો તે પોતાના આત્માનેજ વચતો હતો કપટી પાપી જનો માયાની રચનાથી જગતને વચે છે, પણ તેઓ સ્વર્ગી રીતે પોતાનેજ વચે છે.

આ પ્રમાણે હેલાકગેઠે ઘણું દ્રવ્ય મેલવ્યું પણ દરેક વર્ષને અંતે અન્યાયોપાર્જિત હોવાને કીધે ચોર, અગ્નિ અને રાજા વિગેરેથી હરાઈ જતા લાગ્યું અનુક્રમે તેનો

પુત્ર યૌવન વયને પ્રાપ્ત થયો અને કોઈ પરગામના શુદ્ધ શ્રાવક શ્રેષ્ઠીની પુત્રી સાથે તેને પરણાવ્યો. પુત્રવત્ શુદ્ધ શ્રાવિકા અને ધર્મની જ્ઞાતા હતી તે શેઠને ઘર આવી. હેલાકુશેઠની ટુફાન તેના ઘરની નજીક હતી. જ્યારે કોઈ માહક આવે ત્યારે તેને આપવા તથા લેવામાં પૂવસક્રેત કરી રાખેલા નામથી પુત્રની પાસ તોલના કાટલાં મગાવે. જ્યારે લેવું હોય ત્યારે તે પાંચ પોળર માગે. પટલે પુત્ર સરા શેરી ખાપે અને આપવું હોય ત્યારે ત્રિપોળર માગે. પટલે પોળો ગેર આપે. આ સંકેતની યાત્રા ધીમે ધીમે લોકોમાં જાહેર થયાથી લોકોએ હેલાકુશેઠીનું નામ વંચકશ્રેષ્ઠી પણ પાડ્યું. અને વચ્ચે ધર્મજ્ઞ પુત્રવત્ પોતાના સ્વામીને પુછ્યું કે, તમારા પિતા તમને બીજા નામથી કેમ બોલાવે છે? શ્રેષ્ઠીપુત્રે તેના ઉત્તરમાં વ્યાપારસાધી સર્વ ફક્ત પોતાની જીને નિવેદન કરી. ત સામઘી ધર્મગીવત્ પોતાના સ્વસુર હેલાકુશેઠીને બિજાસિ કરી કે, 'હે તાત! આરા પાપ વ્યાપારથી ઉપાર્જન કરેલું દ્રવ્ય ધમે કાર્યમાં અને શારીરીક ઉપભોગમાં વપરાશે નહીં તેમજ તે ઘરમાં પણ રહેશે નહીં. તેથી ન્યાયમાર્ગે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવું ઉત્તમ છે. શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે, જો સાચા વ્યવહારથી ચાલીએ તો ઘરનો નિર્વાહ કેમ ચાલે? કોઈ વિશ્વાસ કરાવે પેદા કરવા આપે નહીં, વત્તે કહ્યું કે "ન્યાયથી મેળવેલું યન અલ્પ હોય તો પણ તે વ્યવહાર શુદ્ધ હોવાથી તેનાવડે રીઝું ઘણું મળે અને તે ઘરમાં પણ રહે. જેમ સારા ક્ષેત્રમાં વાવેલું રીજ, ઘણા ફલવાળું હોય તે શક્યપણે ભોગાદિરૂની પ્રાપ્તિને માટે થાય છે. કાણુ છે કે, કૂટ માપ તાલ વિગેરેથી જે ધન ઉપાર્જન કરાય છે તે તપાસેલા પાત્રપરના જલ ત્રિકુની જેમ નાશ પામતું જોવામાં આવતું નથી. પરંતુ નાશ પામેજ છે. મઘી અન્યાયવડે મેળવેલું દ્રવ્ય અશુદ્ધ, તેનાથી લાવેલું અન્નાદિ અશુદ્ધ, તે અચનો આહાર અશુદ્ધ, તેવડે ગરીબ અશુદ્ધ અને તેવા શરીરવડે કરેલું કૃત્ય પણ ઉત્તર ભૂમિમાં વાગ્યા વીજ તે જેમ સફળ થતું નથી. જો આ ત્રિપે પ્રતીતિ ન આવતી હોય તો છ માસ સુધી કૂટ તપાસની વૃત્તિ છોટી ન્યાયવૃત્તિથી વ્યાપાર કરો. પટલે સ્વર પડ્યો "વધૂના વચનથી શ્રેષ્ઠી તમ કર્યું તો છ મારામાં તેજ પાંચસેર સુવર્ણ ઉપાર્જન કર્યું."

સત્ય વ્યવહારથી લોકો તેનો જ વિશ્વાસ કરીને તેને ત્યાથીજ લેવા દેવા લાગ્યા અને સર્વજન તેની જ્ઞાન પ્રસાર પામી શેઠે તે સુવર્ણ લાગીને વધૂને અર્પણ કરાવ્યું. પટ્ટી તેની ઉપર ચામડું મઢાવી પોતાના સાસરાના નામની મોહર કરી તે જગ દિવસ સુધી ચૌદામાં રાખેલી મુઠ્ઠી પણ કોઈએ લીધી નહીં. એક દિવસ તેને ઉપાડીને એક જાળાગ્રયમાં નાખી દોષી ત્યાં એક મત્સ્ય તેને ગળી ગયો. તે મત્સ્ય મારે રડે જવાથી કોઈ ઢીપરની જાળમાં આવ્યો તેને ચીરતા પાંચ શેરી

नीकळी तने अमुक तोंलु जाणी ते माजी एज श्रेष्ठीनी दुकाने वेचवा लाव्यो श्रेष्ठी-
ए तेनापर पोतानु नाम होवाथी योडुं द्रव्य आपी तेनी पासैथी वेचाती लीथी पजी
तेना परी चामडु काडीने जोता पोताना सांनानी पांच शेरी जाणी तेने वधूना वच-
न उपर घणी प्रतीति जावी . पजी शुद्ध व्यवहारवडे तेणे घणुद्रव्य उपाजन कर्युं,
अने माते क्षेत्रमा अनेक प्रकार वापर्युं. अनुक्रमे तेनो यश घणी प्रौढताने प्राप्त थयो
त्यार पजी सर्वे लोको तेहेला शेठना द्रव्यने शुद्ध मानी व्यापार माटे तेनुं जे द्रव्य लेवा
लाग्या वाहाणोमा पण निर्विघ्नताने माटे तेनु द्रव्य लईनेज मुसाफरी करवा लाग्या
आथी तेना द्रव्यनी घणी वृद्धि वई अने तेनु नाम पण मंगलिक गणाव्या लाग्यु अ-
द्यापि वाहाण चलावती वखते खलासी लोको हेलासा, हेलासा एम कहे छे ए
प्रमाणे ते हेला शेठनु पवित्र नाम अद्यापि जगत् प्रसिद्ध छे

आ प्रमाणे शुद्ध व्यवहार आलोकमा प्रतिष्ठानो हेतु छे अने परलोकमा पण
महा सुखकारी थाय छे. एवी रीते परमार्थपणे न्यायज द्रव्योपाजनना उपायभूत
छे एम जाणवु शुद्धाशुद्ध व्यवहारना फळने बतावनार आ हेला श्रेष्ठीनुं दृष्टात सर्व
भव्य माणीओए मनन करना योग्य छे

इत्यत्र दिनपरिमितोपदेशसग्रहाख्यायामुपदेशप्रामादस्य

वृत्तौ तृतीयप्रगतार्गतशुद्धव्यवहारविषयेद्वयशीतितम्

प्रवध. ॥ ८२ ॥

व्याख्यान ८३ मुं.

हवे उपर कहेलु व्रत न पालवायी शुं फळ प्राप्त थाय ते कहेछे.

परस्व तस्करो गृण्हन्, वधवंधादि नेक्षते ।

लयुडं दुग्धपायीव, विडाल उपरिस्थितम् ॥ १ ॥

व्याधंधोवरमार्जारदिभ्यश्चौरोऽतिरिच्यते ।

निगृह्यते नृपतिभिर्यदसौ नेतरे पुन. ॥ २ ॥

व्याख्या

“परद्रव्यने ग्रहण करवा इच्छतो चोर, चोरीवडे प्राप्त घनतरा वध वधनादि
देखतो नथी. जेमे दुग्ध पीमाने इच्छतो मार्जार पोतानी उतर उगामी रहेली लाक-

હીને જોતો નથી તેમ પારધિ, ઢીમર અને માર્જાર વિગેરેથી પણ ચોરી કરનાર માંક અપરાધી છે, કારણ કે, ચોરનાં રાજા નિમ્મહ કરે છે અને બીજા પારધિ વિગેરે નિમ્મહ કરતો નથી " આ ઉપર એક નીચે પ્રમાણે દૃષ્ટાંત છે—

ત્રેણિકના પિતા પ્રસેનજિત રાજાના રાજ્યમાં રાજગૃહીનગરીને વિષે લોહસુર નામે એક ચોર રહેતો હતો. એક વસતે તેણે ઘુતકીડામાં જિતેલું દ્રવ્ય યાચકને આપી દીધું. પછી ત્યાંથી જતાં માર્ગ કુશતુર થયો પટલે પોતાને ઘેર મોજન કરવા માટે જવાની ઇચ્છા કરી તેવામાં રાજાના મહેલમાંથી સરસ રસોઈની સુગંધ આવી. પટલે તત્કાલ તેને વિચાર થયો કે, મારી પાસે અજનવિદ્યા છે, તેથી મારે શું અવશ્ય છે, માટે અજનવિદ્યાથી રાજગૃહમાં જઈને રાજમોજન કરું. આવું વિચારી તે અદૃશ્ય થઈ ગયો. પછી તો રસગૃહમાં જવાથી એવી રીતે પ્રતિદિન કરવા લાગ્યો. શાપ્રમા કહ્યું છે કે, " સર્વે ઇન્દ્રિયોમા જિજ્ઞાસુ ઇન્દ્રિય દુર્જય છે, કર્મમાં મોહની બનેલ છે " ઘણા દિવસ સુધી તેમ ચાલવાથી ઓછો આશ્વાસ થવાને લીધે રાજાનું અર્ધ કૃશ થઈ ગયું. એક વસતે મંત્રીએ રાજાને પૂછ્યું કે, હે સ્વામી, તમારું શરીર શ્વાસ વગર મુલ, ન્યાય વગર રાજ્ય, લવણવિના મોજન, ધર્મ વિના જિવિત અને વર વિના નિશા એ શોભતા નથી " અથવા તમને કાંઈ ધિંતા તો નથી ? કારણ કે, " શરીરમાં રહેલી ધિંતા શરીરને બાળે છે, અને વૃદ્ધ પિતાચિની જેમ નિત્ય રુધિર અને માંસ સને વાઙી નાલે છે " રાજા બોલ્યો કે, હે મંત્રી ! મને મોટું આધર્મ થાય છે, હું હમેશા ધમણ ત્રગણુ જમું છું, પણ કોઈ અજનસિદ્ધ પુરુષ મારી સાથે જમી જાય છે, તેથી નારકીના જીવોની જેમ મારો ઉદરાધિ શાંત થતો નથી. આ સાંભળી મંત્રીએ રસોડાના સ્થાનમાં ચોતરફ આકડાના સુકા પુળો વેર્યાં. મોજન સમયે પેલા ચોરના પગના આઘાતથી તેને સ્વડસ્વડતા જોઈ તે વિષે નિશ્ચય થયો. પછી બીજે દિવસે તે ચપાતા પુણનો શ્વન સાંભળી ચોરને અદર આવેલો જાણી તત્કાલ તે સ્થાનના દ્વારને દૃઢ અર્ગલા આપી વાસી દીધા અને અદર પ્રથમથી ગુપ્ત રાખેલો તોડ ધૂમાડો કરેલું સિદ્ધાંતન ધોવાઈ ગયું. પટલે સર્વે એ તેને પ્રત્યક્ષ જોયો. પછી તત્કાલ તેને વાધીને રાજાપાસે લઈ ગયા. તે વસતે ચોરે ચિતન્યું કે, અહા, દૈવયોગે મારું તો મોજન અને ધર અને નષ્ટ પામ્યું. તેવિષે કહેવાય છે કે " કોઈ ગર્જેન્દ્ર, ગ્રીષ્મ ક્રતુમાં

ધામાર્ત અને તૃપાતુર થયો તેથી એક પૂર્ણ સરોવરને જોઈ ત્વરાથી તે તરફ ચાલ્યો. પરંતુ તટ ઉપર થયેલા કાદવમા તે ઝૂંચી ગયો, ઘટલે દૈવયોગે તે નીર અને તીર વચ્ચેથી મૃટ થયો ” વઢી કહ્યું છે કે, “સર્પના ડચેલા પુરુષો, મણિમત્ર અને ઔપધવડે સ્વસ્થ થયેલા જોવામા આવ્યા છે પણ દષ્ટિવિપર્સ્ય જેવા દષ્ટિમાવિપ વાઢા ઘટલે કરડી નજરવાઢા રાજાઓ ડચેલા પુરુષો ફરીવાર ડચેલા જોવામા આવ્યા નથી. ”

પછી રાજાની આજ્ઞાથી સુમટોએ તેચોરને નગરના જાહેર જાહેર ભાગોમા ફેરવી શૂલીએ ચડાવ્યો પછી રાજાના સુમટો ગુમ્ફરીતે સંતાઈ રહીને જોવા લાગ્યા કે, હવે જે પુરુષ આ ચોરની સાથે વાતચિત કરે તેની પાસે સર્વ નગરજનનું ચોરેલું વ્રવ્ય છે એમ જાણીને તેને ત્યા શોધવું તેવામા જિનદત્ત નામે એક શ્રેષ્ઠી તે માર્ગે નીકલ્યો. તેણે ચોરનું આક્રમ્દન સામઢી ચોર પ્રત્યે કહ્યું કે, અરે ચોર, પાપરૂપી વૃક્ષનું આ ભવમા આ વધ વંધન વિગેરે ફઢ તને પ્રાપ્ત થયું છે અને પરલોકમા નરક ગતિની વેદનારૂપ ફઢ પ્રાપ્ત થશે કેમકે પ્રાણીએ ઉપાર્જન કરેલું કર્મ અન્યથા થતું નથી. પરંતુ હવે અંતકાલે પણ તું અદાદાન (ચોરી) ના ત્યાગરૂપવ્રત અંગીકાર કર્ય તે સામઢી ચોરે કહ્યું, અરે શેઠ, મારા પગ શીયાલ ત્વાઈ ગયા છે, અને કાગઢાઓએ મસ્તકને ઢોલી નાલ્યું છે આ પ્રમાણે મને પૂર્વકર્મનું ફલ ઉદયમા આવ્યું છે, હવે હું શું કરું ? પરંતુ મને તૃપા ઘણી લાગી છે તેથી ઠપા કરી મને પાણી લાવી આપો. શ્રેષ્ઠી તે વાત રાજવિરુદ્ધ જાણી મૌન રહ્યો. પુનઃ ચોરે દીન આલાપોવડે તેવીજરીતે પાણીની માગણી કરી જેથી શ્રેષ્ઠીએ હિમત લાવીને કહ્યું કે, હે ભદ્ર, તુ તારા આત્મા ભવમા કરેલા પાપની આલોચના કર્ય. શેઠના કહેવાથી ચોરે પોતાના આત્મા ભવમા કરેલા પાપ જનાવ્યા ઘટલે જિનદત્તે ચોરી પ્રમુલ્કના તેને પચ્છાણ કરાવ્યા, અને કહ્યું કે, “હે ભદ્ર, એકત્વ અને અન્યત્વભાવના ભાવવાથી પ્રાણીના સર્વ પાપ ક્ષણાર્દ્રમા પણ લય પામી જાય છે, તેથી તુ હવે તે ભાવના આવ્ય સર્વ જીવોને મૈત્રી ભાવે જો અને સર્વ પ્રકારની આપત્તિમાથી ઝઢાર કરનાર નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કર્ય હું જઢ લેવાને જાવંછું ” ચોરે પુછ્યું કે, ઠપાનીધિ ! આ પચ્છાણથી અને નમસ્કારથી મારા મહાપાપ જઢે ? શ્રેષ્ઠી ઢોલ્યા કે—

કૃત્વા પાપસહસ્ત્રાણિ હત્વા જંતુશતાનિ ચ ।

અમુ મત્ર જપિત્વા ચ તિર્યંચોપિ દિવં ગતા ॥

“હજારો પાપ કરી, અને સૈકઢો જીવોની હત્યા કરી, નવકાર મંત્રને જપનારા તિર્યંચો પણ સ્વર્ગે ગયા છે. ”

જા પ્રમાણે તેને ઉપદેશ કરી જિનદત્ત શ્રેષ્ઠી જલ જીવનને ગયો. પછવાડે ચોર સમાધિથી મૃત્યુ પામી અત સમયેજ આયુષ્ય પામી મોધર્મ દેવલોકમાં દેવતા થયો. “અરો, સત્તમગતિનુ ફલ કેવું છે.” કહ્યું છે કે,—

મહાનુભાવમસર્ગઃ કસ્યનોત્તતિકારકઃ ।

ગમા પ્રવિષ્ઠ રથ્યાનુ ત્રિદશૌરપિ વદ્યતે ॥

“મહાનુભાવ પુરુષનો સમર્ગ કોની ઉન્નતિ કરતો નથી ? ગમામાં ખલેલું થીરીઓનું જલ દેવતાઓથી પણ વધાય છે.” જિનદત્ત શ્રેષ્ઠી જલ ભરેને આવ્યા, ત્યાં તો તેને મૃત્યુ પામેલો જોયો પરંતુ પોને રાજચિન્ન કયું છે એવું જાણી તે શત્રુવતાર પૈત્યમાં નરેને કાર્યત્સંગે રહ્યો. સુમત્રોષ મરૂં વૃત્તાત રાજાને જણાવ્યું, ઘડલે રાજાપ આજ્ઞા કરી કે, દે સુમત્રો, એ મુર્સ ગાય જેવા પણ ઠલ્યે વાય જેવા શ્રેષ્ઠીને ચોરની નેમ ચિઢરના કરીને મારી નાલો. સુમત્રોષ તત્કાલ શ્રેષ્ઠીને રાજાની આજ્ઞા જણાવી, તથાપિ તે ધ્યાનથી ચન્નિત થયો નહીં. પછી તેઓ તેને અનેક પ્રકારની વિઢરના કરવા લાગ્યા. તે રસતે પેલો ‘લોહસુરદેવ’ મયપત્તય અધિજ્ઞાનવટે ધોતાના ધર્મગુરૂની પૃષ્ઠી અવસ્થા જોઈને વિચાર કરવા લાગ્યો કે,—

અક્ષરસ્યાપિ ચૈકસ્ય, પદાર્થસ્ય પદસ્ય ચ ।

દાતાર વિસ્મરન્ પાપી, કિંપુનર્ધર્મદેશિન ॥

“પુરુ અક્ષર, અર્પણદ કે પદમાત્રને મળાવનારા ગુરૂને જે ભૂલી જાય તે પાપી કહેવાય છે તો ધર્મને વનાવનારા ગુરૂને ભૂલી જનાર પાપી કહેવાય તેમાં તો શી નવાઈ ?” આવું વિષાદી પ્રતીજ્ઞાનો વેપ સર્વ સતત ને ત્યાં આવ્યો અને દઢાપાત્રવે સુમત્રોને માર્યા હતા. ગુરૂશ્રી ને દક્ષીણ સામગ્રી રાજા ચતુરંગેના ભરેને ત્યાં આવ્યો. દેવે દેવો હતા હતા. યજ્ઞ ઓ તેથી ગુરૂ થઈ ગયું કહ્યું છે કે. “યજ્ઞા મર્જેતો દેવો.”

કૃત્તાત કદી મખલાવ્યો રાજાએ કહ્યું કે સાહિત્ય શાસ્ત્રમા કહ્યું છે, કે, નારીએના વૃક્ષો પોતાને પ્રથમ પાયેલા થોડા જલને યાદ કરીને પોતાના મસ્તકઉપર ધાર વહન કરતા સતા પોતાના જિવંત પર્યંત માણસને અમૃત જેવું જલ આપે છે, તેજ પ્રમાણે સાધુપુરુષો કરંડા અપકારને જિવિતસુધી મુલી જતા નથી. પછી, પ્રસન્ન થયેલા દેવે કહ્યું કે, તમે સર્વે મારા ગુરૂના ચરણમા પ્રણામ કરો અને તેમના મુખથી નવકાર મંત્ર તથા ચોરી વિગેરેના વ્રતને ગ્રહણ કરો સર્વેએ તેમ કર્યું અને જિનદત્ત શ્રેષ્ઠી મોટા વ્રતસંવચ્ચે પોતાને ઘેર આવ્યા લોકો પણ પ્રત્યક્ષ જૈનધર્મની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા ઉપર પ્રમાણે લોહચુર ચોર લોહાની શૂલીએ પરોવાયો હતો, છતાં અલ્પ કાલના પણ નિયમને ધારણ કરી જિનદત્ત શ્રાવકની સહાયર્થા આચરિમાનને વિષે દેવસમૃદ્ધિને પ્રાપ્ત થયો

***

इत्यद्वादिनपरिमितोपदेशमंग्रहाख्यायामुपदेशप्रासादमथस्य

वृत्तौ चोर्यव्रतविषये त्र्यशीतितमः प्रबंधः ॥ ८३ ॥

***

વ્યાખ્યાન ૮૪ મું.

હજુ એ ત્રીજા વ્રતનીજ પ્રશંસા કરે છે.

અદત્તાદાનનૈયમ્ય । ગ્રહણૈકરતો નરઃ ।

લક્ષ્મીપુંજં શ્વાપ્રોતિ । ભવદયે મહત્પદમ્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા-

“અદત્તાદાનના નિયમને ગ્રહણ કરવામા તત્પર, એવો પુરુષ લક્ષ્મીપુંજની જેમ વચ્ચે ભવને વિષે મહત્પદને પામે છે” અદત્તાદાન સામાન્યપણે બે પ્રકારનું છે મચિત્ત અને અચિત્ત સચિત્ત ઇટલે મનુષ્ય, પણ વિગેરે અને અચિત્ત ઇટલે આમૂષણાદિ તે વચ્ચેના ગ્રહણનો નિયમ ઇટલે વિરતિ-વિરામ પામવું તે આ રીપે લક્ષ્મીપુંજનો પ્રવંધ છે, તે આ પ્રમાણે

લક્ષ્મીપુંજની કથા.

“ઈસ્તિનાગપુરને વિષે સુધર્મા નામે વણિક અને ધન્યા નામે તેની સ્ત્રી, વચ્ચે દારિદ્ર્યપણાના વૃક્ષથી કાલ નિર્ગમન કરતા હતા એકદા રાત્રીએ સ્વપ્નમા ધન્યાએ

પદ્મ-હદમા કમલને વિષે રહેલા લક્ષ્મીદેવીને જોયા પ્રાત કાલે તે ફક્ત પોતાના પતિને નિવેદન કરી તે ઘણો સુશી થયો તેણે કહ્યું કે, હવે આપણુ દારિદ્ર દૂર થશે. તે સમય કોઈ દેવ સ્વર્ગમાંથી ચઢી ધન્યાની કુક્ષિમાં અવતર્યો તે વચ્ચે તેના પૂર્વભવના મિત્રદેવો તેના ઘરમાં સુવર્ણ વિગેરેની વૃદ્ધિ કરી પૂર્ણ માસે પુનઃ પ્રસવ થયો. સ્વજનો પક્ષે તેનું લક્ષ્મીપુજ એવું યથાર્થ નામ પાડ્યું તે વાલરુશુભપત્નના ચત્રની યજ્ઞોત્સનાની જેમ વૃદ્ધિ પામ્યો અનુક્રમે તે સ્વયંવરમાં મોટા ધનાઢ્યની આઠ કન્યાઓ પરણ્યો તે રમણીઓની સાથે સ્વશ્રમા સુલાનુભવ કરતાં એક દિવસ ત્યાં કોઈ દેવે પ્રગટ થઈને તેને કહ્યું કે, 'હે મિત્ર' તારા પૂર્વભવનો વૃત્તાત સામલ.—

પૂર્વે મણિપુરમાં ગુણધર નામે જુ સાર્થવાહ હતો એક વચ્ચે તે ગુણધરે આ પ્રમાણે એક મુનિની વાણી સાંભળી કે, “માણીઓને દ્રવ્યનું હરણ મરણથી પણ વિશેષ દુઃખદાયક થાય છે, તેથી સુઠતિ પુરુષો પૌર્ય ત્યાગનું વ્રત અવશ્ય અગીકાર કરવું.” વળી લૌકિક શાસ્ત્રમાં પણ કહેલ છે કે, “કુઢી સાક્ષી પૂરનાર, મિત્રનો દ્રોહ કરનાર, કૃતગ્રી અને ચોરી કરનાર, એ ચાર કર્મચાંડાલ કહેવાય છે, અને પાંચમો જ્ઞાતિ ચાંડાલ છે.” મનુષ્ય જમીનપર જલ છાટતી કોઈ ચંડાલની પૂછ્યું કે, “મદિરા માસની ભક્ષણ કરનારી હે ચંડાલી ! તારા એક હાથમાં તો મનુષ્યની સોપરી છે, તે છતાં જમણા હાથમાં જમીનપર જલ કેમ છાટે છે ?” ચંડાલી ઉત્તર આપે છે.—

મિત્રદ્રોહી કૃતગ્રન્થ્ર । સ્તેયી વિશ્વાસઘાતકો ।

કદાચિચ્છલિતો માર્ગે । તેનેય ક્ષિપ્યતે છટા ॥

“મિત્રનો દ્રોહ કરનાર, કૃતગ્રી, ચોરી કરનાર અને વિશ્વાસઘાતી કાદી આ માર્ગે ચાલ્યો હોય (તો તેથી અપવિત્ર થયેલી જમીનને પવિત્ર કરવા માટે) તેનું ધારીને આ જગનો છંટકાવ કરું છું” વળી—

કૂટસાક્ષી મૃણાવાદી । પક્ષપાતી શ્લગટુકે ।

કદાચિચ્છલિતો માર્ગે । તેનેય ક્ષિપ્યતે છટા ॥ ૨ ॥

“સોટી સાક્ષી પૂરનાર, અસત્ય વોલનાર અને શ્લગડામાં પક્ષપાત કરનાર આ માર્ગે ચાલ્યો હોય તેનું ધારી જલનો છંટકાવ કરું છું” “અગ્નિની શિલાનો સ્પર્શ કરવો સારો, સર્પના મુખનું ચુંબન કરવું સારું અને હાલાહલ શ્વેરને ચાટવું સારું, પણ પરદ્ર હરણ કરવું તે સારું નહીં” આ પ્રમાણે દેશના સાંભળી ગુણધર અદત્તાદાનથી પામ્યો એકદા વિશેષ ધનનાં લાભને અર્થે તે ગુણધરસાર્થવાહ ઘણો રૂઢ દેશાતરે ચાલ્યો માર્ગમાં વેગવાળા ધોડાને લીધે તે ‘સાર્થધ્રુવ’ થઈ મહા

अरण्यमा नीकळी गयो. एकाकी अश्वपर बेसीने चाल्या जता रक्ष मूल्यवाळी एक सुवर्णमाला पृथ्वीपर पडेली तेना जोवामां आधी परंतु ते लेवाथी अगीकार करेला व्रीजा व्रतनो भंग थशे एवा भयथी तेणे ते लीधी नहीं त्याथी आगळ चालतां अश्वनी खरीओथी उखडी गयेसी भूमिमां द्रव्यथी पूर्ण एवो एक ताद्वकुंभ जोवामां आव्यो तेने पण कांकरा तूल्य मानी ते आगळ चाल्यो. त्यां अकस्मात् अश्व मूर्छा खाईने भूमिपर पड्यो ते जोईने तेणे मनमा विचार्युं के, जो कोई आ अश्वने सज्ज करे तो हुं तेने मारुं सर्व द्रव्य आपुं. आतुं चितथी पोते तृपातुर थंवाथी जल शोष-चाने आगळ चाल्यो तेवामा एक वृक्ष साथे बांधेलो पाणीनो पोटलीओ अने पामे पाजरामां रहेलो पोपट तेना जोवामां आव्या पाजरामा रहेला शुक पक्षीए तेने कहुं के, हे सुभग ! तुं आ पोटलीआमाथी जळ पी, हु तेना स्वामीने कहीश नहीं सार्थ-पति बोल्यो के, कदि तृपाने स्त्रीपे प्राण चाल्या जशे तो ते अनेक भवने विषे पाछा प्राप्त थशे पण हु परंतु अदत्त तो ग्रहण करीश नहीं कहुं छे के, “हास्यथी, रोपथी के छळथी पण जे प्राणी अदत्त ग्रहण करे ते तेनुं फळ प्राप्त करे छे ” जेम छुण्ण वासुदेवनी स्त्री रुक्मिणीए वनमा मोरना ईडाने छडने हाथमा गोपवी राख्युं हतु, तेने शोषवाने मयूरी सर्वत्र भ्रमती जोई सोळ घडी सुधी राखीने पडी तेणे पाछुं मुक्युं, पण ते ईडु हाथमा लागेला अलताना रंगथी रातु थयेलु जोई मयूरीए घणीवार सुधी सेव्युं नहीं तेवामा वपाद आव्यो अने तेना जळथी ज्यारे ते थोवाई गयु त्यारे तेने सेव्युं. आ कर्मथी रुक्मिणीने सोळ वर्ष सुधी पुत्रनो वियोग थयो. आ प्रमाणे हास्यथी पण अदत्तादान लेवावडे तेनु कष्टकारी फल प्राप्त थयु आ दृष्टात हास्य उपर छे अने रोपथी अदत्तादान लेवाना सर्वधमा देवानदा अने त्रिशलानु दृष्टात छे, तेथी हे शुक ! हु स्वाम्यदत्तने ग्रहण करतो नथी.

आवी व्रत पाळवाने विषे तेनी दृढता जोईने शुक पक्षी तुष्टमान थयो, अने तत्काळ पोतानुं स्वरूप फेरवी दिव्यरूप करीने बोल्यो के-हुं सूर्य नामे विद्याधर छुं, तमे गुरु पासो व्रीजुं व्रत लीधु तेथी विस्मय पामी द्रव्यनिधि देखाडवा विगोरेथी मे तमारी परीक्षा करी, पण तमे तमारा लीधेला व्रतमा दृढ रहा आ प्रमाणे कही तेणे तेनी पासो घणुं धन मुक्युं सार्थ पति बोल्यो के-जे द्रव्य में शुद्ध व्यवहारवडे उपार्जन कर्तुं होय तेज मारा सुखने अर्थ थाय, आ तमारुं धन मारे शा कामनु, ते हुं लेवानो नथी परंतु मारुं सर्व धन तमे ग्रहण करी, कारणके प्रथममें धारणा करी हसी के-जे मारा अश्वने जीराडसे तेने हु मारुं धन आपीश तेथी आ मारुं धन ते तमारुंज छे विद्याधर बोल्यो के, में आ वधुं मायाथी वताव्युं हतुं तो नमे जे देवाने माटे धार्युं ते धन माराथी केम

तथापि तेओ वेश्यातुन्ध तेमन्न परजातिने भोग्य होवायी परस्त्री कहेवाय तेयी तेनो त्याग करयो तेज चोग्य छे जे स्वदात्मभोगी छे तेने तो वधी परस्त्रीओज छे दार शब्दयी उपलक्षणपडे स्त्रीओर पण पोताना पति शिवाय बीजा सर्व पुरुषोने वर्जो देवा ए भाषार्थ जाणवो गृहस्थोने माटे आ चौगु अगुवत श्रीजिनेश्वर भग-
वन्त कहलु छे

मैथुन वे प्रकारानु छे सूक्ष्म अने सुल कामना उदययी जे इन्द्रियोनो जग विहार ते मूढ अने मन वचन, कायायी औदारिक देहधारी स्त्रीसाथे जे संभोग करवो ते सुल अथवा मैथुनत्यागरूप ब्रह्मचर्य वे प्रकारानु छे सर्वधी अने देशयी तेमा मन्त्री निरति स्वीकारवाने अशक्त एमा उपासके (थावरु) देश-
यी आ व्रत ग्रहण करवु आ व्रतविषे एक प्रयत्न आ प्रमाणे छे “ अहो, ब्रह्मचर्य-
ग्रन्त केनु उत्तम छे के जे मुक्तिनु कारण कहेवाय छे बळी त नागिलने विपत्ति
नु विनाशक पण थयु हु ” अत्र कथा

नागिलनी कथा.

भोजपुर नामना नगरना सर्वज्ञ धर्ममा तत्पर लक्षण नामे एक बणिक हतो तेने नवतत्त्वने जाणनारी नदा नामे एक पुत्री हती एरु वखते वरने माटे शोध करता पिताने तेणीए आ प्रमाणे जगान्यु के “ हे पिताजी ! जे पुरुष काजल बगरनो, वाटयी राहित, तेलना व्यय विनानो अने बचळपणा रहित दीवाने धारण करे ते मारो पति वाओ ” पुत्रीनु आ वचन साभळी तेनो दुष्कर अभिग्रह जाणीने चिंतानुर अंगला लक्षण श्रेष्ठे ते वार्त्ता नगरमा उद्घोषणायी जांहर करी आ खर नागिल नामना एक बुढारे साभळी पटले कोई यक्षनी सहाययी तेणे तेवो दीपक कराव्यो. ते नजरे जोई श्रेष्ठी हर्ष पाव्यो अने पोतानी पुत्री नदा ते नागिलने परगानी नदा पोताना पतिने व्यसनासक्त जाणी घणी कचवावा लागी, तयाहि नागिले ते व्यसन छोडयु नही तेयी हमेशा द्रव्यनो व्यय यरा लाग्यो लक्षणग्रेष्ठ पुत्रीना नदरी तेने द्रव्य पूरवो हतो अने नदा पतिनी साथे मन विना पण निरंतर परिचय राखती हती एरु वखते नागिलना मनमा एओ विचार थयो के, अहो, आ स्त्रीनु केनु गामीर्य छे के जे हु मोटो अपराधी छा मारी उपर कोप करती नयी

अन्वदा नागिले कोई ब्रानी मुनिने भक्तिपूर्वक पुछु के, हे महामुनि, आ मारी त्रिया शुद्ध आश्रयवाळी उता पण मारी उपर मन धरती नयी तेनु शु कारण? मुनि ते नागिलने योग्य जाणो तेनी पासो नवरण दीरकुन स्वस्ति आ प्रमाणे कु-

તારી સ્ત્રીની એવી ઇચ્છા હતી કે “ જે પુરુષના અંતઃકરણમાં માયારૂપ કામન થ
 હોય, જેમા નવતત્ત્વ વિષે અસ્થિરતારૂપ વાટ ન હોય, જેમા સ્નેહના ભગદા તેમના
 વ્યય ન હોય અને જેમા સમક્રિતના સ્વડનરૂપ કપ (વચલતા) ન હોય તેવા વિવેક
 રૂપી દીપકને જે ધારણ કરતો હોય તે મારો પતિ થાઓ ” આ પ્રમાણે દીપન
 મિપથી તે સ્ત્રીએ જે અર્થ ધાર્યો હતો, તે કોઈ જાણી શકતું નહીં અને તેં તો પૂર્વ
 પળાથી પસંને આરાધીને કૃત્રિમ વાહ્ય દીપક ઘતાવ્યો બટલે શ્રેષ્ઠો પોતાની પૂત્રી તેને
 આપી રહે તુ કે જે મહા વ્યસની છે તેની ઉપર શીલાદિગુણે યુક્ત એવી પ તારી
 સ્ત્રીનું મન લાગતું નથી તેથી જો તુ મતને અગીકાર કરીશ તો તારું હિતિત પૂર્ણ થશે

નાગિલે પુછ્યું, ‘ ભગવાન ! સર્વ ધર્મમા કયો ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે ? મુનિ બોલ્યા-
 ‘ મદ્ર ! શ્રીજિનેન્દ્રમધુર પોતાના સુગંધવદે ત્રણ યુવનને સુગંધમય કરનાર સમ
 ક્રિતપૂર્વક શીલ ધર્મને સર્વધર્મમા શ્રેષ્ઠ કહેલો છે તે વિષે શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે, “ જે
 પુરુષે પોતાના શીલરૂપ કપૂરના સુગંધવદે સમસ્ત યુવનને સુગંધી કરેલું છે તેવા
 પુરુષને વારવાર નમીએ છીએ ” બીજી કહ્યું છે કે, “ સળવાર કળવાર ભાવના
 ભાવથી, અમુક વસ્તુ દાન દેણ અને અમુક તપસ્યા કરવી તે સ્વરૂપ કાઢી હોવાથી
 સુકર છે, પણ યાવજિવિત સુધી શીલ પાલવું તે ડુષ્કર છે ” “ નારદ સર્વ ઢેકાળે
 ક્ષેષ કરાવનાર, સર્વ જનનો વિધ્વસ કરનાર અને સાવચ્ચ યોગમા તત્તર એવો
 છતાં જે સિદ્ધિને પામે છે તે નિશ્ચે કરીને શીલનુજ માહાત્મ્ય છે ” इत्यादि गुरुवाक्य
 દીપકને સ્વીકારી તે દિવસથી તે થાવક ધર્મને આચરવા લાગ્યો

એક વખતે નદાએ કહ્યું કે, ‘ હે સ્વામી ! તમે વડુ સારું કર્યું કે આત્માને
 વિવેક પ્રત્યે પમાડ્યો શાસ્ત્રમા કહેલ છે કે, “ જિનેન્દ્રની પૂજા, મુનિને દાન,
 સાધર્મીનું વાત્સલ્ય, શીલપાલન અને પરોપકાર તે વિવેકરૂપી વ્રસના પલ્લવો છે ”
 નાગિલ બોલ્યો-મિયા ! સર્વને આત્માના હિતને અર્થે વિવેકવદે ધર્મ કરવાનો છે.
 વિવેકરૂપ અકુશ વિનાનો મનુષ્ય સર્વદા દુઃસ્વી હોય છે એવો મુર્ખ ધકરાના યુધના
 સ્વામી (ભરવાડ)ની જેમ હમેશા હમતો હોય તો પણ તેનું હસવાનું કાર્દ
 કામનું નથી ”

આ પ્રમાણે સામઢી નદા ઘણો હર્ષ પામી અને ભાવથી તેની સેવા કરવા લાગી
 અન્યદા તે પિતાને, પેર, ગર્દી હતી અને નાગિલ એકલો ચત્રની જ્યોત્સ્નામા મુતો હતો, તેમા
 કોઈ પતિવિયોગી વિદ્યાધરની પુત્રી તેને જોયો તેથી તત્કાલ કામાનુર થઈ ત્યા
 આવીને તેણે કહ્યું કે, “ હે મહાપુરુષ ! જો મને સ્ત્રીપણે સ્ત્રીકારણો તો હું તમને
 અપૂર્વ વિદ્યા આપીશ, આ મારું લાવણ્ય જુઓ, મારા વચનને અન્યથા કરશો

નહીં " આ પ્રમાણે કહી શરીરે ધ્રુજતી તેવાળા નાગિલના ચરણમાં પડી પટલે નાગિલે જાણે અગ્નિથી બઢ્યો હોય તેમ પોતાના પગને સકોચીદીધા, પટલે તે વાળા એક લોદાનો અગ્નિમય રક્ત ગોળો વિકુર્વિનું ચોલી કે, ઓરે અધમ ' મને મજ- નહીંતો હું તને ભસ્મીભૂત કરી નાસીશ તે સામઢી નાગીલ નિર્ભયપણે વિચાર વા લાગ્યો કે " દશ ખવસ્થારૂપ હોવાથી દશમસ્તકવાળા રાવળની જેવો કામ- દેવરૂપ રાક્ષસ કે જે દેવદાનવોથી પળ દુર્જય છે તેપણ શીલરૂપ અન્વથી સાખ્ય થાય છે " આમ વિચાર કરે છે તેવામા સૂત્કાર શબ્દ કરતી તે વાળાજ જાજ્વલ્યમાન લોદાનો ગોળો તેના મસ્તક ઉપર નાખ્યો તે વચ્ચે નાગિલે નમસ્કાર મંત્રનું સ્મરણ કર્યું પટલે તે ગોળો સ્વદ સ્વદ ચૂર્ણ થઈ ગયો. પટલે તે વાળા છજાથી અદ્વય થઈ જણવારમા નદાનું રૂપ લઈને એક દામીજ હવાહેલા દ્વારમાથી ત્યાં આવી અને મધુર વાળીવડે ચોલી કે-હે સ્વામી, મને તમારા વિના પિતાને ઘેર ગમ્યું નહીં તેથી રાત્રી છતા અહીં આવતી રહી તેને જોઈ નાગિલ વિચારમા પડયા કે, નદા શિયલ સવથી સ્વપતિના સંવધમા પળ મતોપવાળી છે, તેથી તેની આરી ચેષ્ટા હોય નહીં આનું રૂપ તો તેવું છે પળ પરિણામ તેવા જણાતા નથી, તેથી એની પરિણા કર્યા વિના વિશ્વાસ કરવો યોગ્ય નથી આમ વિચારી નાગિલે કહ્યું કે, હે મિત્રે! જો હું સ્વેચ્છાથી નદા હોય તો મારી સમીપ અસ્થિતિપણે ચાલી આવ્યું. તે સામઢી તે સ્વેચ્છાથી જેવી તેની સામી ચાલી તેવીજ માર્ગમા સ્થિતિ થઈ ગઈ ધર્મના મહિમાથી નાગીલે તેનું સર્વ કપટ જાણી લીધું પડી વિચાર્યું કે, કદિ વીજાના કપટથી આવી રીતે શીલનો મળ પળ થાય, માટે સર્વ વિરતિપણું અગીકાર કરવું તેજ યોગ્ય છે આવું ભારી તેણે તત્કાલ કેશનો છોડ કર્યો અને પેલા યજ્ઞદીપને કહ્યું કે, તું હવે તારેસ્થાને જા યજ્ઞે કહ્યું કે, હું યાવજીવિત તારી સેવા કરીશ મારા તેજથી તમને હજેહી નહીં પડે પછી સૂર્યનો હૃદય યતા નાગિલે નંદાની સાથે ગુરુ પામે જઈ ઘટ મહળ કર્યું અને યજ્ઞદીપનો સાથે આશ્ચર્ય સહિત પૃથ્વીપર વિહાર કરી, સયમ પાળી, તે દપતી દરિવર્ષે જોતને વિષે વુગલિઆ થયા. " આથી દેવતા થઈ પુન નરભયને પામી મોક્ષને પ્રાપ્ત થયા છે

" આ નાગિલે દ્રવ્યદીપથી ધ્રુમ એવા ભાવદીપને ચિતવ્યો અને સ્વદારાસતોષ ઘટમા દ્વડ પ્રતિજ્ઞા રાખી તો તે વિદ્યાધરીથી પળ કપાચ્છમાન થયો નહીં " માટે સર્વ પ્રાણીજ સ્વદારાસતોષઘટ દ્વડપણે ધારણ કરવું

इत्यह्निदिनपरिभितोपदेशसम्राह्यायामुपदेशप्रासादस्य
वृत्तौ चतुर्विधविषये पञ्चाशीतितमः प्रबंधः ॥ ८५ ॥

૧ મુનિને દીપકની ઝજેહી પડે તેસ્થાન વર્જ્ય છે તેથી યજ્ઞે આ પ્રમાણે કહ્યું છે.

વ્યાખ્યાન ૮૬ મું.

પુનઃ એ વ્રતનો જ પ્રસાદ કરે છે

ય સ્વદારેષુ સતુષ્ટ, પરદારપરાદ્દિમુક્ત ।

સ ગૃહી વ્રહ્મચારિત્વાદ્યતિકલ્પ પ્રકલ્પતે ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ જે મનુષ્ય પોતાની વિવાહિત સ્ત્રીમાં સતુષ્ટ થઈ પછાતી વાંધા વિમુક્ત રહે છે, તે ગૃહસ્થ છતાં પણ વ્રહ્મચારીપણાથી યતિ સમાન કહેવાય છે ” આ વિષે નીચે પ્રમાણે પ્રવચ્છે શ્રીગુરુ નગરમાં કુમાર અને દેવચંદ્ર નામે બે રાજકુમાર વધુ હતા એક વત્સલે તેઓ ધર્મ ગુરુની વાણી સામઝવાને માટે હયાનમાં ગયા ત્યાં ગુરુ દેશનામાં કહ્યું કે, “ કોઈ મનુષ્ય કોટી સાંનેયાનું દાન દે અથવા શ્રીવીત રાગનો કંચનમય પ્રાસાદ રચાવે તેને તેટલું પૂન્ય ન થાય કે જેટલું વ્રતધર્મધારી પુરુષને થાય છે ” કેટલાએક પ્રાણી શીલવતીની જેમ જુલમમાં પણ પોતાનું શ્રીરમ્ય છોડવા નથી તે કથા આ પ્રમાણે છે

શીલવતીની કથા

લક્ષ્મીપુર નગરમાં સમુદ્રદત્ત નામે શ્રેષ્ઠી હતો તે પોતાની શીલવતી નામની મિયાને ઘેર મુકી સોમભૂતિ નામના એક વ્રાહ્મણની સાથે પાંદેગમાં ગયા વિષ તો કેટલાએક દિવસ રહી શ્રેષ્ઠીનો સંદેશપત્ર લઈ પોતાને ઘેર પાછો આવ્યો. આ સ્વર પત્રમાં શીલવતી પોતાના પતિને મોકલેલ સંદેશપત્ર લેવાને સોમભૂતિને ઘેર ગઈ વિષ તે સુદર સ્ત્રીને જોઈને કામાતુર થયો, તેથી બોલ્યો કે, હે કુશાદરી ! પ્રથમ મારી સાથે ક્રીડા કરે તો પછી તારા પતિના સંદેશપત્ર આપુ તે ચતુર સ્ત્રી વિચારીને બોલી કે, હે મદ્દ ! શ્રીના પેદેલા પોહોરે તમારે ઘરે ઘેર આવજ આ પ્રમાણે કહીને તે સેનાપતિ પાસે આવી અને કહ્યું કે, હે દેવ, સામભૂતિ મારા પતિનો સંદેશપત્ર લાવ્યો છે, પણ મને આપતો નથી તે સામઝી અને તનુ સ્વરૂપ જોતા મોહ પામી તે બોલ્યો કે, હે સુન્દરી ! પ્રથમ હું વધુ તે જવુલ કરો તો પછી તમને તે પત્ર અપાવુ વતભગના મયથી તેને ધીજે પોહોરે પોતાને ઘેર આવવાનું કહી તે મંત્રીપાસે તેની પાસે ફર્યાદ કરતા તેણે પણ મોહ પામી ઉપર પ્રમાણે માગણી કરી પટલે ધીજે પોહોરે ઘેર આવવાનું કહી તે રાજા પાસે ગઈ રાજા પણ તેવી જ પ્રાર્થના કરી

एटले तेने चोथा पोहोरे आग्रवानु कबु पड़ी घर आवी पोतानी सासुनी साथे
सकेत कर्यो के, तमारे मने चोवे पोहोरे जोलावनी आ प्रमाणे सकेत करी त पोताना
एकतवासमा तैयार थईने रही पड़ेले पोहोरे पेलो ब्रह्मण अव्यो तेनी साथे
स्नानपान विंगेरेमाज पेहेलो ग्रहर निर्गमन कर्यो, तेमाया करेला सकेत प्रमाणे सेना
पति आव्यो तेनो शब्द सांभळताज ब्राह्मण भयथी कपवा लाग्यो एटले तेने
एक मोटी पेटीना खानामा नारव्यो. एरी रीते सेनापति, मंत्री अने राजाने पण
पेटीना जुदा जुदा खानामा पूर्यो. आ प्रमाणे चारेने पूरी प्रात.कालं
रुदन करवा लागी एटले तेना कुटुंबीओए आवीने पुढ्युं के, भद्रं, केम
रुदन करे छे ? ते बोली के, मारा स्वामीनी दु.खवाचा सांभळीने रुदन करुहु.
ते सांभळी तेना सपरीओ आ शेठ अपुत्र मरण पामेलो होयार्थ. तेना खबर आग्रवा-
माटे राजा, मंत्री, अने सेनापतिनी पासं गया, पण तेओ तों तेमने स्थाने मळ्या नहीं
एटले तेओए राजपुत्र पासं जईने निज्ञासि करी के, हे कुमार ! समुद्रदत्त थेष्टी पर-
देशमा अपुत्र मृत्यु पाम्या छे माटे तेनी समृद्धि आप ग्रहण करो कुमार तेने घर
गयो तो घरमा बीजू तो काई जोयु नहीं मात्र एक माटी पेटी तेना जोवामा
आवी एटले ते राजभुवनमा लई जई उघडावी तो तेमाथी विप्र विंगेरे चारे जण
लज्जा पामतासता बहर नीकल्या राजाए ब्राह्मण, सेनापति अने मंत्री त्रणेने
देशपार कर्या अने शीलवतीनो सारी रीते सत्कार करी तेनी उणी प्रशंसा करी

आ प्रमाणे गुरुपासे धर्म सांभळीने कुमारे स्वदारासतोष व्रत ग्रहण कर्युं
देवचंद्रे दीक्षा ग्रहण करी शुद्ध आहार ग्रहणने करतो इतो ते महा तपस्वी थयो.

एक वखते देवचंद्रमुनि विहार करता करता श्रीपुराणी ननिकना एक देवालय-
मा आधीने रखा ते सांभळी कुमारचंद्र राजा तेमने वादवा गयो अने पाऊं आव्यो.
ते खबर जाणी राणीए एरा अभिग्रह कर्यो के, “ काले न्हारे देवचंद्रयतिने वाचा
पड़ी भोजन करीश ” प्रभाते मुनिने उंदन कावा नीकळी त्या वचमा नदीए पूर
आवळु इतु अने उपर जल वृष्टि पण थती इती तेवी राणी स्थलित थईने नदीने
काठेज उभी रही एटले राजाए तेने जोलावनी रुहु के, हे प्रिया ! तमे नदीने एम
कहो के, हे देवी नदी ! ते दिवसे मारा दीयरे व्रत लीधु ते दिवसमी माडावे जो
मारा पति त्वरेखरी रीने ब्रह्मचर्य व्रत धारणने करी न्हा होय ता मने मार्ग आपा
ते सांभळी राणीए चिंतव्यु के, मारा पति आम कहें छे, पण तेना ब्रह्मचर्यनी उत
हु शु नहीं जानती ! तोपण त्रीक छे, जे ह्यो ते त्या जणाशे, माट हमणा तो पतिनु
वाच्य स्वीकारु; केमके जो पतिना रुग्णना शक्ता लावु तो मारु पवित्र सोंडेत धाय
ते विपे रुहु छे के,

સતી પત્યુ પ્રભોઃ પત્ની ગુરો શિષ્યઃ પિતુ સુત ।

આદેરો સશય કુર્વન્ સ્વધ્યત્યાત્મનો વ્રત ॥

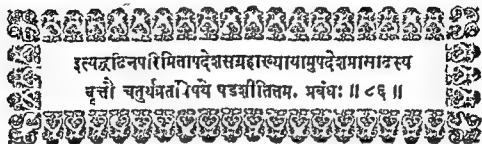
“જો સતી ત્રી પતિના વાન્યમા, સેવક રાજાના વાન્યમા, શિષ્ય ગુરુના વાન્યમા, અને પુત્ર પિતાના વાન્યમા થકા લાવે તો તેઓ પોતાના વ્રતને સ્વઢિત કરે છે ” આવુ ધિતરીને તે નદીની પાસે ગઈ અને વિનયથી પોતાના પતિનુ વાન્ય કર્યુ. એટલે તત્કાલ નદીએ માર્ગ આપ્યો. તે માર્ગે નદી ઉતરી સામે કાઢેના દેવાલયમાં જઈ પોતાના દીયર મુનિ પાસેથી ધર્મ સામ્રાજ્યો મુનિએ પુછ્યુ, તમને નદીએ શી રીતે માર્ગ આપ્યો ? દેવીએ જે વન્યુ હતુ તે યથાર્થ કહી સમજાવ્યુ, એટલે મુનિ બોલ્યા કે ‘ભદ્રે ! સામ્રાજ્યો, મારા સહોદર વધુ પણ મારી સાથેજ વ્રત લેવાને ઇચ્છતા હતા પણ લોકોના અનુમદને માટે તેમણે રાજ્યનો સ્વીકાર કર્યો. તેઓ વ્યવહારથી જો કે રાજ્યનો અને ઇત્રીયોના ભોગનો અનુભવ કરે છે, તથાપિ તે નિશ્ચયથી વ્રત્તચારીજ છે. કાદવમા કમલની જેમ સ્થવાસમા રહેતા એવા પણ તે રાજાનું મન નિર્લેપ હોવાથી તેને રિપે વ્રત્તચારીપણુ ઘટે છે. પછી તે રાણીએ અભિગ્રહ પૂરો થયાથી વનના એક ભાગમાં જઈ સાથે લાવેલા શુદ્ધ આહારવડે પોતાના દીયરને પ્રતિલાભિત કર્યા અને પછી પાંતે પણ ભોજન કર્યું. પછી ઉપારે તેની જવાની ઇચ્છા થઈ એટલે ચાલતી ચલતે દેવીએ મુનિને પુછ્યુ કે, મારે નદી શી રીતે ઉતરવી ? મુનિએ કહ્યુ કે, તમે નદીની આપ્રમાણે માર્થના કરો કે, હે નદીદેવી ! જો આ મુનિ વ્રત ગ્રહણ કર્યું ત્યારથી સદા ઉપવાસી રહીને વિચરતા હોય તો મને માર્ગ આપો. આથી વિસ્મય પામી રાણી નદીને તીરે ગઈ, અને મુનિનુ વાક્ય સમજાવતાજ નદીએ માર્ગે દીધો. તે માર્ગે નદી ઉતરીને તે પોતાને ઘેર આવી વિસ્મય પામેલી રાણીએ રાજાને એ વૃત્તાત જણાવી પુછ્યુ કે, હે સ્વામી ! આજેજ મેં તમારા વધુ મુનિને પારણુ કરાવ્યુ તે છતાં તેઓ ઉપવાસી કેમ કહેવાય ? રાજા બોલ્યા—દેવી ! સામ્રાજ્યો, તે રિપે શાસ્ત્રમાં કહ્યુ છે કે, “સાધુ નિરવધ્ય આહાર કરતા હોવાથી નિત્ય ઉપવાસી છે, માત્ર ઉત્તર ગુણની વૃદ્ધિ કરવાને માટે તેઓ શુદ્ધ આહાર લે છે તથાપિ તે ઉપવાસીજ છે ” વળી વીજે પણ કહ્યુ છે કે,

અકૃતાકાન્તિ શુદ્ધમાહાર ધર્મહેતવે ।

અશ્નતોપિ મુનેર્નિત્યોપવાસફલમુચ્યતે ॥

“ નહીં કરેલો અને નહીં કરાવેલો એવો શુદ્ધ આહાર મુનિ, ચારિત્ર ધર્મના પ્રતિપાલનને માટે વાપરે છે, તેથી તેને નિત્ય ઉપવાસનુ ફલ માત્ર થાય છે. ”
 ઇત્યાદિ વચનોથી પોતાના ભર્તા અને દીયરનુ માહાત્મ્ય જાણી રાણીએ મન કાયાવડે શીલાદિ ધર્મ સ્વીકાર્યા.

उपर प्रमाणे नीचव्रतना माहात्म्यपी जेम नदीए राजानी प्रियाने मार्ग आप्यो,
तेम जे प्राणी ते व्रतने मनमा शरण करे छे, तेने कर्मरूप समुद्र अक्षर एरा शिव
मार्गने आप छे

इत्यद्रदिनपरिमितापदेशसग्रहाख्यायामुपदेशप्रामादस्य

वृत्तौ चतुर्थव्रतपिपये पडशीतित्तम. प्रबंधः ॥ ८६ ॥

व्याख्यान ८७ मुं.

आ चोथा व्रतमां पण जे वर्जवा योग्य पाच अतिचार
छे ते कहे छे.

इत्तरात्तागमोऽनात्तागति. परविवाहनम् ।

मदनात्याग्रहोऽनंगक्रोडा च ब्रह्मणि स्मृता ॥ १ ॥

व्याख्या

"थोडा काळ माटे कोइए राखेली वेश्यानो संगम, कोइए नहीं ग्रहण करेली
एवी वेश्या स्त्रीनो संगम, पारका विवाहनु करारबु, काम भोगमा तीव्र अनुराग अने
अनग क्रीडा ए पाच ब्रह्मचर्य व्रतमा अतिचार छे तेने त्यजनी देवा "

इत्तरा एटले मत्येक पुरुष पासे जनारी वेश्याने कोइए अमुक काळ माटे पो-
तानी करी राखी होय तेनु ग्रहण अथवा काइ मूल्य ठरावी अमुक काळ सुधी पोते
स्त्री तरीके स्वीकारवी ते ए प्रमाणे पोतानी करी राखेली वेश्यानु सेवन करनार
पुरुष पोतानी बुद्धि कल्पनावी तेने पोतानी स्त्री समान गणी मनमा व्रतनी सापेक्ष
वृत्ति धरावे के मारे तो परस्त्रीनो मात्र त्याग छे अने आ तो आटलो काळ मारी
स्त्री थपेली छे, तेथी मारा व्रतनो भग यथो नहीं पण ते थोडा काळ सुधी परिग्रहभूत
थपेली होवाथी वस्तुताए तेने बीजानी स्त्रीज जाणवी तेथी ए अतिचार छे इति
प्रथम अतिचार

बीजा अतिचारमा अनात्ता एटले कोइए नहीं ग्रहण करेली वेश्या अथवा
व्यभिचारिणी स्त्री के जेनो पाति विदेशे गयेलो होय, तेवी स्त्रीनु आसेवन करबु, अने

તેમા જ્ઞવી વૃદ્ધિ કરવી કે, આ સ્ત્રી કાઈ પરસ્ત્રી ન ગણાય પણ તે ધારણામા અજ્ઞતા હોવાથી અતિચાર લાગે છે. **इति द्वितीय अतिचार**

આ જે માત્ર પરસ્ત્રી ત્યાગરૂપ વ્રતલાઢાને અતિચાર છે પણ જેને સ્વદારાસતો વ્રત હોય તેને તો અનાચારજ છે અર્થાત્ તેમ કરવાથી તેના વ્રતનો ભંગ થાય છે.

ત્રીજા અતિચારમા ત્રીજાની સતતિના કન્યાદાનના ફલની ઇચ્છાથી અથવા મગધ વિગેરે કારણથી જ વિવાહ કરાડી આપ્યો તે અતિચાર જાણ્યો આવકેતિ પાતાની સતતિને વિષ પગ સહ્યા પરિમાણ કરવા રૂપ અભિગ્રહ કરવો એમ સમજાય છે કે, કૃષ્ણ અને ચંદ્રકરાજાને પોતાની સતતિનો પણ વિવાહ સગર કરવાનો નિયમ હતો આ પણ સર્ચિત અતર્મદ્વાવણુ હોવાથી અતિચાર છે. **इति तृतीय अतिचार**

કામ ભોગને વિષે જે નીચ અનુરાગ તે ચોયો અતિચાર છે. **इति चतुर्थ अतिचार** હવે પાંચમો અતિચાર અનગ ક્રીડા કામ પ્રધાન ક્રીડા તે પરસ્ત્રીના અગર ધુન, ખાલિંગન વિગેરે કરવું તે અથવા સ્વસ્ત્રીના સવધમા વાતસ્યાયન મુનિર્ રચેલા કામગ્રાસ્ત્રમા વતાવેલા ચોરાશી આસન વિગેરેને સેવવા તે. **इति पंचम अतिचार**

આ પ્રમાણે ચોથા બ્રહ્મચર્ય વ્રતમા ૫ પાંચ અતિચાર, ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, આ વ્રતને વિષે રોહિણીનું ઉદાહરણ છે તે આ પ્રમાણે —

રોહિણીની કથા

૬

પાટલીપુરમા નદ રાજા રાજ્ય કરતા હતા, તે વચ્ચે તે નગરમા ધનાવહ નામ એક શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો તેને રોહિણી નામે શીલવતી પ્રિયા હતી અન્યથા ધનાવહ શ્રેષ્ઠી સમુદ્રયાત્રા કરવા ગયો હતો અને ઘેર રોહિણી પુરલી હતી તેમા એક વચ્ચે એનું બન્ધુ કે, રાજાએ રોહિણીને તેના ગોલમા બેઠેલી જોઈ તેને જોઈ રાજા ક્રામાતુર થયો ત્યારે તત્કાલ એક દાસીને રોહિણીની પાસે માકલી દાસીએ રચા જડને કહ્યું કે, 'હે રોહિણી ! તમરુંક પુણ્ય મોટું લાગે છે કે જેથી નદરાજા તમારું આલિંગન કરવાના અભિલાષી થયા છે આ સામઢી રોહિણીએ ચિંતનું કે, " અહો, મૂઢ લોકો પોતાના કુલધર્મને પણ ત્યજી દેતા શરમાતા નથી " આ રાજા ઉન્મત્ત હસ્તીની જેમ મારા શીલરૂપ વૃક્ષને ડાલેડી નાચશે, તેથી તેને કોઈ ઉપાયથી જ સમજાવવો યોગ્ય છે આમ વિચારી તેણીએ દાસીને કહ્યું કે, 'મદ્રે ! આજ રાત્રે તું રાજાને મારંત્યા મોકલજે દાસીના વચનથી રાજા હર્ષ પામીને રાત્રે તેને ઘેર આવ્યો રોહિણીએ ભૂમિતરફ દ્રષ્ટિ રાત્રી તેનો યોગ્ય સત્કાર કર્યો. ખોજનને માટે પોતાના શુદ્ધમાથી જુદાજુદા વેપ ધરનારી સ્ત્રીઓપાસે સુવર્ણના, ના, અને કાસા વિગેરેના નર્તીનરી જાતના પાત્રો મુકાગ્યા, અને તેમા તે દાસી

ओए खावामा एकन रस आपे एवा जुदानुदा वर्णना भोज्य पदार्थों जुदानुदा अनक ओरडामाथी लावी लावीने मुक्या राजाए जुदा जुदा पात्रोमाथी रसनो स्वाद लेवा माडयो, तवारि वम पात्रमाथी एकज स्वादवाळो रस आववाथी ते निम्मय पामी गयो, जेथी तेणे राहीणीने पुछ्यु के, मुग्धे! आ जुदा जुदा पात्र छता अने तेमा जुदा जुदा वर्णजाळी वस्तु छता तेनो रस एकज प्रकारनो आवेछे, तनु शु कारण ?

रोहिणी बोली के, राजेंद्र ! जे प्रियेकी होय ते तो एकज पात्रमाथी स्वाद ले, कारण के, सर्वनो स्वाद एकजछे जेम एमा स्थान ने वर्णनो भेद छता रसनु विवेपणु ज्ञानु नथी, तेमज एकज स्त्रीजातिमा रूप के वेपादिना भेदथी ओ फेर पड छे ? जेम काई मागन भ्रानिरी आकाशमा अनेक चद्र जुए, पण वस्तुताए चद्र एकज छे, तेम कामीकामभ्रमयी भ्रात यई एकज स्त्रीजातिने अनेकपणे जुए छे

हे राजा, लौकिक शास्त्रमा पण लिगपुराणने विषे अत्रत्य विषे लखे छे के, “एक माससूरी निराहार रहेतो अने पारणाने दिग्ने कदमूल खातो एवो तापस पण मनमा तापसीने इच्छवाची कमाडमा मुख नाखीने मृत्यु पम्प्यो हतो ” ए कथा एरी छे के, सेलकपुरना उद्यानमा एक मठने विषे मासोपवासी तापस रहेतो हतो एकदा त्या कोई तापसी आरी चढी तासो तेणीने रात्रिवास करवा आश्रय आप्पा, पण पोताना शीलभगना भयथी तेणे सूचव्यु के, “भो तामी ! रात्रे तमारे मजजून रीते कमाड वासीने शयन करवु कारण के अहि एक राक्षस आवे छे ते कदि मारा जेवा स्वरथी तने बोलावे अने एघाणी पण आपे, तथापि तमारे कमाड उघाडवा नही, जो नु उघाडीश तो ते राक्षस तारा देहने गली जेन्ने ” आ प्रमाणे कही तापस मठनो गहार सूतो अर्धरात्रे काम विकार उत्पन्न थाथी तेणे अनेक रीते जालाप करी तासोने बोलायी, पण पूर्वशिक्षित तापसीए द्वार उघाडु नही उघट नदर पेमवाने छिद्र पाडी तेमा मुख नाख्यु, परंतु ते दवावाथी तापस त्याज मृत्यु पामी गयो परंतु तेना शीलन खंडन नहीं थरेल होयाथी त देवता बयो मा तकात्रे सर्वनी सर्वोप प्रगट थई ते देवे पोतानु स्वरूप कही वनारीन भेनुनेना निषेज कर्यो बळी त्रिपुगुपुराणमा पण लखे छे के, “पाराणसीमा गगाना तीर उपर नृद नामना तापसे घणा वर्षमुथी तपस्या करी हती एक वखते गगामा स्नान करती कोई स्त्रीने जोईने मोइ पामी गयो तेनी पाउळ पाउळ तेने घेर जई तेनी मारना करी तपारे ते बोली के, हे तपस्वी ! हु पाउली छु, अने तमे तपस्वी ओ, तो मारा जेवी नीच साथे तमारे व्रत खडने करतु याग्य नही तेना ए वचनने नहीं गणकारीने ते कामार्त तापसे तेनी साथे रतिजोडा करी पत्नी आखो उघडी, एटले तेने घणो पयाचाप थयो तेथी कामने

१. कामाभरणे नेत्र विचायेला हता ते सद्विचार आववाथी उचव्या एम समजनुं

ધિકાર કરનો પોતાનુ મસ્તક શિલાઉપર પટકાંને મૃત્યુ પામ્યો તે વચ્ચે તે આ પ્રમાણે બોલ્યો હતો

શ્રી રામરામ ધિગ્ધિગમે જન્મનો જીવિતસ્ય ચ ।

યાશ્ચર દુશ્ચર તપ્ત્વા ચાઢાલોસંગમ ગત ॥

“ અરે રામ, રામ, મારા જન્મને અને જીવિતને ધિકાર છે, કે જે હું દુઃખ તપસ્યા તપી પ્રાપ્તે ચાઢાલીના સંગમને પ્રાપ્ત થયો ”

શ્રીચીતરામજી શાસનમા પણ કહ્યું છે કે, “ જેમ કૃપાકતા ફળ સ્વાતંત્ર્ય વચ્ચે સારા અને મીઠા લાગે છે, પણ પરિણામે મૃત્યુ આપે છે, તેમ વિષયભાગ પણ ભોગવતી વચ્ચે સારા લાગે છે, પણ પરિણામે અનેક ભવમા મૃત્યુ આપે છે ” આજે તે રોહિણીના વચનો સામઠી નદરાજાએ અન્યાયરૂપ વ્રણને રુદ્રવનારી પરી રોહિણીને લખાવીને કહ્યું કે,

સતિ વિશ્વે દુરાચારોપદેશર પદેપદે ।

હિતાર્થમુપદીકર્તુ વિરલા એવ કેચન ॥

“ આ વિશ્વમા દુરાચારનો ઉપદેશ કરનારા તો સ્થાને સ્થાને છે, પણ હિતાર્થનો ઉપદેશ કરનારા કોઈ વિરલા છે ” એમ કહી સ્વદારાસતોષ વત ગ્રહણ કરી નદરાજા પોતાને ઘેર આવ્યો

હવે ધનાવહ શેઠ પરદેશથી ઘણું ધન કમાઈ ઘેર આવ્યો ઘેર આવ્યા પછી એક વચ્ચે દાસી પાસેથી રાજાના આવવાના સ્વર સાંધઠી તણે ચિત્તવ્યુ કે, જરૂર મારી સ્ત્રીએ પોતાના શીલને સ્થિતિ કર્યું હશે અહીં વીજા મનુષ્ય વિનાના સ્થાનમા આવેલો રાજા આવી સુદર સ્ત્રીને કેમ ઝોડી દે આજી રાત આજી સકલ્પ વિકલ્પ કરતો રાજા રોહિણીની ઉપર નિ સ્નેહ થયો તે અરસામા રોહિણીના પુણ્યોદયથી એવું બન્યું કે, વર્ષાદિને લીધે નદીમા મોટું પૂર આવ્યું અને તેથી મર્વ નગર ઢાળાઈ ગયું તે વચ્ચે રોહિણી સર્વ લોકોની સમક્ષ ગોપૂર (દરવાજા) ઉપર ચડી ઢાળમા જઈ નીચે બોલી ક, હે સરિલા, ગાના અઢની જેમ જો મારું શીલ નિર્મલ હોય તો તું આ નગર પાસેથી પાછી ઓસર તત્કાલ નદીનું પૂર ઉતારી ગયું અને સર્વે જનોએ તેના શીલની મોટી પ્રશંસા કરી ધનાવહ શ્રેષ્ઠીએ સ્નેહ સહિત બંધ તેના શીલ ધર્મને પ્રણામ રૂપે

ઉપર પ્રમાણે મહાસતી રોહિણીએ શીલવ્રતની દૃઢતાવડે જૈનધર્મની પ્રમાણના કરીને અને પોતાના મનુષ્ય જન્મને કૃતાર્થ કરીને સુકૃતની મોટી પ્રતિષ્ઠાને પ્રાપ્ત કરી

इतिउपदेगभासाटस्पृचौ चतुर्थमताविचारविषये सप्ताशीतिनम मयध ॥ ८७ ॥

વ્યાખ્યાન ૮૮ મું.

હવે બ્રહ્મચર્યવ્રતનું રક્ષણ કરવાથો શો ગુણ યાય તે કહેછે.

જ્ઞાનાદિસર્વધર્માણા જીવિત શીલમેવયે ।

રક્ષન્તિ પ્રાણિનસ્તેષા કીર્તિર્માતિ ન વિષ્ટપે ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ જ્ઞાનાદિ સર્વ ધર્મનું જીવિત શીલ છે જે પ્રાણીઓ તે શીલની રક્ષા કરે છે તેઓની કીર્તિ આ જગતને વિષે માતી નથી ” જ્ઞાનાદિ એ વાચ્યમા આદિ શબ્દવડે દર્શન ચારિત્ર વિગેરે ગ્રહણ કરવા તેના પ્રાણત્વા બ્રહ્મચર્ય શીલ છે, અર્થાત્ તે વિના સર્વ ધર્મ વ્યર્થ છે તે વિષે અન્યદર્શનીના શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે, “ હે યુધિષ્ઠિર ! જે એકરાત્રિ પણ બ્રહ્મચારી રહ્યો હોય, તેને જે ગતિ મળે તે ગતિ હજારો યજ્ઞોથી પણ મેળવી શકાતી નથી ”

જિનાગમમા તો બ્રહ્મચારીને સ્ત્રીના વિકારી અગ સામુ જોવા વિગેરેનો પણ નિષેધ કરેલો છે કહ્યું છે કે, “ સ્ત્રીના ગુપ્ત અગ રાગોત્પાદક હોવાથી બ્રહ્મચારીએ જોવા નહીં, તેમ સ્પર્શના નહીં કદિ તે જોવાઈ ગયા કે સ્પર્શાઈ ગયા તો તેમા રાગ ચુટિ ન કરવી રહ્યું છે કે, સ્ત્રીનું રૂપ નજરે પડી જાય તો જોયા વગર રહેવાય નહીં, પણ ડાહ્યા માણસે તેમા રાગ કે દ્વેષ કરવાનું છોડી દેવું બલી ગાયની યોનિનું મર્દન કરીને ગોમુત્ર ડેવું નહીં પણ વ્યારે તે સ્વેચ્છાએ મૂત્રોત્સર્ગ કરે ત્યારે લેવું કદિ સ્વાસ કામ હોય તો તેમા ચિત્તની એકાગ્રતા ન કરવી જો કદિ સ્વપ્નાસ્ત્રીનો ભોગ યાય તો તત્કાલ ઊઠી ઈર્ષ્યાવિ પ્રતિક્રમ્ય પૂર્વક એકસો આઠ શ્વાસોચ્છ્વાસ નો કાલસ્મગ્ન કરવો બલી સ્ત્રીઓની ઇન્દ્રિયો જોવામા અને તેમની સાથે ભાષણ કરવા વિગેરેમા સર્વત્ર યતના પૂર્વક નિગ્રહિત કરવી કિંમુહુના આ પ્રમાણે જે પ્રાણી-ઓ બ્રહ્મ વ્રતને પાલે છે તેઓની કીર્તિ આ વિશ્વમા માતી નથી ” આ વિષયમા જિનપાલનો પ્રયત્ન છે તે આ પ્રમાણે-

જિનપાલની કથા

ચપાનગરીમા માકુદ નામે એક વણિક રહતો હતો તેને મદ્રા નામે સ્ત્રી હતી અને જિનપાલ અને જિનરક્ષક નામે બે પુત્ર હતા તેમણે અગ્યાર વસ્ત્ર સમુદ્રમા સફર કરીને નિર્વિઘ્ને પુષ્કલ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કર્યું અન્યદા આગ્રહ

૧ ચાર હોગસનો, સાગર વરગમીરા સુધી

करिने वारमी वखत मुसाफरीए जवाने तैयार थया मातापितानी आज्ञा नई वाहाण भरीने चाल्या मार्गमा प्रतिकूल पवनवडे वाहाण शिवासाये अम्बाई भागी गयु बने एन् पाटीयुं मळगानी तरनि रत्नद्वीपे पहुँच्यो न्या एक रात्रमा स्त्रीडावापीनी अदर तेओ जळक्रीडा करवा लाग्या तेनामा त रत्नद्वीपानी देवीए प्रत्यक्ष थईने कह्यु के, तमे यने मारीसाये भोग भोगवो तहिँतर आ खड्ग-थी तमारो शिरच्छेद करीश वनेए भयभी ते स्वीकार्युं पछी तेना शरीरमा शुभपुद्-गळी सक्रमावी अशुभ पुद्गळोने दूर करिने ते तेमनी साये भोग भोगववा लागी एक वखते ते रत्नद्वीपनी देवीने सौधमदेव्रे आदेश कयों के, एरुपिशवार काष्ट दिगेरे काढीने न्वण समुद्रने निर्मळ करवो आवो आदेश आवता ते देवीए वनेने सिखामण आपी के, तमारो वनेए दक्षिण बाजुना वनमा जनु नही कारण के, त्या दृष्टिविष सर्प छे तेथी अहीज रहेवु, कदि जनु होयतो बीजी बाजुना वनमा जनु आ प्रमाणे कहिने देवी पोताने कामे गई

एछवाडे वने जणे पिचार्युं के, आपणने देवीए दक्षिण बाजुना वनमा जवाने गामाटे अटकाव्या ह्यो, माटे ते बाजु जनु तो खरू आम बिचारी तत्काल तेओ कोतुकपी तेज वनमा गया तो त्या अस्थिनो मोटो समूह जोयामा आब्यो. आगळ जता एक पुरुषने शूलीए चडावेलो जोयो वनेए तेने पुज्यु के, तु कोण छे ? ते बोल्थो के, " हु बणिऊ पुत्र छु, वाहाण भागवाधी अहिँ आवी चडयो हतो आ द्वीपनी अभिष्टायक देवीनी साये मे भोग भोगव्या हता, पण ज्यारे तमे आब्या त्यारे ते देवीण मने थोटा अपराधमा आवी दशाए पोहोचाव्यो ठे " आ प्रमाणे साभळी तेथो भय पामीने विचारवा लाग्या के, जेवी आनी गति थई तेवी गति आपणी पण थवानी पछी पुन तेने पुज्यु के, अनारो छुटको अहींपी शी-रिते गाय ? ते बोल्थो के, अहिँथी पश्चिम दिशामा एक नैटक यज्ञ छे, त पर्वति-गिए मोटा शब्दथी बोले ठे के, हु कोने तारू अने कोनु पालन करू ? तमारो तेनी पासे जई तेनी पूजा करची अने ज समये ते बोले ते वखते कह्यु के, हे धाराज ! अपने तारो ने अमारू पालन करो आ प्रमाणे सानळी तेजोए ते यज्ञ पासे जई ते प्रमाणे कर्त्यु, एन्ले ते यज्ञबोल्थो के. " हे भट्टो " ते व्यतरी महादुष्टा छे, परंतु तमारो तेनाथी भय पामनुनहीं मे निकुर्वला आ अन्वनी पृष्ठ डरर तमे बेसो ते देवी तमारी पासे आनीने सराग अनमनुर वाणीवी तमने क्षोभ पमाडये, तथापि तमारो चालित यनु नहीं तेम फरता जेनु मन तेनी वाणीथी क्षोभ पामने तेने हु समुद्रमार्ग पाद्री नाग्योश " यज्ञनो आ ठराव तेमजे कनुल कयों पछी यज्ञ अन्वन्ने यई पीठ वपर तेमने बेसारीने त्याथी चाल्यो अहिँ रत्नद्वीपनी देवी

વ્યાખ્યાન ૮૯ મુ

ચોથા વ્રતનો ભગ થવાથી ઝોજા વધા વ્રતોનો

ભગ થાય છે તે કહે છે.

વ્રતાનામપિ રોષાણા ચતુર્થવ્રતભગ્ને ।

લીલયા ભેદતામાહુ* તસ્માદુત્તીલતા ત્યજ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ ચોથા વ્રતનો ભગ થવાથી વાત્રીના વધા વ્રતનો સહેજ ભગ થઈ જાય છે તેથી દે જીવ, તુ દુ શીલવળાનો ત્યાગ કર ” ચોથા વ્રતનો ભગ થતા વાત્રીના પ્રાણાતિપાત વિરમણ વિગેરે વાર વ્રતોનો પણ અડધ ભગ થાય છે તે વિષે શ્રીગિરેશ્વર ભગવત કહે છે કે,—

સ્ત્રીની યોનિમા એક બે ઝળ છાલથી માઢી ડરઠણા સહ પ્રથરત્વ વેશ્ત્રિય જીવ ઉત્પન્ન થાય છે પુરુષની સાથે સંયોગ થતા જેમ વાસની મુગઢી કપી ખરી હોય તેમા ગોડાની તથાવેલી સહી નારતતાં ક ઝલી જાય, તેમ તે જીરોની દિસા થાય છે. વહી પચદ્રિય મનુષ્ય પણ એક પુરુષે ભોગવેલી સ્ત્રીના ગર્ભમા એક સાથે ડરઠણ નર છાલ ગર્ભજ જીવો ઉત્પન્ન થાય છે તે નર છાલ જીવોમા એક બે જીવ જે વિશેષ આયુષાલા હોય છે તે જીવે છે, વાત્રીના ત્યાગ વિલ્પ પામે છે જારા જ્ઞાનીના રચન સ્વર્ગથી શીલવ્રતનો ભગ થતા પ્રાણાતિપાત વિરમણ નામે પહેલું વ્રત ભગ થાય છે. તેમ ત્રીજુ મૃપાવાદના ત્યાગરૂપ વ્રત પણ નાશ પામે છે, કારણ કે વાત્રીજન સત્પવાની હોતા નથી તે વિષે નીતિમા લખે છે કે, વળિક, પેદયા, ચોર, છૂતકાર, વ્યભિચારી, દ્વારપાલ અને કૌલ (નાસ્તિક) એ સાત મૃપાવાદના મદિરૂપ છે તેમ ત્રીજા વ્રતનો ભગ પણ થાય છે અહીં કોઈ શકા કરે કે, પિતા વિગેરેની આજ્ઞાથી પરણી સ્ત્રી સેવન કરતા ત્રીજુ વ્રત જે અદ્વચાદાનના ત્યાગરૂપ છે, તેનો ભગ કેમ કહેવાય? તેના ઉત્તરમા કહે ॥ કે, અબ્રહ્મ (દુ શીલ) સેવન કરવાથી તીર્થકર અદત્ત ગમે છે, કારણ કે, તીર્થકરોણ મુમુક્ષુ પુરુષોને સર્વમા અબ્રહ્મ સેવવાનો નિષેધ કર્યા છે વહી સ્વામી જે મહલાગ્રિપતિ તેનુ પણ અદત્ત છે વાત્રીના જે પ્રકારના અદત્ત પોતાની મેલે તર્કથી જાણી લેવા એ પ્રકારે ત્રીજા વ્રતનો પણ ભગ થાય છે ચોથા વ્રતનો ભગ તો સૃષ્ટોજ છે શાચમુ જે પરિગ્રહના ત્યાગરૂપ વ્રત તેનો ભગ કર્યા શિશાય સ્ત્રીનો સ્વધ થયોજ સમવનો નથી દડકાચારયયમા લખે છે કે, જે પોતાના આત્માને

સૂત્રિના મગમા સ્થાપે છે, તેણે નવ વાડને ભાગી નાસી અને દર્શન ગુણનો ઘાત કર્યો સમજવો વહી તેનાથી વીજા સર્વ વ્રતોનો પણ ભગ થાય છે

આ પ્રમાણે ઘણા દોષથી દૂષિત એવું અત્ત્વ (દુ શીલ) છે, એમ જાણીને હે જાણ, તુ દુ શીલતાને ઝોડી દે હવે કોઈ ગૃહસ્થ છતાં પણ પ્રથમ વયથી તે યાવ-જીવિત વ્રતવ્રતને પાલે છે તે વિષે કહે છે કે, “ કોઈ ઉત્તમ પુરુષ વાલ્મીકીથી માંડીને તે વ્રતને આદરે છે જેમ એક દપતીય શુદ્ધપક્ષ અને કૃષ્ણપક્ષના નિયમથી વ્રતચર્ય પાલ્યુ હતું ” તેની કથા નીચે પ્રમાણે છે—

કચ્છદેશમા એક નગરને વિષે અર્હદાસ નામે શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો તેને અર્હદાસી નામે પત્ની હતી તેમને વિજય નામે એક પુત્ર હતો તે ગુરુની પાસે ભળતો હતો એક વખતે તે વિજયે કોઈ મુનિના મુલ્યથી આ પ્રમાણે શીલનું માહાત્મ્ય સાંભળ્યું કે,

અમરાં કિકરાયંતે સિદ્ધયં સહસંગતાઃ ।

સમિપસ્થાયિની સપત્ શીલાલકારશાલિનાં ॥

“ જોએ શીલરૂપ અલકારને ધારણ કરેલો છે તેઓને દેવતાઓ સેવક થઈને રહે છે, સિદ્ધિઓ સાથે આગી મળે છે અને સપત્તિ તો સમીપેજ હાજર રહે છે ” આવી દેશના સાંભળી વિજયે સ્વદારા સતોષ વ્રત ગ્રહણ કર્યું, અને તેમા પણ શુદ્ધ પક્ષમા તેનું પણ સેવન કરવું નહીં એવો નિયમ લીધો

તેજ નગરમા વીજો ધનાવહ નામે શ્રેષ્ઠી રહે છે તેને ધનશ્રી નામે સ્ત્રી છે તેની પુત્રી વિજયાએ એક વખતે શીલનું વર્ણન સાંભળી એવું વ્રત લીધું કે કૃષ્ણ પક્ષમા પોતાના પતિને પણ સેવ્યો નહીં ઘુણાક્ષર ન્યાયથી એવું વચ્ચું કે, તુલ્ય રૂપવાળા તે વિજય અને વિજયાનાજ પરસ્પર સમઘ થઈ વિવાહ થયો વિજયા સાંઘ જૂગાર સજી, નગીન ભવ્ય વસ્ત્રો ધારણ કરી હર્ષ પામતી એકાંતે પોતાના પતિ પાસે આવી એટલે વિજયે પોતાની તે સુલોચના પ્રિયાને કહ્યું કે, “ અરે પ્રિયા, તુ મારું હૃદય છે, તેમજ મારો તુ જીવ, શ્વાસ અને માણ છે, આ સસારમા પ્રાણીઓને પ્રિયાજન તેજ સસારસુખનું સર્વસ્વ છે હે ચકોરાસી, જો તારા જેવી પ્રિયા હોય તો પડી સ્વર્ગસુખનું શું કામ છે ? અને જો તારા જેવી પ્રિયા ન હોય તો સ્વર્ગનું સુખ પણ શા કામનું છે ? પણ હે ગુપ્ત ! મેં પૂર્વે એવો નિયમ લીધો છે કે, શુદ્ધ પક્ષમા મન, વચન, કાયાથી શીલ પાલ્યું તેના હવે માત્ર વ્રત દિવસ વાકી છે, તે વ્યતિત થયા પડી કૃષ્ણ પક્ષમા આપણે રતિ

સુખને અનુભવશુ " આ પ્રમાણેના પોતાના પતિના રચનો સામઘી વિજયા અત્યત ગ્લાનિ પામી ગઈ વિજયે ગ્લાનિ ખાતુ કારણ પુણ્ય પટલે તે વોલી જે હે સ્વામી ' મારે કુળ પક્ષમા જીલ પાલવાના નિયમ છે તે સામઘતા વિજયને ઘણો સ્વેદ થયો ત્યારે વિજયાએ કહ્યું કે હે સ્વામીનાથ ' તમે વીંજી સ્ના પરણીને તેની સાથે સુખ ભોગ ભોગયો, મેદ કરજો નહીં પુરુષોને તો વધારે સ્ત્રીઓ હોય છે વસુદેવને ચોતેર હજાર સ્ત્રીઓ હસી અને ચક્રવર્તીને એક લાલ ને વાળુ હજાર સ્ત્રીઓ હોય છે તે સામઘી વિજય ગોલ્યો કે, હે સુગ્રીભે ' મને આ વાતમા કાઠપણ સ્વેદ થતો નથી કારણ કે મારા માતા પિતાપ મને દીક્ષા લેતા લેતા વઢાત્કારે પરણાવ્યો હતો વઢી વિષય સેવવાથી કાઈ આયુષ્યની વૃદ્ધિ થતી નથી, તેમજ તેથી જગતમા મહત્વ કે સર્વ જીવોમા આધિપત્ય પ્રાપ્ત થતુ નથી કેવલ તે મનની ઉત્સુકતા માત્ર છે, તે વિષે શ્રોત્રોપાવશ્યક વ્રતિમા લે છે કે, "પ્રેમની જેમ સ્ત્રીને વઢગી સર્વ અંગને મહાન્ પ્રયાસ આપી આ પ્રાણી જે ક્રીડા કરે છે તેનાથી તને સુખી કેમ કહેવાય ?" વઢી પતુ પક્ષીઓ પણ વિષયને તો સેવે છે તો તેમા શુ તત્ત્વ છે ? હે સુદરી ! આ જીવે દેવતાના ભવમા અસંખ્યાતા વર્ષ સુધી અગણિત વિષયો ભોગવ્યા છે તે વિષે લોકપ્રકાશમા કહ્યું છે કે, "કલ્પવાસી દેવતાઓને એકવાર ભોગ ભોગવતા જે હજાર વર્ષ થઈ જાય છે તેવી રીતે વીંજા દેવતાઓને પાંચસો પાંચસો વર્ષ અનુક્રમે ઓઝા કરવા પડેલે પનરમો વર્ષ ઝ્યોતિષીને, એક હજાર વ્યતરને અને પાંચસો વર્ષ મૃગનપતિને એક વાર ભોગ ભોગવતા થઈ જાય છે " હે કમલાસી, આ સસારમા જે પુણ્યમાળા, ચંદન, તથા સ્ત્રી વિગેરેનુ પુદ્ગલજનિત સુખ છે તે નાશવત છે અને વીંજાના સયોગથી થયેલુ જે સુખ તે વસ્તુતાપ દુઃસ્વરૂપજ છે કારણ કે તે મનના સંકલ્પથી અને ઉપચારથીજ ઉત્પન્ન થયેલુ છે તે વિષે શ્રીજિનભદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણ કહે છે કે, " જેમ આફરો ચડે તથા સન્નિપાત રોગ થાય ત્યારે વ્વાય વિગેર અમત્ય ઉપચાર કરે તે દુઃસ્વરૂપ થાય છે, તેમ વિષયસુખ તે પ્રમાણે અમત્ય ઉપચાર માત્ર હોવાથી દુઃસ્વરૂપ છે " અર્થાત્ વિષયસુખ તે વ્વાય, તથા હાથ દેરાની ચિકિત્સાની જેમ ઉપચારપણે સુસ્વરૂપ લાગે છે, પણ તે દુઃસ્વરૂપ છે પારમાર્થિક મુખ તો શ્રીસિદ્ધ પરમાત્માને જ થાય છે આત્મીક આનંદને રોધ કરનાર સાતાસાતા વેદની કર્પથી ઉપગ્રેલા સયોગ વિયોગ સ્વભાવમાળા સુખને સુખ કોણ કહે ! તે વિષે કહ્યું છે કે, સાતા અને અસાતા એને સોનાની ને લોઢાની પેઢી પેઢી તુલ્ય છે સ્વરૂપ સુખતો તે ઝંઘેના વિરહથીજ પ્રાપ્ત થાય છે સ્ત્રીકીક મુગ દેહને શ્રદ્ધાથી અનુકુલતાવડે ગણાય છે પણ વાસ્તવિકસુખ દેહના અભાવથીજ છે માટે હે મૃગાસી ! દુઃસ્વદાયક વિષયમા મારુ મન રુચિ કરતુ નથી તે વિષય ઉપર વહ્યું છે કે,

વિષસ્ય વિપર્યાણાંચ, પશ્યતાં મહદંતરં ।

વપ્તુક્તં વિષ હંતિ, વિષયાઃ સ્મરણાદપિ ॥ -

“ વિષ અને વિષય એ બે વચ્ચે મોટું અંતર છે, વિષ તો સ્વાચી મારે છે પણ વિષયો તો સ્મરણ માત્રથી મારે છે ” તેથી હે સુદરી ! હવે ગાના જલ જેવું નિર્મલ શીલ મારે ‘વિવિધે જન્મપર્યંત રહો’ પણ આપણે આ વૃત્તાત આપણા માતા પિતાને જણાવ્યો નહીં, છતાં તેમાંથી જ્યારે કોઈ આ વૃત્તાત જાણે તો પછી આપણે અવશ્ય દીક્ષા લાગુ આવો નિશ્ચય કરી તે દપતી પોતાના જીવિતની જેમ શીલનું રક્ષણ કરવા લાગ્યા અને જણા રાત્રે એક શરમાવા સુધે છે તથાપિ તેઓમાંથી કોઈને કામોદીપન થતું નથી હમેંશાં એકાતમા પણ તેઓ શીલ ગુણનુજ વર્ણન કરતા હતા. આ પ્રમાણે ભાવચારિત્ર પાલતા તેમને ઘણો સમય ચાલ્યો ગયો

અન્યદા વિમલ નામે કોઈ કેવલીમુનિ ચપાનગરીમા સમોસર્યા, તેમની દેશના સામલ્લીને જિનદાસ શ્રેષ્ઠી કહ્યું કે, ભગવન્, મેં એવો અભિગ્રહ લીધો છે કે, મારે ચોરાચી હજાર સાધુઓને પારણ કરાવવું આ મારો મનોરથ ક્યારે સફળ થશે? કેવલી ધોલ્યા કે એવા મુમુક્ષુ સાધુઓનો એક સાથે સગમ શીરિતિ થાય, કદિ દૈવયોગે તેટલા સાધુઓ મળી જાય તોપણ આકાશપુષ્પની જેમ તેટલા શુદ્ધ અને પાનની સામગ્રી મળવી તે પણ દુર્લભ છે તેથી હે શ્રાદ્ધ! તું કચ્છ દેશમા જા અને ત્યાં રહેલા વિજયા અને વિમય દપતીની ખાત પાળી વિગેરેથી ભક્તિ કર્ય, તેમાં તને તેટલું પુણ્ય થશે કહ્યું છે કે “ ચોરાચી હજાર સાધુઓને પારણ કરાવતા જેટલું પુણ્ય થાય તેટલું પુણ્ય શુદ્ધ અને કુળ પક્ષના શીલવ્રત ધારી એવા દપતીનાં ખોજન કરાવવાથી થાય છે ” આ પ્રમાણે સામલ્લી જિનદાસે તે દપતીનો વૃત્તાત પુછ્યો એટલે કેવલીએ તેને સર્વ વૃત્તાત કહી સમજાવ્યો તે સામલ્લી જિનદાસ શ્રેષ્ઠી ભક્તિથી ભરપૂર હૃદયે કચ્છ દેશમા આવ્યો અને તે દપતીની અનિર્વાચ્ય ભક્તિ કરી તેમજ નગરજનોની આગળ તેમનું દુશ્વર ચરિત્ર મગટ કર્યું તે વચ્ચે તેમનું માતાગેતાણે પણ તે વાત જાણી શ્રાવક જિનદાસ ધારેલો મનોરથ પૂર્ણ કરી પોતાને ધેર ગયો અને તે દપતી પણ પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થવાથી દીક્ષા લઈ મુક્તિને પ્રાપ્ત થયા

આ પ્રમાણે શીલના પ્રભાવથી તે દપતી મુનિવીપણ વિશેષ પ્રશસ્તિને પાત્ર થયા. તેથી સર્વ ભવ્ય પ્રાણીઓ સૌમાન્યના હેતુરૂપ અને સસારદુઃખનું નિવારણ કરનાર શીલવ્રતને સર્વદા પાલવું

इत्यद्वादिनपरिमितोपदेशसग्रहाख्यायामुपदेशधामादग्रंथस्य

वृत्तौ चतुर्विधविषये एकोननवतिम प्रथम ॥ ८९ ॥

વ્યાખ્યાન ૯૦ મુ

હવે સ્ત્રીઓમા અનેક દોષ છે એમ જાણીને આ
ચતુર્થ વ્રત ગ્રહણ કરવું તેવિષે કહે છે.

સ્ત્રીષુ કાપલ્યમૂલેષુ, નરો ધીમાન્ ન વિશ્વસેત્ ॥
વદત્યન્ય ગૃહત્યન્યં, તૃપ્તિર્ન વિષયે કદા ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ કપટતુ મૂઠ એવી સ્ત્રીઓનો વુદ્ધિમાન્ પુરુષે કદિ વિશ્વાસ કરવો નહીં સ્ત્રી
ઓ ઘીજાને ઘોલાવે છે અને ઘઘી ઘીજાને સ્વીકારે છે, તેને કદિપણ વિષયથી
તૃપ્તિ પતી નથી ” સ્ત્રીઓને વિષયમા કદિપણ તૃપ્તિ પતી નથી તે ઉપર નીતિ
શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે, “ સ્ત્રીઓને પુરુષથી વગળો આહાર હોય છે, ચાર ગળી
લજ્જા હોય છે, છ ગળો વ્યવસાય હોય છે અને આઠ ગળો કામ હોય છે ”
આ શ્લોકના ભાવાર્થ ઉપર ભર્તૃહરિ રાજાનું દૃષ્ટાંત છે તે આ પ્રમાણે—

ભર્તૃહરિરાજાની કથા

અવતી નગરમા ભર્તૃહરિ નામ રાજા હતો તેના રાજ્યમા મુકુન્દ નામે એક
નિર્ધન વ્રાહ્મણ રહેતો હતો તેણે લદમી મેઢવવાને માટે હરસિદ્ધિ દેવીની આરાધના
કરવા માઢી દેવીજી સતુષ્ટ થઈ તેને અલ્પ પુણ્યવાન જાણીને અમર ફઢ આપ્યું
અને કહ્યું કે, તારા ભાગ્યમા અલ્પ પુણ્યને લીધે દ્રવ્ય નથી માટે આ અમર ફઢ લે.
આ ફઢનું ભક્ષણ કરવાથી તું ઘણું જીવિશ અને શરીરે નીરંગી રહીશ મુકુન્દ તે
ફઢ લઈને ઘેર આવ્યો પછી ફઢ खाવાની રૂચના કરતા તેને વિચાર થયો કે, આ
ફઢ મારે खाइને શુ કરવું, મારે તો વધારે જિવવાથી ચલટી જાતી છે, તેથી જીવનના
આધારમત હોય તેને આપું તો તેની કૃતાર્થતા નાચ આ પ્રમાણે વિચારી તેણે
અવતીપતિ ભર્તૃહરિને તે ફઢ આપ્યું રાજાએ પોતાની પટરાણી પિંગલા ઉપર
ઘણી પ્રીતિ હોવાથી તેને આપ્યું અને તેનો સમય પ્રભાવ જણાવ્યો રાણીજી
પોતાનો જારપતિ જે હાથીનો મહાવત હતો તને તેનો પ્રભાવ જણાવતી તે ફઢ
આપ્યું મહાવતે વિચાર્યું કે, મારે વધારે જીવવાને શું કરવું છે, માટે મારી માળાપ્રિયા
જે વેશ્યા છે તેને આપું કે જેથી તે મારી ઉપર પ્રસન્ન રહે આમ વિચારી તેણે
તેને આપ્યું વેશ્યાજી ચિત્તવ્યુ કે, માર આ ફઢ खाइને શુ કરવું છે, માટે આ ફઢ
નાચ ભર્તૃહરિને આપું આમ વિચારી તેણીજી તે ફઢ રાજાને આપ્યું

રાજા ભર્તૃહરિયે તે ફઠ્ઠ ઓઠ્ઠાની વેશ્યાને પુઝ્યુ કે, આ ફઠ્ઠ તને કયાથી મલ્યુ ? રાજદડના મયથી વેશ્યાએ યથાર્થ ફકીકત જગાવી. ઇટલે રાજાએ રાણીના મહા-વતને ઘોઠાવીને પુઝ્યુ તાઢનાદિકના મયથી તેણે રાણીનું નામ આપ્યું. ઇટલે રાણીને પુઝ્યુ, પરંતુ તત્કાલ મયથી વિઢૂલ બનેલી રાણી કાઠ્ઠણ ઉત્તર આપી શકી નહીં. રાજા સ્ત્રીને અવશ્ય જાણી સસારની અસારતાવિષે વિચાર કરી આ પ્રમાણે ઘોલ્યો કે—

યાં ચિતયામિ સતતં મયિ સા વિરક્તા,
સાપ્યન્યમિચ્છતિ જનં સ જનોન્યસક્તઃ ॥

અસ્મત્કૃતે ચ પરિતુષ્યતિ કાચિદન્યા,
ધિક્ તાચ તંચ મદનંચ ઇમાંચ માંચ ॥

“જે સ્ત્રીને માટે હું હમેશાં ચિંતવન કરું છું તે સ્ત્રી મારામા વિરક્ત છે અને તે બીજા પુરુષને ઇચ્છે છે, તે પુરુષ બીજી સ્ત્રીમા આસક્ત છે અને તે સ્ત્રી વળી મારે માટે સતુષ્ટ થાય છે. માટે તે રાણીને, તે ખારને, કામદેવને, આ વેશ્યાને અને મને ધિક્કાર છે.”

સંમોહયંતિ મદયંતિ વિડંબયંતિ,
નિર્ભર્ત્સયતિ રમયંતિ વિષાદયંતિ ॥

એતા પ્રવિશ્ય સદય હૃદય નરાણાં,
કિં નામ વામનયના ન સમાચરંતિ ॥

“સ્ત્રીઓ મોહ ઉત્પન્ન કરે છે, મદ ચડાવે છે, વિડમના કરે છે, તરછોડી નાલે છે, રમાડે છે અને સેદ કરાવે છે. અહો ! સુદર નેત્રવાળી સ્ત્રીઓ પુરુષાનો દયાલુ હૃદયમા પેશીને શુ શુ નથી કરતી ?” સર્વ કરે છે આ પ્રમાણે વિચારી રાજા ભર્તૃહરિયે ગાલ્લાના રાજ્ય તુળવત્ છોડી દઈ ત્રણ ગ્રહણ કર્યું અને યોગી સન્યાસીનો બેપ લઈ પૃથ્વી ઉપર ફરવા લાગ્યો. એક વચ્ચે પૃથ્વીપર ફરતા ફરતા તે રાજા કોઈ વનમા રહેતા તાપસના આશ્રમમા ગયો. તાપસને નથી આગલ્લ વેગો. તાપસે રાજા ઉતા તેનો અનાદર કર્યો ઇટલે રાજાએ વિચાર્યું કે, જરૂર આ કોઈ માયાવી લાગે છે, તેથી છુપીરીતે આની માયાનું અવલોકન કરું. આવું ધારી રાજા એકાંતે છુપો રહ્યો. રાત્રિ પડતા તે તાપસે પોતાની જટામાથી એક ડાવલી કાઢી તે ઉપાડીને તેમા જલની અજલિ છાટી ઇટલે એક સુદર સ્ત્રી ઉત્પન્ન થઈ તેનીસાથે કામસેવન કરી તે તાપસ સુઈ ગયો. પછી ધોડીવારે તે સ્ત્રીએ પોતાની વેળીમાથી એક ડાવલી કાઢી અને તેને જલની અજલિ છાટી ઇટલે તેમાથી દેવકુમાર જેવો એક

પુરુષ ઉત્પન્ન થયો તેની માટે મોગ વિલાસ કરી પાઝી તે ઢાપલી તેણે પોતાની
વેળીમા ગોપવી દીધી પઝી તાપસે જાગીને પણ તે જોને ઢાપલીમા ગોપવી દીધી
આ પ્રમાણે તેનું ચરિત્ર પ્રત્યક્ષ જોઈ રાજાએ ચિતવ્યું કે—

મત્તેભકુમ્બદલને મુવિ સંતિ શૂરા,
કેચિત્ પ્રચડમૃગરાજવધેપિ દક્ષા ॥
કિતુ બ્રવીમિ ઘંલીના પુરતઃ પ્રસહ્ય,
કદર્પદર્પદલને વિરલા મનુષ્યા' ॥

“અહો, આ પૃથ્વી ઉપર ઉન્મત્ત હાથીઓના કુમ્બસ્થલને તોડી પાડનારા શૂરવીરો
છે અને મચડ કેશરીસિંહનો વગ્ન કરનારા વીરો પણ છે પરંતુ મારે તેવા ઘલ્લવતોની
આગળ આમહથી કેહેવું જોઈએ કે, કામદેવના ગર્વને તોડનારા તો વિરલા મનુષ્યોજ
છે ” આ પ્રમાણે વિચારી રાજા ભરૂંહરિ શ્રીપુરનગરના ઉદ્યાનમા જઈ કોઈ વૃક્ષની
નીચે સૂઈ ગયો આ અરસામા એવું ઘન્યું કે, તે નગરનો રાજા અપુત્ર મૃત્યુ પામેલો
હાથાથી તેના મંત્રીઓ પાંચ દિવ્ય પ્રગટ કર્યા તે અર્થે મુતેલા રાજાની પાસે આવીને
ઉભા રહ્યા મંત્રીઓએ નગરજનમાથે ત્યાં આવી રાજાને જગાડ્યો અને રાજ્ય લેવાને
કહ્યું રાજાએ જણાવ્યું કે, મારે રાજ્યનું કાર્ય પણ પ્રયોજન નથી નગરજનોએ
ત્રિનિતિપૂર્વક કહ્યું કે હે મહારાજ ! આપ આ રાજ્ય સ્વીકારો અને અમોને કૃપા કરીને
જીવિતદાન આપો એટલે રાજાએ દયાથી તે રાજ્ય સ્વીકાર્યું અને ન્યાયપૂર્વક રાજ્ય
ચલાવવા લાગ્યો પછી સમ્રાજનોએ વલાત્કારે પ્રથમના રાજાની એક પુત્રી હતી તે તેને
પરણાવી તે નવયોવના રાણી એક વસતે રાજ મંદિરના ગોરખમા બેઠી હતી, ત્યાં
કોઈ શ્રેષ્ઠીનો મુદર પુત્ર તેના જોડામા આવ્યો તેને જોઈ તે બાલાએ કટાક્ષ બાળવંડ
તેનું હૃદય ઘાયલ કર્યું શ્રેષ્ઠીકુમાર પણ તે રાણીને મલ્લવા ઉત્સુક થયો તેથી તે
ફ્લૂટા પૂર્ણ કરવાને માટે એક પુરુષના પ્રમાણની અને સહસ્ર દીવાઓની શ્રેણીવાળી
એક પોલી દીવી તેણે કરાવી, તેમા પોતે પેઠો અને સંકેત કરી રાખેલા પુરુષોએ
તે દીવી રાજાને મેટ કરી રાજાએ તે અતપૂરમા મુકાવી પછી ઉપારે સમય
આવ્યો ત્યારે તે તેમાથી નીકળ્યો અને રાણીની સાથે વિષયમોગ મોવવી પાછો
તેમા પેઠી ગયા ઘવી રીતે હમણા કરવા લાગ્યો એક સમયે તેના વચ્ચનો દોરો
દોરીના કાષ્ટના સાગની બહાર રહી ગયેલો તે રાજાના જોવામા આવ્યો, તેને
રોંચતા તે દોરો ત્યાં લાગ્યો, એથી તેને તેમા કોઈ જારપુરુષ છે એવો નિશ્ચય થયો
અને તે વસત તે કાર્ય ચોળ્યો નહીં

पछी एक दिवसे पोतानी पटराणीने हाथे रसवती करावी पेला योगीने भोजन करवाने निमंत्रण कर्तुं ते भोजनकरवा आव्यो एटले तेनी आगळ छ पत्रावळी माडी तापस भोजन करवा वेढो एटले राजाए कछु के महाराज । तमारी जटामा रहेली स्त्रीने बहार काढो तापसे भयथी तेम कर्तुं पछी ते स्त्रीने राजाए कर्तुं के, तु पण तारी डावलीमाथी पुरुषने काढ स्त्रीए पण तेम कर्तुं पछी पोतानी राणीने कछु, तु पण आ दीवीमाथी तारा पतिने बहार लाव्य, शामटे तेने कारागृहमा राख्यो छे ? तेनी साथे भोजन कर्तुं राणीए पण भयथी तेम कर्तुं पछी ते सवेने भोजनादिवडे संतुष्ट करी अतरमा ऊय वैराग्यने धारण करता राजा भर्तृहरिण सर्व भत्री अने नगरजनोने धोलावीने जणाव्युं के, आवा विषयने धिक्कार छे पछी तेनी आघोषणा आखा नगरमा करावी भर्तृहरिराजाए बीजीवार राज्ज छोडी दई निश्चळ शील व्रत ग्रहण कर्तुं अने ते एकज व्रतना आराधनथी देवपणाने प्राप्त थया ए महाराजा भर्तृहरिनो रचेलो वैराग्यशतक ग्रंथ अद्यापि लोकमा विलमात छे

“ मृगना जेवा लोचनवाळी ज्ञीओना चरित्र जोइने कयो पुरुष तेनाथी विरक्त न थाय जुओ’ राजा भर्तृहरिण पण पोताना अमर फळने जोईने योग धारण कयों हतो ”

इत्यद्वदिनपरिमितोपदेशसग्रहाख्यायामुपदेशप्रासादस्य
वृत्तौ चतुर्थमतविषये नवतितमः प्रबंधः ॥ २० ॥

“ श्री चिंतामणी पार्श्वनाथना महिमावडे अने श्रीविजय सौभाग्य सूतिना प्रसादवडे पोताना गुरुभाई प्रेमविजयने अर्थ श्री विजयलक्ष्मी सूरिए आ उच्यम कयों छे तेनो छहो स्तंभ सोळ अन्विकारवडे पूर्ण ययो.

इति षष्ठः स्तंभ समाप्तः ।

“ वर्पना दिवस जेटळा अधिकारवाळा आ ग्रथने रचता जे पुण्यनी प्राप्ति यई होय ते पुण्य-कृत्ता कहे छे के—मारा कर्मना क्षयमाटे अने महोदयनी प्राप्ति-माटे थाओ. ”

॥ સસમઃ સ્તંભઃ ॥

—o o o o—

વ્યાખ્યાન ૯૧ મું.

હવે કામદેવથી અતૃપ્ત એવી સ્ત્રીનો ત્યાગ કરનાર
પુરુષ શ્રેષ્ઠ છે, તે કહે છે.

સ્ત્રીના કામસ્ય વાછાસુ, સતોષો જાયતે નહિ ।

તસ્માત્તાસુ વિરક્તત્વ, મજેત્સ પુરુષોત્તમઃ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

" સ્ત્રીઓને કામની રુચિઓમાં સતોષ થતો નથી, તેથી સ્ત્રીઓમાં જે વિરક્તપણું રાखે તે પુરુષ ઉત્તમ કહેવાય છે "

આ સમયને વિષે એક મિહિનો પ્રવચ્છ છે તે આ પ્રમાણે—

મિહિની કથા

એક સમયે શ્રીવીરમય કૌશાલી નગરીના ઉચ્ચાનમાં સમોસર્ગા તે સ્વપર સામ્રાજી ચંદ્રપ્રદ્યોતન રાજા અને શતાનીક રાજાની પત્ની મૃગાવતી પ્રમુની દેશના સામ્રાજ્યા આવ્યા. મગવત દેશના આપણા સ્વામ્યા તેવામાં કોઈ મિહિ આવીને પ્રમુને પુછ્યું, કે, યા સા? અર્થાત્ જેહુ ધારુ છું તે તે છે? પ્રમુ બોલ્યા સા સા પટલે જે નુ ધારે છે તે તેજ છે આવો જગત સામ્રાજી ગૌતમ મળધરે પ્રમુને પુછ્યું કે, હે મગવત! આ મિહિ આપને શુ પુછ્યું અને આપે શુ જવાબ દીધો તે અમે કાઈ સમજ્યા નહીં । મુ બોલ્યા —હે ગૌતમ! સામ્રાજ આ મરતસેવમા ચંપા નામે નગરી છે તે નગરીમાં અનંગ નામે એક સોની રહેતો હતો તે અત્યંત કામગૃહ્ હોવાથી જે જે રૂપવતી કન્યા દેસ તેને પર્ણ દ્રવ્ય સ્વરચીને પળ પરણતો હતો એમ કરતા તેને પેર પાંચસો સ્ત્રીઓ એકઠી થઈ. તે સર્વેને તેણે સરસા આમૂષણો કરાવ્યા હતા, પરંતુ દિવસે તે સ્ત્રી સુદર વેષ પહેરી તેનીપાસે આવતી કરતો, ઘીજી સ્ત્રીઓ તેની આજ્ઞા પ્રમાણે સાધા પ્રમાણે તેમનો કાલ નિર્ગમન થતો હતો તેમ જ્યારે તે સોની આઠો અવલો જાય ત્યારે સ્ત્રીઓ લામી, પળ તેજા વસ્ત્રમાં કદાપિ જો તે

हतो आजी रीते ते इपाना भरपूर पणावडे करीने ते स्त्रीओ उपर एवो अविश्वासी थयो के, तेमानी कोइ स्त्रीने कोइने घेर भोजन करवा पण मोकलतो नही छेवट तेमने माटे एक स्तभवाळो आवास करावी तेमातेमने राखी अने जेम भूत पीपळाना स्थानने छोडे नही, तेम ते गृहद्वारने नही छोडता त्याज बेसी रहेवा लाग्यो इत्यायी दग्ध यवेल्लानी जेम ते कोइने घेर जमवा जतो नही अने कोइने पोताने घेर जमवा खावतो पण नही

एक वखते कोइ मित्र तेने आमह करी बलात्कारे भोजन करवा पोताने घेर तेडी गयो त्या ते पोताने शत्रुए कारागृहमा नाख्यो हाय तेम मानवा लाग्यो. आ समथनो लाग जोई तेनी स्त्रीओ हर्ष पायी अने तत्काल तेमणे स्नान विलेपन करी सर्व अगे वस्त्राभूषणो धारण कर्या पछी प्रीतिपूर्वक जेवी ते दर्पणमा पोताना रूपने जोती होती तेनामा ते पिशाचना जेवो खूर गृहपति सोनी आवी चडयो पोताना घरना द्वारपासे आवताज स्त्रीओनी तेवी चेष्टा जोइने ते तेमनी उपर घणो गुस्ते थयो एटले तेमाथी एक स्त्रीने तेणे एवी मारी के ते तत्काल यमराजना गृहनी अतिथि थई गई ते देखाव जोइने सर्व स्त्रीओने एक साथे भय उत्पन्न थयो, तेथी तत्काल तेमणे चिंतव्यु के, 'आ पापी आपणने पण आ स्त्रीनी जेम मारी नाखशे, माटे आपणे एकत्र थईने तेनेज मारीए' आथो विचार करीने ते सर्व स्त्रीओए पोताना हावमा-रहेला दर्पण दूरथी तेनापर फेक्या समकाळे चारसो ने नवाणु दर्पणोना प्रहारवी ते सोनी मृत्यु पाम्यो पछी सर्व स्त्रीओ पश्चात्ताप करी घर दाळी ते सोनीनी साथेज बली भुई ते चारसोने नवाणु स्त्रीओ पश्चात्ताप अने अकामनिर्जराथी मृत्यु पायी कोइ अरण्यमा चोर कुलमा पुत्रपण उत्पन्न थई अनुक्रम ते सर्व लोकोने छुटनारा महातस्कर थया जे स्त्री पहेला मरण पायी होती, ते काड गाममा दरिद्री ब्राह्मणने घेर पुत्रपणे प्रगट थई अनुक्रमे ते पुत्र पाच वर्षनो थयो पांच वर्षसु गी पेला सोनीनो जीव तिर्थच योनीमा भर्मी तेज दरिद्री ब्राह्मणने घेर पुत्रीपणे उत्पन्न थयो. मातापिताए पेला पुत्रने आ बालिकानो पालक कर्यो ते बालिका हमेशा बहु रोती होती, थोडीवार पण रुदन करवाथी विराम पामती नही एक वखते तेना वधुए तेना उदर उपर हाथ फेरववा माडयो एम करता तेना गुह्यभागपर 'स्पर्श थई जवाथी तत्काल ते रोती बध पडी अने हसवा लागी आथी तेना वधुए तेना रुदनने श्रात करवानो ते उपाय मेळ्ळ्यो त्यारथी ज्यारे ते पाळा रुवे के ते तेनी' योनी उपर पोतानो हाथ अडाडतो एटले तरतज ते श्रात थती. एक वखते आओ उपाय करता ते पुत्रने तेना मातापिताए जोयो तेथी तरतज तेने मारीने घर बहार काडी मुक्त्यो त्याथी चनमा जता ते पुत्र पेला चारसोने नवाणु चोरने मळ्यो, त्यारथी तेओ बराबर पाचसो थया

પેલી બાલા વાસ્તવ્યથીજ કુલટા થઈ. એક વસતે તે નાલા કોઈ ગામે गई હતી. તે દિવસે પેલા ચોરોએ તે ગ્રામ છુટ્યુ અને તે બાલાને પકડીને લઈ ગયા અને સર્વે પ્લીને તેને પોતાની સ્ત્રી કરી તે એકલી સર્વની સાથે ભોગ ભોગવા લાગી. અન્યદા કેટલાએક ચોરોએ તેના પર દયા આવવાથી વિચાર્યું કે, આ બાલા એકલી જો સર્વેની સાથે નિરતર ભોગ ભોગવશે તો જરૂર તે મૃત્યુ પામી જશે તેથી તેની પ્રીતિને માટે કોઈ વીંછી ત્રી દરી લાવીએ તો ઢીક આવો વિચાર કરી તે ચોરાં એક વીંછી રીને દરી લાવ્યા. પછી સર્વે ચોરો તે બંને સ્ત્રીઓની સાથે ભોગમુલ્ય અનુભવતા કાલ નિર્ગમન કરવા લાગ્યા કેટલાક દિવસો ગયા પછી પ્રથમની સ્ત્રી કે જે ધણી કામી હતી તેણે પાવુદ્વિથી વિચાર્યું કે, “ આ વીંછી ત્રી મારા કામવિલાસમા યિદ્ધ કરનારી સપત્ની થઈ છે, તો કોઈ ઉપાયવડે હું તેને મારી નાશુ તો સારું ” આગે વિચાર કરીને તે તેના છિદ્ર જોવા લાંગી. એક દિવસે એવું બન્યું કે, વધા ચોરો ઘાઢ પાઢવા ગયા, તેથી ઘર નિર્જન થયું. પટલે તે દર્પાલુ અને ક્રોધીષ્ટ પાપી સ્ત્રી પેલી સરલ સ્ત્રીને છેતરીને કોઈ હાડા કુવામા નાસ્તી દાંધ્રી થોડીમારે પેલા ચોરો ચોરી કરીને આવ્યા અને પુછ્યું કે, તારી સપત્ની બેન કયા ગઈ છે ? તે થોલી-જવા ગઈ તે હું જાણતી નથી. ચોરોએ ચિંતવ્યું કે, જરૂર તે ગીચારી મુઘાને આ પાપનીએ મારી હશે તે સમયે પેલા વિપ્રચોરે વિચાર્યું કે, આ કુર્મતિ સ્ત્રી મારી બેન તો નહીં હોય ? પણ તે શીરિતે જળાય જો કોઈ જ્ઞાની આવે તો પુછી જોઈ આ પ્રમાણે તે ચિંતવતો હતો તેવામા (શ્રીશ્રીર પ્રભુ કહે છે કે) તેણે અમારું આગમન લોકોપાસેથી સામઘ્યુ પટલે તત્કાલ તે અહીં આવ્યો અને પોતાની બેન સવધી પ્રત્ન કરવામા લજ્જા આવી તેથી તેણે ગૂઢરીતે પુછ્યું પટલે તેનો ઉત્તર પણ અમે ગૂઢરીતે આપ્યો.

આ પ્રમાણે તેનું વૃત્તાંત સમઘાવીને પ્રભુએ કહ્યું કે, હે ભવિષ્યાળીઓ ! આ સસારમા પાંચ દ્રવિયો તેને વગ થયેલા પ્રાણીઓને ઘણી વિહવના કરે છે અને ભવોભવ સસારમા રત્નઢાવ છે.

આવા વીર પ્રભુના વાક્ય સામઘી તે વિષે સમેગ પામી પ્રભુની પાસે જ્વારિત્ર લીધું. પછી તે ચોગની પછીમા ગયો ત્યાં તે વિપ્રમુનિષ્ પ્રતિરોધ પમાડેલા વીંછા ૪૯૯ ચોરોએ પણ તેની પાસે વ્રત ગ્રહણ કર્યું.

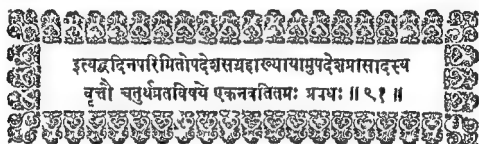
અહીં વીરપ્રભુની તથાપ્રકારની વાળી સામઘી મૂર્ખારત્રી વોલી કે, હે મ્ત્રામી ! ચંડપ્રયોતન રાજાની આજ્ઞાની હું પણ દીક્ષા લેશ પછી તેણે ચંડપ્રયોતન રાજાને કહ્યું કે, હે રાજેન્દ્ર ! જા મને આજ્ઞા આપો તો હું શ્રીશ્રીરપ્રભુની પાસે વ્રત ધારણ કરુ ? પ્રભુના પ્રમાણથી વૈર રહિત થયેલા ચંડપ્રયોતને આજ્ઞા આપી પટલે પ્રાવતાએ પોતાના પુત્રો ચંડપ્રયોતન રાજાના ઉત્તમગમા વૈસારી શ્રીશ્રીરપ્રભુની પાસે

દીક્ષા લીધી તે સમયે ચંદ્રપ્રયોતન રાજાની અગારવતી વિગેરે ઢાઢ સ્ત્રીઓ પળ મૃગાવતીની સાથે દીક્ષા લીધી ચંદ્રપ્રયોતન રાજા પૃથ્વીવતીના પુત્ર ઉદયનને કૌશાલીના રાજ્યઉપર સ્થાપિત કર્યો અને પોતે પોતાના અવતિદેશમા ચાલ્યો ગયો

પેલો અનગસેન સોનીનો જીવ સ્ત્રીપણે ઉત્પન્ન થઈ કામના પરવશપણથી ધના ભવોમા પરિશ્રમણ કરશે ”

“યાસા ઇવા શબ્દયડે સર્વદેને પુછતા ઇવા ચોરને પ્રભુ ઇ સા સા ઇવો ઉત્તર આપ્યો તેથી પ્રતિવોધ પામી તેણે દીક્ષા લઈ ષીજા ચોરોને પ્રતિવોધ પમાડ્યા અને તેઓ પત્ર ગ્રહણ કર્યું ”

વ્યાખ્યાન ૯૨ મું.

સ્ત્રીઓ સ્વભાવથીજ વધુ કામી હોય છે છતાં કોઈ કોઈ સ્ત્રીઓ સ્વીકાર કરેલા વ્રતને આપત્તિમાં પળ છોડતી નથી.

આપદૂષે મહત્યગ્રી । નયતિ શીલકાંચનં ।

નેર્મલ્ય યા સ્ત્રિયઃ કાશ્રિન્તા સ્યુ કેષાં ન ચિત્રદા. ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

જે કોઈ સ્ત્રીઓ આપત્તિરૂપ મોટા અપ્રિમા શીલરૂપ સુવર્ણને નિર્મલ કરે છે, તેવી સ્ત્રીઓ કોને આશ્ચર્ય ન પમાડે? જા વિષે અંજના સતીનો પ્રથમ છે તે આ પ્રમાણે-

અંજનાસતીની કથા.

જંબૂદ્વીપમાં આવેલા પ્રલ્હાદન નામના નગરને વિષે પ્રલ્હાદન નામે રાજા અને પ્રલ્હાદનવતી નામે રાણી હતી. તેમને પવનંજય નામે કુમાર હતો તે સમયે ત્રૈનાદ્યગિરિ ઉપર અંજનકેતુ રાજા અને અંજનવતી રાણીને અંજના નામે પુત્રી થઈ હતી તે યૌવનવતી તથા તેનું પાળીગ્રહણ કરાવવાને અંજનકેતુ રાજા અનેક

કુમારોના ચિત્રો પટપર આલેખાવી મગાડી તેને પતાવતો હતો, તથાપિ કોઈ કુમારના રૂપ ઉપર તેને પ્રીતિ થતી નહોતી. એક વખતે રાજાએ ભવિષ્યદત્ત અને પવનંજય કુમારના રૂપ ચિત્રપટપર આલેખી મગાડી તેણીને પતાવ્યા અને કુમારના કુલ, શીલ, વલ્લ અને રૂપ સુદર જોઈ તે ચિત્રો તેણે પોતાની પાસે રાખ્યા.

એક વખતે રાજા અજનકેતુ મંત્રીઓની સાથે તે કુમારોના ગુણ વિગેરેનો વિચાર કરવા લાગ્યો. તેણે મુરખ મંત્રીને પુછ્યું, કે આ અને કુમારમા વિશેષ કોણ છે? મંત્રીએ કહ્યું “ મહારાજ ! ભવિષ્યદત્ત કુમારમા જોકે યશા ગુણો છે તથાપિ શ્રી ભગવંતે કહ્યું છે કે, તે ભવિષ્યદત્ત અઢાર વર્ષનો વયે મૌલ્ય પામશે, તેથી જ આપણી કન્યાને યોગ્ય વર નથી. પણ સર્વ રીતે આ પવનંજય કુમારજ યોગ્ય છે ” આ પ્રમાણે મંત્રીના કહેરાથી રાજાએ તેની સાથે અજનાના લગ્ન નિર્ધાર્યા.

આ સ્મર પવનંજય કુમારને યના ને રૂપભદ્ર નામના પોતાના મિત્રને સાંચે લઈ અજનાનું લાવણ્ય તથા તેનો પ્રેમ જોડા માટે ત્યાં આવ્યો અને નીલ વસ્ત્ર ધારણ કરી રાત્રે ગુપ્ત રીતે અસુરદહના અંત પુરમા દાખલ થયા ત્યાર મધુર આહવાય થતો સામઘરામા આવ્યો કોઈ સહી અજનાને કહેવા લાગી-સ્વામિની ! તમે છેવટે જે જે કુમારોના ચિત્ર જોયા હતા, તેમા જે ભવિષ્યદત્ત છે તે ગુણોથી અધિક અને ધર્મજ્ઞ છે, પણ તે અલ્પ આપુણ્યવાળો છે એવું જાણી તેને છોડી દીધો છે, અને બીજો પવનંજય દીર્ઘાયુ હોવાથી તેની સાથે આપના સવધ થયો છે. તે સામઘી અજના બોલી, “ સત્ત્વી ! અપ્રતના ઝાટા થોડા પણ મીઠા અને દુર્લભ હોય છે અને વિપ હજાર ભાર હોય તોપણ તે કશા કામનું હોતું નથી ” તે સામઘી પવનંજય કુમાર તેના ઉપર નોધાયમાન થઈ સ્વદ્ગ્ન સ્વેચ્છીને તેને મારવા તૈયાર થયો તેને મિત્રે વાચ્યો અને કહ્યું, મિત્ર ! આ વસ્ત્રે રાત્ર છે, આપણે પારકે ઘેર આવ્યા છીએ, વઘી આ કુમારી કન્યા છે, ડ્યાસુધી તેને તમે પરખી નથી ત્યાસુધી તે પરકીયા છે, તેથી તેને હળવી યોગ્ય નથી પછી ત અને ત્યાથી પોતાને સ્થાનકે ચાલ્યા ગયા ત્યારથી પવનંજય તેની ઉપર અત્યંત સ્નેહ વહન કરવા લાગ્યો.

પછી તેની સાથે પાણી ગ્રહણ કરવાને તે ઇચ્છતો નહીં હતો, તથાપિ તેના પિતા વિગેરે તેને માડમાઢ સમજાવીને તેને પરણાવ્યો. પરંતુ ચોરી મહાપમા પવનંજય કુમારે રાગથી તેના મુલ માણુ પણ જોયું નહીં અને પરખ્યા પછી પણ તેણીને તેણે બોલાવી નહીં આથી તે નિરતર દુઃસ્તી સ્થિતિને અનુભવવા લાગી ઘણાં ઉપાયે પણ તેને મર્ત્તાનું સુલ પ્રાપ્ત થયું નહીં એવી રીતે ચાર વર્ષ વીતી ગયા.

ए अमरे प्रतिवासुदेव रावण वरुण विद्याधरने साधवा गयो हतो त्याथी तेनो एक दूत प्रह्लादन राजाने बोलाववा माटे आव्यो प्रह्लादन राजाने त्या जवा तैयार यता जोई पवनजय तेमनु निवारण करी, तेमनी आशीप लई, दृष्टि मार्गे रहेली अजनानी सामु पण जोया वगर त्याथी चाली निकळ्यो प्रयाण करता मार्गे मानससरोवर आव्यु त्या पडाव कर्यो त्या कमलवनने विकाश पामेलु जोई ते आनंद राख्यो रात्रीए एक चक्रवाक पक्षीनी स्त्रीने करुणस्वरे विलाप करती तेणे साभळी ते आ प्रमाणेः—

आयाति याति पुनरेति पुनः प्रयाति ।

पद्मांकुराणि वितनोति धुनौति पक्षौ ॥

उन्मादति भ्रमति कुजति मंदमदं ।

कांता वियोग विधुरा निशि चक्रवाकी ॥ १ ॥

ते सूचयती हती के, “पतिना वियोगथी आतुर एवी आ चक्रवाकी रात्रीने विषे आने छे, जाय छे, फरीवार आवे छे, कमलना अकुरने ताणे छे, पाखो फफडावे छे, उन्माद करे छे, भ्रमे छे अने मंदमद बोले छे ” आ प्रमाणे साभळी तेणे पोताना भिन्न रूपभदचने तेनु कारण पुठ्यु, एठलेते बोल्यो के-मित्र ! दैवयोगे आ पक्षीओने रात्रे वियोगज थाय छे. आ पक्षिणी आम पोकार करती करती मृतप्राय रई जसे अने प्रातः काल पडशे एठले तेनो पति ज्यारे तेने मळसे त्यारे पाछी ते नवीन देहवाळी थशे

आ वसते अजनानु पूर्वे वाधेलु भोगातराय कर्म क्षीण थई गयु, तेथी पवनजयना नमा तत्काळ एवो विचार आव्यो के, अरे ! मारी पत्नी अजनाने छोड्या मने वार लई वीती गया छे तो ते वीचारीना ते वषों श्री रीते व्यतीत थना हशे ? माटे चाल रहींथी एकवार पाछो तरे रई तेने मळी आवु आम विचारी कुमार रात्रे गुप्त रीते लछो घेर आव्यो अने ते दिवसेज रुनुस्नाना थयेळी अजनाने तेणे प्रेमपूर्वक भोगवी जी पोताना नामथी अकित मुद्रिका तेने निशानी माटे जापी ते पाछो पोताना टकमा आव्यो. तेना गया पछी अनुरूपे अजनाने ऊदर वृद्धि यता तेनापर कलक आव्यु तेणीए पोताना पतिना नामथी अकित मुद्रिका वतावी, तथापि ते कलक तयुं नहीं अने तेने एक दासीनी साथे गृहनी उहार काढी मुकी त्याथी निकळीनि पोताना पिताने घेर आवी, परंतु त्या पण कलकनी वार्त्ता जाणीने तेणे राखी नहीं छे तेणीए मात्र एक दासी साथे उनमा भटकवा माड्यु पूर्ण मास यता तेणे एक ने जन्म आप्यो, अने मृगवालेनी जेम ते तेनु पालन करवा लागी

एक बखते दासी जळ लेवा गई होती त्या तेणे मार्गमा एक मुनिने कापोत्स
 रहेला जोया तेणे अजनाने ते वात करी एटले अजना तेनी पासे जई नमस्का
 करीने घेडी मुनिए कापोत्सर्ग पारी धर्मदेजना आपी ते साभळी अजना
 पोताने पडेला दु खनु कारण पुढ्यं मुनिए अवधिज्ञानयी तेनो पूर्वभव जणाव्यो के
 हे अजना' कोई गाममा एक घनवान् श्रेष्ठीनी तु मिथ्यात्वी स्त्री होती तारे एरु बीज
 सपत्नी होती ते परमश्राविका होती ते प्रतिदिन जिन प्रतिमानी पूजा करीने पडी भोज
 लेती होती नुतेनी उपर द्वेष धारण करती सती हमेशा तेना अपवाद दर्शावती ज
 तेना मर्मनु ऊटपाटन करती होती एक बखते ते तेनी जिन प्रतिमानं कचरामा सता
 दीधी तेथी जिनपूजा कर्ना वगर तेणीए मूखमा जळ पण नाख्यु नही, पण ते घण
 आकुळ व्याकुळ थडगइ एटले तेणे जेने तेने प्रतिमा विपे पुठवा माड्यु तेमामा का
 कचरामा रहेली प्रतिमा वतावना माडी, पण ते यतायवा न देता तेनी उपर पुव
 नाखी एवी रीते पार मुहूर्त्त सुधी राखता ज्यारे ते घणी दु र्गी थइ, त्यारे ते द
 लावी तेने प्रतिमा लावी आपी ते पाषयी तारे तारा पति साथे पार र्पणो विया
 धयो हतो ह्ये ते कर्म क्षीण वयाची तारां मामो अर्ही आवी तने पोताने घेर ल
 जणे त्या तारो स्वामी पण तने मळशे. आ प्रमाणे मुनि कहेता हता तेंवामा एरु विद्य
 धर उपर यईने जतो हतो तेनु विमान त्या स्वलित थयु विद्याधरे तेनु कारण जा
 णवा नीचे जोयु त्या पोतानी भाणेज अजनाने तेणे ओळखी एटले तत्काळ नी
 उतरी दासी अने पुन सहित तेने पोताना विमानमा रेसाडी आकाशमार्गे चाल्यो

अजनानो बाळक घणो चपल अने उग्र पराक्रमी हतो तेथी चालता विमान
 गुपरीओनो नाद साभळी ते बाळकने गुपरी लेवानु कौतुक थयु, तेथी तेणे मुर
 लेवा चपलताथी आगल आगल हाथ लायवा माळ्यो एम करता अरुस्मात् विमा
 नमा गी नीचे पडी गयो आ जोइ अजनाने महा दु ख उत्पन्न ग्यु तेणे आक्रम
 स्वरु रुदन करवा माळ्यु के, "अरे प्रभु, आ शो मजब' अरे हृदय' गुंतु उज्जयी घडा
 एलु छे' अथवा वज्रना जेवु छे ? के पतिना वियोगे पण नुखडे रड थइ गयु नही'
 आ साभळी तेनी पछाडे तेनो मामो मूमिपर उत्तरो तेणे शिलाना बूर्ण (रेती)
 उपर पडेल्या बाळकने तत्काळ उपाडी तेनी माताने आप्यो, पछी ते विद्याधरे पो
 ताने घेरे पहाची अजनाने बाळक सहित घेर मुकी पोतानु कोइ कार्य करवा मा
 अन्य स्थानके गयो अर्ही पवनजय वरुण विद्याधरने साथी घेर आव्यो माता पि
 ताने प्रणाम करी पोतानी पत्नीना वासगृहमा गयो तो त्या स्त्रीने जोइ नर्ही तत्काळ
 माता पिताने पुछ्यु, त्यारे तेमणे कळ ह लागायाची काढी मुखया सबधी वार्त्ता कही
 ते साभळी पवनजय विरह व्याकुळ थइ मरणने माटे' चदननी चिता रवी वळव

तैयार थयो ते समये तेना मित्र ऋषभदत्त कळु, सखे, जो त्रण दिवसमा अजनाने न लावु तो पछी तारे अग्र्य चितामा यळु आ प्रमाणे कही तेनु निवारण करी ऋषभदत्त विमानमा बेनी आकाशमार्गे परिभ्रमण करता त्रीज दिवस सूर्यपुरे जावी पर्होच्यो. त्या उपवनमा स्त्रीओनी तवा बालकोनी गोष्टी थती तेणे साभळी ते वखते कोइ बालके कळु, मित्रो ! अही अजना नामे कोइ सुदरी पुत्र सहित आवेली छे ते आपणा राजा सूर्यकेतुनी सभामा दररोज आवे छे आवा शब्दो अकस्मात् साभळी ऋषभदत्त हर्ष पाम्यो अने तत्काल तेने आर्वीने मळयो अजना तेने जोई लज्जाथी नम्र मुख करीने पोताना मामानी पाडळ उभी रही ऋषभदत्त पासेयी पतिना दिग्विजयनी तेमज तेना विरह व्याकुळपणानी वार्त्ता साभळी त्या जवाने उत्सुक थई पछी तेणे मामानी आज्ञा लीजी विद्याधरे पण पुत्र सहित तेने सोंपी एटले ऋषभदत्त तेने लई बेगथी पवनजयना नगरमा आव्यो तेना आव्याना खर साभळी पवनजय घणो हर्ष पाम्यो, अने मोटा उत्सवथी तेणे स्त्री पुत्रने नगर प्रवेश कराव्यो सर्व लोको पण परम आनंद पाम्या

पवनजय अने अजना वच्चे दपतीने प्रतिदिन प्रीतिमा वृद्धि यवा लागी ते पुत्रजुं नाम तेमणे हनुमान् पाड्यु ते अतुल बलवान् ययो एक वखते वीशमा तीर्थकर श्रीमुनिसुत स्वामीना तर्पिना कोई मुनिओ त्या पणार्थ तेमनी देशना साभळी पवनजय अने अजनाए वैराग्य पामी दीक्षा लीधी. पजी महावीर श्रीहनुमान राजा थयो ते अति हर्षलो अने वाचाळ हतो तेथी ते श्रीरामचंद्रनी सेनानो अध्यक्ष तथा महाबलवान् थयो पवनजयमुनि अने सती अजना साऱी निरतिचार वतने पाली स्वर्ग गया

“आ प्रमाणे सती अजनानु सुदर चरित्र साभळी तेने हृदयमा वारण करीने भव्य प्राणीओए शीलना सुगंधी हृदयने सुगंधी करव.”

इत्यह्मदिनपरिमितोपदेशसग्रहारयात्यामुपदेशप्रासादस्य
वृत्तो शीलपिपये द्विनवतितमः प्रपद्ये ॥ ९२ ॥

વ્યાખ્યાન ૯૩ મુ.

હવે સ્ત્રીઓના અગ જોડેને મોઢ પામે છે તેઓને શિક્ષા આપે છે,
વામાંગીના મુસાદીની, કિન્નોક્ષ્ય વીક્ષ્ય દ્વષ્યસિ ।
ક્ષણ હર્ષમિપાદત્તે, શ્વશ્રાદિપુ રૂંજં પરામ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ અરે મૂર્ખ ! સુદસ્ત્રીઓના મુલવિગેરે જોડેને તુ શું હર્ષ પામે છે ? તે સળવાર હર્ષ આપવાના મિપથી નરકાદિકમા મહા મોટી પીડાને આપે છે ” આ વિષે પૃથ્વી ભાવના કર્ષી કે કવિ સ્ત્રીના મુલને ચત્રની ઉપમા આપે છે, પણ તે દ્વેષ અને ધુક વિગેરે નિંદ્ય વસ્તુઓથી ભરપૂર છે અને તે મુલ રત્નમ્ભાદિ નારકીના પ્રયાણનું મુખ છે સ્ત્રીના કાલા કેશની વેળી મોક્ષમાર્ગે જતા આડી સર્પણીરૂપ છે તેનો સુદર સીમત (સંયો) સીમત નામના નરકાવાસને આપનાર છે તેની નાસિકા સ્વર્ગની નાસિકા (નાશકરનારી) છે સ્ત્રીના વિવાધરત્ન પાન કરનાર પોતાને સર્વસ્વ મલેલુ માને છે, પણ તેથી ક્ષણે ક્ષણે યમરાજ તેનું આયુષ્ય પીવે છે તે જાણતો નથી મૂઢ કામી તેના કુચકુમ્ભને આલિંગન કરી સુવે છે, પણ તે તેનાથી થનારી કુમ્ભીપારુની વેદનાને મૂલાં જાય છે અન્ન માણસ સ્ત્રીને મૂજાનું આલિંગન દેને સુવે છે અને તેમા વહુ સુખ માને છે, પણ ગર્ભની વેદના અને યોનિમાથી નીકળતા ચંચલા દુ સ્વનું તેને વિસ્મરણ થઈ જાય છે આ સર્વનો વિચાર કરીને જે વામાંગીનો ત્યાગ કરે તેને સ્વેચ્છાથી વિવેકી સમજવો કહ્યું છે કે,—

દર્શનાત્ સ્પર્શનાત્ શ્લેષાત્ યા હંતિ સમજીવોત ।

હેયોગ્રવિપનાગોવ, વનિતા સા વિવેકીભિ ॥ ૧ ॥

“ જે સ્ત્રી દર્શનથી, સ્પર્શથી અને આલિંગનથી સમતારૂપ જિવિતને હણે છે, તે સર્પિણી જેવી સ્ત્રી દિવેકી પુરુષોપ તની દેવા યોગ્ય છે ” સ્ત્રીઓના સસર્ગથી થતું દુ સ તો સિંહાદિકા સવચથી થતા દુ સ્વથી પણ અધિક છે કહ્યું છે કે,—

નિરકુશા નરે નાગી, તત્કરોત્યસમજસા ॥

યત્ક્રુદ્ધા સિંહશાર્દુલા, વ્યાલા અપિ ન કુર્વતે ॥

“ નિરકુશ થયેલી સ્ત્રી પોતાના પુરુષઉપર જે અવદિત આચરે છે તેવું ક્રોધી થયેલા સિંહ, શાર્દુલ કે સર્પો પણ આચરતા નથી ” આ વિષે સુકુમાલિકા સ્ત્રીનો પ્રત્ય છે તે આ પ્રમાણે—

૧ રુદ મહત્—ઇત્યપિ પાઠ—તેનો અર્થ—મહા રુદન કરાવે છે

सुकुमालिकानी कथा.

चपापुरीमा जितशत्रु नामे राजा हतो तेने यथार्थ नामवाली सुकुमालीका नामे राणी हती राजा जितशत्रु तेनापर एटलो धधो आसक्त हतो के, ते राज्यादिकनी पण चिंता करतो नहीं आवी राजानी वर्चणुकयी प्रशानवर्गे राजाने स्त्री सहित मदिरापान करावी अरण्यमा तजिदीयो अने तेना पुत्रने राज्यउपर बेसायों ज्यारे मयनो नीसो उतरी गयो त्यारे ते वने राजाराणी विचार करवा लाग्या. अरे, आपणे अहि त्यायी ! आपणी महा कोमळ शय्या क्या गई ! आपणा राज-वैभवनु शु यशु ! आम विचारता बने त्यायी आगळ चाल्या धोडे दूर जता सुकुमालिकाने वृषा लागी तेना कठ अने ताळु सुकाई गया तेणे राजाने कह्युं, स्वामी ! मारा जिवितने बचाववा जळ लावी आपो राजा जळ लाववाने गयो पण कोई ठेकाणे जळ जोवामा आव्यु नहीं पछी साखराना पत्रनो पडीओ करी तेमा पोताना बाहुनी नसमाथी रुधिर काढी ते पडीओ पूर्ण भरीं ते लावी राणीने कह्यु के, प्रिये ! आ खाबोचीआनु जळ अती मलीन छे तेथी नेत्र मीचीने पी जा राणीए तेम करीने पान कर्यु पछी क्षणवारे ते घोली-स्वामी ! मने सुधा बहु लागी छे तेथी राजाए दूर जइ छरीवडे पोताना सायळनु मास छेदी तेने अग्रिमा पकावी राणीने पासे मुख्यु अने पक्षीनु मास कही तेणीने खवराव्यु अनुक्रमे त्यायी कोई देशमा आवी पोताना आभूषणो बेची काइक व्यापार करीने राजा तेनु पोपण करवा लाग्यो

एक वखते राणीए कह्यु, स्वामी, ज्यारे तमे व्यापार करवा बहार जाओ छो त्यारे हु एकली घरमा रही शकती गयी आवा वचन साभळी राजाए एक पागला माणसने चोकीदार तरीके घरपासे राख्यो ते पागला माणसनो कठ घणो मयुर हतो, तेथी राणी मोह पामो अने तेने स्वामी तरीके स्विकार्यो तयारथी सुकुमालीका पोताना पतिने मारवाना छिट्रो जोवा लागी एक वखते राजा राणीने लईने वसतऋतुमा जलक्रीडा करवा माटे गगातटे गयो राजाए मधुपान कर्यु ज्यारे राजा बेभान थयो त्यारे राणीए तेने गंगाना प्रवाहमा बहेतो मुकी दीवो. पछी राणी सुकुमालिका पेला पागलाने स्वेच्छाथी गायन करावती कापउपर बेसारी भील मागती भमवा लागी ते जोई लोको तेने पुठवा लाग्या के, आ कोण छे ? त्यारे ते कहेनी के, मारा मातापिताए आवो पति जोयो छे, एथी तेने स्कंध उपर वहन करु छु

अहि जितशत्रु राजाने गगामा तणावा एक काष्ठ प्राप्त थयु तेनायोगे ते तरीने बहार नीकल्यो अने नदी कीनारे कोई एक वृक्षनी तले सुई गयो. ते समये

ત્યા સમીપે આવેલા કોઈ નગરનો રાજા અયુર ગુજરી ગયો, તેથી તેના મંત્રીઓએ
 ચત્રિવ્ય કર્યા તે ત્યા આવીને ડખા રહ્યા છતાં ગજાને જાગૃત કરી મંત્રીઓએ તેને
 રાજ્ય ઉપર વેસાર્યો દેશયોગે પેલી મુકુમાલિકા પગુને લઈને તેજ નગરમા આવી ચડી
 તે વને સતીપનાથી અને ગંતિમાધુર્યથી તે નગરમા રિસ્થાત થયા. તે વિસ્વાતી સા-
 મલી રાજાએ તેમને પોતાની પાસે બોલાવ્યા તેને જાતાજ રાજાએ બોલતી
 સ્ત્રીના તેથી તત્કાલ તે બોલ્યો કે, હે વાઈ! આવા વિભત્ત પાગલાને
 ઉપાડોને તુ કેમ ફરે છે? તે બોલી માતાપિતાએ પેરો પતિ આપ્યો હોય
 તેન સતીઓઈ દ્રના જેવો માનયો તે સામલી રાજા બોલ્યો-હે પતિવ્રતા! તને ધન્ય
 છે પતિના વાહનુ તથિ પીધુ અને સાયબ્ધનુ માસ ત્વાધુ તોપણ છેવટે ગગના પ્રવાહ
 મા નાલી દીધો અહો, કેવુ તારુ મતીપણુ! આ પ્રમાણે કહી તે ન્યાયી રાજાએ
 સ્ત્રીને અવન્ય જાણી પોતાના દેગની હૃદયાર કરી અને આગ્ર મત્યક્ષ સ્ત્રીચરિત્ર
 જોઈ તેણે સર્વ સ્ત્રીઓનો ત્યાગ કરવારુપ મહાવ્રત લીધુ

“મુકુમાલિકાનુ ચરિત્ર જોઈ જિતશત્રુ રાજા રિપય સુલખી વિરક્ત થયો
 અને કામ ક્રોધાદિ શત્રુઓનો જય કરી તેણે પોતાનુ જિતશત્રુ નામ સાર્થક કર્યું”

इत्यद्विनगरिमितोपदेशसमहाख्यायामुपदेशमासादग्रंथस्य
 सूचौ स्त्रीत्यागविषय त्रिनवतितमः प्रपद्य ॥ ९३ ॥

વ્યાખ્યાન ૯૪ મુ.

સ્ત્રીજાતિ અનેક ગુણની હાનિ કરે છે તે કહે છે.

ગુણિના ગુણતોશ્રય કર્તુ કૂટ રચેદ્દહુ ।

યા સા સ્ત્રી પરિહર્તવ્યા વિવ્રકર્ત્રી શુભે પથિ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“જે સ્ત્રી ગુણી પુરુષોને ગુણમાથી અટકાવવા વહુ કપટ રચે છે તેવી સ્ત્રીને શુભ
 માર્ગમા વિવ્ર કરનારી જાણી દૂરથી છોડી દેવી ” લૌકિક્રમા ગુણી પુરુષો શકર
 ચિગેરે કહેવાય છે તેને તેમની સ્ત્રીએ મીછડીનેરુપે મોહિત કર્યા હતા. તે સ્ત્રીના
 વચનથી નૃત્ય કરતા શકર દેવતાને હાસ્ય કરવા યોગ્ય ગ્રન્થા હતા સેવાલ અને
 બલમાનના આધાર વડે નિર્વાહ કરનારા તાપસો પણ સ્ત્રીઓના વિલાસથી ભ્રાત
 ય શીઘ્રશ્રદ્ધા ધેવેલા છે તે રિપે નેમના શાસ્ત્રમા કહેવાય છે કે,—

सुष्ठुमानां पयि प्राय, इन्द्रियाणां न विश्वसेत् ॥

विश्वामित्रोपि सोत्कृष्ट, कंठे जग्राह मेनका ॥ १ ॥

“इन्द्रियो भले प्रकारे मोग्येली होय तोपण तेनो विश्वास करयो नहीं. कारणके विश्वामित्र जेवाए पण उत्कृष्टित थईने मेनकाने फटवडे ग्रहण करी इती ” ते विषे नचि प्रमाणे कथा छे

मदाशय विश्वामित्र सूक्ष्म फल अने जलनो आहार करी सूर्यसामे नेत्र राखी तपस्या करता इता तेथी तेमनामा ननु स्वर्ग वनाभवानी शक्ति उत्पन्न थई इती. आ खर इंद्रेने थगथी तेणे तेथने तपजी भ्रष्ट करग मेनकाने त्या मोकली मेन-काना विविध निलासरी मुनि ध्यान भ्रष्ट यया अने तीव्र अनुरागवडे तेने भोगयी. चिरकाल ग्यानभग प्रिविमा रहेता पाठु चैतन्य प्राप्त थवायी जाग्रत थयेली मुनिए मेनकाने पुट्यु के, तमे मातु ध्यान भग कथुं त्यापणी केडलो समय व्यतीत थयो. मेनका बोली-नवसो अने सात वर्ष नवमास अण्ण दिवस बीती गया आयी रीते नारयार अक्षराओ मोकलीने इद्रे तेना तपणे भग कथो इतो जेथी ते शक्ति हीन थई गया इता ते विषे विस्तारथी वृत्ताव भारतमाथी जाणी लेवो.

तली ते विषे लोकांचर (जैन) शास्त्रमापण आपाढभूति, आर्द्रकुमार अने अर-णिक (गोरे) गुणवान् मुनिओ पण स्त्रीजोना रचेली कपट जालमा पडेलाना दृष्टातो छे तेथी तेरी स्त्रीओ त्याग करवा योग्यज जे वली वल्कलचोरीए पण स्त्री सगमा घना टोरी जागी तेनो त्याग कथो इतो तेनो प्रपञ्च आ प्रमाणे—

श्री वल्कलचोरि मुनिनो प्रबंध.

पोतनपुरनामना नगरभा सोमचंद्र नामे राजा इतो, तेने धारणी नामे पत्नी इती एक वल्लभे धारणी पोताना पनि सोमचंद्रना माधाना केश कासीथी ओ लती इती ते मसाक्षर खेत केज जोई सोलीके—हे स्वामी ! जा जरावस्थानो दूत आव्यो राजा पोताने जावेली घोळा देवने जोईने विचारो लाग्यो के, मारा वृद्ध बडिल्लोए तो योवन वयमा व्रत ग्रहण करेलुं छे, मने धिक्कार छे जे हुं अद्यापि माथे पंथी आव्या तोपण मर्म आवरतो नथी ते माभळी राणी सोली हे स्वामी, अद्यापि धर्मकार्यमा मिल्ग करो नही, ते माभळी राजा सोमचंद्रे पोताना पुत्र प्रसन्नचंद्रे राज्य उपर बेसारी तत्काळ तापन व्रत धारण कथुं धारणी राणी गर्भवती इती तमापि एक धारणी साये लई पनि माथे चाली नाकली समय पूर्ण थना अनुक्रमे धारणीने पुत्र यरो परनु प्रमयनी उग्र पीडामा ते मृत्यु पामी पटके

સોમચંદ્ર તાપસને ચિંતા થઈ પડી કે, હવે આ માતા વગરનો પુત્ર શી રીતે ઉછરશે ? સ્વર્ગમા ગયેલી દેવી ધારણી અવગ્રિહાણે પોતાના તાપસપતિની ચિંતા જાણી ખેંસતું રૂપ લઈ ત્યાં આવી અને પોતાના બાલકને ધવરાવ્યો. એવી રીતે દેવમાતા અને ધાર્ત્રીય પાલન કરેલો તે બાલક મોટો થયો તેના તાપસપિતાએ તે બાલકને વલ્કલ વસ્ત્રોમા ઘોંટાઢી તેનું વલ્કલચીરો એવું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે ત્રણ વર્ષનો થયો ત્યારે ખેંસરૂપે આવેલી પૂર્વધ્વની માતા દેવલોકમા ચાલી गई પછી તાપમે વનફલ તથા ધાન્ય-થી પોષણ કરેલો તે બાલક અનુક્રમે સોઢવર્ષનો થયો તે પુત્ર માત્ર તાત, તાત, ઇટલુજ બોલતો અને તેના પિતાને નમસ્કાર કરતો હતો. તેમજ વનફલ લાવી પિતાનું પોષણ કરતા શીલ્યો હતો.

એક વસ્તે પ્રસન્નચંદ્ર રાજા કોઈ બિહુના મુલયથી પોતાના મહોદરનો પ્રસન્ન જાણી તેને મલયાને હસ્તુક થયો તેથી તેણે વેશ્યાઓને બોલાવ્યાં કહ્યું કે, તમે કોઈપણ ઉપાયે લોભાથી મારા વધુને અહીં લાવી આપો પણ તમારે તેને દૂરથી જોવો, નહીંતો સોમચંદ્ર તાપસ તમને શાપથી ભસ્મ કરશે. આવા તેના વચનથી તે વેશ્યાઓ તાપસોનો વેપ લઈ સોમચંદ્ર તાપસના આશ્રમપાસે આવી વલ્કલચીરીય તેમને દૂરથી આવતી જોઈ ઇટલે તેણીઓ તાપસરૂપે હોવાથી તેમને તાપસ જાણી તેણે નમસ્કાર કર્યો પછી વનમાથી લાવેલા ફલ તેમના આહારને માટે આગલ ધર્યાં તે ફલોને જોઈને કપટ મુનિઓ બોલ્યા, 'મહારાજ, આવા નીરમફલોને અમે શું કરીએ? અમારે તો પોતનપુરના ફલો જોઈ જાએ મુનિ ! તમે અમારા આશ્રમના ફલની વાનકી જુઓ ' એમ કહી તે કપટી વેશ્યાઓએ તેને એકાતમા ચેસારી લાડ, માકર, અને વ્રાહ્મ વિગેરે મધુર મેવા વિગેરેનો આગ્રહથી આહાર કરાવ્યો. તે મધુર ફલના સ્વાદથી હર્ષ પામી તે મુનિ બીલા, આમલી અને કોઠીના ફળો જે પોતે લાતો હતો તેના સ્વાદમા ઉદ્વેગ પામ્યો. જેમ જેમ તે મુનિ લોભાથી તેમ તેમ તેના વિશેષ સ્વાદવાળી વસ્તુઓ તેને લાવા આપવા લાગી પછી તે મુનિના હાથને પોતાના સ્તન અને કોમલ ગાલ વિગેરે ઉપર મુક્યો તેથી તે તાપસ બાલ્યો કે મહાશય ! તમારું શરીર આશુ કોમલ કેમ છે ? અને આ તમારા હૃદય ઉપર કે વેદિકા શેની છે ? તે બોલી અમારા પોતન આશ્રમના ફલોનું આસ્વાદન કરવાથી આવા અગ થાય છે તેથી તમે પણ આ આશ્રમને છોડી પોતનાશ્રમમા આવો પછી વલ્કલચીરી તેમની સાથે ત્યાં જવાનો સંકેત કરી પોતાના પાત્રો એકાતે ગોપવિને ફરીવાર તેમની પાસે આવ્યો.

શ્રુ. કે. —

तावन्मौनी यति ज्ञानी, सुतपस्वी जीर्णेंद्रियः ।

यावन्न योषितां दृष्टि, गोचरे याति पुरुषः ॥

“ज्यासुधी पुरुष सुंदर स्त्रीओने दृष्टिगोचर ययो नयी त्यासुधी ज ते मुनि, यति, ज्ञानी, तपस्वी अने जितेंद्रिय रहे छे ” आ समये सोमचंद्रनूपि आम तेम फरता त्या आवता हता तेमने दूरथी आवता जोई अगाउथी सकेत करी वृक्ष छपर राखेछा पुरुषोए ते स्त्रीओने तेवा खबर आप्या पटले तत्काल तेओ शापना भयथी नाशी गई अने राजानी आगल आवीने ते वृक्षात जणाव्यो ते साभळी राजाए “अहो ! मारो बंधु वंनथी अष्ट थयो, तेथी तेना शा हाल थये ? ” आबुं चितवी तेनी दिलीरीमा आत्मा नगरमा गीत नृत्यादिकनी प्रतिपेध कर्षो.

हवे अहि बलकलचीरी वनमां भमतो हतो त्या कोई रथवाळाए तेने दीठो पटले पुज्यु के—मुनि ! तमे क्या जाओ जो ? ते बोल्थो, हु पोतनाश्रममा जवा इच्छुं छु पटले रथवाळाए कछु के—हु पण त्याजजउ छु तेथी बलकलचीरी रथनी पछवाडे चाल्यो ते रथमा रथवाळानी स्त्री बेठी हती तेने मुनि ‘हे तात’ ‘हे तात’ एम कहेवा लाग्यो. त्यारे ते स्त्रीए तेना पतिने कछु के, आ मुनि, स्त्री पुरुषनो भेद पण जाणतो नथी पछी रथिके तेने मुर्धजाणी मोदक खावा आप्या तेनो स्वाद लई मुनि बोल्या ह ह जाणवामा आव्यु, आ फल पूर्वे मने पेला महाशयोए आप्या हता तेज छे. पछी आगल जता रथिके एक चोरने युद्ध करी जिती लीथो चोरे रथिकने धणुं धन आप्यु ते लई रथिक पोतनपुरमा जाव्यो त्या रथीए मुनिने कछु के, हे बाल-मुनि, आ धनल्यो धन वगर अर्हीआ स्थान भोजन मळसे नहीं पछी तेने केटलंरु धन आपी आ “पोतनाश्रम” एम कही ते रथी त्याथी चाल्यो गयो हवे बालमुनि नगरमा चाल्यो त्या दुकानोनी श्रेणी अने हवेलीओ जोई विचार करवा लाग्यो के हु क्या आव्यो ? आ आवु शु हशे ? बळी मार्गो कोई नर के नारी मले तो ते, तेने ‘तात’ बदना करु छु’ एम कहेवा लाग्यो लोको तेने तेम करता जोईने हसवा लाग्या आम करता कोई वेश्या तेना मोवामा आवी, पटले तेने मुनि जाणी मूल्य आपीने निवास तथा फलादिकनी तेणे याचना करी. तेणीए तेने पोतना घरमा बोलावीने अभ्यगस्तान कराव्युं मुनिए उपसर्गनी जेम ते सहन कर्षुं. पछी तेणीए तेनी साथे पोतानी पुत्रीनु पाणीग्रहण कराव्यु सोमचंद्रना पुत्र बालमुनि वेश्याना गीत नृत्य साभळी अने जोइ चितवन करवा लाग्या के आ क्या शु भणे छे ? तेओ मने फल केम आपता नथी ? आ रखते राजाए ते वेश्याने घर यतो मृदग ध्वनि साभल्यो तेथी तत्काल तेने बोलावी राजाए पुछ्यु के मारे घर शोक छता तु वाद्य केम बगाडे छे ? वेश्या बोली—दैवज्ञ (जोपी)ना वचनथी में

एक तापस कुमारने कन्या आपी छे तेना हर्षमा मारे त्या वाद्य बागे छे आ चार्चा साभळी तेज वस्तु राजानु दक्षिण अंग फरक्यु. तेथी तेने निश्चर ययो के, जर मारो बधुज त्या आव्यो ह्यो-आथी राजा यन ते वेष्टाने पर गयो त्या पोताना अनुज बधुने जोई राजाए प्रेमथी तेनु विवाहमंगल कर्तुं अने पोताना बधुने ते स्त्री सहित दरबारमा लव्यो. अनुक्रमे ते सर्व कळामा कुतल ययो पडी राजाए आ सर्व वृत्तात पोताना पिता सोमचद्रने जणव्यो तेथी ते शरु रहित थयो.

इहे राज्यमा रहेता अने स्त्री साथे त्रिपयमुख भोगवता वलकलचीरीने नार वर्ष बीती गया एकदा अर्धरात्रे जाग्रत यता वलकलचीरीने विचार जाल्यो के, 'अहो, मारा अकृतज्ञपणाने धिक्कार छे अने मारा अविमोक्षस्वगाने पण धिक्कार छे, के जेथी हु मारा पिताने मुली जईने अही पळ्यो रह्यो हु' आ प्रमाणे विचारीनने पोताना पिताने जीवा अति उत्सुक थयो तेथी प्रातः काल भाईनी आज्ञा लईने पिता पामे जरा चाल्यो बडीलभाई पण लघुबधुनी साथे जवाने तैयार थयो रिन भाईप वनमा जई पिताने प्रणाम कर्यो सोमचद्रमुनिए पोताना लघुपुत्रने उत्सगमा बेसारी तेना सर्व समाचार साभळया. ते वस्तु हर्षना अतः आनता तेमना नाना पडल उतरी गया. पडी वलकलचीरी पूर्ण गोपनी राखेला तापनपणाना उपकरणो काडी तेने उत्तरीयस्त्रना छेडायी मयार्जन करन विचारमा पड्या के, अहो, मे पूर्व आवु जायु छे, ए प्रमाणे उदायोह करता तेने जातिस्मरणवान् अत्यन्त थयु तेथी तेणे पोतानो पूर्वभव दीडो पटले तेणे जाण्यु के-अहो, हमणा गतभवमाज मुकेतु साधुपण पण मारा जाणवामा आव्यु नहीं माटे स्त्रीविषयना स्फटपणाने धिक्कार छे आ प्रमाणे शुभ ध्यान ध्याता तेने त्याज केवज्ञान उत्पद्य यतु तेनी देसनाथी तेना पिताए पण दीक्षा लीथी अने प्रसन्नचद्र ब्रह्मचर्य व्रत अंगीकार करी घेर गयो

प्रत्येकबुद्ध वलकलचीरी मुनि श्री वीरप्रभुनी पामे गया अने अनुक्रमे माझे गया एवी रीते वलकलचीरी मुनि पोताना आत्मप्रदेशने लागेली कर्मनी वर्णानु तापसपणाना वलकलादि उपकरणानी रननी साथे मालन करी दूर अने भावयी रजपणाने दूर करता सता कामदेवने जितनारा अन प्रत्येकबुद्ध थया.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
इत्यर्द्धदिनपरिमितोपदेशसमहान्यायापुण्यदेशप्राप्ताद यस्मि
वृत्तां स्त्रीसंगत्यागरिपये चतुर्नरतिनमः प्रया ॥ १ ॥
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥

વ્યાખ્યાન ૯૫ મું.

માતર સ્વસુતાં જામિ રાગાધો નૈવ પશ્યતિ ।

પશુવદ્રમતે તત્ર રામાપિ સ્વસુતાદિષુ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા.

“ કામરાગથી અથ યથેન્નો પુરુષ પોતાની માતા, પુત્રી કે પેનને પણ જોતો નથી, તેની સાથે વશની જેમ રમે છે, તેવી રીતે સ્ત્રી પણ પોતાના પુત્ર પિતાદિની સાથે વશની જેમ રમે છે ” જેમ વશ પોતાની માતા ત્રિગેરેની સાથે અવિચેદીપણે લીધે સ્વેચ્છાએ ક્રીડા કરે છે, તેવી રીતે કામાય વશ પુરુષ કે સ્ત્રી પણ અવિચેદીપણે પુત્રપુત્ર્યાદિકમા પ્રવર્તે છે આ વિષે અદાર નાતરાનો તથ્ય કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે:—

અદાર નાતરાનો પ્રથમ.

મથુરાપુરીમા કામદેવની સેના જેવી કુવેરસેના નામે એક વેશ્યા હતી તે પ્રથમ ગર્ભના ભારથી સ્તેદિત થઈ ત્યારે તેણે પોતાની માતાને તે દુઃખ જણાવ્યું. માતાએ કહ્યું, વત્સે ! તારો ગર્ભ પાડી નાણુ તેથી તને સ્વેદ દૂર થાય વેશ્યા મોલી કે, તેમ કરવું તો અયુક્ત છે પછી સત્ય આવતા તેણીએ એક પુત્ર અને પુત્રીને જન્મ આપ્યો તે વચ્ચે તેની માતા મોલી કે, વત્સે ! આપણો ઉચ્ચ માત્ર યૌવન છપર છે, અને આ પે સ્તનપાન કરનારા બાલકો તારા યૌવનને હરી દેશે કહ્યું છે કે— “ વેશ્યા જાતિ યૌવન ઉપર જીવનારી છે તેથી તેણે જિવની પેટે યૌવનની રક્ષા કરવી ” માટે આ જોડણને વિશ્વાની જમ વહાર તપ્તી દે વેશ્યાએ તે સ્વીકાર્યું પછી દશ દિવસ સુધી તેનું પાલન કરી, કુવેરદત્ત અને કુવેરદત્તા યથા પે નામથી અક્ષિત વે મુદ્રિકા કરાવી તેમની આગલીમા પહેરાવી, અને તેમને એક પેટીમા પૂરી તે પેટી યમુનાનદીના પ્રવાહમા વહેતી મુક્તી દીધી

જલના તરંગોના પ્રવાહ સાથે તળાતી તળાતી તે પેટી સૌર્યપુર સમિધે આવી ત્યાં કોઈ વે ગૃહસ્થ શ્રેષ્ઠીઓએ તે પેટી ગ્રહણ કરી અને તે બાલકોને વને શ્રેષ્ઠીએ પુત્ર પુત્રીપણે રાક્ષીને મોટા કર્યા અનુક્રમે જ્યારે તેઓ યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયા ત્યારે તે વનેને પરસ્પર યોગ્ય જાણી તેમનો મોટા ઉત્સવથી વિગ્રાહ કર્યો એ દપતી પરસ્પર અતિ સ્નેહથી રહેવા લાગ્યા.

એક વચ્ચે તેઓ સોગમવાગી રમતા હતા તેમા કુવેરદત્તના કરમાથી નીકળીને પેલી નામાકિત મુદ્રિકા કુવેરદત્તના ઉત્સવમા પડી, તે લઈને જોતા

કુબેરદત્તા વિચારમા પહો અને ચોલી કે, આ વને મુદ્દિકા આકૃતિ વિગેરેથી તુલ્ય છે તેથી એમ જણાવે છે કે, આપણ વને સહોદર યુગલીઆ હૈંશુ, પરંતુ દૈવયોગે આપણા વિવાહ થઈ ગયો છે પછી તે અને જાને પાતપોતાની માતાને પુત્ર ત્યાર માતાએ તેમનો પૂર્વ જ્ઞાત જણાવ્યો તે સામઝો વને ચોલ્યા કે, હે માતા ! તમે આવું અઠત્ય કેમ કર્યું ? માતા ચોલી-વત્સો, હજુ તમારુ માત્ર પાળીચઢળન થયું છે બીજુ કાંઈ પાપ થયું નથી તેથી એ સવષ ત્યજી દો અને કુબેરદત્તને કમ્બુ કે, તુ વ્યાપાર કરવા માટે પરદેશ જવા રૂચે છે તો હાલ પરદેશ જા ત્યાંથી કુશલ્લેષ પાછો આવ્યા પછી તારો બીજી દીની સાથે વિવાહ કરા તે સામઝી કુબેરદત્તાને પોતાની ધેન ગણી વેચવા માટે અનેક પ્રકારના કરીયાણા લઈને કુબેરદત્ત મથુરા પુરીએ ગયો. અનુક્રમ કેટલેક દિવસે ત્યા પેલી કુબેરસેના વેશ્યાની સાથેન તેને સંબંધ થયો તેની સાથે સુખભોગ ભોગવતા તનાથી એક પુત્ર હત્ય થયો

અહીં કુબેરદત્તાએ વિષયવિરક્ત થઈને દીસા લીધી જમ તપસ્યા કરતા તેને અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. તેથી તેણે કુબેરદત્તને માતાની સાથે વિલાસ કરતો જોયો તેને પ્રતિબોધ કરવા માટે તે સાધ્વી મથુરાપુરી આવ્યા અને તેના ઘરની નજીક આવેલા એક હપાશ્રયમા નિવાસ કર્યો ત્યા રહીને તેણીએ ધર્મદેશના આપી એક ચરતે તે વેશ્યાનો પુત્ર પારણામા સુતો સુતો રોતો હતો તેને સાધ્વી આ પ્રમાણે હલાવતી સતી હાલારા ગાવા લાગી તે વિષે થી પરિશિષ્ટપર્વમા આ પ્રમાણે જલ છેકે -

“હે વત્સ ! રો નહીં, તું મારો ખાદ થાય છે, પુત્ર થાય છે, દીયર થાય છે, ભત્રીજો થાય છે, કાકો થાય છે, અને પુત્રનો પુત્ર થાય છે હે બાલક ! જે તારો પિતા છે, તે મારો સહોદર થયું થાય છે, પિતા થાય છે, પિતામહ થાય છે, સ્વામી થાય છે, પુત્ર થાય છે અને સામરો થાય છે હે ચાલક ! તારી જે માતા છે, તે મારી માતા થાય છે, મારા પિતાની માતા થાય છે, મોજાઈ થાય છે, વહુ થાય છે, સાસુ થાય છે અને સપત્ની થાય છે

તે સામઝી કુબેરદત્ત ચોલ્યો કે, હે સાધ્વી ! આવું અઘટિત કેમ ચોલ્યો છો ? સાધ્વીએ કમ્બુ કે, સામઝો-આ બાલક મારો સહોદર થયું છે, કારણ કે અમે બે એક હૃદયથી હત્ય થયા છીએ, બહી આ બાલક મારા પતિનો પુત્ર હોવાથી મારો પણ પુત્ર થાય છે, તેમજ મારા પતિનો અનુજ થયું હોવાથી મારો દીયર પમ થાય છે, બહી તે મારા ભાઈનો પુત્ર છે, તેથી મારો ભત્રીજો પણ થાય છે, તથા તે મારી માતાના પતિનો (પિતા) ભાઈ છે તેથી મારો કાકો પણ થાય છે, અને મારી સપત્ની જે કુબેરસેના તેનો પુત્ર જે કુબેરદત્ત તેનો આ પત્ર છે તેથી તે મારા પતિનો પુત્ર થાય છે

कहेवाय छे. हंव तेना पितानी साथे जे मारे छ संज छे ते आ प्रमाणे—आ बाल-
कनो जे पिता ते मारो भाई थाय कारण तेनी अने मारी एक माता छे तथा आ
बालकनो जे पिता ते मारो पिता थाय कारण के ते मारी मातानी स्वामी छे बळी जे
आ बालकनो पिता ते मारो पितामह थाय कारण मारी माता कुबेरसेना तेनो पति
कुबेरदत्त तेनो आ बालक अनुजयधु छे तेथी काको अने तेनो पिता कुबेरदत्त तेथी
ते बुढ पिता थाय, तथा जे आ बालकनो पिता ते मारो स्वामी थाय कारण के तेनी
साथे मारो विवाह थयेलो छे बळी ए मारी शोक्यनो पुत्र छे तेथी मारो पुत्र पण
थाय तथा जे आ बालकनो पिता ते मारो सासरोपण थाय कारण के ते मारा
दीयरनो पिता छे बळी मारे आ बालकनी माता साथे छ संबंध छे ते आ प्रमाणे—
जे आ बालकनी माता ते मारी पण माता थाय कारण तेणीथी मारो जन्म थयेलो
छे तथा जे आ बालकनी माता ते मारी पितामही थाय कारण ते मारा काकानी
माता छे तथा जे आ बालकनी माता ते मारी भोजाई थाय कारण मारा भाईनी
स्त्री थाय छे तथा जे आ बालकनी माता ते मारी पुत्रवधू पण थाय कारण मारी
शोक्यना पुत्र कुबेरदत्त तेनी ते स्त्री थाय छे तथा जे आ बालकनी माता ते मारी
सासु पण थाय कारण के मारा पतिनी माता थाय छे तथा एनी माता मारी
शोक्य पण थाय कारण मारा पतिनीज ते बीजी स्त्री थाय छे

आ प्रमाणे सामळी कुबेरदत्त तेनो सर्व वृत्तात् पुढो सांख्यीए कही
बताव्यो, ते सामळी वैराग्य पामीने तेने दीक्षा लीधी अने कुबेरसेनाए पण श्रावि-
कापणु स्वीकार्य

आ प्रमाणे जे विवेकी पुरुष त्रिपयना दोपने चित्तमा धारी रागाधपणाने
मुकी दे अने शुभशीलनु आचरण करे ते कुबेरदत्तानी जेम जगतमा उत्तम मपत्तिने
पामे छे

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशसग्रहाख्याया व्याख्यायामुपदेश
प्रसादग्रन्थस्य वृत्तौ विषयत्यागे पचनवर्तितमः प्रवक्षः ॥ २९ ॥

વ્યાખ્યાન ૯૬ મું.

હવે વિષયમા સુખ અલ્પ છે અને વિઢવના ઘણી છે તે ખતાવે છે.

સુખ વિષયસંવાયા મત્યલ્પં સર્પપાદપિ ।

દુ સં નાલ્પતર ક્ષોદ્ર વિદ્વાસ્વાદરૂમત્યવત્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ વિષયસેવામા સર્પવના દાણાથી પણ ઘણું બોટુ સુખ છે અને દુ લ ઘણું છે. જેમ મધુના ટીપાના આસ્વાદન કરનારને થયું હતું તેમ ” વિષયસેવામા અલ્પસુખ છે, તે વિષે આગમમા પણ કહ્યું છે કે, “ જેમા સુખ ક્ષણવાર છે અને દુ લ વહુકાલ પર્વત છે, દુ લ જત્રત મલ્લે છે અને સુલ દૂર રહે છે એવું અનર્પની સ્વાણરૂપ કામમોગજન્ય સમાસસુખ મોક્ષનું પ્રતિપક્ષી છે ” વહી કહ્યું છે કે, “ કા, લેદ, બ્રન, મૂર્ગ, ફેર, ગ્લાનિ, પલ્લનો ભય, અને રાજ્યદમા (ક્ષય) વિગેરે રોગ મધુન-સૈવાથી ઉત્પન્ન થાય છે ” વહી ઉપદેશમાલામા કહ્યું છે કે, “ જેમ પામા (નસ) રોગરાહા મનુષ્યને મીઠી ત્વાહી અર્થે તે વચ્ચે સંજરાહારા પરિણામે દુ લ થાય છે છતાં તે વચ્ચે સુખ માને છે તેમ મોહાતુર પુરુષ વિષયસુખને પરિણામે દુ લરૂપ છતાં સુલરૂપ માને છે ” પામાને જુજની કરનાર જેમ તે વચ્ચે સુખ માને છે પણ તે દુ લરૂપ છે તેમ પુરુષને વિષયસેવાનું સુલ પણ દુ લરૂપ જાણતું વહી કહ્યું છે કે “ હ ગૌતમ, દેવ દ્રવ્યનું મક્ષણ કરવાથી અને પરસ્ત્રીની સેવાથી માણી સાતરાત સાતમો નારકીય જાય છે ” વહી કહ્યું છે કે “ કોઈમ પુરુષ પરીની સાથે જેટલા આલ્સોના મીચકાગ કરે તેટલા હજાર કલ્પસુધી તે નરકાગ્નિવટે પચાય છે ” આ પ્રમાણે વિષય જન્યસુલ મધુચિદુરુ આસ્વાદન કરનાર પુરુષની જેમ દુ લરૂપ છતાં સુલરૂપ લાગે છે તે મધુચિદુરુ દષ્ટાત આ પ્રમાણે જ —

મધુચિદુરુ દષ્ટાત.

કોઈ પુરુષ સાંઈની ખુલો પડી મોટા અરણ્યમા પેઢો ત્યા જાણે સાક્ષાત્ ચમરાજ હોય તેમા કોઈ દસ્તીયે તેને બચ્લોકન કયો તે ઝમ્મચ દાથી તે પુરુષની સામે દોહ્યાં તેના મયથી દહાની જેમ ચઢઢરીને પડનો તે પુરુષ નાઠો થોડે જતા આગલ એક કૂવો જાવામા આવ્યો તેથી તેણે વિચાર્યું કે, આ દાથી નરૂર મારા પ્રાણ લેશે તેથી આ કુવામા ક્ષણપાત કરવો સારો આતુ ધારી તે કુવામા પડ્યો તે કુવાના કાઠા ઉપર એક વહનુ વૃક્ષ ઝગ્યુ હતું તેની વહવાઈઓ કુવામા લટકી રહી હતી, તેથી પડતો એવો તે પુરુષ ત વહની વહવાઈ સાથેવચ્ચા લટકી રહ્યો તેણે

नीचे दृष्टि नांखीने जोयुं तो कुवाणी अंदर जाणे बीजो कुवो होय तेवो एक अजगर मूख फाडीने रहेलो जोवामा आव्यो बळी ते कुवाना चारे खुणामा धमणनी जेम फुफाडा मारता चार सर्पो जोवामा आव्या उपर नजर करता तेणे आलंबन करेली बडनी शाखाने छेदवाने माटे काळो अने धोळो एवा बे उंदर पोताना करवतना जेवा दातयी प्रयत्न करता नजरे पळ्या तेवज उन्मत्त गर्जेद्र पण तेने मारवाने माटे बडनी शाखाने मुडवडे बारवार हलाववा लाग्यो. तेयी ते वृक्षनी शाखा उपर रहेला एक मधपुडामाथी जडीने केटलीक मसिकाओ पेला पुरुषने दश करवा लागी आ ममाणेनी पीडायी दुखी यना ते पुन्हे कुवामाथी निकळवाने माटे उच्चु मुख कथुं तेवामा पेला मधपुडामाथी यना विंदु टपकवा लाग्या ते पेला पुरुषना ललाट उपर पडीने मुखमा आव्या तेनो स्वाद पामीने ते मुख मानवा लाग्यो ते वखते कोई विद्याधर तेने आपत्तिमाथी मुक्त करवाने माटे विमान सहित त्या आवी कृपायी बोल्यो के, हे मनुष्य ! चाल, आ विमानमा बेसीने सुखी था तेणे कष्ट के, हे देव ! सगवार राह जुवो, जेटलामा दु आ मधुना विंदु चाटी लज पछी विद्याधरे फरीवार पुछ्यु, तथापि तेणे तेवोज जवाव आप्यो छेवटे विद्याधर कटाळी पोताने स्थानके चाल्यो गयो

उरना दृष्टात विषे एवो उपनय छे के, जे उन्मत्त हाथी ते मृत्यु समजहु ते सर्व मीरीनी पछवाडे मर्या करे छे, ते विषे श्रीवस्तुपाल चरित्रमा कष्ट छे के,

लोक. पृच्छति मे वार्त्ता, शरीरे कुशल तव ॥

कुतः कुशलमस्माकं, आयुर्याति दिने दिने ॥

“ कोइ प्रसंगे नगरजनोप मंत्री वस्तुपालने कुशलता पुछी, स्वारे मंत्री बोलया के, लोको मने शरीरनी कुशलता पुछे छे, पण मारी कुशलता शी रीति कहेवाय ? कारणके आयुष्य तो दिवसे दिवसे चाल्युं जाय छे ” बळी अन्यत्र कष्ट छे के- “ आ विश्व शरण वगरनु, राजा वगरनुं अने नायक विनानुं छे के जेथी कोईपण उपाय न चाले तेम यमराजरूप राक्षसयी तेनो ग्रास यया करे छे ” “ बळी जुओ के जे श्रेणिकराजाने इद्र स्नेहयी आलिंगन करीने पोताना अरासन उरर बेसाडतो हतो, तेवो श्रेणिकराजा पण अशरण थइ अश्रोतव्यदशा (मरणदशा) ने पामी गयो ” “ बळी जेम पशुओ मृत्युनो उपाय जाणता नथी, तेम विद्वानो पण तेनो उपाय जाणता नथी आवी उपाय जाणयानी मूढताने धिक्कार छे ” हवे जे कुवा कष्टो ते ससार जागवो ते मगनागमनरूप जलशी भरोळो छे जे अजगर ते

મયકર નરકભૂમિ સમજવી ચાર સુખે જે ચાર સર્પો હતા તે કોંઘાદિ ચાર કપાયો જાણવા જે વહનૃક્ષ તે મનુષ્યનુ આયુષ્ય સમજવુ જે કાઠો અને ધોઠો તે ઉદર કલા તે મનુષ્યના આયુષ્યને છેદન કરનારા શુક્રપક્ષ અને લઘ્નપક્ષ સમજવા જે મક્ષિકાઓ તે જ્વર, અતીસાર, વાયુ વિગેરે વ્યાધિઓ સમજવા અને જે મધુવિદુ તે વિપયરાગ સમજવો, કે જે માત્ર ક્ષણવાર સુખ આપનાર છે

અહિં કોઈ શંકા કરે કે, જે દેવતાને સુખ મળે છે તે અલ્પનથી, પણ ઘણુ છે, કેમકે તે ઘણો કાઠ રહે છે દેવતાને એક ભવમા અનેક સ્ત્રી સાથે સમોગ પ્રાપ્ત થાય છે તે વિષે શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે, “ઇદ્રના એક અવતારમા એ કોંઢાકોડી પચાસી લાલ્લ કરોડ, એકોતર હજાર કરોડ, ચારસો કોંઢ, એકવીશ કોંઢ, સત્તાવન લાલ્લ, ચૌદ હજાર, ત્રસો અને પચાસ દેવીઓ થાય છે” એવી દેવતાને વિષયનુ સુખ મધુવિદુના સુખની જેમ અલ્પ કેમ કહેવાય ? એ સત્ય છે પણ હે વત્સ, અનાદિકાલ્પર્યંત મોગવેલા નિયોદાદિ દુઃસ્વને આશ્રીને દેવનુ સુખ પણ તેના જેવુંજ અલ્પ છે વહી દેવતામાથી ચલેલો પ્રાણી તિર્યંચાદિ મતિમા અનતકાલ મુધી વારવાર ભ્રમ્યા કરે છે, એથી તે અપેક્ષા પણ તેનુ સુખ મધુવિદુના જેવુ સ્વલ્પજ છે જેમ કોઈ પુરુષે કઠસુધી મિષ્ટાન્ન સ્વાદ હોય તે વિકાર પામી અજીર્ણરૂપ થતા વમન, વિરેચન, અને લપન વિગેરેનુ ઘણુ દુઃખ તે અનુભવે છે તેમ કામમોગ્યાદિ સુખ દેવાદિકને પણ પરિણામે મહા મયકર છ એમ જાણી મુનિજનો મનથી પણ તે સુખને શ્ચ્છતા નથી

“ આ પ્રમાણે કામ મોગસવધી સુખ કિપાકના કલની જેમ પરિણામે દારૂણ અને મધુવિદુની જેવુ અલ્પ છે, એવુ મનમા વિચારી કયો સદ્બુદ્ધિમાન્ અને શીલદૃષ્ટિ-વાળો પુરુષ તમા રાગને પ્રાપ્ત થાય ? ”

इत्यहदिनपगिमितोपदेशसग्रहाख्याया न्याख्यायामुप-
देक्षमासादययस्य वृत्तौ मधुविदुदृष्टातेन विषयत्याग-
विषये पण्यवतितम प्रथम ॥ १६ ॥

व्याख्यान ९७ मुं.

हवे महासतीनुं लक्षण कहे छे

या शीलभगसामग्रीसंभवे निश्चला मतिः ।

सा सती स्वपतौ रक्तेतरा सति गृहे गृहे ॥ १ ॥

व्याख्या

“ शीलनो भग यवानो सामग्रीनो सभव छता पण जेनी बुद्धि निश्चल रहे अने जे पोताना पतिमाज रक्त होय ते स्त्री सती कहैवाय, वाकी बीजी (असती) स्त्रीओ तो घेर घेर छे ” आ उपर शीलवतीनी कथा छे ते आ प्रमाणे—

शीलवतीनी कथा

जुहुद्वीपने विषे नंदन नामना नगरमा रत्नाकर नामे थ्रेष्टी हतो तेने पुत्र नहोतो तेथी तेणे अजितनाथ भगवतनी शामनदेवी अजितबलानी आराधना करी एथी अजितसेन नामे पुत्र थयो ते मोटो थइ शीलवती नामे स्त्रीनी साथे परण्यो शीलवती शकुनशास्त्रादि भणेली हती, तेथी शकुनशास्त्रने अनुसारे अनेक बखत द्रव्य बतावी आपवाथी ते घरनी अधिष्ठात्री थइ पडी हती तेनो स्वामी अजितसेन बुद्धिना प्रबळथी राजानो मंत्री थयो हतो एक बखते राजाए कोई सीमाडाना राजा उपर चडाइ करवा जता पोतानी साथे आववा मंत्रीने पण आज्ञा करी मंत्रीए शीलवतीने पुछ्यु के, “ भिया ' मारे राजानी साथे जबु पडखे पाछळ तु एकाकी घेर शी रीते रहीश? कारण के स्त्रीओनु शील तो पुरुष समीपे होवाथीज रहेछे जे स्त्री मोपित भर्तृका (जेनो पति परदेश गयो होय तेबी) होय छे ते उन्मत्त गजेंद्र-नी जेम घणीवार स्वेच्छाथी क्रीडा करे छे ” पतिना आवा बचनो साभळी नेत्रमा अश्रु लावीने शीलवतीए शीलनी परिसा बतावनारी एक पुष्पनी माळा स्वहस्तबदे गुथी पतिना कठमा आरोपण करी अने बोली के, हे स्वामी, ज्यासुधी आ माळा करमाय नहीं, त्यासुधी मारु शील अखड छे एम समयनु पछी मंत्री निर्द्धित थइने राजानी साथे बहार गाम गयो

एक बखते राजा अजितसेन मंत्रीना कठमा वगर करमायली माळा जोई विस्मय पाय्यो, अने ते विषे पासैना माणसोने पुछ्यु, त्यारे तेणे तेनी स्त्रीनु सतीपणु वर्णवी बताव्यु पछी कौतुकी राजाए सभावबे आवी परस्पर हास्यवार्ता करनारा मंत्रीओने कह्यु के, आपणा अजितसेन मंत्रीनी स्त्रीनु सतीपणु सरेख छे. ते साभ-

હી એક વીજો મંત્રી બોલી ઊઠ્યો-મહારાજ! તેમને તેમની સ્ત્રીએ મનાવ્યા છે સ્ત્રીઓ મા સતીપણ છે નહીં શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, “જ્યાસુધી એકાત કે રસત મઢે નહીં ત્યાસુધીજ સ્ત્રીનું સતીપણ છે” માટે જો તમારે પરીક્ષા કરવી હોય તો મને ત્યાં મોકલો પછી અશોક નામના તે હાસ્ય કરનારા મંત્રીને અર્ધ લાલ દ્રવ્ય આપીને રાજાએ શીલવતી પાસે મોકલ્યો.

અશોક રજ્જવલ વેશ ધારણ કરી નગરમાં ગયો ત્યાં કોઈ પાઠીની સ્ત્રીને મઢીને કહ્યું કે, તું શીલવતીની પાસે જઈ કહે કે, કોઈ સૌભાગ્યવાન પુરુષ તને મઢવાને ઇચ્છે છે, માલને કહ્યું, તે વાર્તામાં દ્રવ્ય ઘણું જોઈશે કારણ કે ધન એજ મનુષ્યોનું ઉત્તમ વશીકરણ છે અશોકે કહ્યું કે જો તે કાર્ય સિદ્ધ થશે તો હું અર્ધ લક્ષ દ્રવ્ય આપીશ આથી માલણ સતુટ થઈ શીલવતીની પાસે ગઈ અને શીલવતીને વધો વૃત્તાત જણાવ્યો શીલવતીએ મનમાં વિચાર્યું કે, પરસ્ત્રીના શીલનું સ્વદન કરવા ઇચ્છનાર આ પુરુષ તેના પાપનું ફલ મોગલો એમ વિચારી તેને તે વાત કબુલ કરી, અને માલણની પાસે અર્ધ લક્ષ દ્રવ્ય માગ્યું માલણે તે સ્વીકાર્યું પટલે મઢવાનો દિવસ નક્કી કર્યો પછી શીલવતીએ પોતાની બુદ્ધિથી વિચાર કરી ધરના એક આરડામાં કુવા જેવો ડાંડો લાડો કરાવ્યો અને તેની ઉપર પાટી વગરનો માલો મુકી તેની ઉપર બોલાઈ પોલો પોલો બાધી રાખ્યો મઢવાનો સમય થતા અશોક મંત્રી પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનતો અર્ધ લક્ષ દ્રવ્ય સાથે લઈ ત્યાં આવ્યો અગાઉથી શિલ્પી રાસેલી દાસીએ કહ્યું કે, લાલ દ્રવ્ય મને આપો અને અદર માલો ઉપર જડેને વેસો અશોક અર્ધ લાલ દ્રવ્ય તેને આપી બતાવ્યો તે અધકારવાળા આરડામાં જઈ માલો ઉપર પેલો તેલો તરતજ સસારમાં બહુકર્મી પ્રાણી પડે તેમ તેલાડામાં પડ્યો “રાત્રિની જેમ વ્યસનીને આપતિ અનુભવ છે” લાડામાં પડેલો અશોક જ્યારે ક્ષુધાતુર થતો ત્યારે ઉપરથી શીલવતી લખેલા પાત્રમાં અન્ન આપતી હતી એવી રીતે વડું દિવસ તેમાં રહેવાની ‘અ’ ડહી નવાને લીધે અશોક મંત્રી શોકરૂપ થઈ રહ્યો

એક માસ વીત્યા છતાં અશોક મંત્રી પાછો ન આવવાથી કામાંકુર નામે વીજો મંત્રી તેવીજ પ્રતિજ્ઞા લઈને આવ્યો શીલવતીએ તેની પામેથી પણ અર્ધ લક્ષ દ્રવ્ય લઈને તેજ લાડામાં તેને નાખ્યો પછી એક માસે લલિતાંગ નામે ત્રીજો મંત્રી આવ્યો તેને પણ અર્ધ લાલ દ્રવ્ય લઈ તેજ લાડામાં નાખી દીધો ચાથે માસે રતિ-ફલિ નામે મંત્રી આવ્યો તેને પણ અર્ધ લક્ષ દ્રવ્ય લઈ તેજ લાડામાં નાખ્યો આ માણે તે ચારે મંત્રીઓ ચતુર્વિતિ રૂપ સસારમાં દુઃસ્વનો અનુભવ કરતાં જીવોની જેમ પાતાલ જેવા લાડામાં દુઃસ્વનો અનુભવ કરવા લાગ્યા

अनुक्रमे सिंहराजा शत्रुनो जय करी पाछो आब्यो अने मोटा उत्सवयी तेणे नगरमा प्रवेश कयों ते समये पेला मंत्रीओए शीलवतीने कह्युं, हे स्वामिनी ! अमे तमारुं माहात्म्य जोर्युं, तेम अमारा कृत्यनुं फल पण भोगव्युं, माटे हवे अमने बहार काढो शीलवतीए कह्युं के, ज्यारे हु " भवतु (याओ) " एम कह्युं त्यारे तमारे बधाए साये " भवतु " एम कहेवु मंत्रीओए ते कबुल कयुं. पछी शीलवतीए पोताना पतिने कडीने राजाने भोजननु आमंत्रण कयुं आगले दिवसे सर्व रसवती तैयार करी ते खाडावाळा ओरडामा गुप्त रीते राखी भुकी भोजन करवा आववाने दिवसे रसोडामा अग्नि पण सळगाव्यो नही अने जळने स्थाने जळ पण राख्यु नही, तेम काई पण भोजननी सामग्री पण त्या रसोडामा राखी नही राजा भोजन करवाने आब्यो पण तेणे भोजननी सामग्री काई जोई नही. तेथी चमत्कार पामी राजा भोजन करवा वेठो पछी शीलवती ज्ञान करी पेला ओरडामा जइ पुणमाला हाथमा राखी धूप दीप करी वेठी अने अदरथी बोली के—राजा भोजन करवाने माटे आव्या छे माटे नाना प्रकारना पकान्न " भवन्तु " (यइ जाओ) एटले खाडानी अदरथी ते चारे मंत्रीओए उचे स्वर कह्युं के, " भवन्तु " (यइ जाओ) पछी मोदक विगेरे सामग्री ते ओरडामाथी बहार लाववामा आवी पछी घृत विगेरेने माटे पण उपर प्रमाणे कह्यु, बली विलेपन, तथा शाक विगेरेने माटे पण तेमज कह्यु, ते बधी वखते तेओए " भवन्तु " ए शब्द कह्यो एवी रीते राजानु भोजन सपूर्ण थयु पछी ताबूत विगेरे आपीने मंत्री अजितसेन राजाना चरणमा पव्यो एटले राजाए पुछ्यु के, मंत्री आ प्रमाणे रसोई विगेरे शाथी तैयार यइ मंत्रीए कह्यु के—ते ओरडामा मने प्रसन्न थयेला चार यक्षो छे ते जे मागीए ते आपे छे राजाए कह्यु के ते अमने आपो कारण के ज्यारे नगरनी बहार जवु पडे छे, त्यारे त्या जे भोजन मागीए ते वचन मात्रमान थइ जाप राजाना आम्रदही मंत्रीए आपवानु कबुल कयुं पछी गुप्त रीते ते चारेने खाडामाथी काढी सारा मोटा कडीआमा तेमने नारव्या अने सारा वस्त्रथी तेने ढाकी आ यक्षोनुं स्वरूप कोरिने उताववु नही, एम कही राजाने अर्पण कर्या राजा ते कडीआने रथमा भुकी पोते आगळ पेदल चाली रस्ते पवित्र जळ छटावतो दरवारमा लाव्यो अन पुरनी स्त्रीओ पाछळ पाछळ चालती ते यक्षोना गुण गावा लागी आवी रीते तेमने दरवारमा लावीने एक पवित्र स्थानके राख्या, अने सवारने माटे रसोई तैयार करवानी रसोईयाने ना पाडवामा आवी प्रभातकाल यत्ता भोजन वखते पवित्रपणे तेमनी पूजा करी राजाए विज्ञप्ति करी के, स्वामी, पक्वान्न तथा दाळ भात आपो, अने जातजातना शाक अने भोज्य पदार्थ आपो एटलेते चारे जणे " भवतु " एम कह्यु, पण काई थयु नही एटले राजाए कडी-

અતર્વિષમયા હોતત્ વહિરેવ મનોહરા ।

ગુંજાફલસમાકારા, યોષિત્ કેન નિર્મિતા ॥

“ અહો, સ્ત્રીઓ અદર વિષમય છે અને વહારથી મનોહર લાગે છે આવી જ નોટીના ફલ જેવી સ્ત્રીઓ કોણે બનાવી હશે, ” આવી કુલ્લવાન ઉત્તમ જણાતી સ્ત્રી પણ કુલ્લડા છે પરંતુ ગાંધમા કહ્યું છે તે સત્ય છે કે, “ જલમા જેમ માલુલાના પગ લા અને આકાશમા પક્ષીઓના પગલા જોવામા આવતા નથી તેમ સ્ત્રીઓના પરિત્ર નો પ્રમા પણ પાર પામી શકતા નથી ” આ પ્રમાણે ચિંતિતી રાજા શત્રે જે ચઢાઢીને આજ્ઞા કરી કે, તમારે કલાવતીને હું વનમા મોકલાવુ ત્યા જઈને તેની બાજુવધન હિત અને મુજા ઉદ્દીને મારી પાસે લાવવી પછી રાજાની આજ્ઞાથી શુદ્ધાપાલક કલાવતીને રમમા વેસારી કોઈ વનમા મુક્તી આપ્યો પટલે પેરી જે ચઢાઢીઓ આર્યા તેના જે હાથ છેડી નાલ્યા અને રાજાની પાસે લાવી હાજર કર્યા

કલાવતીજ હાથની પીડાથી તત્કાલ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો તે દલતે તેને પવિત્ર કરવાને હાથ ન હોવાથી પગે પગે સમિપ રહેલી નદીને કાઢે ભડ ગઈ તેવામા તે નદીમા પૂર આવ્યુ તેથી પુત્રનુ રક્ષણ કરવુ મુશ્કેલ થઈ પડ્યું આ પ્રમાણે સર્વે તરફથી આપતિ આવતી જોઈ કલાવતી નવકાર મંત્રનુ સ્મરણ કરીને બોલી કે, “ જો કે પ્રિકરણ પુત્રિજ શીલ પાલ્યુ હોય તો આ નદીનુ પૂર વિગેરે આપતિઓ દૂર થઈ જાઓ ’ તત્કાલ શામત દેવીજ તેના મુજ નવપછવિત કર્યા અને નદીનુ પૂર શાંત કરી આકાશમા રહીને પુષ્પવૃષ્ટિ કરી તેવામા કોઈ તાપસ ત્યા આવી કલાવતીને પોતાના આશ્રમમા લઈ ગયો અને પુત્રીની જેમ તેની રક્ષા કરી તેનુ તપા પુત્રનુ લાલન પાલન કરવા લાગ્યો

ઈંદ્ર રાજાજ પોતાના મિત્ર શ્રેષ્ઠીપુત્ર દત્તને પુછ્યુ કે, આજકાલ પટરાણીન વિચરથી કોઈ આવ્યુ છે? શ્રેષ્ઠી પુત્રે કહ્યું, સ્વામી! આજેજ એવ માણસ આવેલ છે તેની સાથે પટરાણીને માટે તેના માઈ જયસેને જે બાજુવધ મોકલાવ્યા છે તે મેં પટરાણીને જ પહોંચાડ્યા છે આ સત્તર સામઢી શસ્ત્ર રાજા મૂર્ઝા ત્યાંને પૃથ્વી ઉપર ઢઢી પડ્યો તેના મિત્રે ચંદન વિગેરેથી તેને સાવધાન કર્યો, પટલે તે પોતાની મુર્ત્વતાને નિંદવા લાગ્યો અરે! મારા જેવા અવિચારીને પિત્તાર છે નીતિમા કહ્યું છે કે.—

અવિમૃશ્યકૃત ન્યસ્ત, નિશ્ચસ્તં દત્ત માદત ।

ઉક્ત શુક્ત ચ તત્પાયો, મહાશુભાયકનૃના ॥

“જે વિચાર્યા વગર કરે, સ્થાપે, નિવાસ કરે, આપે, આદરે, બોલે અને જમે તે માત્ર માણસને પથારી કરાવનાર યાચ છે ” ઢઢી કહ્યું છે કે, “ જે કોઈ કાર્ય ગુણવાનુ

કે ગુણરહિત કરવામાં આવે તેમા પડિત પુરુષે તેનું પરિણામ પ્રયત્ન પૂર્વક પ્રથમ વિચારવું કારણ કે જે કાર્ય અતિસાદમયી કરવામા આવે છે તેનું પરિણામ એવી વિપત્તિમા આવે છે કે જેનો વિપાક હૃદયને દહન કરે તેઓ શલ્ય રુપ થઈ પડે છે " વઢી રાજા વિચારે છે કે—હવે હું કોને મુખ વતાવીશ ? તેથી ચિતામા આ દેહને દગ્ધ કરી નાખુ આ પ્રમાણે વિચારે છે તેવામા કોઈ મુમુક્ષુ મુનિ ઉપવનમા આવીને દેશના આપે છે તે સ્વર સામઢી શરૂ રાજા તે સામઢ્યા માટે ત્યા ગયો.

મુનિએ દેશનામા કહ્યું કે, " આ સંસાર રુપ અરણ્યમા જીવ પૂર્વ કર્મને વશ થઈ મૃગવૃષ્ણાની જેમ ભ્રાતિએ ભરેલા યદ મૃગની જેમ વૃથા ભ્રમ્યા કરેછે " આ દેશનાને અંતે રાજાએ પોતાની રત્નનીને મઢવાનો ઉપાય પુઢ્યો અને પોતાને આવેલા સ્વપ્નની યાત કહી મુનિ બોલ્યાકે, "તને આવેલા સ્વપ્નને અનુસારે તે રાણીએ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો હશે અને તે તને થોડા દિવસમા મલશે " આપ્રમાણે સામઢી રાજા પ્રસન્ન થઈને નગરમા આવ્યો અને તત્કાલ તેની શોધ કરવા જવાની દત્તશ્રેષ્ઠીને આજ્ઞા કરી.

દત્તશ્રેષ્ઠી ફરતો ફરતો પેલા તાપસના આશ્રમમા આવ્યો ત્યા કલાવતી તેના જોવામા આવી શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું, હે મુશીને ! અગ્નિમા પ્રવેશ કરતા તારા પતિને આવીને પચાવ તત્કાલ કલાવતી કુલપતિની રજા લઈને પોતાના નગરમા આવી. તેને જોઈને રાજા નીચું મુખ કરીને રહ્યો અને પોતાના દુષ્ટ આચરણની નિંદા કરી મિથ્યા દુષ્ટતા જાણુ કલાવતી પણ તે સવઢુ પોતાનાજ કરેલા કર્મોનું ફલ માની સુસે રહી.

એક વસતે તે દર્પતાએ કોઈ જ્ઞાનીને પોતાના પૂર્વભવનો વૃત્તાત પુઢ્યો. મુનિએ જ્ઞાનદૃષ્ટિથી જોઈને કહેવાનો આરંભ કર્યો—“પૂર્વે શ્રીમદ્દેહ લેખને વિષે નરવિક્રમ નામે રાજા હતો તેને સુલોચના નામે પુત્રી હતી તેણીએ ક્રીડા કરવાને માટે એક પોપટ પાજારમા રાખ્યો હતો અને હમેશા મનુર મનુર ફલ સ્વરાસીને તેનું પોષણ કરતી હતી એક વસત તે સુલોચના પોપટને સાથે લઈ સોમંવરપ્રભુ ના મિત્રને વાદવા માટે ગઈ વીતરાગના મિત્રના દર્શન થતાજ શુકને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન યત્નુ તેથી પૂર્વભવે વ્રતની વિરાધના કરેલી તેના જાણવામા આવી તેને યાદ આણ્યુ કે, મેં પૂર્વભવે વિહરમાન એવા શ્રીસીમપરાદિ પ્રભુની સ્તુતિ અને વર્ણન શ્રદ્ધાથી કર્યું હતું તે આપ્રમાણે—“મેરુયાં પૂર્વ મદા વિદેહ લેખને વિષે પુષ્કલાવતી મિત્રમા પુઢરીફણી નામે નગરી છે ત્યાં કુચનાથ અને અરનાથના જાતગમા શ્રી સીમપરસ્વામીનો જન્મ થયો શ્રીમુનિગુવ્રતસ્વામી અને નામિનાથના આતરમા રાજ્ય

હોડીને દીક્ષા લીધી અનામત ચોવીંશીના ઉદય અને પેઢાઠ જિનને આતરે તે મોક્ષ પામશે વિદ્યમાન એવા વિશે તીર્થકરોને દરેકને મો કોટી સાધુઓ અને દશલાલ કેવલજ્ઞાનીનો પરિવાર છે સર્વ સલ્પાએ વે કોટી કેવલજ્ઞાની વે હજાર કોટી સાધુઓ થાય છે તેઓને હુ અહર્નિશ નમુ છુ ” (તેમના આવક વાવિકાની સલ્પા તો સામલી નથી) ઇત્યાદિ જિનગુણના પઢન પાઢનમા હુ તત્પર હતો પણ મુનિની ક્રિયામા ત્રિધિલ હતા તેથી ચારિત્રની આરાધના કરી શક્યો નહીં પ્રાતે તે પાપની આલોચના કર્યા વગર કાઠ કરવાથી હુ પોપટ થયો છુ હુ મારો મનુષ્ય જન્મ અને રત્નવ્રત પોગટમા દારી ગયો છુ હવેથી હુ હમેશા એ મનુષ્યને નમીન પછી ભોજન કરીશ—આવો તેણે અભિચ્છા ધારણ કર્યો—સુલોચના તે પોપટન પાજરાસ-હિત લઈને ઘેર આવી બીજે દિવસે ભોજન સમયે તે પક્ષી રાજકુમારીના કર માથી હોડીને સત્ત્વર શ્રીતીર્થકરને નમવા ચાલ્યો ગયો તે પક્ષીના દિયાગથી સુલોચના વારંવાર વિલાપ કરવા લાગી તે સ્વર જાણીને રાજાએ તેને પકડી લાવવા સેવકોને આજ્ઞા કરી, એટલે પક્ષીને પકડનારા પુરુષોએ કોઈ વૃક્ષ ઉપર રહેલા તે પોપટને ગુમ્મરીતે પકડી લીધો અને રાજકુમારીને સોંપ્યો સુલોચનાએ પરીવાર હોડીજાય નહીં તેવું ધારીને તેની વને પાલો છેદી નાલ્લી પથી એ પક્ષી સમાધિથી મૃત્યુપામીને સૌધર્મ દેવલોકમા દેવતા થયો અને પર્યના પ્રેમથી તે રાજકુમારી પણ તેની દેવાગના થઈ ત્યાથી ચવી ને કીરપક્ષી શેલરાજા થયો અને સુલોચના રાજકન્યા તે આ કલાવતી રપલી છે ”

આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વભવ સામલી જેમને જાતિસ્મરણ થયું છે, એવા તે દપતીએ કર્મના ફલનો નિશ્ચય કરી ઘેર જઈ રાજ્યઉપર પુત્રને વસારી દીક્ષા ગ્રહણ કરી મુશીલ્પણે ઘણા કાલ સુધી નિરતિચાર ચારિત્ર પાલી તેશ્રી દેવલોક ગયા તે ચર્મગીલ દપતી ત્યાથી ચવી કુકર્મના લેશમાત્રને ક્ષીણ કરી અનુક્રમે મોક્ષને પ્રાપ્ત થયે

इत्यत्र दिनपरिमितोपदेश समहाख्याया व्याख्यायामुप
 देशमासादस्य वृत्तौ शीलविषये अष्टनवतितम प्रथम ॥ १८ ॥

व्याख्यान ९९ मुं.

हवे तत्त्वने जाणनारा दंपती संकटने विषे पण पोताहुं

ब्रह्मव्रत छोडता नथी ते विषे कहे छे.

कुत्रचिद्वपतीयोगः स्याच्छीलव्रततत्परः ।

तेन सर्वसुखावाप्तिः प्राप्ते दुःखेऽपि जातुचित् ॥ १ ॥

व्याख्या.

“ शीलव्रत पालवामा तत्पर एवा दंपतीनी पण कोई ठेकाणे योग थाय छे तेवा दंपतीने पूर्व कर्मना उदयथी कदि दुःख प्राप्त थाय तोपण प्राप्ते सर्व सुखनी प्राप्ति थाय छे ” ते उपर चदनमल्यागिरिनी प्रवर छे ते आ प्रमाणे—

चदन मल्यागिरिनी कथा

कुसुमपुर नामना नगरमा चदन नाम राजा राज्य करतो हतो तेने मल्यागिरि नामे शीलवती पत्नी हती तेमने सायर अने नीर नामे बे पुत्रो हता एक बग्वते राणा वासगृहमा सुतो हतो, तेवामा कुलदेवीए आबीने कष्ट के, हे राजा, तारी माढी दृष्टा अछे, माटे सत्वर राज्य छोडीने बीजे चाल्यो जा कारण के, “मनुष्यने सुख के दुःख जे प्राप्त यवानु होय छे ते अवश्य प्राप्त थाय छे दैव पण तेनु उच्छ्रयन करवान समर्थ नथी ” आ प्रमाणे साभली राजाए चितव्यु के, “ मित्रने के शत्रुने आपत्ति तो अवश्य थयानी, तेथी जे तेनी सामे चाले ते मुभट अने जे नाशी जाय ते हीन सत्त्व कहेवाय ” आबु बिचारी बे पुत्र अने बीने लड़ राजा राजे चाली नीकळ्यो फरतो फरतो अनुक्रमे कुशस्थळ नगरे आव्यो त्या राजा चदन देवनो पूजारी थयो अने राणी मल्यागिरि वनमाथी काष्ठ लारी नगरमा बेचवा लागी. एक बखते काष्ठ बेचवा गयेली मल्यागिरि कोई सार्थवाहनी दृष्टिए पडी सार्थवाह तेना रूप अने स्वरथी मोह पामी गयो तथी ते तेना उधणा लईने दररोज तेनु अधिक मूल्य आपना लाग्यो एवी रीते तेणे तेना मनमा रिवास बेसारी दीधो एक बखते प्रयाण करवु हतु त्यारे तेने मूल्य आपवाना मियथी आगळ करी प्रपचथी लोभाबीने दूर लड़ गयो पडी बलात्कारे रथमा बेसारी दई मार्गे चाल्यो मल्यागिरि पति त्रियो-गथी निश्चाम नाखना लागी त्यारे सार्थवाहे कष्ट के, “ हे मुश्रु! मारी साथे सुख भोगवो अने मारा कामसतापने शात करो ” मल्यागिरि रोली—

“ अग्नि मध्य जलवो भलो; भलोज विपको पान ।

शील खडवो नहि भलो, नहि कुछ शील समान ” १

માટે હે વીર, તુ મને છોડી દે, ત્યા માટે તુ મારો અત જેછે? કદિ છતાન કોપ તા
 હુ આ ભવમા શીલ સ્થાન કરીશ નહીં "

અહિં રાજા ચદને વલતસર ન આવવાથી મલ્યાગિરિને ચાર તાફ શોધી પ
 તે મલી નહીં તેથી તે વે પુત્રની સાથે વિલાપ કરવા લાગ્યો — " જ્યારે દૈવ પ્રતિ
 કૂલ થાય છે ત્યારે અમૃત પળ શેર થાય છે, રજ્જુ સર્પ થાય છે અને ડરનુ દર પાના
 લરૂપ થાય છે " પછી રાજા તેની શોધને માટે તે નગર છોડી પુત્રસહિત ગામે ગા
 ફરવા લાગ્યો માર્ગે એક નદી આવી તેને ઉતરવા માટે એક પુત્રને જા કાઢે વૃક્ષ
 સાથે બાધી રાહી એક પુત્રને સ્કંધ ઉપર ચઢાવી નદી ઉતરી ગયો પછી વીજા પુત્ર
 ને લેવા આવવા માટે નદીમા પેઠો અનરાલે આવતા નદીમા મનલ પૂર આવ્યું જટને
 તે તળાવો તે સમયે સ્ત્રી અને પુત્રના વિરહથી પીડિત થઈને તે રોલ્યો કે—

" કિઠા ચદન મલ્યાગિરિ, કિઠા સાગર કિઠા નોર,
 જો જો પડે વિપત્તી, સો સો સહે શરીર " ૧

આમ રોલ્તો આમતેમ ફાપા મારવા લાગ્યો, તેવામા એક રાષ્ટ્રનો રાજા બેના હાથમ
 આવ્યો, તેને આધારે તરી કાઢે નીકળી તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે, અહો, મેં રાજ્ય
 ભોગવ્યું તે પળ મને દૈવયોગે વિપાકને અર્થે થયું ' દૈવ દુષ્ટકૃતિ માણીઓનેદુ લેને માત્ર
 જીવિત આપે છે, જેમ કીરમજનો રાગ બનાવરા માટે પકડેલા મનુષ્યોનું પોષણ તે દુઃસ
 રૂપનાવવા માટેજ હોય છે " હવે મારે જીરિને શુ કરવું, વળી તેણે ફરીને વિચાર્યું કે,
 મૃત્યુ પામતા પળ જીવને કર્મ છોડતા નથી કહ્યું છે કે, "મૃત્યુ પામતા પળ પોતાનું
 કરેલું પાપ તો અવશ્ય ભવાતરે પળ ભોગવવું પડે છે, ત્યારે તે અહિંજ ભોગવવું સાર
 છે " આરુ વિચારી તે મૃત્યુ ન પામતા આનંદપુર નામના નગરમા આવ્યો
 આનંદપુરમા કોઈના ધરમા જઈને ચદને વિગ્રામ કર્યો, ત્યા કોઈ એક સ્ત્રી તેને
 જોઈને મોહ પામી તે તેની સેવા શાકરી કરીન રોલી કે,

દોહા— " તુમ પરદેશી લોક હો, હઓ ન ફોસો સાથ ।
 જઓ રહો તવ જન્મ લગે, હમતુમ ફરુડ સાથ "

આવા વચન સાંભળી પોતાના શીલવ્રતનો ભગ થયો પર્વા વીકથી તેણે દુકામાન તેને
 ઉત્તર આપ્યો કે " હે સુદરી, જેવું ચિત્ત સ્પીર નથી પણ દુ સ્ત્રી નરની મધ્યે પ્રીતિ
 કરવાથી તમને શો લાભ થવાનો છે " આવા ઉત્તર આપી તે ત્યાયા અન્યથા જવા
 ચાલ્યો માર્ગમા શ્રીપુર નગરની નજીક આવેલા કોઈ વૃક્ષ નીચે જઈને તે વેઠો ક્ષણ
 વાર વેસીને તે નિદ્રાવશ થઈ ગયો તેવામા તે નગરના રાજા અપુત્ર મૃત્યુ પામવાથી
 મત્રીઓપ પચ દિવ્ય કર્યા તે પાંચ દિવ્ય આ રાજાની ઉપર થયા તેથી તેને રાજ્ય

मळ्यु चदन राजा न्यायथी राज्य करवा लाग्यो एक वखते प्रधानोए तेना चरणमा पडी स्त्री परणवा कहु तथापि तेणे कोईनी साथे पाणिग्रहण कर्तु नही

अहिं सायर अने नीर जे नदीने वे काठे वे वृक्ष पासं रह्या हुता तेमने को-ई सार्थवाहे जोया तेथी पोताना पुत्रनी जेम तेमनी सार सभाळ करतो ते तेमने पा-ताना नगरे लई गयो अनुक्रमे सायर अने नीर यौवन वयने प्राप्त थया त्यारे तेओ सार्थ वाहनी आज्ञा लई श्रीपुर नगरे जईने कोटयालना ताजामा नोकर रह्या ए नगरमा तेमनो पिता चदन राज्य करे उ तेवामा पेलो सार्थवाह के जे मलयागिरि उपर मोह पामीने तेने उपाडी गयो हुतो ते फरतो फरतो मलयागिरिने लईने थानरमा आव्यो ते केटलीएक भेटो लई चदन राजाने मळवा गयो भेट आगळ धरी एटले राजा खुशी थईने बोळ्यो सार्थवाह' तमारे जे जोईए ते मागी ल्यो सार्थवाहे रात्रि पोताना सार्थनी अने सामाननी रक्षा करवाने माटे पेहेरेगीरोनी मागणी करी राजाए कोट-वालने आज्ञा करी एटले तेणे पेला वं भाई सायर अने नीरने त्या रक्षा करवाने मोकल्या ज्यारे रात्रि पडी अने सर्व पेहेरेगीरो भेगा थई पोतपोतानो वृत्तात कहेवा लाग्या. ते वखते सायर अने नीरे पण पोतानु सर्व वृत्तात कही संभळाव्यु ते वृत्तात तंबुमा बेंडेली मळयागिरिना साभळवामा आव्यु, तेथी तत्काल तेमने पोताना पुत्र जाणी ते बहार आवी अने हर्षथी भेटी पडी पुत्रोए पण पोतानी माताने नमी तेनु वृत्तात साभळ्यु अने कहुं के माता' प्रभातमा सर्व सारु थशे, विंता करगो नहिं. प्रात काल थयो एटले ते माता अने पुत्रो रा रानी पासं गया अने पोतानी सर्व हकी-कत कही राजा चदने तेमने पोताना परिवार पणे ओळख्या एटले पेला अन्याय करनारा सार्थवाहने शिक्षा कराने नगर बहार काढी मूरथो पडी पार वर्षनो वियो ग दूर करी बने राज्यना सुखने अनुभव तो चदन राजा जानद ही रहेवा लाग्यो. शेवटे ते दपती शीलनु प्रतिपालन कराने सार्गे गया

“मनुष्य पूर्व पुण्यना योगवीज समान धर्मवाठ दापत्य पामे उ. तेओ दु.खमा पण जो पोवानु शील मुक्ता नथी तो तेमनो यश आत्मा निश्चमा फेलाय उ ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशसग्रहाख्याया व्याख्यायामुपदेश
भासादस्प वृत्तौ शीलनिपये नवनवतितमः प्रवच ॥ ९९ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૦૦ મુ
 ' એક રૂપવત સ્ત્રીને ઘણા પુરુષો ઇચ્છે છે ' એમ માની જે જ
 ત્યાગ કરે છે તેજ જ્ઞાની છે તે વિષે કહે છે
 શ્લોક-મિથો હિસા સમીહતે એક સ્ત્રી સ્પૃહયા નરા ।
 તતસ્તા પરિમુચતિ ત એવ વિબુધેશ્વરા ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ પુરુષો એક સ્ત્રીને માટે પરસ્પરને મારી નાશવાની ઇચ્છા કરે છે, આથી જ
 રીને જેઓ તેવી સ્ત્રી જાનિનોજ ત્યાગ કરે છે તેજ શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની કહેવાય છે ” તે વિ
 રાણાચી કુમારનો પ્રથમ છે તે આ પ્રમાણ—

રાણાચી કુમારની કથા

વસતપુર નગરમાં અગ્નિશર્મા નામે ગ્રામજ્ઞ હતો તેને પ્રીતિમતી નામે એક
 સ્ત્રી હતી એ દેવતાના ધર્મ વાળી સાબલીને યોગ્ય અવસરે જિનોક્ત વ્રતને (ચારિત્રને)
 અગીકાર કર્યું તથા વિવિધ જાતિના ધયેલા મુનિઓને જાણી શૌચાચારમાં તત્પર
 રહી અત્ત કરણમાં જાતિ મદ કરવા લાગ્યા માટે એ વૃષ્ટિની આલોચના કર્યા
 વગર અનગનરહે મત્યુ પામીને તેઓ વૈમાનિક દેવતા થયા
 આઈ એલાવર્ધન નગરમાં રૂમ્ય નામે પ્રેષ્ટી હતો તેને ધારણી નામે સ્ત્રી હતી
 તેના ઉદરમાં અગ્નિશર્માના જીવ પુનપણે ઉત્પન્ન થયો ધારણીએ ગુપ્ત મુદ્દે પુત્રને જન્મ
 આપ્યો. રાણાચીના વરદાનથી તે પુત્ર થયો હતો તથા તે રાણાચીના નામથી મલ્યા
 થયો અનુક્રમે માતાપિતાએ ભણાવ્યો અને યોવન રૂપને પ્રાપ્ત થયો તેના પૂર્વ ભવ
 સ્ત્રી સ્વર્ગથી ચર્ચીને જાતિ મદ કરેલ હાવાથી નટકુલમાં ઉત્પન્ન થઈ તે વિલાસ હાસ્ય
 શુક મારી નર્તકી થઈ એક વ્યવસ્થા કરતી મુગાલી રાણાચીના જોવામાં આવી
 તેનીના સુદર નેત્ર, મુલ, સ્તન અને હાથ, પગ વિગેરે જોઈ હાથિનીના દર્શનથી હાથી
 ની જમ તે કુર્મદાનસ્થાન પ્રાપ્ત થયા “ કામી પુરુષ કાર્ષણ કૃત્વાકૃત્યને જાણતો
 નથી ” તે વિષે કહે છે કે, “ જ્યાં સુધી મુગાલીના લોચનના કટાક્ષ તેના પરપડ્યા
 નથી ત્યાં સુધી જ વિદ્વાનની ઉદ્ધિ અને તેનો નિર્મલ નિવેક રૂપી દીપક સ્ફુરે છે ”
 કામરૂપ સર્વે ડસેલા રાણાચીને જાગૃતી વિદ્યાની જેમ તે નટીનું સ્મરણ કરતા સતા
 એવી પ્રતિજ્ઞા કરી કે, “ જો આ વિકસિત કમલ જેવા લોચનવાળી સ્ત્રી સાથે
 મારો વિવાહ ન થાય તો પ્રાણ ડગલ પળ રોષ ધારણ કરીને હું અધિમા પ્રવેશ કરીશ ”

वा माठा सकल्पवडे व्यग्रचित्तवाळो थयो मतो ते त्रेर आव्यो तेने चपळ चित्त-
वाळो जोइ मातापिताए आग्रहथी पुठ्यु एट्ये तेणे पोताना हृदयनी वात करी
मळायी ते साभळो मातापिता जाणे वज्रथी ह्णाया हाय तेवा यइने बोल्या के,
व ! तु इस जेवो थइ कागडाने योग्य कर्मनी इच्छा करता केम लाजतो नथी ?
बोल्यो-“ माह मानस (मन अथवा सरोवर) ए स्त्री विना आनंद पामतु नथी.
टलामां जाणी लेजो ते विषेबहु कहेवाथीं सर्यु” आ प्रमाणेना तेना वचन साभळी
पुत्रने सुधारवानु अशक्य घारी “ श्रेष्ठी मौन धरीनं रह्यो

एलाकुमार ते लज्जा छोडी दइने पोतानी मेळेज नट लोकोने घणुं द्रव्य
मापवावडे ते नर्तकीनी मागणी करी नट बोल्यो के-आ कन्या तो अमारो अक्षय
मंडार छे तेने श्री रीति आपी नकाय ? ते उता जो तमारी इच्छा एनी उपरज होय
मीनट थइने ज्या ज्या अंम जइए त्या त्या अमारी साये चालो एलापुत्र लज्जा छोडी
ने नट लोकोनी साये चाली नीकल्यां थोडा दिवसमा तेमनी पासेथी नृत्य पण
शीखी गयो पछी ते नट बोल्यो के, “ हेपुरुष ! हवे नृत्य करीने धन उपार्जन करी
आपो जेथी अमे तमारो विवाह करीए एला कुमार ते वात कबुल करीने तेओनी
साये कमावा नीकल्यो

नट फरता फरता वणातटे पडोंच्या अने ते नगरना राजानी पासे नाटक
करवा गया त्या तेमणे आकाश मुभी उचा एक वास खोड्यो तेनी उपर मोटुं
एक काष्ठ मुस्युं तेमा बे मजदूत खील रोप्या पडी एलापुत्र पगमा पावुका पेहेरीने
ते बासपर चड्यो अने एक हायमा तीक्ष्ण खर्जे अने बीजा हायमा त्रिशूल लइ ते
चाम उपर रमवा लाग्यो तेनु अद्भुत नृत्य जोइ सर्ग लोको बहु खुशी थया पण राजानी
पहेला कोइए दान आप्यु नही राजानी दृष्टि पेळी नटी उपर पडी तथी ते तेना
उपर रागथी मोह पामी गयो अने वितवन करवा लाग्यो के, जो आ नट वामना
अग्रभाग उपरथी पडे तो हु नटीने स्वाधीन करु

आवी बुद्धिरी नाटक करीने नीवे आवेला इलापुत्रने तेणे कलुं के, ‘ अरे
नट, ! तु फरीथी खेल कर्ष के जेथी हु सारी रीति जाऊ तेणे विशेष मन मल-
चाना लोभथी फरीवार खेल करी उताव्यो तथापि शठपणाथी राजाए काई
आप्यु नही एवी रीति एलापुत्रने तामपरथी पाडवार्ना इच्छाए राजाए प्रीजी
चार पण नृत्य कराव्यु प्रीजीवार नाटक करीने चतुर्या पडी वळी राजा ए
कलु, हवे चौथी वसत नृत्य कर्ष, हुं तारा दारिद्रने दूर करीस तेणे लोभथी
तेम कर्षु. बीजा लोको राजानो अभिप्राय जाणीने तेनी निदा करवा लाग्या
एलापुत्रे पण विचार्युं के, जरु राजानु मन आ नटीमा कामार्च ग्यु छे कारण
के, जाकार अन मनोभावथी ते जणार्ई जावेछं माटे अहो, आ कामायस्थाने, मने

अने राजाने धिक्कार छे अरे, में मारा उच्चम कुलने मलीन कर्तु आ प्रमाणे तेना मनमा पूर्ण पैराम्य उत्पन्न थयो तेरामा वास ऊपर रहेला एलापुने कोई पना द्यने घेर इद्रियोने जितनारा मुनिने एपणापूर्वक मोचरी फरता सुदर स्त्रीयी प्रतिलाभित थता अने वदाता जोया ते जाई एलापुने चितव्यु के, अहो, जी चाजीवादि नवतत्वने जाणनारा, स्त्रीसभोगथी पराइमुख रहेनारा, पोताना देईनी पण दरकार नहीं राग्ववारा अने केवल मोहाभिलापी एवा आ मुनिओने धन्य छे के जेओने आवी सुदर शरीरवाळी, मारी नटीयी पण असल्पाधिक रूपवाळी स्त्री मोदक विगेरे पदार्थो आपवाने विनति करे छे, तथापि ते मुनि, कागडाना मैथुननी जेम तेनी सामु पण जोता नहीं, अने हु केवो रागाध छु, के जे आ नीच कन्या ऊपर आमक्त यह पडयो छु अहो ' मारा आवा कृत्यने धिक्कार छे, तेमन आ ससारना स्वरूपने पण धिक्कार छे-आ प्रमाणे विषयमा तदन विरक्त भई शुभ ध्यान ध्याता एलापुने सामायिक चारित्रधी पाडीने यथाख्यात चारित्र पर्यंत फरसी गया तेना प्रभाववडे तेना घाटा घातीकर्मनो क्षय थवायी लोकालोकने प्रकाश करनारु केवल ज्ञान, जाणे सकेत करी राखेल होय तेम तेने उत्पन्न थइ पछी वास उपरधी नीचे आवता इलापुध केवळीने देवताओए साधुनो व अर्पण कर्यो ते धारण करीने एलापुने धर्मदेखना आपी ते साभळी राजा प्रमुर सम्योए तेमने नटी उपर थवेला रागनु कारण पुछ्यु केवलीए पोताना पूर्वभवन बार्ची रुढी सभळावी तेमा जणान्यु के पूर्वे ज्ञासणना भवमा मे स्त्रीसाथे दीक्ष लीयी इती पण अमे बनेए जातिमद कर्यो इता ते पापनी आलोचना कर्यो वग मृत्यु पामीने हु वणिकर कुठ्ठा जन्म्या छता नट थयो अने मारी पूर्वभवनी छ जातिमदयी आ नटी थवेली छे पूर्वभवमा मारो कामराग तेनी उपर गाढ इते तेथी आ भवमा पण मने तेनापर जतिराग थयो कारण के प्राणीओने वैर अने स्नेह भवातरगापी थायछे आ प्रमाणे पोतानो पूर्वभव साभळी ते नटीने जाति स्मरण ज्ञान उत्पन्न पर्यु तंजे विचार्यु के, मारा रूपने धिक्कार छे के जेने लधि आना पनाक्यता पुत्रो अने राजा प्रमुख घणा लोको पण दुर्व्यसनमा आरी पडे छे इवे मारे विषयमुग्धथां सर्थु आवी भावना करता ते नटीने केवल ज्ञान उत्पन्न थयुं ने चरते नाटक जोया चेठेनी राजानी राणीए चितव्यु के, अहो ' आ राजा थइने पण महाअधम कुल्मा उत्पन्न थवेली नटा ऊपर मोह पाम्या माटे एवा विषय विलासने धिक्कार छे आवी भावना भावता तेने पण केवलज्ञान उत्पन्न थयु राजा ए पण चितव्यु के, पोताना उच्चम कुलने छोडी आ एलापुन नट जातिनी स्त्रीपर मोह पामी धननी इच्छायी आ मारी पामे समवा आत्मने अने में

પણ તેવી નીચ જાતિની સ્ત્રીની ઇચ્છા કરી. માટે કામદેવને ધિક્કાર છે આવી ભાવના ભાવતા તે પણ કેવલી થયા આપ્રમાણે મહાજ્ઞાની ઇલાપુત્રે ઘણા જીવોને તાર્યા જે ઇલાપુત્ર ઉત્તમ વંશમા ઉત્પન્ન થયેલા હોવાથી શુભવશ (વાસ) નો આશ્રય કરતા કુવંશ (નઠારાકુલ) ના આચારરૂપ સંસાર નૃત્યને છોડી દઈ મુનિનું આચરણ જોઈ છેવટે ચિદાત્મરૂપે તદ્રુપ થઈ ગયા

इत्यब्दादिनपरिमितोपदेश सग्रहाख्याया व्याख्यायामुपदेश प्राप्ता
दयंयस्य वृतौ एलापुत्रचरिते शततमः प्रवधः ॥ १०० ॥

વ્યાખ્યાન ૧૦૧ મું.

ए शीलव्रतनो श्रीजिनेंद्र भगवते पण आदर करेलो छे तेथी ते
आचरवा योग्य छे ते विषे कहे छे.

येषामुक्ति ध्रुवं भावि, शील चरंति तेऽपि हि ।

तदा संसारि जीवानां, कार्योऽजस्रं तदादरः ॥ १ ॥

વ્યાખ્યા

“ જે જિનેદ્રોની અવશ્ય તેજ ભવે મુક્તિ થવાની છે, તે જિનેદ્રો પણ શીલને આચરે છે, માટે સસારી જીવોએ તો શીલ પાલવામા હમેશા આદર કરવો ? ” આ વિષે શ્રીમહિપ્રભુનો સવધ છે તે આ પ્રમાણે—

શ્રી મહિનાથની કથા

અપર વિદેહ ક્ષત્રજે રિપે સલિલાવતી વિજયમા વીતશોકા નગરને વિષે મહાવલ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને વૈશ્રમણ, ચંદ્ર, ધરણ, પૂરણ, વસુ અને અચલ નામે છ મિત્રો હતા અન્યદા તે વાલમિત્રોની સાથે તેણે દીક્ષા લીધી, અને તેમની સાથે માસક્રમણ વિગેરે તપસ્યા કરવા લાગ્યો પરંતુ તેમનાથી તપમા વધવા માટે રોગનું વાનું કાઢી તપને અતે પણ તે પારણું કરતો નહોતો અને તપો વૃદ્ધિ કરતો હતો આગ્રી રીતે માયાથી અધિક તપ કરવાનું પોતાના મિત્ર સા-થુની વચના ઠરવાથી તેણે સ્ત્રીવેદ ગ્રાધ્યો અને વિશ સ્થાનકની આરાધના નિમિત્તે

અમ તપ કરવાથી તૈર્થંકર નામ કર્મ પણ સંપાદન કર્યું અતે તે છ મિત્રો સાથે ચારિ
પાલી મૃત્યુપાશીને જયંત વિમાનમાં દેવતા થયા

મહાવલનો જીવ ત્યાંથી ચવીને વિદેહ દેશની મિથિલા નગરીમાં કુમ્ભરાજાની
સ્રી પ્રભાવતીની કુશિમા પુત્રીરૂપે ઉત્પન્ન થયા જન્મ્યાપછી માતા પિતાએ મહિ
ણુ નામ પાડ્યું વીજા છ મિત્રો જુદા જુદા દેશમાં ઉત્પન્ન થયા મહિ કુમારી કા
ઈક ઝળા સો વર્ષના થયા, ઇટલે અવધિગ્નાનથી પોતાના પૂર્વ મિત્રોની સ્થિતી જાણી
તેમને પ્રતિબોધ કરવાને માટે જેની કરતા છ ગર્ભગૃહ (અદર દેવી શકાય તેવા ઓરડા)
છે એવા એક ઘરમાં એક પોતાની સુવર્ણની પોલી પ્રતિમા કરાવીને મુકી તે પ્રતિમા
ના મસ્તક ઉપર છિટ્ટ કરાવ્યું હતું અને તેને કમલબદ્ધે ઢાકેલું હતું પછી પ્રતિદિન
એક એક ઘાસ મહિ કુવરી તેમાં નાસવા લાગ્યા

અચલ નામના મિત્રનો જીવ સાકેત નગરને વિષે પ્રતિરુદ્ધિ નામે રાજા થયો
હતો એક વસ્તે તે રાજા મિયા સાથે નાગદેવની યાત્રાને અર્થે ગયો ત્યા અતિમૌની
પુષ્પ દામના આમૂષણથી મૂપિત પોતાની મિયાને જોઈ વિસ્મય પામીને રાજાએ મંત્રી
ને કહ્યું કે, હે મંત્રી, તમે આવું પુષ્પ આમૂષણ કાઈ ઢેકાણે જોયું છે? મંત્રી બોલ્યો-
દેવ ! તેમાં શો આશ્ચર્ય! ત્રણ જગતમાં કુમ્ભ રાજાની પુત્રી મહિ કુમારીનું સ્વરૂપ યશુ
આશ્ચર્યકારી છે તેના જેવી પુષ્પાભરણની શોભા કાંઈપણ જોવામાં આવતી નથી
મંત્રીના આવા વચન સાંભળી રાજા પ્રતિરુદ્ધિને તેના પર પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો, તેથી મહિ
કુમારીની માગણી કરવા માટે એક દૂતને મોકલ્યો

શ્રીજા મિત્ર ધરણનો જીવ પણ નગરીમાં ચંદ્રછાયા નામે રાજા થયો હતો
એક વસ્તે અર્હન્નક નામે કોઈ વાહાણવટી થાવકે આવી રાજાને દિવ્ય કુડલ ભેટ
કર્યા રાજાએ પુછ્યું પૃથ્વીપર કરતા કાંઈ આશ્ચર્ય તારા જોવામાં આવ્યું ? તે બોલ્યો-
સરામી ! હું સમુદ્રમાં વાહાણ લઈને જતો હતો ત્યા કોઈ દેવતાએ આવી મારા વાહાણ
ને ઢાલાવીને કહ્યું કે, તું જૈન ધર્મ છોડીને મારો આશ્રય કર્ય તો હું તારા વાહાણને
તારૂં વીજા પણ ઘણા ઉપસર્ગ કર્યા તથાપિ હું નિશ્ચલ રહ્યો તેથી તને પ્રસન્ન થઈ મને
ચાર કુડલ આપ્યા તેમાંથી એક કુડલની જોડી મેં કુમ્ભ રાજાને ભેટ કરી તેને
પોતાની પુત્રી મહિ કુમારીના હાથમાં તે આપી હે રાજા ! એ કન્યા વિશ્વને આશ્ચર્ય
કરનારી મારા જોવામાં આવી છે તે સાંભળી રાજા ચંદ્રછાયા તેની માગણીને માટે
દૂત મોકલ્યો

શ્રીજા મિત્ર પૂરણનો જીવ થાવસ્તી નગરીમાં રુક્મી નામે રાજા થયો હતો એક
સમયે તેને પોતાની પુત્રીને મુવર્ણ મહાપદમાં સ્નાન કરાવવાના મોટો મહોત્સવ કર્યો તે સમયે

कोई पुरुष उणा देशमा मुमाफरी करीने त्या आव्यो तेने राजाए पुछ्यु के, ते कोई ठेकाणे आवो थ्रेष्ठ महोत्सव जोयो छे ? तेणे कहु हे देव । विदेह राजानी पुत्री मल्लिकुमारीना जन्मोत्सव आगळ लाखमेअशे पण आ रमणीय नथी ते साभळी राजाए तत्काळ तेने माटे दूत मोकल्यो

चोथा मित्र वसुनो जीव बाराणसी नगरीमा शंख नामे राजा थयो हतो अहीं अर्हचके आपेला मल्लिकुमारीना देवार्पित कुडळ भागी गया, तेने समा करवा माटे सुवर्णकारोने बोलावीने आप्या पण सोनी लोको ते सुधारी शक्या नहीं, तेथी राजाए तेओने नगरनी बहार काढी मुक्या तेओ जख राजानी सभामा आव्या. जख राजाए तेमने पुछ्यु, एटले तेओए पोताने मिथिला नगरी जोडवी पढ्यानु वृत्तात सविस्तर कही सभळाव्यु तेथी आश्चर्य पामी राजाए तेमने पुछ्यु के, ते मल्लिकुमारी केवी छे ? एटले तेओए तेनु अलौकिक स्वरूप वर्णवी बताव्यु ते साभळी शंख राजाए तेने माटे दूतने मोकल्यो

पाचमा मित्र वैश्रवणनो जीव इस्तिनापुरमा अदीनशत्रु नामे राजा थयो हतो. अही मल्लिकुमारीने मल्लुदिन नामे एक अनुज वधु हतो ते चित्रकारीनी पासो पोतानो खानगी सभा भडप चित्रावतो हतो त्या कोई चतुर चित्रकार के जेने देवतानु वरदान हतु, तेणे पडदामाथी मल्लिकुमारीनो अगुढो जोईने तेमनु वधु रूप ययार्थ चित्रमा आलेखी लीधु तेवामा मल्लुदिन कुमार पोतानी स्त्रीनी साथे ते चित्रशाळामा आव्यो त्या पोतानी मोटी बेन मल्लिकुमारीने मत्स्य जोंई छज्जाधी पाजो बळ्यो त्यारे वेनी धात्रीए कहु के, तेवो चित्र छे तत्काल पेला चित्र करना-रने एकडीने तेनो बध करवानी आज्ञा करी बीजा चित्रकारोए तेनु कारण समजा-वीने तेने माड माड छोडाव्यो तथापि कुमारे ते चित्रकारनी आगळी छेदीने देश बहार काढी मुक्यो ते त्याथी नीकळीने इस्तिनापुरमा रहेला अदिनशत्रु राजाने मल्यो राजाए तेन मिथिलामाथी नीकळवानु कारण पुछ्यु त्यारे तेणे पोतानो वृत्ता-त कहेता मल्लिकुमारीना अद्भूत रूपनु पण वर्णन करी बताव्यु, तेथी मोह पामी रा-जाए तेने माटे दूतने मोकल्यो

छठा मित्र अभिचद्रनो जीव कापिल्य नगरमा अजितशत्रु नामे राजा थयो हतो अहीं एकदा मल्लिकुमारीए कोई तापसीने वादमा हरावी तेथी ते कोप करीने कापि-ल्य नगरमा अजितशत्रु राजा पासो आवी अने मल्लिकुमारीना अनुपम रूपनु तेनी पामे वर्णन कर्तु जे साभळी राजाए तेने माटे दूत मोकल्यो

आ प्रमाणे ते छए दूतोए एक साथे आवीने कुय राजा पासो मल्लिकुमारीनी मागणी करी राजाए ते नहीं स्वीकारता छए दूतोने अपद्वारथी काढी मुक्या दूतोना

અપમાનયુક્ત વચન સાંભળી તે છપ રાજાઓને ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો તેથી સર્વેય મિત્ર
છા ઉપર ચઢાઈ કરી ક્રુર રાજાને તેમને જિતવાનો લ્પાય સુઝ્યો નહીં તેથી ચિત્ત-
મા આકુલ વ્યાકુલ થવા લાગ્યો પિતાને તેઓ સ્થિતિમા જોઈ મલ્હિકુમારીય આ-
સન આપીને કહ્યું કે, હે પિતા ! તમે દૂત મોકલીને તે છપ રાજાઓને કહેવરાવો કે,
તમને હું કન્યા આપીશ, એટલે વિશ્વાસ આપીને તેઓ જુદા જુદા અહીં આવશે, એ-
ટલે હું તેને સમજાવીશ ક્રુરરાજાએ તે પ્રમાણે કહેવરાવવા સાથે એવી ગોઠવણ કરી
કે જેથી તેમને પ્રથમ મલ્હિકુમારીય પેલા ગર્ભગ્રહમા જુદા જુદા દ્વારથી પ્રવેશ કરા-
વ્યો, તેમા પૂર્વે યુક્તિથી બનાવેલી મલ્હિકુમારીની પ્રતિમાને જોઈ તેઓ ' આ મલ્હિકુ-
મારીજ છે ' એમ માનતા તેના રૂપને વિષે મોહ પામી નિર્નિમેષપણે તે પ્રતિમાને જોઈ
રહ્યા એટલામા મલ્હિકુમારીય આવીને તાલુસ્થાને રાત્રેલા ઢાકળાને દૂર કર્યું એટલે
તેમાથી મૃત્યુ પામેલા સર્પાદિકના તથા મનુષ્યના મધ્યથી પણ મહા ઉત્કટ ઘુર્મિષ વહ
લ્યો તેથી તે છપ રાજાઓ પોતપોતાની નાસિકા ઢાકવા લાગ્યા ત્યારે મલ્હિકુમા-
રીય કહ્યું કે, અરે રાજાઓ ! તમે આપ પરાઈમુલ્ય કેમ થયા ? તેઓ બોલ્યા કે, અમે
આ ઘુર્મિષથી પરામર્થ પામી ગયા છીએ મલ્હિકુમારી બોલ્યા અરે, દેરાનુ પ્રિયો ! હમેશા
ઉત્તમ આહારનો એકેક કોઢીઓ ભોજન કરવાથી આ મુરર્ણની પુતળીમા પણ તેનો
પુદ્ગલ પરિણામ આવા ઘુર્મિષ રૂપ થયો તો આ ઔદારિક દેહ કે જે માસ રુધિ-
રાદિ સાત ધાતુઓથી બનેલો છે તેમા દરરોજ ચલાતા અક્ષના ૩૨ કલ્કથી કેવો
પુદ્ગલ પરિણામ થાય તે વિચારો, હે રાજાઓ ! તમે મારા પર મોહ પામો છો પણ વિ-
ચારો કે આ સ્ત્રી દેહમા સારભૂત શું છે ? બહી હે રાજાઓ ! તમે પૂર્વે મોટું દેવસર્વપી
આયુષ્ય ભોગવ્યું છે તેના સુખના પ્રમાણમા આ મનુષ્ય ભવનુ સુખ શી ગણત્રીમા છે આ
પ્રમાણ કહીને તેમનો પૂર્વભવ કહી સમજાવ્યો તે સાંભળી તેઓને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન
ઉત્પન્ન થયું પછી મલ્હિકુમારી બોલ્યા કે, અરે ભાઈઓ ! હવે મારે તો દીક્ષા લેવી છે
તમે શું કરશો ? તેઓ બોલ્યા કે અમે પણ દીક્ષા લઈશું આ પ્રમાણે કહી સંસાર
માથી નિવેદ પામી તેઓ પોતપોતાના રાજ્યમા ગયા અને પોતપોતાના પુત્રોનો રાજ્ય
ઉપર અભિષેક કર્યો

શ્રી મલ્હિપ્રભુએ સાવત્સરિક મહાદાન આપ્યા પછી પોપ ગુરુ એકાદશીને
દિવસે અષ્ટમ ભક્ત કરી અશ્વિની નક્ષત્રનો ચંદ્ર યતા જન્મથી સો વર્ષની વયે ત્રણસો
રાજાઓ અને ત્રણસો સ્ત્રીઓ સાથે મિદ્ધ ભગવતની સાક્ષીએ મહાવ્રતને અગીકાર
કર્તા તેજ દિવસે તેમને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું પેલા છ રાજાઓએ પણ તેમની પાસે
દીક્ષા ગ્રહણ કરી તેમના શાસનમા મિષ્ણુ મિત્રે અઢાવીશ યજ્ઞધર, ચાલીશ હજાર
સાધુઓ, પચાવન હજાર સાધ્વીઓ, ત્રણલાલ ને ચીનેર હજાર શ્રાવિકા, અને

એકલાલને એશોદજાર શ્રાવકો યયા પોતાના પરિવાર સાથે મહિપ્રમુ વિહાર કરી પચાવનહજાર વર્ષનુ આયુષ્ય મોગવી પાચસો સાધુ અને પાચસો સાધ્વીઓ ની સાથે ફાલ્ગુન શુક્ર દ્વાદશીએ ભરણી નક્ષત્રમા શ્રીસમેતશિલ્પરાગરી ઉપર મોક્ષને પ્રાપ્ત થયા

“ આપ્રમાણે અવશ્ય મોક્ષને પામનારા શ્રીમહિનાથ પ્રમુખ પળ જેમ શીલને પાલન કર્યું તેમ મન્ય પ્રાણીઓ એ અવશ્ય શીલનુ પાલન કરવું ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशसग्रहाख्याया व्याख्यायामुपदेशप्रासाद
ग्रथस्यवृत्तौ शीलविषये एकोत्तरशततमः प्रपद्य ॥ १०१ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૦૨ મુ.

હવે મૈથુન સેવવાથી ઘણાયુળનો હાનિ થાય છે તે કહે છે.

વાક્યમંત્રરસાદીનાં, સિદ્ધિઃ કીર્ત્યાદયો ગુણા. ।

નશ્યન્તિ તત્ક્ષણાદેવ, અબ્રહ્મસેવનાન્નૃણામ્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“અબ્રહ્મ (મૈથુન) સેવન કરવાથી મનુષ્યોના વચનસિદ્ધિ, મત્રસિદ્ધિ, રસાદિ-ફની સિદ્ધિ અને કીર્તિ વિગેરે ગુણો તત્કાલ નાશ પામી જાય છે” તે વિષે સત્યકિ વિદ્યાધરનો સવધ છે જે આ પ્રમાણે

સત્યકિ વિદ્યાધરની કથા.

ચેટક મહારાજાની પુત્રી સુઝ્યેષ્ઠા નામે સાચી હતી તે એકદા આતાપના કરતી હતી તે વચ્ચે તેનું સૌંદર્ય જોઈ પેદાઢ નામે વિદ્યાધર તેનાપર મોહ પામી ગયો તેથી તત્કાલ ધૂમાડો વિકુર્વી તેને દિગ્મૂઢ કરી તેણે અમર રૂપે તેને સેવી તેનાથી સત્યકિ નામે એક પુત્ર થયો તે અનુક્રમે વિદ્યા ગ્રહણને યોગ્ય થયો. ત્યારે સોનાના પાત્રમા વાધનુ દુધ રાખવાની જેમ વિદ્યાઓ આપવા સારુ પેદાઢ વિદ્યાધરે સાચી પાસેથી અપહરિત તેને વિદ્યામત્ર આપ્યા, રોહિણી વિદ્યાએ સત્ય-

કાંના જીવને તેનું આરાધન કરતા પાંચ જન્મસુધી પ્રત્યુ પમાડ્યો હતો, છેડે જન્મે છ માસ આયુષ્ય વાકી રહ્યું તે વસતે પ્રસન્ન થઈ પણ તેને આદરી નહોતી, તે આ સાતમે ભવે પૂર્વ જન્મના સાધનથી વગર આરાધ્યે સતુષ્ટ થઈ અને છલાટમાં છિદ્ર કરી તે દ્વારા હૃદયમાં જઈને રહી દિવ્ય અનુભાવથી તે છલાટનું છિદ્ર દિવ્ય નેત્ર રૂપ થઈ ગયું પછી પોતાના પિતા પેદાહને સાધ્વીના ઝીલનો લોપ કરનાર જાણી સત્યક્રીષ્ણ મારી નાલ્યો અને માતાના તથા જિનેશ્વરના વચનથી તેને દૃઢ સમાકિત અર્ગાકા કર્યું પછી ત્રિકાલ જિનપૂજા કરવાથી તેને તીર્થંકર નામકર્મ સપાદન કર્યું શ્રી લોકપ્રકાશમાં કહ્યું છે કે “ સત્યકી મહાદેવ એવા નામથી વિખ્યાત અગ્યારમો રુદ્ર થયા તે સત્યકિ વિદ્યાધરનો જીવ આવતી ચોવીશીમાં સુવ્રત નામે અગ્યારમાં તીર્થંકર થયો ”

સત્યકી અવિરતિપણાને લીધે સ્ત્રીઓમાં આસક્ત થઈ અનેક રાજાદિકની સ્ત્રીઓને બહાત્કારે સેવન કરતો હતો તેથી એકદા ઉજ્જયિની નગરીનાં ચંદ્રપ્રદ્યોત રાજાએ એવો પડો વગડાવ્યો કે, સત્યકિને વશ કરી શકે તેવી કો સ્ત્રી છે? તે વસતે ઉમા નામની વેશ્યાએ કહ્યું કે, હું તે નિશાચરને વશ કરીશ પણ રાજાએ તેને તેની ઇચ્છા પ્રમાણે કરવાની આજ્ઞા આપી એક વસતે ઉમાએ ચંદ્રશાલા (અગાશી) ઉપર રહી તેને પોતાનું સૌંદર્ય બતાવ્યું તે જોતાજ સત્યકિ સત્વર ત્યાં આવી તેને સેવવા લાગ્યો એક વસતે વેશ્યાએ એકાતમાં પુછ્યું કે, તમારીપાસે કઈ વેશ્યા છે? તેણે કહ્યું કે, “ મારીપાસે રોહિણી વિગેરે વેશ્યાઓ છે અને તે સર્વદા મારા અગમાજ રહે છે પણ જ્યારે હું મૈથુન કરું છું ત્યારે તે વેશ્યાઓને અને સ્વહૃદને દૂર મુકું છું, તે વસતે મારામાં જરાપણ વલ્લ રહેતું નથી ” આ વાત વેશ્યાએ રાજાની આગળ નિવેદન કરી અને કહ્યું કે “ જો કોઈ શબ્દ વેશ્યા પુરુષ ત્યારે તે મારી સાથે મૈથુનાસક્ત હોય ત્યારે જો તેને મારેતો તે મરી જાય અન્યથા મરણ નહીં પણ તે પુરુષ એવો ચતુર હોવો જોઈએ કે, જે મારો વચાવ કરીને તેને એકલાનેજ રહેનારા કેટલાક શસ્ત્ર કુશલ પુરુષોએ પોતાના ચાતુર્યની પરિક્ષા આપી તે એવી રીતે કે, કમલના પત્રા ઉપરાઉપર રાક્ષસે રાજાએ કહ્યું કે, ઉપરના આટલા પત્ર વીંધવા અને નીચેના આટલા વચાવવા એટલે તેઓએ ઉપરના તેટલાજ વીંધ્યા અને નીચેના વચાવ્યા પછી રાજાએ તે કલ્પા વેશ્યાને બતાવીને કહ્યું કે, આ યુક્તિથી તારું રક્ષણ કરશું વેશ્યા તે વાત સ્વીકાર કરીને પોતાને ઘેર ગઈ પછી તે સુખદોષ સકેત પ્રમાણે ગુપ્ત રહી ઉમા વેશ્યા સાથે મૈથુન કરતા એવા સત્યકિને જોઈ તે યુક્તિથી તેને

मारी नाख्यो. ते साथे उमाने पण विषकदळी रूप जाणी मारी नाखी सत्यकि मृत्यु पामीने नरके गयो.

पछी काळ संदीपक नामे सत्यकीना मित्र विद्याधरे उज्जयनी आखी नगरी चूर्ण करी नाखवा माटे आखी नगरी उपर शीला रची एटले राजाए तेने भोगादिक धर्या ते विद्याधरे आकाशमा रहीने पोताना मित्र सत्यकीनु मदत्व बधारावा माटे सत्यकीना नामथीज कह्यु के तमे मने कामभोग करता मारी नाख्यो छे तेथी जो मैथुनाशक्त अवस्थाने रुपे मारी मूर्ति करीने मारी पूजा करो अने गुंकर पार्वतीना नामथी अमारा गुण गाओतो जविता मुकु. अन्यथा मुकीश नही. लोकोए ते प्रमाणे करबु कबुल कर्यु "मृत्युना भयथी माणी धुं करता नथी ?" अनुक्रमे इश्वरनु लिंग जळागरी रुप योनीमा राखीने तेनी पूजा प्रवर्ती "विषयलंपट पणाने धिकार छे के जेनी आसक्तिथी आगो बळवान् सत्यकी पण पोतानी शक्तिने कुठित करी नाखीने नरके गयो "

॥ इति सत्यकी विद्याधर प्रवच ॥

इहे मुज्येष्टाए केवी रीते दीक्षा लीधी तेनु वृत्तात आग्रमाणे-विशाळा नगरीमा चेटक राजानी एक पुत्री सुज्येष्टा नामे हती एक वखते तेणीए मिथपात्वने स्थापन करती कोई एक तापसीने वादमा जिती लीपी ते तापसीए तेनु स्वरूप चित्रपट उपर आलेखी श्रेणिक राजाने बताव्यु ते जोइ श्रेणिक राजा मोह पामी गयो तेनी प्रेरणाथी तेना मंत्री अभय कुमारने विशाळा नगरीमा आवी राजमहेलपासे एक दुकान मांडी तेमा चित्रपट उपर श्रेणिक राजानु चित्र आलेखी नित्य तेनी पूजा करवा लाग्यो एक वखते ते चित्र मुज्येष्टानी दासीओना जोवामा आव्यु तेमणे ते लइ जइने सुज्येष्टाने बताव्यु श्रेणिकनु स्वरूप जोइ मुज्येष्टा मोहपामी गइ एटले तेणे पोतानो अभिप्राय अभयकुमारने जणाव्यो पछी अभयकुमारने तेना महेलथी राजगृहीना सीमाडा सुधी एक सुरगा करावी श्रेणिक राजाए ते द्वारा त्या आवी तेने लड जवानु जणाव्यु. मुज्येष्टा चिह्णाने लइ तैयार रईने आवती हती तेवामा पाताना आभूषणनो डाबले भूली गइ ते लेयाने पाछी गइ राजा श्रेणिक चेटक राजाना भयथी तत्काल मुज्येष्टाने बदले चेन्नाने लइने कागडानी जम नाशी गयो. मुज्येष्टा सकेत स्थले आवी त्या तो चेन्नाने के राजाने जोया नही एटले तेणे उचे स्वरें पोकार कर्यो के कोई चेन्नाने हरी जायछे ते साभळी चेटक राजा त्या टोडी आव्यो तेणे श्रेणिक राजाना अग रत्नक मुलसाना मंत्रीय पुत्रोने एक बाणे मारी नाख्या. कारण के तेओ सर्व साथे जन्मेला अने समदायी के कर्म

વયવાળા હતો પડી ચેટક મહારાજાણ પોતાના નગરમાં આવીને સુજ્યેષ્ઠાને શ્રી
ચિત્રાદત્તની મામણી તૈયાર કરાવવા માઠી ત્યારે સુજ્યેષ્ઠાણ પિતાને વારીને દીક્ષા શ્રી
કરી. કારણ કે તે સતી હોવાથી વચન સાક્ષીણ શ્રેણિક રાજાને ઘરેલી હોવાને ન
ચીજા પુરુષને વરી નહી પણ પેદાલ વિદ્યાધરે કપટથી તેને ભોગવી મેથી તને ર.
રહ્યો પટને ગણધરે તેના સતીનું વિષે વીર મગવતે કહ્યું
“ તે સુજ્યેષ્ઠાનો દોષ નથી તે તો નિઃશ્ચયીલ વાલીજ રહેલી છે શ્રેણિક રાજા
સગના અભાવથી તેણે મનસાક્ષીણ સર્વથા શીલ અગીકાર કર્યું છે ” પડી સુજ્યે
સામણીણ ધાવજીવસુથી મન, વચન, કાયાથી શુદ્ધ એવું શીલ વ્રત પાડ્યું ને તો
કહેવાય છે કે. “ ચેટક રાજાને સાત પુત્રીઓ હતી, તે સર્વે શીલવતી હતી એમ તાર્ક
કરોણ તેમની શ્રાયા કરેલી છે ”

इति सुज्येष्ठा प्रथम

इत्यर्द्धदिनपरिमितोद्देशसमहाख्याया व्याख्यायामुप-
देशप्रस्तावस्य तृत्तौ श्रीनिविषय द्वयुत्तरप्रथ
मः प्रथम ॥ १०२ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૦૩ મું

સ્ત્રીચરિત્ર જાણવાને કોઈપણ કુશલ નથી તે વિષે કહે છે.

सुश्लिष्टमपिच स्त्रीणामहं कपटनाटकम् ।

न स्याद्वेद्यापि मेधाव्रो तस्य तत्वावबोधने ॥ १ ॥

વ્યાખ્યા

“ સ્ત્રીઓનું કપટ રૂપ નાટક એવું યોગાણુ હોય છે કે જેનું તત્ત્વ સમજવાને
શુદ્ધિરાજનું ઢહાપણ પણ કામ લાગતું નથી ” ને વિષે નુપૂર પટિતાજ દશાત છે
તે આ પ્રમાણે —

નુપૂરપટિતાની કથા.

રાજગૃહ નગરમાં દેવદત્ત નામે એક સોની હતો તેને દેવદિગ્ગ નામે એક
પુત્ર હતો તને દુર્ગિલા નામે સ્ત્રી હતી એક વચ્ચે તે ને શ્રીણા અને આદ્રિ વચ્ચે પેદેરી
નદીમાં સ્નાન કરતી હતી તેવીજ નિયતિમાં કોઈ નાયરિક પુરુષના જોવામાં આવી,
તે જોઈ મોહ્યામીને તે પુરુષ આ પ્રમાણ વાલ્યો “ હે સુદરિ ! આ નદી અને વચ્ચે તે

सारी रीने स्नान कर्तुं ? एम पुछे छे अने हुं तो तारा चरण कमलमा पडीने पुछुं छु " दुर्गिआए तेने उत्तर आप्यो के—“ मने स्नान विषे पुछनारा नदी तथा वृक्षोनुं कल्याण थाओ, अने मने ते विषे पुछनार पुरुषनु मन इच्छित हु पूर्ण करीश ” आ सामळी ते नागरिक तेने मळबाने उत्सुक थयो पछी ते कोइ तापसीने मळयो अने तेने पोतानी इच्छा समजावी दुर्गिलाने घेर मोकली. तेणीए दुर्गिलाने पेला नागरिकना मेमनी बात करी एटले दुर्गिला बोली—“ अरे पाखंडीनि, तु भावु अथाव्य केम बोले छे, मारा घरमाथी चाली जा ” आम कही निकलती ते तापसीना पृष्ठ उपर तेजे रुज्जलनो चापो आप्यो तापसीएनागरिकपासे आवी पोताना उपमाननु उच्चात जणाव्यु, अने पृष्ठ भाग बत्ताव्यो ते जोइ नागरिक, समजी गयो के, ते चतुराए मने कृष्णपक्षना पचमीनी रात्रे मळवानो संकेत आप्यो. पण ते कया स्थळे मळवु ते जणाव्यु नथी तेथी तेणे तापसीने पुन भिक्षा मागवाना मिषे तेने घेर मोकली तापसी त्या जइने बोली के हे सुदरी, ते नागरिकने मळवानु स्थळ कहे. एटले दुर्गिलाए रोप करी वेने हाथे पकडी पठ्ठावाडेना बाढामा आवेला अशोक वृक्ष तळे थइने पाउले द्वारे काडी मुकी तापसीए ते बात पेला पुरुष आगळ जणावी एटले तेणे जाण्यु के, कृष्णपचमीए बाढामा अशोक वृक्ष तळे तेनुं मळवु थशे ज्यारे संकेतनो दिवस आव्यो त्यारे त त्या गयो बने त्या मळ्या अने विनोद करता तेमना नेत्र मुद्रित थइ गया ते बखते तेनो सासरो देवदत्त भूजोत्सर्ग करवाने त्या आव्यो त्या पुत्र वधू साथे बीजा पुरुषने जोइ तेना डावा पगमाथी एक नुपूर काडी लीयु तत्काल दुर्गिलाना जाणवामा ते बात आवी, एटले तेणीए पेला जारने जगाडी खिखडाईने तेने घेर मोकल्यो पछी पोताना घरमा जइ पोताना पतिने मधुर वाणीवी जगाडीने कहुं के, प्राणेश, चालो, आजतो आपणे अशोक वृक्ष नीचे जइने निद्रा लदए पनिए कनुल कर्तुं, एटले बने जण त्या जइने सुता. थोडी बार पछी निद्रा पामेला पतिने जगाडीने तेणीए कहुं के, तमारा रुळमा आ केबा रीत कहेबाय के सासरो जाते आवी पुत्र यधूना पगमाथी नुपूर काडी ले. ते सामळी तेना पतिने क्रोध चर्ज्या तेथी प्रात काळे तेणे पोताना पिताने कहुं के, अरे पिता, राते हु मारी श्री माथे सुतो इतो, ते बखते तमे नुपूर लइ गया ते भु ? पुत्र यधूनुं गुण सास्तराए जोवु योग्य नथी पितार कहुं, अरे पुत्र ! कोइ बार तेनी सारे सुतो इतो तेथी में तेम कर्तुं इतु अने पछी त्या लइ जइ तने सुवारीन तेणे आ कपट कोलु छे

ते सामळी दुर्गिला बोली के, ते रात असत्य छे, हुं मारु सत्य दयतानी आगळ रताशीश एम कही ने सर्वने लइ नगर बाहेर रहेला कोइ प्रभाविक यत्तनी

પાસે પોતાનું મત્સ્ય વતાવવા ચાલી માર્ગમા પ્રથમથી મકેત કરી રાગેલો પલો ત્રણ ખુદો વેપ લઈ ગાઢો બનીને આવ્યો, અને દુર્ગિલાને ગલ્લે વૃક્ષને જમ વાનર પ્રભ્વ તમ વલ્ગી પડ્યો તેને દૂર કરી યક્ષના મંદિર પાસે આવી પવિત્ર થઈ તેને પૂજીને બોલી કે, “ હે દેવ, આ ગાઢો પુરુષ અને મારો પતિ તે શિવાય જો કોઈ ત્રીજો પુરુષ મને લગ્ન થયો હોય તો તમે મને યોગ્ય શિક્ષા કરજો ” તે સાંભળી યક્ષ વિચારમા પડ્યો કે આનું સત્ય અસત્યરૂપ છે માટે તેનું શુ કરવું ? તેમામા તો તે સ્ત્રી તેની જે જઘા વધે પડેને નીકળી ગઈ, પટલે લોકોએ તેની પ્રશ્નસા કરી અને ત્યારથી નુપૂરપટિતા એવા નામથી તે પ્રખ્યાત થઈ આવા તેના ચરિત્રથી વિસ્મય પામેલા દેવદત્ત સોનીને તે દિવસથી નિદ્રા ઊઠી ગઈ

દેવદત્તના તે ગુણથી રાજાએ તેને પોતાના અત્ત પુરનો અધિકારી રક્ષક નિમ્નો રાજાના અત્ત પુરની મુખ્ય રાણી કોઈ હાથીના મહાવત સાથે આસક્ત હતી તેને મેદેલની પાસે હાથી રહેતા તેથી રાત્રે તે દ્વારા તે મહાવતને મળતી હતી આજે અનંબીન સોની પહેરેગીર થવાથી અત્ત પુરમા જાગતો હતો પટલે તે રાણી વારંવાર તેને જાણવા આવતી પણ તેને જાગતો જોઈ પાછી ફરતી હતી પછી રાણીનું વૃત્તાન જાણવાની ઇચ્છાથી દેવદત્ત કપટનિદ્રાથી સુઈ ગયો પટલે રાણી તેને સુતેલો જોઈ મેદેલના ગોલ પાસે આવી ત્યાં પેલા જાર મહાવતે હાથી ઊભો કરી રાતેલો હતો તેને પોતાની શુદ્ધવે રાણીને નીચે ઉતારી પટલે મહાવત તેના વાસામા હાથીની સાકળ મારીને બોલ્યો કે, મોઢી કેમ આવી ? ત્યારે તેણે નવા નીમાયેલા પહેરેગીરની વાર્તા કહી પછી રાત્રિના છેછા પોહોરે પાછી મહાવતે તેવી રીતેજ ઉપર પો હોંઝાડી દીધી આ સર્વ ચરિત્ર દેવદત્તના જોવામા આવ્યું તેથી તેણે વિચાર્યું કે, જ્યારે રાજાની સ્ત્રીઓનું પણ આવું આચરણ છે તો પછી ત્રીજા સાધારણ માણસોની સ્ત્રીઓ કુસીલ્લ હોય તેમા ‘તુ આશ્ચર્ય’ આ પ્રમાણે વિચારવાથી તે ચિંતા રહિત થઈ ગયો તેથી તેને છમાને તેજ રાત્રીએ પૂરી નિદ્રા આવી ગઈ તની નિદ્રાનો વૃત્તાત જાણી જ્યારે તે જાગ્યો ત્યારે રાજાએ તેનું કારણ પુછ્યું તેણે સર્વ વૃત્તાત સ્પષ્ટપણે કહી જણાવ્યું પછી રાજાએ તે રાણીને ઓઢલ્લી કાઢવા સારું અત્ત પુરની સર્વ સ્ત્રીઓને કહ્યું કે, તમે સૌ ડગાડે પાસે ઊભી રહો, અને હું કમલના ઢઢાનો પ્રહાર કરું તે મહન કરો સર્વ સ્ત્રીઓએ તે સ્વીકાર્યું અનુક્રમે તે પ્રમાણે કરતા જ્યારે પેલી કુલટા રાણીનો મારો આવ્યો, ત્યારે કમલપુષ્પથી તેનાપર પ્રહાર કરતાજ તે કપટવડે મૂર્છા વાડેને પ્રત્યેક પડી ગઈ રાજા તેના સ્ત્રી ચરિત્રને જાણીને રોલ્યો કે, “અરે સ્ત્રી ! તું મદોન્મત્ત હારી સામે રમી છે છતાં કર્તવ્ય હારીથી ત્રીદે છે, અને જોડાની માકરજો પાર સ્વાઈ ર્થ પાત છે છતાં આ કમલપત્રના ધાતથી મૂર્છા ત્યાં છે ” આ

प्रमाणे कही राजाए कोपथी आधा करी के, आ हाथी, महावत अने राणीने पर्व-
तना ऊंचा शिखर उपर चढावीने श्रपापात करावो पछी महावत ते राणीने हाथी
उपर बेमाडी हाथीने पर्वतना शिखर उपर लइ गयो त्या हाथीनो पहेला एक पग
ऊंचो कराव्यो, पछी वे पग ऊंचा कराव्या अने छेवटे त्रण पग उंचा रखावी एक
पगे उभो राख्यो हाथीनी आ कळायो रजित थयेला लोकोए राजाने विनंती
करी के, स्वामी, आवा गर्जेद्ररत्नने मारवो योग्य नथी. राजाए तेने अभयदान
आप्युं, अने महावतने कहुं के, ते हाथीने गिरिथी नीचे उतारी दे. महावते कह्यु
के, जो अमने अभयदान आपो तो हुं तेने कुशळताथी नीचे उतारुं. राजाए तेने पण
अभयदान आप्यु एटले तेणे हाथीने हल्वे हल्वे क्षेमकुशळ नीचे उतार्यो पछी
राणीने अने महावतने राजाए देशपार कर्या

राणी अने महावतने त्याथी नीकळीने आगळ जता मार्गमा एक देवालय
आव्यु, त्या रात्रि पडवाथी ते बने सुइ गया तेरामा कोइ चोर गाममाथी चोरी
करीने त्या आव्यो कोटवालने तेनी खबर पडता तेणे आवीने देवालयने घेरी लीधु.
अदर महावत तो निद्रावस्थ थइ गयो हतो पण पेला चोरना कर स्पर्शथी राणी जा-
ग्रत थइ, अने तेने जोइने बोली के, तु मने स्त्री तरीके अगिकार कर चोरे कर्हु के,
जोतु मात.काळे कोटवाल पासे मने तारो स्वामी कही मारा जीवितनी रक्षा करे
तो हुं तारो स्वामी थइ तने स्वीकारु तेणीए तेवात कबुल करी मात.काळे कोटवाले
सुभटो साये अदर प्रवेश करीने पुछ्यु के, तमारामा कोण चोर छे ? राणीए दृष्टिनी
सज्ञा करीने महावतने बताव्यो एटले तेओए तेने पकडी गुन्हो माचित गणीने
शूळीए चढावी दीथो शूळी उपर रहा सता तेने तृषा लागी, तेथी मार्गे चाल्या
जता कोइ श्रावकने देखीने तेणे तेनी पासे जळ माग्यु. श्रावक तेने नवकार मन्त्र
पद आपी जळ लेवा गयो तेना आव्या अगाड शूळी उपर नवकार मन्त्रने स्मरण
करतो महावत मृत्यु पापीने व्यंतरनी कायमा देव थयो

अहिं पेला दुष्ट राणी चोरनीं साये चाली नीकळी मार्गमा एक नदी आवी
नदीमा पूर जोइ चोरे कह्यु के, प्रथम तारा उल्लादि मने आप तेने पेले तीर मुक्ती
आवीने पछी हुं तने सुखथी लइ जइश हुं ज्या सुधी आवुं त्या सुत्री तु आहं रहेंजे;
तेणीए तेम कर्हु चोरे नदीने सामे तीरे जइने विचार्यु के, आ स्त्री पोताना पतिनी
जेम मने पण तु खमा पाडये तेथी एनो सग करवो योग्य नथी आवु विचारी ते
चोर पोतानो स्वार्थ साधी तेने छोडीने परमार्यो चाल्यो गयो

अहिं राणी नम्रपणे इताशा थइ सतीविनमां भमती पोकार करवा लागी.
एवामा व्यतर थयेलो तेनो पति १५ एलइने तेने प्रतिबोध करवा आव्यो.

(૧૬૪) વ્યાખ્યાન ૧૦૪ મું-ચાતુર્માસ્યના કૃત્યોનું વર્ણન.

તેણે મુલમાં માસ રાહ્યુ હતુ, તેમાં સની પેશી નદીના તીર ઉપર મુક્તી નદી કાઢે આ
મત્સ્યને પકડવા દોઢ્યો પટલે મત્સ્ય તો નદીના જલમાં પેશી ગયો, અને પટુ
હતુ તે સમઢી ઉપાઢી મઢ તે વસતે સીયાલ સીલલો થઢ આમેતમ જોવા લા
તે જોઢ ઢુર્ગિલા ઘોલી કે-અરે, મૂર્લ્લ ! તુ ઉમય અષ્ટ થયો, હવે શુ જુવે છે ! સી
ઘોલ્યો-અરે, સ્ત્રી ! તું તો ઝળયી અષ્ટ થઢ છુ, હવે વીજાના દોપ શામોટે જુપ
પ્રમાણે કહીને તેણે દિવ્યરૂપ પ્રગટ કરી કહ્યુ કે, અરે પાપિણી ! તે જેને મા
નસાવ્યો હતો તે હુ મહાવત છુ જેન ધર્મના પ્રભાવથી મને આ ઉત્તમ ગતિ પ્રાપ્ત
છે માટે તું પણ તે ધર્મને અગીકાર કર્યુ રાણીએ તે વાન સ્વીકારી પટલે તેણે ત
કોઢ સાધ્વી પાસે મુક્તી ત્યા તેણે ઢીક્ષા ગ્રહણ કરી અનુક્રમે સદ્ગતિને પામી
“ આ પ્રમાણે તે રાણી પ્રાતે પવિત્ર શીલપતને પામ્યા છતા નુપૂર પઢિશારી
અસતીપણાની અપકોત્તિનો નાદ અઢ્યાપિ રિરામ પામતો નથી ”

इत्यह्निदिनपरिमितोपदेश सयहाख्याया व्याख्यायामुपदेशमासाद
स्यवृत्तौ स्त्रीचरित्रविषये ज्युत्तरशततम प्रबन्ध ॥ १०१ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૦૪ મું.

ચોથા વ્રતને ધારણ કરનાર શ્રાવક આપાદ ચાતુર્માસ્યના સત્કૃત્ય
અવશ્ય કરે છે, તેથી હવે ચાતુર્માસ્યના કૃત્યોનું વર્ણન કરે છે.
આપાદાલ્યચતુર્માસ્યા વિશેષાદિધિર્વકમ્ ॥
અભિગ્રહા. સદાગ્રાહ્યા સમ્યગર્હા વિવેકિમિ ॥ ૧॥

વ્યાખ્યા

“ વિવેકી પુરુષોએ આપાદ ચાતુર્માસને વિષે હમેશા પોતાને યોગ્ય પણ અતિ
પ્રયત્ન કરવા જોઈએ ” આનો ભાવાર્થ એવો છે કે, પ્રથમ દ્વાર
પ્રતનુ ચર્ય કરવા વસતે જેણે પાંચમું વ્રત આદર્યું હાય તેણે અવશ્ય કરીને
નિયમામાત્રેક ચાતુર્માસે સંલેપ કરવો પટલે મોકલુ રાલેલ હોય તેમાંથી ઓણ
કરી નાંચેમો શલવા અને જેણે પાંચમું વ્રત અગીકાર કર્યું ન હોય તેણે પણ પ્રત્યેક
ચાતુર્માસે અભિગ્રહો સ્વીકારવા તેમાં પણ આપાદાદિ ચાતુર્માસ્યના ત્રી
વિશેષણો વિશેષક ગ્રહણ કરવા

વર્ષારુતુમા ગાઢા હાકા, રથ જોડયા, હલ્લી સેંઢ કરવી, ઘોડેસવાર યદુ
 ફારુ વિગેરે નિપેધ કરવા યોગ્ય છે, કારણકે ભૂમિ સાથે મેથના જલ્લનો સ્પર્શ
 થવાથી લીલા ઘાસના અકુરો, સૂદૃઢ સમૂર્છિમ દેડકી-જો, પાંચે વર્ણની લીલફુલે,
 અલ્લીયા, શલ્લજાતિના જીવો, મમોલા, કાત્રા, ચુડેલના ગુચ્છો અને ભૂમિ છત્ર
 (વીલાડીના ટોપ) વિગેરે અનેક જીવોની ઉત્પત્તિ થવાનો સંભવ છે. તેથી, ચાતુ-
 ર્માસ્યમા એવા જીવની રક્ષાને માટે પૂર્વોક્ત શકટલેટનાદિનો અભિગ્રહ ધારણ કરવો
 યોગ્ય છે કદિ જો કૃષિ કર્મ વિગેરેથીજ આજીવિકા હોય તો એક વે વિગેરે સેત્ર
 લેડવાની છૂટ રાલી તેથી વિતેષ સેત્ર લેડવાનો ત્યાગ કરવો. મુખ્યરીતે તો વર્ષા-
 કાલમા સર્વ દિશાઓમા ગમનાગમન કરવાનો નિપેધ કરવો યુક્તિ છે, જેવો નિયમ
 કૃષ્ણ વાસુદેવે અને કુમારપાલે બીજો હતો કહ્યું છે કે, “ સર્વ જીવોની દયાને
 માટે વર્ષારુતુમા એક સ્થાને વસતુ ” પૂર્વે શ્રી નેમિ પ્રમુના ઉપદેશથી શ્રીકૃષ્ણ વાસુ-
 દેવે ચાતુર્માસ સુધી દ્વારકાની વહાર જવાનો નિયમ લીધો હતો અને કુમારપાલે
 શ્રીદેવચંદ્રસૂરિના વચનથી તેનો નિયમ લીધો હતો તે આ પ્રમાણે-“ સર્વ ચૈત્યોનુ
 દર્શન અને ગુરુનુ વદન મુકીને પ્રાય નગરને વિષે પણ ભયીશ નહીં ”

એકવચનીપણામા યુધિષ્ઠિર જેવા કુમારપાલ રાજાએ અગીકાર કરેલા પૂર્વોક્ત
 નિયમને મોટું કાર્ય પડ્યે છતે પણ છોડી દીધો નહોતો શ્વકદેશનો મ્લેચ્છ રાજા
 કુમારપાલના એ નિયમની વાત જાણીને તેના દેશનો ભગ કરવાને માટે આવ્યા છતા
 અભિગ્રહ ધારી કુમારપાલ રાજા વર્ષારુતુમા તેની સામે યુદ્ધ કરવા ગયો નહી રાજાને
 ધર્મમા સ્થિર કરવાને માટે દેવચંદ્રસૂરિએ દેવ શક્તિથી તે મ્લેચ્છરાજને વાધી
 અણાવ્યો અને પોતાના રાજ્યમા છ માસ પર્યંત જીવ ન દળવાની કબુલત કરાવ્યા
 પછી તેને છુટો કર્યો.

જો કે વર્ષારુતુમા સર્વ દિશાઓમા ગમન કરવાનો નિપેધ છે, છતા કદિ સર્વ
 દિશાનો નિયમ ન કરી શકાય તો જે દિશામા ગયા વગર નિર્વાહ યાય તેમ ન હોય તે
 શિવાય બીજી દિશાઓમા જવાનો નિયમ લેવો એજ પ્રમાણે જો સર્વ સચિત્ત વસ્તુઓનો
 ત્યાગ થઈ શકે નહીં તો જેના વિના નિર્વાહ ન ચાલે તે શિવાય બીજી વસ્તુઓનો ત્યાગ
 કરવો તેમજ જેને જે વસ્તુ પ્રાપ્ત થવા સંભવ ન હોય અથવા જે કાલે જે વસ્તુ ઉત્પન્ન થતી
 ન હાય તેનો પણ ત્યાગ કરવો જેમ નિર્ધનને હાથી ઘોડા અને મહદેશમા નાગસ્વેલ,
 તેમજ પોતપોતાના સમય વગર આન્નફલ વિગેરે અપ્રાપ્ય છે તેનો તે સ્થિતિમા, તેદેશમા,
 તે કાલે પણ ત્યાગ યાય તો તેથી વિરતિરૂપ મહાફલ પ્રાપ્ત થાય છે અન્યથા તે તે
 વસ્તુનુ પ્રદાન કરવાપણુ પ્રાપ્ત નહીં થતા છતાપણ પશુની જેમ અવિરતપણુ લાગે છે
 અને તે તે નિયમના ફલથી વચિત થવાય છે જેમ એકજ વાર ખોજન કર્યા છતા

પણ પચ્ચસાણ કર્યા વગર ઇકાદશાણાનું ફળ મળે નહીં તેમ મમજનું અડતી વસ્તુનો પણ નિયમ સ્વીકૃતિ હોય તો કદિ કોઈ વાર તેનો વોમ મળી જાય તોપણ નિયમ ગ્રહણ કરેલો હોવાથી તે વસ્તુનું ગ્રહણ થતું નથી, તેથી તેને નિયમનું ફળ સ્પષ્ટરિતિ થાય છે. જેમ વંકચૂલ નામના ચોરના સ્વામીએ ગુરુ પાસે અજાણ્યા ફળ ન રાખા એવો નિયમ લીધો હતો, તે એકવાર અરણ્યમાં ચીંજા ચોર સાથે ગયો ત્યાં સપજા છુપાઈ થયા, ત્યારે ચોર લોકો કિંપાક જાતિના વિનફળ લઈ આવ્યા તે સ્વામીની ચીંજાઓ ઘણી પ્રેરણા કરી તથાપિ અજાણ્યા ફળના નિયમને લીધે વંકચૂલે તે સ્વાધ્યા નહીં અને ચીંજા સાથેના ચોરોએ સ્વાધ્યા તેથી તેઓ મૃત્યુ પામી ગયા અને વંકચૂલ વધ્યો માટે એક પક્ષનો, એક માસના, બે માસનો, ત્રણ માસનો, ધા એક, બે, કે ત્રણ વર્ષ સુધીનો યથાશક્તિ નિયમ લેવો જે માણસ જ્યાં સુધી નિયમો પાળી શકે ત્યાં સુધીને માટે નિયમો ગ્રહણ કરવા પણ જાણવાર પણ નિયમ વગર રહેતું નહીં કારણકે વિરતિનું મોટું ફળ છે અને અવિરતિથી ઘણા કર્મોનો વધ થવા વિશે અનેક દોષ છે

વર્ષા ચાતુર્માસ્યમાં વિશ્વપણે નિયમ ગ્રહણ કરવા તે આમમાણે-દરરોજ બે વાર ત્રણવાર અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવી, સંપૂર્ણ દેવવદન કરવું, (ત્રણકાળ દેવ, વાદવા) સર્વ જિનવિંશતુ ઈર્ષન અને વદન કરવું, સ્નાત્ર મહોત્સવો કરવા, ગુરુને દ્વાદશાવર્ત વદના કરવી, અર્પણ જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવો, વૈયાવશ્ય કરવી, વ્રત્તચર્ચ પાઠવું, માસૂક જલ પીવું, મશિત વસ્તુનો ત્યાગ કરવો, વહી વાદલામાંથી જલ શ્રાપ્ત થાય ત્યારે રાવણ, આશા વિગેરેના ફળમાં એકો પડે છે તેથી તેનો ત્યાગ કરવો આર્દ્રા નક્ષત્ર ચેસતા પવન આમ્ર ફળમાં તેમજ તેના રસમાં કીડા જેવા તેના જેવાજ વર્ણરાજા જીવો ઉત્પન્ન થાય છે તેમજ વાસી કઠોળથી બનેલા પુડલા, વડા વિગેરેનો ત્યાગ કરવો પાપડ, વડી, મુકી શાક ખાંડી, સર્વ જાતના તાજલજા વિગેરે પંચ શાક, સારેક, ટોપરા, મુકી રાવણ, સજુર, દ્રાક્ષ, નહીં ધોયેલી શાક અને સુઠ વિગેરેમાં સ્ત્રીલકુલ અને કુચુવા તથા ચેલ વિગેરે ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ હોવાથી તે તે પદાર્થો ત્વજી દ્વારા કદિ ઓપથી વિગેરેમાં તેમાંથી કોઈ ચીજની જરૂર પડે તો તેને યતનાથી શોધીને ગ્રહણ કરવી

ચનીશકેતો ચોમાસામાં શાટલા ઉપર સુવું, દાવણ અને જોડા વિગેરેનો ત્યાગ કરવો, વર્ષા ચાતુર્માસ્યમાં પૃથ્વી સોદવાનો, નવીન વસ્ત્ર રંગાવવાનો અને મામા તર મગન કરવા વિગેરેનો નિષેધ કરવો વસ્ત્ર ધોવરાવવાનું પણ પરિમાણ બાંધવું ચર્માક્રતુમાં પૃથ્વીઉપર લિપવાનો અને છાંણા થાપવાનો સર્વથા નિષેધ કરવો કારણ કે છાંણમાં જે પડી પછી અનેક જીવો ઉત્પન્ન થાય છે, તેમાગળ ચર્માક્રતુમાં તો

વિગેરે થાય છે. વલી ઘરની ખીંતો, સ્તંભ, પલંગ, કમાદ, પાટ, પાટલા, સીંકા-
ધી, તેલ તથા જલવિગેરેના પાત્રો, ઇષળા અને ધાન્યમુલ્ય સર્વ વસ્તુઓને લીલફુલ-
થીરદિત રહેવાને માટે યથાપોગ્ય સુઘ્ની ગરમીમા રાસત્રી, રસા ચોપડવી, ચુનો ચોપ,
ઢાલવો, મેલ કઢાલવો, હવાના મેજવિનાની જગ્યામા મુઠ્ઠવી, પાણીને જે ત્રણ વાર
ગઢ્યુ તેલ, ગોઢ, છાસ અને જલવિગેરેના પાત્રોને સારીરિતે ઢાકવા. ઓસામણ અને
સાનનુ જલ નીઢ ફુલરદીત અને જે દર વિગેરેથી પોલી ન હોય તેવી ભૂમિમા
છટ્ટુ છટ્ટે થોડુ થોડુ ઢોઢ્યુ ચુલો અને દીવા ડપાઢા ન રાસવા ત્વાડ્યુ, ઢલ્યુ,
રાઢ્યુ, તેમજ વલ્લ અને માજનો ઢોવા-વિગેરેમા સારી જતના કરવી અને જિન
પ્રામાદ તથા ડપાશ્રય વિગેરે ઢમીલયો પણ સારીરિતે જોડ, સમરાવીને યથાથોગ્ય
જતના કરવી

અન્યમતીઓના શાસ્ત્રોમા પણ આ વાત કેટલાક નિયમો કહેલા છે. વશિષ્ઠ
કહે છે કે, “ હે વ્રહ્મા ! ચોમાસામા શ્રીવિષ્ણુ ભગવાન્ સમુદ્રમા જડને શામાટે સુઢે
છે ? તે સમયે કયા કયા કાર્યોનો ત્યાગ કરવો ? અને તે પ્રમાણે ત્યાગ કરવાથી
થુ ફલ થાય ? તે કહો. ” વ્રહ્મા કહે છે કે—“ દેવાધિપતિ વિષ્ણુ ભગવાન્ સુતા
નથી તેમ જાગતા પણ નથી પણ વર્ષાઋતુમા તેવો ડપચાર કરેલો છે. તેથી જ્યારે
શ્રી વિષ્ણુ ચોમાસામા યોગ ધ્યાનમા લીન થાય છે, તે સમયે જે જે વર્જવા યોગ્ય છે
તે સામઢ્યો—વર્ષાઋતુમા પ્રવાસ કરવો નહીં, મૃત્તિકા સોદધી નહીં, વૃતાક
(રિંગળા), અઢદ, ચોઢા, ઘાલ, કલધી, તુવેર અને કાર્લીંગઢાં, વિગેરે વસ્તુઓ
તથા મૂઢા, તાજલજા વિગેરે પત્રશાક ત્વાવા નહીં અને ઇકજ વાર જમવુ. ચાતુ-
ર્માસ્યમા જે ઇ પ્રમાણે વર્તે તે પુરુષ ચતુર્મુજ થઈ પરમગતિને પામે છે વઢી કાયમ
રાત્રી ભોજન કરવુ નહીં. ચાતુર્માસ્યમા તો વિશેષ કરીને રાત્રે ત્વાવુ નહીં. જે માણી
ઇ પ્રમાણે વર્તે તે આલોકના તથા પરલોકની સર્વ કામનાને પામે છે વઢી વિષ્ણુ
શ્રયન કરે તે સમયે જે મઢ્ય માસનો પણ ત્યાગ કરે તેને માસે માસે સો અશ્વમેધયજ્ઞોનુ
ફલ મઢ્યે છે ઇત્યાદિ ” વઢી માર્કેંડ મુનિ કહે છે કે, “ હે રાજા ! જે માણસ
ચાતુર્માસ્યમા તેલ મર્દન કરે નહીં, તે ઘળા પુત્ર તથા ધનવઢે યુક્ત અને નીરોગી થાય
છે જે પુત્રાદિ ભોગનો ત્યાગ કરે તે સ્વર્ગલોકમા પૂજાય છે જે કઢવો, ત્વારો,
તસી, મીઢો, કપાયલો અને ત્વારો ઇ છ રસને વર્જે છે તે કદિપણ નિર્ભાગીપણુ
પામતો નથી. તાબૂલ તજવાથી ભોગ અને લાવળ્યને પામે છે જે પાકા કદ મૂઢ

૧ કાર્લીંગઢા વનસ્પતિ નહીં પણ કોઈ જાતિનુ કઢોલ ધાન્ય હોવુ જોઈએ.
મૂઢમા કાર્લીંગ શબ્દ છે

કામશાસ્ત્રના કર્તા વાત્સ્યાયન પળ યોનિમા જનુની ઉત્પત્તિ જણાવે ૩ ૪
કહે છે કે, “યોનિરકમા કોમલ મધ્યમાયે સૂક્ષ્મ જનુઓ ઉત્પન્ન થાય છે” ૫ પ્રમાણ
સ્ત્રીના સગથી અસત્ય જીવોનાં ઘાત થાય છે માટે હે મૂઢ ! તુ ૫ વિષયમા તુ સ્ત્રી
હુણ છે ? લૌકિક શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે,

ભિક્ષાશન તદપિ નિર સમેકવાર,
શય્યા ચ મૂ પરિજનો નિજ દેહ માત્ર ।
વસ્ત્ર તુ શીર્ણપટલસડમયી ચ કંથા,
હાહા તયાપિ જતુ વિષયાભિલાષી ॥ ૧ ॥

“ ભિક્ષારી ભોજન મળે તે પણ ઇકજ વાર અને નીરસ મળે છે, મૂમિડા
સુવાનુ છે, પોતાનુ શરીરજ માત્ર પરિજન હોય છે, જીર્ણ અને ફાટેલી કપા તે વસ્ત્ર
હોય છે તથાપિ લેવની વાત કે, પ્રાણીઓને વિષયની અભિલાષા થયા કરે છે”
૫ કામ ભોગમા માત્ર સકલ્પજ સારનો છે, પરમાર્થ જોતા તેમા બીજો કારણ સાર
જોવામા આવતો નથી

જે પ્રાણી ભાષથી સ્ત્રી સગનો ત્યાગ કરે છે તેજ વ્રહ્મચારી કહેવાય છે તેવિષ
કહ્યું છે કે—

રામા સગ પરિત્યજ્ય, વ્રત વ્રહ્મ સમાચરેત્ ।
વ્રહ્મચારી સ વિજ્ઞેયો, નપુન વૈજ્ઞ ઘોટક ॥ ૧ ॥

“સ્ત્રીનો મમ ભાવથી છોડીને જે વ્રહ્મચર્યપાલે તેજ વ્રહ્મચારી કહેવાય, કામ
ધાષેલા અશ્વની જેમ વ્રહ્મચર્ય પાલે તે વ્રહ્મચારી નહી” અર્થાત્ જે સ્ત્રીમા આસાક્ત
છોડીને ભાવથી શીઠ પાલે તેજ ચરેચર વ્રહ્મ વ્રતધારી જાણયો સ્ત્રીઓને લૌકિક
કાશાસ્ત્રમા તેમજ લોકોત્તર શાસ્ત્ર (જૈન શાસ્ત્ર) મા દોષની સ્વાણરૂપ કહેલી છે
પટલજ નદી પણ તેઓ પ્રત્યક્ષ સાક્ષી છે, સ્વજન સ્નેહનો વિષાત કરાવનારી છે
અને ધણી માયાવી છે તેવિષે કહ્યું છે કે,

નસા કલા ન તતજ્ઞાનં, ન સા બુદ્ધિર્ન તદ્વલ ।
જ્ઞાપતે યદ્વશાલોકે, ચરિત્ર ચલ ચક્ષુષા ॥ ૧ ॥

“તેની કોઈ કલા, તેવું કોઈ જ્ઞાન, તેવી કોઈ બુદ્ધિ અને તેવું કોઈ વલ નથી કે
જે રી ચપલ નેત્રમણ્ડી સ્ત્રીઓનું ચરિત્ર જાણી શકાય” સ્ત્રીના સગથી સુજ રાજાને
મોટું દુઃખ પ્રાપ્ત થતું હતું તેની કથા આ પ્રમાણે—

મુજરાજાની સંક્ષેપ કથા.

માલવ દેશમા પરમારવંશી શ્રીસિંહમટ નામે એક રાજા હતો તે એક વચ્ચે વન ની શોભા જોવાને શરૂ કરતા વનમા ગયો હતો ત્યાં એક તરતનો જન્મેલો વાલક મુજના યા સમા પડેલો તેના જોવામા આવ્યો તેથી તેનું મુજ નામ પાડી પુત્રકારીને રાખ્યો ત્યાર પછી સિંધલ નામે તે રાજાને પુત્રયયો અનુક્રમે સિંહમટ રાજા મુજરી જવાથી મુંજ રાજ્ય ઉપર આવ્યો તેણે પોતાના भाई સિંધલને યુદ્ધ પરાક્રમવાળો જાણીને કારા-ગ્રહપ્રાનાલ્યો સિંધલને શ્રીભોજ નામે પુત્ર યયો તેના જન્મ વચ્ચે મુજ કોઈ નિમિત્તિ. યાની પાસે તેનું ભાગ્ય બલ જોવાવાળું નિમિત્તિ પ્લવ્વલ જોઈને કહ્યું કે “આ ભોજકુમાર પચાશ વર્ષ સાત માસ અને ત્રણ દિવસ સુધી ગૌડદેશ સહિત દક્ષિણદેશનું રાજ્ય મોગ-વશે ” આમ પ્રમાણે સામઘી મુજરાજાના મનમા આવ્યું કે, આ ભોજકુમાર છતાં મારા પુત્રને રાજ્ય મલશે નહીં, તેથી ભોજકુમારને મારી નાંખવા માટે ચઢાલોને સોંપી દઈ આવું વિચારી તેને ચઢાલોને સોંપ્યો ચઢાલો જ્યારે તેને વધસ્થાને લઈ ગયા, ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે, તું ઇષ્ટનું સ્મરણ કર વાલક ભોજે બુદ્ધિથી વિચારી પોતાના કાકા યોગ્ય એક પત્ર ઉપર આ પ્રમાણે કાવ્ય લખી આપ્યું —

માંધાતા ચ મહિપતિ કૃતયુગાલકાર મુતો ગત

સેતુર્યેન મહોદયૌ વિરચિતઃ ક્વાસૌ દશાસ્યાં તકૃત ।

અન્યે ચાપિ યુધિષ્ઠિરપ્રજૃતાયો યાતા દીવ ભૂપતે

નેકૈ નાપિ સમ ગતા વસુમતિ નૂન ત્વયા યાસ્યતિ ॥ ૧ ॥

“ કૃતયુગના અલંકારરૂપ માધાતા પળ ચાલ્યો ગયો, જેણે સમુદ્ર ઉપર પાંચ વાષી હતી એવા રાવણના મારનાર રામચંદ્ર પળ ચાલ્યા ગયા, તે શિવાય યુધિષ્ઠિર વિગેરે રાજાઓ પળ ગયા, પરંતુ તે કોઈની સાથે આ પૃથ્વી ગઈ નથી પણ મને લાગે છે કે, તમારી સાથે તો જરૂર પૃથ્વી આવશે ” ચઢાલોને દયા આવ-વાથી ભોજને વચાવ્યો અને પેલું પત્ર લઈ જઈ તેમણે રાજાને આપ્યું તે વાંચી મુજ રાજા તત્કાલ ક્રોધ રહિત થઈ ગયો અને સત્ત્વર ભોજકુમારને ઘોલાવી યુવરાજપદ આપ્યું.

એકદા મુંજરાજા ભોજકુમારને રાજ્ય સોંપી તૈલગ દેશના રાજાની સાથે યુદ્ધ કરવા ગયો તૈલગ ભૂમે તેને જિતી લઈ કારાગૃહમા નાખ્યો. ત્યાં મૃણાલવતી નામની તે રાજાની વેન હતી તેની સાથે વાર્તા વિનોદ કરતા મુજને સવધ જોડાયો ભોજકુમારે મુજરાજાને છોડાવવા માટે કારાગૃહ સુધી એક સુરંગા લોદાવી અને તે

દ્વારા મુજને આવવાનો સંકેત આપ્યો. એક વસ્ત્ર મુજરાજા ટર્પેનમાં પોતાનું સ્વર્ણ જોતો હતો, તેવામાં મૃણાલવતી પછાડેડી ગુપ્તરીતે આવી પોતાનું મુખ પણ તમા જોવા લાગી. તે વસ્ત્રે પોતાના મુખ ઉપર જરાવસ્થાનો આ ભાસ થતો જોઈ તે લેદ કરવા લાગી. તેને મુજે કહ્યું કે, “ હે મૃણાલવતી, યોગ્ય ચાલ્યું ગયું. તેનો તું લેદ કર નહીં, કારણકે સાકરને રાડીએ તો પણ તેની મીઠાશ જતી નથી ” આ પ્રમાણે તેને શાત કરી મુજ પોતાના સ્થાન પ્રત્યે જવાને તૈયાર થયા. પરંતુ મૃણાલવતીમાં ન્દુન હોવાથી તેને કહ્યું કે, ‘મિયા’ ! અહિંથી એક સુરંગા કરાવી છે, તેવડે તું મારું સ્થાનમાં જાડું છું, માટે જો તમ સાથે આરો તો હું તમને ત્યાં લઈ જઈને પટરાણી કરીશ. મૃણાલવતી વોલી કે, વાત ! ધોડીવાર રાહ જુઓ, તું વિચાર કરી લઉં પછી તેણે વિચાર કર્યો કે, જા આ ત્યાં જશે તો જરૂર મને ઝાંઝી ડેશે, માટે તે અહિં રહે તેવી મોઢવણ કરી. આવું વિચારી તણે આ સ્વર ગુપ્ત રીતે પોતાના માંડેને આપી દીધા. તે સ્વર જાણી રાજાએ તેની ઉપર વિશ્વ જાણતો કર્યો, અને તેને પ્રત્યેક ધોરે ભિક્ષા માગવા મોકલ્યો—ધોરે ભિક્ષા માટે મટકતા કટાટી ગયેલો મુજ આ પ્રમાણે વોલતો હતો—

“શ્યો પસગ મત કો કરો, તિય વિસાસ દુ સ પુંજ,

ઘર ઘર તિમ નચાવોજો, જીમ મકઢ તિમ મુજ ॥ ૧ ॥

“ સ્ત્રીનો પ્રસંગ કોઈપણ પ્રાણી કરશે નહીં. તેમાં પણ સ્ત્રી જાતિનો વિશ્વાસ તો દુ સના દગલારૂપજ છે જુઓ. તેના વિશ્વાસ કરવાથી મકઢની જેમ આ મુજને તે ધોરે નચાવે છે. “ ઘણી મોટા યતિઓના વેપ છોડી જેઆ આ દાસી જેવી સ્ત્રીઓ ઉપર રાવે છે, તે પુરુષ આ મુજરાજાની પેટે ઘણા પરાભવને સહન કરે છે. વક્ત્રી જે બુદ્ધિ પછાડેડે ઉપજી, તે જો પેહેલી ઉપજી હોત તો આ મુજરાજાની મૃણાલવતીએ જે દશા કરી તે યાત નહીં ”

એક વસ્ત્રે મુજરાજાે કોડને ઘેર જઈ સ્ત્રીની પાસે ભિક્ષા માગી, તે સ્ત્રીએ ગર્વથી મુજનો તિરસ્કાર કર્યો, ત્યારે મુજરાજાે કહ્યું કે, “ હે ધનવતી સ્ત્રી, આતારા ધર્મમાં ગાથાના સમુદ્ધને જોડેને તું આટલો કષો ગર્વ કર નહીં, કેમકે આ મુજરાજાનાં ચૌદમો ને છોતેરે હાથીઓ ચાલ્યા ગયા છે ”. એકદા અક્ષયતૃતીયાને દિવસે મુજ રાજા કોડને ઘેર ભિક્ષા માગવા ગયો ત્યાં કોઈ મૃદસ્પત્ની સ્ત્રી ધીના વિદુષ ટપકતો માઠો હાથમાં લૂઝ મોઢાવડે વટકું મર્યું ને જોઈ મુજ વોલ્યો કે—

રેરે મંડક મા રોદી યદહ સહિતો ન યા ।

રામ રાવણ મુજાદ્યા સ્ત્રીભિ કેરે ન સહિતા ॥

“ अरे माडा ! मने आ स्त्रीए खडित कयौ एम धारी तु रो नही, कारणके राम रावण अने मुज विगरे कया कया पुरुषोने स्त्रीओए खडित नथी कयौ ? ” आगळ जता कोइ घरमा कोइ स्त्री रेंटीयो फेरवती इती तेनो अवाज साभळी मुज बोल्थो के-“ अरे रेंटीआ, आ स्त्री तने भग्रावे छे तेम जाणी तुं रो नहीं, कारण के स्त्री कोने नथी भग्रावती ? एक खोटा कटासना जाणैए मात्रमा भग्रावी दे छे तो जेने इस्तवडे आकर्षण करे तनी तो वातज शी करवी ! ” वळी ते चद्रलेखानी जेवी कुटील छे, सध्यानी जेवी सण राग धरनारी छे अने नदीनी जेम नीचा स्थळमा जनारी छे तेवी स्त्री सर्वथा छोडी देवा योग्य छे ”

आ प्रमाणे मुजराजोने घणा वखत सुगी भिक्षा प्रगावी छेवटे तेने यमरा जनो अतिथि कयौ

उपर प्रमाणे लौकिक शास्त्रमा पण स्त्रिना सग त्याज्य कहेलो छे तो जैन शास्त्रमा तो विशेष प्रकारे कहेल छे एम समजयु स्त्रिना सगनो जे भावथी त्याग करे तेनेज खरा ब्रह्मचारी जाणवा, पण बापेला घोडानी जेम निरुपाये ब्रह्मचर्य पाळे तेने ब्रह्मचारी न जाणवा केमके बापेला घोडा द्रव्यथी विषय सेवन नथी करता पण मनमा चारंवार घोडीटुं स्मरण कयौ करता होरावी ते बहु कर्म बाधे छे अश्व ब्रह्मचर्य उपर एक दृष्टात कहेवाय छे ते आ प्रमाणे—

कोइएक राजानी पासे कोइ पुरुषे आगी एरु उत्तम अश्व भेट कयौ राजाए तेने अश्वशाळामा बधाव्यो एकदा ते अश्वशाळानी पासे एकात प्रदेशमा कोइ मुनि चातुर्मास रहा ते हमेशा धर्मोपदेश करता इता, तेमा अन्यदा तेमणे कह्यु के, “शील व्रतना द्रव्य अने भावथी चार भेद धाय छे तेमा प्रथम भेद द्रव्यथी शील पाले पण भावथी नहीं वस्तुनी अप्रसिधी भवदवनी पेढे तेमज नैपथपति नळ राजा ए टीसा लीथी त्यार पछी पूर्व लाखो वर्ष मुधी मुख भांग भोगव्या छता दमयति साम्बिने जोइ पाउो राग उत्पन्न थयो दमयतीए पांताना व्रतनु सदन थये एवा भयथी अनशय कयु मृत्यु पामीने देवता यइ पछी नळ राजाने प्रतिबोध करवा आवी नळ राजा पण मृत्यु पामी वैश्रमण (कुवेर) भडारी थयो कह्यु छे के, “विधिथी धर्म आदर्यो होय पण जो तेमा सरागपणु रहे तो ते धर्म मुक्तिने साधे नहीं नळ राजा स्थवीर (वृद्ध) यया छता पण सरागपणु रहेवापी ते उन्नराधिपति कुवेर नामे लोकपाळ थयो ” आ प्रथम भेद जाणवो वळी कोइ जीव द्रव्यथी स्त्री सग (स्पर्शमात्र) करेपण भावथी शिळव्रतपाळे छे एक शय्यामा मुनारा विजय शेट अने विजय राणीनी जेम तेमज

પાણી ગ્રહણ સમયે જલૂં સ્વાધીની જેમ એ રીતો બદ જાણવો. કોઈ નીચ દ્રવ્ય અને ભાવ વનેથી શીઠ પાઠે રાજીમતો અને મહોનાયજીની જેમ એ રીતો બદ જાણવો અને કેટલાક જીવો દ્રવ્યથી પણ ગીલપાઠે નહીં અને ભાવથી પણ પાઠ નહીં આ ભગમા અમારા જેવા રાજા રીતો જાણવા એ ચોથો ભેદ સમજવા ” એ પ્રકારે ધર્મદેશનને સાંભળતા આ અશ્વે મનડે પ્રભુચર્ય ગ્રહણ કર્યું

એક રાત્રે રાજાએ તેની ઓલાદ વધારવાને માટે તે અશ્વને ઘોડી સાથે સગમ કરાવવા માહ્યો પણ તે અશ્વે તે કાર્યમાં ઉત્સાહ કર્યો નહીં તેથી રાજાએ વિસ્મય પામી ગુરુ પાસે જઈને પુછ્યું કે ભગવન, આ અશ્વ ઘોડીને કેમ સેવતો નથી ? મુનિ બોલ્યાકે, તેણે મનથી પ્રભુચર્ય વન ગ્રહણ કર્યું છે રાજા બોલ્યા-મહારાજ ! આ અશ્વે તો મધ્યમ ઘણીવાર કામ સેવ્યો છે, ફક્ત આ રાત્રેજ આમ કરે છે, પણ મારા ધીજા ઘાતા અશ્વો છે કે જેમણે જન્મથી પ્રભુચર્ય પાઠ્યું છે, તેથી આ અશ્વ કરના તો તેઓ ઉત્તમ અને પ્રથમનીય જણાય છે ગુરુ બોલ્યા કે, હે રાજા, એમ ન સમજતું કારણકે તે તારા વાધેલા ઘોડા પ્રભુચારી કહેવાય નહીં કેમકે તેઓ પ્રતિદિન વિપવને વાદ કર્યા કરે છે તેથી તેઓમા શીઠનો એક અંગ પણ ગણાય નહીં રહી આ અશ્વ તો પ્રભુચર્યથી સ્વર્ગને પામશે તે સાંભળી રાજા પ્રતિરોધ પામ્યો અને તત્કાલ શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યા

આ રુથાનો ઉપનય મનમા ધારીને જે પ્રાણી પ્રભુ વ્રતને ગ્રહણ કરે તેને સ્વે સ્વે ગુણી સમજવો

હવે આ વ્રત સમગ્રી વર્ણનનો ઉપસહાર કરે છે કે, “ રાજા લોકમા પણ પ્રભુ ચારી જેવો કોઈ ગુણી નથી, માટે હે ભગવી પ્રાણીઓ ! તમે એ પ્રભુ વ્રતનું આ ચારણ કરો ” આ ચોથું વ્રત સૂત્ર વચનને અનુસારે ઘણા પ્રવચોથી મેં રિવરી લખાવ્યું છે, તે લલવાથી મને જે પુણ્ય ઉપાર્જન થયું હોય તેવડે મને સર્વદા સુલભની પ્રાપ્તિ પાઓ

इत्यह्मदिनपरिमितोपदेशसमहाख्याया मुपदेशमामादस्य
वृत्तौशीलविषये पञ्चोत्तरशततमः प्रबधः ॥ १०६ ॥

શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદે.

અષ્ટમ સ્તંભ પ્રારંભ.

વ્યાખ્યાન ૧૦૬ મુ.

હવે પરિગ્રહ પરિમાણ નામે પાંચમુ વ્રત કહે છે.

પરિગ્રહાધિક પ્રાણી, પ્રાયેનારમ્ભકારક ।

સં ચ દુ સ્વનિર્નૂનં, તત કલ્પ્યા તદલ્પતા ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“પ્રાણી પ્રાયે અધિક પરિગ્રહને માટે આરમ્ભ કરે છે, અને તે પ્રાણીને નિશ્ચે કરીને દુઃસ્વની રાણ રૂપ થાય છે તેથી પરિગ્રહની અલ્પતા કરવી જોઈએ ” સમસ્ત પ્રકાર ધનાદિનુ જે ગ્રહણ કરવું તે પરિગ્રહ કહેવાય છે તેવા પરિગ્રહવડે જે અધિક હોય તે પરિગ્રહાધિક પ્રાણી કહેવાય છે તેવા પ્રાણી પ્રાયે અધિક આરમ્ભ કરે છે કોઈ પ્રાણી સંપ્રતિરાજાની જેમ તેવા પરિગ્રહ (ધન) ને શુભ સ્ત્રમા પળ માં છે તેથી મુલ શ્લોકમા પ્રાયેણ-પ્રાયે કરીને ૫ પદનુ ગ્રહણ કરેલું છે તે પરિગ્રહ નિશ્ચયે દુઃસ્વની રાણ રૂપ છે માટે તેની અલ્પતા (ઓઝાપણુ) કરવી એટલે આટલુંજ ધન રાખવું એવા નિયમ કરવો અર્થે એવી ભાવના છે કે, પરિગ્રહ જે પ્રકારનો છે વાહ્ય અને આમ્યતર ધનધાન્યાદિ તે વાહ્ય પરિગ્રહ અને રાગદ્વેષાદિ તે આમ્યતર પરિગ્રહ, અથવા સચિત્ત અને અચિત્ત એવા પળ પરિગ્રહના જે પ્રકાર છે. સચિત્ત પશુ દાસી (દ્વીપદ, ચતુષ્પદ) વિગેરે અને અચિત્ત વસ્ત્ર આમૂષણ વિગેરે તેમા ગૃહસ્થે (શ્રાવકે) સચિત્તાદિ પરિગ્રહના અપરિમાણપણાથી વિરામ પામવું એટલે કે તે સંબંધી ઇચ્છાનુ પરિમાણ કરવું ૫ પાંચમુ અણુવ્રત કહેવાય છે

હવે તેનું ફલ બતાવી પરિગ્રહનો નિયમ કરવાની

આવશ્યકતા બતાવે છે

પરિગ્રહમહત્વાદ્ધિ, મજત્યેવ ભવાબુધૌ ।

મહા પોત ઇવ પ્રાણી, ત્યજેત્તસ્માત્પરિગ્રહમ્ ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યા.

“ જેમ ધના ખારથી વહાણ સમુદ્રમાં ડુબી જાય છે, તેમ પ્રાણી પરિગ્રહ ધના બોજાથી આ સસાર સાગરમાં ડુબી જાય છે તેથી તે પરિગ્રહને તમી દેવો । અર્થાત્ પરિમાણવગરના પરિગ્રહને ધારણ કરનાર પ્રાણી તેવા વહાણની જેમ ૪. સસારમાં પડેલે કે નરકાદિક દુર્ગતિમાં ડુબી જાય છે તેથી મૃદસ્થે ધનાદિક પરિગ્રહ વિષે ઇચ્છા પરિમાણ કરવું તે વિષે વિદ્યાપતિનો પ્રવચ છે તે આ પ્રમાણે—

વિદ્યાપતિની કથા

પોતનપુર નગરમાં સૂર નામે રાજા હતો તે નગરમાં વિદ્યાપતિનામે ધનાઢ્ય અને જૈન શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો તે શ્રેષ્ઠીને શ્રૃંગારમજરી નામે સ્ત્રી હતી એકદા વિદ્યાપતિને સ્વપ્નમાં લક્ષ્મીદેવીએ આવીને કહ્યું કે, “ હું તારા ઘરમાંથી આજથી ત્રણ દિવસે ચાલી જઈશ ” વિદ્યાપતિ તરતજ જાગી ગયો અને ‘હું નિર્ધન થઈ જઈશ’ વર્ણવે ચિંતા કરવા લાગ્યો “ આ લોકમાં જે પ્રાણી મકુતિથી (મૂલકથી) નિર્ધન હોય તેને તેથી પીડા થતી નથી કે જેથી પીડા દ્રવ્ય મેલવ્યા પછી નિર્ધન થયેલાને થાય છે ” શ્રૃંગારમજરીએ પતિને ઉદ્વેગનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે તેણે સ્વપ્નનું સ્વરૂપ કહી બતાવ્યું અને જણાવ્યું કે, “ આલોકમાં જેની પાસે ધન હોય તેને ગુરુ પણ સ્વજન થાય છે અને દરિદ્રીને સ્વજન હોય તે પણ શત્રુ થાય છે જે અપૂજ્ય છતાં પૂજાય છે, જે અમાન્ય છતાં માન પામે છે અને જે અર્ચ્ય છતાં વદાય છે, તે ધનનો પ્રભાવ છે ” શ્રૃંગારમજરી બોલી—“ સ્વામી તમે શામોટે સ્નેહ કરો છો લક્ષ્મી ધર્મવેદેજ સ્થિર થાય છે વ્યાસપુત્રી પાંચમું પરિગ્રહ પરિમાણવત ન હોય ત્યાંપુત્રી ત્રણ મુષનની લક્ષ્મીના પરિગ્રહથી જે પાપ થાય તે અવિરનિવડે લાગ્યા કરે છે ” આવા પ્રિયાનાં વચનથી વિદ્યાપતિએ પાંચમું વ્રત અંગીકાર કર્યું અને સાત ક્ષેત્રમાં લક્ષ્મી ચાપરવા માઠી આઠ દિવસમાં મર્વે લક્ષ્મી વાપરી નાણી આઠમાં દિવસની રાત્રીએ તેણે વિચાર્યું કે, હવે લક્ષ્મીચિંતા પ્રાપ્ત થાશે યાચકોને મુક્ત થીરીતે બતાવીશ કાશે, તેથી તેણે ચાલ્યાં જવું તેનું ઉચ્ચ છે આવી ચિંતા કરતો તે મૃદ ગયો નિદ્રામાં

—લક્ષ્મી પરિપૂર્ણ તેના જોવામા આવ્યુ. જાગ્રત થયો પટલે પ્રત્યક્ષ લક્ષ્મીને
—કાઠી ચતુર્વિધ સઘને શુભજયની યાત્રા કરાવવામા યન વ્યય કરવાનો
—હવે ડ્યારે નવમો દિવસ પુરો થયો ત્યારે તેણે વિચાર્યું કે, આવતી
—દિવસ છે તેથી કદિ લક્ષ્મી જવાની હોય તો મહે સુલેખા જાઓ,
—તે મુઠ્ઠા ગયો. લક્ષ્મીએ સ્વપ્નમા આવતીને કહ્યું કે, હું તારા પુણ્યથી
—તે તારા ઘરમા સ્થિર થઈ છું, કારણકે,—

—ત્રિભિર્વૈષ્ણિભિર્માસૈ સ્ત્રિભિઃ પક્ષેસ્તિભિર્દિનેઃ ।

અત્યુગ્ર પુણ્ય પાપાના મિહૈવ ફલમશ્નુતે ॥

“ અતિ ઉગ્ર કરેલા પુણ્ય અને પાપનુ ફલ ત્રણ વર્ષે, ત્રણ માસે, ત્રણ પલ્લવા-
ડીએ અથવા ત્રણ દિવસે અર્ધજ પ્રાપ્ત થાય છે ” એમ શાસ્ત્રમા કહેલું છે. વહી તે
વિષે શ્રીહર્ષ કવિ લખે છે કે, “સંપત્તિ અને વિપત્તિ પૂર્વ પુણ્યના વૈભવના વધથી
અને નાશથી પ્રાપ્ત થાય છે અર્થાત્ પુણ્ય વૈભવના વધથી સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય
છે અને પુણ્ય વૈભવના નાશથી વિપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી જ સંપત્તિને સુપાત્રના
કર કમલમા અર્પણ કરવી. કારણકે તે ત્રિષ્ટિ વતાવેલું તેનું શાતિક પુષ્ટિક કર્મ
છે અર્થાત્ સંપત્તિને જો સુપાત્રમા અપાય તો તે ત્રિપત્તિને અટકાવવામા શાતિક પુષ્ટિક
કર્મરૂપ થાય છે ” માટે જે શ્રેષ્ઠી 'હું હવે તારા ઘરમાથી નીકળી શકું તેમ નથી. તેથી
યથેચ્છ રીતે મને મોગર જે ત્રિચાપતિજ જાગ્રત થઈ પોતાની પ્રિયાને કહું, 'યિયે'
લક્ષ્મી આપણા ઘરમા સ્થિર થઈ છે, પરંતુ જો તેથી આપણા પાંચમા વ્રતનો ભંગ થાય
તેમ હોય તો આપણે તેને છોડીને અર્ધી ચાલ્યા જઈએ ત્ત્વીએ તેમ કરવાની સમતિ
આપી પટલે તે દ્વાપતિ પ્રાતઃકાલે ઘર છોડીને ચાલી નીકળ્યા

નગરની વહાર નીકળતાજ પચદિવ્ય ની રાજ્ય પ્રખ્યુ મંત્રી વિગેરે માર્ગના
કરીને વિદ્યાપતિને રાજ મુલનમા લઈ ગયા તેણે વ્રત ભંગના મયથી રાજ્યાભિષેક
કરવાની નાપાડી તેવામા જાજ્ઞાશયાળી થઈ કે, “ અરે શ્રેષ્ઠી ! અદ્યાપિ તારે ભાગ્ય
કર્મ છે, તેથી લક્ષ્મીનું ફલ ગ્રહણ કર ” આ પ્રમાણે સામંત્યુ પટલે તેણે રાજ્ય
સિંહાસન ઉપર શ્રીવીરરાગની પ્રતિમા બેસારી, મંત્રીઓને રાજ્ય કાર્ય સોંપી દીધું
અને ન્યાયપૂર્વક જે વ્રવ્ય આવે તે વધુ જિન નામથી અક્ષિત કરવા માડ્યું પોતે
ગ્રહણ કરેલો નિયમ છોડ્યો નહીં

—અનુક્રમે પોતાના પુત્રને રાજ્ય ઉપર બેસારી પોતે દક્ષિણ લઈને દેવલોકે ગયો
ત્યાંથી ચ્યવી પાંચ મંત્ર કરીને વિદ્યાપતિ શ્રેષ્ઠી મોક્ષપદને પ્રાપ્ત થયો.

“ આ પ્રમાણે વિદ્યાપતિનું દષ્ટાન્ત સામંતી ધર્મની સ્પૃહાવાલાભવ્ય પ્રાણીઓ
પરિગ્રહ પરિમાણ રૂપ પાંચમું વ્રત ગ્રહણ કરવામા તત્પર થવું ”

इत्यद्वदिनपरिमितोपदेशसयहाख्यायामुपदेशप्रासादग्रयस्त्ववृत्तौ पचम परिग्रह

परिमाणनतावेपये षष्ठोत्तरशततम प्रपद्यः ॥ १०६ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૦૭ મું.

હેવે વર્જવા યોગ્ય પાંચમા વ્રતના પાંચ અતીચાર કહે છે

ધનધાન્યસ્ય કુપ્યસ્ય ગત્રાદે ક્ષેત્રવાસ્તુનઃ ।
તારસ્ય હેમ્નશ્ચ સંસ્યાતિત્તમોઽવ પરિગ્રહે ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ ૧ ધન ધાન્ય ૨ સામાન્ય ધાતુના પાત્રાદિય, ૩ ગાય વિગેરે પશુઓ તથા દાસવાસીઓ, ૪ ક્ષેત્ર તથા વાસ્તુ, ૫ રૂપુ અને સુવર્ણ-તેની પરિમાણ કરેલી સભ્યાનો જે અતિક્રમ-તે પાંચ અતિચાર છે ”

ધન ચાર પ્રકારનું છે   ૧ ગણિમ, ગણી શકાય તેવું ગાયફલ, સોપારી વિગત ૨ પરિમ, તોલની ધારણ કરીને વેચી શકાય તેવું કેળુર ચોલ વિગેરે. ૩ મેટ્ટ, માપીને વેચી શકાય તેવું પી, તેલ, લૂણ, વિગેરે અને ૪ પરિચ્છદ્ય, ઉદીને અથવા પારિશ્ક કરીને વેચી શકાય તેવું રત્ન વસ્ત્ર વિગેરે ધાન્ય પટલે ડાગરવિગેરે ચોવીશ પ્રકારનું ધાન્ય તે ચાર પ્રકારના ધન અને ચોવીશ પ્રકારના ધાન્યના કરેલા પ્રમાણનો જે અતિક્રમ તે મધ્યમ અતીચાર પટલે તેનો મૂડા માપ વિગેરેથી પરિમાણ વાપરીને નિયમ કરેલા હોય તેના મોટા મૂડા વિગેરે વાપરવા તે   **ઇતિ પ્રથમ અતીચાર.**

કુપ્ય-પટલે સોનારૂપા શિવાયની ત્રાવું, કામુ, પીતલ વિગેરે ધાતુ, તેના પાત્રો, માટીના વાસના અને કાષ્ઠના પાત્ર તથા ફલ વિગેરે પદાર્થો, શય, માચા અને ગાલમસૂરીઆ વિગેરે ધરનો ઉપમ્કર (ધરવરુરી) તેનું પરિમાણ સભ્યાદિવડે થાય છે જેમકે ખાટલા થાલી, પાત્રો અથવા રુચોળા વિગેરે રાસના પરી નિયમિત સભ્યા રાત્રી હોય તેનો અતિક્રમ કરવો, સભ્યા બરાબર રાસવાપાટે પાત્ર ભાગીને ભાગ વરાવવા વિગેરે તે વીજો કુપ્યાતિક્રમ અતિચાર કહેવાય છે   **ઇતિ દ્વિતીય પરિગ્રહાતિચાર**

ગાય વિગેરે પશુઓ, વઢલા, ખેંસાં, આદિ શબ્દથી, જે પગા દાસ દાસી વિગેરે તથા ચાર પગા પ્રાણીઓ પાંચા વિગેરે અને હસ, પોપટ વિગેરે પક્ષીઓનો સમુદ્ધ જાળવો તેની કરેલી સભ્યાનો અતિક્રમ તે ગરાદિઅતિક્રમ જેમકે અમુક સભ્યા પ્રમાણે ગાય, મહિષી, પોંડી, દાસ દાસી વિગેરે રાસના હોય તેમના ગર્ભથી થયેલા વચા હોય તે પરિમાણથી અધિક સભ્યાય થતા હોય ત્યાં ન ગણતા તે અતિચાર **ઇતિ તૃતીય ગત્રાદિ પરિગ્રહાતિચાર**

हो क्षेत्र एटले वायव्यनी उत्पत्तिनी भूमि ते सेतु, केतु, अने उभय एवा भेदधी त्रण प्रकारनु ते तेमा जेमा रेडविगेरेथी पाणी पवाय ते सेतु क्षेत्र, जे वरसा-
दना पाणीथी नीपजावाय ते केतु क्षेत्र अने ते बने प्रकारे जेमा जळपवाय ते उभय
क्षेत्र वास्तु एटले घर विगेरे, तथा गाम नगर विगेरे, तेमा गृहादि त्रण प्रकारना छे.
खात, उच्छिन्न अने खातोच्छिन्न-तेमा जे भूमि गृहादि (भुयरा विगेरे) ते खात,
मेहेल माल विगेरे ते उच्छिन्न, अने भूमिगृह तथा तेनी उपर रहेला घर ते खातो-
च्छिन्न ते क्षेत्र तथा वास्तुनी करेला परिमाणथी अधिक अभिलापावडे नाना,
मोटा करी सख्या सरखी राखवी-चचेथी बाड के भित काढी नाखवी ते क्षेत्रवास्तु
प्रमाणातिक्रम इति चतुर्थ क्षेत्रवास्तु प्रमाणातिक्रम अतिचार

हिरण्य ते सोनु अने रजत ते रुप तेनु परिमाण कर्तुं होय तेथी अधिक थये
छते स्त्री पुत्रोने आपी देव-तेना निमित्तनु ठरावबु, ते सुवर्ण रुप्यातिक्रमनामे परि-
ग्रहनो पाचमो अतिचार थाय ते इति परिग्रहनो पाचमो अतिचार.

आ पाचमा अणुव्रतमा ए पाच अतीचारनो त्याग करवो, कारणके
अतिचार लगाडवाथी व्रतनी मलिनता थइ जाय छे अहि एवी भावना छे के,
विवेकी मनुष्ये मुख्य वृत्तिपतो धनग्रान्यादि परिग्रह जे प्रथम पोतापासे होय तेनो
पण सक्षेप करी नाखवो परंतु जो तेम करवानी शक्ति न होय तो इच्छा परिमाण
तो अवश्य करवु कारणके तेनु पोतानी इच्छा प्रमाणे परिमाण करवु ते तो सर्वने
सहेल छे अहि कोइ शका करे छे के, घरमा तो सो रुपीया पण न होय अने इच्छा
परिमाणमा हजार, लाख विगेरेनी परिमाणनी मोकळाश् राखे तो तेथी शो गुण
थाय ? तेना समाधानमा कहे छे के, जे परिमाण वायु तेथी अधिक द्रव्यनी इच्छा
न करवी, तेज मोटो गुण छे कारण के जेम जेम अधिक द्रव्य मेळववानी इच्छा,
तेम तेम अधिक दुःख छे घरमा सुखे निर्वाह चालता छता जे माणस अधिक
अधिक धन उपार्जन करवा प्रवर्त्त छे ते निरंतर अनेक कलेशने अनुभवे छे ते विपे
सिंदूर प्रकरणमा कह्यु छे के—“ आ प्राणी जे मोटी अटवीमा भटके छे, चिरट
देगमा भमे छे, गहन समुद्रमा पेसे छे, अतुल रुलेखवाळी खेती खेडे छे, ठपण
स्वामीनी सेवा करे छे, अने धनथी अथ थयेली बुद्धिवाळो गजेंद्रोनी घटावी दुश्चर
एवी रणभूमिमा मरणने पण स्वीकारे छे ते मृग लोभनुज चेष्टित छे ” तेथी जो
परिग्रह अल्प होय तो अल्पदुःख अने अल्पचिंता रह छे, ते विपे धर्मशास्त्रमा
लेखे छे के—

जहजह अप्पो लोहो, जहजह अप्पो परिग्रहारंभो ।

तहतह सुहं पवड्डि, धम्मस्सय होइ ससिद्धि ॥

“ જેમ જેમ અલ્પ લોભ અને જેમ જેમ અલ્પ પરિગ્રહારમ, તેમ તેમ સુખ વૃદ્ધિ પામે છે અને ધર્મકાર્યની મિદ્ધિ થાય છે ” તેથી કોરૂપણ પ્રકારે ઇચ્છાનો નસા અટકાવીને આ વતને સ્વીકારવું આ વ્રત વિષે પેથડ શ્રાવકનો પ્રવધ છે—

પેથડ શ્રાવકની કથા.

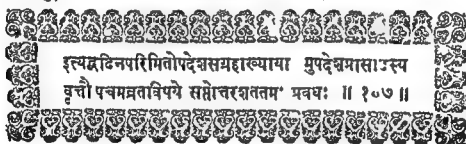
કાકરોજની નાંજરના એક ગામમા પેથડ નામે એક સુધર્મકેશ (ઓસવાળ) જ્ઞાતિનો ખલો વણિક રહેતો હતો તેને પદ્મિની નામે પત્ની હતી. તેમને દુઢાણ નામ એક પુત્ર થયો તે વાલરુ દરિદ્ર અસ્થાને સ્ત્રીયે દુઃસ્ત્રી થતો હતો. પશામા શ્રી ધર્મઘોષ નામે આગર્ય ત્યા પધાર્યા તેમની પામે પાંચમુ પરિમદ પરિમાણ વ્રત અગિકાર કરતા પેથડે એક હજાર દ્રવ્ય ઉપરાત વધારે દ્રવ્ય મારે રાત્રવું નહીં એમ કહ્યું, એટલે ગુરુએ કહ્યું કે—“ જ્ઞાન અને ચેષ્ટાએ તમારુ ભાગ્ય વધુ મોટું છે એમ જણાય છે માટે હે શ્રાવક ! એટલાજ દ્રવ્યથી તમારે શું થયું ? ” પેથડે રોલ્યો— “ મગવન્ ! હમણા તો મારી પાસે કાંઈપણ દ્રવ્ય નથી પણ કદિ આપના કહેવા પ્રમાણે આગલ મઠે તો મારે પાંચ લાખ ઉપરાત દ્રવ્ય ધર્મ મારું સર્વર્ષ નામ્વું ” તેની દૃઢતા જોઈ ગુરુએ તેને તે પ્રમાણે પચસાણ કરાવ્યું ત્યારપછી દરિદ્રાવસ્થાનું દુઃખ વૃદ્ધિ પામતા પુત્રને સુહૃદ્ગામા મુકી માથે ઉપાડીને તે માલગા તરફ જાવ્યો અનુક્રમે તે દેશના મુલ્ય ગામમા પેસતા આઢો સર્પને ઉતરતો જોયો, એટલે તે અટકીને ડબો રહ્યો તેવામા એક શુકનવેચા ત્યા આવી ચડ્યો તેને પેથડને પુઝ્યું કે—“ કેમ ડબો રહ્યો ? તેને સપને આઢો ઉતરતો વતાવ્યો શુકનજ્ઞાતાએ સર્પ તરફ દ્રષ્ટિ કરીને જોયું તો તેના મસ્તક ઉપર કાલદેવ (ચક્રલી) ને રેટેલી જોઈ, તેથી તત્કાલ તે ચોલ્યો કે, “ જો તું અટક્યાગર ચાલ્યો મયો હોત તો તને માલવાનું રાજ્ય મળત તથાપિ આ શુકનને માન આપી હજુ અદર પ્રવેશ કર આ શુકનએ મું મહા ધનવાન થઈશ ” શુકન જાણમા કહ્યું છે કે, “ જો ગામથી નીકળતા ડાઘા સ્વર થાય, સર્પ જમણો થાય, અને ડાઘી તરફ જીયાઝ ચોલે તો સ્ત્રી સ્વામીને કહે છે કે, સ્વામીનાથ ! તારે કાંઈ માતુ લેજો નહીં, આ શુકનજ માતુ આવે ”

પોતાને થયેલા શુકનનું ફલ સામઠી પેથડ ગામમા ગયો ત્યા મોગા રાણાના મંત્રીને ઘેર મેવક બેઠે રહ્યો એકદા રાજાએ ઘણા અશ્વો વેચાવી લીધા, તેનું ધન આપવાને મંત્રીને કહ્યું, એટલે મંત્રીએ કહ્યું કે, મારીપાસે ધન નથી એટલે રાજાએ કહ્યું કે, ધન કયા મયું ? નામું વતાવો મંત્રી દિગ્મૂઢ થઈ ગયો તેથી કાંઈ પાલી જમ્યો નહીં તત્કાલ રાજાએ પહેરામા વેસાર્યો આ સ્વર્ગ મંત્રીની સ્ત્રીને થતા તેથી તે વચ્ચાતપેથડની આગઝ જણાવ્યો પેથડ રાજાનીપાસે આવ્યો અને રોલ્યો કે,

स्वामी 'मंत्रिने जमवा मोकलो राजाए कहु के, नामुं आप्यावगर मोकलीश नहीं पेथडे कहु के, स्वामी ! एक वर्षनो हिसाव हु आपीश हुं पेथहु नामे तेनो सेवर छु पछी राजाए तेने छुटो कयौ मंत्री भोजन करी पाछो राजा पासे आव्यो त्या पेथडे युक्तिथी आखा वर्षनो हिसाव राजा पासे रजु कयौ राजाए पेथडने चतुर जाणी पोतानो मंत्री बनाव्यो तेथी अल्प समयमा पेथडनी पासे पाच लाख द्रव्यनी सपत्ति एकठी थइ गइ त्यारपछी जे अधिक लाभ थयो तेवडे तेणे चांवीश तीर्थकरोना चोराशी प्रासादो कराव्या पोताना गुरु त्या पधार्या त्यारे तेमने नगरमा प्रवेश करावता वोतैर हजार द्रव्य वापर्यु बत्रीश वर्षनी वय थइ एटले शीलव्रत ग्रहण कर्यु शत्रुजयथी गीरनार सुधीनी एक भवजा सोनेरी रुपेरी पट्टावाळी चडावी नावन धडी प्रमाण सुवर्ण देवद्रव्यमा आपीने इद्रमाळ पहेरी अने सिद्धगिरि उपर श्री रूपभदेव प्रभुना चैत्यने एकविंश धडी सुवर्णवडे मढीने जाणे सुवर्णनुं शिखर होय तेवु सुवर्णमय बनाव्यु आ प्रमाणे तेणे यणु द्रव्य धर्म कार्यमा वापर्यु

“ आ पाचमु जे परिग्रह प्रमाण नामे व्रत छे ते धर्मने विषे सर्पात्तनु एक महत् स्थान छे, तेने संपादन करीने जेम पेथड श्रावके स्थाने स्थाने समृद्धि अने सुख संपादन कर्यु, तेम तमे पण ते व्रतने हृदयाथी धारण करवावडे करो ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशसग्रहाख्याया उपदेशप्रासादस्य

वृत्तौ पंचमव्रतविषये समोत्तरशततमः प्रवचः ॥ १०७ ॥

व्याख्यान १०८ मुं.

हवे परिग्रह परिमाण व्रत ग्रहण न करवाथी शुं दोष

प्राप्त थाय ते कहे छे,

श्रुत्वा परिग्रहकेशं, भ्रमणस्य गति तथा ।

धर्मान्वेषी सुखार्थी वा, कुर्यान्न च परिग्रहम् ॥

व्याख्या.

“ परिग्रहथी थतो केश अने तेथी अयेली भ्रमण नामना शेठनी गति साध-
ज्जिने धर्मने शोधनारा अथवा सुखार्थी पुरुषे (वणो) परिग्रह राखनो नहीं
भ्रमण शेठनो प्रवच नीचे प्रमाणे छे—

રાજમ્મલ નગરમા શ્રેણિક નામે રાજા હતો, તેને ચિલ્લુના નામે પત્ની હતી, એક વરસે અર્ધ રાત્રે ચેલ્લુના મોઝમા વેઠી હતી, તેવામા નદીના પૂરમા તળાડ આવતા કાષ્ટને બહાર સેવી કાઢતો એક પુરુષ વિજલીના પ્રકાશથી તેના જોવામા આવ્યો તે જોઈ તેનીશ્રેણિકરાજાને કહ્યું કે, “ હે સ્વામી ! તમે પણ મેઘની જમ ભરેલાનેજ ભરો છો તમારા નગરમા આવો ગરીબ સ્થિતિનો માણસ છે, તેની તો તમે ચિના પણ નથી કરતા આ તો તમારી મોટી ચતુરાઈ છે ! ” આમા પ્રિયાના વચન સામઘી શ્રેણિકે માણસ મોકલી તે ગરીબ માણસને ઘોલાવીને પુછ્યું કે જર તુ કોણ છું અને શામાટે અત્યારે નદીમાથી કાષ્ટ લેવે છે ? તે બોલ્યો કે-હું મમ્મળ નામે વણિક છું મારે ઘેર બે વલ્લદ છે, તેમા બીજા વલ્લદનુ એક શીંગડુ આલુ છે, તે પૂઠ કરવા માટેજ આ પ્રયાસ છે આ પ્રમાણે સામઘી રાજા આશ્ચર્ય પામ્યો અને કૌતુકથી દેશી સાથે તે વણિકને ઘેર ગયો ઘરને ઝીંજે માલે સુવર્ણના બે મોટા ઘૂખર તેણે રાજાને વતાવ્યા તેના શીંગડા રત્ન જડિત હતા તે જોઈ વિસ્મય પામેલા રાજાએ દેવીને કહ્યું, પ્રિયા, આપણે ઘેર આવું એક પણ રત્ન નથી તો આને શું આવડું ? મમ્મળ બોલ્યો-સ્વામી, આ શીંગડાને માટે મારા પુત્રો વાહાણવટીનો વ્યાપાર કરે છે મારે ઘેર બોઈ ચોલ્લા અને તેલ વિના કાંઈ લાલુ નથી જો હું ઝીંજ વ્યાપાર કરું તો મારે દુકાન પિંગેરે લેવી પડે અને તેમા સ્વર્ચ થઈ જાય તેથી અર્ધા સમયમા રાત્રે નદીમાથી કાષ્ટ કાઢી, તેને વેચી દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરું છું — આ પ્રમાણે તેની બેહદ કૃપણતા જોઈ રાજા મસ્તક ધૂળાવતો પોતાને ઘેર ગયો અને મમ્મળ જેઠ છેવટ સુધી અપૂર્ણ મનોરથપાલો રહી મૃત્યુ પામીને નરકે ગયો

इति मम्मण प्रवध

“ આ પ્રમાણે કેટલાએક મહા પાપી અપરિમિત પરિગ્રહની ઇચ્છાવડે નરકે જાય છે તેથી પરિગ્રહનુ પરિમાણ કરવું, તે ઉચ્ચ છે ” તે વિષે ગાત્રમા કહ્યું છે કે, “ સગર રાજા પુત્રોથી વૃક્ષ થયો નહીં, કુચિકર્ણ ગાયોના ઘળથી સતોપ પામ્યો નહીં, તિલકપ્રેષ્ટી ધાન્યથી વૃક્ષ થયો નહીં અને નદરાજા સોનાના ઢગલાઓથી પણ વૃક્ષ થયો નહીં ”

સગર રાજાનો પ્રવધ આગલ કહેવામા આવે વાઝીના ત્રણ પ્રવધ દુકામા આ પ્રમાણે—મગધ દેશમા કુચિકર્ણ નામે શ્રેષ્ઠી હતો તને લાલો ગાયો હતી અનેક ગોવાલો દિવસે સ્વિમ્ને તેમને ઉછરતા હતા તે દમશા નવ નવી ગાયના દુધ દહીં તાજે દિવસે એક વસતે દુધ ત્રિગર અતિગ્રથ સાવાથી આકુલ બ્યાકુલ થઈ ગાયો-નાજ ધ્યાનથી મૃત્યુ પામીને તિર્યંચ યોનિમા ઉદ્ભવ થયો

अचलपुरमा तिलक नामे श्रेष्ठी हतो तेणे एक समये दुकाळ पडवाथी पूर्व
करेला धान्यमा मोटो लाभ उपार्जन कर्षो त्पारपछी फरीनेवळी कोइ निमित्तिकना
चचनथी अगाउथी दुकाळ पडवानो जाणी तेणे गाभोगाम धान्यना मोटा कोठार
भराव्या जने घणा धान्यनो संग्रह कर्षो तेमा अनेक कोडोगमे जीवोनी हिंसा
थती तेने पण तेणे गणी नही देवयोगे ते वर्षमा पाछळथी पणो वर्षाद पळ्यो जेथी
दुकाळ पळ्यो नही अने तेना कोठारोमा पाणी पेशी जवाथी धान्य फुली गयु
एठले तेना सर्व कोठारो फुटी गया धान्य बहु तणावा लाग्यु ते देखी तेनु हृदय
फाटी गयु अने मृत्यु पापी नरके गयो

पाटलीपुर नगरमा उदायी राजा राज्य करतो हतो तेना कोइ शत्रुए
साधुने वेपे आवी तेने मारी नाख्यो तेने काड सत्तान नहोतु, तेथी तेनु राज्य धन्य
यइ गयु आ अवसरमा ते नगरने रिपे एक नाथित अने वेइया यकी उत्पन्न थयेल्लो
नंद नामे छोकरो हतो, तेने एउ स्वप्न आव्यु के, तेणे पोताना आतरडाथी
पाटलीपुरने बींटी लीउ प्रातःकाले तेणे पोताना उपायायने ए स्वप्ननु फळ पुठ्यु,
उपाध्याए कहु के, ' आ स्वप्नथी तने आ नगरनु राज्य मळशे ' तरतज उपाध्याये
पोतानी पुत्री तेने परणावी नद कन्यानु पाणिग्रहण करी मोटा महोत्सवथी पोताने
घेर जता राजमार्गे आव्यो, तेवामा राज्यना मंत्री-जोए मंत्रवडे अधिवाभित करेल्ल
हाथीए आवीने नदनी उपर कळश ढोळ्यो, एठले तत्काळ तेने राज्य उपर बेसार-
वामा आव्यो केटलाएक सामतो नदनी आज्ञाने मानवा न लाग्या, एठले नंद
मेहेलनी भीत उपर चीतरेला सुभटोनी सामु जोयु तेथी तत्काळ तेओए भीतथी
मूमिर उतरिने तेमाथी केटलाकने मारी नाख्या पछी सर्व सामतो तेनी आज्ञा
मानवा लाग्या नंद घणा आकाराने अणघटता कर लइ घणु द्रव्य एकहु कर्षु, अने
समुद्रने काडे तेणे ते द्रव्यवडे सोनानी नवडगरीओ करावी त्पारथी तेनु नवनद
एउ नाम पृथ्वीमा प्रख्यात थयु प्रजा उपर घणो जुलमकरवाथी ते अपकीर्त्तिनु अने
पापनु भाजन थइने नरके गयो

" द्रव्य अल्प होय पण जो ते विश्वोपकारी थायतो ते प्रशंसा करवा योग्य
छे, पण नदराजानी जेम उपकारवगरनु अपरिमित द्रव्यपण झा कामनु ? जुओ !
जगतमा जेवो हिमरुचि (चद्र) प्रीतिकारक छे तेवो हिमसमूह नथी अने जेवो
अल्पजल आपनार पण मेव प्रिय छे तेवो घणा जलवाळो समुद्र प्रिय नथी "

इत्यदिनपरिमितोपदेशसंग्रहाख्याया मुपदेशप्रासादग्रन्थस्य
वृत्तौ परिग्रहपरिमाणप्रतविषये अष्टोत्तरशततमः प्रवच. ॥ १०८ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૦૯ મુ.

પરિગ્રહમાં આરાત્ત એવો પુરુષ અનેક પ્રકારના પાપો
કરે છે, તે વિષે કહે છે

પરિગ્રહાર્થમારભમસતોપા દ્વિતન્વતે ।

સસારવૃદ્ધિસ્તેનૈવ શૂદ્ધીતતદિદૃત વ્રતમ્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“પરિગ્રહને અર્થે અમતોષ હોવાને લીધે આરભ વધે છે અને તેથી મસારાની વૃદ્ધિ થાય છે માટે આ પરિગ્રહ પરિમાણવ્રત અવશ્ય ગ્રહણ કરવું ” પૃથ્વીનાં કંઈક ભાગે માટે જ્યારે સતોષ થતો નથી ત્યારે તેથી થયેલી વૃદ્ધિનાં વૃદ્ધિવડે તેથી કિયેરે અનેક પ્રકારના આરમ્ભો કરે છે સગાં વધુનો પણ વધ કરવા તત્પર થાય છે અને તેવા આરમ્ભવડે સસારની વૃદ્ધિ થાય છે, તેથી પરિગ્રહનો અવશ્ય નિયમ ગ્રહણ કરવો આ વિષે જે ભાઈઓનો પ્રવંધ છે તે આ પ્રમાણે—

સોમ અને શિવદત્ત નામે જે ભાઈઓનો પ્રવંધ.

અવતી નગરીમા સોમ અને શિવદત્ત નામે જે ભાઈ રહેતા હતા, તેઓ દ્રવ્ય મેલવવાને માટે સૌરાષ્ટ્ર દેશમા ગયા ત્યાં અનેક જાતના અર્ધમ તથા કર્મોદાનના વ્યાપારો કરીને તેમણે કેટલુંક દ્રવ્ય ઉપાર્જન કર્યું પછી તે દ્રવ્યનાં વાસઢી કઠીય વાધી અને ભાઈ પોતાના નગર તરફ ચાલ્યા માર્ગમા ધારા કરતી વાસઢી પોત પોતાની કેંડે વાધતા તે જ્યારે મોટા ભાઈની કેંડે હતી ત્યારે તેને વિચાર થયો કે, જો હું આ અનુજ વધુને મારી નાશું તો પછી મારી પાસે કોઈ ભાગ મળે નહીં આવો કુવિચારથી તે અનુજવધુને રૂદ્ધને ગપવતી નદીને તીરે આવ્યો પૃથ્વીનાં તેને વિચાર થયો કે, અહીં, આ ધન કેવું અનર્થકારી છે કે જેથી મને આવો કુવિકલ્પ થયો તેમાં આનો ત્યાગ કરવો તેજ યોગ્ય છે આજુ ધારીને તેણે દ્રવ્યની વાસઢી નદીના ધરામા નાલી દીધાં અનુજ વધુ પુણ્ય કે, ભાઈ ! આમ કેમ કર્યું ? ત્યારે તેણે પોતાનો માઠો અભિપ્રાય બતાવ્યા પૃથ્વીનાં ભાઈ પણ કહ્યું કે, તે ઘણું સારું કર્યું કે જેથી મારી વૃદ્ધિ પણ નાશ પામી પછી તેઓ પોતાને ઘેર આવ્યા હતા પેલાં દ્રવ્યની વામઢી કોઈ મત્સ્ય ગઢી ગયો તે મત્સ્યને કોઈ માછીય જાલમા પકડ્યો તે મત્સ્ય તે અનેની માતાપે પેતાનો લીધો માતાપે પોતાની પુત્રીને

આપ્પો મત્સ્યને વિદારતા તેનીં દ્રવ્યનીં ગાસઢીં દીઢીં, ઇટલે, તત્કાઢ તેને સ્વોઢામા ગોપત્રીં દીધીં માતાં પુઢ્યુ, સ્વોઢામા શું છે ? તેનીં કહુ કે, કાઢ નથી પઢીં માતા શકાને લીધે જેવીં તે જોવા તેનીં પાસે આવીં તેવો પુત્રીં છરીનો ધા કર્યો, તેથીં તેનીં માતા ધાયલ યઢને મૃત્યુ પામીં તેવામા તેના વને માઢઓ ધરે આવ્યા તેમણે વેનના સ્વોઢામાથીં પઢતીં પેલીં દ્રવ્યનીં ગાસઢીં જોઢ તેથીં તત્કાઢ વિચાર્યું કે, અહો, દ્રવ્ય કેવું અનર્થદાયક છે ' પઢીં વૈરાગ્ય પામીંને તેઓ ગુરુ પાસે ગયા ત્યા ગુરુના મુલથીં આ પ્રમાણેનીં વાણીં સામઢીં—“ આ જગતમા તૃષ્ણારૂપીં ત્વાણ ઈવીં ડઢીં છે કે તે કોઢથીં પૂરીંશક્તાતીં નથીં, તેમા મોટા મોટા પદાર્થોં નાસ્ત્રીં તો તેથીં તે ડલટીં વધારે સ્વોદાય છે તૃષ્ણાગાઢોં જીવ ધન પ્રગટ કરવાને માટે ઘણા પાપો કરે છે, પણ તેથીં શુ તેને કાઢપણ મુલ ધાય ડે ? નથીં યતુ. કેમ કે પાપ દ્રવ્યથીં શુ મુલ હોય ? વઢીં ધર્મ ઋદ્ધિ, ભોગ ઋદ્ધિ અને પાપ ઋદ્ધિ—એમ ત્રણ પ્રકારનીં ઋદ્ધિ કહેવાય છે તેમા ધર્મ ઋદ્ધિ તેકે જે ધર્મ કાર્યમાં ઉપયોગીં ધાય છે ભોગ ઋદ્ધિ તેકે જે શરીરના ભોગમા વપરાય છે અને પાપ ઋદ્ધિ તેકે જે ધર્મ કાર્યમા વપરાતીં નથીં તેમ શારીરિક ભોગમાં પણ વપરાતીં નથીં પણ માત્ર અનર્થરૂપ ફલ્લનેજ આપે છે તેવીં ઋદ્ધિ પૂર્વકૃત પાપના યોગે પ્રાપ્ત વાય છે અને પુનઃ પાપ કરાવે ડે, તે ઉપર ઈક નીંચે પ્રમાણે દૃષ્ટાંત છે તે સામઢો—

વસતપુરમા બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય, વણિક અને સોનીં ઈ ચાર જ્ઞાતિના ચાર મિત્રો હતા, તેઓ દ્રવ્ય મેલ્લવાને માટે દેશાતર ચાલ્યા માર્ગમા રાત્રિ પઢતા ઈક ઉદ્યાનમા વઢ વૃક્ષનીં નીંચે તેઓ વિશ્રાંત ધયા ત્યા તે વૃક્ષનીં શાત્રા સાથે લટકતો ઈક સુવર્ણનો પુરુષ તેઓના જોવામા આવ્યો તે સુવર્ણ પુરુષ ઢોલ્યો કે, હુ અર્થ છુ પણ અનર્થને આપનાર હુ તે સામઢીં તેઓં ભય પામીંને તેનોં ત્યાગ કર્યો પરતુ સોનીંથીં તેનોં લોભ મુકાયો નહીં, ઇટલે સોનીં ઈ તે પુરુષને ' પઢ ' એમ કહુ ઇટલે તે પઢ્યો સોનીં ઈ વીનાઓથીં છાનોં તેને ઈક સ્વાઢમા ગોપવ્યો, પણ સર્વનીં દૃષ્ટિ તેનાપર પઢીં પઢીં આગલ ચાલતા વે જણ કોઢ ગામનીં વહાર રહ્યા અને વે જણને ગામમા ભોજન લેવા મોકલ્યા જે વે રહાર રહ્યા હતા તેમણે ચિંતવ્યું કે, આપણે ગામમા ગયેલા વે આવે કે તેમને મારીંને પેલુ સુવર્ણ લેવું વે જણા જે ગામમા ગયા હતા તેમણે ચિંતવ્યું કે, આપણે અન્નમા વિષ મેલ્લવાને લઈં જવું કે જે સ્વાઢને વહાર રહેલા વે મૃત્યુ પામે તો આપણને વેને વધુ સુવર્ણ મલે. આવા વિચારથીં તેઓ ચિપાન્ન લઈંને વહાર આવ્યા જેવા તેઓ પેલા વેનીં પાસે આવ્યા કે તે વેને ઈ સ્કેત પ્રમાણે તેમને સ્વેદીં મારીં નાસ્ત્રા પઢીં પેલુ વિપાન્ન તેઓ જમ્યા કે જેથીં તેઓ પણ મૃત્યુ પામીં ગયા આ પ્રમાણે ચારે મૃત્યુ પામ્યા આવીં જ ઋદ્ધિ તે પાપાર્થિં મમજવીં

(૧૮૮) પરિગ્રહમા આશક્ત, પુરુષો અનેક પ્રકારના પાપો કરે છે તે વિષે

ઉપરનું દૃષ્ટાંત સામઝી ભવિ પ્રાણીઓં હમેશા પોતાનીં સમૃદ્ધિ ઈર્મ સાર્યપ્રા
વાપરવી-મારી પાસે અલ્પ ધન છે ઇત્યાદિ કારણને લઈને ધર્મ કાર્ય કરવામા વિલસ
કરવો નહીં કહ્યું છે કે,

દેય સ્તોકાદપિસ્તોક, નવ્યપેક્ષો મહોદય. ।

ઇચ્છાનુસારિણી શક્તિ કદા કસ્ય ભવિષ્યતિ ॥

“ ધોડામાથી ધોડું પણ ધર્મ કાર્યમા વાપરવું, વધારે ઢવ્ય થવા ઉપર મૂલતરી
રાસત્વ નહીં કારણ કે, રૂઝા પ્રમાણે ઢવ્યની શક્તિ ક્યારે થશે તેનો કાંઈ નિશ્ચય
નથી ” વઢી કહ્યું છે કે,

સ્વકાર્યમદ્યકુર્વીત, પૂર્વાન્દે વા પરાન્દિકં ।

નહિ મૃત્યુ પ્રતિક્ષેત, કૃત વા સનયા કૃત ॥

“ આવતી કાલનું કામ આજે કરવું, અને મર્યાન્દે કરવાનું હોય તે સવાર
કરવું, કારણકે મૃત્યુ પર્શીરાહજોતુ નથી કે, આજે કર્યું છેકે નથી કર્યું ? ” કેટલાંક
જીવો કુપણતાથી ઢવ્યની દાનિના મયવડે ધર્મ કાર્યમા ઢવ્યનો વ્યય કરતા નથી તેમજ
પરિગ્રહનું પરિમાણ પણ કરતા નથી તેથી તેઓ ચક્રીપણા વિગેરેની ઉચી પટ્ટીન
પામતા નથી પરંતુ અતિલોભથી પરાભવ પામીને અણકાં ચઢની જેમ તરકે જાય છે
ઘણા પુરુષો ધનની ઇચ્છાથી પારાવાર તુલને પામ્યા છે આ પ્રમાણે ગુરુતા વાક્યથી
તે બંને ખાદઓ પ્રતિગ્રોષ પામ્યા પછી ત બંને ખાદઓ પાશ્વર્મુ વ્રત અગીકાર કરી,
નિરતિચારપણે પાઢીને સ્વર્ગ ગયા

“ જે પ્રાણીઓ પરિગ્રહમા આશક્ત હોય છે તેઓ નિર્દયપણાથી અંતર્ય,
ચોર્ય વિગેરે અનેક પાપો આચરે છે, અને તેથી કરીને તેઓ સનાત સમૃદ્ધમા અપો
ગમન કરે છે, માટે ઉત્તમ પુરુષોં આ તતને અવશ્ય ઘરણ કરવું કે જેવી શિક્ષણ
દને પ્રાપ્ત થવાય ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेश समग्रहाख्याया मुपदेशमासादयवस्य
वृत्तौ पचमव्रतविषये नवमोचरशततम प्रवध ॥ १०९ ॥

इत्युक्त सातिचार पचमव्रतम् ।

વ્યાખ્યાન ૧૧૦ મું.

હવે છઠું દિગ્વિરતિ રૂપ વ્રત કહે છે.

દશદિગ્ગમને યત્ર, મર્યાદા કાપિ તન્યતે ॥

દિગ્વિરતાખ્યયા રૂપાતં, તદ્ગુણવ્રતમાદિમમ્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“જેમા દશદિશાઓમા જવાને કાઝક મર્યાદા કરાયઝે તે દિગ્વિરતિ નામે પહેલું

ગુણવ્રત કહેવાય છે ” એટલે જે વનમા પૂર્વ, અગ્નિ, દક્ષિણ, નૈઋતિ, પશ્ચિમ, વાયવ્ય, ઉત્તર, ઈશાન, અધો અને ઉર્ધ્વ—એ દશ દિશાઓમા ગમન કરવાને કાઝપણ મર્યાદા કરાય છે તે પ્રથમ ગુણવ્રત છે અને તે ઉત્તર ગુણરૂપ વ્રત કહેવાય છે ગુણવ્રતનો અર્થ એવો છે કે, અણુવ્રતનો ગુણ જે ઉપકાર તેને અર્થે જે યાય તે ગુણવ્રત કહેવાય તેમા પહેલું ગુણવ્રત દિગ્વિરતિ નામે છે આ વ્રત લેવાથી પાપસ્થાનોની પળ વિરાતિ થાય છે તે કહે ઝે—ગમનાગમનની મર્યાદાવડે સ્થાવર જગમ જીવોના મર્દનની નિવૃત્તિ થતી હોવાથી તપાવેલા લોઢાના ગોઢા જેવા ગૃહસ્થે આ વ્રત ગ્રહણ કરવામા આદર કરવો—એટલે વ્રસ સ્થાવર પ્રાણીઓની ગમનાગમન કરવાથી હિંસા થાય છે, તે હિંસાનો ગમનાગમન વ્રથ થયેલ સ્થાનમા રોધ વધવાથી ગૃહસ્થને આ વ્રત આદરવા યોગ્ય છે હિંસાનો નિપેધ યતા અસત્યાદિક વીજા પાપોનો પળ નિપેધ વડે જાય છે. આઈ કોઈ શક્તિ કરે કે, ત્યારે આ વ્રત સાધુએ પળ ગ્રહણ કરવું જોઈએ, તો તેના સ્વભાવમા એટલે ગૃહસ્થને લોઢાના તપાવેલા ગોઢાનું વિશેષણ આપે છે કે—ગૃહસ્થ આરંભ પરિગ્રહમા નિરતર તત્પર હોવાથી તે બચા જાય, સ્વાચ્છ, સુચ્છ, અથવા કાઈ બચાપાર કરે, તેમા તપેલા લોઢાના ગોઢાની જેમ અનેક જીવોનું મર્દન કરે છે, અને માધુ તેમ કરતા નથી કારણ કે તે તો પચસમિતિને ત્રિગુણિમાનું હોય ઝે, તેથી તેમને એ દોષ લાગતો નથી

આ વ્રતનો સ્વીકાર કરનારા ગૃહસ્થને વ્રસ તથા સ્થાવર જીવોને અભયદાન તથા લોભ સમુદ્ધતી નિયંત્રણા ઇત્યાદિ મહાન્ લાભ થાય છે ગૃહસ્થ તપાવેલા લોઢાના ગોઢા જેવો છે. તે વિષે સર્વજ્ઞ ભગવત સિદ્ધાન્તમા પણ કહ્યું છે કે—“અગ્નિના તળાસાઓથી પ્રકાશમાન લોઢાના ગોઢા જેવો ગૃહસ્થ નિરતર હોય છે અને અવિરતિરૂપ પાપ તેને પોતાને તેમજ સમસ્ત જીવોને પળ વાળે છે ” વળી કહ્યું છે કે, “ જીવ સર્વ સ્થાને પોતાના દેહવડે જોકે ગમનાગમન કરતો નથી તો પણ તે અવિરતિ હોવાથી તેને અવિરતિપણાથી વધાવું પાપ નિરતર લાગ્યા કરે છે ” વળી પૂર્વભવમા તજી દીધેલા

દેહવડે જો કોઈપણ જીવોનો વધ થાય છે તો તેનું પાપ પણ અચરિતિવડે ઝ્યા નર દેહ ધર્યાં હોય ત્યાં તે જીવને લાગે છે પણ જો પૂર્વનો દેહ વિનાશ પામી જાય તે અથવા વ્રત તીથિ હોય તો તથી તેના પાપનો રૂપ યતો નથી; માટે તિરાતે કરવામાત્ર કલ્યાણ છે, એવું વૃદ્ધ પુરુષોનું વાક્ય છે

હવે પેહેલા ગુણગતનું ફલ કહે છે—“ જે પ્રાણી દિગ્વિરાતિ વ્રત લઈને ગમના ગમનમા સકોચ કરે છે, તે પ્રાણી સિંહની જેમ સસારનું ઉછયન કરવામાટ કાઢ મારવાનો આરંભ કરે છે ” આ વિષે સિદ્ધશ્રેષ્ઠીની કથા છે તે આ પ્રમાણે—

વસતપુર નામના નગરમા કીર્તિપાલ નામે રાજા હતો તેને भीम નામ એક પુત્ર હતો અને જેના હૃદયમા જૈન ધર્મની વાસના હતી એવો સિંહ નામે એક શ્રેષ્ઠી મિત્ર હતો તે પોતાના કુમારથી પણ રાજાને વિશેષ પ્રિય હતો. એક વસત કોઈ એક પુરુષે રાજ સભામા આવીને કહ્યું કે, હે દેવ ! નાગપુરના રાજા નાગચંદ્રે રત્નમંજરી નામે એક રૂપવતી કન્યા છે—તેના એક રોમરાયના દર્શન કરવા પણ બે વ્રક્ષનો અનુભવ થાય છે અને તેનું દર્શન ન થવાથી બે કામદેવથી પૂર્ણ થવા છે તે કન્યાને તુલ્ય કોઈ ઘીંઝી કન્યા નથી પણ કન્યા તમારા કુમારને યોગ્ય છે એવું ચિંતવી તેમણે મને વિશ્વાસી બાળી તમારી પાસે પ્રાર્થના કરવા મોકલ્યો છે માટે તેને વરવા સારું તમારા કુમારને મારી સાથે મોકલો દૂતના આવા વચન સાંભળી રાજાએ પોતાના પ્રિય મિત્ર સિંહને કહ્યું, મિત્ર ! આપણ બંનેમા કાંઈપણ અતર નથી, માટે તમે કુમારને લઈને નાગપુર જાઓ અને તેનો વિરાહ કરી આરો સિંહ શ્રેષ્ઠીએ અનર્થ દડના ભયથી રાજાને કાંઈ પણ ઉત્તર આપ્યો નહીં એટલે રાજા જરા ક્રોધ લાવીને બોલ્યો કે—શુ તમને આ સવધ રુચતો નથી ! શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, “ રાજેન્દ્ર ! મને રુચે છે પણ મેં સૌ યોજન ઉપરાત જવા આવવાનો નિયમ લીધો છે અને હાથી નાગપુર સવાસો યોજન દૂર થાય છે તેથી વ્રત ભગ થવાના ભયથી હું ત્યાં જઈશ નહીં ” આ પ્રમાણે સાંભળતાજ ધી હોમવાથી અધિની જેમ રાજાના કોપાધિની જ્યાંલા વિશેષ પ્રજ્વલિત થઈ અને તે બોલ્યો કે—ચરે ! શુ તુ મારી આજ્ઞા નહીં માને ? તને ઊંટ ઉપર બેસારી સહસ્ર યોજન સુધી મોકલી દઈશ સિંહ બોલ્યો—સ્વામી ! હું તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે કરીશ તે સાંભળી તરત રાજા હર્ષપામ્યો પછી પોતાના પુત્રને સૈન્ય સાથે તૈયાર કરી અને સિંહ શ્રેષ્ઠીને સર્વ ક્રિયામા આગેવાન ઠરાવી કુમારસાથે રવાને કર્યો માર્ગમા સિંહે પ્રતિવંધ આપીને भीमકુમારની સસાર વાસના તોડી નાંખી સૌ યોજન ચાલ્યા પછી સિંહ શ્રેષ્ઠી આગળ ચાલ્યો નહીં એટલે સેનિકોએ એકાએક કુમારને જળાબ્ધિ કે, કુમાર ! અમને રાજાએ ગુસ્સાપણે આજ્ઞા કરી છે કે, જો

सिंहश्रेष्ठी सो योजनथी आगळ न चाले तो तमारे तेने बाधीने नागपुर लड जवो आ विचार कुमार पोताना धर्मगुरूने निवेदन कर्यो सिंह राजकुमारने कळु, कुमार ! आ असार ससारमा प्राणीने शरीरपण पोतानुं थतु नथी तो बीजु कोइ शेनु घाय ? माटे हु तो अही पादपोषण अनशन करीश पछी तेओ मने बाधी लड जइने शुं करशे आ प्रमाणे कहीने सिंह श्रेष्ठी सिहनी जेम अनशन लेवा चाल्यो कुमार पण तेनी साथे गयो एवामा रात्रि पडी सैनिकोए कुमारने जेने सिंहने जोषा नहीं ष्टले तेओ चारे तरफ तेमने शोखा लाग्या एम करता थोडे दूर आवेला कोइ पर्वतउपर ते जेने तेमना जोवामा आव्या परतु दीक्षा अने अनशन आदरी वेठेला तेमने जोइ सैनिको प्रमाण करीने बोल्या के—हे महाशयो ! अपारो अपराध समा करो पण हे स्वामी ! आ खबर जाणी महाराजा अमने घाणीमा घालीने पीली नाखणे आ प्रमाणे तेमणे चणा कालावाला कर्या, तथापि तेओ जरा पण क्षाम पाभ्या नहीं कळु छे के, " सतोपरुषी अमृतवडे वृत्त थयैला योगी भोगनी इच्छा करता नथी. कारण के ते तो माटी अने सुवर्णमा अने शत्रु तथा मित्रमा एक बुद्धि राखे छे."

अनुक्रमे आ खबर कीर्त्तिपाळराजाना सामळवामा आवी तेथी तेने बहु क्रोध चढ्यो तेणे निश्चय कर्यो के, कुमारने बाधीने परणाववो अने सिंहने शत्रुनी जेम मारी नाखवो आवा विचारथी राजा तेमनी पासे आव्यो त्या तो व्याघ्रादिक प्राणीने ते बनेना चरणनी सेवा करता जोइ राजा आश्चर्य पाभ्यो अने विचार्युं के आ बनेने भक्ति वचनोपीज बोलाववा—आबु चितवीने तेणे बाहु बाक्योपी तेमने बोलाववा माळ्या परतु हड प्रतिज्ञावाळ तेओ किंचित् पण चलित थया नहीं अनुक्रमे मासोपवासने अते केवलज्ञान पामी सुरासुरोए नमेला ते बने मुक्तिने प्राप्त थया. तेमनु मुक्ति प्रयाण जाणी कीर्त्तिपाळ राजाए उचे स्वरे कळु के—

न योजन शतादुर्द्ध यास्यामि तव निश्चयः ।

असख्यैर्योजनैर्मित्रमां मुक्त्वा किमगाच्छिव॥

“ हे मित्र ! तारो एओ निश्चय हतो के, मारे सो योजनथी वधारे जवु नहीं पण आ बखते तु मने मुकीने असख्य योजन दूर रहेला शिवनगरमा केम चाल्यो गयो ? ” आ प्रमाणे विलाप करता कीर्त्तिपाळ राजा पोतानी राजधानीमा आव्यो प्राण त्याग करवा ते सारा पण स्वीकार करेला व्रतनो त्याग करवो ते सारुं नहीं आबो हड विचार राखी भव्य प्राणीओए सिंह श्रेष्ठीनी जेम दिग्विरति व्रत ग्रहण करवु

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ इत्यर्द्धदिनपरिमितोपदेश समग्रान्वयायामुपदेश प्रासादग्रन्थस्य ॥ ११० ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

વ્યાખ્યાન ૧૧૧ મું.

હવે દિગ્વિરતિ વ્રતના પાંચ અતિચાર કહે છે.

સ્મૃત્યર્થાનમૂર્ધ્વાધસ્તિર્ય ગ્ભાગ વ્યતિક્રમા ।

ક્ષેત્રવૃદ્ધિશ્ચ પચેતિ સ્મૃતા દિગ્વિરતિવ્રતે ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“કરેલા ક્ષેત્ર પ્રમાણનું યુક્તી જરૂર, ઉચાનીચા અને તિરછા નિમેલા ક્ષેત્રનું ઉછેર કરવું, અને મારેલી ક્ષેત્ર મર્યાદામાં વધારો કરવો-એ પાંચ છઠ્ઠા વ્રતના અતિચાર છે ” આચાર્ય એવો કે, કોઈપણ પૂર્વ દિશામાં સો યોજનનું પ્રમાણ વાપર્યું હોય પણ જતી વસ્તુ વ્યાકુલતા વિશેષેથી તેને વિસ્મરણ થાય કે, મેં પચાસનું પરિમાણ કર્યું છે કે સો નું ? એવા સંદેહથી તે પચાસથી વધારે ગમન કરે તોપણ તેને દોષ લાગે તે પ્રથમ અતિચાર કહેવાય જો કે એ અતિચાર સર્વ અતિચારને સાધારણ છે પણ પાંચની સંખ્યા પૂર્ણ કરવાને પૃથક્ પ્રદર્શન કરેલો છે તેથી પ્રદર્શન કરેલા વ્રતનું વારંવાર સ્મરણ કરવું, કારણ કે સર્વ આચરણ સ્મરણ મૂલ છે, નિયમિત કરેલા ક્ષેત્રથી વધેલા લાભ થતો હોય તોપણ તે ત્યજી દેવો   इति प्रथम अतिचार

બીજા અતિચારમાં ઉર્ધ્વ ભાગે ઇટલે પર્વતના શિખર વિશેષે પર જવાને કરેલો નિયમ, ત્રીજા અતિચારમાં અધો ભાગે ઇટલે અધો ગામ, ધૂમિગૃહ તથા કુપ વિશેષે જવાનો કરેલો નિયમ અને ચોથા અતિચારમાં તિર જુ પૂર્વાદિ દિશાઓમાં જવામાં કરેલો નિયમ, જે નિયમ વે ગ્રંથ યોજનથી માઢીને અનુકુલતા પ્રમાણે કરેલો હોય તેનું ઉછેરન કરવું એ બીજો, ત્રીજો અને ચોથો અતિચાર માળવાં   इति द्वितीय, तृतीय અને ચતુર્થ અતિચાર

ઉપર કહેલા ઉર્ધ્વ દિગ્ગા વિશેષેના ગ્રંથ અતિચારોને માટે આવશ્યક નિર્યુક્તિની વૃત્તિમાં આવો વિધિ કહેવો છે કે, ઉર્ધ્વ દિશાએ ગમન કરવાનું પરિમાણ કરેલું હાય અને વાનર કે કોઈ પક્ષી વસ્ત્રામરણ લઈને તે પરિમાણથી વધારે દૂર જાય તો નિયમને ઝીંધે ત્યાં જરૂર કરેલો નદી, પણ જો તે વસ્તુ ત્યાંથી પડે અને કોઈ લાવી આવે તો પ્રદર્શન કરતી કલ્પા આવી ફક્ત હાલ પણ સમેતગિરિ વિશેષે ઉપર સમજે છે એવી રીતે સર્વ દિશાઓ માટે જાણી લેવું યોગ શાસ્ત્રમાં તા એમ કહ્યું છે કે— જે પ્રમાણે વ્રત લીધું હોય તે પ્રમાણે વર્તવું

હવે પાંચમો અતિચાર કહે છે—પૂર્વાદિ દિશાનું ક્ષેત્ર નિયમિત કર્યું હોય તેમાં વધારો કરવો એજ નુકી નુકી દિશાઓમાં સો મો યોજન જવાનો નિયમ લીધેલો

વ્યાખ્યાન ૧૧૨ મું

લોભનો પ્રસાર પળ છઠ્ઠા વ્રતથી નિવૃત્ત થાય છે તે કહે છે.

જગદાક્રમમાણસ્ય પ્રસરલોભવારિધે ।

સ્વલન વિદ્યે તેન યેન દિગ્વિરતિઃ કૃતા ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા.

“ જે માણી આ દિગ્વિરતિ રૂપ છટુ વ્રત ગ્રહણ કરે છે, તે આ જગત બધાનું આ ક્રમણ કરનાર લોભરૂપી મહા સમુદ્રની સ્વલના કરે છે ” ભાવાર્થ એવો છે કે, આ લોભરૂપી સમુદ્ર વિવિધ કલ્પના કરવાથી પ્રભર છે, તે આજ્ઞા જગતને દબાવે છે, કારણ કે, જે લોભને વશ થાય છે તને ત્રણ લોકની સપત્તિ અને ઇન્દ્ર, ચક્રવર્તી તેમજ પાતાલપતિ નાગેન્દ્રનું સ્થાન મેલ્લવવાના મનોરથ થાય છે. આ રીતે તે સર્વ જગતને દબાવે છે. આ લોભરૂપી સમુદ્રની સ્વલના તે કરીશકે કે જેણે આ દિગ્વિરતિ વ્રત ગ્રહણ કર્યું હોય કારણ કે, તે પ્રતિજ્ઞા કરેલી સીમાથી આગળ જરાને ઇચ્છતો ન હોવાથી પ્રાપ્ત કરીને કરેલી સીમાની બહાર રહેલા સુવર્ણ, રુપું, અને ધન ધાન્ય વિગેરેનો તે લોભ કરતો નથી, અને જેને તેવો નિયમ હોતો નથી તે તુષ્ટાવાહે સર્વજ્ઞ ભ્રમણ કર્યા કરે છે આ વિષે ચારુદત્તનો પ્રવંચ છે તે આ પ્રમાણે—

ચારુદત્તની કથા.

ચપા નગરીમા માનુ નામે શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો, તેને ચારુદત્ત નામે પુત્ર હતો. તે યૌવનવયને પ્રાપ્ત થયો પટલે પિતાએ યોગ્ય કન્યા સાથે પરણાવ્યો પણ કોઈ કારણને લઈને વૈરાગ્ય આવવાથી તે વિષયથી વિરક્ત થઈ પોતાની સ્ત્રી પાસે પણ જતો નહીં અન્યદા તેના પિતાએ ચારુદત્તની સ્ત્રીને માટે તેને એક મુણિકાને ઘેર મોકલ્યો. ચારુદત્ત હલ્લે હલ્લે તે મુણિકા પર આસક્ત થયો છેવટે તેણે વેશ્યાના પ્રેમને વશ થઈ પોતાનું ઘર પણ છોડી દીધું. અને ચાર વર્ષ સુધી વેશ્યાને ઘેર રહ્યો એક વાર તે તેના પિતા માનુ શ્રેષ્ઠીનો અંતસમય આવ્યો, પટલે તેણે પુત્રને બોલાવીને કહ્યું કે “ હે વત્સ ! તે જન્મથી માઢીને મારું વચન માન્યું નથી પણ હવે આ છેવટનું એક વચન માનજે તે એ કે, જ્યારે તને સકટ પડે ત્યારે નવકાર મંત્રને સંભાર જે ” આ પ્રમાણે કહી તેણે પિતા મૃત્યુ પામ્યો થોડા દિવસ પછી તેની માતા પણ મૃત્યુ પામી. માતા પિતાની સર્વ લક્ષ્મી ડહાવી દીધી ચારુદત્તની સ્ત્રી

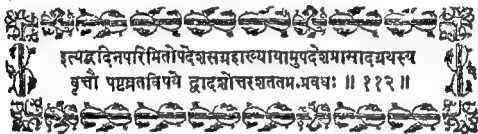
(१९४)   व्याख्यान १११ मुं-कुमारपाळ राजानो प्रबंध.
देवता पण साहाय्य जे जे

૧૧
 દેવતા પણ સહાય કરે છે માટે જો તારે સ્વહિત કરવું હોય તો દેવતાઓ જ
 જેની શક્તિનું ઉછળપન કરી શકતા નથી એવા આ યજ્ઞપત્રરૂપ ધર્માત્મા રાજાનો
 શરણે જા તત્કાલ યવનપતિ થય, હદ્રેમ, અને લજ્જાને પ્રાપ્ત થયો પછી મૂર્તિ
 પ્રણામ કરી શ્રીકુમારપાલરાજાને નમ્યો અને બોલ્યો કે-“ હે રાજન્ ! મારા આ
 રાધને સમા કરો, આજથી હું યાવજ્જીવ તમારી સાથે સધિ કરીશ અત્યારે મારા
 જીવની રક્ષા કરીને ‘ જગજ્જીવ પાલક ’ એવા તમારા વિરુદ્ધને સત્ય કરો પ્રથમ
 તમારું પરાક્રમ મેં સાંભળ્યું હતું પણ તે મુલી જઈને હું અહિં આન્યો હોઈ કદિપત્ર
 તમારી આજ્ઞાનું ઉછળપન કરીશ નહીં તમારું કલ્યાણ થાઓ, અને મને મારા આશ્રમના
 પહોંચાડો ” રાજાર્ષિ કુમારપાલ બોલ્યો કે-“ હે યવન ! જો તું તારા દેશમાં છ
 માસ સુધી અમારી પ્રવર્ત્તાવિ તો હું છોડું તારે મારી પટલી આજ્ઞાનો અમલ કરવા
 તેજ મારી ઇચ્છા છે વચ્ચાત્કારથી કે છલ્લથી જીવ રક્ષા કરાવવી એવો મારો નિશ્ચય
 છે અને એમ કરવાથી મને અને તને બંનેને પુણ્ય થશે ” યવનરાજ આવું, તે બલિ
 રાજાનું વચન ઉછળપન કરવાને સમર્પ થયો નહીં પછી કુમારપાલ તેને પોતાના મેહેલમાં
 લઈ ગયો અને ત્રણ દિવસ સુધી રાત્રી યજ્ઞો સત્કાર કરી, જીવદયાની શિક્ષા આપીને
 પોતાના આસનનની સાથે તેને સ્થાનકે પહોંચાડ્યો કુમારપાલના સેવકો ગીક્ષ્મનીર્મા
 છ માસ સુધી જીવ રક્ષા કરાવી, યાનપતિએ આપેલી અશ્વ વિગેરેની ભેટો લઈને કુમાર
 પાલની પાસે પાટળમા આવ્યા અને તે વાર્તા કહીને ચૌલુક્ય પતિને આનંદ પમાડ્યો.
 આ પ્રમાણે સર્વ રાજાઓ અને મુનિઓ સ્તુતિ કરેલા માર્ગમાં ચાલનારા
 કુમારપાલરાજાએ સૈકાં કદ્દ બોગવીને પણ હઠા મતનું પાલન કર્યું

इत्यत्रादिनपरिमितोपदेशसग्रहाख्याया मुपदेशमासादययस्य
वृत्तो पष्टमव्रतत्रिपये एकादशोत्तरशततम प्रवध ॥ १११ ॥

इदं रुपि नारकीमाथी नीकळी पाच भव सुग्री वक्तो ययो ते पाचे भवमा यज्ञमाज
मायो छहे भवे पण वक्तो ययो परतु ते भवमा आ चारुदत्ते अनजन करावी
प्रकार मंत्र सभलाव्यो तेना महिमाथी मृत्यु पापीने स्वर्गे गयो ते हु देव थयो
अवधिज्ञानथी पूर्ण भव जाणीने आ मारा गुरुए आपेला नप्रकार मंत्रना महिमा
देवाने अने उपकारी गुरुने वाढवाने हु अहि आन्यो छु पूर्वना मारापरना महान्
प्रकारथी में प्रथम तेने वदन करीने पत्नी साधुने वदना करी छे आ प्रमाणेनी
कीकत साभळी चारुदत्ते वैराग्य पापीने दीक्षा ग्रहण करी. अने अनेक प्रकारनी
पस्या करीने स्वर्गे गयो

जेम चारुदत्त दिग्विरति व्रत लीयेछु न होवाथी अनेक स्थाने भमी भमीने
दुखी थयो तेम जे प्राणी ते व्रत ग्रहण नहीं करे ते दुखी यशे तेथी भव्यप्राणी-
ओए, छहु दिग्विरति व्रत अवश्य ग्रहण करछु

इत्यद्वादिनपरिमितोपदेशसमग्रहाख्यायामुपदेशमामादग्रथस्य
वृत्तौ पष्टमत्रविषये द्वादशोत्तरशततम.प्रवधः ॥ ११२ ॥

व्याख्या ११३ सुं.

केटलाएक विकट संकट आवे तोपण आ छहुं व्रत
छोडना नथी ते उपर कहे छे.

स्वल्पकार्यकृतेऽप्येके त्यजंति तृणवद्भ्रतम् ।

दृढ व्रता नरा केचित् भवंति सकटेऽप्यहो ॥ १ ॥

व्याख्या.

“केटलाएक हीनसत्त्वी जीवो अल्प कार्यने माटे पण ग्रहण करेला व्रतने तृणनी
जेम छोडी दे छे अने केटलाएक पुरुषो सकटमा पण दृढव्रतवाळा रहे छे ” ते विषे
महानंद कुमारी कथा छे ते नीचे प्रमाणे—

महानंद कुमारी कथा.

अवती नगरीमा धनदत्त नामे एक कोटीभर श्रेष्ठी रहेतो हतो ते जैनधर्मी हतो
तेने पद्मा नामे प्रिया हती. सैफुडो मनोरथ करता तेमने जयकुमार नामे एक

अहीं ज्यारे घन खुटी गयु त्वारे स्वार्थी बेस्याए तेने घरमाथी काढी मुखो
 एटले ते सासराने घेर आव्यो सासरेयी थोडु घन लइ कमायामाटे वाढाणे चढ्यो
 दैवयोगे वहाण भाग्यु, पण पुण्ययोगे पाटीयु मेळवी कुशलक्षेम कीनार जाव्यो
 त्याथी पोताना मामाने घेर गयो त्याथी द्रव्य लइ कमायामाटे पग ररते चाल्यो
 मागे धाड पडी एटले सगळु द्रव्य चोर लइ गया पाछो दु खी यह पृथ्वीपर भटकवा
 लाग्यो एवामा कोइ योगी मळ्यो तेणे अर्धोअर्ध भाग ठरावी रस कूपिकामाथी
 रस लेवाने माची उपर बेसारीने तेने उतायो रसनो कुभ भरीने उपर आव्यो पटले
 कुभ लउने योगीए माची कूपिकामा नाखी दीधी चारुदत्त कुवामा पळ्यो ने योगी
 नाशी गयो त्या कोइ मृत्यु पामता पुरुषने तेणे नवकार मंत्र सभळाव्यो श्रीने
 दिवसे चदनयो त्या आवी रस पांवा लागी त्रण दिसनो क्षुधातुर चारुदत्त तेने
 पुछडे बळगीने घणा कष्टे बहार नीकज्यो आगळ चालतातेना मामानो पुत्र रुद्रदत्त
 तेने मळ्यो रुद्रदत्त वडू के, वे घेता लइने आपणे सुवर्णद्वीपे जइए चारुदत्त
 हा पाडी एटले वे घेता लइने तेओ समुद्रने तीरे आव्या पछी रुद्रदत्त कछु के आ
 वे घेदाने इणीने तेना चमनी अदर उरी लइने पेसीए अहीं भारड पक्षी जावगे ते
 मासनी बुद्धिथी आपणने उपाडीने सुवर्ण द्वीपे लइजशे एटले आपणे चामडाने
 छेदी बहार नीकळीने त्याथी सुवर्ण लावशु चारुदत्त गेल्यो के—ए बात खरी पण
 आपणाथी जीषनो वध कम थाय ? एटलामा तो रुद्रदत्त शास्त्रनो धा करीने एक
 घेदाने मारी नाख्यो पडी जेवो बीजाने मारवा जाय छे तेवो चारुदत्त ते घेदान
 नवकार मंत्र सभळाव्यो घेदाए अनशनव्रत ग्रहण कर्तुं पछी बने जणा ते घेदाना
 चर्भरी धमणमा पेठा एटले भारड पक्षी त धमण लइने आकाशे उडयुं मार्गमा
 बीजु भारड मळवाथी तेनी साथे युद्ध थता तेना मुखमाथी चारुदत्तवाळी धमण
 पडी गइ धमण सहित चारुदत्त एक सरोवरमा पळ्यो तेमाथी बहार नीकळीने ते
 ठेकाण ठेकाण भमवा लाग्या अनुक्रमे एक चारण मुनि तेना जोवामा आव्या
 मुनाने नमीने ते पासे वेढो मुनि बोल्यो—रे भद्र ! आ अमानुष सगळमा तु क्याथी
 आव्यो ? तेणे पोतानु सर्व दु ख जणाव्यु एटल मुनिराजे छट्ट व्रत वर्णवी बताव्यु
 चारुदत्त प्रीतिथी ते व्रत ग्रहण कर्तुं
 आ अरसामा कोइ देवे त्या आवी प्रथम चारुदत्तने अने पछी मुनिने वदना
 वरी ते समये कोइ वे विद्याधर ते मुनिने वादवा आव्या इता वेमणे पेला देवने पुछवु
 के, हे देव ! तमे साधुने मुकीने प्रथम आ ग्रहस्थने केम नम्या ? देव बोल्यो के—
 पूर्व पिप्पलाद नामे ब्रह्मर्षि घणा लोकोने यज्ञ करावी, पापमय शास्त्रो प्रकृपीने
 हतो, (तेनी उत्पत्ति बीजा वननी कथाना प्रसंगे कहेली छे.) ते पिप्प-

“ એક સહસ્ર દ્રવ્યનુ ક્રુણ છે તે આપીને જા ” મય પામેલા ધનદત્તે તરતજ તેટલુ દ્રવ્ય લાવીને ત્યા મુન્યુ. પછી તે વાલકને તે ઉદ્યાનના માલ્લીય ઘેર લઈ જઈ પુત્ર કરીને રાહ્યો કહ્યું છે કે, “ મનુષ્યો જેની ઇચ્છા કરતા નથી તેવી વસ્તુ સહજમા પ્રાપ્ત કરે છે અને જેની હમેશા ઇચ્છા કરે છે તે કદિપણ પ્રાપ્ત થતી નથી અહો, વિધા-તાનુ વિપરીતપણુ પળ કેનું છે ? ”

ધનદત્ત શેઠને ત્યાર પછી પૂર્વની જેવાજ સ્વપ્રતી સૂચિત એવો વીજો પુત્ર થયો. ધનદત્તે તેને પણ પૂર્વની જેમ છોડી દીધો તે સમયે આકાશ વાણી થઈ કે, શ્રેષ્ઠી ! આ કુમારનું તારે દશ હજારનુ કરજ છે, તે મુક્તીને પછી જા તેણે તેવી રીતે કર્યું તે ત્યાગ કરેલો પુત્ર કોઈ ધનપાત્ર લઈ ગયો પછી શુભ સ્વપ્રતી સૂચિત વીજો પુત્ર થયો, સ્ત્રીય ઘણુ વાર્યા-છતાપણ શ્રેષ્ઠી તેને ઉદ્યાનમા તજી દેવા ગયો ત્યા દિવ્ય વાણી થઈ કે, અરે શ્રેષ્ઠી ! આની પાસે તારુ કોટાનુકોટી દ્રવ્ય લેણુ છે, તે લીધા વગર અને શામાટે છોડી દે છે? આવી વાણી સામઘી ર્હીત થઈને તેને પાછો લાવી સ્ત્રીન અર્પણ કર્યો અને તેનુ મહાનંદ એવું નામ પાડ્યું મહાનદ કુમાર પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતો સતો યૌવનને પ્રાપ્ત થયો અનુક્રમે સર્વ કલ્યાણોનુ પાત્ર થયો. વાલ્યવયમાજ તેણે સમક્તિમૂલક શ્રાવકના ધાર વ્રત ગ્રહણ કર્યો તેમા છઠા દિગ્વિરાતિ વ્રતમા ચારે દિશાએ તિરછા સો સો યોજનનુ પરિમાણ રાહ્યુ યૌવન વયમા આવતા પિતાએ તેને એક ધનાઢ્ય શ્રેષ્ઠીની કન્યા પરણાવી પછી વ્યાપાર કરતા અલ્પ દિવસમાજ કોટી યમે દ્રવ્ય તેણે સપાદન કર્યું

દાતવ્યલભ્યસંવધો વજ્રવંધોપમો ધ્રુવં ।

ધનશ્રેષ્ઠીહ દૃષ્ટાત લ્લિકુપુત્ર સુપુત્ર યુગ્ ॥

“ આ સસારમા લેના દેખાનો જે સવધ છે તે નિશ્ચય વજ્રવપના જેવો છે. તેની ઉપર ત્રણ કુપુત્ર અને એક સુપુત્રવાળા ધન શ્રેષ્ઠીનુ પૂર્ણ દૃષ્ટાત છે ” મહાનદ કુમાર સાત કોટી દ્રવ્ય સાત સેત્રમા વાપર્યું

એક વચ્ચે કોઈ યોગી આકાશગમની વિદ્યા સાધવાને માટે કોઈ ઉત્તર સાધકને શોધતો હતો તેણે મહાનદ કુમારને જોઈને કહ્યું કે—હે પુણ્યવાન ! તમે મને સાહાય કરો કે જેથી મારી વિદ્યાની સાધ્ને યાય મહાનદે તે કનુલ કર્યું અને રાત્રે પર્વતના કોઈ ભાગમા યોગીની સાથે ગયો ત્યા યોગીના મત્ર જપના વચ્ચે કોઈ દેવી પ્રગટ થઈને બોલી કે, હે યોગી ! હુ તારા ઉત્તર સાધકને વિદ્યા આપું છું, તારા કર્મમા તે વિદ્યા નથી અને વિદ્યાતા પણ કર્મમા હોય તેથી અધિક આપવાને સમર્થ નથી કહ્યું છે કે,

પુત્ર થયો તે પુત્રના જન્મ વસ્તે, નામ પાડવાને વસ્તે અને અન્નપાન વિગેરે મસ્કા
રોમા પિતાએ મોટા મહોત્સવો કર્યા કહ્યું છે કે— “રાગ, પ્રેમ, લોભ, અ-
કાર, પ્રીતિ, અને કીર્તિ ઇટલા સ્થાનોમા કોણ દ્રવ્યનો વ્યય નથી કરતું ” જ્યારે
જયકુમાર યોવન વયને પ્રાપ્ત થયો ત્યારે તેણે વ્યસનાસક્ત થઈ પિતાના દેશ્વરને
ચડાવી દીધું કહ્યું છે કે— “વ્યસનરૂપી અગ્નિમા દ્રવ્યરૂપી ધોની આહૂતિ પડવાથી
તે વ્યસનાગ્નિ અધિક અધિક વધે છે, અને પછી જ્યારે દારિદ્ર્યરૂપી જલનો યોગ થાય
છે ત્યારે તે તત્કાલ શ્મી જાય છે ” એક વસ્તે જયકુમાર કોઈ ધનાઢ્યના ઘરમા
ચોરી કરવા ગયો ત્યાં અકસ્માત્ સર્વે દશ કર્યો વિષ ચડવાથી તે તત્કાલ મૃત્યુ
પામ્યો પ્રાત કાલે રાજાએ તેના પિતાને પકડીને કેદ કર્યો. મહાજને રાજાની પાસે
જઈ તેના પુત્રની હકીકત કહીને તેને છોડાવ્યો.

ધનદત્તને પહેલી સ્ત્રીથી બીજો પુત્ર થયો નહીં ઇટલે તે સ્ત્રીએ પોતાના સ્વામીને
આગ્રહી કહ્યું કે, ‘સ્વામી બીજી સ્ત્રીનું પાણિગ્રહણ કરો’ પણ વહી રહે બીજો
દુષ્ટ પુત્ર થાય એવા ભયથી ધનદત્તે તે વાત ધ્યાનમા લીધી નહીં કહ્યું છે કે—
“જેમનું હૃદય તુર્જનના દોષથી દૂષિત થયું હોય છે તેવા પુરુષોને એકાએક સજ્જ
ઉપર પણ વિશ્વાસ આવતો નથી ઉષ્ણ દૂધથી દાણેલો બાલક દર્શાવે પણ ફુંકીને
પીવે છે ” એક દિવસે પદ્માએ વહુ આગ્રહી કહ્યું કે— “હે સ્વામી, તમે શમાટે
ભય રાખો છો ? કયા પુત્રો કાઢે તેવા થતા નથી શાસ્ત્રમા ચાર પ્રકારના પુત્રો કહ્યા
છે—મયમ અભિજાત જે પિતાથી અધિક થાય તે, બીજા અનુજાત પિતાની તુલ્ય
થાય તે, ત્રીજા અપજાત પિતાથી કાઢક ન્યૂન થાય તે અને ચોથા કુલાગાત
કુલમા અગારારૂપ થાય તે તેઓમા પ્રથમ પ્રકારના પુત્ર શ્રીઆદિશ્વર મધુ વિગેરે જેવા,
બીજા પ્રકારના પુત્ર ભરતચક્રીના પુત્ર સૂર્યયશ વિગેરે જેવા, ત્રીજા પ્રકારના પુત્ર
સગર ચક્રવર્તીના પુત્ર જન્તુકુમાર વિગેરે જેવા અને ચોથા પ્રકારના પુત્ર કૌણિક,
રાજા જેવા સમજવા વહી સર્વ વૃક્ષો કાઢે કાટાલા થતા નથી માટે હે સ્વામી, તમે
પુત્ર પાણિગ્રહણ કરો ”

આવા સ્ત્રીના યુક્તિ પૂર્વક આગ્રહવાલા વચનથી ધનદત્તે કોઈ ધનવત શેઠની
કુમુદ્રતિ નામની કન્યા સાથે પાણિ ગ્રહણ કર્યું અનુક્રમે કુમુદ્રતી સગર્ભા થઈ.
એકદા કોઈએ આવી રાત્રી કાસાનું કચોલું લઈ લીધું એવું તેને સ્વપ્ન થયું તે વાર્તા
ધનદત્તને જણાવતા તેણે કહ્યું કે, ‘આપનો પુત્ર બીજાને ઘેર રહેશે’ અનુક્રમે પુત્ર
પૂર્વ પુત્રના ભયથી ધનદત્તે તેને, એક બીજાં ધ્યાનમા જાહે તેની દીધો તેને
પાછા વહતા આકાશમા દેવ વાણી થઈ કે ‘હે શ્રેષ્ઠી’ આ તારા પુત્રનું તારે

एक वखते धनदत्तशेठनी प्रेरणाथी पोताना कुटुंबनो पूर्व भव पुछ्याने माटे महानद कुमार आकाश मार्गे सीमधर प्रभुनी पासे गयो त्या प्रभुने प्रणाम करीन तेणे पोताना कुटुंबनो पूर्व भव पुछ्यो प्रभु बोल्या- “धनपुर नगरमा सुवन नामे श्रेष्ठी हतो. तेने धनश्री नामे स्त्री हती. तेसुधनश्रेष्ठीने धनावह नामे एक बाल-मित्र हतो तेओ वने साथे व्यापार करता होता सुधन पोताना मित्रनुं धन घरमां वापरतो तेम वापरता तेणे सो-सैन्या द्रव्यतेनुबगाड्यु बीजा कोइ एकवणिकना विज सोनैया आपवा नाहता ते तेणे उतावळथी आप्या नहीं एटले तेनो पासज रही गया बीजा कोइ वणिके सुधननुं लेण आपता दशसैन्या भ्रातिथी वधारे आपी दीया सुधनना जाणवामा ते दात आनी, पण तेणे लोभथी पाछा आप्या नहीं. आ जण शूलयनी तेणे गुरुपासे आलोचना पण करी नहीं अन्यदा तेणे कोइ सा-धर्माने एकसो सोनैया आपीने यावज्जीवित सुखी कर्यो कहुं छे के, ” मूर्खीत थयेल्ला माणसने ते अवसरे जो एक अजलि जळ आप्यु होय तो ते मरतो वची जाय छे पण तेना मृत्यु पाप्म्या मछी सां घडा पाणी रेडे तोपण तेथी काइ थतुं नथी ”

अनुक्रमे, सुधन, धनश्री, तेनो मित्र, पेला वे वणिक अने पेलो साधर्मी ए छ ए जणा भावकधर्म पाळी मृत्यु पाप्मीने सौधर्म देवलोकमा गया. त्याथी चवीने ते स्त्री पुरुष धनदत्त अने कुमुद्वती नामे तारा माता पिता थया अने बाकीना चार तेना पुत्रो थया तेमा सुवननो जीव ते तारो पिता अने पेला साधर्मिकनो जीव ते तुं थयो छु तारा पिताने जे पेलो पुत्र थयो हतो ते धनावहनो जीव हतो पूर्वे तारा पितार् पोताना मित्र धनावहनी सो मोनैयानी हानि करी हती तेथी तेणे पुत्र थइने तनु सर्वस्व गुमाव्यु तेणे मनमा धर्म निंदा करी हती तेथी ते अल्प आयुष्यवाळो थयो वे वचला पुत्र जे तारा पिताने थया होता, तेमनु पूर्वभवनु देवु हतुं, तेथी ते पचास गणुने हजार गणु आपणुं पड्यु आ कुमुद्वतीए पूर्वभवमा एक वखते पोताना घरनी माहपी (भेंस) ने वे पाडा अवतर्या होता त्यारे एवु दुध्यान कर्यु हतु के, जो कोइ आ वे पाडजे हरी जाय तो सारु आवा दु धनियी आ भवमा तेने जन्मताज वे पुत्रनो वियोग थयो ”

आ प्रमाणे श्री सीमधर प्रभु पासेथी पूर्वभव साभळी महानद कुमार घणो आनंद पास्यो, अने नि सदेह यइन पोताने घरे आब्यो त्या ते सर्व वृत्तात तेण मातापिताने जणाव्यो ते साभळी तेजा मातापिता चैराग्य पापी दीक्षा लइने स्वर्गे गया. महानद कुमारे पोताना पेला वे सहोदर वधुने शोधी काढी धर्म पमाड्यो पछी पोतेयोग्य समये दीक्षा लइमाहेंद्र देवळोकमा देवता थयो त्याथी चवीने सिद्धिने पामरो.

“आ प्रमाणे भव्य माणीओ जेना दिशाओनो घणो सत्सेप कराय छे तेवा दिग्विरति व्रतने स्वीकारी कष्टमा पण पोतानी वृद्धि निश्चळ राखी धनदत्त शेठना पुत्र महानद कुमारनी जेम ते व्रतनु पालन करवु ”

इत्यर्द्धदिनपरिमितोपदेश समग्राल्प्यायामुपदेश प्रासादग्रन्थस्य वृत्तौ

दिग्विरति व्रतविषये त्रयोदशोच्चरञ्जततम. प्रवच ॥११३॥

બ્રહ્મા યેન કુલાલવન્નિયમિતો બ્રહ્માડ ભાડોદરે ।

વિષ્ણુયેન દશાવતારગ્રહણે ક્ષિપ્તો મહાસકટે ॥

રુદ્રો યેન કપાલપાણિપિટ્કે ભિક્ષાટન કારિતો ।

સૂર્યો ભ્રામ્યતિનિત્યમેવ ગગને તસ્મે નમઃ કર્મણે ॥૧॥

“ જેણ આ બ્રહ્માડકપી ભાજન પનાવવાને બ્રહ્માને કુખાર કરેલો છે, વિષ્ણુને દશ અવતાર લેવાના મહા સકટમાં નાખ્યો છે, અને શિવને રાપરીનું પાત્ર ભિક્ષાટન કરાવેલું છે તેમજ જે હમેશા સૂર્યને આકાશમાં ભ્રમીએ છે, તે કર્મને નમસ્કાર છે ” આ પ્રમાણે કહી તે દેવી વિજલીની જેમ અનર્થાન થઈ ગઈ મહાનંદ કુમારને તેથી મહા પિડા પ્રાપ્ત થઈ તોપણ સવરને ધારણ કરનાર સાગુની જેમ તેણે તે વાત કોઈને જણાવા દીધી નહીં અને સમુદ્રની જેમ ઘોંટ કરેલી દિશ્ મર્યાદાનું ઉછાપન પણ કર્યું નહીં અનુક્રમે મહાનંદને એક પુત્ર થયો

એક વખતે તે વાલકને વુટ્ટ સર્પે દંડ કર્યો ત્યારે ધનદત્ત ઘેટીએ તેને નિર્વિષ કરવા માટે આત્મા ઘેરેમા પડો વગડાવ્યો તે સાંભળી એક વિદેશી માણસ કહ્યું કે, ‘ હે ઘેટી ! અહીંયાં મારું નગર આસપાસ તથા યોજન દૂર છે, ત્યાં મારી સ્ત્રી ઘણી વિદ્યાવાળી છે જો કોઈ તેને અહીં લઈ આવે તો આ વાલક સદયસંજીવ તથા તે સાંભળી ધનદત્તે મહાનંદને કહ્યું કે, ‘ હે પુત્ર ! વિદ્યાના વાલકથી તું કશું ત્યાં જા અને તે સ્ત્રીને લઈ આપા મહાનંદે પોતાને નિર્ગિરતિ ધનનો જે નિયમ છે તે કહ્યો ધનદત્તે દરેક વ્રતમાં છ આગાર રહેલા છે તે સમજાવીને કહ્યું કે આ કારણે જવામાં તને દોષ નથી તથાપિ મહાનંદે માન્યું નહીં તે વાત સાંભળી તે નગરના રાજાએ આવીને કહ્યું કે, ‘ હ મહાનંદ ! આ નાના વાલકને જીવિત આપવા જેવો વીજો ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ કોઈ નથી અને તેવા ધર્મ વાર્ધમાં અને તીર્થ યાત્રામાં એક હજાર યાજન જવામાં પણ મૃદસ્થને કોઈ દોષ લાગતો નથી તથાપિ મહાનંદે તે વાત કતુલ્લહર્ય કેટલો કઠોર છે કે આવી વાલકહત્યાપી પણ તે ભય મામતો નથી મહાનંદે રાજાને પ્રણામ કરીને કહ્યું કે, “ સ્વામી ! આ પુત્ર મને પ્રાણથી પણ પ્રિય છે, પણ તેથી મને ધર્મ અધિક પ્રિય છે માટે સ્વીકાર કરેલા વ્રતને ફલાતે પણ હું છોડીશ નહીં ” તે સાંભળી રાજા વાલ્યો—મહાનંદ, જો તું ધર્મિષ્ઠ હોય તો તારું મહાત્મ્ય સર્વને વ્રતાવ્ય તે સમયે વિદ્યાદેવીની વાણી વડે કે—અરે કુમાર ! જલ્લની અંજલિવંડે તે વાલકને તું સિંચન કર્યું આ સાંભળી મહાનંદે તેમ કર્યું પટલે વત્કાલ વાલક વિષ યદ ગયો અને લોકોમાં જૈન ધર્મનો ઘણો મહિમા થયો

अचित्तपणु आ प्रमाणे छे काचुं पाणी तो सर्वथा सचित्तज छे जो गृहस्थ हमेबा तेन त्यजी देवाने अशक्त होय तो तेणे एक अथवा बे घडा विगेरेनु परिमाण करवु. पञ्चजल पण अमुक काळ सुधी अचित्त रहे छे-ते बिपे लख्यु छे के, “अग्नि उपर त्रण उहाला आवे त्यारे जळ प्रासुक थाय, तेवु जळ साधुने कल्पे. पण तेमा एटलुं विशेष के ग्लान विगेरेने माटे त्रण पोहोर उपरात एक मुहूर्त्त सुधी ते राखी शकाय ते अचित्त जळने मुकवानु पण जो योग्य स्थान न होय तो ते एक मुहूर्त्तनी अदर पण सचित्त थइ जाय छे, जो त्रिफला अथवा राख के चुना विगेरेथी प्रासुक कर्षु होय ते त्रण मुहूर्त्त (छ घडी) पछी प्रासुक थाय छे एम श्रीजिनेद्र प्रभुए कह्य छे अने प्रासुक कर्षो पछी पाछु छ घडी ए ते सचित्त थाय छे. एम रत्नसूचय नामना ग्रथमा लख्यु छे-वली कह्यु छे के, ग्रीष्म ऋतुमा उष्ण जळ पाच प्रहर पछी सचित्त थाय, शीतकालमा चार पोहोर पछी सचित्त थाय अने वर्षा ऋतुमा त्रण प्रहर पछी सचित्त थाय, तेनो भावार्थ एवो छे के रोगी ग्लान आदि साधुओने माटे राखेला प्रासुक जळनी ग्रीष्म ऋतुमा पाच पोहोर पछी सचित्तता थाय कारण के, ते ऋतु अतिरुक्ष छे तेथी चिरकाळे जीवोत्पत्ति थाय छे शीतकाळनी ऋतु स्निग्ध छे तेथी शिशिर ऋतुमा चार पोहोर पछी जळ सचित्त थाय छे अने वर्षाऋतु अति स्निग्ध छे तेथी तेमा प्रासुक जळ त्रण पोहोरे सचित्त थइ जाय छे उपर कहेली मर्यादाथी अधिक काळ सुधी जो राखवुं होयतो तेमा स्नान चुनो अथवा बकरानी लीडीओ नाख-वाथी ते सचित्त थतु नथी. आ प्रमाणे प्रवचन सारोद्धारनः १३६ मा द्वारमा कहेलु छे तेथी जाणी लेवु हवे ते जळ बहारना अग्नि विगेरे शस्त्रना सपर्कथी वर्षा गथ विगेरे बदलाइने अचित्त थाय त्यारे वापरवुं, पण जे स्वभावे करी अचित्त थवुं होय ते वापरवुं नहीं महा ज्ञानीओ पण बाह्य शस्त्रना योग विना अचित्त थयेला जळने ग्रहण करता नथी कारण के, तेम करवाथी व्यवहार मर्यादा विचारता घणा दोष लागवानो भय रहे छे ते उपर एक कथा प्रसंग छे-

एक वखते श्रीवीर प्रभु घणा शिष्यो साथे विहार करता हता, मार्गमा एक अचित्त सरोवर तेमना जोवामा आव्यु, तेमा त्रस जीव के सेवाळ पण वीलकुल न होती तथापि तेमणे पोताना रुपातुर शिष्योने ते जळ पीनानी आझा आपी नहीं तेवीज रीते एक वखत विहार करता घणा शिष्यो बहुज-सुधातुर थया अने देह चिंताथी पीडित थया, ते वखते अचित्त तलजुं भरेलु ग्राडु जोवामा आव्यु तेमज बाह्य शस्त्र विना थयेल अचित्त स्थंडिल पण दीडी ते छता ते तिल वापरवानी के तेवा स्थंडिल उपर रखे जवानी आझा आपी नहीं श्रुत ज्ञाननु प्रमाणपणु बताववाने माटे-

१ उडीनीति-स्थंडिल जव ते.

(૨૦૨) વ્યાખ્યાન ૧૧૪ મુ-ભોગોપભોગ નામે વીજા ગુણ વ્રત વિધે.

વ્યાખ્યાન ૧૧૪ મુ.

હવે ભોગોપભોગ નામે વીજા ગુણવ્રત કહે છે.

સકૃત્સેવોચિતો ભોગો જ્ઞેયોઽન્નકુસુમાદિક. ।

મુદ્ધુ સેવોચિતસ્તૂપભોગ સ્વર્ણોગનાદિક ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ એક વસ્તુ સેવવા યોગ્ય અન્ન, પુષ્પ વિગેરે તે ભોગ કહેવાય અને વારં-
વાર સેવવા યોગ્ય સુવર્ણ, સ્ત્રી વિગેરે તે ઉપભોગ કહેવાય છે ” આ ભોગોપભોગ
નામનું વીજું વ્રત, ભોગથી અને કર્મથી બે પ્રકારનું છે તેમાં ભોગ બે પ્રકારનો છે.
જે એક વાર કોઠામાં સ્ત્રેપન કરવા વિગેરેથી ભોગવાય તે ભોગ જેવા કે, આહાર
પુષ્પ વિગેરે અને જે વારંવાર શરીરના બાહ્ય ભાગપરિ ભોગવાય તે ઉપભોગ જેવા કે
સુવર્ણ, સ્ત્રી વિગેરે-આ ભોગોપભોગ વ્રત ભોગવવા યોગ્ય વસ્તુઓનું પરિમાણ કરવાથી
થાય છે કહ્યું છે કે-“ જેમાં યથાશક્તિ ભોગોપભોગ વસ્તુની સંખ્યા વિગેરેનું પરિ-
માણ થાય તે ભોગોપભોગ માન નામે વીજા ગુણવ્રત કહેવાય છે ” આ જગ-
તમાં ભોગોપભોગની વસ્તુઓ અપરિમિત છે, તેથી આવકે તેનું પરિમાણ કરવું જોઈએ.
મુખ્ય વ્રતિષ્ટ ઉત્સર્ગે તો આવકે અવિચિત્ત ભોજીજ થવું જોઈએ, પણ જો તેમ ન બની
શકે તો સવિચિત્ત વિગેરેનું પરિમાણ વાધવું તે પરિમાણ વાધવા યોગ્ય વસ્તુ આ
પ્રમાણે-સવિચિત્ત, દ્રવ્ય, વિગ્રહ, ઉપાન, તાવૂલ, વત્ત, પુષ્પ, વાહન, શય્યા, વિસ્ત્રેપન,
બ્રહ્મચર્ય, દિશા ગમન, જ્ઞાન અને ભક્તપાન-આ ચૌદ પ્રકારના નિયમો કરવાના છે.
જે સર્જીવ તે સવિચિત્ત કહેવાય છે તે સર્જીવ દ્રવ્ય પૂર્વાચાર્યે કહેલી ગાથાવડે
જાણી લેવા તેમાં પિટ્ટ (લોટ) નું સવિચિત્તપણુ આ પ્રમાણે કહેલું છે-આવળ તથા
ભાદ્રપદ માસમાં પાંચ દિવસ સુધી ચાંબ્યા વગરનો મિશ્ર પિટ્ટ રહે છે, આસો અને
કાર્તિક માસમાં ચાર દિવસ મિશ્ર રહે છે માગશ્વર અને પોષ માસમાં ત્રણ દિવસ
મિશ્ર રહે છે, માઘ અને ફાલગુન માસમાં પાંચ પોદાર મિશ્ર રહે છે, ચત્ર અને વૈશાલ
માસમાં ચાર પહાર સુધી મિશ્ર રહે છે, અને જેઠ તથા અશ્વાઠ માસમાં ત્રણ મહર મિશ્ર
રહે છે-ત્યાર પછી તે અવિચિત્ત થઈ જાય છે પણ જો ચાંબ્યા હોય તો એક મુદ્ધુર્ચ
પછી અવિચિત્ત થાય છે અવિચિત્ત થયા પછી કેટલે કાળે પાછો વગડે છે, તેવિધે યથર્થ
રહેલું જોવામાં આવતું નથી પણ જ્યાં સુધી તેના વર્ણાદિ વદન્યાય નહીં અથવા
જીવાત પડે નહીં ત્યાં સુધી તે કલ્પે છે. હવે જલ્લને માટે સવિચિત્ત અને

ઉપર પ્રમાણે ધોગોપધોગમા વિરક્ત અને પરદ્રવ્યમા નિ સ્પૃહ એવા પરમાર્થત
કુમારપાલે આ ભાતમુ વ્રત ગ્રહણ કર્યું હતું

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेश समग्रहाख्याया मुपदेशप्रासादग्रंथस्य
धृत्तौ सप्तमव्रतविषये चतुर्दशोत्तरशततमः प्रवक्षः ॥ ११४ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૧૫ મું.

આ ધોગોપધોગ વ્રતમા વાવીશ પ્રકારના અભક્ષ્યનો
પણ ત્યાગ કરવો જોઈએ. તે વાવીશ અભક્ષ્યમાં
પ્રથમ ચાર મહા વિકૃતિનું સ્વરૂપ કહે છે.

મધ્ય દ્વિધા સમાદિષ્ટં, માંસ ત્રિવિધમુચ્યતે ।

ક્ષૌદ્રં ત્રિધાપિ ત્યાજ્યચ, મૃક્ષણ સ્યાચ્ચતુર્વિધમ્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“ મધ્ય વે પ્રકારનું કહેલું છે, માંસ ત્રણ પ્રકારનું કહેવાય છે, મધુ ત્રણ પ્રકારનું માનેલું છે અને મૃક્ષણ ચાર જાતનું હોય છે—૧ સર્વ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે ”
આ ચારે વિકૃતિઓને અભક્ષ્ય જાણી વિવેકી પુરુષોએ ત્યજી દેવી કારણ કે તેમાં
વત્સમાન રંગ વિગેરેથી જોવામા આવી શકે નહીં તેવા અનેક જીવોની હત્યાત્તિ
થવા કરે છે. ”

મધ્ય કાષ્ટ અને પિષ્ટથી હત્યા થતું હોવાથી વે પ્રકારનું છે—સર્વ અભક્ષ્યમાં
પ્રથમ મધનું ગ્રહણ તેને સર્વથી મહા અનર્થના હેતુ ભૂત જાણીને કરેલું છે, તે વિષે
શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે, “ મધ્ય દુર્ગતિનું મૂલ છે અને તે લજ્જા, લક્ષ્મી, બુદ્ધિ, તથા ધર્મને
નાશ કરનારું છે ” બઢી કહ્યું છે કે “ મધ્ય પાનવડે જન્મત થયેલો પુરુષ, વાઢા,
યુવતિ, વૃદ્ધા, વ્રાહ્મણી અને ચઢાલી-ગમે તેવી પરસ્ત્રીને પણ ધોગવે છે ” એક વચ્ચત
કૃષ્ણ વાસુદેવે શ્રીનેમિનાથને પુછ્યું કે, “ સ્વામી આ મારી નગરીનો વિનાશ શા
વડે થયે ? ” પ્રભુ બોલ્યા—“ મદિરાથી ” તે સાંભળી કૃષ્ણે આત્મા નગરમાથી મદિ-
રાને કઢાવી નાઢી. એક વચ્ચતે સામ અને પ્રયુઢ્ર વને દૂર વનમાં ગયા,
ત્યાં મદિરા જોડીને તેનું પાન કર્યું પછી મદ વિઢ્ધલ થઈ તેમણે દ્વેષાયન તાપસને
ધાધ્યો ને માર્યો તત્કાલ તે તાપસે “હું યાદવોનો તથા તેના નગરનો ઢાહક યાઢ ”

(૨૦૬) વ્યાખ્યાન ૧૧૬ મું—મોગોપભોગનમે સીતા ગુણ વ્રત વિશે.

છઠ્ઠા નિયમમા વસ્ત્ર ઘટલે પચાગ વેપ—તેમા પોતી, પોનીકે રાત્રિય પેરારાં વસ્ત્ર વિગેરે ન ગણવું.

સાતમા નિયમમા પુણ્ય જે મસ્તકે અને કંઠે પંદેગ્વાને યોગ્ય છે, તેનો નિષ્કારવો. કદિ તેનો ત્યાગ કર્યો હોય તો પણ તે દેવ પૂજામાં કળે છે.

આઠમો નિયમ 'વાહન' ઘટલે રથ, યોદીયા તથા મુલપાલ વિગેરે.

નવમો નિયમ ઘડન ઘટલે સાટલા વિગેરે.

દશમા નિયમમા વિલેપન ઘટલે દેહના મોગને અર્થ ચંદન, ફુલેલ તથા અષ્ટ વિગેરે—તેનો નિયમ કરવો. તેનો નિયમ છતાં પણ દેવપૂજાદિકમા હલાટે વિઠ્ઠલ કરવું, હાથે કકળ કરવું અને હાથ ધુપવા વિગેરે કલ્પે છે.

અગ્યારમા નિયમમા વ્રજચર્ય ઘટલે રાત્રિ દિવસ સંબંધી પાંતાની વિવાહિત પત્ની આશ્રિ અગ્રસ્ત સેવનનું પ્રમાણ વાપરવું. મોકલાપણુ ટાલવું.

બારમો નિયમ દિક્ષાપરિમાણ જેના અર્થ દિગ્વિરતિ પ્રત્યાં લઘાયેલ છે. ઘડી આગલ દશમા પ્રતમા લલચું.

તેરમો નિયમ જ્ઞાન ઘટલે તેલ વિગેરે ચોલી આલે શરીરે જ્ઞાન કરવું તે તે પ્રમાણ કરવું.

ચૌદમો નિયમ માત્ર ઘટલે રાધેનું પાન્ય, મુસ્તડી વિગેરે તેનું વ્રજ શેર ચા શેર વિગેરે પ્રમાણ કરવું, સહવું જા વિગેરેનું મદ્ય કરવાથી યજ્ઞ શેર પણ યાય છે.

આ પ્રમાણે ચૌદ નિયમો જેને પુરે સ્વીકાર કર્યા હોય તેને પ્રતિદિન સતેષ્ઠ ઘટલે પૂર્વે જાવનીવસુધીને માટે ધારેલા હોય તેમાથી નિત્ય યજ્ઞાશક્તિ સતેષ્ઠ ઘટલે તેથી ઓછા મદ્ય કરવા. હમેશા પ્રાત કાલે જુદા જુદા સ્પષ્ટ નામ લઈને તેને નિયમ કરવો અને રાત્રે તેનો સતેષ્ઠ કરવો. આ પ્રમાણે નિયમ ધારવા વિષે કુમાર પાલ રાજાનો પ્રબંધ છે તે આ પ્રમાણે—રાજા કુમારપાલ આ સાતમા વ્રતને વિ ચૌદ નિયમ પ્રતિદિન ધારતા હતા તેમા તે રાજા દિવસે સચિત્તમા એક નાગરવેલન પાનજ રાસતા તેના પણ આઠ વીંડા રાસતા હતા અને રાત્રે તો ચતુર્વિધ આહારના પચ્ચલાણ કરતા હતા. વર્ષાઋતુમા એક ધીની વિઠ્ઠલિ (વિગઈ) જ છૂટી, સર્વ જાતનીં લીલોતરીને ત્યાગ, તપમા સર્વદા એકાસણુ, પારણા અને વચ્ચર પારણા શિવાય દિવમે વ્રજચર્ય, સર્વપર્વમા શીલ પાલવું અને સચિત્ત તથા વિગઈનો ત્યાગ, હત્યાદિ નિયમોમા તત્પર રહેતા હતા. મોગોપભોગમા જોકે નિ.સ્મૃદ્ હતા તો પણ રાજધર્મના પરવશપણને લીધે પરિમિત અને નિષ્પાપ મોગોપભોગ આચરતા હતા. આ પ્રમાણે તેને પનર કર્મોદા નથી આવતી આવકનો નિષેધ કરી તેના સિલિત પટ્ટાને નાલ્યા હતા.

‘ માંસ ભક્ષણ કરવામા, મધ પીવામાં અને મૈથુન સેવવામાં કાંઈ દોષ નથી, જે તો પ્રાણીમાત્રની પ્રવૃત્તિ છે, જો તેથી નિવૃત્તિ રાખે તો તે મોટું ફઠ આપે છે. ” આ શ્લોકનો અર્થ આ પ્રમાણે કરવા અયોગ્ય છે. કારણ કે જે આત્મરવાથી દોષ નથી લાગતો, હતા તેથી નિવૃત્તિ કરવી તે મહા ફઠ આપે એ આવો અર્થ દેલીતોજ અપ્રતિત છે અને તેવો અર્થ કરવાથી તો નિર્દોષ પણ મુખ ધર્મથી પણ નિવૃત્તિ કરવાનો પ્રસંગ આવે, તેથી એ શ્લોકનો અર્થ આ પ્રમાણે કરવો યોગ્ય છે-“ માંસ ભક્ષણ કરવામા અદોષપણ નથી (માંસ ભક્ષણેદોષોન) એવી રીતે મધ પીવામા અને મૈથુન સેવવામા પણ અદોષપણ નથી કારણ કે, તે મધ માંસ ને મૈથુન પ્રાણીઓની ઉત્પત્તિનું સ્થાન છે અર્થાત્ તેમા અસંખ્યાતા ને અનંતા જીવો ડાગે છે. અહીં જીવોની ઉત્પત્તિ રૂપ પ્રવૃત્તિ સમજરી તેથી મધ, માંસને મૈથુનથી નિવૃત્તિ કરવી તે મહા ફઠ વાલી છે. ”

વઢી માંસ આગ્રિ પ્રમુલ્ક ઉપાયથી પણ અચિત્ત થતું નથી, વીંજી સર્વ વસ્તુઓ ઉપાયથી પાસુક વાય છે પણ માંસ તો કદિપણ થતું નથી. પૃથીજ તેને માટે ઉપર કહેલી ગાયમા (આમામુન) એવું પદ છે વઢી માંસ શિવાય વીંજી વસ્તુઓ અગ્રિ વિગેરે શત્રુથી અચિત્ત થાય છે પણ અગ્રિથી સંસ્કાર કરાતા માંસમા તો નિરતર ને વલતે પણ નિર્ગોદીયા જીવો ઉત્પન્ન થયા કરે છે તેથી ઉપર ગાયમા [વિપચમાણાસુ] એવું પદ છે. વઢી કહ્યું છે કે, “ જે પુરુષ સૈકડો કુમિથી આકુલ, પરુ, રુધિર અને ચરવીથી મિશ્રિત એવા માંસનું ભક્ષણ કરે છે, તે પુરુષને શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા પુરુષો શ્વાન જેવોજ ગણે છે. ”

હરે મધ ત્રણ પ્રકારનું છે માક્ષિક [માસીથી થયેલું] કૌતિક [કુત્તાથી થયેલું] અને ખ્રામર [ખમરીથી થયેલું] આ ત્રણે પ્રકારનું મધ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. કહ્યું છે કે, “ માસીઓના મુલની લાઢથી થયેલું, અને લાલ્લો જતુઓના નાશથી બનેલું એવું છદ્મ મધ કેજે નરકને આપનારું છે, તેને બુદ્ધિમાન પુરુષો શામાટે સ્વીકારે ? ” પુરાણમા પણ કહ્યું છે કે,

સસગ્રામેષુ યત્પાપ મગ્નિના મસ્મસાત્ કૃતે ।

તેદતત્ જાયતે પાપ, મધુર્વિદુ પ્રમક્ષણાત્ ॥ ૧ ॥

“ સાત ગામ વાલ્યાથી જે પાપ લાગે તેટલું એક મધના વિંદુનું ભક્ષણ કરવાથી લાગે છે ”

યો દદાતિ મધુ શ્રાદ્ધે, મોહિતો ધર્મલિપ્સયા ।

સ યાતિ નરક ઘોર, સાદકૈ. સહ લપટે ॥ ૨ ॥

(૨૦૮)   ધારીસ પ્રકારના અપસનો ત્યાગ કરવા વિષે.

એવું નિવાળુ કૃત્ય તે માંખડી રામકૃષ્ણ તેની પાસે આવ્યા અને પ્રણામ કર્યા તાપ્ત બોલ્યો કે—હુ તમારા જે રિના રીજા મરને હ્મીશ રામકૃષ્ણે યજ્ઞ સમનાત્યાગ પળ સમજ્યો નહીં. અનુક્રમે તે મૃત્યુ પામી અધિકુમાર દેવ થયો તરતજ તે ક્રોધાપમાન થઇને યદુપુરીને દહન કરવા આવ્યા તે સમયે નગરીના લોકોએ ચારવર્ષમુથી આચાર્યનું વ્રત કર્યું, તથી તે તેમનો પરામવ કરી શક્યો નહીં. અન્યદા કોઈ લોકિક પર્વમાં લોકોએ આચાર્યનું કૃત્ય નહીં પટલે તે ઝઘ પામી તેણે ખાલુ દ્વારકાનગર, વાઘી નાણ્યુ રામ અને કૃષ્ણ જીવતા બાહાર નીકળ્યા રોહિણી, દેવગ્ની અને વસુદેવ નગરની પ્રતોઢીમાં દષાઈ મૃત્યુ પામીને સ્વર્ગ ગયા. એમ સમજાય છે કે, “મયરી અથ યયેલા એવા સાથે સર્વ યાદવકુલને હ્મી ગાણ્યુ અને પિતાની નગરીને પ્રજા વાઢી નાલી અર્થાત્ તેના કારણ મૂત થયા.”

મથના ત્યાગ વિષે પચમ કાલમાં ઉત્પન્ન થયેલા અવાગણિઆ શ્રાવકનો સંવધ છે, તે શ્રાવકની જેમ મથનો ત્યાગ કરવો.

માસ ત્રણ પ્રકારનું છે. જલચર માસ, સ્થલચર માસ, અને લેચરમાસ. અપવાદ ચર્મ રૂપિર અને માસ એવા પણ ત્રણ ભેદ છે. માસ પણ અત્યંત વુદ્ધ છે. કહ્યું છે કે, આમાસુઅ પકાસુઅ, વિપચ્ચમાનાસુ મંસપેસોસુ.

સયયચિય ઉવવાઓ, મણિઓઅ ણિગોઅ જીવાણં.

“કાચા માસમાં, પચ્ચ માસમાં, રચાતા માસમાં અને તેની પેશીઓમાં, તેના જેવા વર્ણવાઢા નિગોદીઆ (લીલ્લુલ્લ આથી) અનત જીવો નિરંતર ઉત્પન્ન થાય છે.” વઢી યોગ શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે, “ક્ષણે ક્ષણે ઉત્પન્ન થતા અસંખ્ય સમૂહિમ જીવોની સતતિરડે દુપિત એવું માસ—જે નરકના માર્ગમાં પાયેય સમાન છે, તેનું કયો વુદ્ધિમાન્ પુરુષ મક્ષણ કરે?” માસમાં અનતા નિગોદીઆ જીર ક્ષણે ક્ષણે વિસામાં બગર પુન પુન ઉત્પન્ન થયા કરે છે—આ પ્રમાણે તે શ્લોકની ટીકામાં કહેલું છે. વઢી લૌકિક શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે, “શુક્ર અને શોણિતથી ઉત્પન્ન થયેલું માસ વિષ્ટારૂપ કહેવાય છે. વઢી તે પુરિપમાથી ઉત્પન્ન થાય છે તેથી ઉત્તમ પુરુષ તેનો ત્યાગ કરવા.” વઢી “અગ્નિ, મધુ વિષ, શક્ત, મથ અને માસ એ છ વસ્તુ પડિતોએ મ્મહણ કરવી નહીં, તેમ આપવી પણ નહીં.” વઢી સ્વાર્ચલોકો કહે છે કે—

ન માસ મક્ષણે દોષો, ન મથે ન ચ મૈથુને.

પ્રવૃત્તિરેપા મૂતાના, નિવૃત્તિમ્તુ મ્મહાફલા ॥

* છપ્ ત્રિમયના ત્યાગ સહિત એકવાર જમરુ તે (આવિઢ) ૨ આ સંવધ આવ્યો નથી.

તો તેમા પૂર્વેપણ સમ્ભવ છે, અને તેનેમાટે તો કાઈ કાલ્પનો નિયમ નથી આડપરથી એમ જણાય છેકે, ચારમહાવિગયમાં નિગોદના જીવવડે ભક્ષ્ય અભક્ષ્યપણુ નથી પણ અસલ્ય એવા રસોત્પન્ન જીવવડેછે આ પ્રસંગ વિચારવા યોગ્યછે અત્રે પ્રસંગોપાત્ તેનો વિચાર દર્શાવ્યો છે

“ઉપર પતાવેલી ચાર વિકૃતિઓને જે ભવીપ્રાણીઓ ત્યજેછે, તે શ્રીજૈનધર્મનાચારક ગૃહસ્થો દેવતાદિકની સપત્તિને પામેછે”

વ્યાખ્યાન ૧૧૬ મું.

હવે વાકોના અભક્ષ્ય કહેછે.

વહુજીવાકુલાભક્ષ્ય, ભવેદુવરપંચકમ્ ।

હિમ વિપ તથા ત્યાજ્યા, કરકાઃ સર્વમૃત્તિકાઃ ॥૧॥

વ્યાખ્યા.

“ઘણા જીવોથી વ્યાપ્ત એવા હવેદુવર વિગેરે પાંચ જાતિના ફલો અભક્ષ્યછે, તથા ઘરફ, વિપ, કરા અને સર્વ જાતની મૃત્તિકા-ખોપણ અભક્ષ્ય હોવાથી ત્યાગ કરવા યોગ્યછે” તેનો માર્ગ એવોછેકે, હવરડા વિગેરે પાંચ જાતિનાફલ મશલાના જેવી આકૃતિવાળા ઘણા સૂક્ષ્મ જંતુઓથી સર્વદા વ્યાપ્ત હોયછે તેથીતે અભક્ષ્યછે તે પાંચ જાતિ આમમાણે- વહનાફલ, પીપરનાફલ, હવરડાનાફલ, પીપલાના ટેટા અને કાફોદુવરનાફલ એ પાંચે જાતિના ફલોનો ત્યાગ કરવો

હિમ એટલે વરફ તેમા શુદ્ધ અસલ્યાત અપકાયજીવો રહેલાછે તેથી તેત્યાજ્યછે. વિપ એટલે સોમલ, અફીણ વિગેરે ઔષધીપ્રયોગે નિર્વિપ કરેલુ હોયતો પણ તે મહાજન કરવાથી હદરમા રહેલા મહોલક વિગેરે ઘણા જીવોનો ઘાત કરેછે તેથી અભક્ષ્યછે.

પાણીના કરા પણ અસલ્ય-અપકાય જીવવાળા હોવાથી ત્યાગ કરવાયોગ્ય છે અહિં કોઈ શંકા કરેકે, ‘એવીરીતિ ગણશોતો જલ્પણ અભક્ષ્યયન્તે’ તે સત્યછે, પણ

“જે ધર્મની ઇચ્છાથી મોઢ પામી શ્રાદ્ધમા મધ આપે કે, તે તેના સ્નાનારા વ્વંડ પુરુષોની સાથે ધોર નરકમા જાય છે” વ્લી કહ્યું કે, “જે માણસ ઔપધની ઇચ્છાથી મધ સ્વાય છે તે પણ થોડા કાલમા ઘણુ ડગ દુઃખ પામ કે, કેમકે જીવવાની ઇચ્છાએ મક્ષણ કરેલુ વિષ નુ તત્કાલ જીવિતને શિક્ષા નથી કરતુ? અર્થાત્ કર છે”

હે માલખ ચાર પ્રકારનું છે ગાયનુ, મેંશનુ, વકરાનુ અને ગાડાનુ-તેના હોપ વિષે કહ્યું છે કે, “ જેમા સૂક્ષ્મ શરીરવાળા પ્રાણીઓ નિરતર ઉપજે છે જુ માલખ તેને સેવનારા પ્રાણીઓને તેના પાપથી તત્કાલ નરક ગતિ પામે છે ” છાશ માથી વાહાર કાઢીને રાસેલા માલખમા એક અતર્મુદ્ધર્તમા ઘણા સૂક્ષ્મ જીવો ઉત્પન્ન થાય છે તેવા માલખને વિવેકી પુરુષો કેમ મક્ષણ કરે !

એવી રીતે ઉપર કહેલી ચાર વીગડને અભક્ષ્ય (મક્ષણ કરવાને અયોગ્ય) જાણી ધર્મજ્ઞ એવા વિવેકી પુરુષોએ ત્યજી દેવી, કારણ કે, તેમા તત્સમાન વર્ણવાળા તજ્ઞા તીથ અનેક સૂક્ષ્મ જીવો ઉત્પન્ન થાય છે કે જે આપણી જેવા સામાન્ય જીવોની દષ્ટિને અગોચર છે, અતીન્દ્રિય જ્ઞાનીઓ તેને જોઈ શકે છે કહ્યું છે કે—

મજે મહુમિ મંસમિ, નવનીયમિ ચરુથ્યે ।

ઉવ્વજ્જતિ અણતા, તવ્વણ્ણા તથ્થ જતુણો ॥

“મધ, મધુ, માસ અને માલખમા તેના જેવા વર્ણવાળા બનતા જીવો ઉપજે છે” અહિં મધ યિગેરેના વર્ણ જેવાજ વર્ણવાળા અનતા નિગોદ રૂપ જતુ ઉત્પન્ન થાય છે એમ મમનવુ એથી તે ચારે વીગડે અભક્ષ્ય છે આ ગાયનાં અર્થ કરતા કોઈક એમ વિચાર કરે છે કે, “ નિગોદીઆ જીર તો સર્વત્ર ચાંદે રાજલોકમા અવારંતિપણે ઉપજે છે, તેથી જો તે નિમિત્તે ત્પાજ્ય ગણજુતો સર્વ વસ્તુનો ત્યાગ કરવો જોઈશે માટે એનો અર્થ પુર્વે કયો છે તેવો ચિંતમા યગ વેસતો નથી, તેનો અર્થ એમ સમજે છે કે, નિગોદીઆની જેવા સૂક્ષ્મ ઇટલે રસમા ઉત્પન્ન થતા વેદ્રી જીવોની ઉત્પત્તી જાણવી આવા કારણથી કેટલીક મતમા તે ગાયના ત્રીજા પાદમા [અર્ણતા] ને બદલે [અમસા] એવો પણ પાઠ દેસાય છે. વ્લી મદિરામા રસોત્પન્ન જીવોની ઉત્પત્તિને લીધે અસરુપાત જીવપણુ શ્રીદેવી નામમાલામા પણ કહ્યું છે “રસજામયકીટાયા” ઇટલે રમથી ઉત્પન્ન થયેલાજીવ તે મદિરા વિગેરેમાં ઉત્પન્ન થતા જીવોજાણમા એ વાક્યથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે, મદિરાદિકમા રસથી ઉત્પન્ન થતા વેદ્રિય જીવો અમરુપાતા ઉપજે અનતા નહીં વ્લી તેમજેન શ્રીયોગશાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે, “અંતમુદુ-ર્ત પછી તેમાજીવોની ઉત્પત્તિ છે” આ શ્લોકમા જીવોની ઉત્પત્તિના કાલ પ્રતિપાદન

“૧૦” જીવોની ઉત્પત્તિ સમ્ભવતી નથી કારણકે તેમની ઉત્પત્તિનો

હવે ચૌદમુ રાત્રિ ભોજન નામનું અમહ્ય કહેછે.

ચતુર્વિધં ત્રિયામાયામશનં સ્યાદમહ્યકમ્ ।

યાવજ્જીવં તત્પ્રત્યારવ્યા ધર્મેન્હુભિરુપાસકૈઃ ॥૧॥

વ્યાख्या.

“રાત્રે ચારે પ્રકારનુ અશન અમહ્ય છે, તેથી ધર્મની ઇચ્છાવાળા ઉપાસકો (શ્રાવકો) યાવજ્જીવસુધી તેના પશ્ચસ્થાન કરવા ” ચાર પ્રકારનુ ઇટલે અશન, પાન, ત્રાચ અને સ્વાચ તે ચારેપ્રકારનુ ભોજન રાત્રે અમહ્ય છે કારણકે, તે સમયે તેમા ઘના જીવો ઉદ્ભવેછે. તેવિષે થાવક દિનકૃત્યમા કહ્યું છે કે,

તજ્જોણિઅ જીવાણં, તહા સંપાઙ્માણયં ।

નિસિમ્ભત્તે વહોદીઠો, સવ્વદંસીહિં સવ્વહા ॥

“ચારેપ્રકારના આહારરૂપ યોનીથી ઉત્પન્ન થતા તેમજ ઉપરથી પડતા અનેક પ્રસજીવોનો મર્યાદાપ્રકારે સર્વજ્ઞો રાત્રી ભોજનમા વિનાશ દીઠેલો છે.”

સાપવા વિગેરે રાપેલપદાર્થમા નિમોદની જેમ ઉરણીકાદિ જીવ ઉપજે છે તેથી તેઓ તે યોનિવાળા કહેવાયઝે વઢી સપાતિમ ઇટલે ઉપરથી આવીને પડતા પતંગીઆ, ફૂદા, કુંથુવા, કીડિ ત્રિગેરેનો પળ રાત્રે વધતો સર્વજ્ઞ પૂરુપો જોયેલો છે શીતયોનિરાલા પ્રસજીવો મૂમિ, વસ અને આહારાદિમા રાત્રે ઉત્પન્ન થાયછે તેથી રાત્રે અસંખ્ય જીવોનો ઘાત કહેલોઝે વઢી આકાશમાર્ગે ઇટલે અગાસીમાતો દિવસના આઠમા ભાગથી અપકાય જીવોની વૃષ્ટિ થાયઝે તે પ્રભાતે ચારઘડી દિવસ પહે ત્યાસુધી રહેઝે, તેથી જો આકાશ સ્થલે વેસીને ભોજન કરે તો અનત જીવોનો પળ ઘાત થાયછે કારણકે “જથ્થજલ તથ્યવર્ણ ” ક્યા જલ ત્યા વનસ્પતિ હોયજ થમ સિદ્ધાતમા કહ્યુંછે અને વનસ્પતી અનત જીવાત્મક પળ હોયછે

વઢી રાત્રી ભોજન કરવાથી આલોક આશ્રી પળ ઘના પ્રકારની હાનીનો મભવ છે ભોજનમા કીડિ આવી જાય તો વુઢિને હળે છે, મશિકા આવે તો વમન થાય છે, જુ આવે તો જલોદર થાય છે અને કરોઢીઓ આવે તો કુષ્ટ રોગ થાય છે. વઢી રાત્રે પાત્ર ઘોતા અને ઇદુ નાસતાકુથુવા વિગેરે ઘના જીવો હળાય છે-ઇત્યાદિ રજની ભોજનના દોષ કહેવાને કોળ સમર્થ છે રાત્રિ ભોજનના દોષ ઘના છે, અને તે કહેવાનુ આયુષ્ય યોડુ છે, તથાપિ સક્ષેપમા તેના દોષ કહ્યું ઝ—

કોડે એક જીવ છન્નુ મવ સુધી જીવ હિંસા કરે તેટલું પાપ એક સરોવરને શોપવાથી લાગે છે, એકસો આઠ મવ સુધી તેવા સરોવરને શોપનારને જે પાપ લાગે

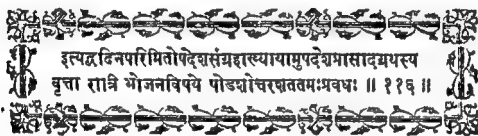
તેટલુ પાપ એકવાર દાવાનલ્લ લગાડનારને લાગે છે, એકસો એક ભવ સુધી દવ આપનારને જેટલું પાપ લાગે તેટલું પાપ એક કુબ્યાપાર કરનારને લાગે છે, એકમો ચુમાલીસ ભવસુધી કુબ્યાપાર કરવાબંદે જેટલું પાપ લાગે તેટલું એક કુકર્મીને લાગે છે એકસોચુમાલીસભવસુધીકુકર્મીને જેટલું પાપ લાગેતેટલું પાપ એકવાર खોટુ આલ આપનારને લાગે છે, એકસો એકાવન ભવસુધી खોટુ આલ આપનારને જેટલું પાપ લાગે તેટલું પાપ એકવાર પરસ્ત્રીગમન કરનારને લાગે છે, નવાળું ભવસુધી પરસ્ત્રીગમન કરનારને જેટલું પાપ લાગે તેટલું પાપ એકવાર રાત્રિ ભોજન કરનારને લાગે છે આ પ્રમાણે રત્નસૂચ્ય નામના ગ્રંથમા કહ્યું છે, તેનું તત્ત્વ તો વહુશ્રત જાણે છે

વહી કહ્યું છે કે, “ જે બુદ્ધિમાન પુરુષો સર્વથા રાત્રે આહાર વર્તે છે, તેમને એક માસે પશ્ચોપવાસનું ફલ થાય છે ” તે માટે શ્રાવકોષ યાવજીવ સુધી રાત્રી ભોજનનો ત્યાગ કરવો, દરરોજ રાત્રે ચતુર્વિંશ આહારના પચ્ચલાળ કરવા જો ચોર આહાર ત્યજવાની શક્તિ ન હોય તો અન્ન તથા સ્વાદિમતે અવશ્ય ત્યજવા અને સ્વાદિમતે સોપારી વિગેરે દિવસે સારી રીતે શોષી રાત્રી રાત્રે ગ્રહણ કરવા નહીં જો તેમા ત્રસ જીવોત્રી હિસાનો પળ દોષ છે મુલ્ય રીતે તો પ્રાત કાલે અને સાય કાલે રાત્રિની નજિકની વે વે પડી આહારનો ત્યાગ કરવો કહ્યું છે કે, “રાત્રિ ભોજનના દોષને જાણનાર જે માણી દિવસના મુલ્યમા અને અવસાનમા વે વે ઘડી છોડીને ભોજન કરે છે, તે પુણ્યનું ભાજન થાય છે ” વહી “ રાત્રિ ભોજન કરવાથી ધુનડ, કાક, માર્જાર, ગીંડ, સાવર, સુવર, સર્પ, વીંછી અને ઘોનો અવતાર આવે છે.” આ પ્રમાણે રાત્રી ભોજનનું પારલૌકિક ફલ છે.

રાત્રી ભોજનવિષય રામાયણમા પણ દોષ જણાવ્યો છે, તે સરથ એવો છે કે, લક્ષ્મણ અને સીતાસહિત રામચંદ્ર વનવાસમા ગયા હતા, તે પ્રસંગમા એક દિવસ કુર્બર નગરની વહાર એક વડના વક્ત્રની નીચે રાત્રી વાસો રહ્યા હતા, તે નાગરજા રાજા મહીધર ને વનમાલ્લાનામે એક પુત્રી હતી તે લક્ષ્મણની ઉપર પ્રથમથી રાગી થયેલી હતી તે લક્ષ્મણનો વનવાસ સાંભળી શ્વેદયુક્ત થઈ સતી દૈવયોગે તેજ વનમા તેજ રાત્રે ગડે ફાસો લાવા આવી આ દેસાં જામૃત રહેલા લક્ષ્મણના જોવામા આવ્યો લક્ષ્મણે તેની પામે જઈને પુઝ્યુ પટલે તેણીએ જે સત્ય હતું તે કહી આવ્યું તત્કાલ લક્ષ્મણે પાશ છેદી નાસીને તેનું પાણિગ્રહણ કર્યું વનમાલ્લા કે જે શુભ લક્ષણ વાળી મુચરિતા હતી, તેણે પોતાની પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે લક્ષ્મણને યોગ્ય વર જાણી પોતાના સ્વામી કર્યા પછી લક્ષ્મણે તેણીને જણાવ્યું કે, હમણા તમે પિતાને ઘેર રહો, જ્યારે હું વનવાસ પૂર્ણ કરી પાછો વહીવ ત્યાર વખતે સાથે લઈ જઈશ તથાપિ તે

રાત્રીરમણીએ માન્યુ નહીં પછી લક્ષ્મણે સ્ત્રી, ગાય, વાલ इत्या વિગેરે સોગન લીધા. તો પળ તેણીએ માન્યું નહીં ત્યારે લક્ષ્મણે કહ્યું કે જે તમે કરો, તે સોગન હું લઉં. વનમાલા વોલી કે—‘ આ જગતમા રાત્રી ભોજન કરનારને જેટલું પાપ લાગે તેટલું પાપ જો હું પાછો ન આવું તો મને લાગે ’ આવા જો સોગન લ્યો તો હું સત્ય માનું, લક્ષ્મણે તેવા સોગન લીધા. પટલે તેણીએ લક્ષ્મણને મુક્ત કર્યા.

ઉપરના દષ્ટાન્તમા વનમાલાએ સ્ત્રી, ગાય અને વાલइत्या કરતા પળ રાત્રી ભોજનનું પાપ વધુ મોટું માનીને લક્ષ્મણને તેવા સોગન આપ્યા હતા, તેથી રાત્રી ભોજનનું પાપ ઘણું ઓછું, એમ સિદ્ધ થાય છે. માટે સર્વભવી પ્રાણીઓએ અવશ્ય તે નિયમ ગ્રહણ કરવો.

इत्यद्वदिनपरिमितोपदेशसंग्रहाख्यायामुपदेशप्रासादग्रथस्य
वृत्ता रात्रि भोजनविषये षोडशोच्चरसततमःप्रवक्षः ॥ ११६ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૧૭ મું.

રાત્રિ ભોજનરૂપ અભક્ષ્ય દુસ્ત્યાજ્યછે એવું ધારી પુનઃ
તેનો પ્રતિવોધ કરવા માટે વિવેચન કરેછે.
સ્વપરસમયે ગર્હી, આદ્યં સ્વપ્રસય ગોપુરમ્ ।
સર્વજ્ઞૈરપિ યત્યક્ત, પાપાત્મ્યં રાત્રિભોજનમ્ ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા

“સ્વ અને પર શાસ્ત્રમા નિદવાયોગ્ય, નરકના પ્રથમ દ્વારરૂપ અને સર્વજ્ઞોએ ત્યજેલું રાત્રિભોજન પાપરૂપ છે ” આ શ્લોકમા સ્વ અને પર શાસ્ત્રમા નિદિત કરેલું પમ્, કહ્યું છે તે વિપેક્ષ શાસ્ત્રમા લખે છે કે, —પ્રાસુક આહાર હોય અને મહાજ્ઞાની પુરુષો કુ-
ધુવા વિગેરે સૂક્ષ્મજીવોને પણ જોઈશુકે તેમદોય તે છતાં તેઓરણ રાત્રિભોજનને ટાલે છે
કદિ દીપક વિગેરેના સાધનથી કીડી વિગેરે સ્થૂલજીવો દેહી શકાય પણ સૂક્ષ્મજી-
વની દયા નહીં પઢાવાથી મૂલવ્રતની વિરાધના વાય માટે રાત્રિભોજન નિષેધ્યુ છે.
તેવિષે પરશાસ્ત્રમા પણ સ્પષ્ટ છે,

(૩૧૫) રાત્રિ ભોજનરૂપ અમૃત્ય તત્ત્વાનો પ્રતિપોષ કરવા વિષે.

મૃતે સ્વજનમાત્રેપિ, સૂતક જાયતે કિલ ।

અસ્તગતે દિવાનાથે, ભોજન ક્રિયતે કિમુ ॥ ૧ ॥

“માત્ર સ્વજન મૃત્યુ પામવાથી સૂતક લાગે છે તો સૂર્ય અસ્તપામતાં ભોજન કરવું કેમ ઘટે ”

મયમાસાશનં રાત્રૌ, ભોજન કદમક્ષણ ।

યે કુર્વતિ વૃથાતેષા, તોર્યયાત્રા યપસ્તપ ॥

“જે મય પીવે, માસલાય, રાત્રિભોજનકરે, અને કદનુ મક્ષણ કરે તેઓની તીર્થ યાત્રા, જપ અને તપ સર્વ વૃથા થાયછે ” તેમજ તેનુકરેલુ એકાદશીનુવ્રત, રાત્રી જાગરણ, પુષ્કરતીર્થની યાત્રા, અને ચાંદ્રાચળ વ્રત પણ વૃથા થાયછે એમ પદ્મપુરાણ મા કહ્યુંછે વહી ભારતના અદારમા પર્વમા લખેછેકે, ‘દે યુધિષ્ઠિર’ તપસ્વીપતો વિશેષે કરીને રાત્રે જલપણ પીવું નહીં અને વિવેકી ગૃહસ્થે પણ પીવું નહીં મહાભારતમા કહ્યું છેકે, “રાત્રે જલ રુધિર સમાન અને અન્ન માસ સમાન થાયછે, તેથી રાત્રિભોજન કરનાર રુધિર અને માસનુ મક્ષણ કરેછે

વહી અન્ય સાત્ત્વમા લેલે છે કે, “ રાત્રે આહુતિ, સ્નાન, શ્રાદ્ધ, દેવાર્ચન અને દાન કરવા નહીં અને ભોજન તો વિશેષપણે નહીં કરવું ”

વહી પ્રથમ શ્લોકમા રાત્રિ ભોજન નરકનુ આદ્ય દ્વાર છે એમ કહ્યું છે તે વિષે પદ્મપુરાણના પ્રભાસલકમા લેલે છે કે,

ચત્વારો નરકદ્વારા, પ્રથમં રાત્રી ભોજનં ।

પરસ્ત્રીગમન ચૈવ, સધાનાનંતકાયિકે ॥

“ચાર નરકના દ્વાર છે, પ્રથમ દ્વાર રાત્રિ ભોજન, બીજુ પરસ્ત્રીગમન, ત્રીજુ દ્વાર ઘોઠ અધાર્ણ અને ચોથુ દ્વાર અનંતકાય (કદમૂલ) નુ મક્ષણ છે ” વહી આયુર્વેદમા કહ્યું છે કે, “ જ્યારે સૂર્ય અસ્ત પામે છે ત્યારે હૃદય કમઠ તથા નાભિકમલ સંકોચ પામે છે, એથી રાત્રે ભોજન કરવું નહીં તેમજ તેમ કરવાથી સૂક્ષ્મ જીવનુ મક્ષણ થઈ જાય છે તે કારણથી પણ કરવું નહીં ” સ્કન્દ પુરાણમા રુદ્રે રચેલા સૂર્યની સ્તુતિ રૂપ કપાલ મોચન સંવાનને વિષે લેલે છે કે,

એક મક્ષતાશનાન્નિત્ય, અગ્નિ હોત્ર ફલં લભેત્ ।

અનસ્ત ભોજનાન્નિત્ય, તોર્ય યાત્રા ફલ લભેત્ ॥ ૧ ॥

“ હમેશા એક ચાર ભોજન કરવાથી અગ્નિહોત્રનુ ફલ મળે છે અને જેઓ સૂર્યાસ્ત પછી ભોજન કરતા નથી તથાને નિત્ય તોર્ય યાત્રાનુ ફલ મળે છે ”

શ્યાદિ અનેક શાસ્ત્ર વચનોથી, રાત્રિ ભોજન પાપાત્મક છે, તેથી સર્વ દ્રવ્યને જોનારા શ્રીસર્વજ્ઞ પુરુષોએ તેને તજી દીધેલું છે, કારણ કે, તેઓ સર્વજ્ઞ હોવાથી રાત્રિ સમયે ભોજનમાં ઉત્પન્ન થતા સૂક્ષ્મ જીવોનો વધ નિવારવાને અસમર્થ હતા, અર્થાત્ તેવા અંતર્દષ્ટિવાળા સર્વજ્ઞોએ પણ નિષિદ્ધ કર્યું છે તો શાસ્ત્ર દર્શિવાળા આપણે શો વિચારપણે ત્યાગ કરવા ચોગ્ય છે-એ તત્વાર્થ છે આશ્રત ઉપર ત્રણ મિત્રનો મંવંધ છે તે આ પ્રમાણે—

કોઈ માનમાં એક શ્રાવક, વીજો મદ્રિક અને વીજો મિથ્યાસ્ત્રી-એમ ત્રણે શ્રાવક મિત્રો રહેતા હતા એક વસ્તુ તેઓએ કોઈ ગુરુ પાસે આ પ્રમાણે ધર્મ સામબલ્લો—“રાત્રે જલ્લ વીણ કરતાં રજાદિમ લાવામાં ચમગું પાંચ લાગે છે, રજાદિમથી રજાદિમમાં ત્રણનું પાપ લાગે છે અને રજાદિમ ચક્કી અજનમાં ત્રણ ગણું લાગે છે ” થઈ “રાત્રે અષ્ટકારમાં સૂક્ષ્મ જીવો દષ્ટિ પડતા નથી તેથી જે રાત્રે જનાવ્યું તે શિવેસે લાય તો પણ તેને રાત્રિ ભોજન સરખું સમજવું ” આ પ્રમાણે રત્નસંચય મંત્રના લેખેલું છે. આ પ્રમાણે હતા જે અજ્ઞાની પ્રાણીઓ કદામ્બહથી રાત્રિ ભોજનને વર્જતા નથી તેઓ એકાક્ષ તથા મરુકની જેમ ઘડુ દુઃખ પામે છે તે એકાક્ષનો સવધ આ પ્રમાણે છે—

એકાક્ષની કથા.

દશાર્ણપુરમાં ધનશ્રી નામે એક શ્રાવકની પુત્રી હતી, તેનો ધનદેવ નામે પતિ હતો ધનશ્રીએ માઢ માઢ સમજાવી એક દિવસ ધનદેવને રાત્રિએ દિવસ ચરિ-મનુ પ્રત્યાલપાન કરાવ્યું તેજ રાત્રીએ કોઈ વ્યતર દેવી ધનદેવની પરીક્ષા કરવાને માટે તેની બેનનું રૂપ લઈ ભોજન આપવા આવી ધનશ્રીએ ઘણો વાર્યો તો પણ ધનદેવ ભોજન કરવા બેઠો તત્કાલ દેવીએ હપડાક મારીને તેના લોચન બહાર કાઢી નાલ્યા પછી તેની પત્ની ધનશ્રીએ કાયોત્સર્ગ કરીને કોઈ દેવીને આરાધી પટલે તે દેવીએ આવીને કોઈ તરતમા મારેલા ઘેટાના નેત્ર છાવીતેને લગાડી દીધા તેથી તે દેવતા થયો અને ત્યારથી એકાક્ષ નામથી પ્રસિદ્ધ થયો

મરુકની કથા શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય વૃહદ્ વૃતિથી જાણી લેવી

આ પ્રમાણે રાત્રિભોજન સંવર્ધી દેશના સામબલ્લી પેલા શ્રાવક મિત્રેતો કુલા-ચારને લીધે ઘણા નિયમો ગ્રહણ કર્યા. વીજા મદ્રિક મિત્રે ઘડુ વિચારી ને એક મસ્તુત નિયમજ્ઞ ગ્રહણ કર્યો અને જે મિથ્યાસ્ત્રી હતો તે જરાપણ પ્રતિબોધ પામ્યો નહીં. પેલા બંને મિત્રનું કુટુંબપણ અનુક્રમે તે નિયમમાં તત્પર થયું. હવે જે શ્રાવક

(૨૧૮) રાત્રિ ભોજન ત્યાગ કરવાપિ ત્રણ વણિક મીઝોની કથા

હતો તે તો ક્રમે ક્રમે ગિથિલ યતોગયો કોઈ કોઈવાર તજવા યોગ્ય એવી દિવસની આયતી તથા અતની બે બે ઘડીમા પણ ત્રણ લામ્યો અને છેવટે રાત્રે પણ ભોજન કરવા લામ્યો એક વસ્તે તે શ્રાવક અને ભદ્રિક અને કોઈ રાત્રિકાર્યમા જોડાયા સવારે જમ્યા વિના ગયેલા તે સાયકાલે પાછા ઘેર આવતા ભોજનનુ અસૂર પડ્યું સૂર્ય અસ્ત પામ્યો, પછી તેમના સવધી અને મિત્રોએ ઘરો આગ્રહ કર્યો તો પણ ભદ્રિકે ભોજન કર્યું નહીં અને પેલો શ્રાવક ' હજુ યયા પુરેપુરી રાત્રી પડી છે ' એમ બોલતો અધકારમા પણ નિ શૂરુપણે ભોજન કરવા યેટો શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે-

રયણી ભોજને જે દોષા, તે દોષા અંધયારમિ ।

જે દોષા અંધયારમિ, તે દોષા સંકંઢમિ મુદ્દે ॥

“રાત્રિભોજનમા જે દોષ છે તે દોષ અધકારમા અમવાથી લાગે છે અને અધકારમા ભોજન કરવામા જે દોષ છે તે રાત્રિમા મુલવાલા પાંચરહે ત્રાવાપીવાપી લાગે છે ” આપ્રમાણે કહ્યું છે, ત્યારે પછી રાત્રીએ અધકારમા અમતાં મહાન્ દોષ, લાગે તેમા શું કહેવું ?

હેવે પેલો શ્રાવક ભોજન કરવા વેઠો તેના ભોજનમા તેના પ્રસ્તુકર્મથી જુ પડી, તેનું ભક્ષણ કરવાથી તેને જલોદરનો અપકાર વ્યાપિ થયા જેથી તે પચત્વ પામી ગયો ત્યાથી તે માર્જાર યોનિમા આવ્યો તે મધમા અમુખ ધ્વાનરહે મૃત્યુપામી પેહેલી નરકે ગયો પેલો મિથ્યાત્વીપણ રાત્રે સર્પના વિપલાલા અસ્તે જમવાથી મૃત્યુપામી માર્જાર થયો અને ત્યાથી પેહેલા નરકમા ઉત્પન્ન થયો

ભદ્રિકનો જીવ મૃત્યુ પામીને સાંધર્મ દેવલોકમા દેવતા થયો જે શ્રાવકનો જીવ હતો તે પેહેલી નારકીમાથી નીકળી એક નિર્ધન બ્રાહ્મણને ઘેર શ્રીપુજ નામે પુન થયો અને જે મિથ્યા દષ્ટિ હતો, તેપણ નારકીમાથી નીકળી તેનો જ અનુન થયો આર્થે ભદ્રિકના જીવે અગ્રાધિ જ્ઞાનવહે તેની ઉત્પત્તિ જાણી ત્યા આવી નિયમ મગનુ ફલ જળાવીને તેમને પ્રતિગ્રોધ આપ્યો તે ઉપરથી તે રૂનેષ સર્વ અમશ્યના નિયમો ગ્રહણ કર્યા તે વેનેના માતા પિતા બ્રાહ્મણ અને મિથ્યાત્વી હોવા થી તેમણે તેમના કદાચરનો નિગ્રહ કરવાને માટે સર્વથા ભોજન નિપિદ્ધ કર્યું વેનેને ઉપરા ઉપરી ત્રણ લઘન થઈ ત્રિજી રાત્રે પેલા સૌધર્મદેવે તે નગરના રાજાના ઉદર મા પીડા ઉત્પન્ન કરી તે અનેક ઉપાયોથી શાત થઈ નહીં ત્યારે તે દેવે જળાવ્યું કે, ‘રાત્રિ ભોજનના નિયમવાલા શ્રીપુંજના હસ્ત સ્પર્શથી રાજાની પીડા શાત થશે’

૧ નીલાડો થયો.

તત્કાલ મંત્રીઓ શ્રીપુજને ત્યાં બોલાવ્યો તે ઉચે સ્વરે બોલ્યો કે, 'જો મારું વ્રત મત્ત્વ હોયતો આ રાજાની પીઠા શાત થાઓ' આ પ્રમાણે કહી તેણે રાજાના શરીર ને કરથી સ્પર્શ કર્યો એટલે તત્કાલ રાજા બ્યથા રહિત થયો. રાજાએ પ્રસન્ન થઈને તેને પાંચસો ગામનું આધિપત્ય આપ્યું શ્રીપુજે સર્વસ્યલે પોતાના નિયમનો મહિમા ફેલાવ્યો અનુક્રમે આશુ પૂર્ણ કરીને શ્રીપુજ અનુજ વધુ સાથે સોયર્મ દેવલોકમાં દેવતા થયો. ત્યાંથી ચ્યવી અનુક્રમે તે ત્રણે સિદ્ધિપદને પામશે

વ્રતાત્તમાત્રાન્નહિ ધર્મપૂર્ણતા નિમિત્તમુખ્ય પરિણામસંગતં ।

સમદ્રકોપાસકયો. પ્રવંધતઃ વિચાર્ય તત્ત્વ નિશિભોજનં ત્યજ ॥

“માત્ર વ્રત લેવાથી કાંઈ ધર્મની પૂર્ણતા નથી, પણ તેમાં દૃઢતા સાથે ગુપ્ત પરિણામ રાખવા તે મુખ્ય છે આ ફક્તિત ઉપર યત્નક અને શ્રાવક એ બે મિત્રનો પ્રવંધ છે તે ઉપરથી તત્ત્વને વિચારીને રાત્રિ ભોજનનો ત્યાગ કરો”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेश सप्तहास्याया मुपदेशप्रासादग्रन्थस्य
वृत्तौ रात्रिभोजनविषये सप्तदशोत्तरशततम. प्रवचः ॥ ११७ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૧૮ મું.

હવે બાકીના અમધ્ય વિષે કહે છે

અનતકાયસધાને વહુબીજ ચ મધ્યકમ્ ।

આમગોરસમિશ્ર ચ દ્વિદલ સૂક્ષ્મ સત્વજમ્ ॥ ૧ ॥

તુચ્છફલ ચ વૃત્તાકં રસેન ચલિત તથા ।

અજ્ઞાતફલમેતાનિ હ્યમધ્યાણિ દ્વિવિરાતિઃ ॥ ૨ ॥

વ્યાખ્યા

“ ૧૬ અનતકાય, ૧૬ બોલ, અવાળા, ૧૭ વહુ બીજ વાળા ફલ, ૧૮ કાચા ગોરમે મિશ્ર એવા દ્વિદલ કે જેમાં સૂક્ષ્મ જતું ઉપજે છે, ૧૯ તુચ્છફલ ૨૦ વૃત્તાક, ૨૧ ચલિત રસ વાળી વસ્તુઓ અને ૨૨ અજાણ્યા ફલ એ પ્રમાણે બાવીશ અમધ્ય જાણવા.

અનતકાય એટલે સાધારણ વનસ્પતિ, તેનું મધ્ય અનત જીવનો ઘાત થવામાં રહેતું રૂપ છે, તેથી તે અમધ્ય છે તેનું સ્વરૂપ આગળ કહેવાશે.

સધાન ઇટલે લીવુ, આવલી, વીલી વિગેરેનું ચોઢ અયાણું તે અનેક જીવાના ઉત્પતિનું નિમિત્ત છે, તેમજ લવણવાળા શાક રાઈ સાથે મિશ્ર કરેલા ત્રણ દિવસથી વધારે રહે તો અમ્લય થાય છે એવો વ્યવહાર પ્રવર્તે છે પરંતુ શારમા નાલેલા લીવુ વિગેરેનો વર્ણ ગંધ રસ વિગેરે ઘટલાય તો ત્રણ દિવસ તડકે રાલેલા પણ અનાર્ચિય થાય—એમ વૃદ્ધો કહે છે

કહુ વીજ ઇટલે પપોટા, અજીર વિગેરે દાઢમ વિગેરે ફાળેની જેમ અતરપડ વગરના કેવલ વીજવાળા ફાળો, તેઓમા પ્રત્યેક વીજે જીવનો ઘાત પાય છે અને જે ફાળ કહુ વીજવાળુ હોય પણ અદર પડ હોય જેવા કે દાઢમ ટિંકોરા વિગેરે તે અમ્લય નથી.

આમ ગોરસ, ઇટલે હના કર્યા વિનાના વુધ, દહીંને છાશ-તેમા જો દ્વિદલ મિશ્ર થાય તો તેમા કેવલી ગમ્ય સૂક્ષ્મ જતુંઓ ઉપજે છે. શાસ્ત્રમા દ્વિદલનું લક્ષણ આ પ્રમાણે કહ્યું છે—“ જેને પીલવાથી તેલ નીકળે નહીં અને પીલતાં બે દલ (દાઢ) જુદા પડે તે દ્વિદલ કહેવાય છે, ઈસી રાઈ વિગેરેને પીલવાથી બે દલ થાય છે પણ તેમાથી તેલ નીકળે છે માટે તે દ્વિદલ ન કહેવાય ” આવા કઠોળની સાથે ટાઢા વુધ, દહીં કે છાશ ભાવા નહી, તે વિષે પરશાસ્ત્રમા પણ લખે છે કે—

ગોરસ માષમધ્યેતુ મુદ્ગાદિસુ તથૈવ ચ ।

મક્ષમાણ ભવેન્નુન, માસ તુલ્ય ચ સર્વદા ॥

“ અડદ અને મગ વિગેરે કઠોળમા ગોરસ ભેળવેને ભક્ષણ કરે તો તે માસ તુલ્ય થાય છે ” તેથી ઘોઢરડા ઇટલે કાચા દહીંમા નાલેલા વડા અમ્લય છે પણ જા પ્રથમ કાચી છાશ કે દહીંને ગરમકરીને પછી તેમા દ્વિદલ નિષ્પન્ન પદાર્થ નાલે તો તે દોષ યુક્ત નથી એમ વૃદ્ધો પાસેથી સામન્વય છે આ વાતને કેટલાક કુટુંબાદિક માનતા નથી પણ તે તેમનો દુરાગ્રહ છે જેમ વિચાર સંસક્ત નિર્યુક્તિમા કહ્યું છે કે, ‘ જો વિયા જાતના વૃક્ષની યાદિ અને અકોલ વૃક્ષની યાગી કરાવીને તેમા સેલડી પીલે તો તત્કાલ સમૃદ્ધિ માઝ્યાઓ ઉત્પન્ન થાય છે ’ તેવી રીતે અહીં પણ જાણવું વલ્લી કહ્યું છે કે, “મગ તથા અડદ વિગેરે દ્વિદલ કાચા ગોરસમા પડતા તત્કાલ ત્રસ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમજ બે દિવસ ઉપરાંતના દહીંમા પણ ત્રસ જીવ ઉપજે છે ” કોઈ ટેકાણે ‘ તિદિશુવરિ ’ ઇટલે ત્રણ દિવસ પછી એવો પાટ છે, તે યોગ્ય લાગતો નથી કારણ કે બે દિવસ વ્યતિત થયેલુ દહીં અમ્લય છે એમ ભોયોગશાસ્ત્રમા કહ્યું છે આટલા ઉપરથી કાચા ગોરસ સાથે દ્વિદલ મિશ્ર થવાથી

તેમાં અનેક સૂક્ષ્મ જીવ ઉપજે છે. એમ સિદ્ધ થાય છે તેથી તે અભક્ષ્ય જાણવું એ પ્રથમ શ્લોકનો અર્થ થશે

હવે તુચ્છ ફલ ઇટલે મહુદાં, જામૂ, ચોર, કોઠા વિગેરે ઉપલક્ષણથી તુચ્છ પુષ્પ તથા પત્રનું પણ ગ્રહણ કરવું અર્થે પુષ્પ તે કેરડા વિગેરેના લેવા અને પત્ર તે વર્ષાકાલમાં થતી તાદલજા વિગેરેની ખાજી લેવી તથા કોમલ જગ ચોલાની સીંગો પણ ગ્રહણ કરવી કારણ કે, તેમાં ઘણા જીવો રહ્યાય છે અને છાત્રિ યતી નથી

હવે વૃતાક કે જે કામોદીપક અને નિદ્રા વર્ધક હોવાથી દૂષિત છે તે વિષે લોકિક શાસ્ત્રમાં પણ લખે છે “શિવ પાર્વતીને કહે છે, હે પ્રિયે ‘વૃતાક, કાર્ત્ત્વિગંડા અને મૂલા વિગેરેનો ભક્ષણ કરનાર મૂઢ પુરુષ અતકાલે મને સંભારશે નહીં” વળી “શાસ્ત્રને જાણનાર પુરુષે, વૃત્તાક, ધોળાવૃત્તાક, મૂલા અને રાતામૂલા વર્જવા, એમ મનુષ્ય કહેલું છે” આ પ્રમાણે ભારતના શાંતિપર્વના પ્રથમ પાદમાં લખે છે.

વળી રસથી ચલિત ઇટલે વેસ્વાદ થયેલા, વાસી દ્વિદલ, પુછા, વડા અને રાખેલા કુર વિગેરે તે શિવાય બીજું પણ કોહેલું સર્વ અન્ન ત્યજી દેવું, કારણકે તે બહુ જીવ સસક્ત થઈ જાયછે કહ્યું છે કે, “તેવું અન્ન સચ્ય કરવાથી મિથ્યાત્વ વધે છે, વાપરવાથી વિરાધના યાયછે અને તેમાં ઉદર વિગેરે ઘણી જાતના સમુદ્ધિમ જીવો ઉપજેછે, ઇત્યાદિ ઘણા દોષ થાય છે” અને ભાવાર્થ એવો છે કે, તેવું અન્ન જો રાત્રે વાસી રાખ્યું હોય તો તે જોઈને બીજા મિથ્યાત્વ પામે છે અને કેટલાક નિંદા કરે છે કે, “જુઓ આ શ્રાવક! કેવો સચ્ય કરનારાછે.” વળી તેવી રીતે વાસિ રાખવાથી સયમની પણ વિરાધના થાયછે, તેમજ તેવા સાધુવા વિગેરેને રાત્રી મુકવાથી કરોઢીયાની જાલ તથા બીજા સૂક્ષ્મ પ્રાણીઓની જાતિ તેમાં ઉપજે છે પોઢી, માલપુવા વિગેરે વાસી રાખવાથી તેમાં છાલીયા જીવ ઉત્પન્ન થાયછે તેવા આહાર ની અભિલાષા કરવા ઉદર આવે છે, અને તેના કરડવાનો અવાજ સાંભળી માર્જાર વિગેરે ત્યાં આવી તેમનું ભક્ષણ કરી જાયછે ઇત્યાદિ ઘણા દોષ થાયછે એ પ્રમાણે શ્રીવૃહત્કલ્પની ટીકામાં કહેલું છે છાલીયા જીવ ત્રીત્રિય જાતિના છે, એમ વૃદ્ધ સંપ્રદાય છે. કેટલાક દુઢકાદિ આ ચઢીત રસને પણ અભક્ષ્ય માનતા નથી તે અયુક્ત છે કારણ કે, રોટલી વિગેરેમાં તે પ્રત્યક્ષ જણાયછે ઉપલક્ષણથી કાઢાતિ ક્રમ થયેલા પક્વાન્ને પણ ચઢીત રસમાં ગળવું તે વિષે એમ લખ્યું છે કે, “જે દિવસે પક્વાન્ન કર્યું હોય ત્યારથી વર્ષા કાલમાં પંચદિવસ સુધી કલ્પે, શીત કાલમાં એક માસસુધી કલ્પે અને ઉષ્ણ ઋતુમાં વિંશ દિવસસુધી કલ્પે. મુનિ ત્યાં સુધી તે ગ્રહણ કરે” કેટલા એક એમ કહે છે કે, યજ્ઞ સુધી વર્ષ, ગધ, રસાદિ

(૨૨૨)   યાત્રીગ પ્રહારના અમળનો ત્યાગ કરવા વિષે

ઘમડયુ ન હોય ત્યા સૂધી કલ્પે છે વહી જાદ્રા નક્કરથી આરાનો રસ, અને કે દિસ પત્રીનું દહી અને છાન્ન પળ સેવના યોગ્ય નથી- આ પ્રમાણે મર્યાબદ્ધનો વિચાર સપ્રદાયથી પ્રાપ્તી લેવો

વહી અનાપ્યુ ઇટલે એની જાતિકે નામ જાણરામા ન હોય તેવા ફલ, પત્ર, પુષ્પ અને મૂલનો ત્યાગ કરવો તે વિષે વ્રહ્માંડ પુરાણમા લખે છે કે, અમદ્યનુ મક્ષણ કરવાથી કઠ રોગ વિગેરે યાયછે શાતાતપ ઋષિના રચેલા શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે, અમદ્યનુ મક્ષણ કરવાથી હૃદયમા ક્રુમિ ઉત્પન્ન થાયછે.

ઉપર પ્રમાણે સર્વ મહીને વાવિશ પ્રકારના અમદ્ય છે એ વીજા શ્લોકનો અર્થ કહ્યો.

ઉપર કહેલા સર્વ અમદ્ય પાપરૂપ છે, તેથી શ્રીમિત્તેન્દ્રના આગમના મર્મને જાણનારા વ્રતધારી ગૃહસ્થોષ ઇન્દ્રિયોને વશ કરીને સર્વદા સેવવાનર્હી.

વ્યાખ્યાન ૧૧૯ મું.

ચલિતરસ ઇટલે વાસી અન્ન વિગેરે અમદ્ય કહ્યુ છે. પણ તે ઘાલ ગોપાલ વિગેરે સર્વથી ત્યાગ કરવુ અરાખ્ય છે માટે પુન તેનું વર્ણન કરે છે

સૈ ચલિતંનિ સ્વાદં દ્રઘાક્ષાણા યોનિસ્થાનક ।

પર્યુપિત કૃત્સિતાન્નં મક્ષણા દુઃસ્વમાસદેત ॥

ચલિતરસ ઇટલે " રસથી ચક્ષિત થયેલુ, નિ સ્વાદ થયેલુ, ઘેરદ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિનું સ્થાનક, વાસી રહેલુ, અથવા કોહી થયેલું અન્ન મક્ષણ કરવાથી પ્રાપ્તી દુઃસ્વને પ્રાપ્ત થાય છે " આ અર્થને દૃઢ કરવાને નીચે પ્રમાણે દૃષ્ટાત છે—

કનકપુર નામના નગરમા જિનચંદ્ર નામે એક ઘેઠી હતો તેને શીલવતી નામે પત્ની હતી તે ઉપયથી ગુણસુદર્ નામે એક પુત્ર થયો હતો તે બાલ્યવયથી

धर्म रहित हतो एक बखते तेनी माताए तेने कलु के, वत्स ! तु वासी भोजन कर रही, केमके वासी भोजन करवायी देहमा घाघर, करोळिया, अने त्वचा विकार बिगरे तथा बात सबधी अनेक रोगो थशे, वळी बुद्धीनु हीनपणु थशे ते साथे त्रस जीवनी हिसा लागशे ते सबधी विशेष दोषो जाणवा होयतो श्री समयामृतसूरिनी पासे जईने जाणी लेजे तेणे उद्यानमा रहेला ते गुरुपासे जईने तेना दोष पुछ्या. एटले गुरु बोल्या के, तूं सुभाग नगरमा जा त्या थावर नामे एक चडाल छे, ते तेने एना दोष कहेसे गुणसुदर सुभागनगरे गयो, त्या थावर चडालनु घर शोधी तेने वासीना दोष पुछ्या थावरे कलु के, हु कहींश पछी ते चडाले एक गृहस्थनी दुकानेयी शाळ, दाळ बिमरे सीउ तेने अपाव्यु, तेणे छीधु अने ते कोई कृपणने घेर मूल्य आपीने रभाव्यु उपारे ते भोजन करवा बेठा त्पारे ते कृपणनी स्त्रीए पुज्यु के, तमे क्याथी आव्या छो ? गुणसुदरे पोतानो सर वृत्तात जणाव्यो ते उपरथी ते स्त्रीए पोताना भाई तरीके ओलख्यो बजि दिवसे गुणसुदर जवाने तैयार थयो, पण ते स्त्रीए आम्रहथी रोक्यो पछी तेणीए पोताना लुब्ध पति पासे शाळि बिगरे सारु भोजन राखवा माय्यु, एटले तेणे कलु के, ' बाल अने तेल लई जईने भोजन कराव्य, बीजु नही मळे ' पण ते स्त्रीए तो बीजी दुकानेयी घी खाळ बिगरे लावी गुणसुदरने माटे घेवर बिगरे करवा माब्था ते बातनी तेना पतिने लखर पडी एटले ते बहु खेद पाय्यो अने क्रोधथी तेणे वासी अन्न खाउ तेथी ते तत्काळ हृदय फाटी ने मृत्यु पाय्यो स्त्रीए जाण्यु के, में मारा भाईने भोजन करवा राख्यो तेथी आ बन्नु, पण तेणीए आ बात कोईने जणावी नही कारण के जो ते बात बहार पडे तो ते अपुत्र होवाथी बहु द्रव्य राजा लई जाय आवा भयथी ते बात कोईने जणाव्या बगर तेणीए श्रेष्ठीना शबने घरमा खाडो खोदीने दाटी दीधु पछी तेणीए पोताना बधुने गुप्त रीते ते बात जणावी अने कलु के, भाई ! तु अहीं रहीने तारा बनेवीना चार कोटी द्रव्यनो व्यापार कर्य अने श्रेष्ठी बिपे कोई तने पुछे तो तारे कहेउ के, ते दरीआ घाटे व्यापार करवा गया छे जो तेने जीवतो कहीशु तो मारे सौभाग्यवतीनो बेप रखाशे अने जो मृत्यु पामेलो कहेशु तो विधवापणु भोगवडु पडशे तेथी शोक के रुदन काई करवु नही केमके तेम करवायी उलटु नुकशान छे " आवा भगिनीना वचनथी गुणसुदर त्या रही दुकाने बेसीने व्यापार करवा लाग्यो, हवे पेलो चडाल गुणसुदरने अन्न जपावी घेर गयो भोजन समय थता तेनी स्त्रीए ' आ आजैज राय छे. ' एम कठोर अने असत्य वचन कही, ते चडालने वासी भोजन खावा आप्यु ते साथे बावीश पोहोरनी छाश पण आपी ते समये काईक अन्नकार पण थयो हतो चडाले ते वासी छे एम जाण्यु पण हुनार्च होवाथी

પોતાના નિયમને ગળ્યાવગર તેણે સ્વાધુ તેથી શૂન્યના રોગવડે માદ નિદ્રામા મૃત્યુ પામ્યો અને ગુણસુંદરની યેનના ઉદરમા પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો (જે રાત્રે શેઠ જીવતા હતા.)

કેટલાક દિવસો ગયા પછી ગુણસુંદર માતંગના પાઢામાં ગયો. ત્યાં યાવર માતંગને ઘેર શોકયુક્ત આક્રંદ સાંભળી તથે કોઈને પુછ્યું, ઇટલે તેણે યાવર ચંડાલ નુ મરણ જણાવ્યું તે સાંભળી ગુણસુંદર શ્વેદ પામ્યો અને 'ઓરે ! તેને અકસ્માત નુ થયું ? તેના મરણ પામવાથી મારો સદેહ પણ માંચ્યો નહીં' એમ વિમાસવા લાગ્યો, પછી તે સ્વદેશ જવાને તૈયાર થયો પણ તેની ઘરેને પોતાને પુત્રનો જન્મ થતા સુધી રોક્યો

એક દિવસ ગુણસુંદર હાટે ઘેઠો હતો તેવામા કોઈ સ્ત્રીએ જાણીને તેને કહ્યું કે, તને તારો ભાણેજ તેડાવે છે તે વિસ્મય પામીને ઘેર ગયો ત્યાં તરતના જન્મેલા બાલકને દીઠો તેણે કહ્યું કે, તું યાવર ચંડાલને ઘેર જા, ત્યાં તરતના જન્મેલા બાલકને યાવરની સ્ત્રી મારી નાલે છે તેને વચાવ્યું સુંદરે ત્યાં જઈ ચંડાલીને કહ્યું કે ઓરે ! શામાટે હિંસા કરે છે ? ચંડાલી બોલી-શુ કહ, આ પુત્ર ક્યારે ઉદરમા આવ્યો ત્યારે તમારો મિત્ર મૃત્યુ પામ્યા અને ઘરમા અત્યંત દારિદ્ર આવ્યું' પછી સુંદરે તેને ઘણું દ્રવ્ય આપીને તે પુત્રને મૃત્યુથી વચાવ્યો પછી તે ઘેર આવ્યો ઇટલે તેનો ભાણેજ બોલ્યો કે- મામા, તમારો સદેહ યથો થયો ? મામાએ કહ્યું, યથો નથી સ્વારે ને બોલ્યો- હુ યાવર ચંડાલના જીવ છું તે તારા જેવા સાંપર્મીની યાત્રિ કરવાથી અને અબદ્યનો નિયમ પાલવાથી એક ચાર કોટી દ્રવ્યનો સ્વામી થયો છુ તેમા પણ મે કિંચિત્ વિરાધના કરી હતી તેથી તે બધમા હુ શૂંઝરોમના મહાવ્યાધિથી મૃત્યુ પામ્યો હતો અને જે તારા ચનેલી શ્રેષ્ઠી લાંબીયી તેમજ વાસી અન્નનુ ભક્ષણ કરવાથી મૃત્યુ પામીને યાવર ચંડાલને ઘેર પુત્રપણે અવતર્યો છે, માટે હવે તમેપણ આજથી અબદ્ય જોવાના નિયમ અગીયાર કરો " આ પ્રમાણેની હઠીજીવ જાણવાથી નિ સદેહ થપેલો સુંદર તરતજ તે નિયમ લઈ પોતાને નગરે આવ્યો, અને સર્વ વૃષ્ટાત પોતાની માતાને જણાવ્યો તે સાંભળી તેની માતા હર્ષ પામી કહ્યું છે કે,

અધમા સાન્વયા સુના મધ્યમા દ્રવિષાર્જનૈ ।

ઉત્તમા રુખ્યતિ માતા તૈસ્તૈ સુકૃત કર્મભિ ॥

" અધમ માતા, પુત્રનો વશ વધવાથી રાજી થાય છે, મધ્યમ માતા પુત્ર દ્રવ્ય કમાય નેની હર્ષ પામે છે અને ઉત્તમ માતા પુત્ર અનેક પ્રકારના સુકૃત કરે તેથી હર્ષ પામે છે "

ગુણસુંદરે એક વસ્ત્ર શુભ મહારાજને પુછ્યું કે-સ્વામી ! આપની આજ્ઞા પ્રમાણે કરવાથી મારો સદેહ તો દૂર થયો પણ મારા બાલક ભાણેજને વાચા શી રીતે

थई ? गुरु सोल्या के, ते चडाळे अत समये पोताना मित्र कोइ व्यतर देवने पुज्य हतुं के, मित्र ! सुदरनो सद्य माराथी भग्न ययो नही, तेनु मारे शु करतु ? देवे कलु के, तु पेरा कृपण श्रेष्ठिने घरे ज्यारे जन्मीश त्यारे हु तारा मुखमा प्रवेश करीने तेनो सद्य दूर करीश एवी तेने पाळणने पण वाणी थई हती. जा प्रमाणे साभळी सुदर श्रावक धर्म पाळी, प्राते मुनिधर्मने पण स्वीकारी जंते स्वर्गने प्राप्त ययो.

“उपर रुहेला चरित्रना तत्त्वने विचारी अने जेमा सर्व इन्द्रियोनी पटुता प्राप्त पाय छे तेनु सन्मनुष्यपण भेळवी भविप्राणीओ वासी अने कोहेला ज्ञानो त्याग करारूप मतने ग्रहण करो ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेश मग्नहाख्याया मुपदेशप्रासादयस्य
वृत्तां चलिंतरस अभक्ष्य विषये एकोनविंशोत्तरशततमः
प्रथम ॥ ११९ ॥

व्याख्यान १२० मुं.

हवे अजाण्या फळ संवधी गुण दोष कहे छे.

फलान्यज्ञातनामानि पत्रपुष्पाण्यनेकधा ॥

गुरुसाक्ष्यात्मसौख्यार्थ त्याज्यानि वकचूलवत् ॥ १ ॥

व्याख्या.

“ जेना नाम जाणवामा न होय तेवा अजाण्या फळ, पुष्प अने पत्रोने आत्मसुखने माटे गुरुनी साक्षीप वंकचूल नी जेम त्यजी देवा ”

वकचूलनो प्रथम आ प्रमाणे—

वकचूलनी कथा.

दोंपुरी नामे नगरीमा विमलयशा नामे राजा हतो. तेने पुष्पचूल अने पुष्पचूला नामे पुत्र पुत्री हता तेमा पुष्पचूल प्रकृतिथी वरदान् अने उद्धत हतो, तेवी लोकमा वकचूल एरा नामची प्रख्यात यथो हतो तेनी रजादधी कंटाळीने प्रजाए राजाने फरीयाद करी, राजाए क्रोध पायी तेने नगरीनी धहार काढी मुस्यो. तेना अनुरागथी तनी स्त्री जे तेनी वेहेन पुष्पचूला तेनी पाळल गया अरण्यमा जता भिल्ललोकोण तेने पोतानो राजा कथो.

એક વચ્ચે તે સિદ્ધગુહા નામની પાલ્લમાં કોઈ આચાર્ય પધાર્યા તેમણે વર્ષ કાલના ચારમાસ રહેવાને માટે વક્રચૂલની પાસે સ્થાનની યાચના કરી વક્રચૂલે કહ્યું કે, જો ત્રિહિ રહેવું હોયતો મારી સીમામાં ધમોપદેશ કરવો નહા, મૌન રત્ન સૂરિએ કહ્યું કે, તે અમારે માન્ય છે, પણ જ્યાસુધી અમે રહીએ ત્યાસુધી તમારે જોઈ હિસા કરવી નહીં વક્રચૂલે તે સ્વીકાર્યું ચાર માસ પછી વિદાર કરવાના સમય આવ્યો પટલે આચાર્યે વક્રચૂલને જણાવ્યું કહ્યું છે કે, “સાધુ, પક્ષી, ધ્રમરના ટોલા, ગોવ્લ અને મેય એક ઢામે રહેતા નથી” મૂરિની સાથે કેટલેક સુધી વક્રચૂલ વચ્ચે ચર્ચા થઈ જ્યારે પોતાની સીમા પૂર્ણ થવાથી તે જમો રહ્યો ત્યારે સૂરિ બોલ્યા કે, ‘રે મદ્ર’ તુ આટલા અભિગ્રહ લે- ૧ અજાણ્યા ફઠ લાવા નહીં, ૨ સાત ખાંડ પગળા પાછા ફરેને કોંઈની ઉપર ધા કરડો, ૩ રાજાની સંતોને સેવડી નહીં, અને ૪ કામગામ નુ માસ લાગુ નહીં આ નિયમ સુગમ લાગવાથી વક્રચૂલે ગ્રહણ કર્યા પછા તે ગુરુન નમીને પોતાને ઘેર ગયા

એક સમયે વક્રચૂલ રીંજા ચોરોની માથે કોઈ સાથને ભૂટીને અરણ્યમાં પેદો તે વચ્ચે સર્વને ધુરા લાગી રીંજા ચોરલોકોએ ધુધાર્ચયઈ કિંપાકના ફલ લાધા અને વક્રચૂલે અજ્ઞાત ફલનો અભિગ્રહ હોવાથી તે ફલનુ નામ ન જાણવાના કારણ થી લાધા નહીં રીંજા ચોર મૃત્યુ પામ્યા ગયા કારણકે કિંપાકના ફલ વિપમય હોય છે તે જોઈ વક્રચૂલે વિચાર્યું કે, અહા, નિયમનુ ફલ કેવું ઉત્તમ!

પછી તે ત્યાંથી રાત્રે પોતાના ઘરમાં આવ્યો, ત્યાં પોતાની પત્ની સાથે એક પુરુષને મુતેલો જોયો પટલે કોપથી તેને મારવાને તૈયાર થયો ત્યાં ગુરુએ આવેલો નિયમ યાદ આવવાથી સાત ખાંડ પગળા પાછો ફર્યો તેથી હાથમાં ડગામેલું સ્વદ્ધ દ્વાર સાથે અયટાયુ, તેના અવાજથી તેની ઘેન જાગીઝડી અને બોલી કે, તુ કોણ છે? સ્વર ઉપરથી તેને ઓલસીન તેણે પુછ્યું કે, આવો પુરુષવેશ કેમ લાધો છો? તેણીએ કહ્યું કે, પુરુષનો (તારો) વેગ લઈને નટનું નૃત્ય જોડા સમામાં મર્દ હતી ત્યાંથી પાછી ફરતા થાકી જવાથી વેશ બદલ્યા વિના એમને એમ મારી મારી સાથે સુઈ મર્દ હતી તે માથેથી તેણે પોતાના નિયમ દેનારા ગુરુની પ્રશ્નસા કરી

એક વચ્ચે પેલા મૂરિના ગિરિઓ ત્યાં આવ્યા, તેમને નમી વક્રચૂલે શ્રીજિન પ્રાસાદ કરાવવા વિષે ધર્મદેશના સામઘી તેથી તત્કાલ તેણે તેજ પછીમાં ચર્મણવતી નદીને તીરે એક જિનપ્રાસાદ કરાવ્યો તેમાં શ્રીચીર ભગવતની સ્થાપના કરી અનુક્રમે તે તીર્થ થયું એ તીર્થની યાત્રા કરવાને કોઈ વળિયું છી સાથે ત્યાં આવ્યો ચર્મણવતી નદી ઉતરવાને તે દપતાં વાદાણમાં વેગ પ્રાસાદનું શિલર જોતા તે વળિ-

कनी स्त्री चदनादिक उत्तम द्रव्यो सुवर्णना कचोळामा लईलईने तेनी सामे नाखवा
 लागी एटलामा ते वणिकस्त्रीना हाथमाथी कचोळु नदीमा पडी गयु ते जोई वणि-
 क बोल्पो-अरे भद्रे ! बहु खोटु थयु-आ कचोळु राजानु उे, आपणे घराणे राख्यु
 छे, तेमा अमूल्य रत्न जडेलाउे, हवे हु तेने शु उत्तर आपीश ? पछी ते वणिकनी
 जाझावी कोइएक माठी ते लेवा नदीमा पळ्यो अदर शोधता श्रीपार्श्वनाथना विंज
 ना खोळामा रहेलु ते कचोळु तेणे दीठु ते लईने तेणे वणिकने आप्यु, ते रात्रे खला
 सीने स्वप्न थयु के, नदीमा पुष्पमाळा नाखवी, ते माळा जे स्थाने स्थिर थाय तेनी
 नीचे श्री पार्श्वनाथजीना विंजनी शोध करवी, अने ते एक विंज लईने वकचूलने
 आप्यु खळासीए ते प्रमाणे कर्तु अने श्रीपार्श्वनाथजीनु विंज काढीने वकचूलने
 आप्यु तेथी घणा खुशी यई तेणे ते माळीने पुष्कळ दान आप्यु अने श्रीवीरप्रभु-
 ना प्रामाढनी उहार मडपमा ते विंबने तेणे स्थापित कर्तु पछी नवीन चैत्य वरावी
 तेमा स्थापयाने माटे ते विंब लेवा माट्यु, घणा पुरुपोए मळीने प्रयत्न करी, पण
 ते विंज त्यावी चळित थयु नही त्याज रह्यु अद्यापि पण ते त्याज छे त्यारपछी
 एक दिवस पेला माळीमारें आवीने कळु के, हे स्वामी ! वीजु एक विंब अने सुव-
 र्णनो रथ नदीमा ते स्थानके उे एटले वकचूले सभा वच्चे पुज्यु के, आ बने विंब
 विषे कोई काइपण हकीकत जाणे छे ? एटले एरु वृद्ध पुरुषे कळु के, “ देव, पूर्वे
 राजापाळ नामे राजा शत्रुना सैन्य साथ युद्ध करवा गया हता, ते समये शत्रुना भय-
 थी ते राजानी राणी पोतानु सर्वस्व अने आ ते विंब सुवर्णरथमा राखीने आ चर्म-
 णवती नदिने जळदुर्ग धारी तेमा एक वहाणमा रही हती एवामा कोइ वुर्जने आवी-
 ने तने कळु के, राजा मृत्यु पाम्या ते साभळताज तेणीए ते विंब तथा रथ सहित
 वहाणज आक्रमण करवावडे नळमा डुवाडी दीथु पोते जिन यानथी मृत्यु पामीने
 देवता थयेळ ह्ये, नहीं तो आ विंजनो महिमा कोण करे ? ते वे विंजमाथी एक
 विंब तमे लाव्या छे अने वीजु एक विंज त्या ज रहेल जणाय उे ” आ प्रमाणे
 साभळी ते विंज लेवाने माटे वकचूळे अनेक उपाय करी पण ते निकळ्यु नहीं, एम
 सभळायउ के, ते विंज अद्यापि त्याज छे अने वर्पमा एक दिवस दर्शन आपे छे
 श्री वीरप्रभुना विंजनी अपेक्षाए श्रीपार्श्वनाथना विंब बहु नाना होराथी श्रीवीर
 प्रभुनी आगळ त बाळकरूप छे एवु धारी त्याना मेवाडी भिछ विंगेरें लोकोए तेनु
 चेष्टण पार्श्वनाथ एवु नाम पाड्यु ते सिंहगुहा पछीने ठेकाणे अनुक्रमे मोटु
 नगर वसेतु ॥ अद्यापि श्रीवीर भगवतनी तथा चेष्टणपार्श्वनाथनी यात्रा करवा
 अनेक स्यो त्या आवी तेमने आराधे छे.

“ એક વરતે વક્રચૂલ ઝાઝાવિની નગરીમા ઘોના પુચ્છે રાજાને રાજાના મંદારગૃહમા પેઠો ત્યા તે રાજાની મુખ્ય પટરાણીના જોવામા આવ્યો, ઘટલે તેણે કોપ કરીને પુછ્યુ કે, તુ કોણ છુ ? તેણે કહ્યુ કે, હુ ચોર છુ રાણીએ કહ્યુ કે, ખય પામીશ નહીં મારી સાથે સગમ કર્ય વક્રચૂલે કહ્યુ કે, તુ કાણ છુ ? તે વોલી કે, હુ રાજાની રાણી છુ, ચારે કહ્યુ કે જો તુ રાજપત્ની હો તો મારી માતા ડો માટે હુ પાછો જાઝુ છુ તે સામઝી રાણીએ નવચઢે પોતાનુ શરીર વિદારણ કરીને પાંકાર કર્યો, ઘટલે તત્કાલ રત્નપુરુષોએ આવીને વક્રચૂલને પામી લીધો આ વધી ફકીકત ગુસ્ત ઝખેલા રાજાએ સામઝી તેથી રાજાએ ચિતવ્યુ કે, અહો, સ્ત્રીચરિત્ર કેવુ દુર્લભ છે ! માત કાઢે રક્ષકો તેને રાજાની પાસે સમામા લઈગયા રાજાએ તેના વંશન ઝોડાવા ઘટલે ત નમસ્કાર કરીને ખાગલ વેઠો રાજાએ પુછ્યુ કે તુ મારા મદિમા કેમ પેઠો હતો ? વક્રચૂલ વોલ્યો કે, દેવ ! હુ ચોરી કરવાને પેઠો હતો, ત્યા મને દેવીએ ઢીઠો, ઘટલે મીપાડ-ખો પાસે પકડાવા વક્રચૂલે પેલી નીચ વાત્તી કહી નહીં, તેથી રાજા ધગો સુગ્રી થયો અને તેને પુત્ર કરીને રાવ્યો રાજાએ પટરાણીને મારવા માડી ત્યારે વક્રચૂલે તેને પચાવી આરી રીતે પ્રત્યક્ષ નિયમોનુ ફલ દેહી વક્રચૂલ મનમા ધારવાર વિચારમા લાગ્યો કે, અહો, નિયમોનુ ફલ કેવુ ઉત્તમ છે

એક વરતે રાજાએ તેને કોઈની સાથે યુદ્ધ કરવા મોકલ્યો ત્યા વે જાત્રુમેનિકોના માઢ પ્રહારોથી ઘાયલ થયો રાજાએવકો તેને રાજા પાસે લઈ આવ્યા રાજાએ તેના ઔપધ માટે ઘણા વૈદ્યોને જઠરા કર્યા વૈદ્યોએ વા ગડાના માસનુ ઔપધ ઘતાવ્યુ, પણ વક્રચૂલે તેનો નિયમ ફેરલો હોવાથી તે ઔપધની ઇચ્છા કરી નહી પછી રાજાએ તેના મિત્ર જિનદાસને નીજ ફના ગામથી વોલાવ્યો જિનદાસ ઝજેળીએ આવતો હતો ત્યા માર્ગમા વે દેવીઓને રુદન કરતો તેણે ઢીઠી શ્રેણીએ પુછ્યુ કે, ભદ્રે ! કમ સ્વગ્ઠો ? તે વોલી કે, ભદ્ર ! અમે બંને મર્ત્તો વગરની સૌધર્મ દેવબોઠ નિવામી દેવીઓ છીએ કાકપક્ષનિ માસ ન સ્વાય તો વક્રચૂલ અમારો પતિ બાય તેમ છે પણ તમારા રચનથી જો તે નિયમના ભગ કરશે તો તે દુર્ગતિને પામશે અને અમે મર્ત્તાર વિનાની રહેજી, વધી અમે રુદન કરીએ છીએ તે સામઝી જિનદાસ વોલ્યો કે-દેરી ! રુદન કરો નહીં, હુ તેને વિશેષ દદ કરીશ પછી જિનદાસ ઝજેળી આવ્યો અને રાજાની પ્રેરણા છતા વક્રચૂલે તેણે કહ્યુ કે, “ મૃત્યુ આવે તે સારુ, દારિદ્રનો સગમ થાય તે સારુ, પણ ગ્રહણ કરેલા વ્રતનો ભગ કારો તે સારુ નહીં, ” ઇત્યાદિ વચનાથી વક્રચૂલ વિશેષપણે વ્રતમા દદ થયો અને

छेपटे मृत्यु पामी अच्युतकल्पमा देवता थयो ज्यारे जिनदास त्याथी पाछो वळयो
त्यारे पाछी पेली बने देवीओने मार्गमा रुदन करती तेणे दीठी एटले पुठ्यु के,
भट्टे ! हवे केम रुवोछो ? मे तेने मास भक्षण करवा दीधु नथी ते बोली के, भट्ट !
त नियमनी अधिक आराधना करवायी अच्युत देवलोकमा देवता थयो, एटले
अमे तो भर्त्तार विनानीज रही ते साभळी जिनदास पोताने घेर गयो त्यारथी
आ दीगुरी तीर्थने निर्माण करनार वंकचूल अधिक मख्यात ययो.

“ जेम श्री वरूचूल चोर छता अगिकार करेला नियमोने दृढपणे पाळवायी
अच्युतरूपने पाम्यो, तेम अन्य भव्य प्राणीओ पण सर्व अभक्ष्यनो त्याग
करवायी अत्यंत सुखनी एष्टिने पामेडे ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेश संग्रहाख्याया मुपदेशप्रासाद
ग्रन्थस्य वृत्तौ जमदग्निर्ममत्रिपये विंशत्युत्तरशततम.
प्रवध. ॥ १२० ॥

आठमो स्तन समाप्त.

શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદે

નવમ સ્તંત્ર પ્રારંભ.

વ્યાખ્યાન ૧૨૧ મુ.

સાતમા વ્રતની અતર્ગત

અનંતકાય સ્વરૂપ.

પ્રસિદ્ધા આર્યદેશેષુ, કદા અનંત કાયિકા ।

દ્વાત્રિશઃ સખ્યયા જ્ઞેયા, ત્યાજ્યાસ્તે સપ્તમે વ્રતે ॥ ૧ ॥

વ્યાખ્યા.

“ આ આર્યદેશમા કદ વિગેરે ષતીશ પ્રકારના અનંતકાય પ્રસિદ્ધ છે, તે સાતમા વ્રતમા ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે ” કદ પ્રમુખ અનંતકાય ષતીશ પ્રકારના છે, તે આ પ્રમાણે-૧ સૂરણ કદ, ૨ વજ્રકદ, ૩ લીલી હલ્દર, ૪ લીલુ આદુ, ૫ લીલો કચુરો, ૬ સતાવરી. ૭ પિછાલી (વરિયાળો કદ), ૮ કુઆર, ૯ ધોર, ૧૦ મળો, ૧૧ ભસણ, ૧૨ વશકારેલા, ૧૩ ગાજર, ૧૪ લુણીની માજી, ૧૫ લોઢીની માજી, ૧૬ ગિરિકર્ણીકા, ૧૭ પત્રના કુપર્ણીઆ, ૧૮ તરસુઓ, ૧૯ થેગી, ૨૦ લીલી મોથ, ૨૧ લોણ રુસવલી, ૨૨ વિદ્ધહુડા, ૨૩ અમૃત વેલ, ૨૪ મુઝા (કાદા), ૨૫ મૂમિમાથી નીકળતા ઘીલાડીના ટોપ, ૨૬ વિદલના અકુરા ૨૭ દક્ષવધ્ધુલો, ૨૮ સૂઆવણ ૨૯ પલક, ૩૦ કોમલ (કાચી) આવલી, ૩૧ આલુ કદ, ૩૨ પિંડાલુ-આ રૂપા નામે કરી અનંતકાય છે તે શિવાય બીજા લક્ષણવંદે અનંતકાય છે આ સર્વ કદજાતિ અનંતકાયિક છે તેઓના પ્રસિદ્ધ ભેદ નામથી કહે છે ૧ સૂરણ કદ, પ્રસિદ્ધ છે ૨ વજ્રકદ, પ્રસિદ્ધ છે ૩ આદ્રિ (લીલી) હલ્દર ૪ આદ્રિકદ, શુભવેર તે લોકમા ‘ આદુ ’ એવા નામથી પ્રસિદ્ધ છે ૫ આદ્રિકચૂરક ૬ સતાવરી ૭ પિછારિકા એક જાતની પ્રસિદ્ધ વેલ છે. ૮ કુમારી પટેલે કુઆર ૯ ધોર ૧૦ મડુચી પટેલે મળો ૧૧ લઘુન તે ભસણ, ૧૨ વશ કરેલા ૧૩ ગાજર ૧૪ લેવણક એક જાતની વનસ્પતિ છે, જેને માલવાથી સંજિકા (સાજી) ઉત્પન્ન થાય છે ૧૫ લોઢક પટેલે કમલિનીનો કદ ૧૬

નિરિકર્ણિકા એક જાતની વેલ ૧૭ કુપલીઆ-પાત્રા-તે પ્રૌઢ પત્ર થયા પેહેલા વીજ ડગવાને સમયે જે અકૂરા થાયછે તે વધા લેવા આર્હે શિષ્ય શકા કરેછે કે, “ શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે, ‘સર્વ કિશલય-કુપલીઆ ડગતી વસ્તે અનત કાય કહેલાછે’ તે વાયવ તો તમે સત્ય વર્ચુ પળ અન્યત્ર શાસ્ત્રમાજ કહેલું છે કે, “ જોરિયમૂલે જીવો સોવિય પત્તે પદમયા ઇતિ ” ઇટલે જે મૂલનો જીવ છે તે પળ પ્રથમ ડગતા પત્રમા આવેછે એ વાક્યનુ સમાવાન શુ ? એક ડેકાણે સાધો છો તો પીજે ડેકાણે તુટેછે ” ગુરુ કહેડે તેનો ઉત્તર સામઝ, ઉતાવળો ન થા જે વીજ છે તેનો જીવ વર્ષાકાલ તથા પૃથ્વી વિગેરે સામગ્રી પામીને ડગવાની અવસ્થામા તેનો તે રહેછે અથવા રીજો પળ હોયછે વીજ ને મૂલપ્રથમ પત્રમા એક જીવપણુ કહેલુડે, તે એમ પળ જાણીએ ડીએ પળ કહ્યું છે કે, વાંજમા મૂલપળે ઉત્પન્ન થઈને તે વીજનો જીવ અડા વીજો જીવ તે પત્રી થનારી ડગવાની અવસ્થાને ઉત્પન્ન કરેછે ઉદ્ભવ વસ્તે કિશલય કુપલીયાની અવસ્થામા જરૂર અનતા જીવો ઉત્પન્ન થાયછે તેથી તે મૂલનો જીવ પોતાની સ્થિતિના ક્ષયથી વિનાશ પામી તેજ જીવ અનત કાય-પળાને પ્રાપ્ત કરી ડ્યાસુગી પ્રથમ પત્ર વાય ત્યાસુગી વગેરે ઇટલે તેમા વિરોધ આવતો નથી કેમકે કિસલ્પમા અનત કાયપણુ અને એક કર્નાપણુ બંને હોયછે. કંટલ્પએક આચાર્યો પ્રથમ પત્ર એ શબ્દથી વીજની પેહેલી ડગવાની અવસ્થાજ કહેડે. પછી તે પ્રત્યેક હો કે સાધારણ હો સાર એ છે કે સર્વ પ્રકારના કિશલય અનત કાયિક છે ૧૮ ત્રાસુઓ ૧૯ થેમ તે ગોપીરુદ. ૨૦ હીલી મોથ. ૨૧ લવણનો વીજો પર્યાય ધ્રમર નામના વૃક્ષની ત્વચા તે ત્વચા શિવાય તેના વાંજા અવયવ લેવા નહીં ૨૦ વાવીશમો ખેદ લિલોઢા તે પ્રસિદ્ધ છે. ૨૩ તેવી-શમો ખેદ અમૃતાછીંટે ૨૪ ચોવીશમો ખેદ મૂલાંડે તે વિપે ભારતમા પળ લેલેછે કે,

પુત્રમાસ વર જુક્ત ન તુ મૂલક જરૂણં ।

જરૂણાન્નરકં ગચ્છે હર્જનાત્ સ્વર્ગમાપ્નુયાત ॥

“પુત્રનુ માસ લાઘુ સારુ પળ મૂલાનુ મક્ષણ કરવું સારુ નહીં જો મૂલા લાયતો નરકે જાયછે અને તેને વર્જવાની સ્વર્ગે જવાયછે ” વળી કહ્યું છે કે —

રક્તમૂલકમિત્યાહુ સ્તુલ્યં ગોમાસ જરૂણ ।

શ્વેતં તદ્વિધિકૌતેય મૂલકં મદિરોપમ ॥

“ હે કુતાના પુત્ર, જે રાત્રો મૂલોછે તે ગાયના માસ જેવોછે અને શ્વેત મૂલોછે તે મદિરા જેવોછે. ” વળી કહ્યું છે કે—

યસ્મિન્ ગ્રહે સદાન્નાર્થ, કદમૂલાનિ પચ્યતે ।

સ્મશાનતુલ્ય તદ્દેશમ, પિતૃઞ્ચિ પરિવર્જિત ॥

“જેના ઘરમા હમેશાં સ્વાવાને માટે કદમૂલ રધાયછે, તેનું ગૃહસ્મશાન જેવું છે અને પિતૃઓ તેને ત્યજીદે છે ”

૨૬ પચવીશમો ભેદ મૂમિક્કુદ્દાળે છત્રકનોડે તે વર્ષાકાલમા પૃથ્વીને ફોડીને ડગી નીકળેછે, તેને ધીલાડીના ટોપ કહેછે ૨૭ છત્રીશમો ભેદ વિરુદ્ધ ઇટલે અકુરિત થયેલા દ્વિદલ ધાન્યનો છે ૨૭ સત્તાવીશમો ભેદ ઢઠ્ઠાવાળાનો છે તે એક જાતનું શાક થાય છે ૨૮ અઠાવીશમો ભેદ શુકર નામે વાલનો છે, તેમા ધાન્યવાલ લેવા નહીં. ૨૯ ઔગળત્રીશમો ભેદ પલ્પક જાતના શાકનો છે ૩૦ ત્રીશમો ભેદ કોમલ આવલીનો છે ૩૧ એકત્રીશમો ભેદ ખાલુકદનોડ ૩૨ ચત્રીશમો ભેદ પિંડાલુ નામે કદ જાતનો છે આ પ્રમાણે વીજીશ પ્રકારનાજ અનંતકાય જાણવા નહીં પણ સિંઘાત યુક્તિથી તે શિવાય વીજા પણ જાણી શકાય કહ્યું છે કે, “ જેની નસો, સર્ગીઓ અને ગાંઠો ગુપ્ત હોય, જેના ભાગતા મરત્યા કકડા થાય અને જે છેલ્લા વક્રા પણ પાછા ડગે તે સાધારણ શરીર કહેવાય અને તેથી વિપરીત ત પ્રત્યેક શરીર તહેવાય તે એક શરીરમા રહેલ અનંત જીવોન શ્વામોશ્વામ તથા આઠાર મિયેરે સર્વ એકસા થેજ હાયડે, તેને દુઃસ્વ પણ જનનુડે તે સાધારણ વનસ્પતિ કહેવાયડે, તેના સોયનાં અંત્ર જેટલા ભાગમા પણ અનંત જીવો કહેવાડે તેથી વિપરીત ન્તરણ જેનામા હોય પ્રત્યેક વનસ્પતિ કહેવાયડે આ વિષે ઘટું કહેવાનું છે પણ તે લોકમત્તાશ ચયધી તથા વનસ્પતિ સપ્તધી જાણી લેયું

લૌકિક શાસ્ત્રમા (૩૮૧૧૭૨૯૭૦) આટલી સંખ્યાનો એક જ્ઞાર કહેલોછે વીજે ઢેકાણે ત્રણ ક્રોડ એકાદ્વી લાલ વાર હજાર એકસોને સીતર (૩૮૧૧૭૨૯૭૦) આટલી સંખ્યાનો એક જ્ઞાર કહેલોછે એક એક જાતનાં એક એક પત્રાદિકની જુદીજુદી ગણતરી કરતા અઢાર માર વનસ્પતિ થાયછે એમ કહેલું છે તે આ પ્રમાણે —

ચાર માર પુષ્પ, આઠ માર ફલ ને છ માર વેલો, એમ ત્રણે મઝીને અઢાર માર વનસ્પતિ થાયછે એમ ગેપનામે કહેલુડે અગવા પક્ષાતરે એમ પણ કહ્યું—ચાર માર વટુ, વે માર તિલ્લ, ત્રણ માર મિષ્ટ, ત્રણ માર મધુર, એક માર ક્ષાર, વે માર કપાય, એક માર વિપસહિત, વે માર વિપરહિત, એમ અઢાર માર છે અથવા છ માર કટક, છ માર સુગંધી અને છ માર મગરહિત, એમ પણ અઢારમાર કહેલાછે વહી એમ પણ કહ્યુંડે કે, ચાર માર પુષ્પવગરની વનસ્પતિ, આઠ માર ફલવગરની વનસ્પતિ, અને છ માર ફલ અને ફુલવાળી વનસ્પતિ એમ અઢાર માર વનસ્પતિ છે

जे अनत काय उ ते अभक्ष्य छे कदि ते अचित्त धयेल होय तोपण ते ग्रहण करवा योग्य नयी, तेमा जे मुठ विगेरे छे ते ग्राह्य छे आ प्रमाणे अनत कायनु स्वरूप जाणी ते सातमा व्रतमा त्याग करवा योग्यउे माटे ते अनत काय वस्तु भक्षण करवी नहीं. ए विषे धर्मरुचिनी कथा उे, ते आ प्रमाणे.-

धर्म रुचिनी कथा.

वसंतपुर नगरमा जितडात्रु नामे राजा हतो तेने धारणी नामे राणी हती तेमने धर्मरुचि नामे एक पुत्र थयो हतो एक वखते कोई तापस पास दीक्षा लेवानी इच्छाथी राजा पुत्रने राज्य उपर वेसाडवाने उद्युक्त थयो ते खबर साभळी धर्मरुचिए पोतानी माताने पुछ्यु के, माता ' मारा पिताजी शामाटे राज्यनो त्याग करे छे ? माताण कह्यु, " पुत्र ! आ राज्यलक्ष्मी शा कामनी छे ? आ राज्यलक्ष्मी चपळ, नरकादि सर्व दुखनी हेतुरूप, स्वर्ग तथा मोक्षना मार्गमा भुगलरूप, परमार्थ पापरूप अने आ लोकमा मात्र अभिमान करावनारी छे, एही वारा सुन्न पिता तेनो त्याग करी सर्व सुखनो साधक धर्म करवाने उद्युक्त थया उे " ते साभळी धर्मरुचिए कह्यु के, हे जननी ! ज्यारे एवी जन्म राज्यलक्ष्मी छे त्यारे शु हु मारा पिताने एजो अनिष्ट छु, के ते सर्व दोषनी भूमिरूप राज्यलक्ष्मी मने बलगाडे छे आ प्रमाणे कही तेणे पण पितानी साथे दीक्षा लीधी अने सगळी तापसक्रिया ते यथार्थपणे पाळवा लाग्यां

एक वखते अमावास्याने आगले दिवसे (चौदशे) एक तापसे उचे स्वरे आघोषणा करी के, हे तापसे ! आगती काले अमावास्या होवाथी अनाकुट्टि उ माटे आजे दर्भ, पुत्र, समिष्ट, कंद, मूळ तथा फल प्रमुख लायी मुक्ता योग्य उे ते साभळी धर्मरुचिए गुरु धयेला पिताने पुछ्यु, पिताजी ! आ अनाकुट्टि एटले छु ! तेमणे कह्यु, पुत्र ! लता विगेरेने छेदवा नहीं ते अनाकुट्टि कहेवाय छे त अमावास्यानो दिवस के जे पर्व गणाय उे ते दिवसे न करबु कारण के, छेदनादि क्रिया मावय गणाय छे ते साभळी धर्मरुचि चितववा लाग्यो के, " मनुष्यादिकना शरीरनी जेम जन्पादि धर्मवी उक्तपणाने लीधे वनस्पतिमा पण सजीवपण स्फुटपणे प्रतीत थाय छे " त्यारे जो सर्वदा अनाकुट्टि थाय तो वशर मारु जाय चितवनारा धर्मरुचिने अमावास्यान दिवसे तपोवननी नजीकना मार्गे चाल्या जता केटलाणक माधुजो जोरामा आव्या तेणे साधुओन पुछ्यु के, शु तमार आन अनाकुट्टी न ही, क जेथा आ उनमा प्रयाण करा छ ? तेआए कह्यु के,

(૨૩૪) . વ્યાખ્યાન ૧૨૨ મું-સાતમા વ્રતમાના ભોગસંબંધી ૬ અતિચાર

અમારે તો યાવજ્જીવિત શ્રનાકુટ્ટી છે તેમ કહી સાધુઓ ચાલ્યા ગયા ને સાધ્વી હ્રદાપોહ કરતા ધર્મહાચિને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તેથી તેને યાદ આવ્યું કે, હું પૂર્વભવમા દીક્ષા લઈ, મૃત્યુ પામી, દેવલોકનું મુક્તિ અનુભવીને અહીં આવ્યો છું. પૂર્વ મેં સર્વે વનસ્પતિ જીવને અભયદાન આપ્યું હતું, તો હવે આ ભવમા પણ તેની હિંસા કરવી મને યોગ્ય નથી આવું વિચારી તે પ્રત્યેક વૃદ્ધ ધર્મો પછી તેને વીજા કદાદિકનું ભક્ષણ કરનારા તાપસોને પણ તેના પચ્ચક્ષાણ કરાવ્યા મેપોષ્ટ્રદ્વસ્ત્યાદિજ્જવેષુ જ્ઞકણ વલ્લ્યાદિકાના વહુવા વિધાયિતમ્ । શ્રાધ્ધત્વમુત્તરાથ ત્રિધેહિ રક્ષણ તાસા યથા ધર્મરુચિર્મુર્નીઙ્ગત્ ॥ ૧ ॥

“ વકરા, હટ, અને હાથી વિગેરેના ભવમા વહી મમુલનું વહુ પ્રકારે ભક્ષણ કરેલું છે તો હવે શ્રાધ્ધકપણાને પ્રાપ્ત કરીને હે જીવ ! તે વહી વિગેરેના રક્ષણ કર, કે જેથી ધર્મહાચિ મુર્નીઙ્ગની જેમ ઉત્તમ ફલ પ્રાપ્ત થાય । ”

इत्यन्दिनपरिमितोपदेश मग्राख्याया मुपदेशमासादयथस्य
वृत्तौ एकीवैशात्तरयततम मवध ॥ १२१ ॥

વ્યાખ્યાન દિવસ ૧૨૨ મો

ભોગોપભોગ વ્રતના વિશ અતિચાર છે તેમા પ્રથમ

ભોગ સંબંધી પાંચ અતિચાર કહે છે.

સચિત્તસ્તેન મવધ . સમિશ્રોઽન્નિવસ્તથા ।

હુણ્ણકાહાર ઇત્યેતે જોગોપજોગમાનગા ॥ ૧ ॥

“ સચિત્ત, સચિત્તની સાથે સત્રધવાલુ, મિશ્ર, અપક્વ અને દુષ્કર, આ પાંચ પ્રકારની વસ્તુઓનો ઉપભોગ કરવો તે ભોગોપભોગ વ્રતના પાંચ અતિચાર છે ” તેમા સચિત્ત તે કદ વિગેરે જાળગા તેનો નિયમ લેનાર કોઈ મનુષ્ય અના ભોગપણે તેનું ભક્ષણ કરે તે પેહેલો સચિત્ત અતિચાર જાળગો ધાન્યનું સચિત્ત પણ પટલા કાઢ સુધી છે કે જ્વાસુધીમા વીજ નિર્બીજ થઈ જાય કે જે વાવવાથી પુનઃ જનરિત ન થાય તે વિષે કહ્યું છે કે, “ જવ, ગોધુમ, અને શાલી, પાણ વર્ષ પછી નિર્જીવ થાય છે, તિલ અને દ્વિદલ ૫ પાંચ વર્ષ પછી નિર્જીવ થાય

છે. અલસી, કોસવો, કોદરા વિગેરે સાત વર્ષ પછી નિર્જીવ થાય છે ” જઘન્યથી અતર્મુદ્ધર્ત પછી યોજિ બીજનો વિધ્વસ થાય છે તથા સેટુક-કપાસ તે ત્રણ વર્ષ પછી નિર્વીજ થાય છે. ઇત્યાદિ સચિત્તનો વિચાર સૂત્રથી જાણીને એના અતીચારનો ત્યાગ કરવો ?

સચિત્તની સાથે સવધ પ્રતિગ્રધ્ વસ્તુ ઇટલે વૃદ્ધાદિકની સાથે સંબંધ-વાળો તત્કાલ ગ્રહણ કરેલ ગુદર વિગેરે અથવા રાયણ, સ્વજુર, કેરી, અને સ્વારેક પ્રમુલ તેમજ સચિત્ત બીજ જેની અદર રહેલ છે એવુ પાકેલુ ફલ તે પક્વ છે તેથી પ્રામુક છે. પ્રાટે હુ તેનુ ભક્ષણ કરીશ અને તેમા બીજ અપ્રામુક છે તેથી તેનો ત્યાગ કરીશ એવી બુદ્ધિથી આશુ ફલ મુલમા નાલે તે સચિત્ત પ્રતિવદ્ધ આહાર-પ બીજો અતીચાર છે ૨

જે સચિત્તની સાથે મિશ્ર હોય તે મિશ્રાહાર કહેવાય અથવા તિલ મિશ્ર જવ ધાન્ય વિગેરે મિશ્રાહાર કહેવાય અથવા સચિત્તના સમ્બંધવાળા અપક્વ જવ, અગ્નિથી

બેક વિગેરે—તેને લોટ છે એમ જાણી અચિત્ત બુદ્ધિથી (લોટ) ચાલ્યો હોય તે અંતર્મુદ્ધર્ત પછી અચિત્ત છે. શ્ર છે કારણ કે, નહીં ચાલવાથી તેમા ધાન્યના નલીયા ઠરિતપણુ સમ્ભવે છે. મિશ્રકાલનુ માન પૂર્વે કહેલુ છે. દિવડે અતીચાર થાય તે ત્રીજો અતીચાર છે.

૧૬ વસ્તુઓના સધાનથી ઉત્પન્ન થાય તે અથાણુ, મદિરા, કાર અથવા સ્વાડ વિગેરે, અથવા તો સુરા ચર્કે એવા ઉપયોગ—આ પણ સાવચ્ચ આહારને છોડનારાને અના-

યી જે અતીચાર થાય તે ચોથો અતીચાર છે.

૧૭ જવ એવો આહાર—જેમ કે, અર્ધો સેકેલો સાયવો, ચણા,

અને તિંડુરા પ્રમુલ ફલાદિ, તેમા હુ પક્વવળાથી સચેતન-

પણાનો સમ્ભવ છે અને પક્વવળાથી અચેતન છે તે છતાં હુ પક્વવને અચિત્ત ધારી સચિત્તના ત્યાગી એવા ભક્ષણ કરનારાને જે અતીચાર લાગે તે પાંચમો અતીચાર છે.

૧૮ વળી તે વિષે શ્રાદ્ધ પ્રતિક્રમણ સૂત્રમા “અપ્પોલ ૦ ડુપ્પોલ ૦ તુઘો સહિ ૦” ઇત્યાદિ ગાયમા કહેલ છે તેમા અપક્વ અને તુચ્છ ઔપથીનો આહાર

તે સચિત્તની અતર્ગત જાણવો—આ પાંચ અતીચાર યોગોપયોગ પરિમાણ

મતની અંદર જાણી લેવા અને તે યોજન આશ્રી છોડી દેવા આ વિષે ધર્મરાજા-

નું ઉદાહરણ છે, તે આ પ્રમાણે.—

ધર્મરાજાની કથા.

કમલપુર નગરમા કમલસેન નામે રાજા હતો. એક વસતે તેની પાસે કોઈ નિમિત્તિઓ આવ્યો તેણે રાજાને કહ્યું કે, વાર વર્ષનો દુકાળ પડશે તમામ્હી રાજા અને લોકો નિત્ય ચિન્તાતુર રહેવા લાગ્યા તેવામા અશાકો મેઘ અત્યંત ઘણ્યો તપી સર્વ અતિ હર્ષ પામ્યા તે ઉપર એક કાવ્ય છે—

તાવન્નીતિપરા ધરાધિપતયસ્તાવત્રજાઃ સુસ્થિનાઃ

તાવન્મિત્રકલત્રપુત્રપિતર સ્તાવન્મુનીના તપ ।

તાવન્નીતિસુરીનિકીર્તિં વિમલા સ્તાવન્ન દેવાર્ચન

યાવત્સ પ્રતિવત્સર જલધર કોણોતલે વર્ષતિ ॥ ૧ ॥

જાવાર્થ—જ્યામુખી પ્રતિવર્ષ પૃથ્વીપર મેઘ વર્ષે ન્યામુખી રાજાનો નીતિની વંતે છે, ત્યામુખી પ્રજા સ્વસ્થ રહે છે, ત્યામુખી મિત્ર, સ્ત્રી, પુત્ર અને પિતાનો સવધ રહે છે, ત્યામુખી મુનિઓથી તપમ્યા થાય છે, ત્યામુખી નીતિ, રીતિ અને નિર્મલ કીર્તિ પ્રવર્તે છે અને ત્યામુખી ન દેવપૂજા પણ થાય છે ।

પછી સર્વ લોકો પેલા નિમિત્તિઆનુ ચપહાસ્ય કરવા લાગ્યા અન્યદા કોઈ પતુર્જાની યુગધર નામે મુનિ ત્યા પધાર્યા રાજા પ્રમુલે તેમની પાસે આવી પડના કરીને પુછ્યું કે, હે ગુરુમહારાજ ! આ નિમિત્તિઆનુ કયન કેમ લોટું પડ્યું ? ગુરુમહારાજ ચોન્વા-રાજન્ ! પુરિમલાલ નગરમા પ્રવરદેવ નામે કોઈ ગૃહસ્થ રહેતો હતો તેનું કુલ ઊભામિત્ર થઈ ગયું હતું અને તે નિરતર અવિરાતિપણે સર્વભક્ષી હતો એટલા તેને અઝીર્ણ થવાથી કુદરોગ થયો લોકોએ તેને ધિક્કારવા માઝ્યો એક વસતે કોઈ મુનિને જોઈને તણ પુછ્યું, મહારાજ ! મને કુદરોગ થવાનું શું કારણ છે ? અને આ રોગ શી રીતે ઉપશમી જાય ? તે કહ્યો મુનિ બોલ્યા મત્ર ! તારો જાત્મા અધિગત રોગાગી અસતોષીપણાન લીધે તું જ્યા ત્યા જો તે વસ્તુ સ્વાતો હતો તેથી પ્રવલ અઝીર્ણ થવાને લીધે તને કુદરોગ વત્પન્ન થયો છે જો હવે વિરતિ થઈ જતાં થ આદારનું પરિમિત ભોજન કરીશ તો તારા રોગનો જય થશે મુનિના વચનથી તેણે ત્યારની પદ્મ, એક વિગઈ, એક શાક અને પ્રાસુક જલ લવાનો નિયમ કર્યો એમ મિત્રભાગી થવાથી અનુક્રમે તે નીરોગી થઈ ગયો પછી જેણે ધર્મનું મારાત્મ્ય જાણ્યું છે એવો તે નિષ્પાપત્રતિથી વેપાર કરતા અનુક્રમે કાઢી પરિમિત

ધનચાલો થયો પરતુ પોતે ભોગોપભોગથી પરાદ્મુખ ચર્ચા નિયમિત આહારનુજ
ભોજન કરનાર અને સુપાત્રને દાન આપનાર થયો

પરુ વચ્ચે દુકાળના વચ્ચેમા તે પ્રવરદેવે લાચો મહર્ષિઓને પ્રાસુક ધૃતા
દિક્રુ દાન દીધુ અને લાચો સાધર્મીઓનો પ્રચ્છદ દાન આર્પણે ઉદ્ધાર કર્યો એવી
રીતે યાવજ્જીવિત અસ્થિતપણે વ્રત પાળી છેવટે મૃત્યુ પામીને સૌધર્મ દેવલોકમા
શકેદ્રનો સામાનિક દેવતા થયો

પરુ વચ્ચે તે દેવ સ્વર્ગના ચૈત્યોને નમસ્કાર કરતા પોતાના મૃત્યુને નજીક
વચ્ચે આ પ્રમાણે વિચારવા લાગ્યો કે, “ જ્ઞાન દર્શનથી શુદ્ધ એવા શ્રાવકના કુલમા
દાસ થવું તે ઉત્તમ છે પણ મિધ્યાત્વથી મોહિત શુદ્ધિવાળા ચક્રવર્તી થવું તે ઉત્તમ
નથી ” આવી ભાવના ભાવતા ત્યાંથી ચીની આ નગરમા શુદ્ધવૃદ્ધ શ્રાવકને ઘેર
ચિમલા નામની પત્નીના ઉદરમા તે ઉત્પન્ન થયો તેના જન્મથી ગ્રહચાર વિગેરે
ના યોગથી દુષ્કાળ પડવાનો હતો જા નટ થયેલ છે

આવું ગુરુનુ વચન સાંભળી રાજા વિસ્મય પામ્યો અને રાણી વિગેરે પરિ-
વારસહિત તે શુદ્ધવૃદ્ધ શ્રાવકને ઘેર ગયો ત્યાં સર્વ ભક્ષણ સપન્ન પુત્રને જોઈ રાજા
વહુ સ્વર્ણ થયા પછી તેને પોતાના લોભમા દેસારી રાજાએ આ પ્રમાણે એક
શ્લોક કહ્યો—

“ મૂર્તિમાનિવ ધર્મસ્ત્વમિત્ય હર્ષિઃ ક જંગમૃત ।

इति तस्याजिधा धर्म इति घात्रीजृता कृता ” ॥ ૧ ॥

“ હે વત્સ, તું જાણે મૂર્તિમાન્ ધર્મ હોય તેવો છું અને તું દુકાળનો ભગ
કરનાર છું તેવી હું રાજા તારું નામ ધર્મ એવું પાડું છું ” હવેથી હું તારો કોટ-
વાલુ છું અને તું ધર્મ રાજા છે આ પ્રમાણે કહી રાજા ઘેર ગયો પછી તે ધર્મકુમાર
યૌવનમા ઘણી રાજકન્યાઓ પરણ્યો તે રાજાના પુણ્યથી નિરંતર સુખિષ્ણ વિગેરે
થયા અને સર્વત્ર અદ્વૈતપણે હર્ષ પ્રવર્ત્યા

સમકિત મૂલ્ય વાર વ્રતનો આરાધક તે ધર્મરાજા અનેક ભોગ ભોગવી
અનુક્રમે દીક્ષા લઈ તેજ મહે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને મુક્તિને પ્રાપ્ત થયો આ પ્રમાણે તે
ધર્મના વે ભવનું વૃત્તાંત સાંભળીને જૈન ધર્મમા તત્પર એવા શ્રાવકોએ સાતમું
મત અગીકાર કરવું

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेश समहाख्याया उपदेश प्रस्ताद
वृत्तौ द्वाविंशोत्तरशततम प्रवध ॥ १२२ ॥

વ્યાખ્યાન દિવસ ૧૨૩ મો.

હવે કર્માદાન સંબંધી પંદર અતિચાર કહે છે.

શ્રંગારવન શકટ, જાટકસ્ફોટ જીવિકા ।

વંતલાહારસકેશ, વિપ વાણિજ્યકાનિ ચ ॥ ૧ ॥

યત્રપીઠા નિર્લાઙ્ગન, મસતી પોપણ તથા ।

દવદાનંતર. શોષ, ઇતિ પચદશ ત્યજેત્ ॥ ૨ ॥

જ્ઞાવાર્થ—અગારકર્મ, વનકર્મ, શકટકર્મ, જાટકકર્મ અને સ્ફોટકકર્મ, એ પાંચ પ્રકારના કર્મ વડે આજીવિકા કરવી દાત, લાસ, રસ, કેશ અને વિપનો વ્યાપાર કરવો યત્રપીઠા છૂટે ઘાળી વિગેરે યત્રો ચલાવવા, નિર્લાઙ્ગન કર્મ કરવું, કુલ્હા સ્ત્રી વિગેરેનું પોપણ કરવું, દારાનલ મુકવો અને સ્ત્રોતરને શોષવું—એ પંદર કર્માદાનનો ત્યાગ કરવો ૧-૨

હવે પંદર કર્માદાનનું વિવેચન કરે છે—ઉપરના શ્લોકમાં જે જીવિકા શબ્દ છે તે પ્રત્યેક કર્માદાનની સાથે જોડવો

૧ **શ્રંગારકર્મ**—છૂટેલા કાષ્ટ દહન કરીને નવા અગારા પાઢવા—હુનો તથા ઇટની મઢી કરનારા તેમજ કુભાર, લુહાર, કલ્પાલ, સોની અને માઢમુજા વિગેરેનું કર્મ તે શ્રંગારકર્મ કહેવાય છે તેનાથી જે આજીવિકા કરવી તે અંગાર આ જીવિકા કહેવાય છે એ આજીવિકા મુખ્યત્વે ખેતિથી ચાલે છે જે અગ્નિ દ્વારા તરફ ધારવાલું (દશગાર) સ્વદ્ધ છે કારણ કે, તેમાં સર્વ જગતને દહન કરવાની શક્તિ છે તેથી આજીવિકામાં ‘હ જીવનિકાપનો’ વધ થાય છે. તેથી એ વ્યાપાર મૃદસ્થને ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે એ પહેલો કર્માદાન સંબંધી અતિચાર જાણવો

૨ **વનકર્મ**—વનસ્થાતિ સમઘી છેદેલા અને વગર છેદેલા પત્ર, પુષ્પ, ફલ, કદ, મૂલ, તૃણ, કાષ્ટ, અને વાસ વિગેરે લાવીને વેચવા તેમજ વાગ તથા વનકટી વિગેરે કરવા, તે ‘વનકર્મ’ કહેવાય છે તેનાથી આજીવિકા કરવી તે ‘વનકર્મ આજીવિકા કહેવાય છે એ આજીવિકા વૃક્ષને આગ્રીને હોવાથી તેમાં વૃક્ષાદિકના આશ્રીત પદાર્થ પ્રમુલ જીવોનો વધ થાય છે એ બીજો કર્માદાન સંબંધી અતિચાર જાણવો

१ **सामीकर्म**—गाढा अने गाढाना अवयवो पैडा विगेरे करवा, गाढा खेड्या अथवा ते वेचया ते 'शकटकर्म' कहेवाय छे गाढा चलाववावडे आ-जीविका करवाथी मार्गमा रहेला पद जीविकायनो वध थाय छे. ए बीजो कर्मादान सबधी अतिचार जाणवो

४ **जामीकर्म**—उंट, बळद, पाडा, खच्चर अने घोडा विगेरेना भाडा करवां एटले भाडे आपी भार वहन कराववु ते 'भाटकर्म' कहेवाय छे. तेथी भारवाइक प्राणीओने बड्ड दुःख थाय छे. ए चौथो कर्मादान सबधी अतिचार जाणवो.

५ **फोनीकर्म**—जव, गोधूम, मग, अडद, अने चणा विगेरे धान्यनी करड कराववी, एटले धान्य छुट्ट पाडवु, साथवो करवो, दाळ कराववी, शालीने सडावी चोखा करवा, तळाव, वापी अने कुशने माटे पृथ्वी खोदाववी, हळ खंडवु, अने खाणमाथी कढावो पाणा घडाववा—ए 'स्फोटकर्म' कहेवाय छे तेनाथी आजीविका करवी ते स्फोटक आजीविका छे तेमा कणना दल-नथी बनस्यति काय जीवोनो, भूमि खोदवाथी पृथ्वी कायनो अने तेने आ-श्रिने रहेला ब्रह्मादि जगुओनो वध थाय छे ए पाचमो कर्मादान सबधी अति-चार जाणवो.

हवे पांच वाणिज्य संवधी पांच अतीचार कहे छे.

१ **प्रथम दंतवाणिज्य**—एटले हार्याना दात, हस विगेरे पक्षीना रोम, मृगोना चर्म, चमरी मृगना पुच्छ, सावर विगेरेना शृंग, तेपज शस्त्र, छीप, कोडी अने रुस्तूरी विगेरेना उत्पत्तिस्थाने जइ ते ते प्रकारना वस काय जीवोना अंगादि ग्रहण करवा ने तेनो व्यापार करवो—ए 'दंतवाणिज्य' कहेवाय छे कदि पांते ते जीवोनी हिंसा न करे पण तेना उत्पत्तिस्थाने व्यापारीने आवेला जोई भिछ विगेरे नीच लोको लोभथी तत्काळ हस्ती प्रमुख जीवोनो वध करे छे अने तेना व्यापारीओने जोईती चीजो लारी दे छे तेथी ते त्याज्य छे ए छहो कर्मादान सबधी अतिचार छे

२ **बीज लाक्षा वाणिज्य**—एटले लाख विगेरे हिंसक वस्तुओनो व्यापार लाख मा वस जीवो घणा होय छे बळी तेना रसमा रुधिरनो भ्रम थाय छे. धावनी नी त्वचा अने पुण्य मदिरानु अंग छे अने तेनो रुद्ध पणा जीवोनी

(૨૪૦)

વ્યાખ્યાન ૧૨૩ મુ-કર્માદાન સ્વરૂપ

ઉત્પત્તિના હેતુરૂપ છે ગઢી ઘણા જીવોના ધાતથી થાય ■ મનશિલ્લ અને હ્રુતાલમા ઘણા માલ્લી વિગેરે જીવોની હિંસા થાય છે પન્નવાસ ત્રસ-જીવોથી વ્યાપ્ત હોય છે ટકળાવા, સાત્રુ અને સારાદિકમા પ્રત્યક્ષ મહાદોષ જોવા-મા આવે છે લાલ્લ વિગેરેના દોષયુક્તપણા વિષે 'મનુસ્મૃતિ' મા પણ કહ્યું છે "લાલ્લ, ગઢી, તિલ, સાર, કસુવા, દુધ, ચીં, દહીં અને છાશને વેચનારો બ્રાહ્મણ જૂઝ કહેવાય છે" આ સાતમો કર્માદાન સવધી અતિચાર છે.

૩ ત્રીજુ રસવાણિજ્ય એટલે મધ, મર્દારા, માસ, માલ્લણ, દુધ, દહીં, ઘી, અને તેલ વિગેરે રસ પદાર્થોનો વ્યાપાર કરવો તે તેમા પણ પ્રથમ કહેલી યુક્તિ-થી દોષો જાણીએવા દુધ વિગેરેમા સપાતિર્મ જીવોનો પણ વધ થાય છે વે દિવસ ગયા પછી દહીં અને છાશમા મહાન દોષ ઉદ્ભવે છે તેમા પણ છાશ તો સોઢ પોહોરની અદર પણ ગઢીને પીવા યોગ્ય છે તે વિષે કહ્યું છે કે, "જો છાસ ગળ્યા વગરની ગ્રહણ કરે તો ઘણા દાપ ઉતરવ્ થાય છે કારણ કે, તેમા માલ્લણનો યોગ હોય તો તત્કાલ જીવોની ઉત્પત્તિ થઈ આવે છે" ઘી અને તેલના વ્યાપારમા પણ દુર્ગાનથી મહા પાપ લાગે છે કદિ બીજી રીતે આ જીવિકા ચાલે તેમ ન હાય તેથી ઘી તેલ વચવા વહે આજીવિકા કરવી પડે તો તેમા અશુભ ધ્યાનનો ત્યાગ કરવો કહ્યું છે કે, "અભિપ્રાયના વશથી પાપ-ધ્યાન (દુર્ગાન) ગાય છે, કાઈ વસ્તુના દર્શનથી થતુ નથી આ વિષય ઉપર વિદ્વાનાપ ધૃત તથા ચર્મના વ્યાપારીની કથા જાણી લેવી તે આ પ્રમાણે છે —

ધૃત તથા ચર્મના વ્યાપારીની કથા

એકજ નગરના રહેવાસી કોઈ બે વર્ણિક આપાદ મામમા પોત પોતાના વ્યા-પારને અર્થે દેનાતર અતા માર્ગમા કોઈ ગ્રામે કોઈ શ્રાવિકાને ઘેર જમવા ગયા-શ્રાવિકાએ તેઓને પુછ્યું કે, તમે કડ કડ વસ્તુનો વ્યાપાર કરો છો ? તેઓએ કહ્યું કે, માતા અમારામા એક ઘાનો વ્યાપારી છે અને બીજો ચામડાના વ્યાપારી તેની જડણ ડીએ તે મામઢી શ્રાવિકાએ વિચાર્યું કે, ત ઘાનો છે , ચર્મતા હશે જેમ કે, "જો મેય સારા વર્ષે થી સૌરુ થાય" આવા શુભ પરિણામનું પાતી છે તેના મનમા અત્યારે પાપી વર્ષ નહો તો પજાઓ ઘણા મરીજાય

एटले चामडां सोंया थाय ” -आवा परिणाम सारा नयी-आवु विचारी ते आ-
विकाए घीना व्यापारीने घरमा ज्या चदरवो वा यो हतो, तेनी नीचे बेसारी ज-
माड्यो अने चर्मना व्यापारीने घरनी बहार उघाडा भागमा बेसारीने जमाड्यो.
तेओ जमी रह्या पडी पोतपोताना काममा प्रवर्त्या तेओ पोतपोतानु कार्य करीने
पाछा ते आविकाने घेर जमवा आव्या जमवाने अवसरे आविकाए तेमने प्रथम
करता उलटी रीते बेसार्या एटले घीना व्यापारीने बहार अने चर्मना व्यापारीने
घरनी अंदर बेसार्यो तेमणे आविकाने तेम करवानु कारण पुछ्यु घीना व्यापा-
रीए कह्यु के, “ हे माता ! प्रथम तमे जे हमारी बैठक करी हती ते योग्य हती,
कारण के मने गीना व्यापारीने घरमा बेसार्यो हतो ते उत्तम व्यापारने लीधे योग्य
हु तो आ वखते आम उलटापणु केम कर्हु ? ” चामडाना व्यापारीए कह्यु के,
“माता ! आ वखते हु चामडानो अधम व्यापारी तेने घरमा बेसार्यो अने घीना उत्तम
व्यापारीने बहार बेसार्यो-तेम विपरीतपणु करवानो शो हेतु छे ? ” आविका बोली-
“ हे पुत्रो ! साभळो, जे घीना व्यापारी छे तेनी मनोवृत्ति हमणा अशुभ थइ छे,
ते घी मौंघु थाय एम इच्छे छे घीनु मौंघापणु पशुओने उपद्रव यवाधीज थाय छे
अने ते उपद्रव मेघ अने घास प्रमुखना अभावे थाय छे अने चर्मना व्यापारीनी
मनोवृत्ति हाल सारी छे ते हाल चर्मने मौंघा थवाने इच्छे छे अने चर्मनु मौंघा-
पणु पशुओना आरोग्यथी थाय छे हे भद्र ! आवो विचार करीने में तमारा बनेना
आसननु विपरीतपणु करेलु छे कारण के, हु आविका छु गुणी विना बीजाने
मान आपती नयी एवीज में ए प्रमाणे कर्हु छे ” आ वृत्तात् साभळी तेओ
प्रतिबोध पाय्या अने पापव्यापार छोडीने शुभ व्यापारमा प्रवर्त्या-आ कथा
साभळी गृहस्थोए रसवाणिज्यनो त्याग करवो आ आठमो कर्मादान सबरी
अतिचार छे

४ चौथु केशवाणिज्य-एटले दासी दास बिगेरे माणसोनो^१, अने गाय
प्रमुख पशुओ तथा पक्षी-जोनो विक्रय करवो ते आ नवमो कर्मादान संवरी
अतिचार छे

५ पाचमु विपवाणिज्य-एटले कोश, कोदाली, अने लोढाना हळ बिगेरेनो
तथा अनेक प्रकारना शस्त्रोनो व्यापार आदि शब्दथी वृच्छनाग, तथा सोमल
बिगेरे विपनु पण ग्रहण करहुं शस्त्र अने विष प्रत्यक्षपणे जीवितने हणनारा जो-
वामा जावे छे तेवी तेनो व्यापार पापरूप छे अन्य मति पण विपादि वाणि-
ज्यनो निषेध करे छे:-

કન્યા વિક્રયિણ શ્રૈવ રસ વિક્રયિણ સ્તથા ।

વિપ વિક્રયિણ શ્રૈવ નરા નિરચગામિનઃ ॥ ૧ ॥

“ કન્યાનો વિક્રય કરનાર, રસ પદાર્થનો વિક્રય કરનાર, અને વિપનો વિક્રય કરનાર પુરુષો નરકે જાય છે ”

આ દશમો કર્માદાન સ્વર્ગી અતિચાર જાણવો —

અગારકર્મ પ્રમુખાનિ પચ, કર્માણિ દત્તાદિક વિક્રયાણિ ॥

વિહાય શુદ્ધ વ્યવસાયકશ્ચ, ગૃહી પ્રશસ્યો જિનશાસનેસ્મિન્ ॥ ૧ ॥

“ અગારકર્મ વિગેરે પાંચ કર્મ અને દત્તગ્રાણિજ્ય વિગેરે પાંચ વાણિજ્યને છોડી શુદ્ધ વ્યવસાય (વ્યાપાર) કરનાર ગૃહસ્થ (ગ્રામીણ) આ જિનશાસનમાં પ્રશસ્ય કરના યોગ્ય છે ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेन मयहास्याया मुपदेशमासाद
वृत्तौ त्रयोविंशत्युत्तरशततम
प्रबध ॥ १२३ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૨૪ મુ

પનર કર્માદાનમાં છેલ્લા પાંચ અતિચાર કહે છે.

૧૧ અગ્યારમુ યત્ર પિલણ કર્મ—યત્રપાઠા પટલે શિલા (ડીપર), સ્વાર્ણાબો, મુશ્કલ (સાત્રેલું), ઘટી, રેટીયો, નિશાતરો અને કકપત્ર (કાકસી) વિગેરેનો વિક્રય કરવો—અથવા તેલની યાળી ચલાવવી, સેલડીના વાઢ કરવા, ગોલ જમાવવો, સર્સેવ, અલસી, ઢોલ, ફરડી વિગેરેને પીલવાવડે તેલ કાઢવું, જલ્લયત્ર (પાણિ કાઢવાના રેટ) ચલાવના—તે યત્રપીઠા સર્વથી કર્મમાં અનેક વ્રત જીવોનો પણ વગ થાય છે તેજ કારણથી કહ્યું છે કે, સ્વાડળી, પેપળી (ઘટી) ચુલો, જલ્લકુમ્ભી (પાળી-ખાક) અને માર્જની (સાગળી) એ પાંચ ગૃહસ્થને હિસાના સ્થાન છે

ઘટી તેલની યાળી વિગેરે મહા પાપના ફેલુ છે તે વિષે શિવપુરાણમાં પણ કહ્યું છે કે, ‘ હે રાજા, જ તેલની યાળી ચલાવે છે તેને તેમાં જેટલા તેલની

सख्या पीलाय छे तेतला हजार वर्ष सुधी रौरव नर्कमा रधावु पडे छे " तेमज " जे तलनो व्यापार करे छे ते तलनी जेवा हलका थाय छे, तलनी जेवा शुद्र थाय छे अने तलनी जेम पीलाय छे " तेमा पण फाल्गुनमास पडी तल पीलाववा, तल खावा के तलनो व्यापार करयो तेमा मोटो दोष लागे छे कारण के, ते समये तेमा त्रस जीवनी उत्पत्तिनो सभय छे ते विपे कह्यु छे के, " फाल्गुनमास पडी तल के जलसी राखवा नही, तेमज गोळ तथा टोपरा विगेरे पण राखवा नही कारण के, वर्षाकालमा तेमा जीवोत्पत्ति यथाथी घणा जीवोनी दिसा थाय छे. " तेथी ते समय उपरात तल राखवा नही तलनो व्यापार दु खदायक छे एम जणायवा माटे तलना व्यापारी तिलजट्टनी कथा कहे छे:—

तिलजट्टनी कथा.

पृथ्वीपुर नामना नगरमा गोविंद नामे एक ब्राह्मण रहेतो हतो ते हमेशा तलनो व्यापार करतो हतो तेथी तेनु तिलजट्ट एवु नाम प्रसिद्ध थयु हतु तेने एक स्वेच्छाचारा स्त्री हनी तेणे तलनी खारमाथी ठानी रीते पाच मुडा तल बेची तेना पैमामाथी पोताने मनगमता भोजन, वस्त्र अने आभूष मेळव्या अने दुर्व्यसन सेववा लागी.

एक वखत ते स्त्री विचारमा लागी के, जो मारो पति आ तल बेचनानी घात जाणसे तो मने हेरान करछे माटे प्रथमथीज तेनो काइऊ उपाय करी राखु. आ प्रमाणे विचारीने एक उग्वते ते तिलभट्ट रात्रे पोताना शालिना क्षेत्रनी रक्षा करवाने गयो हतो ते अत्रसर जोइने ते स्त्रीए नगरनी बहार जइ पिशाचणीनु रुप कर्तु ते दिवसे मुनिपति नामे राजर्षि मुनिनी वारमी प्रतिमा बहेवाने माटे हेमवन्तनुमा तेज धनने विपे कायोत्सर्गे रह्या हता ते दिवसे सयाकाले गायो चारीने नगरमा आवता गोवाळो ते मुनिने जोइ तेमने शीत न लागे तेवा इरादा-थी पोताना वस्त्र ते मुनिने ओढाडी पोतपोताने घेर गया हता पेली स्त्री ते मुनिनी आगळ जायी, मुख उपर काजळ लगाडी, काळा वस्त्रो पेहेरी, हायमा उ-घाडु खड्ड लइ अने माथे वळनी सघडी लइ भयकर शब्द करती करती शालिना क्षेत्रमा रहेला पोताना पति तिलभट्ट पास गइ अने बोली के, " अरे तिलभट्ट ! हु सुखी छु माटे तारु भक्षण करीश जो तारे जीयवानी इच्छा होय तो तारी तलनी खारो मने अर्पण कर " तिलभट्ट भयथी विह्वल थइ तेना पगमा पडीने बोल्थो के, " हे माता ! जाथो मारी खारना वधा तल भक्षण करो "

આત્મ ચરિત્ર કરીને તે સ્ત્રી પાઠી ઝા મુનિપતિ મુનિ કાઠસગ પાને રહેલા હતા ત્યા આવી તેણે વિચાર્યું કે, મારું આ ચરિત્ર આ મુનિજી જોતું છે, તેથી તે મારારે લોકોની આગળ કહી દેશે માટે જ્વરના અગ્નિથી તેને પાઠી નાચુ-આત્મ ચિત્તવા મુનિના શરીર ઉપર રહેલા વસ્ત્રો સલગાવીને તે પોતાને ઘેર ગઈ, અને અસત્રેવેષ ધારણ કર્યો મુનિપતિ મુનિ તો પ્રવઢ આપુવ્વને લીધે જીવના રહ્યા તેમણે અગ્નિના પ્રવલ્લ ઉપદ્રવમા પણ શુભ યાન છોડ્યું નહીં તે વચ્ચે તેમણે ચિત્ત વ્યુ કે, અહો, આ અગ્નિ તો જડ એવા શરીરના પુદ્ગલોને બાળે છે પોતાનું ઘર દૂર છતાં પીજાનું ઘર બલ્લતું જોડેને તો મૂઢપુરુષ શોરૂ ધરે છે હે ચેતન ! તારું ઘર તો જ્ઞાનાદિ ગુણરૂપ છે, તેને યત્નથી શમતારૂપ બલ્લવડે સિંચન કર, કે જેથી તેને ક્રોધરૂપ અગ્નિની જ્વાલા લાગે નહીં જાવા શુભ યાનમા તરવાર એવા તે મુનિના મુખનું અવલોકન કરવા સૂર્યનો ઉદય થયો સર્વત્ર પ્રાતઃકાલ થયો એટલે પેલા મોરાઠીઆઓ ત્યા આવ્યા તેમણે મુનિની તેવી સ્થિતિ જોડેને તે નગરના કુચ્ચિકુ નામના શ્રેષ્ઠીને તે વાત જણાવી કુચ્ચિકુ શેઠે શ્રજ્ઞકારી ધાવીકાને ધરેથી લક્ષ-પાક તેલ લાવીને તેવડે મુનિના દહને નિરોગી કર્યું પેલો તિલજ્ઞદ્ધ રાત્રે ઘર આવી સુઈ ગયો પણ તેને ભયથી ડર આવ્યો અને વિચારમા પડ્યો કે, અરેરે ! મારી તલની રવી વસારો ગઈ હવે હું શું કરીશ આમ વિચારતા તેનું હૃદય ફાટી જવાથી તે મૃત્યુ પામ્યો ઘણા ભવ સુધી તે તલમાત્ર ઉત્પન્ન થયો પ્રાયે કરીને એમ જાણવું કે, જે આ ભવમા યાચી થઈને તલ પાલવાનું કામ કરે છે તે મરીને તલમા ઉત્પન્ન થાય છે અને તેણે તલપણે પીલેલા જીવો તેને તિલયત્રમા પીલે છે આમ વિચારી શ્રાવકોએ તલ પીલવાનો વ્યાપાર છોડી દેવો इत्यादि ચત્રપીલ્લિન કર્મ તે આધારમો કર્માદાન સર્વથી અતિચાર જાણવો

૧૨ વારમુ નિલઠણ કર્મ—તે માથ વિગેરેના કાન, કારણ, શીંગડા, અને પૃઠ ડેદવા, તેને નાચવા, આકવા, નપુસક કરવા (ગ્વાસી કરવા), બાલવા, તેમજ ડટ પ્રમુલ્લની થીઠ માલ્લવી-એ નીલઠનકર્મ કહેવાય છે, તે પ્રમાણે કરવાથી ગાય, વલ્લદ, અન્ધ અને ડટ વિગેરેને ઘણી કદર્યના યાય છે તેથી તેનો ત્યાગ કરવો એ વારમો કર્માદાન સર્વથી અતિચાર જાણવો

૧૩ તેરમું દવદાન કર્મ—તે અરણ્યમા એક ભાગનો દાઢ કરવાથી વનચર પ્રાણીઓ સુલે ચેરે અને જુનું ઘાસ બાલવાથી નવા અકુરાની પેદાસ વધે એટલે ગાય પ્રમુલ્લને ઘણો ચારો યાય અથવા વૃદ્ધિ પેદેલા જો ક્ષેત્રમા દવ મુકયો હોય તો પછી

तेमां घणा धान्यनी निष्पत्ति थाय एवी इच्छावी लोभ बुद्धिवडे ते प्रमाणे करे वळी भिछ प्रमुख पुण्यबुद्धियी कहे छे के, अमारा श्रेयने अर्थे धर्मदीपोत्सवी करवी एटले डुगर उपर दव सळगाववो तेम वळी कोइ कौतुकथी पण दव सळगावे छे तथा केटलाक हुताशणीमा मोटो अग्नि सळगाववाथी घणु पुण्य माने छे परंतु आवा दव लगाडवावी कोटीगमे जीवोनो वध थाय छे पाचमा अम श्री ज्ञगव-तीजीमा गणधर महाराजाए प्रभुने पुछ्यु छे के, “ हे स्वामी ! जे माणस अग्निने वधारे सळगावे तेने वधारे पाप, के जे जळ के धूळवडे अग्निने बुझावे तेने वधारे पाप ? ” प्रभुए कह्युं के, “ हे गौतम ! जे अग्निने वधारे ते छिष्टकर्म बाधे अने जे बुझावे ते अछिष्टतर (घणा इळवा) कर्म बाधे-तेथी थावके दव मुकवा सबधी कर्म करबु नहीं आ तेरमो कर्मादान सबधी अतिचार जाणवो

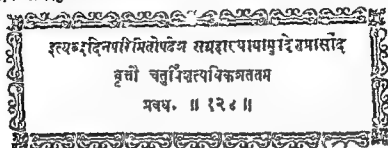
१४ चौदसु शरशोपण कर्म-सरवेर विगेरेने शोपवामा जळचर प्राणी मत्स्य विगेरेनो तेमज छ ‘ जीवनिकायनो ’ वध थाय छे माटे ते कर्म पण त्यजी देवु ए चौदमो कर्मादान सबधी अतिचार जाणवो

१५ पदरमु अस्तपोपण कर्म-पैसा कमावने माटे दु.शील दासीओ राखवी शुक, सारिका, मोर, मार्जार, कुकडा, मारुडा, श्वान अने डुक्कर विगेरेनुं पोपण करबु-ए ‘ असतीपोपण ’ कहेयाय छे कारण के, एवा जीवो जो अशुभ अन्नपानथी पोपण पामवावडे पुष्ट थाय छे तो उदर, सशला विगेरे घणा जीवोनी हिंसा करी पोताने सुख करनारा थाय छे जातु विचारी तेमनु पोपण करबु नहीं तेमनु पोपण करवाथी पापनी वृद्धि थाय छे तोपण तेओने अभयदान तो आपवु ए पनरमो कर्मादान सबधी अतिचार जाणवो

आ प्रमाणे पनर कर्मादाननो त्याग करवो श्रीज्ञगवतीजी अगमा थावकने पनर कर्मादाननो सर्वथा निषेय रुहेलो छे, ते उत्सर्गिक जाणवो कह्यु छे के, “ जे पुण्य धर्मने बाधा करनारु होय अने यश आपे तबु न होय तेबु पुण्य घणा लाभवाळ होय तोपण पुण्यार्थी पुरुषोए ग्रहण करबु नहीं ” परंतु कदि बीजो धथो यइ शके तेम न होय, अथवा दुष्काळ पडेलो होय अथवा राजानी आज्ञा यइ होय-इत्यादि कारणोथी जो ते निंदित व्यापारोनो सर्वथा त्याग यइ शके नहीं-तेमाथी कोइ कार्य करबु पडे तो थावक अपवादरूपे करे पण पीताना आत्मानी निंदा करवो सतो सद्गुणपणे करे महाराजा सिद्धराजे करेला सोरठदेशना स्वामी सज्जन दंडनायके जेम ते देशनी पेदाशनु सर्व द्रव्य रेवताचलमा पुण्यरूपे वा-पर्यु इतु तेम

(૨૪૬) ન્યાયવ્યાન ૧૨૬ મુ-પાપ વ્યાપાર નિષેધ દ્રવ્યવૃદ્ધિ ઉપાય

“ આ પ્રમાણે પ્રથમ કહેલા પાપ અતિચાર પરિભોગથી અને પનર કર્મદા-
નથી-એમ વીગ્ર અતિચાર થાય છે તેનુ ઉપર પ્રમાણે સ્વરૂપ જાણી, સુદ્ધ પુરુષોએ આ
સાતમુ વ્રત આચરવું ”

વ્યાખ્યાન ૧૨૫ મુ

પૂવ પાપવ્યાપારનો નિષેધ કહ્યો ત્યારે કયા પ્રકારે

દ્રવ્યવૃદ્ધિ કરવી ? તે કહે છે

જહિત્વા સ્વરકર્માણિ, ન્યાયવૃત્તિ મમુચરુ ।

શુદ્ધેન વ્યવસાયેન, દ્રવ્યવૃદ્ધિર્ધર્મજેત્ ગૃહિ ॥ ૧ ॥

“ સ્વરકર્મણિ તજીને, ન્યાયવૃત્તિ મુક્યા શિવાય, શુદ્ધ વ્યવસાયરહે ગૃહસ્થ
દ્રવ્યવૃદ્ધિ કરે ” સ્વરકર્મ પટ્ટલે નિર્દયજનોને ડચિત્ત એરા કોટ્ટવાલ, ગુણિપાલ
(જેલર) અને સીમપાલ વિંગેરની નોકરી-કે જે અત્યન્ત પાપવ્યાપારવાલી છે તે
શ્રાવકે ન કરવી અને સજ્જનોને સ્તુતિ કરવા યોગ્ય એવી ન્યાયવૃત્તિ રાત્તવી-શુદ્ધ
નિષ્ઠા રાત્તવી કારણકે પરમાર્થે તો દ્રવ્ય ઉપાર્જનનુ હેતુ ન્યાયવૃત્તિજ છે કહ્યું છે કે:-

સુધિરર્થાર્જને યત્ન કુર્યાન્ન્યાય પરાયણ. ।

ન્યાયેવાન પાયેય મુપાય સપદા યત ॥

“ હાહા મનુષ્યો ન્યાયપરાયણપણેજ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાનો યત્ન કરે છે
કારણ કે સપદા મેલ્લવાનો કષ્ટ વિનાનો ઉપાય ન્યાયજ છે ” ઉપલક્ષણ મી દેવ,
જ્ઞાન, પાત્વડી અને પાસધ્યાના ધનવડે, તેમજ દેશ, કાલ અને જાતિ વિગેરેને અ-
નુચિત એવા વ્યાપાર કરવારહે જે દ્રવ્ય મેલ્લવું તે પણ અન્યાયવૃત્તિ છે

દેવદ્રવ્ય તો વ્યાજે લેવું તે પણ મહાન્ નોપને આપનાર છે તે વિષે લોકીક-
શાસ્ત્ર પણ કહ્યું છે કે-

देवद्रव्येण या वृद्धि, गुरु द्रव्येन यध्नं ।

तद्धन कुलनाशाय मृतोपि नरकं व्रजेत् ॥

“देवद्रव्ययी जे द्रव्यवृद्धि करवी अने गुरुद्रव्ययी जे धन मेळववु, ते धन कुठना नाशने अर्थे वाय छे, अने ते द्रव्यनो मेळवनार मृत्यु पायीने पण नरके जाय छे ” आ विपे एक महात्मारतमा दृष्टात छे, ते आ प्रमाणे-पूर्वे श्रीरामचड्जी ना राज्यमा एक वसते कोइ श्वान राजमार्गमा येठो हतो तेने कोइ ब्राह्मणे काकरा-चडे मार्यो एटले ते श्वान रोप करी पोताने निरपराधे मारनार ब्राह्मणना बन्धनो छेडो मजगुत पकडीने बोल्यो के-श्वे विप्र ! ते मने निरपराधीने केम मार्यो ? ते समये ए कौतुक जोवाने घणा लोको एकर मळ्या अने तेमने न्यायसभामा लइ गया राजा रामचड्दे श्वानना मुखयी ययी हकीकत साभळी पेल्ल ब्राह्मणने दड करवा योग्य गणी श्वानने पुछ्यु के, ‘ जा तने मारनार ब्राह्मणनो शो दड करु ? ’ श्वान बोल्यो के-ते दुष्टने कोइ महादेवनो पूजारी करा राजाए पुछ्यु के, एवो दड आपवानु शु कारण ? श्वान बोत्यो-“ महाराज, आजयी सातमे भवे हु कोइ महादेवनो पूजारी हतो हमेशा महादेवनी पूजा करी रखे देवद्रव्य खावामा आवे एसा भययी हु डाय धोइने भोजन करतो हता एक वखते एउ चन्नु के, कोइ पर्व-नो दिवस आव्यो एटले महादेवनु लिंग दुन, दही अने घृतवडे पूरवामा आव्यु पडी महादेवनी पलाळ करना वखते जामी गथेलु घी मारा नखमा भराइ रखु भोजन करती वखते उष्णताने लीये ते गी जोगळी गयु ते अजाणे मारा खावामा आवी गयु ते देवद्रव्य भक्षणना दुष्कृत्ययी हु सात भययी श्वाननो अवतार पा-म्या करु छु आ भवे तमारा प्रभावयी जातिस्मरण यता मने मानुषीवाणी प्राप्त थइ छे ” जा बात साभळी ते ब्राह्मणे श्वानने प्रसन्न करी ते शिष्याय कोइ बीजो दड कराववा प्रार्थना करी

आवी रीते अजाणपणे पण जो देवद्रव्य खावामा आवे तो हु खनु कारण वाय छे, तेथी त्रिपेकी पुरुषोए पोतानी अक्ति प्रमाणे देवद्रव्यनु रक्षण करवु जा वृत्तात साभळी अनेक रीते अन्यायवृत्ति ओडी देवी, यशोवर्मा राजानो जेम क्यारे पण नीति छोडपी नही

यशोवर्मा राजानी कथा.

कट्याणकटक नामे नगरमा यशोवर्मा नामे राजा राज्य करतो हतो ते न्याय आपवामा सदा तत्पर रहतो लोकोंने न्याय आपवाने माटे तेणे पोताना

મૃદના દ્વાર ઉપર એક ન્યાયઘટા ચાલી હતી એક વચ્ચે તેના રાજ્યની અધિષ્ઠાત્રી
 દેવી રાજા યશોવર્માની ન્યાયવૃત્તિની પરીક્ષા કરવાને એક માયનું રૂપ અને તેનો
 સાથે એક તરફાલ જન્મેલા વાહદાનું રૂપ કરીને રાજમાર્ગમા પેટી. તે વચ્ચે યશ
 વર્મા રાજાનો પુત્ર પોતાના વાહનને વેગથી દોડાવતો ત્યા આવ્યો વેગન લીધે તેની
 માઠી વાહડાની ઉપર ચડને પ્રસાર થઈ ગઈ, તેથી તે વચ્ચે મૃત્યુ પામ્યો. તે જોઈ
 ગાય મોટે સ્વરે રુદન કરવા લાગી અને અશ્રુધારા છોડવા લાગી કોઈએ ગાયને
 સૂચના કરી કે, રાજદ્વારે જઈ પરીવાદ કરીને ન્યાય મેલવ એટલે ગાય ત્યા ગઈ
 અને તેનીએ શિંગડાના અગ્રભાગથી પેલી ન્યાયઘટા વગાડી રાજા યશોવર્મા તે
 વચ્ચે ભોજન કરવા બેઠો હતો તેને વટાનો શબ્દ સાંભળી સૈન્યોને કહ્યું કે, “ કોણ
 ઘટા વગાડે છે? તપાસ કરો ” સેવકોએ જોઈને કહ્યું કે, “ મહારાજ, કોઈ નર્તી
 આપ ભોજન કરી લેવા ” રાજા ચોલ્યો-“ નિર્ણય કર્યા શિવાય રૂમ ભોજન થાય ”
 એમ કહી ભોજનનો વાલ છોડી રાજદ્વારની દોડીએ આવીને જોયું તો ત્યા ઘેર
 કોઈ જોવામા આવ્યું નહીં પણ પછી ગાયને દીઠી એટલે કાતું કે, “ હે ધેનો !
 તારો કોઈએ પરાભવ કર્યો છે? કયોં હોય તો તે મને સ્તાવવ. ” તે સાંભળી ગાય
 આગલ ચાલી એટલે તેની પછવાડે રાજા ચાલ્યો ગાયે પેલો મૃત્યુ પામેલો પોતાનો
 વાહડો જ્યા પહોંચ્યો હતો ત્યા રહી રહી તે પનાવ્યા તે જોઈ ગજાણે સર્વની વચ્ચે કહ્યું
 કે, “ જેણે આ વચ્ચે ઉપર માઠી ફાંકી હોય, તે મારી આગલ હાજર થઈ જાઓ ”
 વધા તે ગામ સાંભળી રહ્યા પણ કાંઈ પ્રગટ થયું નહીં એટલે રાજાએ પ્રતિજ્ઞા કરી
 કે, જ્યારે આ રાત્રી સ્ફુટ થઈ અર્થાત્ આનો મુન્દેગાર પલ્લે ત્યારે હું ભોજન કરી
 શ ” રાજાને એક લાઘવ થઈ એટલે ઘેરે દિવસે પ્રાતઃકાલે રાજકુમારે આવીને
 જણાવ્યું કે, ‘ હે દેવ ! તેમા હું અપરાધી છું, તેથી જે યોગ્ય છે તે દંડ કરો પછી
 રાજાએ નીતિશાસ્ત્રને જાણનારા વિદ્વાનોને એકઠા કરીને પુછ્યું કે, આ રાજકુમારને
 શો દંડ આપવા જોઈએ ? ” નીતિવિચારણાએ કહ્યું-“ મહારાજા, રાજ્યને યોગ્ય
 આ એકજ પુત્ર છે, તેને શો દંડ હોય ? ” રાજા ચોલ્યો-“ રાજ્ય કોનું ? અને પુત્ર
 કોનો ? મારે તો નીતિજ માટી છે સોમનીતિ મા કહ્યું છે કે, પોતાનો પુત્ર હોય
 તોપણ તેને અપરાધ પ્રમાણે દંડ આપવો જોઈએ તેથી જે તેને યોગ્ય દંડ હોય તે
 કહો ” આવા રાજાના વચનો સાંભળી તે વિદ્વાનોં માયી એક ચોલ્યો કે-નીતિમા
 એમ કહ્યું છે કે, જે ઘેરે જોઈ વ્યથા કરે તેવી વ્યથા તેને કરવી કારણ કે,
 “ જે જેનું કરે તેને તેવું કરવું જોઈએ ” તે સાંભળી રાજાએ પોતાની માઠી
 મગાવી અને પુત્રને ચોલાવી વહ્યું કે, ‘ હે પુત્ર ! તું અહીં સુઝના તે વિનિત પુત્ર તરફાલ

મુડ ગયો રાજાએ સેવકોને કહ્યું કે, આ કુમારની ઉપરથી માઢી વેગવડે પસાર કરો. કોઈ તેમ કરી શક્યુ નહીં ઝલટા સર્વે રાજાને વારવા લાગ્યા તે છતા રાજા તેમનું નહીં માનીને પોતે માઢી ઉપર બેસી પુત્રના ચરણ ઉપરથી જેવામા માઢીને પસાર કરવા જતા હતા, તેવામા દેરીએ પ્રકટ થઈ રાજાની ઉપર પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી અને માથે કે વસ્ત્ર કાઢી જોવામા આવ્યુ નહીં દેવી ઘોલી-હે રાજન્ ! મેં તારી પરીક્ષા કરવા માટે વર્ષો રચના કરી હતી પ્રાણપ્રિય એવા એકનાએક પુત્રથી પણ તને ન્યાય વહાલો છે, એમ સિદ્ધ થયું છે માટે અન્ય છે તને, તું નિર્વિગ્ન રાજ્ય કર્ય.

આ પ્રમાણે ન્યાય સર્વથી દૃષ્ટાત મનમા ધારણ કરીને શુદ્ધસ્થ-એટલે શ્રાવકે ન્યાયવૃત્તિ ઝોડવી નહીં શુદ્ધ વ્યાપારવડે દ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરવી. તે શુદ્ધ વ્યાપાર ચાર પ્રકારનો છે ૧ યથાર્થ બોલુ ૨ વચના (ઢગવા) વગરની ક્રિયા કરવી ૩ અપાયનુ પ્રકાશ ન કરવું (ચાઢી ન સ્વાવી) ૪ સદ્ભાવ (મૈત્રીભાવ) રાસવો તેમા જે પ્રથમ 'યથાર્થ બોલવું તે આ પ્રમાણે-“ધર્મ તથા અર્ધમે જાણનારા ભારશ્રેષ્ઠ પુરુષો વીજા ઢગાય તેનું' ન બોલે, હમેશા સત્ય અને મનુર વચનજ બોલે છે. તેમા પણ ધર્મને પીડા કરે તેનું તો કદિપણ બોલેજ નહીં, કમલશ્રેષ્ઠી વિગેરેની જેમ

ત્રીજો પ્રકાર જે 'અવચિકા ક્રિયા' એટલે જેથી વીજાને વ્યસન-દુઃખ થાય તેવા હેતુવાળી મન, વચન અને કાયાના વ્યાપારરૂપ ચેષ્ટા ન કરવી, તે અવચિકા ક્રિયા જેમ કે, “જે શુદ્ધ ધર્મનો અર્થ હોય તે પ્રતિરૂપ વિધિ વડે' તેમજ સ્વોટા પ્રાજ્ઞા, કાટલા વિગેરેથી ઓછું વધતું લેવા દેવાવડે વીજાને ઊતરે નહીં”

ત્રીજો પ્રકાર 'અપાય પ્રકાશ કરવા નહીં' એટલે જે અશુદ્ધ વ્યાપાર કરવાથી ભારી અનર્થ થાય, જેવા કે, રાજદંડ અને નરરૂમા પડતું વિગેરે તેવા અશુદ્ધ વ્યાપારને પ્રકાશ કરવા નહીં અર્થાત્ તેવી કોઈની ચાઢી સ્વાઈને પોતાના ધનને વધારતું નહીં

ચોથો પ્રકાર 'મૈત્રીપણાનો ભાવ રાસવો' એટલે સારા મિત્રની જેમ નિષ્કપટપણે વર્તવું દમથી કોઈને હેતરવું નહીં એવી રીતે ન વર્તતા જે પ્રાણી ગાયના જેવા મુલતવાળી અને વાચના જેવા આચરણવાળી વૃત્તિથી વ્યવહાર કરે છે તે કોઈનો વિશ્વાસપાત્ર થતો નથી અને પાપનું ભાજન પાય છે આ પ્રમાણે જાણીને શુદ્ધવૃત્તિથી દ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરવી શુદ્ધસ્થાને દરેક કાર્યની સિદ્ધિ દ્રવ્યથી પાય છે, પરતુ એમથી અનિરુદ્ધ વ્યાપારવડે વૈભવની વૃદ્ધિ કરવી એ સર્વનો ભાવ છે “દેશ, જાતિ,

૧ વેચવાની વસ્તુમા મળી શકે તેવી ઓછી કિંમતના વસ્તુ મેલવાની

(૨૫૦)

વ્યાખ્યાન ૧૨૬ મુ-શુદ્ધ વ્યાપાર વિષે

અને કુલના ધર્મનો નાશ કરનાર કુરુદિને છોડી દેશપીજ નીતિમા તત્પર છે અને તેવા નીતિવાન્નપનાયીજ ઉત્તમ ડપાસક- (ટ્રાવક) શુભ સંપત્તિને વ્યાપારની શુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે ”

इत्यन्ददिनपरिमितोपदेश सयहाख्याया मुपदेशमासाद
वृत्तौ पचविंशत्युत्तरशततम प्रवच ॥ १२६ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૨૬ મુ

શુદ્ધ વ્યાપાર કેવી રીતે થાય ? તે કહે છે.
નિંદાયોગ્યજનૈ સાર્દ્ધ કુર્યાન્ન ક્રયવિક્રયૌ ।

इव्यं कस्यापि नो देयं साक्षिण जूपणं विना ॥ १ ॥

જાવાર્થ:-

“ નિંદા કરવા યોગ્ય લોકોની સાથે સ્વરીદી કે વેચાણનું કામ કરવું નહીં અને સાક્ષી રાખ્યા વિના કે ધરાણા વિના કોઈને દ્રવ્ય આપવું નહીં ”

વિસ્તરાર્થ -

“ નિંદા કરવા યોગ્ય લોકો જેવા કે, નટ, ધૂતારા, વેડ્યા, કલાલ, કસાઈ, માછી, વાગુરિક (વાધરી), રાજદ્રોહી અને પૂજારા વિગેરે, તેમની સાથે ગૃહસ્થે ક્રયવિક્રય (સ્વરીદી કે વેચાણ) ન કરવા તેમજ શસ્ત્રધારી પુરુષોની તથા રાજા વિગેરેની સાથે અલ્પ પણ વ્યવહાર કરવાથી પ્રાપ્ત કાર્ડિપણ ગુણ યતો નથી કેમકે જેને પોતાને હાયે દ્રવ્ય આપીને પાછું માગતા મય ઉત્પન્ન થાય તેની સાથે વ્યવહાર કરવામા શુભ ફલ થાય ? કહ્યું છે કે, “ બ્રાહ્મણ સાથે અને શસ્ત્રધારીની સાથે શ્રેય ઇચ્છનાર વણિકે કદિપણ વ્યવહાર કરવો નહીં ”

વળી જે જુગાર અને ધાતુવાદ પ્રમુખથી દ્રવ્યની ઇચ્છા કરે છે, તેઓ મેંસના કુચડાથી પોતાનું ધર ઘોઠું કરવાને ઇચ્છે છે કદિ તેવા પ્રકારથી કે અશુદ્ધ વ્યવહાર કરવાથી લાભ પ્રાપ્ત થાય તો તે લાભ લાવો કાઢ રહેતો નથી કહ્યું છે કે, “ સ્વોટા માપ અને સ્વોટા તોલથી જે કાર્ડિ દ્રવ્ય વપાર્જન થાય છે તે તપેલા પાન વપર મુકેલા ઝલના વિંદુની જેમ નાશ પામવું જોરામા પણ આશુ નથી ”

बळी घणा लोकोनी साक्षी वगर कोईने द्रव्य आपवु नहीं तेमज न दीठेलुं
अने परीक्षा कर्या वगरनु करीयाणु लेवु करवु नहीं अने लेवु त्यारे पण घणा
लोकोना समुदाय समस्त लेवु के जेथी कदि वाधा विगेरे कष्ट पडे तो ते जोनारा
साक्षीओ सहाय आपे. साक्षी राखीने आपेलु द्रव्य वा कोई वस्तु पुन' काळा-
तरे पण प्राप्त थाय छे ते उपर एक वणिकनु दृष्टात कहेवाय छे, ते आ प्रमाणे -

धूर्त वणिकनुं दृष्टात.

कोई घनाढ्य धूर्त वणिक विदेशे जतो इतो. मार्गे चालता एक अरण्य
आव्यु तेमा चोरलोकोनी भाड मळी तेणे वणिकने जुहार करी तेनी पासेथी
द्रव्य माग्यु वणिके कष्ट, कोई साक्षी राखीने बहु द्रव्य खुशीयी ल्यो. कोई अ-
बसरे मने पाछु आपजो अने मने मारशो नहीं. चोरोए विचार्यु के, आ वणिक
मुग्य (भोळो) जणाय छे पळी तेमणे कोई बीलाडाने साक्षी राखी तेनु सर्व द्रव्य
लईने तेने छोडी मुक्यो ते वणिक अनुक्रमे ते चोरलोकोना गामठाम विगेरे
जाणी लईने पोताने गाम गयो केटलेक काळे ते चोरलोको घणी वस्तुओ लईने
तेना गाममा आव्या वणिके तेमने ओळखीने पोते आपेलु द्रव्य माग्यु चोरोए
आनाकानी करवा माडी एटले परस्पर कलह यई पड्यो उबटे न्यायाधीश आगळ
तेओ गया न्यायाधीशे पुछ्यु के आ बातमा कोई साक्षी छे ? एटले पेलो वणिक
कोई काळा बीलाडाने लई आवी पोतानी काखमा राखीने बोल्यो के, आ बी-
लाडो साक्षी छे चोरलोकोए कष्ट के, अमारे ते साक्षी जोवो छे, के ते केवो
साक्षी छे ? वणिके चोरोने ते बताव्यो एटले चोरलोको बोली उठ्या के-नहीं,
आ तां काळो छे अने ते तो कावरो इतो आ प्रमाणेना तेना वचनो साभळी ते-
मना मुखनीज कबुलात जाणी न्यायाधीशे तेमनी पासेथी बळात्कारे सर्व द्रव्य लईने
पेला वणिकने अपाव्यु आ दृष्टात उपरथी साक्षी राखवानु फळ जाणी कोईने
साक्षी विना गुप्त रीते काईपण द्रव्य आपवु नहीं के मुकबु नहीं तेमज कोईने अल-
कार (घराणु) लींग विना अगळघारे द्रव्य आपवु नहीं कारण के, तेम कर-
वाथी कदिपण मूळ वननो नाश न थाय कष्ट छे के, “ धननी रक्षा करचामा
परायण एवा पुरुषे नटने, वेद्याने, जुगारीने अने जारपुरुषने ऊघारे द्रव्य आपवुं
नहीं ” तेमा पण मुख्य रीते गृहस्थोए वघारे किमंतनु घराणु राखीने द्रव्य आ-
पवु योग्य छे नहींतो मागती वखते क्लेश, विरोध, धर्मनी हानि, लाघण, घराणु
गालीने बेसवु अने सोगन खावा विगेरे अनेक अनर्थ करवा पडे छे तेमा कदि
सोगन खावानो वखत आवे तोपण जेमतेम सोगन खावा नहीं तेमा पण विशेषे

(२५२) व्याख्यान १२६ मु-द्रव्य आपमा विपे पूर्व मुनीओए कहेलु दृष्टात

करीने देव, गुरु, ज्ञान, धर्म अने तीर्थयात्रा विंगेरेना सोगन कदीपण खावा नहीं ते विपे पूर्वविद्वानो कहे छे—“ जे मूढ पुरुषो खोटा के साचा चैत्यना सोगन ले छे, ते बोधि बीजनु चमन करे छे अने अनन ससारी याय छ ”

बळी जो कदि लाघण करवाही कार्यसिद्धि याय तेम जामे तो पांते जाते लाघण करवाही, पण बीजा बाळ उद्ध प्रमुखने लाघण करवाही नहीं कारण के, ढंदराक्षुपिए एक क्षणनात्र पनरसो जीमोने लाघण करवाही हती, तेथी तमने छ मास सुधी आहार पळ्यो न हतो इत्यादि अनेक टोपनी उत्पत्ति पोतानी पु-द्विधी विचारिने बधारे किंमतनु धराणु राखी द्रव्य आपवु आ विपे हितशिक्षा माटे पूर्व मुनीओए एरु दृष्टात कहेलु छे, ते आ प्रमाणे —

पूर्व मुनीओए कहेलु दृष्टात.

जिनदत्त नामना कोइ श्रेष्ठीने मुग्ध (भोळो) एवा नामे पुत्र हतो स्व-भावे पण ते मुग्ध हतो पितानी पासे पुष्कळ द्रव्य होवाही ते निश्चित रहेतो हतो. एरु बखने जिनदत्ततो अतकाळ आव्यो एटले तेणे पोताना पुत्रमा भोळापणानो गुण जोइ गूढार्थ वाच्योधी आ प्रमाण शिक्षा आपी —“ हे बरस ! १ परनी आस-पास दावनी वाड करवी २ बीजाने धन आप्या पडी मागवु नहीं ३ माथे जरा पण बीजो उपाडवो नहीं ४ हमेशा दिवसने सफल करवो ५ छीने स्वभ साथे बागीने मारवी ६ मिष्टान्न भोजन करवु ७ सुरवे शयन करवु ८ प्रत्येक गाम घर करवु ९ कुवस्था आवे त्यारे गगा अने यमूनानी वच्चे खोदवु जो प रावतमा काइ धका पडे तो मारा मित्र सोमदत्त श्रेष्ठीने पुछवु अने १० प्रत्येक संत्रे धन वाचवु ”

आ प्रमाणे कही श्रेष्ठी जिनदत्त मृत्यु पाव्यो त्यापडी पितानी शिक्षाना गुढ अ-र्थाधी अजाण एवा ते पुत्र ते प्रमाणे करवाही निर्धन थइ गयो एटले मुक्ताडने पाटलीपुत्र नगरमा पोताना पिताना मित्र सोमदत्त श्रेष्ठीने घेर गयो श्रेष्ठीए तने मुग्ध जाणी घणी बार सोटी करीने पडी चोळा प्रमुखनु भोजन पीरस्यु ते क्षुधा पीटित होवाधी सुखडीनी जेम खाइ गयो पडी नामु माडवा विंगेरेमा पणी रात्रि निर्गमन करावी एटले ते मुग्ध वगासा खात्रा लाग्यो अने अग मरडवा लाग्यो एटले तेने माकणवाळो माचो सुवा आप्यो जेमा ते तत्काळ निद्रावश थइ गयो श्रेष्ठीए ब्रह्ममुहूर्ते (चार घडी रात्रि वाकी होय त्यारे) तेने जगाळ्यो मुग्धे प्रात काळे छडीने पिताए कहेली शिक्षानो भावार्थ पुछ्यो, एटले श्रेष्ठीए कळुं—साभळ, “ घर-तां आसपास दावनी वाड करवी ” एटले सर्वनी जागळ हितकारी अने मिय

વચન બોલવું, કે જયી પોતાના મુખમા રહેલા દાતની પોતાની ફરતી વાઢ થાય છે. કહ્યું છે કે,

જીપ્રામેં અમૃત વસે, વિપત્તી ઝનકે પાસ;

એકે વોલ્લે કોમી ગુણ, એકે કોમી વિનાશ ॥ ૧ ॥

જિવ્હામા અમૃત અને વિપ વને વસે છે. એક વચને કોડોગમે ગુણ થાય છે, અને એક વચને કોટીગમે વિનાશ થાય છે (ઇતિ પ્રથમ શિક્ષાર્થ) ?

“ બીજાને ધન આપ્યા પછી માગવું નહીં ” એટલે સવાયુ કે દોઢુ ધરાણું, રાત્રીનેજ દ્રવ્ય આપવું કે જેથી તેની પાસે માગવા જવું પડે નહીં તે પોતાની મેઢેજ દેવા આવે આ પ્રમાણે “ દ્રવ્ય આપ્યા પછી માગવું નહીં ” એવી બીજી શિક્ષાનો ભાવાર્થ છે ૨

“ માયે વોજો ઉપાડવો નહીં ” એ શિક્ષાનો ભાવાર્થ એવો છે કે, માથાપર કરજ સઘથી ભાર રાખવો નહીં તે વિષે શ્રી જિનાગમમા કહ્યું છે કે, “ જે પ્રમાણે નિર્માઈ થઈ શકે તે પ્રમાણેજ વચન બોલવું અને અર્પે માર્ગે છાડવો પડે નહીં તેટલો ભાર ઉપાડવો ” વઢી કરજ કાપવામા પણ વિલંબ કરવો નહી. કપો. મૂઢપુરુષ આ લોક અને પરલોકના પરાભવના કારણરૂપ ઋણને ક્ષણમાત્ર પણ ધારણ કરે રહ્યું છે કે, “ ધર્મના ખારખમા, કરજ ફીટાડવામા, કન્યાદાનમા, દ્રવ્યની પ્રાપ્તિમા, શત્રુનો ઘાત કરવામા, અગ્નિને ઘુસાવવામા અને રોગને શમાવવામા કાલસેપ કરવો નહીં ” તૈલનું મર્દન, કરજનું ફીટાડવું અને કન્યાનું મૃત્યુ—એ તત્કાલ તો દુઃખરૂપ લાગે છે પણ પરિણામે સુખરૂપ છે ” આ ભવમા જો કરજ આપે નહી તો ભવાતરમા તેનો સેવક અથવા પાઢો થઈને અવતરવું પડે છે. વઢી કરજ રાખવાથી વનેને પરસ્પર ભવાતરે વૈરવૃદ્ધિ પ્રમુખ પણ થયા કરે છે

એવી એક કથા છે કે, જ્ઞાવન્ શ્રેષ્ઠીને પૂર્વના રૂળ સઘથે એક પુત્ર થયો હતો તે નઢારા સપ્રમથી સુચનેલો અને મૃત્યુયોગમા ઉત્તન્ન થયો હતો તેથી શ્રેષ્ઠીએ તેને નદીના તીર ઉપર રહેલા કોઈ વૃક્ષ નીચે છોડી દીધો તે વલ્લતે તે ગાઢક પ્રથમ રુદન કરી પછી હસતો હસતો બોલ્યો કે, “ હે શ્રેષ્ઠી ! હું તમારી પાસે લાલ્લ સોનૈયા માગું છું, તે આપો, નહીં તો તમને અનર્થ પ્રાપ્ત થશે ” એટલે શ્રેષ્ઠીએ તેને પાઢો ઘરે લઈ જઈને તેના જન્મોત્સવ વિગેરેમા પુષ્કલ દ્રવ્ય સ્વર્ચ્યું પછીને દિવસે રક્ષ સોનૈયા પૂરા સર્ચાઈ ગયા એટલે તે મૃત્યુ પામી ગયો એવી રીતે બીજો પુત્ર જન લાલ્લ પૂરા સર્ચ કરાવી મૃત્યુ પામ્યો ત્રીજો પુત્ર સારા સ્વપ્રાપ્તી સૂચિત આવ્યો તેને

(૨૧૪) વ્યાખ્યાન ૧૨૩ મુ-દ્રવ્ય આપવા વિષે પૂર્વમુનિઓએ કહેલું દર્શાવ

કહ્યું કે, “મારે તમારા ઓગળીશ લાલ સોનેયા દેવા છે.” તે પુત્રનું નામ જાવનું પાડ્યું તેણે માતા પિતાને નિમિત્તે ધર્મકાર્યમાં લેટલું દ્રવ્ય સર્વવાનો નિર્ણય કર્યા પછી કાશ્મીર દેશમાંથી નવ લાલ સોનેયા સર્વોં શ્રીરૂપમ, પુઢરીક અને ચક્રે-શ્વરીની મૂર્તિઓ લઈ આવ્યો. ણક લાલ સોનેયા સર્વોં તેની પ્રતિષ્ઠા (અજનશલાકા) કરાવી તે પડી અઢાર વાહાણે કરી અસંખ્ય દ્રવ્ય ઉપાર્જન કર્યું તે દ્રવ્યવડે શાસ્ત્રજય ઉપર લેખમય વિચિત્રતા તે ઉત્તરવાપી તેને સ્થાને મળિમય વિંધની પ્રતિષ્ઠા કરી

આ કયા સામઝીને ધર્મીથી પુરુષે તે ભવમાજ ઋણનો સવય મુક્ત કરવો. પોતાનો દેવાદાર યાગસ બો કરજ આપવાને અસમર્થ હોય તો ‘જો શક્તિ પાપ તો આપને, નહીં તો મારે ધર્મસ્થાને હજો’ એમ તેની આગલ કહી દેવું, પણ ઋણનો સવય ચિરકાલ રાલવો નહીં. આ પ્રમાણે બને જણે પરસ્પર વિવેક કરવો. આ પ્રમાણે પ્રસંગોપાત કહેલી વાર્તાથી જાણવું કે, ઋણનો ભાર માથાપર રાલવો નહીં. (ઈતિ તૃતીય શિક્ષાર્થ.) ૩

“દિવસને સફલ કરવો” એ શિક્ષાનો ભાવાર્થ એવો છે કે, ગૃહસ્થે દર રોજ કાર્કષણ દ્રવ્ય પેદા કરવું કેમકે ગૃહસ્થનો દિવસ તેથી સફલ પાપ છે. કહ્યું છે કે, “વણિક, વેશ્યા, કવિ, માટ, ચોર, ઝુગારી અને ત્રાહણ જે દિવસે નવા દ્રવ્યનો લાભ પાપ નહીં, તે દિવસને નિષ્ફલ માને છે.” ગીત, નૃત્ય અને નિંદા વિકથા વિગેરે કરવાવડે દિવસ ગલાવવાથી દિવસ સફલ થતો નથી. (ઈતિ ચતુર્થ શિક્ષાર્થ.) ૪

“સ્ત્રીને સ્થમ સાથે વાપીને મારવી” એ શિક્ષાનો ભાવાર્થ એવો છે કે, સ્ત્રીને છોકરાવાળી યયા પછીજ શિક્ષા કરવી ઘટે નો કરવી કે જેથી તે પુત્રાદિકના સ્નેહરૂપ સ્થમ સાથે વધાયેલી હોવાથી તાઢન કરવાથી પણ કાર્ડ વિપરીત કરી શકતી નથી. (ઈતિ પચમ શિક્ષાર્થ.) ૫

“મિષ્ટાન્ન ભોજન કરવું” એ શિક્ષાનો ભાવાર્થ એવો છે કે, જ્યારે સારી પેટે છુશ લાગે ત્યારે ત્યાં તેને ચલતે જે કાંઈ ભોજન કરીએ તે સર્વ મિષ્ટ લાગે છે. કાંઈ પક્ષાન્નજ મિષ્ટ કહેવાતા નથી. ગડકાલે તેં જે ભોજન કર્યું તે હલકું ભોજન હતું તોપણ તને કેવું મિષ્ટ લાગ્યું હતું તેમ હમેશાં જ્યારે છુશ લાગે ત્યારેજ ભોજન લેવું બાંધકના પાત્રીશ ગુણોના વિવરણમાં કહ્યું છે કે,

અર્જીર્ણં જોજન ત્યાગી, કાલે જોક્તાચ સાત્મ્ય

“અર્જીર્ણ હોય ત્યાગથી જોજનનો ત્યાગ કરે અને ચલતસા
રને અનુકૂળ ભોજન કરે” પૂર્વે કરેલું ભોજન અપ્રવક્ત

મો

યજ્ઞા રોગ થાય છે વૈદ્યકશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, " મળમા અને વાયુમા દુર્ગંધ છુટે, વિષ્ટા અપચ્યા જેવી આવે, શરીર ભારે લાગે, અન્ન ઉપર અરુચિ ધાય અને અશુદ્ધ ઓદ્ધકાર આવે-૧ ઝ અજીર્ણના સ્પષ્ટ ચિન્હો છે " તેથી અજીર્ણ સતે ભોજન છોડી દેવું અને ખુલ્લ લાગે ત્યારે વચનસર સ્વાચાની હોલુપતા છોડીને ભોજન કરવું. કહ્યું છે કે,

કંઠનાદિમતિ ક્રાતં, સર્વં તદ્દશનં સમં ।

દ્વામાત્ર સુલ્લસ્યાર્થે, લૌલ્યં કુર્વિતનો બુધા ॥ ૧ ॥

" ગઢાથી નીચે ઉતર્યા પડી વધુ ભોજન સરવું છે માટે માત્ર ક્ષણિક સુ-
તને અર્થે પ્રાણ પુરુષોણ હોલતા કરવી નહી "

જિવ્હે પ્રમાણ જાનિહી, જોજને વચને તથા ।

અતિન્નુક્તમતિચોક્ત, પ્રાણીના મરણપ્રદં ॥ ૧ ॥

" હે જીવ્હા ! તું ભોજન અને વચનમા પ્રમાણ રાખજે કારણકે, અતિ ક-
રેલું ભોજન અને અતિ બોલેલું વચન પ્રાણીઓને મૃત્યુદાયક થઈ પડે છે " હુધા
છાગી હોય તે વચને સ્વાધેલું વિષ પળ અમૃત જેવું થાય છે એવી એક વાર્તા છે કે,
કોઈ રાજા વચનસર ભોજન કરતો હતો તેને રોગી કરવાને માટે કોઈ વૈદ્યે રસોઈ-
આને સિલ્કડાન્યુ કે, તારે કોઈ મિષ કરીને રસોઈ કરવાના વચનમા વિલવ કરી
રાજાનો ભોજન વચન ઉછળન કરાવવો રસોઈઆએ તેમ કર્યું રાજાએ રસોઈમાં
વિલવ થયે એમ જાણી ખીની કળિકમા ધી મોઢ મિથ્ર કરી સ્વાઈ લીધું અને તેથી
રૂઠે ભોજનનો વચન સાચવી લીધો તેથી તે સ્વાધેલું રાજાને પચી ગયું, અજીર્ણ ન
યયું તેથી પેલો વૈદ્ય વિલવો થયો આ પ્રમાણે પ્રસંગોપાત જણાવેલી હકીકતથી
જાણવું કે જ્યારે કુશા છાગે છે ત્યારે ગમે તેવું ભોજન પણ મિષ્ટ લાગે છે ૬

" સુલ્લે ધ્યન કરવું " એ શિષ્ટાનો ભાવાર્થ એવો છે કે, જ્યારે વરાવર નિદ્રા
આવડા લાગે ત્યારેજ સુવું, અન્યથા સુવું નહી કાલે મેં જે માલો આપ્યો તેમા તને
કેવી સુલ્લે નિદ્રા આવી હતી તેવી રીતે મહેનત કરીને જ્યારે નિદ્રા આવે ત્યારે
સુવાની દેવ પાઢવી ૭

" ગામેગામ ઘર કરવું " એ શિષ્ટાનો ભાવાર્થ એવો છે કે, મત્તેક ગ્રામે મૈત્રી
કરવી કે જેથી જ્યાં જઈએ ત્યાં પોતાના ઘરની જેમ સર્વ ભોજનાદિ સાધ્ય થાય ૮.

" દુરસ્થા આવે ત્યારે ગંગા અને યમુનાની વચ્ચે સ્થોદવું " તે શિષ્ટાનો ભા-
વાર્થ એવો છે કે, ગંગા યમુના નદી નહીં પણ તારે ઘેર ગંગા અને યમુના નામની
૩ ગાયોની કોદ છે, તેની વચ્ચે સ્થોદવું ત્યાં તારા પિતાએ દ્રવ્ય ઢાંટેલું છે. ૯.

(૨૫૬) વ્યાખ્યાન ૧૨૭ મુ-૧૧ વ્યવહાર વિષે વિશેષ હિતશિક્ષા

“ પ્રત્યેક ક્ષેત્રે ધન વાવવું ” તેનો અર્થ એવો છે કે, ક્ષેત્રે પટલે ધર્મસ્થાન, તેમા ધન વાવવું કે જેમી મહત્ત્વપૂર્ણ પ્રાપ્ત થાય. લોકમા પુણ ‘પ્રક ગણુ ઢાન અને સ-
હસ્ર ગણુ પુણ્ય’ એમી કહેવત છે. સ્વામીના દગલાવાળા ક્ષેત્રમાં ધન નાસ્તરુ, એમ એનો
અર્થ ન સમજવો વઢી સાધ્મીરૂપ ક્ષેત્રમા ધન વાવવું, પટલે નેમની સાથે વ્યવહાર
કરવો એ યોગ્ય છે, કારણ કે, કદિ તેની પાસે દ્રવ્ય રહી જાય તોપણ તેનો ડપ-
યોગ ધર્મકાર્યમાજ થાય. પણ નીચમાણસરૂપ ક્ષેત્રમા ધન નાસ્તી દેવું નહીં. ૧૦

આ પ્રમાણે પિતાએ આપેલી શિક્ષાનો મૂદાર્થ સામઢી સચાય રહીત ધર્યલો તે
મુગ્ધ પુત્ર તે પ્રમાણે વર્તવાથી પાડો ધનવાન, સુખી અને માનનીય થયો. એવી રીતે
યધાયોગ્ય બીજાઓએ પણ શિક્ષા લઈને શુદ્ધ વ્યાપાર કરવો.

“ એવી રીતે મુગ્ધ પુત્ર પિતાએ આપેલી શિક્ષાનો મૂદાર્થ જાણ્યા વગર દુઃખી
થયો અને પાડલથી તેનો મારાર્થ સમજી શુદ્ધ વ્યવહાર કરવાથી સુખી થયો, તમ
બીજાઓએ પણ તે દષ્ટાંતનો સાર સમજી શુદ્ધ વ્યવહાર કરવો ”

સ્તુત્વદિનપરિમિતોપદેશ સંમહાલ્યાયા મુપદેશ પ્રાસાદ
વૃત્તો પદવિગ્ન્યુચરતતમ પ્રમથઃ ॥ ૧૨૬ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૨૭ મુ.

શુદ્ધ વ્યવહાર વિષે બીજી વિશેષ હિતશિક્ષા કહે છે.

કાર્પણ્યાચ્છાતિરાટિત્વ ન કુર્યાદર્થ મર્જક ।

માયા બુદ્ધિ ચ સર્વત્ર સત્યજે દ્યવન્માયવાન ॥ ૧ ॥

જ્ઞાવાર્થ—

“ દ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરવાને ઈચ્છનારા વ્યાપારીએ કૃપણપણ અને અતિ રાહીયસ-
પણ અથવા કકાસીપણ કરવું નહીં અને સર્વ ઢેઢાણે કપટબુદ્ધિનો ત્યાગ કરવો ”

વિસ્તરાર્થ—

“ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાને ઈચ્છનારા પુરુષ કૃપણતા કરવી
રવાથી જીવનજ્ઞાન કેવલીના બીજે સોમદત્તના ભવમા પો-
ની પામે દ્રવ્ય માગવા જતા આગળ કરીને કોટી રત્ન સીંચા
પાંચ રત્નન માટે પાવે અને તના મામાનો પુત્ર સાત
‘તેના મામાનો પુત્ર મૃત્યુ પામી ગયો’ ”

સાથે વ્યવહાર કરતુ નહીં એક વચ્ચે તે પાંચસો ગાઢા લઈને વનમ^૧ કાઠ લેવા ગયો ત્યાં એકાકી વૃક્ષ છેડતા કોઈ ગુદામાયી વ્યાઘ્ર નીકળ્યો અને તેનું ભક્ષણ કરી ગયો ત્યાં મરણ પામીને તે એકંદ્રિયપણાને માત્ર થયો એવી રીતે કૃપણપણાથી તે સર્વ દિશાઓમા ઘણું ભ્રમ્યો પણ પુણ્યથી અધિક દ્રવ્ય તેને માત્ર થયું નહીં, માટે ટૂંકસ્યે કૃપણપણું છોડી દેવું

અહીં કોઈ શંકા કરે કે, દ્રવ્યને જ્યાં ત્યાં વેરી નાશવાથી તેની સ્થિરતા શી રીતે થાય ? તેના ઉત્તરમા કહેવાનું કે, ગૃહસ્યે અચિત્ય સ્થલમા તેને રાખવું પણ અવસરે કૃપણપણું કરવું નહીં તે વિષે એક વાર્તા કહેવાય છે કે, “ કોઈ શ્રેષ્ઠીને ઘેર નથી પુત્રવધૂ આવી તે એક વચ્ચે પોતાના સાસરાને દીવા ઉપરથી પડેલા તેલનો છાટો ઉપાન ઉપર ચોપડતા देखી વિસ્મય પામી અને વિચારમા પડી કે, ખાતે મારા સાસરાનું કૃપણપણું હજે, કે કોઈ ધીજો હેતુ હશે ? આઘો સદેહ પડ્યો તેની પરીક્ષા કરવા માટે તેણીએ સ્વોટો મિષ કરીને કહ્યું કે, ‘ મારું માથું દુલ્લે છે ’ પછી સુઈ જઈને ઘણો પોકાર કરવા લાગી સાસરાએ તેને માટે ઘણા ઉપાય કરવા માઢ્યા પણ મટયું નહીં એટલે તેણીએ કહ્યું કે, મને પેહેલા આ પ્રમાણે યતુ ત્યારે સાચામોતીનું ચૂર્ણ કરી તેનો માથે લેપ કરવાથી મારી પીડા શમી જતી તે સામઢી સાસરો સુશી થયો અને તત્કાલ મોતી મગાવીને વટાવવા માઢ્યા. એટલે તે પુત્રવધૂ હર્ષ પામી બેઠી રહી, અને પોતાને પડેલા સદેહની વાત કહી વતાવી તે સામઢી શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે, “ જે કુમારે પડેલી એક કોઢીને પણ એક હજાર સોના-મહોર જેવી મળી જાય છે અને અવસરે કોટી દ્રવ્ય વાપરવામા પણ છુટો શાથ મુકે છે, તેનો મહત્ત્વ લક્ષ્મી કદિપણ છોડતી નથી ”

વઢી દ્રવ્યના અર્થાએ અતિ ક્રેશ કે ક્રોધ કરવો નહીં કારણ કે, ક્ષમાગુણ સ્વર્ગની વૃદ્ધિ કરનારો છે. કહ્યું છે કે,

હોમ મત્ર વલ વિપ્રે, નિતિશાસ્ત્ર વલં નૃપે ।

રાજા વલમનાથાના, વણિગપુત્રે કમાવલં ॥ ૧ ॥

બ્રાહ્મણોને હોમને મત્રનું વલ્લ હોયછે, રાજાને નીતિશાસ્ત્રનું વલ્લ હોયછે, અનાથ જનોને રાજાનું વલ્લ હોયછે અને વણિકને ક્ષમાનું વલ્લ હોયછે ” વઢી કહ્યું છે કે, “ અર્થનું મૂલ પ્રિયવચન ઓ ક્ષમા છે, કામનું મૂલ વિત્ત, શરીર અને વયછે ધર્મનું મૂલ દાન, દયા અને દમ છે, અને મોક્ષનું મૂલ સર્વ અર્થની નિવૃત્તિ છે ”

એવી વાર્તા છે કે, એક વચ્ચે લક્ષ્મી અને દારિદ્ર્યને પરસ્પર પોતાને રેવા વિષે વિવાદ થયો તેઓ બંને ઇન્દ્રની પાસે ગયા. પ્રથમ દારિદ્ર્યે ઇન્દ્રને કહ્યું

કે, આ લક્ષ્મી મારાથી ગ્રીહે છે, તેથી તે સર્વ ઢામે ભમ્યા કરે છે અને હું નિર્ભય છું, તેથી જ્યાં જઈશ ત્યાં સ્થિરપડને રહુ છું. ” અને લક્ષ્મીને પુછ્યું કે, તું ક્યા રહે છે ? લક્ષ્મી બોલી —

ગુરવો યત્ર પૂજ્યતે, તિત્ર યત્ર નયાર્જિતં ।

અદતકલદો યત્ર, તત્ર શકવસામ્યદ ॥

“ જ્યાં ગુરુ-વડિલની પૂજા થાય છે, જ્યાં ન્યાયથી દ્રવ્ય મેળવાય છે અને જ્યાં પરસ્પર કલહ થતો નથી, ત્યાં હું વસુ છું. ” પછી અને દારિદ્ર્યને કહ્યું, તું ક્યા રહે છે ? પડલે તે બોલ્યું:—

દ્યુતપોષી નિજદેવી, ધાતુર્વાદી સદાલસા ।

ધ્રાવ્યવ્યય મનાલોચી, તત્ર તિષ્ઠામ્યદ હરે ॥

“ જ્યાં જુગામનુ પાપન થાય, જ્યાં સ્વજનનો દ્વેષ વાય, જ્યાં ધાતુર્વાદ થતો હોય, જ્યાં સદા ખાલસ રહેલું હોય અને જ્યાં આવક તથા સર્વની તપાસ થતી ન હોય, ત્યાં હું વસુ છું ” પછી અને કહ્યું કે—જ્યાં ક્ષેત્ર-કૃષ્ણાશ ન હોય ત્યાં લક્ષ્મી રહેતી અને તે શિવાય બીજે સ્થળે દારિદ્ર્ય રહેતું આ પ્રમાણે ઠરાવ કરી આપીને તેમનો વિવાદ ભાગી નાળ્યો

આ વાર્તા સાંભળીને તેમણી ઇચ્છા માર લેવો કે ઉત્તમ ધાતુકે શાંતિપીઠ કાર્ય સાધવું, ક્ષત્રી નહીં કહ્યું છે કે, જૈઓ ઘણા તીક્ષ્ણ અને યશા નિપૂર હોય-છે તેઓ પણ મદુતા રાસવાથી વશ થાય છે. જુઓ ! કઠોર યશા દાત દાસની જેમ મદુતાવાળો જિન્દગીની ઉપામના કરે છે ” કોઈની પાસ લેવું માગવું હોય તો તે પણ કોમલ અને ધીરા વચનથી માગવું. કઠોર વચનવડે માગવાથી ધર્મ અને યશની હાનિ થાય છે. કદિ જો કોઈ મોટા માણસ સાથે દ્રવ્યની લેવડ-દેવડ થઈ ગઈ હોય તો તેની સાથે નરમાશરૂઢેજ કાર્ય સિદ્ધ કરવું. કલહ વિગેરે કરવા નહીં કહ્યું છે કે,

“ ઉત્તમમાણસ સાથે પ્રણિપાતથી કામ લેવું, શૂરવીર સાથે મપવચડે કામ લેવું, નીચની સાથે કાઠક આપીને કામ લેવું અને સરસાની સાથે પરાક્રમથી કામ લેવું ”

બીજી વ્યાપારીય સર્વત્ર લેવડ-દેવડમા કે પારકા ગ્રાહક (ધરાક) વાલવા-મા, નામામા વિપરીત રહવું કે છાત્ર લેવી ઇત્યાદિ માયા-કપટ અને પરવચના કરવી નહીં કહ્યું છે કે, “ જે પ્રાણી વિવિધ ઉપાયવડે માયા રચી બીજાને છેતરે છે, તે મશામોહનો મિત્ર સ્વર્ગ તથા મોક્ષના મુલ્યથી પોતાના આત્માને છેતરે છે ” પ્રાયેકારીને માયા-કપટરહિતપણે કાપડ, મૂતર, અને સોના, રૂપા વિગેરેનો વેપાર કરવો અર્થાત્ જેમ વન તેમ અલ્પ પાપ થાય તેવી રીતે વેપાર કરવો.

અહિં કોઈ શકા કરે કે, સાધારણ સ્થિતિવાળા વ્યાપારીને માયા-રૂપટ કર્યા વિના કેવલ શુદ્ધ વ્યાપારથી નિર્વાહ શી રીતે થાય? ઉત્તરમા કહેવાનું કે, ઘણા કુડકપટથી જે દ્રવ્ય અર્જન કર્યું હોય તે વર્ષ-વે વર્ષ પડી અને રાજા, ચોર, અગ્નિ, જલ કે રાજદંડ વિગેરેથી હરાઈ જાય છે, ચિરકાલ સ્થાયી રહેતું નથી તેમ દેહના અપભોગમા કે ધર્મકાર્યે વાપરવામા પણ અપયોગી થતું નથી કહ્યું છે કે,

અન્યાયોપાર્જિત વિક્તં, દશવર્ષાણિ તિષ્ઠતિ ।

પ્રાપ્તે ચૈકાદશે વર્ષે, સમલ ચ વિનશ્યતિ ॥

“ અન્યાયથી મેલેલું ધન દશ વર્ષ સુધી રહે છે, બ્યારે અગીયારમું વર્ષ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તે સમૂલ્ય નાશ પામે છે ” તે પ્રમાણે સાગરશ્રેષ્ઠી, પાપવૃદ્ધિ, અને રકશ્રેષ્ઠી ત્રિગેરેને વન્યુ હતું તેવા જે માયા-રૂપટ રહિતપણે વર્તેલું તે આ લોકમા પણ પ્રતિષ્ઠાનું હેતુ થાયછે વિહાર, આહાર અને વ્યવહાર એ ત્રણે તપસ્વીઓના જોવાયછે અને ગૃહસ્થનો તો શુદ્ધ વ્યવહારજ જોવાયડે વૃદ્ધો પાસેથી એવી પણ એક વાર્તા સાંભળી છે કે, પુણિક નામે શ્રેષ્ઠી માત્ર પચવીશ ટાકડાનો સ્વામી હતો, અને તે હમેશા સાડાબાર દોકડા પેદા કરી શુદ્ધવૃત્તિથી ગૃહભાર નિર્વાહ કરતો હતો

અહિં કોઈ શકા કરે કે, કેટલાએક ન્યાયધર્મથી ચાલનારા ટારિદ્ર પ્રમુખના દુઃખથી પીડાતા જોવામા આવે છે, અને કેટલાએક અધર્મથી વ્યાપાર કરનારા જૈશ્વર્ય અને સમૃદ્ધિ વિગેરેથી મુત્તી દેખાય છે તો પડી શુદ્ધ વ્યવહારની પ્રમાણતા ક્યા રહી? તેના ઉત્તરમા કહેવાનું કે, તેમા પૂર્વ કર્મના વિપાકની મુલ્યતા છે આ ભવના કર્મની મુલ્યતા નથી

કર્મ ચાર પ્રકારનું છે તે વિષે શ્રીધર્મઘોષસૂરિ કહેછે કે, પુણ્યાનુબધી પુણ્ય, પાપાનુબધી પુણ્ય, પુણ્યાનુબધી પાપ અને પાપાનુબધી પાપ-એમ ચાર પ્રકારનું કર્મ છે જિનધર્મની સન્યક્ પ્રકારે આરાધના કરનાર જ્ઞરતચક્રી જેવાઓનું પુણ્યાનુબધી પુણ્ય, અજ્ઞાન કણ્ઠવડે કોણિકની જેમ સમૃદ્ધિ પામથી તે પાપાનુબધી પુણ્ય, તે ભવમા પાપના ઉદયથી ટરિટ્રી થયેલા એવા હ્રમકમુનિની જેમ બને તે પુણ્યાનુબધી પાપ, અને કાલકર્શૌરિકાદિકની જેમ થાય તે પાપાનુબધી પાપ સમજવું

કોઈ માણસને પાપાનુબધી પુણ્યના ઉદયથી આ ભવમા વિપત્તિ જોવામા આવતી નથી તથાપિ પરિણામે આગામી ભવમા તેને અશ્વ્ય વિપત્તિ પ્રાપ્ત થવાની-એમ સમજવું તે વિષે એક એવી વાર્તા છે કે, કોઈ શ્રાવક અને ચોર બને પોત-

(૨૬૦) વ્યાખ્યાન (૨૮) માયા-કપટ કરવા ન કરવાનું ફલ.

પોતાના ધરમાથી સાથે ચીકડાથી ભ્રાત્ર ચોરના આગલ આગલ પ્રભુના દર્શન કરવા જતો હતો, ત્યાં માર્ગે તેના પગમા કાટો વાગ્યો અને પેલા ચોરને આગલ જતા એક રૂપીઓ જઢ્યો તેથી તે હર્ષ પામ્યો આથી થાત્રુ વિચારમા પડ્યો કે, અહો ! અધર્મિનિ સારુ ફલ અને ધર્મિને હુ ત્વ-આ કેવી વાત ! આ સદેહ તેણે ગુરુ પાસે જઈને પુછ્યો પટલે ગુરુ બોલ્યા કે, હે ભ્રાત્ર ! તારુ પાપ પગમા કાટો વાગવાથી નાશ પામ્યુ અને તે ચોરને આગલ જાતા રાજાના મુખટો પકડીને શૂઢીએ ઘડાવશે ક્ષણવારમા તેમજ વચ્ચુ, અને તે પેલા ભ્રાત્રકના સામલવામા આવ્યુ ત્યાં રૂપી તે ભ્રાત્રક નિરત્ર શુદ્ધ વ્યાપારમા તત્પર થયો

“ આ પ્રવચને હૃદયમા ઉતારી દ્રવ્યની હાનિના ફેતુરુપ કુપણતા વિગેરે દોષોને તજી દઈ ફમેશ શુદ્ધ વ્યવહાર રાખવા કે જેથી દ્રવ્યની મૃદિ થાય ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशं सग्रहाख्यायामुपदेशमासाद
वृत्तौ सप्तविंशत्युचरशततम
प्रवच ॥ १२७ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૨૭ મુ.

માયા-કપટ કરવાનું અને ન કરવાનું ફલ કહે છે

કૂટસ્ય જલ્પનં મોઢ્ય રાજ્ઞા પુરો વિશેષત ।

વજ્ઞા ત્કીર્તિભિયો હાનિ તસ્માત્ શ્વાદ પરિત્યજેત્ ॥ ૧ ॥

જ્ઞાવાર્થ —

“ કુટ-કપટથી બોલવું નહીં, તેમા પણ વિશેષેકરીને રાજાની આગલ તો બોલવું નહીં દમ કરવાથી કીર્તિ અને લક્ષ્મીની હાનિ થાય છે. તેથી મૃદસ્થે (ભ્રાત્રકે) તેનો ત્યાગ કરવો ”

વિશેષાર્થ —

લેવડ-દેવડ વિગેરેમા કપટથી બોલવું નહીં તેમજ કોઈનું ગુણ વીજ્ઞાની આગલ પ્રકાશિત કરવું નહીં કહ્યું છે કે, “ પોતાનો અને પોતાની સ્ત્રીનો આહાર, સુદ્ધ, દ્રવ્ય, ગુણ, વૃષ્કર્મ, મર્મ અને મત્ર પટલા-કોઈની આગલ પ્રકાશ કરવા નહીં ”

અહીં કોઈ શકા કરે કે, આ શ્લોકમા તો સત્યભાષણ કરવાનો નિપેદ કર્યો. કારણ કે, ડપરની વાવતમા કોઈ પુછે તો તેની આગલ પ્રકાશ ન કરવાથી અસત્યજ બોલવું પડે તેથી તમે કૂટ-ભાષણ કરવાનો નિપેદ કેમ કરો છો ? તેના ઉત્તરમા કહેવાનું કે, કોઈ આયુષ્ય, દ્રવ્ય, અને ધરનું છિદ્ર વિગેરે પુટે તો તેના ઉત્તરમા જુટું બોલવું નહીં પણ તેને ' આવા પ્રશ્નથી શુ ? ' એમ કહી ભાષાસુમતિ (બોલવાની યુક્તિ) વડે પ્રત્યુત્તર આપવો તેમા વઢી રાજાની આગલ તો કૂટ વચ્ચનનો વિગેષ-પણે ત્યાગ કરવો ડપલસણથી ગુરુ-વઢિલ પ્રમુખની આગલ પણ જે વધાર્ય હોય તેજ કહેવું કહ્યું છે કે, ' મિત્રની આગલ સત્ય કહેવું, સ્ત્રી પાસે પ્રિય કહેવું, શત્રુની આગલ મધુર અને સ્વોદુ કહેવું અને સ્વામી આગલ અનુકૂલ તથા સત્ય હોય તે કહેવું ' તે ડપર એક વાર્તા કહેવાય છે, તે આ પ્રમાણે:—

દિલ્હીશેહેરમા મહણસિંહ નામે એક શાહુકાર હતો તે સત્યવાદી અને શુદ્ધ વ્યવહારવાલો છે એથી તેની પ્રશસા સામઢી વાદશાહે તેને બોલાવીને પુછ્યું કે, તારી પાસે કેટલું ધન છે ? મહણસિંહે જવાબ આપ્યો કે, હું ચોપડા જોઈ લેતું કરીને આપને કહીશ એમ કહી ઘેર આવી સારી રીતે લેતું કરી વાદશાહ પાસે આવીને કહ્યું કે " સાહેવ ! મારી પાસે ચોરાસી હજાર દ્રવ્ય છે " વાદશાહે પ્રિચાર્યું કે, મેં તેની પાસે થોડું દ્રવ્ય છે એમ સામઢ્યુ હતું અને આ શાહુકારે તો વધારે કહ્યું, માટે તે ચરાચર સત્ય કહે છે આથી જુદી થઈ રાજાએ મહણસિંહને પોતાનો કોશાખ્યસ બનાવ્યો તેથી જે સત્ય હોય તેજ કહેવું

અસત્ય કહેવાથી દમ કર્યો કહેવાય છે, અને તેથી કીર્તિ અને લક્ષ્મીની હાનિ થાય છે માટે શ્રાવકે દમ છોડી દેવો આ ડપર ધર્મવુદ્ધિની કથા છે તે આ પ્રમાણે —

ધર્મવુદ્ધિ તથા પાપવુદ્ધિની કથા.

જોમપુર નામના નગરથી પાપવુદ્ધિ અને ધર્મવુદ્ધિ નામે બે મિત્ર દ્રવ્ય કમાવાને માટે દેશાતર ગયા હતા ત્યા દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરી પાછા પોતાને ઘેર ત્વરાથી આવતા હતા કહ્યું છે કે, " પ્રિયા પ્રાપ્ત કરીને ઘરે આવનારા શિષ્યોને અને દેશાતરથી દ્રવ્ય પેદા કરીને ઘરે આવનારા વ્યવહારીઓને એક કોશ પણ સો યોજન જેટલું લાગે છે " આ પ્રમાણે ડતાવઢે ચાલતા પોતાના ગામ પાસે આવ્યા પટલે બોજો વધારે હોવાથી તેઓ કેટલુંક દ્રવ્ય ગામની મહાર ડાટીને ઘેર આવ્યા કહ્યું છે કે, " પ્રાણપુરુષે કોઈને અલ્પ દ્રવ્ય પણ વતાવવું નહીં કારણ કે, દ્રવ્ય જોવાથી મોટા, મુન્તિનુ મન પણ ચઢિત થાય છે " વઢી કહ્યું છે કે, જેમ જઢમા માસ

પડે તો મત્સ્ય સ્વાઈ જાયછે, પૃથ્વીપર હાય તો હિમઋષાણી સ્વાઈ જાયછે અને આ-
કાશમા હોય તો ગીધ વિગેરે પક્ષીઓ સ્વાઈ જાયછે તેમ દ્રવ્યવાન્ના દ્રવ્ય વિષે પણ
જાણી લેવું ”

એક વસ્તવે પેલા બે મિત્રમાયી પાપવૃદ્ધિ રાત્રે જાહેને ડાટેલું દ્રવ્ય કાઢી લઈ તે
સ્વાડો કાકરાથી પૂરી ઘેર આવ્યો અન્યઢા ધર્મવૃદ્ધિ પાપવૃદ્ધિ પાસે આવેલો કહ્યું
કે, ‘હું દ્રવ્ય વિના દુઃખી થાવછું, માટે ચાલો પેલું દ્રવ્ય કાઢી લાવીશ પાપવૃદ્ધિ
બોલ્યો-‘ચાલો નહિ પછી વને દ્રવ્ય લેવા ગયા ત્યાં સ્વાડો લોદીને જોતા દ્રવ્ય
રહીત જોઈ પેલો દાહિક પાપવૃદ્ધિ કપટની માથું કુટવા લાગ્યો અને બોલ્યો-“અરે!
ધર્મવૃદ્ધિ! આમાથી તુજ ધન કાઢી ગયો છે ” ધર્મવૃદ્ધિ કહ્યું કે, “મેં લીધું નથી
પણ તેં લીધું છે, અને આ રોટી માથા કરે છે, મેં તો દમ્ભવૃત્તિ કરવાના પચ્છાણ
લીધા છે ” આ પ્રમાણે વાદ-વિવાદ કરતા વને રાત્રદ્વારમા ફરીવારે ગયા અને
પરસ્પર એક બીજાના દૂષણ કહેવા લાગ્યા તે સાંભળી ન્યાયાધિકારી-ઓ કહ્યું કે,
તમે બંને દિવ્ય કરી ચતાવો પટલે પાપવૃદ્ધિ બોલ્યો કે-‘તમે અમારો ન્યાય પરા-
વર કર્યો નહીં કેમકે ન્યાયમા પ્રથમ દિવ્ય હોયજ નહીં કહ્યું છે કે, “પ્રથમ તો
વાદ-વિવાદ સાંભળીને ન્યાય આવવો, અને જો તે પરાવર ન જગાય તો પડી સા-
ક્ષીઓ લઈને ન્યાય આવવો, અને જો સાક્ષીના અભાવ હોય તો પડી છેલ્લે દિવ્ય
કરાવવું-એમ વિદ્વાનો કહે છે ” આ વાતમા તો અમારે જ્યાં દ્રવ્ય હતું, તે વનની
દેવી માક્ષી છે તે જે ચાર હશે તેનું નામ આવશે ” અધિકારીઓ કહ્યું, તે રાત્ર
સત્ય છે કહ્યું છે કે, “જો વાદ-વિવાદમા એક ચડાઠ પગ સાક્ષી મળે તો ત્યાં
દિવ્ય કરાવવું નહીં, તો જ્યાં દેવતા સાક્ષી હોય ત્યાં તો રાત્રજ થી કરવી ” આ
પ્રમાણે ન્યાયાધિકારીઓ માન્ય કરીને ઠરાવ્યું કે, ‘કાલે સવારે ત્યાં જઈ વન
દેવતાને પૂછવું ’

પાપવૃદ્ધિ ઘેર આવ્યો અને રાત્રે પોતાના પિતાને કોઈ સીંજડીના વૃક્ષના કો-
ટરમા ગોપવ્યો પડી તે વૃક્ષની આસપાસ સિંદૂર અને તેલ લગાવ્યું તેણે પોતાના
પિતાને ગીંછડાવ્યું કે, અહીં જ્યારે વનદેવીને પુઝવામા આવે ત્યારે તમારે સ્વર વદ-
લાવીને કહેવું કે, ‘ધર્મવૃદ્ધિ ગોમુલો વાધ છે, તેણે આવેલો ધન કાઢી લીધું છે ’
આમ શિલ્પીને તે ચાલ્યો મયો વીજે દિવસે ધર્મવૃદ્ધિ, પાપવૃદ્ધિ, રાજા અને અ-
ધિકારી પ્રમુલ લોકો વનમા ગયા પછી વનદેવીની પૂજા કરીને પૂછ્યું
વનદેવતા! આ દ્રવ્ય કોણે લીધું છે, તે કહો ” પટલે સીંજડીના કોટર
મન્દ નીકળ્યો કે, ગોમુલો વાધ ધર્મવૃદ્ધિ દ્રવ્ય લઈ ગયો છે. ” અધિકારી
ધર્મવૃદ્ધિને કહેવા તત્પર થયા કે, આ દ્રવ્ય તેં લીધું છે

વિશેષાર્થ.—

નિર્વર્તિ એટલે ધર્મ, અર્થ અને કામ-તેને પરસ્પર વાધા યાચ તેમ આસ્તિક પુરુષોએ કરતું નહીં. તે યજમા નિ ત્રેયસ (કલ્યાણ) સુલભે સાધનાર તે ધર્મ કહેવાય છે. સર્વ અર્થ (પ્રયોજન) ની મિદ્ધિ કરે તે પ્રત્યે રહેવાય છે અને શબ્દાપિ પાત્ર હૃદિયોને પ્રીતિ ઉપજાવે તે કામ કહેવાય છે. એ યજમાથી કોઈ પણ એકને આસક્તિવદે સેવવાથી બીજાઓને વાધા યાચ છે. અતિમુક્તકુમાર તથા જલ-સ્વામીની જેમ કોઈ એકલા ધર્મને જ સેવે છે. અથવા મ્લેચ્છ કુલમા પણ કેટલાંક એક લઘુકર્મી યાચ છે તે વિષે એક એવી કથા છે કે, બ્રહ્મમદ્ વાદશાહ દર રોજ સવામણ પુષ્પની શય્યામા સૂતો હતો. એક વચ્ચે કોઈ દાસી કૌતુકથી તે શય્યામા છૂટી ગઈ તત્કાલ તે નિદ્રાવશ થઈ ગઈ તેવામા વાદશાહ અઠસ્માત્ રાજસભામાથી ત્યા આવી ચઢ્યો, અને દાસીને સુતેલી જોઈ એક ચાલુક મારી દાગી હમતી હસતી બેઠી થઈ અને પૃથ્વી ઉપર પડી રહી વાદશાહે આગ્રહથી તેને હાસ્ય કરવાનું કારણ પૂછ્યું. એટલે દાસી ધોલી—“સાહેબ ! આવે મને એક મહાર કર્યો તેથી ફુલની શય્યામા ધોડીવાર સુવાનું મારું પાપ તો નષ્ટ થઈ ગયું, પણ આપ હમેશા અનેક વૃક્ષોના ફુલો મગાવી તેની શય્યા કરાવો તેપર નિદ્રા કરો છો, તે પાપનો દુઃખ કેટલો થશે ? તારા વિચારતા મને હાસ્ય આવે છે ” દાસીના આવા વચનો સાંભળીને વાદશાહે તે દિવસથી પુષ્પશય્યામા સુવાનું ધોડી દીધું.

એક વચ્ચે તેજ વાદશાહ પતુરમ સેના હઈ ચપલનમા જતો હતો. માર્ગમા કોઈ ડંડ મૃત્યુ પામ્યું તેથી સર્થ સૈન્ય ડમું થઈ રહ્યું. તે જોઈ વાદશાહે પૂછ્યું કે—સૈન્ય આગળ કેમ ચાલતું નથી ? અમારું આવડે ડંડના મૃત્યુની વાત કહી વાદશાહે મૃત્યુના તત્ત્વ વિષે કાર્ષ્ણ્ય જાણતો નહોતો તેથી પૂછ્યું કે, મૃત્યુ એટલે શું ? અમારોયે કહ્યું, સ્વામી, કાને સાંભળે નહીં, આંખે દેલે નહીં અને ત્યાં પીંચે નહીં તે મૃત્યુ રાજા તે સાંભળી વિસ્મય પામ્યો અને મૃત્યુ પામેલા ડંડ પાસે જઈને કહ્યું કે—અરે પશુ ! ડંડ, સ્નાન પાન કર્યું ક્રોધથી આવી નિદ્રા ન કરીએ ત્યારે બીજાઓએ કહ્યું કે, સાહેબ ! આતો નિર્જાંવ થયું છે એમ કહી ધણી યુક્તિઓથી મૃત્યુનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું, તે ઉપરથી વાદશાહે પોતે વિચાર કરવા લાગ્યો કે—અહો ! આવું મૃત્યુ અર્ણવિતવ્યુ આવડે ત્યારે આપણી કોણ રક્ષા કરશે એમ વિચારી તત્કાલ સર્વનો ત્યાગ કરી પોતાની જાતનો શ્રેષ્ઠ ધર્મ (ફકીરી) સ્વીકાર કર્યો. તે ઉપર લોકોમા પણ આ પ્રમાણે કહેવત છે—

દોહો.

સોલ સદસ્સ સાદેલિયા, તુરી યદારહ લસ્ક ।

સાદેવ તેરે કારણે, ઓઝ્યઃ સેદેર બુલસ્ક ॥

અન્ય ગાત્રોક્ત આ સમય ઉપયોગી જાણીને અહીં કહ્યો છે જેમ તે વાદ-
સાદે અર્થ અને કામનો ત્યાગ કરી અહિંસા, સત્ય વિગેરે ધર્મ સ્વીકાર્યો એવી રીતે
વીજા-જોષ પળ યથાયોગ્ય પ્રવર્તન કરવું

કોઈ મમણશ્રેષ્ઠોની પેઠે ફરુલા અર્ચનેજ સાથે છે પણ તે અયોગ્ય છે.
કારણ કે ધર્મ અને કામને ડહુધન કરીને ઉપાર્જન કરેલા ધનનો ઉપભોગ વીજાઓ
કરે છે અને પાપનુ ભાજન પોતે થાય છે. જેમ સિંહ હાથીનો વધ કરનાર પોતે
થાય છે અને તેના મોક્ષિત અને દાત વિગેરેનો સ્વામી વીજો થાય છે કહ્યું છે કે,

કિટિકા સચિત ધાન્યં, મક્કિકા સચિતં મધુ ।

કપણોપાર્જિતા લક્ષ્મી, પૈરેરોપજ્ઞયતે ॥

“ કીઢી-જોનુ સચર કરેડુ ધાન્ય, માત્લી-જોનુ સચેલુ મધ અને કૃષ્ણે ઉપા-
ર્જન કરેલી લક્ષ્મી-તેનો ઉપભોગ વીજાન કરે છે ”

વઢી કોડરુ ફરુલા કામનેજ તેરે છે અર્થ અને ધર્મને સેવતા નથી
વિષમમુલ્યમા લુબ્ધ એવા વ્રહ્મદત્તચક્રી વિગેરેની જેમ તે વિપે લોકીક-
માત્રમા પણ ફરુ ગાર્છા છે કે, સવાલાલ ગામનો અધિપતિ અને દિહીનો સ્વામી
પૃથુરાજ ચઢુવાશ કામાસક્ત ગયાથી રાજ્યઘટ થયો હતો. તેની હકીકત એવી
છે કે, ફરુ રલ્લે પૃથુરાજ પામુરાજાના અત પુરમાથી તેની પુત્રી સંયોગિતાને છ-
લ્લથી ફરી ગયો અને પોતાના નગરમા આવ્યા પછી ખત્યત કામાસક્ત અને રાજ્ય-
ચિંતાથી રહિત એવા તે રાજાની વાત કોઈ સ્લેષ્ઠ વાદશાહના જાણવામા આવી.
તેમાં તત્કાલ તે વાદશાહે તેનાપર ચડાઈ કરીને સુલે સુલે તેનુ રાજ્ય ભડે લીધુ અને
તેની વને જાણોના પોષવા મોયદોરાથી સીંગી ભડે સોયદોરાસહિત લોદાના પાજ-
રામા પુર્વા ત્યા તે મહા દુઃખ પામ્યો

વીજૈન આગમમા પણ ફરુલા કામસેવન ઉપર યનંગસેન સોનીનો સમય છે
શીલોપદેશનાઢાની વૃત્તિમા તેને સીનુ દાસત્વ કરનારો વર્ણવ્યો છે તે શિયાય
રિપુમર્દન તગેરેના સંચર પણ કામાસક્તિ ઉપર કહેલ્લા છે આ પ્રમાણે ધર્મ,
અર્થ અને કામ મવર્તી ફરુમયોગી ત્રણ ભાગા થાય છે

હવે ત્રિકસર્વોપી ભાગા વતાવે છે. પટલે વેળા આસક્તિ અને એકમા નહીં, એવી રીતે પણ ત્રણ ભાગા થાય છે તે આ પ્રમાણે—કોઈ ધર્મ અને અર્થમાં આસક્તિ હોય છે, પણ કામમાં આસક્તિ હોતા નથી. કુમારપાલરાજાની જેમ કુમારપાલ ધર્મ પ્રાપ્ત થયા પેહેલા ઘણી રાજકન્યાઓ પરબ્યા હતા. પણ વ્રત લેવા વચ્ચે અલ્પ આયુષ્યને યોગે વીજી રાણીઓ મરણ પામી હતી અને એક ભૂયછદેવીજ જીવતી હતી. વ્રત લીધા પછી તે પણ કેટલેક કાલે મૃત્યુ પામી પછી તેમના વંતિર સામતાદિક બંને ઘણી વિનતિ કરી કે, 'હે પ્રજાપાલ મહારાજા ! પુનઃ પાણિગ્રહણ કરો ત્યારે કુમારપાલે કહ્યું કે, 'હવે સસાર વધારવાના ઉપાયમૂલ પાણિગ્રહણના આગ્રહથી સર્વે મારે આજથી યાવજ્જીવિત ધીલવ્રત હો, કે જેથી કયો ક્રિયાઓ સફળ થાય સિદ્ધાત્મા કહ્યું છે કે, "ધીલ્થી વ્રત, દાન, તપ અને નિયમ રિગેરે મહે પ્રકારે આચરેલા થાય છે " સામતોષ કહ્યું, "રાજન્ ! પટરાણી વિના માગલિક ઉપચારો સ્ત્રી રીતે થાય વીજા છોકોની જેમ રાજાઓ રાણી વગરના સ્વાદ સામબધ્યા નથી, તેમ જોયા પણ નથી " રાજાએ કહ્યું, 'એ ! શ્રીમામેય (માંધ્ય પિતામહ) ને કેમ ખુલી જાઓ છો ? જેમણે જન્મથીજ પાણિગ્રહણ કર્યું નહોતું પછી કુમારપાલે સામતાદિકથી પરચરેલા ગુરુ પાસે જઈને તેમને મુલે વ્રહ્મવ્રત અગીકાર કર્યું ત્યારથી મન્ત્રીઓ રાજધર્મ સ્વધર્મ માગલિક ઉપચારો—આરાત્રિક અને મગલમદીપ કરવાને અવસરે રાણી ભૂયછદેવીની સુવર્ણની મૂર્તિ કરાવીને રાજાની પડખે મુક્તા હતા વ્રહ્મચર્ય ગ્રહણ કર્યું તે વચ્ચે ગુરુએ કુમારપાલને રાજાર્પિતુ ચિન્દ આપ્યું હતું

આ પ્રમાણે તે મહાપુરુષને મુક્ત છે, પણ વ્યવહારમાં રહેલા દૃઢસ્થને કેટલીક વચ્ચે કામપીડાવહે પરસ્ત્રી વિગેરેનો ઉપદ્રવ થાય છે.

કોઈ ધર્મ અને કામનેજ સેવે છે, અર્થને સેવતા નથી અર્થાત્ દ્રવ્યોપાર્જન કરવાની વિના કરતા નથી પણ એવી રીતે ધર્મ અને કામની સેવા કરનારને કરજ વધે છે અને માનની હાનિ થાય છે તેથી ગૃહસ્થે પ્રયત્નથી ધન ઉપાર્જન કરવું કહ્યું છે કે, " એવું કોઈપણ કાર્ય નથી કે જે અર્થ વિના સિદ્ધ થાય, તેથી મતિમાન પુરુષે યત્નથી અર્થને સાધવો "

આ સવધમાં એવી એક વાર્તા છે કે, એક ધનદત્ત નામે મિધ્યાત્મી શ્રેષ્ઠી હતો તે ધર્મશુદ્ધિથી વ્રાહ્મણોને દાન આપતો અને વારંવાર જ્ઞાતિનું પોષણ કરતો ઘણી કન્યાદાન, ગોદાન इत्यादि દાનો આપતો તેમાં તેણે એક લાલ દ્રવ્ય સ્વર્ચી નાળુ અન નવું ધન ઉપાર્જ્યું નહીં ઘણી કામની લોભુપતામાં પણ તેનું યશુ ધન ગયું તેથી તે નિર્ધન યદ્ગમ્યો, અને અપમાનને પ્રાપ્ત થયો પછી તે પોતાનો ધર્મ બેચવાને

मोटे साथवानुं भातुं कुलइने देशातर चाल्यो मार्गे कोई वनमा भोजन करवाने वेढो देवामा, कोई मासस्तरणी मुनि ररा पधार्या घनदत्ते तेने दान आप्यु पछी तेणे पोताना धारेला कोई गृहस्थने घेर जइ पूर्वकृत धर्मने वेचवा माग्यो ते गृहस्थे पो-
ताना पूर्वजोना कहेवाथी यतदत्तने कहु के, जो पेला मुनिदर्शननु फळ मने आप्य
हो हु तने मुने माग्युं द्रव्य आपु ते साभळी घनदत्त तेनो जवाव पण न आपता
वत्काळ पोताना घर तरफ चाली नीकळ्यो मार्गमा अरण्यनी अदर उवराता फळ
पढ्या ह्ता, ते पोटकीमा चापीने घेर आब्यो मुनिदानना पुण्यथी मुनिनी भक्ति
करनार वनदेवताना प्रसादवडें ते सर्व स्वर्णमयी भइगया पछी ते आवक प्रमाणे
सर्व करवा लाग्यो अने उत्तम आवक थयो आ चार्त्ता साभळीने गृहस्थे यथायोग्य
आचरण स्वीकारवु

कोई अर्थ अने कामनीज सेवा करे छे, धर्मने सेवता नथी. स्नागर श्रेष्ठी अने
घनवळ श्रेष्ठीनी जेम परतु अधर्मानु परिणामे काइपण कल्याण यतुं नथी

कोई धर्म, अर्थ अने काम ए त्रणेने सेवता नथी पण तेभो ए त्रणथी अतीत
एवा. चोथा वर्गः (मोक्ष) ना आराधक होय छे तेथी तेवा मुनिमहाराजाने ए भा-
गाना स्वामी पोतानी मेळे जाणीलेवा

कोई धर्म, अर्थ अने काम-ए त्रणेने सेवे छे. ए भागाना स्वामी अज्ञय-
कुमार अने सुलस्ता विगेरेने जाणी लेवा

आ प्रमाणे साभळीने त्रण वर्गमाथी कोइने पण बाधा करवी ते गृहस्थने योग्य
नथी कहु छे के, “ जे गृहस्थना धर्म, अर्थ अने कामनी सेवा वगर शून्य दिवसो
जाय छे ते लुहारनी धम्पणनी जेम श्वास लेय छे छता जीवता नथी एम समजवु ”

जो दैवयोगे त्रण वर्गमा परस्पर प्रतिबन्ध थवानो सभव लागे तो उत्तर उचरने
पीदा थता पूर्ण पूर्वनी बाधानो त्याग करयो जेमके, कामने बाधा थती होय तो
धर्म अने अर्थने बाधा न पाय तेम करवु कारण के जो धर्म अने अर्थ होय तो
काम प्राप्त थवो सेहेलो, छे अने काम अने अर्थने बाधा थती होय तो थवादईने
पण धर्मने धारण करवो कहु छे के, “ धर्म सिद्ध होय तो अर्थ अने काम पण
सिद्ध थाय छे ” नीतिशास्त्रमा पण कहु छे के, “ आवकमाथी एक भाग भंडा-
रमा राखवो, एक भाग वेपारमा रोकवो, एक भाग धर्ममा अने पोताना उपभोगमा
वापरवो अने एक भागवडे सर्वनु भरण-पोषण करवु ” वळी सिंदूरप्रकरणमा
पण कहु छे के,

(૨૬૮) વ્યાખ્યાન ૧૨૦ મું-વિશ્વાસઘાતની વિશેષ વ્યાખ્યા

ત્રિવર્ગસ્સાધનમતરેણ પશોરિચાયુર્વિફલ નરસ્ય ।

તત્રાપિ ધર્મ પ્રપર વદતિ ન ત વિનાયદ્જવતોડ્ય કામૌ ॥

“ ધર્મ, અર્થ અને કામના સાધન વગર પશુની જેમ મનુષ્યનું આયુષ્ય નિષ્ફળ છે, તેમા પણ ધર્મને સર્વથી શ્રેષ્ઠ કહેલાં છે કારણ કે, ધર્મ વિના અર્થ તથા કામ સિદ્ધ થતાં નથી ”

“ આ પ્રમાણે ધર્મ, અર્થ અને કામને પરસ્પર અઘાધાથી શુદ્ધપણે આરાધન કરનાર સુવૃદ્ધિપુરુષ અનુક્રમે સ્વર્ગ અને મોક્ષનું મુક્ત પ્રાપ્ત કરે છે ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेश समग्रालयायामुपदेशमासाव
वृत्तौ एकोनविंशत्युत्तरशतम प्रथम ॥ १२९ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૨૦ મું.

ઉપરના વ્યાખ્યાનમા કહેલા શ્લોકના પાછલા

બે પદની વિશેષ વ્યાખ્યા કરે છે.

“ વિશ્વસ્ત ઘાતકાર્યં ચ સુવૃત્તયા વૃષણ મતં ”

“ કોઈનો વિશ્વાસઘાત કરતો તે શુદ્ધવ્યવહારના દૂષણના માનવું ”

વિશ્વાસીને છેતરવામા મહાપાપ છે તે પાપ બે પ્રકારનું છે મુક્ત અને પ્રલટ્ઠ શુભપાપ પણ બે પ્રકારનું છે— શ્રદ્ધા અને મદત્ત. લોટા તોલા ને લોટા માપ વિગેરેનું પાપ તે શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસઘાત વિગેરેનું પાપ તે મદત્ત. પ્રલટ્ઠપાપ બે પ્રકારનું છે— ફુલ્લાચારથી અને નિર્લેક્ષપણા વિગેરેથી ફુલ્લાચાર્યકે ગૃહસ્થોને આરંભ પ્રમુલ્લમા પાપ થાય છે અને મ્લેચ્છાદિકને હિસા પ્રમુલ્લમા પાપ થાય છે તે અને નિર્લેક્ષપણા વિગેરેથી યતિવેશમા હિસાદિ પાપ પ્રમટ્ઠપણે કરવાથી અનત મંસારીપણુ ખાધાં કારણ કે, તે પ્રવચનની ડહાંદી (નિંદા) નું કારણભૂત છે ફુલ્લાચારથી પ્રલટ્ઠપાપ કરવામા ધોડો કર્મપથ છે અને ગોપ્યમા અતિ તીવ્ર કર્મપથ છે કારણ કે, તે અસત્યમય હાંવાથી તેવી રીતે યીજાને છેતરવામા મોટું પાપ લાગે છે તે વિષે વિસેશિરાની કથા છે, તે આ પ્રમાણે—

વિલેમિરાની કથા.

વિશાલાનગરીમા નંદ નામે રાજા, હતો તેને વિજયપાલ નામે પુત્ર, વદ્યશ્રુત નામે અમાત્ય અને જ્ઞાનુમતી નામે રાણી હતી રાજા, રાણી ઉપર એવો આસક્ત હતો કે તેને સમામા પર્ણ પામે વેસારતો ઇક વસતે મત્રીએ વિજ્ઞપ્તિ કરી કે, “ હે દેવ ! સમામા રાણીને પાસે રાક્ષીને વેમનુ તે અનુચિત છે કહ્યું છે કે, “રાજા, અગ્નિ, ગુરુ અને સ્ત્રી જો અતિ પાસે રહ્યા હોય તો વિનાશ કરે છે’ અને અતિ દૂર રહ્યા હોય તો ફલ આપતા નથી નેથી તેમને મ ગમ આવતી સગરા ” તેમ કરતા જો આપની પામે રાક્ષવાની ઈચ્છાજ હોય તો રાણીનું રૂપ ચિત્રાવીને તે ચિત્ર પાસે રાખો ” રાજાએ મત્રીના વચનથી તેમ કર્યું તે વિષે કિરાતાર્જુનીય કાવ્યમા કહ્યું છે કે, “ જે પોતાના સ્વામીને સારી રાતે સાચી શિલામણ આપે નહીં, તે મિત્ર કે મત્રી ઘેનો ? અને જે પોતાને અણગમતું સામલે પણ નહી, તે સ્વામી પણ ઘેનો ? તેથી જે રાજા અને મત્રી સદા પરસ્પર અનુકૂલ હોય, તેમની સાથેજ સર્વ સપચિઓ પ્રીતિ કરે છે ”

ઇકઠા રાજાએ તે ચિત્ર પોતાના શારદાનદન નામના ગુરુને યતાવ્યુ ગુરુએ પોતાનું પાહિત્ય દર્શાવવાને કહ્યું કે, ‘ રાણીને ઢાઝા સાયલમા તિલ છે, તે આ ચિત્રમા રૂપો નથી, ” તે સામલો નદરાજાને શકા થઈ કે, આ મારી રાણીનો જાર હશે તે ઉપરથી તેણે મત્રીને આજ્ઞા કરી કે, આ ગુરુને મારી નલાવો મમાન વિચારીને કામ કરે તેવો હતો, તેથી તેણે શારદાનદનને પોતાને ઘેર ગુપ્તપણે રાખ્યા

ઇક સહત રાજકુમાર શીકાર કરવાને માટે વનમા જતા કોઈ વૃક્ષની પડ-વાડે ઢોલો તે પળે દૂર ચાલ્યો ગયો માયકાલ થઈ ગયાથી રાજકુમાર સરોવર-માથી જલપાન કરીને વ્યાત્રાદિકના મનથી કોઈ વૃક્ષ ઉપર ચડી ગયો તે વૃક્ષ ઉપર ઇક વાનર રહેતો હતો, તેના શરીરમા તે વૃક્ષનો નિવાસી કોઈ વ્યતર પેડો તેથી તે વાનર મનુષ્યવાણીથી મોલ્યો કે, ‘ હે કુમાર ! નીચે વ્યાત્ર આવેલો છે, પણ તું મારા ઉત્સગમા મુલે મુડજા ’ કુમાર વિશ્વાસ રાખીને મુતો નીચે રહેલા વ્યાત્ર તેની ઘળી યાચના કરી તોવળ વાનરે તેને આપ્યો નહીં યોડી વાર પડી કુમાર જામ્યો પળે વાનર તે કુમારના ઉત્સગમા મુડમયો પેલા વાપે કુમારને કહ્યું કે, ‘ અરે કુમાર ! ઇ વાનરનો વિશ્વાસ શુ રાખે છે ? કહ્યું છે કે, “ નદી, તારાબા પ્રાણી સ્ત્યાદિનો વિશ્વાસ કરવો નહીં ” પલો ઇમ પણ કહેવાય છે કે, “ ક્ષણમા કષ્ટ અને ક્ષણમા મુદ્દ તેમજ ક્ષણે ક્ષણે કષ્ટ મુદ્દ વનારા અને જેમનું ચિત્ત સ્થિર નથી તેવાઓનો

! ગુરુમા વિનાશ તેમનો અપેનય, અનાદર ઈર્જાયે તે સમજવો

પ્રસાદ પણ ભયંકર છે ” માટે તુ એને મુકી દે ’ હુધાનુર વાધના આવા વચનથી રાજકુમારે તે કપિને પડતો મુઠ્યો વાનર પડતો પડતો અતરાલ ભાગે વીંત્રી સાથે સાથે વલ્ગી પડીને બોલ્યો ક-અરે કુમાર ! તુ તારા કરેલા વિશ્વાસઘાતરૂપ કર્મને જાણે છે ? આમ કહીને તે વાનરના શરીરમાં રહેલા વ્યંતરે પ્રાત વાલે તેને માઢો કરી-દીધો પટલે તે ‘વિસેમિરા, વિસેમિરા’ એમ ચોક્કસ વનમાં ચોતરફ ભ્રમવા લાગ્યો તેનો ઘાઢો ભયથી શ્વાસ પામી પોતાની મેઢે શેહેરમાં રાજાની આગલ ગયો. ઘોડાને એકલો બોલેલો જોઈ રાજાએ કુમારની શોધ કરાવી અને તેને વનમાંથી શોધીને ઘેર લાવ્યા પછી તેનું ઘેલાપણું મટાડવા રાજાએ ઘણા ઉપાય કર્યા પણ તેને કાંઈ ગુણ થયો નહીં પટલે રાજા પોતાના ગુરુ શારદાનંદનના ગુણ સંભારી તેને મરવા નાલવા માટે પોતાના આત્માની નિદ્રા કરવા લાગ્યો પછી રાજાએ કુમારને સાજો કરનારને અર્ધું રાજ્ય આપવાનો પડો વમડાવ્યો ત્યારે મંત્રીએ કહ્યું કે, મારી પુત્રી આ વિષે કાંઈક જાણે છે રાજા પુત્રને લઈ તત્કાલ મંત્રીને ઘેર ગયો ત્યાં પદ્મદાની અંદર રહી શારદાનંદન ગુરુ આ પ્રમાણે શ્લોક બોલ્યા—

વિશ્વાસપ્રતિપન્નાના, વચ્ચને કા વિદમ્યતા ।

અકમારુદ્ધ સુતાના, હતું કિ નામ પૌરુષમ્ ॥ ૧ ॥

જ્ઞાવાર્થ.— “ વિશ્વાસ પામેલાને છેતરવામાં ચતુરાઈ જ્ઞાની ? અને લોભામાં મુતેલાને મારવામાં પરાક્રમ જ્ઞાન ? ” એ શ્લોક સાંભળી કુમારે પેલો ‘ વિ ’ અક્ષર મુકી ‘ સેમિરા, સેમિરા, ’ એમ બોલવામાં લગ્યું ગુરુએ પછી પદ્મદામાંથી ધીજો શ્લોક કહ્યો —

સેતુ ગત્વા સમુદ્સ્ય ગંગાસાગરસગમે ।

વ્રહ્મદા મુચ્યતે પાપૈર્મિત્રદ્રોહી ન મુચ્યતે ॥ ૨ ॥

જ્ઞાવાર્થ — “ સમુદ્રના સેતુ (કિનારા) ઉપર અને ગંગાસાગરના સગમ ઉપર જવાથી વ્રહ્મહત્યા કરનાર પાપમુક્ત થાય પણ મિત્રદ્રોહી પાપમુક્ત ન થાય ” આ શ્લોક સાંભળી કુમારે વીંત્રી અક્ષર ‘ સે ’ મુકી ‘ મિરા, મિરા ’ પટલુ ધોળવા માલ્યું પછી પદ્મદામાંથી પાંખે નીચેનો શ્લોક કહેવામાં આવ્યો —

મિત્રદ્રોહી કૃતઘ્નઞ્ચ, સ્તેયી વિશ્વાસઘાતકઃ ।

ચત્વારો નરક યાતિ, યાવન્નહિવાકરૌ ॥ ૩ ॥

જ્ઞાવાર્થ—“મિત્રદ્રોહી, કૃતઘ્ની, ચોરી કરનાર અને વિશ્વાસઘાતી એ ચાર જળ જ્યાંમુખી સૂર્ય ચંદ્ર રહે ત્યાંમુખી નરકમાં રહે છે આ શ્લોક સાંભળી કુમાર

प्रीजो अक्षर 'मि' मुक्ती मात्र 'रा, रा' पटलं कहेवा लाग्यो पछी पढदामायी पाछो एक श्लोक कहेवामा आव्यो—

राजंस्त्वं राजपुत्रस्य यदि कल्याणमिच्छसि ।

देहि दान सुपात्रेषु गृही दानेन शुध्यति ॥ ४ ॥

ज्ञावार्थ—“हे राजन् ! जो तु तारा पुत्रनु कल्याण इच्छतो हो तो सुपात्रमा दान आप्य कारण के, गृहस्य दान आप्यायी शुद्ध थाय छे ” आ श्लोक सांभळी राजकुमार तदन स्वस्थ थईगयो अने वनमा वनेलो सर्व वृत्तात तेणे कही बताव्यो ते सांभळी पढदा तरफ जोईनि राजा बोल्हो के, “हे पुत्री ! तु गाममा रहेछे छता आ वानर, बाघ अने मनुष्यनु वन सबधी वृत्तात तें केवी रीते जाण्यु ? ” ते सांभळी पढदामा गुप्त रहेला शारदानदने नीचेनो श्लोक कक्षो—

देवगुरुप्रसादेन जिह्वाग्रे मे सरस्वती ।

तेनाह नृप जानामि ज्ञानुमत्पास्तित्वं यथा ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“देव गुरुना प्रसादयी मारी जिह्वाना अग्र उपर सरस्वती बसे छे तेथी हे राजा ! भानुमती राणीना तिलनी जेम हु बहु जाणी शुकुछु ” आ श्लोकयी राजानो पूर्व सदेह दूर थयो, पटले राजा अने गुरु परस्पर इषयी मळ्या

आ वृत्तात सांभळीने श्रावकोप स्वामी, विश्वासी, देव, गुरु, मित्र, वृद्ध अने बाळकनो द्रोह तथा थापण ओळववी इत्यादि महापाप सर्वथा विशेषपणे वर्जवा “ एवी रीते श्रावके शुद्धव्यवहारमा लागता सर्व दूषणो तजी देवा के जेथी आ लोक अने परलोकमा निरतर यशस्वीपणु प्राप्त थाय ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेश समहाख्यायामुपदेश प्रासाद
वृत्तौ निशुद्धतरततम प्रबंध. ॥ १३० ॥

व्याख्यान १३१ मुं.

उपरना प्रबंधोमा अतिचारोसहित बीजुं गुणव्रत कह्युं. इवे

अनर्थदहपरिहार नामे त्रीजुं गुणव्रत कहे छे.

शरीराद्यर्थदमस्य प्रतिपक्षतया स्थित. ।

योऽनर्थदंस्तत्प्राग. तृतीय तु गुणव्रतम् ॥ १ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૩૨ મુ.

અનર્થદંડના વીજા ભેદો કહે છે.

અનર્થદંડનો વીજો ભેદ પાપકર્મનો અપદેશ કરવો તે છે, જેમકે, 'જે-પ્રમા ત્વોદો, રૂઢ વિગેરે તૈયાર કરો, ઘડવને પલોટો (દમો), શત્રુઆને મારો, કન્યાનો વિવાહ કરો' इत्यादि વીજાને અપદેશ દેવો તે પાપોપદેશ છે આગમમા સામઘ્યુ છે કે, કૃષ્ણવાસુદેવ અને જેના મહારાજાને પોતાના બાલકોનો વિવાહ કરવાનો પણ નિયમ હતો

અનર્થદંડનો વીજો ભેદ હિંસામા અપયોગી થાય તેવી વસ્તુઓ આપવી તે છે. હિંસામા અપયોગી અપકરણો જેવા કે, ગાડુ, શસ્ત્ર, ઘટ્ટી, સાવેલુ, ત્વારણીઓ, દાતરડુ, કરવત, છરી, કાકસી, કોદાલી, રેચક ઔપધ, ઘગના કૃમિનો અને ગર્ભનો નાશ કરે તેવા મૂલીયા તથા ત્વાર વિગેરે કોઈને આપવા તે પાપવધના હેતુ છે. તે વિષે એક વાર્તા છે કે, દ્વારિકાનગરીમા ધન્વંતરિ અને વેતરણી નામે બે વૈદ્ય હતા તેમા ધન્વંતરી ઘણા સાવચ્છ કર્મ કરતો અને વેતરણી પણ ઔપધાદિમા ઘણી જીવહિંસા કરતો, તથાપિ તે કોઈપણ રોગી મુનિને નિર્દોષ ઔપધ આપતો. એક વખતે કૃષ્ણવાસુદેવે નેમિનાથ પ્રભુને પુછ્યું “હે સ્વામી! વૈદ્યોની શી ગતિ થાય? લોકમા કહેવત છે કે,—

કવી ચીતારો પારધી, વઢી વિશેષે જટ્ટ,

ગાધી નરક સધાવીઆ, વૈદ્ય દેશ્વાને વટ્ટ ॥ ૧ ॥

‘કવિ, ચિત્રકાર, પારધિ, મટ્ટ, અને ગાધી—એ નરકે જાય છે અને તેમને વૈદ્ય માર્ગે યતાયે છે” આ નગરીમા ધન્વંતરિ અને વેતરણી નામે બે વૈદ્ય રહે છે, તેમની શી ગતિ થશે? પ્રભુ બોલ્યા—“રાજન્! પહેલો સાતમી નર્કના અપ્રતિષ્ઠાન પાથડે ઉત્પન્ન થશે અને વીજો આરંભ કરે છે પણ તે કરતા મનમા કાંઈક બીજું છે તેથી મરગ પાનીને વનમા વાનર થશે ત્યાં કોઈ મુનિને પગે કાટો વાગેલો જોઈ, જાતિસ્મરણ ઉત્પન્ન થતા શલ્યોધ્ધારિણી ઔપધીવડે તેમને સાજા કરશે પડી મુનિ તેને ધર્મોપદેશ આપશે તે સામઘી પૂર્વના પાપકૃત્યને આલોવી ત્રણ દિવસ સુધી અનશન કરી સહસ્રાર દેવલોકમા દેવતા થશે પેલો ધન્વંતરિ વૈદ્ય પટ્કાય જીમની હિંસાથી વારંવાર અપ્રતિષ્ઠાનપાથડે ઉત્પન્ન થશે અને વનસ્પત્યાદિકમા એક કોઢીને અનતમે માગે વેચાશે.” આ પ્રમાણે અનર્થદંડનો વીજો ભેદ જાણવો.

વિયોગ અને અનિદ્ર સયોગથી થતી વેદનાવહે ઉત્પન્ન થાય છે આ ધ્યાનથી તિર્યચની ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે.

શ્રીગ્રાવડ્યકસૂત્રની વૃત્તિમા શ્રીદરિજ્ઞસૂરિય કહ્યું છે કે, “ આ-ર્ચધ્યાનથી તિર્યચગતિ પ્રાપ્ત થાય છે, રૌદ્રધ્યાનથી નર્કગતિ પ્રાપ્ત થાય છે, ધર્મધ્યાનથી દેવગતિ પ્રાપ્ત થાય છે અને શુદ્ધધ્યાનથી મોક્ષગતિ પ્રાપ્ત થાય છે ”

આર્ચધ્યાનથી સંજતી નામે સાધ્વી ગૃહગોષા (ઘરોઢી) થઈ હતી એ ધ્યાન દેશવિરતિ નામે પાંચમા ગુણઢાળા સુધી હોય છે એ ધ્યાનથી નંદમણિકાર શ્રેષ્ઠી મંદુક કે ૦ દેહકાપણું પામ્યો હતો અને સુંદર શ્રેષ્ઠી ચંદનયો થયો હતો. એવી રીતે આર્ચધ્યાનનું ફલ જાણવું

બીજું રૌદ્ર નામનું અપધ્યાન આર્ચધ્યાનથી વિશેષ ક્રૂર અધ્યવસાયવાળું છે તે પણ ચાર પ્રકારનું છે. એકેત્રિયાદિ પ્રાણીઓને તાડન કરવું, વીંધવું, બધન કરવું, આક્રમ્બ અને તેમના પ્રાણનો વિયોગ કરાવવો વઢી સ્વદ્ગ, શક્તિ, ખાલા વિગેરેથી, તેમજ વીર, મૂત, પિશાચ કે મૂઠ વિગેરેના પ્રયોગથી અને વિષ પ્રયોગથી અથવા મત્ર, વેંત્ર કે યજ્ઞાદિકથી મનુષ્યાદિકને મારીનાશવાનું ક્રોધથી ચિંતવન કરવું તે હિંસા-નુબંધિ નામે રૌદ્રધ્યાનનો પ્રથમ ભેદ છે

ચાઢી કરવી, અપટનું વચન-ચકાર મકારાદિ બોલવું, પોતાના ગુણની અધિકતા કરી ઘીજાના દોષ પ્રગટ કરવા, તેમજ પોતાને ઇચ્છિત એવા રાજાનો જય સામઢી ઘીજા રાજાને માટે રૌદ્રબુદ્ધિથી કહેવું કે “ ઠીક થયું, આપણા રાજાના સન્નમાજ જય છે, કે જેના એક પ્રહારવહે આટલાને મારી નાશ્યા ” ઇત્યાદિ વાર-વાર બોલવું અથવા તેવું ચિંતવન કરવું તે મૃયાનુવ્રતિ નામે રૌદ્રધ્યાનનો બીજો ભેદ છે.

ત્રીવરોપથી દ્રવ્યના સ્વામીઓના મરણાદિનહે પરદ્રવ્ય હરણ કરવાની સંગ-બતા યવા વિગેરેનું ચિંતવન કરવું તે સ્તેયાનુવધિ નામે રૌદ્રધ્યાનનો ત્રીજો ભેદ છે.

પોતાના દ્રવ્યની રક્ષા માટે સર્વત્ર શત્રુ પામી શત્રુ વિગેરેને હણવા વિગેરેના અધ્યવસાય કરવા તે સંરક્ષણાનુવ્રતિ નામે રૌદ્રધ્યાનનો ચોથો ભેદ છે

ધ્યાનશતકમા કહ્યું છે કે, કરવું, કરાવવું, અનુમોદવું, અને તત્સમ્પથી પારપાર ચિંતવન કર્યોકરવું-એમ ચાર પ્રકારનું રૌદ્રધ્યાન છે અવિરત-સમ્પગ્દાદિ અને દેશવિરતિ શ્રાવકોએ સેત્રેલુ-ચિંતવન કરેલું એવું તે દુર્ધ્યાન અશ્રેયકારી, પાપરુપ અને નિંદવા યોગ્ય છે એના ચાર લિંગ (ચિન્હ) છે તે આ પ્રમાણે-પૂર્વે બતાવેલ હિંસામુલ્લ ચારેને વિષે જે એક વાર આદર કરવો તે પ્રથમ લિંગ એ ચારેમા વાર-

જ્ઞાવાર્થ.—

“શરીરાદિને અર્થે થતા ‘અર્થદમ્ન’ ના પ્રતિપક્ષી અનર્થદમ્નનો ત્યાગ કરવો તે પ્રીતિ ગુણવ્રત કહેવાય છે ”

વિસ્તરાર્થ —

જેના પ્રાણી પ્રત્યર્થે પટલે પ્રયોજન રિના પુણ્યસ્થ ધનના અપહારવડે ટંકાય અને પાપકર્મથી લેવાય તે અનર્થદમ્ન કહેવાય છે તેના મુખ્ય ચાર પ્રકાર છે, તે આ પ્રમાણે—“આર્ત રોદ્ધરૂપ અપધ્યાન, પાપકર્મનો ઉપદેશ, હિસામા ઉપકારી થાય તેવી વસ્તુનું દાન અને પ્રમાદનું આચરણ

તમા જે અપઠ્ઠક કહેતા નહાક ધ્યાન તે અપધ્યાન કહેવાય છે ધ્યાન પટલે અતર્મુદ્ધર્ત મુખી મનની સ્થિરતા અથવા પશ્ચાત્તા શ્રી ટાણાગ સૂત્રમા કહેલું છે કે, ‘અતર્મુદ્ધર્ત પર્યંત ચિત્તની એકાગ્રતા તે હ્યસ્થનું ધ્યાન અને યોગ નિરોધ તે કેવલીનું ધ્યાન’ તે અપધ્યાન પ્રાર્ત અને રોદ્ધ એવા બે ભેદવાળું છે તેમા પણ આર્તધ્યાન ચાર પ્રકારનું છે તે આ પ્રમાણે—અનિષ્ટ એવા શબ્દ, રૂપ, રસ અને ગંધાદિ પ્રાપ્ત થવા પ્રીતિ કાલમા પણ તેવા ન મળે તો ઠીક એવી તેના વિયોગની ચિંતા કરવી તે આર્તધ્યાનનો પહેલો ભેદ. ઇચ્છિત શબ્દાદિક પેલવીને ત્રણે કાલ પણ તેનો વિચ્છેદ-વિયોગ ન થાય એવું ચિત્તવન તે આર્તધ્યાનનો બીજો ભેદ. રોગાદિકની વેદના પ્રાપ્ત થયે તે તરારે જશે એવી તેના વિયોગની ચિંતા તે આર્તધ્યાનનો ત્રીજો ભેદ અને ભોગવેલા કામભોગનું સ્મરણ કરવું તે આર્તધ્યાનનો ચોથો ભેદ અથવા આવદ્યક નિર્ધુક્તિમા આપેલા ધ્યાનશતકની વચ્ચિમા તો કહ્યું છે કે—ઇદ્ર તથા ચક્રવર્તી વિગેરેના ક્ષણિક અને સમૃદ્ધિ સામગ્રીને અથવા જોડેને તેની પ્રાર્થના કરનાર અવમ નિદાન કે નિયાણું કરવું કે, ‘આ તપના અથવા દાન વિગેરેના પ્રભાવથી હું દેવેન્દ્રાદિ પાડ’ તે આર્તધ્યાનનો ચોથો ભેદ જાણવો અર્થે કોઈ શક્તા કરે કે, ‘ધ્યાન અવમ કેમ કહેવાય ? તેના ઉત્તરમા કહેવાનું છે, તે ધ્યાન અત્યંત અજ્ઞાન મદ્રપણાથી થાયછ તેથી તે અધમધ્યાન કહેવાય છે કેમકે જ્ઞાની શિવાય બીજાઓનેજ સાસારિક વેશવમા આભિલાષ થાયછે

ધ્યાન આત્મચિત્તાલું હોવાથી અલક્ષ્ય છે પણ તે લક્ષણોથી જણાયછે આર્તધ્યાનના આ પ્રમાણ ચાર લિંગ કે ચિન્હ છે પ્રાકરૂપ પટલે મોટા શબ્દથી રૂદન કરવું, શોચન પટલે નેત્રમાથી આંસુ પાડવા, પરિવેશન પટલે દીનતા કરી વારંવાર ક્ષિપ્રાપ્ત કરવું અને તામન પટલે છાતી કુટ્ટી—આ ચાર લિંગ ઇ

વ્યાખ્યાન ૧૩૨ મુ.

અનર્થદંડના બીજા ભેદો કહે છે.

અનર્થદંડનો બીજો ભેદ પાપકર્મનો ઉપદેશ કરવો તે છે, જેમકે, ‘જે-
બ્રમા લોદો, હલ વિગેરે તૈયાર કરો, બલ્લદને પલોટો (દમો), શત્રુઆને મારો,
કન્યાનો વિવાહ કરો ’ इत्यादि બીજાને ઉપદેશ દેવો તે પાપોપદેશ છે. આગમમા
સામ્યુ છે કે, કૃષ્ણવાસુદેવ અને ચેના મહારાજાને પોતાના બાલકોનો વિ-
વાહ કરવાનો પણ નિયમ હતો

અનર્થદંડનો ત્રીજો ભેદ હિંસામા ઉપયોગી યાચ તેવી વસ્તુઓ આપવી તે છે.
હિંસામા ઉપયોગી ઉપકરણો જેવા કે, ગાડુ, શસ્ત્ર, ઘટ્ટી, સાવેલુ, સ્વારણીઓ,
દાતરડુ, કરવત, છરી, કાકસી, કોદાલી, રેચક ઔષધ, ઘનના કુમિનો અને ગ
ર્ભનો નાશ કરે તેવા મૂલ્યા તથા ક્ષાર વિગેરે કોઈને આપવા તે પાપવધના હેતુ છે
તે વિષે એક વાર્તા છે કે, દ્વારિકાનગરીમા ધન્વતરિ અને વેતરણી નામે બે વૈદ્ય
હતા તેમા ધન્વતરી ઘના સાવચ કર્મ કરતો અને વેતરણી પણ ઔષધાદિમા ઘણી
જીવહિંસા કરતો, તથાપિ તે કોઈપણ રોગી મુનિને નિર્દોષ ઔષધ આપતો એક
વચ્ચે કૃષ્ણવાસુદેવે નેમિનાથ પ્રભુને પુછ્યું “હે સ્વામી ! વૈદ્યોની શી ગતિ
યાય ? હોકમા કહેવત છે કે,—

કવી ચીતારો પારધી, વલી વિશેષે જટ્ટ,

ગાયી નરક સધાવીઆ, વૈદ્ય દેખાને વટ્ટ ॥ ૧ ॥

‘કવિ, ચિત્રકાર, પારધિ, મટ્ટ, અને ગાયી-એ નરકે જાય છે અને તેમને
વૈદ્ય માગે પતાવે છે ” આ નગરીમા ધન્વતરિ અને વેતરણી નામે બે વૈદ્ય રહે છે,
તેમની શી ગતિ થશે ? ’ પ્રશ્ન થોલ્યા—“ રાજન્ ! પહેલો સાતમી નર્કના અમતિષ્ઠાન
પાથડે ઉત્પન્ન થશે અને બીજો આરંભ કરે છે પણ તે કરતા મનમા કાંઈક વીરે છે
તેવી મરગ પાનીને વનમા બાનર થશે ત્યા કોઈ મુનિને પગે કાટો વાગેલો જોઈ,
જાતિસ્મરણ ઉત્પન્ન થતા શલ્યોધ્ધારિણી ઔષધીવડે તેમને સાજા કરશે પછી મુનિ
તેને ધર્મોપદેશ આપશે તે સામલી પૂર્વના પાપકૃત્યને આલોવી ઘન દિવસ સુધી
અનશન કરી સહસ્રાર દેવલોકમા દેવતા થશે પેલો ધન્વતરિ વૈદ્ય પટ્ટકાય જીવની
હિંસાથી વારંવાર અમતિષ્ઠાનપાથડે ઉત્પન્ન થશે અને વનસત્યાદિકમા એક કોઢીને
અનતમે માગે વેચાશે. ” આ પ્રમાણે અનર્થદંડનો ત્રીજો ભેદ જાણવો.

ધાર પ્રવૃત્તિ કરવી તે યીજું લિંગ કુશાસ સામઝીને અથવા અજ્ઞાનથી હિંસાત્મક
 યજ્ઞ વિગેરેમાં ધર્મબુદ્ધિથી પ્રવર્તવું તે યીજું લિંગ. મરણાત સુધી કાલશૌર રૂઠ
 કસાઈની જેમ હિંસાદિક થકી નિવૃત્ત ન થવું તે ચોથું લિંગ અથવા વિચારામૃત
 સંગ્રહ નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે, " રૌદ્રધ્યાનથી મૃત્યુ પામેલો તદ્દુલ જાતિના
 મત્સ્ય, હિંસાદિ દુષ્કર્મ કર્યા વિના પણ અસલ્ય દુષ્કર્મથલે પરાભવ કરનારા પણ
 ઘુરત નરકમાં જાય છે. " રૌદ્રધ્યાન ઉપર કુરુક અને સુકુરુક નામના બે મહાશ્વ-
 પત્રી કથા છે તે આ પ્રમાણે—

કુણાલા નગરના દરવાજાની સાલ પાસે કુરુડ ને ઉકુરુડ નામના બે મુનિ કાપોત્તર્ગે રહ્યા હતા તેમના પ્રભાવથી 'તેઆને જલ્લનો ઉપસર્ગ ન પાપ' તેમ પારી મેઘ નગરની વહાર વર્ષતો હતો તે દકકિત જાળીને લોકોએ એકઠા થઈ તેમને ઉપદ્રવ કરવા માલ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે, "તમારા બંનેના મહિમાથી નગરમાં ઘરસાદ થતો નથી તેથી અમને ઘણો પરિતાપ રહે છે, અને એ અમારે મોટા અરિષ્ટ-વિભ્રરુપ છે માટે તમે અહીંથી નીકલો" આ પ્રમાણે વારંવાર કહેવાથી તે બંનેના ધ્યાનમાં ભગ થયો અને તે લોકોની ઉપર રાદ્વૈધ્યાન ઉત્પન્ન થયું તેથી તે બંને આ પ્રમાણેનો શ્લોક બાલ્યા—

नित्य मुशलधारान्जिर्यथा रात्रौ तथा दिने ॥

दिवसे पदर दिवसे मुषी वरष ॥ आटलू कहेतामाज मेघ वरसवा लाग्यो ते
पटलो वषर्घ्यो क तेना जळ प्रवाहमा आले नगर तणाईने समुद्रमा चाल्यु गयु तेमा
ते बने मुनि पण अशुभ ध्यानमा वर्तता सता तणाई गया ए ममाणे ते बने मुनि
द्रव्यथी अन भावथी दुर्बाने नरके गया

“आर्त्तादि अपध्यानपी मेघनी वृष्टि करावीने समारहितपणे आखा नगरने
तणावी ते बने मुनि अनर्थदहवडे नर्कगतिने प्राप्त थया

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेश समहारयायामुपदेशमासाद
वृत्तो एकत्रिंशदुत्तरशततम प्रवध. ॥ १३१ ॥

૧ તત્ત્વમત્સ્ય સાનપી નાકે ગાય છે.

વ્યાખ્યાન ૧૩૨ મુ.

અનર્થદંડના વીજા ભેદો કહે છે.

અનર્થદંડનો વીજો ભેદ પાપકર્મનો અપદેશ કરવો તે છે, જેમકે, 'સે-
અમા તોદો, હલ વિગેરે તૈયાર કરો, વલ્લદને પલોટો (દમો), શત્રુઆને મારો,
કન્યાનો વિવાહ કરો ' इत्यादि વીજાને અપદેશ દેવો તે પાપોપદેશ છે આગમમા
સામ્યુ છે કે, કૃષ્ણવાસુદેવ અને ચેન્ના મહારાજાને પોતાના બાલકોનો વિ-
વાહ કરવાનો પણ નિયમ હતો

અનર્થદંડનો વીજો ભેદ હિંસામા અપયોગી યાય તેવી વસ્તુઓ આપવી તે છે.
હિંસામા અપયોગી અપકરણો જેવા કે, ગાદુ, શસ્ત્ર, ઘટ્ટી, સાવેલુ, સ્વારણીઓ,
દાતરડુ, કરવત, છરી, કાકસી, કોદાલી, રેચક ઔપધ, ઘળના કુમિનો અને ગ-
ર્ભનો નાશ કરે તેવા મૂઠીયા તથા ક્ષાર વિગેરે કોઈને આપવા તે પાપવધના હેતુ છે.
તે વિષે એક વાર્તા છે કે, દ્વારિકાનગરીમા ધન્વતરિ અને વેતરણી નામે બે વૈદ્ય
હતા તેમા ધન્વતરી ઘણા સાવચ કર્મ કરતો અને વેતરણી પણ ઔપધાદિમા ઘણી
જીવહિંસા કરતો, તથાપિ તે કોઈપણ રોગી મુનિને નિર્દોષ ઔપધ આપતો. એક
વખતે કૃષ્ણવાસુદેવે નેમિનાથ પ્રભુને પુછ્યું "હે સ્વામી ! વૈદ્યોની ક્ષી ગતિ
યાય ? હોકમા કહેવત છે કે,—

કવી ચીતારો પારધી, વલી વિશેષે ઝટ્ટ;

ગાયી નરક સધાવીઆ, વૈદ્ય દેખાને વટ્ટ ॥ ૧ ॥

'કવિ, ચિત્રકાર, પારધિ, મટ્ટ, અને ગાયી-એ નરકે જાય છે અને તેમને
વૈદ્ય માર્ગે બતાવે છે " આ નગરીમા ધન્વતરિ અને વેતરણી નામે બે વૈદ્ય રહે છે,
તેમની ક્ષી ગતિ થશે ? ' પ્રશ્ન થોલ્યા—" રાજન્ ! પહેલો સાતમી નર્કના અપ્રતિષ્ઠાન
પાયડ ઉત્પન્ન થશે અને વીજો આરંભ કરે છે પણ તે કરતા મનમા કાંઈક ચીદે છે
તેથી મરગ પાનીને વનમા વાનર થશે ત્યા કોઈ મુનિને પગે કાટો વાગેલો જોઈ,
જાતિસ્મરણ ઉત્પન્ન થતા શલ્યોધ્વારિણી ઔપધીપડે તેમને સાજા કરશે પછી મુનિ
તેને ધર્મોપદેશ આપશે તે સામલી પૂર્વના પાપકૃત્યને આલ્લોચી ત્રણ દિવસ સુધી
અનશન કરી સહસ્રાર દેવલોકમા દેવતા થશે પેલો ધન્વંતરિ વૈદ્ય પટ્ટકાય જીવની
હિંસાથી વારવાર અપ્રતિષ્ઠાનપાયડે ઉત્પન્ન થશે. અને વનસ્પત્યાદિકમા એક કોઢીને
અનતમે ભાગે વેચાશે. " આ પ્રમાણે અનર્થદંડનો વીજો ભેદ જાણવો.

પ્રમાદનુ આચરણ તે અનર્થદંડનો ચોથો ભેદ છે. પ્રમાદ-મર્યાદા પાંચ પ્રકારના છે તેને અગીકાર કરના તે અનર્થદંડ છે તે વિષે આગમમાં કહ્યું છે કે,—

મહા વિસય કસાયા, નિદ્રા વિકલ્પાય પચમી જાણિયા ।

एए पचपमाया, जीवं पारुति संसारे ॥

“મથ, વિષય, કષાય, નિદ્રા અને વિકલ્પ-એ પાંચ પ્રમાદ બીજાને સંસારમાં નાતે છે ” મથ પટલે મદિરા-વપલસણથી આપો, માસ, સુરકો અને તારી વિશેષ પ્રશ્ન કરવું મથ લોકીક અને લોકોત્તર યનેમાં નિશ છે કહ્યું છે કે, “ મથથી મોહિત થયેલ બુદ્ધિવાળો પુરુષ ગાપછે, ખમેછે, યદ્વાતદ્વા બોલેછે, રોવે છે, દોડેછે, જેને તેને પકડેછે, ક્રેશ કરેછે, મારેછે, ફસંછે, સ્વેદ પામેછે અને પોતાનું હિત સમજતો નથી ” વળી “ સર્વોપસિત્તરી ” ની વૃત્તિમાં કહ્યું છે કે, “ મથથી મદોન્મત્ત થયેલા કુલ્પના પુત્રોના દોષથી પકસો ને વત્રીશ કુલ્પકોટી યાદવોનો દ્વારકાનો દાહ થવાવડે ક્ષય થયો ” તેમાં છપ્પન કુલ્પકોટી યાદવો નગરમાં રહેતા હતા અને થોંતેર કુલ્પકોટી યાદવો નગરની બહાર રહેતા હતા તેઓમાં જેમણે ચારિત્ર અગીકાર કરવું કબુલ કર્યું તેમને નેમિનાથ પ્રમુ પાસે મુકીને ઘાકીના-ઓમાં જેઓ દ્વારકાથી દૂર ગયા હતા, તેમને પણ સેંચી સાવીને અગ્નિમાં હોમી દીધા હતા કુલ્પકોટીની સંખ્યા ઈથી રીતે છે કે, કોઈ એક યાદવના ઘરમાંથી પકસો આઠ કુમાર નીકળે પવા કુલ્પને એક કુલ્પકોટી કહેવાય, એમ વૃદ્ધો પાસેથી સાંભળ્યું છે તત્ત્વ તો બહુશ્રુત જાણે આ પ્રમાણે પહેલો પ્રમાદ નામે પ્રમાદ જાણવો

વિષય તે શબ્દાદિક પાંચ પ્રકારે છે કહ્યું છે કે, “જેનું ચિત્ત વિષયથી વ્યાકુલ્ હોયછે તેવો પુરુષ, પોતાનું હિત કે અહિત જાણતો નથી, તેથી એ જીવ અનુચિત કર્મ કરીને આ દુ સ્થિતી મેળવી સસારરૂપ અરણ્યમાં ચિરકાલ મટકે છે ” એ બીજો વિષય નામ પ્રમાદ જાણવો

કપ પટલ સસાર તેનો ગ્રાસ કે લાભ જેનાથી થાય તે કષાય કહેવાય. તેના ચાર પ્રકાર છે, તેનું વિશેષ સ્વરૂપ આગળ કહેવામાં આવશે આ કષાય નામે પ્રમાદનો ત્રીજો ભેદ જાણવો

નિદ્રા પટલે જય, તે પાંચ પ્રકારની છે જે નિદ્રામાંથી સુતે જગાય તે નિદ્રા, જેમાંથી ટૂંકે જગાય તે નિદ્રાનિદ્રા, ઇમાવમા આવે તે પ્રચલ્લા, ચાલતાં ચાલતાં આવે તે પ્રચલ્લાપ્રચલ્લા અને વામુદેવથી અર્ધ પલ્લવાલી કે જેમાં દિવસે પિતૃદેવો અર્થ માંહે છે તે સ્તવાનાર્દિ ૪ પ્રમાણે નિદ્રાના પાંચ ભેદ છે.

સ્ત્યાનર્દિ નિદ્રાની પૂર્વ કથિત વ્યાખ્યા કર્મચંપની ચૂર્ણીમાં કરેલી છે. પળ તેટલુ થલ વજ્રનુવનનારાચ સધયળની અપેક્ષા સમજવું તે શિવાય તો વર્તમાનકાલના યુવાનોથી જાઠ ગળુ થલ હોય પવો કર્મચંપન. વૃત્તિનો અભિપ્રાય છે. જિતકલ્પની વૃત્તિમા એમ લલે છે કે, “સ્ત્યાનર્દિ નિદ્રાનો ઉદય થાય ત્યારે અતિ સચ્છિટ્ પરિણામથી દિવસે જોણા અર્થને ઉઘમા ને ઉઘમા ઉઠીને સાથે છે. અને તેનુ વાસુદેવથી અર્દ્ધ થલ હોયજે. તે નિદ્રાનો વિયોગ હોય ત્યારે પળ તે મનુષ્યમા ચીજા પુરુષોથી ગળુ કે પાંગળુ થલ હોયજ આ નિદ્રા નરકગામી જીવોનેજ હોયજે ” આ નિદ્રા વિષે મહાજ્ઞાન્યની ૨૩૪ મી ગાયામા ઘણા દષ્ટાંતો કરેલા છે તે ગાયામા કણુ ઝે કે-“ થીળદ્વીનિદ્રા ડર માસ, મોદક, હાથી-દાત, કુમાર, અને વહવૃક્ષ, એમ પાચ ઉદાહરણો જાણવા તે ઉદાહરણો આ પ્રમાણે-

કોઈ કળવી માસભલી હતો તેને કોઈ સ્થવિર સાધુએ પ્રતિબોધ પમાડી દીક્ષા આપી અન્યદા કોઈ ઢેકાગ પાડાનો વધ થતો તેના જોવામા આવ્યો તેથી તેનો અભિલાષ કરતો તે સુઈગયો રાત્રે તેને સ્ત્યાનર્દિ નિદ્રાનો ઉદય થઈ આવ્યો તેથી તેણે ઉમા થઈ કોઈ ઢેકાળે જઈ ચીજા પાડાને મારી તેનુ માસ ભક્ષણ કર્યું અને વાકીનુ જે વધ્યુ, તે સાથે લાવી ઉપાશ્રયમા મુકીને સુઈ ગયો પ્રાત કાલે તેણે ગુરુને કહ્યું કે, મેં આવુ સ્વપ્ન જાગુ છે ત્યા તો પેલુ માસ ચીજા સાધુનાના જોવામા આવ્યું તેથી તેમણે જાણ્યું કે, જા સાધુને રાત્રીએ સ્ત્યાનર્દિ નિદ્રાનો ઉદય થયેલો જણાય છે પછી સથે મલી તેની પાસેથી ઓચો મુશ્પત્તિ વિગેરે મુનિલગ્ન લઈલીધુ અને તેને વિસર્જન કરી દીધો

કોઈએક સાધુ શ્રાવકને ઘેર મોદક કે• લાડુ જોઈ તેની અભિલાષા કરતો સુઈ ગયો રાત્રે તેને સ્ત્યાનર્દિ નિદ્રાનો ઉદય થયો, એટલે ઉઠીને તે શ્રાવકને ઘેર ગયો, અને તના કમાઈ ભાગી તે મોદક ખાઈ વાકીના ઉપાશ્રયે લાવી પાત્રામા નાલીને સૂઈગયો સવારે ઉઠીને તેણે પળ સ્વપ્ન આવ્યાનુજ ગુરુને કહ્યું, પળ પાત્રા પડિલેહતા તેમા મોદક દીઠા એટલે ગુરુએ સ્ત્યાનર્દિ નિદ્રા આવેલી જાણી વિસર્જન કરી દીધો.

કોઈએક સાધુને હાથીનુ વહુ સેદ પમાડ્યો ત્યાથી કોઈ મકારે નાશીને તે ઉપાશ્રયમા આવ્યો, અને તે હાથી ઉપર મનમા ક્રોધ કરતો સુઈગયો રાત્રીએ તેને સ્ત્યાનર્દિ નિદ્રાનો ઉદય થતા તે મુનિ નગના કમાઈ ભાગી, તે હાથીને મારી, તેના દાત લેંચી કાઢી પોતાના સ્થાનમા લાગીને સુઈગયો પ્રભાતે તે ફકીકત જાણવામા આવતા તેને સયમને અપોગ્ય આપી ગુરુએ કાઢી મુક્યો

કોઈ કુંભારે મોટા ગચ્છમા દીક્ષા લીધી એક વસતે સ્થાનાદિ નિદ્રાનો ઉદ્ભવ થતા પૂર્વે જેમ માટીના પિંડ તોડતો હતો તેમ તેણે સાધુઓના શિર તોડીને કબજ (પડ) ની સાથે એકાતમા મુકી દીધા ધીજા કેટલાએક મુનિઓ ત્યાંથી લસી ગયા તે વચ્ચા પ્રાતઃકાળે જોઈને તે સાધુને ગચ્છથી દૂર કર્યો

કોઈ સાધુને જવા આવવાના માર્ગમા એક વડનુ વૃક્ષ વહુ વૃક્ષદાયક લાગતુ હતુ એકદા રાત્ર સ્થાનાદિ નિદ્રા આવતા તે વડને ઝળેડી પાતાના ઝપાશ્રય પાસે નાલીને તે સુગ્રયો સવારે એવુ સ્વપ્ન દીઠાનુ આલોચતા ધીજા મુનિના જાણવામા તે વૃક્ષાત આન્યુ એટલે તેના સાધુચિન્હો છીનવી લઈને સંધે તેને ગળની મહાર કર્યો આ ધિવાય ધીજા દ્રષ્ટાતો પણ નિશીથસૂત્રમાથી જાણી લેવા

નિદ્રામા ધના દોષો છે નિદ્રા સર્વ ગુણનો ધાત કરનારી, સસારને મહારનારી અને પ્રમાદને ઉત્પન્ન કરનારી છે મુનિ અને ધર્મિષ્ઠ માણસને તો નિદ્રારહિતપણુ-જે પ્રેષ્ટ છે શ્રીજગવતીસૂત્રમા ધીરમધુની સ્વધાતરાં અને મૃગાવતી શ્રાવિકાની ગર્ભદ જયંતીએ પ્રમુને પ્રશ્ન કર્યો છે કે, “હે ધમવત ! મુઠુ સારુ કે જાગતુ સારુ?” મધુએ કહ્યુ કે, “કેટલાએકને મુઠુ સારુ છે અને કેટલાએકને જાગતુ સારુ છે. જે અપર્મા ને અપમ મનુષ્યો અપર્મવદેજ આજીવીકા કરતા સતા વિચરે છે, તેવા જીવ સુતા સારા છે કેમકે એવા જીવ સુતા સતા ધમા પ્રાણીઓને, મુતોને, સ-સ્વોને કુલ દનારા થઈ શકતા નથી વહી એવા જીવા સુતા સતા પોતાને, પરને અને મનને અપર્મમા-રિસાદિ કાર્યમા પ્રવર્ત્તાવી શકતા નથી તથી તેઓ સુતા સારા છે અને હે ધર્મિ ! જે જીરો ધર્મો છે અને ધાર્મિક પ્રવર્ત્તિનાજ કરનારા છે, એવા જીવો જાગતા સારા છે ” ઇત્યાદિ જાણી લેવું (એવા રીતે ચઢરાનુશ્ણ, વૃર્વલપણ, ચ-તુરપણ અને આલસુપણુ ઇત્યાદિ વિષે પણ જાણી લેવું) આ પ્રમાણે નિદ્રા નામે પ્રમાદનો ચોષો મેલ જાણવો

“ચૌદ પૂર્વમ્મર મુનિ પણ નિદ્રારૂપ પ્રમાદના યોગથી પૂર્વોનુ વિસ્મરણ પામી જઈને યજ્ઞ કાલ સુધી નિગોદમા જઈને વસે છે તેથી નિદ્રારૂપ પ્રમાદનો અવશ્ય ત્યાગ કરવો ”

इत्यब्ददिनपरिमितो देव समहारयायामुपदेशमासाद
वृत्तौ द्वाविंशदुत्तरशततम.
अवधः ॥ १३२ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૩૩ મું.

હવે 'વિકથા' નામે પાંચમો પ્રમાદ કહેછે.

રાજા સ્ત્રીણાં ચ વેશાના, જ્ઞાતાના વિવિધા. કથાઃ ।

સંગ્રામરૂપસદ્વસ્તુસ્વાદાયા વિકથાઃ સ્મૃતા. ॥ ૧ ॥

જાવાર્થ.-

“રાજાઓના યુદ્ધાદિની તે રાજકથા, સ્ત્રીઓના રૂપાદિકની તે સ્ત્રીકથા, દેશની ઉત્તમ વસ્તુઓની તે દેશકથા અને ખોજનના સ્વાદ વિગેરેની તે ભક્તકથા-પ્રમાણેની વિવિધ કથાઓ તે વિકથા કહેવાય છે ”

વિસ્તરાર્થ.-

રાજાઓના યુદ્ધ વિગેરેનું વર્ણન તે રાજકથા જેમકે, “ આ રાજા भीमની જેમ યુદ્ધ કરનારો છે તે ચિરકાલ સુરી રાજ્ય કરો ” અથવા “આ રાજા વુદ્ધ છે તે મૃત્યુ પામો ” इत्यादि સ્ત્રીની કથા પટલે તેના રૂપની નિંદા અથવા પ્રશંસા કરવી તે જેમ કે,

द्विजराजमुखी गजराजगति, तरुराजविराजितजयतटी ।

यदि सा दयिता हृदये वसति, क जप. क तपः क समाधिरिति॥

“આ સ્ત્રીનું મુલ ચદ્ર જેવું છે, તેની ચાલ ગર્જેદ્રના જેવી છે, અને તેની જઘા કદલીના સ્તંભ જેવી છે, એવા સ્ત્રી જો હૃદયમાં વસે તો પછી જપ, તપ અને સમાધિ શા કામની છે ? ” તેની નિંદા આ પ્રમાણે-“આ સ્ત્રીની ગતિ ઘટ જેવી છે, સ્વર કાગડા જેવો છે, પેટ લાવું છે, નેત્ર પીઢા છે, માઠા શીઠવાળી છે, અને કદુ ભાષણ કરનારી છે તથા અભાગિણી છે તેવી સ્ત્રીથી શું સુખ મળે ? ” ઘણી સ્ત્રી સગથી દેશ, જાતિ, કુલ, રૂપ, નામ, પહેરવેશ અને પરિજનની કથા કરતી તે પણ સ્ત્રીકથા તેમાં દેશ સગથી સ્ત્રીકથા આ પ્રમાણે-“લાટદેશની સ્ત્રીઓ મધુરભાષી અને રતિક્રિયામાં નિપુણ હોય છે ” इत्यादी જાતિ સગથી સ્ત્રીકથા આ પ્રમાણે-“વિધવા થયેલી પ્રાક્ષણની સ્ત્રીઓને ધિક્કાર છે, કે જેઓ જીવંતી મર્યા જેવી છે, અને કેટલીક ધીજી જાતિની સ્ત્રીઓને ધન્ય છે, કે જે સદા અનિદિત રહે છે ” इत्यादि કુલ સગથી સ્ત્રીકથા આ પ્રમાણે-“અહો ! સોલંકી રાજ્યવંશની પુત્રીઓનું સાહસ જગતમાં સર્વથી અધિક છે, જેઓ પતિની અપમાનીતી હોય તોપણ પતિ મૃત્યુ પામ્યે તેની પાછલ

અગ્નિમા પ્રવેશ કરે છે " ઇત્યાદિ રૂપ મરંધી સ્ત્રીકથા તે કે જેમા સ્ત્રીના સ્વરૂપ નુ વર્ણન કરવામા આવે નામ સરંધી સ્ત્રીકથા આ પ્રમાણે—“જેવું સ્ત્રીનું નામ તે પરિણામ” એમ કહે નેપથ્ય (વેશ) સરંધી સ્ત્રીકથા આ પ્રમાણે—“તે સ્ત્રીનું રૂપ, યૌવન અને પેદરવેશને ધિક્કાર છે કે જે યુવાન પુરુષોના નેત્રને આનંદદાયક થતા નથી ” પરિજન સરંધી સ્ત્રીકથા આ પ્રમાણે—“ આ સ્ત્રીનો દાસ દાસીનો પરિવાર ઢાહો અને વિનીત છે—” ઇત્યાદિ સ્ત્રીકથાનો ત્યાગ કરવો

દેશકથા આ પ્રમાણે—જેમકે, “ માલ્યવદેશ રમણીય છે, કે જેમા સારા ધાન્ય અને સુવર્ણ થાય છે, અને વ્યા કટિમેલલા પળ સોનાની પેહેરાય છે ગુર્જરભૂમિ ડુર્ગમ અને હ્રદય સુમટવાળી છે છાટદેશ તો ખીલ્લોલોકોથી ભરપૂર છે કાશ્મીરમા મૂર્ત્તિ તા થતુ છે, અને કુતલદેશ સુખમા સ્વર્ગ જેવો છે ” આ પ્રમાણે દેશકથા સદ્-શુદ્ધિવાળા પુરુષોપ દુર્જનના સમગી જેમ છોડી દેવી

મત્તકથા—પટલે ભોજનના સ્વાદ વિગેરેની કથા, તે આ પ્રમાણે—જેમકે, “આ પુરુષે વિવાહાદિ કાર્યમા ઘણી ઉત્તમ રસોડ કરી રહી તેમા એ શાક ખાતી બનાવ્યા હતા, તેનો સ્વાદ તો હજુ દાઢમાજ છે ” અથવા “આણે કરેલા પલાન્ન વિગેરે તો માલીદેવા જેવાજ હતા એક પાપક ઝિના બીજુ થતુ સ્વરાવ કર્યું હતુ ” ઇત્યાદિ

આ પ્રમાણે ચાર પ્રકારની વિકથા જાણવી સરોધસત્તરી નામના પ્રકરણની શ્રુતિમા સાત પ્રકારની વિકથા કહેલી છે—તેમા ઉપર કહેલી ચાર અને બીજી ત્રણ પ્રકારની વિકથા આ પ્રમાણે—શ્રોતાના હૃદયને મૃદુ બનાવી દે તે પેદેલી મૃદ્વી કથા, કે જેમા પુત્રાદિ પ્રજાની રૂપાનુ પ્રધાનપણુ દોષાથી તે કરુણા ઉત્પન્ન કરે તેવી હોયછે—જેમકે—“હા પુત્ર ! હા વત્સ ! એમને મુકીને તુ પ્રવચ્ચલિત આત્મિમા ત્યા પચ્યો ” ઇત્યાદિ બીજી વર્ણનજેદિની કથા—જેમા કુતીર્યાઓના જ્ઞાનાદિકના અતિશયવળાની પ્રશસ્તા કરવામા આવે છે—જેમકે, “ જુદનુ શાસન સુક્ષ્મ અર્થને જળાવનારુ હોવાથી શ્રવણ કરવા યોગ્ય છે ” ઇત્યાદિ ત્રીજી ચારિત્ર-દિની કથા— જેમા વ્રત ગ્રહણ કરેલા અથવા વ્રત લેવાને તત્પર પારિત્ર સરંધી વિચારનો ભેદ કરવામા આવે છે જેમકે, “ કંવ કાલમા ચારિત્રનો શુદ્ધ કે અશુદ્ધ ભાવ કોણ જાણે છે, માટે સ્ત્રી “ આજ તો ચારિત્ર લઈને માત્ર દેહને પીડા ” શિશ્વર ગુપ્તથી પેઢવુ સહેલુ છે પણ ચારિત્ર શાલ્કવું !

કાલે પમાવવડુલે, દંસણનાણેહિં વટ્ટણ તીઠ્યં ।

નુહિણા ચ ચરિત્ત, તો ગિદિધમ્મો વરં કાન ॥ ૧ ॥

“વહુ પ્રમાદવાળા આ કાલમા દર્શન અને જ્ઞાનવડેજ શાસન પ્રવર્તે છે, ચારિત્ર તો વિચ્છેદ પામ્યું છે, તેથી હાલ તો ગૃહસ્થનો ધર્મ અગીઠાર કરવો તેજ શ્રેષ્ઠ છે”

આ પ્રમાણે પૂર્વોક્ત ચારમા ચીની ત્રણ વિક્રયા મેલવવાથી સાત પ્રકારની વિક્રયા થાય છે પણ અહિં મથાળાના શ્લોકમા તો આવશ્યકાદિ સૂત્રમા પ્રસિદ્ધ ચાર વિક્રયા હોવાથી ચાર પ્રકારનીજ કહેલી છે. વિક્રયા ઉપર એક રોહિણી નામની સ્ત્રીની કથા છે તે આ પ્રમાણે:—

વિક્રયા ઉપર રોહિણીની કથા.

કુડનપુરી નામની નગરીમા સુજ્ઞાન નામે એક શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો, તેને રોહિણી નામે એક વાલ્મીકીવા પુત્રી હતી તેણીપ ગુરુ પાસે અભ્યસન કરીને કમ્પપચડી ત્રિ-મેરે ઘંચો પોતાના નામની જેવા કંઠે કર્યા હતા તે હમેશા ત્રિકાલ જિન પૂજા અને બે કાલ આવશ્યક કરવા છોડતી નહોતી અને નિત્ય ભજવાથી તે એક લાલ કરતા વિશેષ સ્વાધ્યાયનો પાઠ કરનારી થઈ હતી

અહિં અંતરગ એવું વન્યું કે, ચિત્તરૂપ નગરમા રહેનારા મોહરાજાને તેના કુત્રોધ નામના દૂતે જણાવ્યું કે, ‘મહારાજ, એક રોહિણી નામે સ્ત્રી તમારા વાર-ધાર અવગુણ ગાય છે. અને તમારા પુત્ર રાગ અને દ્વેષની, તમારા મિથ્યાત્વ નામના મત્રીની, અને અઘાર પાપસ્થાનરૂપ સભાસદોની ઘણી નિંદા કરે છે.’ તે સાંભળી મોહરાજા પોતાની સભા સમક્ષ રુદન કરતો ગદગદ વાણીપ બોલ્યો કે, ‘અરે ! મારી સભામા-મારા પરિવારમા કોઈ એવો નથી ? કે જે મારી આજ્ઞાને સ્વદન કરનારી રો-હિણી કે જે મારા વૈરી ચારિત્રધર્મને મલવાને ઇત્સુકુ છે તેને વશ કરીને મને નોપી દે’ આ પ્રમાણેના મોહરાજાના વચનો સાંભળીને એક સુણે વેઢેલી મોહરાજાની સ્ત્રી કુટ્ટપ્પિ ની સહી વિક્રયા નામે યોગિની બોલી—‘હે સ્વામી ! આવા સ્વલ્પ કામમા આપન સ્વેદ કરવો યોગ્ય નથી કેમકે તમારા એક એક સેવકે સમ્યક્ત્વ, વ્રત અને શ્રુતથી પૂર્ણ થયેલા એવા જીવોને પણ પોતાના ગુણોથી પાડી દીધા છે તેઓ અદ્યાપિ આ-પના ચરણની પાસે રજની જેમ રહ્યા છે તેમની સહ્યા પણ કોઈ જાણતું નથી તે વિષે જોવાનુશાસનની વૃત્તિમા કહેલું છે કે, “મોહના પ્રભાવથી અનતા શ્રુત કેવલીઓ પણ પૂર્વગત શ્રુતને મૂલી જડ મૃત્યુ પામીને અનતકાયમા ગયેલા ને રહેલા

અગ્નિમા પ્રવેશ કરે છે ” ઇત્યાદિ રૂપ સ્વર્ગી સ્ત્રીકથા તે કે જેમાં સ્ત્રીના સ્વરૂપનું વર્ણન કરવામા આવે નામ સ્વર્ગી સ્ત્રીકથા આ પ્રમાણે-“જેવું સ્ત્રીનું નામ તેડું પરિણામ” એમ કહે નપવ્ય (વેશ) સ્વર્ગી સ્ત્રીકથા આ પ્રમાણે-“તે સ્ત્રીના રૂપ, યૌવન અને પેદરવેશને મિત્તાર છે કે જે યુવાન પુરુષોના નેત્રને આનંદદાયક થતા નથી ” પરિવ્રજન સ્વર્ગી સ્ત્રીકથા આ પ્રમાણે-“ આ સ્ત્રીનો દાસ દાસીનો પરિવાર હાલો અને વિનીત છે-” ઇત્યાદિ સ્ત્રીકથાનો ત્યાગ કરવો.

દેશકથા આ પ્રમાણે-જેમકે, “ માલવદેશ રમણીય છે, કે જેમા સારા ધાન્ય અને સુવર્ણ થાય છે, અને ડચા કાટિમેલલા પળ સોનાની પેદરાય છે ગુર્જરભૂમિ દુર્ગમ અને ડચ સુમટવાલી છે હાટદેશ તો મીઠાલોકોથી ભરપૂર છે કાશ્મીરમા મૂર્ચ્છા તા વધુ છે, અને કુતલદેશ સુલભમા સ્વર્ગ જેવો છે ” આ પ્રમાણે દેશકથા સદ્-શુદ્ધિવાળા પુરુષોપ દુર્જનના સગની જેમ છોડી દેવી

મકકથા-—એટલે ભોજનના સ્વાદ વિગેરેની કથા, તે આ પ્રમાણે-જેમકે, “આ પુરુષે વિવાહાદિ કાર્યમા ઘણી ઉત્તમ રમોડ કરી હતી તેમા જે શાક ખાજી બનાવ્યા હતા, તેનો સ્વાદ તો હજુ દાઢમાજ છે ” અથવા “આણ કરેલા પઢાન્ન વિગેરે તો પાઠીદેવા જેવાજ હતા એક પાપટ વિના ઘીજુ વધુ સ્વાદ કયું હતું ” ઇત્યાદિ

આ પ્રમાણે ચાર પ્રકારની વિકૃતિ જાણવી સરોધસન્તરી નામના મકરણની વૃત્તિમા સાત પ્રકારની વિકૃતિ કહેલી છે-તેમા ત્રણ કહેલી ચાર અને ધીજી ઘણ પ્રકારની વિકૃતિ આ પ્રમાણે-મોતાના હૃદયને મૃતુ બનાવી દે તે પેદેલી મૃત્વીકથા, કે જેમા પુત્રાદિ પ્રજાની કથાનું પ્રધાનપણુ હોવાથી તે કલ્પના ઉત્પન્ન કરે તેવી હોયડે-જેમકે-“હા પુત્ર ! હા વત્સ ! અમને મુક્તિને તુ પ્રજ્વલિત આગિમા વ્યાપ્ત્યો ” ઇત્યાદિ. ધીજી દર્શનજેદિની કથા-જેમા કુતીર્ધીઓના જ્ઞાનાદિકના અતિશયપણાની પ્રશંસા કરવામા આવે છે-જેમકે, “બુદ્ધનું શાસન સૂક્ષ્મ અર્થને જળાવનારુ હોવાથી શ્રવણ કરવા યોગ્ય છે ” ઇત્યાદિ ધીજી ચારિત્રજેદિની કથા- જેમા વ્રત ગ્રહણ કરેલા અથવા વ્રત છેવાને તત્પર થયેલા પુરુષના ચારિત્ર સ્વર્ગી વિચારનો ભેદ કરવામા આવે છે જેમકે, “કેવલી પિનાના આ કાલમા ચારિત્રનો શુદ્ધ કે અશુદ્ધ ભાવ કોણ જાણે છે માટે ચારિત્ર લેવું નકામું છે ” વળી “આજ તો ચારિત્ર લઈને માત્ર દેહને પીઠા કરવાની છે કારણ કે ગિરિના નિસર વપરથી પડવું મહેલું છે પણ ચારિત્ર પાલવું મહેલું નથી ” વળી એમ કહે કે,

કાલે પમાત્રદુલે, દંસણનાણેહિં વટ્ટણ તીછયં ।

વુઝિણ ચ ચરિત્ત, તો ગિદ્ધિમ્મો વરં કાઠ ॥ ૧ ॥

“વહુ પ્રમાદવાળા આ કાઠમા દર્શન અને જ્ઞાનવડેજ જ્ઞાસન પ્રવર્તે છે, ચારિત્ર તો વિચ્છેદ પામ્યુ છે, તેથી હાલ તો ગૃહસ્થનો ધર્મ અગીઠાર કરવો તેજ શ્રેષ્ઠ છે”

આ પ્રમાણે પૂર્વોક્ત ચારમા સ્ત્રીની ત્રણ વિકથા મેલ્લવાથી સાત પ્રકારની વિકથા થાય છે. પણ અહિં પ્રયાજ્ઞાના શ્લોકમા તો આવશ્યકાદિ સૂત્રમા પ્રસિદ્ધ ચાર વિકથા હોવાથી ચાર પ્રકારનીજ કહેલી છે. વિકથા ઉપર એક રોહિણી નામની સ્ત્રીની કથા છે તે આ પ્રમાણે—

વિકથા ઉપર રોહિણીની કથા.

કુઢનપુરી નામની નગરીમા સુઝ્ઞ નામે એક શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો, તેને રોહિણી નામે એક ચાલકવિધવા પુત્રી હતી તેણીજ ગુરુ પાસે અધ્યયન કરીને કમ્મપયડી વિગેરે ગ્રંથો પોતાના નામની જેવા કંઠે કર્યા હતા તે હમેશા ત્રિકાલ જિન પૂજા અને બે કાલ આવશ્યક કરવા છોડતી નહોતી અને નિત્ય મળવાથી તે એક લાલ્લ કરતા વિશેષ સ્વાધ્યાયનો પાઠ કરનારી થઈ હતી

અહિં અતરંગ એવું વન્યુ કે, ચિત્તરૂપ નગરમા રહેનારા મોહરાજાને તેના કુઝોઘ નામના દૂતે જણાવ્યું કે, ‘મહારાજ, એક રોહિણી નામે સ્ત્રી તમારા વાર-વાર અવગુણ ગાય છે અને તમારા પુત્ર રાગ અને દ્વેષની, તમારા મિથ્યાત્વ નામના મત્રીની, અને અઢાર પાપસ્થાનરૂપ સમાસદોની ઘણી નિંદા કરે છે’ તે સાંભળી મોહરાજા પોતાની સભા સમક્ષ રુદન કરતો ગદગદ વાણીજ બોલ્યો કે, ‘અરે ! મારી સભામા-મારા પરિવારમા કોઈ એવો નથી ? કે જે મારી આજ્ઞાને સ્થંડન કરનારી રોહિણી કે જે મારા વૈરી ચારિત્રધર્મને મલ્લવાને ઉત્સુક છે તેને વશ કરીને મને મોંઘી દે ? આ પ્રમાણેના મોહરાજાના વચનો સાંભળીને એક સુખે વેઠેલી મોહરાજાની સ્ત્રી કુટ્ટપ્પિ ની સહી ત્રિકથા નામે યોગિની બોલી—‘હે સ્વામી ! આવા સ્વલ્પ કામમા આપને સ્થંદ કરવો યોગ્ય નથી કેમકે તમારા એક એક સેવકે સમ્પત્તિ, વ્રત અને શ્રુતથી પૂર્ણ થયેલા એવા જીવોને પણ પોતાના ગુણોથી પાડી દીધા છે તેઓ અચાપિ આપના ચરણની પાસે રજની જેમ રહ્યા છે તેમની સહ્યા પણ કોઈ જાણતુ નથી તે વિષે જાવાનુજ્ઞાસનની વૃત્તિમા કહેલું છે કે, “મોહના પ્રભાવથી અનંતા શ્રુત કેવલીઓ પણ પૂર્વગત શ્રુતને મૂલી જઈ મૃત્યુ પામીને અનતકાયમા ગયેલા ને રહેલા

છે " તે માટે હે રાજા ' આ બીચારી રોહિણી તો કોણમાત્ર છે, આ પ્રમાણે ક
મોઢગાજાણે આપલી આશિષ મળે કરીને વિકથાણે રોહિણીના મુલમા અને
તમા પ્રવેશ કર્યો તેથી રોહિણી તત્કાલ ધર્મના સર્વ કાર્યમા વિકથા કરવા લાગ
અને બીજાની પાસે કરાવવા લાગી. એક વસ્તે સાધુઓ અને સાધ્વીઓ તે
શિક્ષા આપી કે, હે ભાવિકે, તને સુણાતને પરાનિદા ને વિકથા કરવી યોગ્ય નથી.
કમુ છે કે,

યદિચ્છતિ વશીકર્તુ જગદેકેન કર્મણા ।

પરાપવાદ સસ્યેઞ્ચ-શ્રરતિ ગા નિવારય ॥

" જો એકજ કર્મથી આ જગતને વશ કરવાને તુ ઇચ્છતો હોતો પરાનિદારૂ
પાસને ચરતી યદી તારી વાળીકય ગાયને, તેમથી નિવૃત્ત કર્ય. " તે સામઘી રોહિ-
ણીને ક્રોધ વઘ્યો. પટલે હલ્લે હલ્લે મોઢરાજાનું સર્વ સેન્ય તેની પાસે આવ્યું અને
વિકથાની પ્રશ્ન કરવા લાગ્યું. પછી તો રોહિણી વિકથા કરવામા પટલી વધી
મગ્ગૂલ થઈ ગઈ કે, તેણીને સર્વ પઢન પાઠનાદિ પણ છાડી દીધું.

એક વસ્તે રાજમાર્ગે જતા રોહિણી રાજાની રાણીના દોષ કહેતી હતી. તે
રાણીની દાસીએ સામઘ્યા પટલે તેણીને રાજાને તે વાત કહી. રાજાએ રોહિણીના
પિતાને બોલાવીને પુછ્યું કે, હે શ્રેષ્ઠી, તારી-પુત્રીએ મારી રાણીનું કુચીલણું ચ્યા
જોયું અને શી રીતે જાણ્યું? શ્રેષ્ઠી બોલ્યો—હે સ્વામી! એ પુત્રીનો સ્વભાવ દુષ્ટ
છે. પછી કોપ પામેલા રાજાએ તેને નગરમાથી કાઢી મૂકી. અરબ્યમા દુઃસ્વને
અનુભવ કરીને તે મૃત્યુ પામી અને અપરિગ્રહિતા વ્યતરદેવી થઈ. ત્યાંની જા દેવતા-
ઓએ કોરું દુઃખ અનુભવી ત્યાંથી ચરતીને એકદ્રિયાદિકમા અનતકાલે મમી છેવટે
તેનો જીવ નુવનજાનું કેવળી થયો.

" આ પ્રમાણે વિકથા કરનારા પ્રાણીઓને ઘણું દુસ્તર દુઃખ થાય છે, તેને
જાણીને મળ્યું પ્રાણીઓએ વૈરાગ્યાદિવડે વધમુક્ત કરનારી સત્કથા રમેશા કરવી.
અને વિકથાને છોડી દેવી "

इत्यन्दादिनपरिमितोपदेश समहास्य मुपदेश प्रासाद
वृत्ता नपस्त्रिगदुत्तरशततम मरय. ॥ १३३ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૩૪ મુ.

વઢી સામાન્યથી અનર્થદંઢનો પ્રમાદાચરણ નામનો
ચોથો ભેદજ વિશેષે કહેછે.

જીવાકુલેષુ સ્થાનેષુ, મઙ્ગનાદિ વિધાપનમ્ ।

રસદીપાદિપાત્રાણિ, શ્રાલસ્યાત્ સ્થગ્યતે નદિ ॥ ૧ ॥

ઝલ્લોચં નૈવ વધ્નાતિ, સ્થાને મદાનસાદિકેં ।

સર્વમેતત્પ્રમાદસ્યા, ચરણમમિધીયતે ॥ ૨ ॥

જ્ઞાવાર્થ:-

“જીવથી ભરપૂર ઇવા સ્થાનમા જ્ઞાન વિગેરે કરે, રસ પદાર્થોના તથા દીપક વિગેરેના પાત્રોને આલસથી ઢાકે નહીં અને રસોઢા વિગેરે સ્થાનોમા ચદરવા વાષે નહીં એ સર્વ પ્રમાદનુ આચરણ કરેવાય છે ”

વિસ્તરાર્થ:-

જીવથી ભરપૂર ઇવા સ્થાન ઇટલે જેમા ઢીલ, ફુલ, કીઢીઓ, મંકોઢા તથા કુચુવા પ્રમુલ છકાય જીવોની દિસા થાય તેમ હોય તેવી ભૂમિ વિગેરેમા જ્ઞાન કરવુ યોગ્ય નથી ઇકાદશીપુરાણમા કહ્યુ છે કે,

ગૃદૈચૈવોત્તમજ્ઞાનં જલચૈવસુશોધનાત્ ।

તતોત્વંપાન્વશ્રેષ્ઠ ગૃદૈસ્નાનંસમાચરત્ ॥ ૧ ॥

કુપેહ્દેવમંસ્નાનં નયામેવચમધ્યમં ।

વાપ્યાચવર્જયેત્સ્નાનં તટાકેનૈવકારયેત્ ॥ ૨ ॥

પીષ્યંતેજતવોયત્ર જલમધ્યેઢ્યવસ્થિતાઃ ।

સ્નાનેઠુતેતત.પાર્થ પુણ્યંપાપંસમંજ્ઞવેત્ ॥ ૩ ॥

જલ ગઢીને ઘેરે સ્નાન કરવુ તે ઉત્તમ સ્નાન છે તેથી હે પાઢવ શ્રેષ્ઠ ! તમારે ઘેરે સ્નાન કરવુ ૧ કૂવા, અને ઘરામા સ્નાન કરવુ તે અધમ સ્નાન છે, નેંદીમા સ્નાન કરવુ તે મધ્યમ સ્નાન છે, અને વાપી તથા તઢાવમા સ્નાન કરવુ ત તો તદન યોગ્ય નથી. ૨ જ્યા સ્નાન કરવાથી જલમા રહેલા જતુઓ પીઢા પામે, ત્યા સ્નાનં કાલ રી હે પાર્થ ! પુણ્ય અને પાપ સરસુ થાયછે ૩ વઢી બ્રહ્માનુપુરાણમા પણ કહ્યુ છે કે,

(૧૮૭) બાલ્યાન ૧૩૪ ધું-ઝલ્લેચ વાધવા ઉપર મૃગસુદરીની કથા

જ્ઞાન તીર્થ ધૃતિસ્તીર્થ, દાનં તીર્થ મુવાહતં,
તીર્થાણામપિયત્તીર્થં વિશુદ્ધિર્મનસઃપરા ॥ ૧ ॥

“ જ્ઞાન તીર્થ છે, ધૈર્ય તીર્થ છે, અને દાન પળ તીર્થ છે, પરતુ તે વધા
પળ તીર્થ મનની ઉત્કૃષ્ટ શુદ્ધિ છે ” વિષ્ણુપુરાણમા પળ કહ્યું છે કે, ‘
સ્વભાવથી પવિત્ર છે તેને પળ જો અગ્નિવદે ઉષ્ણ કર્યું હોયતો તેની પવિત્ર
વાતજ શી કરવી તેથી પઢિતજનો ઉષ્ણજલવદે શુદ્ધિ કરવી તેને વલાણે
મનુસ્મૃતિમા કહ્યું છે કે, “ અતર્ગત દુષ્ટચિત્ત તીર્થસ્નાન કરવાથી શુદ્ધ થતું
તે તો સંકડોવાર જલથી ધોયેલા મદિરાના પાત્રની જેમ અપવિત્રજ રહેછે ?
શૌચ સત્ય, ત્રીજું શૌચ તપ, ત્રીજું શૌચ ઇન્દ્રિયોનો નિયંત્ર અને ચોથું શૌચ સર્વ
ની ઉપર દયા કરવી તે છે ત્યાર પછી પાંચમું જલશૌચ છે ૨ ” વઢી નાગર
રુમા પળ કહ્યું છે કે, “ દષ્ટિથી પવિત્ર (જોયેલા) સ્થાને પળ મુકયો, વસ્ત્ર
પવિત્ર (ગલેલું) જલ પીધું, સત્યથી પવિત્ર (સાચું) વચન યોલ્લવું અને મન
પવિત્ર આચરણ કરવું ”

દેને ગૃહસ્થે જો સ્નાન કરવું હોયતો દિવસે ચતનાપૂર્વક કરવું, રાત્રે કરવું નહીં
મૂલશ્લોકમા આદિશબ્દ છે તેથી પિયાવ અને દસ્ત પળ નિર્જાવ ભૂમિકાણ કરવું
રૂપાદિ પોતાની શુદ્ધિથી સમજી રહેવું

વઢી રસપદાર્થ ઇટલે ઘી, તેલ, વુધ, વહી, છાસ, અને જલ વિગેરેના પાત્રો
તેમજ દીવો અને આદિ શબ્દથી ભોજન વિગેરેના પાત્રો આલસથી ઢાકે નહીં અર્થાત્
ઢાકવાવદે જીવરક્ષા કરે નહીં તે પ્રમાદાચરણ જાણવું

વઢી મહાનસ કે ૦ રસોડા વિગેરે સ્થાન ઉપર ઝલ્લેચ કે ૦ ચદરવો વાધે નહીં
પ પળ પ્રમાદાચરણ કહેવાય છે કારણ કે, ગૃહસ્થે શયન, ભોજન અને પાક કર-
વાના સ્થાન ઉપર તેમજ જલના, તથા દેવ, ગુરુ અને ધર્મના સ્થાન ઉપર અવશ્ય
ઝલ્લેચ વાધવા જોડે કારણ કે, રસોડા વિગેરે સ્થલે ચદરવો વાધેલ ન હોવાથી
જીવ વધના વહુ દોષનો સંભવ છે તે ઉપર એક દષ્ટાંત છે તે આ પ્રમાણે -

ઝલ્લેચ વાધવા ઉપર મૃગસુદરીની કથા.

શ્રીપુર નામના નગરમા શ્રીપેણ નામે રાજા હતો તેને જાણે વીજો દેવ-
રાજ (હદ્ર) હોય તેવો દેવરાજ નામે એક પુત્ર થયો ત્યાં તે કુમાર દેવયોગે યૌ-
વન વયમા વુદ્ધાં થયો સાત વર્ષ મુખી ઘણા ઉપાયો કર્યા પણ તે રોગ મલ્યો નહીં.

ध्वंष्टे वैद्योए तेने तजी दीवो पछी राजाए गाममा एवो पडो वगडाव्यो के, “जे आ मारने नीरोगी करशे तेने हु मारु अरु राज्य आपीश ” ते शहरमा यशो . त नामना एक श्रेष्ठीने श्रीलादिमतमा आसक्त एक पुत्री हती, तेणीए पढहने निवारी पोताना हाथना स्पर्शमात्रथी राजकुमारनो कोठ मटाव्यो राजाए ते वनेनु पाणी ग्रहण कराव्युं, अने विवाह उत्सव करी, पुत्रने राज्य उपर बेसारीने पोते दीक्षा ग्रहण करी

एकदा ते नगरे पोटिलाचार्य पथार्या तेमने बदना करवा माटे राजा अने राणी गया देशना साभळीने तेमणे पोतानो पूर्वभव पुछ्यो गुरु बोल्या-“ वसत-पुर नगरमा देवदत्त नामे एक व्यापारी हतो तेने धनेश्वर विगेरे चार पुत्रो मिथ्यात्वी हता ते अरसामा मृगपुर नामना नगरमा जिनदत्त नामे श्रेष्ठीने मृगसुंदरी नामे एक पुत्री हती तेणे त्रण अभिग्रह लीधा हता के, “जिनेश्वरनी पूजा करीने अने मुनिन दान आपीने जमवु अने रात्रे जमवु नहीं ” एरु रखने व्यापार करवाने माटे पेलो धनेश्वर श्रेष्ठपुत्र मृगपुरे आव्यो तेणे जिनदत्त श्रावकनी पुत्री मृगसुंदरीने दीखी तेथी ते तेनी उपर रागवाळो थयो पण ‘ हु मिथ्यात्वी छु, तेथी आ कन्या-नो पिता श्रावक मने ते कन्या आपश नहीं ’ एरु विचारीने ते कष्ट श्रावक थयो. अने कोइ रीते तेना पिताने समजावी ते कन्याने परणीने पोतान घेर लाव्यो.

त्या धर्मनी ईर्ष्याथी तेणे मृगसुंदरीने जिनपूजा करवाना निषेध कयों तेने जिनपूजा कर्या शिष्य जमवानो त्याग हावा गी त्रण उपवास यया तेणीए कोई मुनिमहाराजाने ते रिषे पुछ्यु पटले गुरुए लाभालाभ विचारीने कहु के, “तु चुला उपर चट्टको बाध अन भायथी पचीर्नी स्तुति करी, पाच साधने नित्य दान दे, के तेथी तने तारा अभिग्रह प्रमाणे फळ यशे ” तेणीए ते प्रमाणे कर्यु परतु तेना सातारा विगेरेए चुला उपर चट्टुआ देखीने धनेश्वरने कहु के, आ तारी स्त्रीए का-इक कामग करेल छे ते साभळी धनेश्वरे तेणीए बाधेला उल्लेचने बाळी नाख्यो मृगसुंदरीए पुन बीजो उल्लेच बाध्यो ते पण धनेश्वरे बाळी नाख्यो एवी रीते सात उल्लेच बाळी नाख्या पछी मृगसुंदरीने तेना सासराए कहु के, “ हे भत्रे ! श्रामाटे उल्लेच बाधवानो प्रयास करे छे ? ” मृगसुंदरीए कहु के ‘ जीवदया माटे. ’ त्यारे तेना सासराए क्रोधथी कहु के, ‘ चट्टुआ बाधवा होय तो तारा बाधने घेर जा ’ ते बोली के-‘ तमे वधु कुटुव साथे आवीने मने मारे पियर मुक्ती जाओ. ’ पछी सर्वे तेने मुक्का चाल्या मार्गमा कोई गाम आव्यु त्या सासराना पसना कोई

સમાપ્ત સર્વની મેદેમાનગતિ કરવા માટે તેમને અમાડવાને રાત્રે રસોડ કરી
 અવસરે મૃગસુંદરીને ઘણું કહ્યું તોપણ તે જમવા ડઝી નહીં પટલે રીજાવણ
 તેથી જોને ધેર રાધ્યું હતુ તેના ઘરના ઘરા જમ્યા તેઓ સર્વે રાત્રીમા
 ગયા પ્રાતઃકાળે મૃત્યુનું કારણ તપાસતા રાધવાના પાત્રમા સર્પ જોવામા
 સર્વેષ વિચાર્યું કે, રાત્રે રાધવા માટે થયેલા ધુમાડાથી આકુલ વ્યાકુલ પ
 અમ્મના પાત્રમા પડ્યો હશે પછી સર્વેર મૃગસુંદરીને સ્નાત્રી મૃગસુંદરી વ
 ' આ કારણ માટેજ મેં ચુલા ઉપર ચદરવો ઘાળ્યો હતો. અને રાત્રે હું ખોજ
 નથી તેનું કારણ પણ અહીં પ્રત્યક્ષ તમે જોયું છે. ' તે સાંભળી સર્વેને પ્રતિજ્ઞા
 પછી તેનીં સર્વેને જીવિતદાન આપ્યું છે એમ માનીને સર્વ તેને કુલદેવીને
 માનવા લાગ્યા અને તે ગામથી સર્વે પાછા પોતાને ધેર આવ્યા અનુક્રમે મૃગસું
 ધનેશ્વર ધર્મની આરાધના કરીને સ્વર્ગે ગયા ત્યાંથી ઘણીને તમે રાજા અને
 થયાઓ " હે રાજા ' તેં પૂર્વભવે સાત ચદરવા ઘાળ્યો નાલ્યા હતા તેથી આ
 સાત વર્ષ સુધી બંને કોડનો વ્યાધિ રહ્યો હતો " આ પ્રમાણે પોતાનો પૂર્વભવ
 ભણીને તે બંનેને જાવિસ્મરણ થયું. પછી પુનઃ રાજ્ય સોંપી પોટિલાચાર્ય પાસે ટ
 હાને તે બંને સ્વર્ગે ગયા

“ ઉપરની કથા સાંભળીને જે પાર્શ્વિક આવક શપનસ્થાને, પાળીપારામા અ
 રસોડા બિગેરેમા ભાવથી ચદરવા ઘાળે તે ઉચ્ચ દેવલોકને પામે છે ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेश सग्रहाख्यायापुपदेशप्रासाद
 वृत्तौ चतुस्त्रिंशदुत्तरशततम प्रवच ॥ १३४ ॥

વ્યાખ્યાન ૧૩૫ મું.

વળી ગીજા પ્રમાદાચરણ દર્શાવેછે.

अत्रतप्रत्ययी बध, प्रत्याख्यानेन वारयेत् ।

सर्वप्रयत्नत कार्य, तथा ह्युतात्तिसेवनम् ॥ १ ॥

कुतूहलान्नृत्यप्रेक्षा, कामग्रथस्य शिक्षणम् ।

सुधी प्रमादाचरण, एवमादि परित्यजेत् ॥ २ ॥

જ્ઞાવાર્થ -

“વ્રત લીધા વિના અવિરતિપણાથી જે કર્મનો વધ પડે છે તેન પચ્ચક્ષણ લેના-
નેવારવો સર્વ કાર્ય યતનાથી કરવું અને જુગટા વિગેરેનું રમવું, કુતૂહલથી
જોડું, અને કામચંપનું શિલવું, ઇત્યાદિ પ્રમાદાચરણ સદ્બુદ્ધિવાળા મનુષ્યો
દેવું.”

વિસ્તરાર્થ -

અવિરતિવડે થતો કર્મનો વંધ પચ્ચક્ષણ કરીને નિવારવો દેવ, મનુષ્ય, તિ-
અને નારકી- એ ચાર ગતિરૂપ આ અપાર સસારને વિષે ભ્રમણ કરતા પ્રાણી-
જે જે દેહ, આયુષ્ય ભોગવીને અસ્થિ, હોદ અથવા કાષ્ટ રૂપ પૂર્વે -છોડ્યા છે,
તિરવડે ડ્યારે ડ્યારે બીજા જીવોના વધરૂપ અનર્થ યાગ, ત્યારે ત્યારે પ્રથમ મુ-
દેહનો સ્વામી જે જીવ તેજે અન્ય થાને પ્ર.સ કર્યા છતાં પણ તેની સત્તાનો
કર્યો નથી પટલે તે દેહને ઘોમરાવ્યા નથી તેથી ત્યાં સુધી તેનાવડે યતા થતા
શી લિપ્ત થાય છે પટલે ડગ તે ગયો હોય ત્યાં તે પાપ અવિરતિવડે આવે છે.
ત્યાર્થ છે તે વિષે શ્રીજ્ઞગવતી સૂત્રના પાંચમા શ્લોકના છઠ્ઠા વહેશામા કહ્યું
કે, “હે ભગવત ! કોઈ મનુષ્ય ધનુષ્યમાયી થાણ ઝોડે અને તેનાવડે જીવ હણાય
પરુષને કેટલી ક્રિયાઓ લાગે ? ભગવત ઉત્તર આપે છે કે-હે ગૌતમ ! જે
ધનુષ્યવડે થાણ ઝોડે છે તેને પાંચ ક્રિયાઓ લાગે છે કાપિકી, અધિકરણ-
પ્રદ્વેષકી, પરિતાપકી અને પ્રાણાતિપાતિકી અને જે જીવના દેહથી તે ધનુષ્ય
રે નિપજ્યા હોય છે તે જીવને પણ તે પાંચ ક્રિયાથી સ્પર્શ થયેલા કહેવાય છે”

અર્થ કોઈ શકા કરે કે, “જેને થાણ મુક્યું, તેને તો તે ક્રિયાઓ લાગુ પડે
બીજા જીવોને શી રીતે લાગુ પડે ? કેમકે તે તો માત્ર કાયરૂપ છે અને તેનું
તનપણું છે. વઢી જો એમ કહેશોકે માત્ર શરીરથી પણ ક્રિયા લાગે તો સિદ્ધ થયેલા
તેને પણ પ્રથમ મુકેલા દેહને લીધે ચ્છાત્કારે થયેલા થવો જોઈએ કારણ કે, સિદ્ધ
જા જીવનો દેહપણ કોઈ ઠેકાણે જીવ ઘાતનો હેતુ હોય વઢી જેમ ધનુષ્ય વિગેરે
ના કારણો છે તેમ તે જીવના દેહથી થયેલા પાત્રદહ વિગેરે જીવ રક્ષાના પણ
છે તો તે પુણ્યના કારણ હોવાથી તેનું પુણ્ય પણ તે જીવને લાગવું જોઈએ એવી
ચરોવર ન્યાય થવો જોઈએ” તેના ઉત્તરમા કહે છે કે, “અર્થ તો અવિરતિ-
ના માવથી વધ થાય છે અને સિદ્ધ થયેલા જીવોને તો સર્વ સમર હોવાથી વિરતિ
તેથી તેમને વધ થવાનો સમયજ નથી તથા પાત્રાદિ જેના દેહથી થયેલા છે તે
રોને તે સમયથી વિવેકાટિકનો અભાર છે માટે તેને પુણ્યનો વધ થતો નથી અ-

યવા શ્રીભગવતના વચન હોવાથી તરે સત્ય છે; પણ જાણવું " તેથી અને
શસ્ત્રાદિરૂપ થયેલા દેહનુ પણ અધિકરણપણું છે પણ જાણીને અરશ
ત્યાગ થઈ શકે તેમ હોય તેના તેના પ્રત્યાલ્યાન કરવા એ માર્ગ છે

વઢી યત્નથી સર્વ ક્રિયાને છોડી દરી એટલે કે પોતાના કાર્યને મા
હોય પણ કાર્ય સમાપ્ત થયે વઢતુ ફરિય પડી વુઢાવી નાલતુ અહિં તોફ
કે, ' અગ્નિને વુઢાવવામા પણ દોષ છે તેથી કેમ વુઢાવાય ? ' એ વાત સરી
અગ્નિ દગ મોઢાવાલુ શસ્ત્ર હોવાથી તેનાવડે પીજા પ્રસાદિ જીવોનો વધ થા
ન થવા માટે તેને વુઢાવતુ જોઈએ

વઢી શોખ્યાગરના ખાતા, ડાગા, રાન્વ અને પાગીનુ વાપરતુ, માર્ગમ
ત્કાય કે. લીલા યા. નિરે ડગર ચાલતું, નકામા પુણ્ય અને પાત્રા વિગેરે ત
મીંત માદેથી લેંચવાની ધૂગલ કરવી, યતના વગર કમાડે અર્થેલા આવવી, એ
ક લવણ કે. કાચુ મીઠુ વાપરતુ, નકામા પ્રસન્ની શાલા તમા પ્રતિકા ચો
વસ્ત્રમા રહેલા જુ વિગેરે જીવોને જોયાવગર મેરીને અપરા અને શ્લેષ્મ-ગલ્ફા
વિગેરે નાલ્યા પડી ધૂલિ કે રાલથી ન ઢાકવાં. ઇત્યાદિ સર્વ ક્રિયા પ્રમાદા
છે તેથી તે સચ્ચી ક્રિયા થનાવગર કરી નહીં ગલ્ફા વિગેરેમા એક મૂર્છ
ષણા જીવોની ઉત્પત્તિ થાય છે શ્રીલોકપ્રકાશ પ્રમા કહ્યું છે કે, —

પુરિષેવપ્રશ્રવણે, શ્લેષ્મસિંધાણયોરપિ ।

વાતેપિત્તેશોષિતેચ, શુક્રેમૃતકલેચરે ॥ ૧ ॥

પુષ્પેન્દ્રીપુત્રસયોગે, શુક્રપદ્મલવિચ્ચુતૌ ।

પુરનિર્દમનેસર્વેષ્વ પચિત્રસ્થલેષુચ્ ॥ ૨ ॥

" ૧ વિષ્ટામા, ૨ પિશાચમા, ૩ શ્લેષ્મ-ગલ્ફામોં, ૪ લીંટમા, ૫ વમનમા
૬ પિત્તમા, ૭ રુધિરમા, ૮ વીર્યના, ૯ મુઢદામા, ૧૦ પરમા, ૧૧ સ્ત્રીપુરુષના સંયો
ગમા, ૧૨ વીર્યસ્વલિત થયેલામા, ૧૩ નગરની સ્વાલમા અને ૧૪ પીજા સર્વ અપવિત્ર
સ્થલોમા-ગર્ભજ મનુષ્ય સર્વથી એ વસ્તુઓને વિષે, પદ
મૂર્છના આયુષ્યવાલા, એક આયુક્તના માગ, અને સાતે
આઠ માણને ધારણ કરનારા અસહ્યા
છાનીની ટીકામા 'નવ માણ
પન્નવણામૂત્રમા શ્યામાચા
સે પતનાથી ઢાકવા

વઢી જુગાર વિગેરેનુ રમવુ-આદિ શબ્દથી સોગઠાવાજી, ગજીફા, સેવજ વિ-
ગેરેનુ રમવુ અથવા આદિશબ્દથી સાત દુર્વ્યસન સેવવા તે પ્રમાદાચરણ છે તેથી તેને
તેની દેવા. કહ્યું છે કે-“ જુગાર, માસમક્ષણ, સુરાપાન, વેશ્યાસગ, સીકાર, ચોરી
અને પરસ્ત્રી સેવા-આ સાત દુર્વ્યસન કહેવાય છે તે પ્રાણીને ધોરાતિધોર નરકમાં
લઈ જાયછે ” જુગાર વિગેરેના વ્યસનથી પ્રાણીને પગલે પગલે વિપત્તિ પ્રાપ્ત થાયછે.
જુગાર વિષે એક કથા છે-તે આ પ્રમાણે—

જુગાર વિષે પુરંદરરાજાની કથા.

સિદ્ધપુર નામના નગરમા પુરંદર નામે રાજા હતો તે સુંદર નામના કોઈ
જુગારી સાથે જુગાર રમવા લાગ્યો. તે જોઈ એક વસ્ત્રે તેની રાણીએ અમૃત સમાન
વાર્ણીથી રાજાને કહ્યું કે, ‘ હે સ્વામી ! જુગારથી નહારાજા અને પાડવો પગલે પ-
ગલે નિંદાને પ્રાપ્ત થઈ દુઃખી થયા છે, તેથી તારું જેમ કાચઢીને છોડી દે તેમ તથે
જુગારને છોડી દો ’ ઇત્યાદિ વચનોવડે વહુ નિવાર્યો તોપણ રાજાએ જુગાર છોડ્યો
નહોં એક વસ્ત્રે રાજા તેના નાના ભાઈ સાથે જુગાર રમતા રાજ્ય હાર્યો રાજ્ય-
પાટ હારવાથી અનુજ બધુએ તેને નગરની વહાર કાઢી મુક્યો

રાજા, રાણી અને એક કુમારને લઈને અરણ્યમા ચાલી નીકળ્યો માર્ગે જતા
કોઈ ખીલડીની સાથે એવું પણ કર્યું કે, ‘ જો હું જિતુ તો તારી સ્ત્રી લઉં અને હાલ તો
માથુ આપુ ’ આવું પણ કરી જુગાર રમ્યો. તેમા રાજા જિત્યો. ઇટલે જાણે કે-
જઢથી પનાવી હોય તેવી કાઢી અને દુર્ભાગ્યથી નિર્માણ કરેલી હોય તેવી કુન્દા
ખીલડીને લઈને રાજા આગલ ચાલ્યો માર્ગે ચાલતા નીચ ખીલડીને વિચાર થયો
કે, ‘ આ રાણા મારી સપત્ની (શોવપ) હોવાથી મારી પૈરિણી છે માટે તેને મારી
નાશ તો સુલ્લ થાય ’ એવો વિચાર કરી જઢ ખરવાનો નિષ્પ કરી રાણીને કુવા
પામે લઈ જઈ કુનામા નાશી દીધી અને પુરંદરરાજા પાસે આવીને કહ્યું કે, ‘ તમારી
રાણી તો કોઈ રીજા પુરુષને લઈને ચાલી ગઈ રાજા તેના વિયોગથી ઘણું વેદ-
પામ્યો પછી ખીલડી અને કુમારને લઈને માર્ગે ચાલ્યો માર્ગમા એક નેટી નંદી
આવી ખીલડી અને કુમાર બંનેને એક સાથે નંદી ઉતારવાને અસમર્થ હોવાથી પ્ર-
થમ ખીલડીને લઈને રાજા નંદીમા પેઠો ત્યાં કોઈ મધર રાજાને ગઢી ગઈ, અને
ખીલડી નંદીમા તળાઈ જવાથી મૃત્યુ પામી ગઈ. રાજાના માયી મનર વચરે
ચાલી શક્યો નહોં ઇટલે કાઠા ઉપર આવીને પડ્યો ઢીમર લોકોએ તેને પકડીને
ચીત્તો, ઇટલે તેના ઉદરમાથી રાજા નીકલ્યો તેને શીતલ પવનથી સંજ્ઞા આવી.
ઇટલે ધીવર લોકોએ તેને પોતાને ઘેર દાસ કરાવે રાખ્યો એક વસ્ત્રે રાજા મત્ત્વ
લેવાને નંદીમા પેઠો, ત્યાં નંદીના પૂરમા તળાઈ જવાથી મૃત્યુ પામ્યો

આઈ રાણી કુવામા પડી હતી તેને કોઈ મુસાફરોએ કુવામાથી કાઢી. તે કુવા
ફરોના સાર્થપતિએ તેને તે કોણ છે ? એમ પુછ્યું ઇટલે તેનીય પોતાનાં વસ્ત્રો...

યથાર્થ હતુ તે કહી વતાવ્યુ તેથી તેણે પોતાની પાસે તેને ઘેન કરીને રાત્રી નદીને કાઢે જે રાજકુમાર રહ્યો હતો તેને કોઈ વિદ્યારી વૈતાલ્ય પત્ર ઉપર ગઈ અને તેને ઘણી વિદ્યાઓનો પાત્ર કરીને અનુક્રમે તેના પિતાના રાજ્ય ઉપર પેમા એક વલ્લભે પેલો સાર્થવાહ સિદ્ધપુર નગરમા આવ્યો રાણી પોતાના જાણી પુરુષનો વેપ પેઢેરી સાર્થપતિની સાથે સમામા ગઈ ત્યા પોતાના પુત્રને ર્ને હર્ષ પામી રાજાએ તે પુરુષને પી છાંતે જોઈને સાર્થપતિને તે કોણ છે ? પુણ્ય એટલે સાર્થવાહે તેનુ વધુ વૃત્તાત કહી સમજાવ્યુ કુમારે હર્ષ પામી પોતા સમાજનોની સમક્ષ તેના ચરણમા પ્રણામ કર્યો અને પોતાની માતાને સુન્ધરિલા મય કરી દીધી પછી રાજાએ નગરમા જુગાર વિગેરે દુર્વ્યમન વગ કરવાનો વગડાવ્યો અને પોતે પણ અનર્થદંડથી વિરામ પામી સ્વર્ગે ગયો

“સર્પક્રીડા જેવી ચૂતક્રીડાને કયો પુરુષ કરે, કે જેને લીધે પુરદરરાજા પગ પગલે વિપત્તિને પામ્યો હતો.” જુગાર રમવાથી હાસ્ય, વાચાટતા (વાચાઢગ્નું) અ કઠોર ભાષણ વિગેરે દુર્ગુણો અવશ્ય પ્રાપ્ત થાયછે અને તેથી વેરની વૃદ્ધિ પણ થાયછે પૂર્વે કુમારપાલના પ્રસંગમા ચૂતક્રીડા કરતા તેનો બન્હેર્વા “મારમુડાને” એમ હાસ્યમ વોલવાથી મોટા અનર્થને પામ્યાનુ વર્ણન આ ગ્રંથમાજ કરેલુ છે તેથી જુગાર વિગેરે વ્યસનો ઘણા દુઃખને આપનારા છે અને પ્રમાદાચરણ છે એમ જાણી તેને ત્યજી દેવા વલ્લી કૌતુકથી નૃત્ય જોવુ નહીં ઉપલક્ષણવી ગીત, વેદપા વિગેરેનો નાચ, મા- ઢમવાઈ અને ઇદ્રજાલ વિગેરે પણ જોવા નહીં. કેમકે તે પાપને ઉત્પન્ન કરનારા છે તેમજ કામગ્રંથ જે કોકશાસ્ત્ર વિગેરે તેના અદર કહેલા આસન, મત્ર, ઔપચ અને કામોદીપન પ્રયોગ તે શીલવા નહીં રીત્યાદિ પ્રમાદાચરણને ધર્મજ્ઞ પુરુષે છોડી દેવા એ બીજા શ્લોકનો અર્થ પૂર્ણ થયો

અનર્થદમ્નોઽપવિચિંતનાદિકશ્વતુર્વિધોઽત્ર ગ્રથિત સદાગમે ।
તત. પ્રમાદો ગુણદાનિદેતુકો વિશેષમુચ્યશ્ચરમે ગુણવતે ॥ ૧ ॥

જ્ઞાવાર્થ —

“ઉત્તમ એવા જિનાગમમા અપધ્યાન વિગેરે ચારપ્રકારનો અનર્થદંડ કહેલો છે તેમા પ્રમાદ ગુણની હાનિ કરવામા હેતુરૂપ છે તેથી છેલ્લા ગુણવતને વિષે તેનો વિશેષે ત્યાગ કરવા”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेश सग्रहाख्यायामुपदेशप्रामाद
वृत्तौ पचत्रिंशदुत्तरशततम प्रपद्य ॥ १३६ ॥

इति नवम स्तभ समाप्त ।

भाग बीजो सपूर्ण

